BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
16 D
7
Sc.a 2.a XII. 27.
L.V. 0.10. ſ.2.
12 14. h. 11

3 3 . 60

INSTITVTIONVM

MEDICINAE,

AD HIPPOCRATIS, GALENI, ALIORVMQ'VE VETERVM

ſcripta rectè intelligenda mirè utiles
Libri quinque,

[redacted] *MEDICO, & Scholæ Tubingenſis profeſſore publico, autore.*

E' QVIBVS ITA MVLTA PRIORIS
editionis menda ſublata ſunt, ut nunc primum
in lucem exire uideantur.

Index rerum, & locorum inſignium.

VENETIIS,
Apud Vincentium Valgriſium.
M D LXV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
ORD. PRAED.
BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA
33 –

CLARISSIMO VIRO, NOBILITATE, prudentia, & uirtute præſtanti, D. Balthaſſari à Glitlingen magno Vuirtẽbergenſis Curiæ magiſtro, & ſingulari ſtudiorum Mecœnati, domino ſuo perpetuò colendo, [redacted] medicus.

S. P. D.

Discẽdibus methodi neceſſariæ.

CVM ijs, qui ad artẽ aliquam rectè per diſcendã accedunt, in primis utile, & neceſſarium ſit, ut ſummas, ac capita rerum, quas illa tractat, ordine, & ratione diſtributa, ac in methodum contracta habeant: ſtatim [redacted] tempore, quo aliquid [redacted] Commentationum in publicum edere conſtitui, in hanc maxime curam incubui, ut methodum aliquã conſcriberem, quæ præcipuos medicinæ locos contineret, & in penetralia totius artis nondum initiatos quaſi manuduceret. Quippe cum principia, & primi aditus, principe etiam philoſophorum Platone atteſtante, difficillimi ſemper ſint, atque ob id diſciplinarum omniũ initia obſcura, et ardua eſſe diſcentibus omnibus appareant, adeò ut ſi non habeant cuius ductu difficultatem hanc euincant, deterriti non rarò ſe ad remotiſſima artium peruenire poſſe deſperent: fit ut hoc nomine ſtatim ab inſtituto reſiliãt, et deſertis diſciplinis, ac ſtudijs, aliud uitæ genus, quod minus illis difficultatis oſtendit, ſectentur. Quod quũ in cæteris omnibus diſciplinis euenire uidemus: tamen in nulla alia magis, quàm hac noſtra, utpote, quæ reliquas uniuerſas, extra cõtrouerſiã, difficultate lõge ſuperet, accidit. Neque.n. ulla aliarũ artiũ eſt, quæ plurium rerũ, quàm medicina ipſa, cognitionẽ requirat. Quòd ſi per ſingulas huius partes expatiatus ordine, quæ in medici notitiã uenire debent demonſtrare inſtituerẽ, longius excurreret epiſtola, quàm inſtituti mei ratio poſtulat, præſertim cũ idipſum alibi prolixè expediuerim. Neque ſane, ut in præſentia, quanta medicinæ ſit difficultas oſtendã neceſſe eſſe exiſtimo, quum id cuiuis ex locorum, quos in ijs inſtitutionibus tractamus, lectione abunde innoteſcet. Vt igitur medicina reliquas artes omnes difficultate ſuperat, ita etiã plus alijs, methodos, ac inſtitutiones, quæ diſcẽtibus, & nondum initiatis ad internam ſuam lucem uiã ſtruant, requirit. Quibus certe ſi deſtituantur, aut longiſſimum in

In methodorum cõtemptores.

† 2 *hac*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

hac perdiſcenda, & frequenter ſine ullo fructu tempus terant, aut illam turpiter tandem deſerant, neceſſe eſt. Quare ualde ini qui ſunt rebus humanis, aut certè impudentes, qui has methodos, atque inſtitutiones contemnunt, quòd ſcilicet nō niſi capita rerum perſtringant, quod præſtare tam eſt difficile, inquiūt illi, ut nemo non poſſit facere, qui ſciat legere. Quaſi uerò in texendis methodis nō opus ſit delectu, ac liceat cuiuis nullo adhibito indicio corradere. Imò plus ferè ſtudij, & operę in ijs rectè parā dis, quàm in longioribus Commentationibus ponēdum eſt: quod in ijs ſingulorum liceat fieri mentionem, in illis non niſi paucorum, nec horum omnium, ſed eorum tantum, quæ inſtituto maxime congruunt. Præterea rerum capita methodi ſcriptor ita explicet oportet, ut lectorem hinc ad totius rei pleniorem cognitionem traducat. Niſi enim hunc uſum præſtēt methodi, indignæ ſunt, quę hoc nomine appellētur.

Abutentes methodis.

Nemo tamen uelim id ſibi perſuadeat, ſe ex illi methodis, ac inſtitutionibus, citra ullā ad remotiora progreſſionem, ad artium perfectam cognitionem peruenire poſſe. Quo quidem in errore multi hodie uerſantur, ij maximè, qui μισόπονοι ſunt, & nullo labore, ac ſudore, diſciplinarum faſtigia ſe conſequi poſſe confidunt.

Methodorum ratio.

Siquidem longè alia eſt methodorum, ac compendiorum ratio, utpote, quæ in hoc tantùm cōcinnantur, ut uel rudes artiū adhuc erudiant, atque ad altiora, & remotiora euehant, non ut lector in ijs perpetuò, tanquam ad Caucaſum alligatus hæreat. Quum itaque perſpectum abunde haberem methodorum rationem rudibus, & nondum initiatis non ſolum utilem, ſed & ſummè neceſſariam eſſe, in ijs quidem conſcribendis, tanquam argumenti genere multis non poenitendum profectum afferente pluribus iam annis me puto non temere exercui.

Ratio toties retextæ methodi, & Iſagoges.

Nam ſtatim eo tempore quo iam medicina, quæ paulò ante barbarorum coeno deformata, omnem ſuam gloriam amiſerat, & prorſus cōculcata iacebat, caput iterum exereret ſuū, ut etiam nos aliquid ſtudij, & opis in hac à barbarorum tyrannide uindicanda conferemus, breuem admodum, & pertenuem, prout tum tempora, & ingenij noſtri uires ferebant, Iſagogen conſcripſimus. Quę etſi tum mihi, & multis quoque alijs probabatur, tamen non ita multò pòſt, quòd breuior eſſet, quàm ut ſingularum rerum complecteretur capita, diſplicere coepit. Elapſis igitur iam annis, ni fallor, quatuor, eandem ſub incudem reuocans retexui, et auctiorem reddidi. Verùm quia & hæc ipſa altera editio, creſcente tum in nobis iudicio, & rerum cognitione,

quòd

quòd multa tenuiter ſatis explicaret, nō per omnia nobis ſatisfaceret, atque typographum iam omnia eius exemplaria diſtraxiſſe compertum haberemus, de tertia paulò prolixiore, ac exquiſitiore cogitauimus, quam tandem, quinque nimirum iam annis exactis, abſolutam in publicum protulimus. Sed cùm iā anni ab *illa editione abyſſent nouem, & einſdem exempla omnia quoque diuendidiſſet typographus, ſtudioſis etiam medicinæ alterā editionem urgentibus, quartam parare multis in locis auctam, & alia longe emendatiorem, coacti ſumus. Atque hæc planè fuit, quæ preſentem mox anteceſſit. Verùm quum & hæc ipſa ita eſſet paulò poſt tota diſtracta, ut nullum amplius eius exemplum ſupereßet, et ob id typographi rogarent, illis permitterem, ut hanc denuò excudere poſſent, nō utique illorum poſtulatis repugnaui, ſed tamen iiſdem ſignificaui, me in eo eſſe, ut poſtremam illam editionem, quæ multis in locis incuria typographi eſſet deprauata, reuiſam emendatiorem redderem, & pleraque in ea non ſatis à me explicata locupletarem, et fuſius enarrarē. Atqui quum iamiam in hunc planè laborem incumberem, neſcio qua ratione, mihi planè initio nihil tale cogitanti, acciderit, ut ſub manibus ita ſit aucta hæc editio, ut priore inſcriptione ſublata, noua illā donare, ac Inſtitutiones medicinæ appellare, coactus fuerim. Nec puto profectò temerè hunc titulum me illi editioni feciſſe, quandoquidem in ea omnium rerum, quę in medici cognitionem uenire debent, capita complexus ſim, nec tenuiter, ut anteà, illa explicauerim. Et quum hodie complures admodum prodeant, qui multis iam ſeculis erudititiſſima ueterū dogmata, non ſolùm ab Arabibus, quorum doctrina aliàs ſatis ſuſpecta eſt, adeoq; magna ex parte ab eruditis, uel in dubiū uocata, uel prorſus exploſa, ſed etiam à Græcis, eòrum maximè principe Galeno recepta, conuellant, & noua alia, à ueritate tamen aliena, erronea, & noxia pro iis ambitione, aut ingenii errore ducti confingant, non rarò etiam ad eorundem rationes confutandas digreſſus ſum, idq; neceßitate quadam cōpulſus. Volui enim aliqua ſaltem ex parte conſulere iis, qui ſe ex illis difficultatibus ſatis, niſi ab aliis fuerint adiuti, explicare nequeunt. His.n. plerique ita implicantur, ut quid ueteres, quid nouitatis illi ſtudioſi, ac ambitioſuli tradāt, probe cōſtituere, ac perſpicere haud poſſint. Ideoq; ita perturbantur, ut nunquàm ad frugem perueniant. Hæc tandem condigna eſt merces eorum, qui reiectis ueterum eruditis, ac multis ſeculis cōprobatus placitis,*

Inſcriptionis libri huius cauſa.

Nouorū dogmatum autores.

citis, nouorum aſſertoribus aures temere prębent. Ne igitur rudes adhuc artis, noua illa dogmata imbiberent, ad ea confutanda interdum deflectere ab inſtituto uoluimus. Dedimus enim ſtrenuam operam, & pro uirili noſtra annixi ſumus, ut ſyncere, purè, ſineq; ſophiſtica, à qua animus noſter ſemper abhorruit, omnia quæ ad intelligendos optimos medicinæ autores, Galenum maximè, neceſſaria ſunt, traderemus. Neque.n. alio conſilio has Inſtitutiones ſcripſimus, quàm ut tyronibus noſtræ artis ad intelligenda optimorum medicorũ, Galeni potiſſimũ ſcripta aditum, et expeditum iter faceremus. Quod quum maxime ſtuderemus, factum certè eſt, ut nouam etiam faciem hac poſtrema editio indueris. Non eſt igitur, cur quiſpiam miretur, quòd in hac editione multa ſecus, atque olim doceam, & quaſi meipſum uincam. Nam ut uita humana ſuas habet ætates, quę inter ſe plurimum diſtant, & actionibus, quòd in una, quàm altera perfectiores appareant, differunt, ita quoque ſtudio ſuos habent progreſſus, ut non rarò à nobis ipſis diſſentire, adeoq; illa, quæ prioribus annis effudimus, uix agnoſcere, adeoq; illa emendare, melioraq; reddere, aut prorſus abÿcere cogamur. Extant eius rei exempla infinita in ſcriptis optimorum etiã autorum, ut non ſit neceſſe, noſtrum factũ pluribus excuſemus. Idẽ etiam in alÿs noſtris ſcriptis omnibus, modò uitam nobis prorogei tantiſper Deus, donec id pręſtare liceat, faciemus. Non autem eum alio conſilio ſuſcipiemus laborem, quàm ut poſteritati relinquamus, quoad per humanam imbecillitatem licet, uigilias noſtras nõ ſanè ab omnibus purgatas erroribus, ſed quàm emendatiſſimas. Quod adÿciendum mihi erat propter maleuolos quoſdam, qui ſpe neſcio cuius lucrinos noſtra toties recudere nugantur. Quid enim lucri hinc nobis accedat, optimè ÿ ſciunt quibus cum typographis res eſt. Vt neque hic prolixiore excuſatione mihi opus eſſe exiſtimem. Mirari tamen ſubit quorundam (cæcitatem dicam, an tenacitatem, neſcio) qui non intelligunt quantũ ex iſta lucubrationũ mutatione ad eos utilitatis, ac emolumenti ueniat, ut interdũ unus locus paulò nunc rectius, ac copioſius, quàm anteà explicatus, iacturã illam tantillę pecuniæ, quam ex prioris editionis emptione fecerunt, ſarcire abundè poſſit. Sed malunt illi Eucliones perpetuò micare in tenebris, quam in unius oboli, aut teruncÿ in meliore libro comparando amiſſionem incidere. Non eſt igitur cur illorum obtrectationes magnopere curemus, contenti ſi aliqua cũ legentium

Frequẽs mutatio editionem excuſata.

utilitate hæc editionum crebra repetitio ſit coniuncta, & ſi ſtudium, ac diligentiam noſtrã in ijs pertexendis Inſtitutionibus æquo lectori probauerimus, ne ſcilicet has priuſquam earundem aliquem fecerit guſtum, meleuolorum obtrectationibus circumuentus, abijciat. Tibi uero, ornatiſſime uir, hanc ingenij noſtri foeturam dicatam eſſe uolui, ut principiò teſtimonium aliquod proferrem amoris mei erga te ſummi, & grati animo erga eximiam tuam in me uoluntatẽ, quæ mihi multis argumentis perſpecta eſt, aliquam ſignificationem darem. Dein, ut hac etiam mea nuncupatione poſteritati teſtatum facerem, te quoque unũ ex eorum numero fuiſſe, qui in aulis principium uerſati religionem, ac pietatis, ueræq; doctrinæ, & aliarum optimarum artium ſtudia, ſibi curæ eſſe paſſi ſunt. Quàm rari enim nunc ſint in aulis principum, qui in hanc curam incumbant, ut literæ cõſeruentur prò dolor, res ipſa clamat & quotidie ij quibus in aulis uiuendum eſt, abunde experiuntur. Nihil enim, præſertim apud eos, qui præter generis nobilitatem, et magnificas diuitias nihil habent de quo glorientur, ijs qui doctrina exculti ſunt, contemptus eſt. Quare in te maximè laudandum omnibus uenit, quod ad generis nobilitatem, & domeſticum ſplendorem, ſcientiam optimarum artium, & literarũ ſtudia, à quibus nobilitas hodie mirificè abhorret, adiunxeris. Neque enim ignoras quãtum hæc adiumenti conferunt ijs, qui ad conſilia principũ, & rerum publicarum adhibentur, quòd non ſolum ad moderandos affectus, quorum impetu præcipites rapiuntur, qui literis tincti non ſunt, ſed etiam ad multas cauſas rectè dijudicandas plurimùm conducant. Atque utinam multi alij nobiles uiri, exemplo tuo moniti, liberos ſuos à primis ſtatim annis rectè educandos, & literis imbuendos curent, ita enim facilè conſequentur, ut ad quæuis eximia aulæ officia, et munia obeunda, à principibus cooptentur. Si uerò pergant nobis, ut hactenus, ſtrenuos tantùm dare potatores, quid aliud expectent, quàm ut infimo loco aulæ conſiſtant, non uideo. Fieri enim non poteſt, ut is ad Rempublicam gubernandam ſatis inſtructus ſit, qui literarũ ſcientia deſtituitur, aut deguſtatas, crebris potationibus obruit, ac penitus extinguit. Verùm tibi non ſatis fuit literis animum excoluiſſe, niſi etiam accederet ſingulare quoddam pietatis, & ſynceræ doctrinæ coeleſtis propagandæ ſtudiũ. Quo ſanè ita flagras, ut nihil magis in uotis habeas, quàm ut ſyncerioris, ac ueræ doctrinæ, ac aliarũ optimarũ artiũ doctores, & profeſſores defendas,

Nuncupationis cauſæ.

tuearis, ornes. Vt meritò eximiæ illæ in te uirtutes per nos poſteritati commendentur, & omnibus innoteſcant, ut ita immenſam Dei agnoſcant, & celebrent miſericordiam, qui nullo non tempore in alijs bonorum principium excitat nobiles tū genere, tum uirtutibus uiros, qui Eccleſiarum, & bonarum artium cōſeruandarum curam in ſe ſuſcipiunt. Ad iam commemoratas cauſas acceſſit, et hæc ipſa, quæ me, ut nomini tuo has meas Lucubrationes inſcriberem inuitauit, quòd non ignorarem te noſtris ſtudijs, & artibus non parum delectari, ergaq; eas optimè eſſe affectum. Quod hinc maxime omnibus patere poteſt, quòd ſi per occupationes tuas ſane multas, & maximas, tibi ſit integrum, ad illas certe reſpicias, & earundem lectione te oblectes. Quæ res mihi eò maiorem admirationem parit, quòd ſciam te non admodum exculto ſcriptore uti Arnoldo de Villa Noua, qui quidem multis alijs lectoribus ob incultum, & parum Latinū dicendi genus ita mouere ſtomachum poſſet, ut excitata nauſea illum mox abijcerent. Sed te hactenus tamen artis amor ita confirmauit, ut poſſes forti animo hæc tędia uincere. Quanquàm, ut uerum fatear, ego quidem hac mea dedicatione id unicè etiā quæſiui, ut illum autorem, huic ſeculo parū aptum, tibi è manibus excuterem, & ad meliorem cognoſcendam methodum, quam tibi hę noſtræ Inſtitutiones liquido præſcribūt, inuitarē. Et certa ſpe ducor maxima me conſecuturum quod maxime uolebam, cum cognitum habeam te barbarorū lectione parum delectari. Hactenus quòd meliorem non haberes autorem, unde noſtræ artis præcepta haurires, eo uti uoluiſti: nunc ſat ſcio tibi bilem in naſum conciet, ut facile illum è manibus tibi excuti patiaris.

Quod iam dictis adijciam, nihil reſtat, niſi quòd oro filium Dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro nobis crucifixum, & à morte reſuſcitatum, ut te Eccleſiæ ſuæ, & optimarum artium patronum diu incolumem, & ſuperſtitem conſeruet. Bene uale. Tubingæ Cal. Decemb. Anno 1553.

AVGERIVS FERRERIVS TOLOSAS MEDICVS LECTORI.

VETERES omnes & recẽtiores, qui optimam ſtudendi rationem nobis explicarunt, inter cætera præcepta hoc in primis dederunt, ut ab inſtitutionibus, ac Iſagogis auſpicaremur, quibus tanquam manuduceremur ad diſciplinas & artes, quas initio petendas nobis propoſuerimus. Habent enim diſciplinæ omnes in fronte obſcuras quaſdam nubes, et prædenſas tenebras, quibus nondum initiati deterreantur, et ſæpenumero deſperent ad internam et remotiſſimam illam lucem peruenire: et nos primò animo cõcipimus artis eius, quã probamus ſequimur, ideam quandam re ipſa, & amplitudine, ac difficultate lõge maiorem. Quo fit, ut quum omnes ſcientias collaudent, et rerum cognitione delectentur, pauci tamẽ ſint qui fruantur illarũ poſſeſſione. Quippe repelluntur multorũ ingenia primis illis obſcuritatibus; et in ipſo ſtatim ueſtibulo confunduntur uaſta illa idea, quam animo comprehenderunt. Quibus malis præſentiſſimum remedium eſt compendioſis inſtitutionibus, artificialibusq; methodis totius artis ſummã exprimere, ſummariaq; illa deſcriptione rudium animos informare. Sic enim fiet, ut portentoſa illa idea paulatim deficiat, & tenebræ dehiſcant, ipſaque iam propinqua lux appareat, quæ prius remotiſſima uidebatur. Quod quum in omnibus artibus locum habeat, ſic in medicina potiſſimum deſideratur, quod nulla ſit ars, quæ maiorem requirat rerum cognitionem, quæ circa magis difficilia uerſetur, quæ rudes animos clerius repellat, quæ methodos, inſtitutiones, introductiones, et compendia tum diſcendi, tum memorandi cauſa magis poſtulet. Sed in compendiis, iſagogis, et inſtitutionibus, ſicut et in rebus aliis, delectum adhibere conuenit. Circunferuntur .n. Arabum et barbarorum medicorum introductiones, inſtitutiones, et ſummæ, quæ caliginem potius inducant, quàm lucem afferant. Sed nec introductio Gal. falſo inſcripta ſatisfacit: quod pauciſſima artis capita attingat, atque ea fere ſine methodo. Vnus Leonhartus Fuchſius, quod quærimus, iis Inſtitutionib. præſtitiſſe uidetur, tanta fide, facilitate, et diligentia, ut nihil iure deſiderari poſſit, ſiue quod uiam ad Gal. puriſſimum medicinæ fontem paret, ſpectet, ſiue etiam quod eos qui in Gal. ſatis diligenter uerſati ſunt, confirmet, memoriam augeat, iudicium roboret. Vale.

INDEX

INDEX PLENISSIMVS RERVM, vocum, & locorum inſignium in hoſce quinq; libros Inſtitutionum Medicinæ Leonharti Fuchſij, fide ſumma concinnatus, & ordine alphabetico digeſtus.

Numerus prior librum, poſterior paginam notat.

ABDOMINIS muſculi octo 1.119
Abſceſſus 3.438
Abſceſſus, duplex genus ibidem.
Abſceſſuum indicia 4.271
Abſtinentia 2.345
Abſtinentiæ incautè adhibitæ incommoda ibid.
Ακανθαι 1.104
Acceſſionis uox, bifariam ſumitur 4.450
Acerborum natura 1.67
Achores 3.410
Acidorum natura 1.68
Αχλυς 4.416
Ακμὴ 1.58
Acrium natura 1.69
Acrociſmus 2.225
Ακροχορδὼν 3.440
Ακρώμιον 1.106
Actio quid. Quid item opus 1.177
Actio animalis quid 1.178
Actio læſa laborantem partem prodit 1.189
Actionis uitalis differentiæ 1.181
Actionis naturalis differentiæ 1.182
Actiones corporis a medico cur conſiderandæ 1.189
Actiones corporis tres 1.178
Actionum naturalium e numero quæ practicæ dican

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tur 1.189
Actionum quæ motu uoluntario fiunt, duplex differentia 1.180
Adoleſcentia 2.57
Adſtringẽtia exquiſite 1.68
Aer cur Medico conſiderandus 2.200
Aer optimus quis. Quis itẽ peſſimus ibid.
Aer ambiens 5.532
Aer uitioſus ut emendandus 2.202
Aer frigidus & humidus ut parendus ibid.
Aer calidus & ſiccus ut parendus 2.203
Aeris temperamentum calidum & humidum peſſimum 1.53
Αειπάθεια 3.377
Aeſculapius ſubtiliter medicinam excoluit 1.2
Aeſculapi filii 1.3
Aeſtatis temperamentum 1.55
Aetas, quid 1.56
Aetas quid indicet 1.541
Aetas uirilis, & eius temperamentum 1.59
Aetatis uictas 2.218
Aetates ſex 1.56
Aetatum numerus, & temperamenta 1.56
Affectus præter naturam 1.34
Agendumne ſit 5.535
Et quantum 5.539
Agglutinatio, quid 1.183
Αἱμοῤῥαγία 3.399
Alimẽti præparatio in ore 1.185
Alimentum exuperans nõ eſt concoctionis cauſa 3.370
Alopecia 3.410
Αλφός 3.436
Alteratio ſtabiliſque 3.367
Alui deiectionis ſigna 4.471
Alui excrementa ut Medico conſideranda 2.317
Sudor quomodo prouocetur fomentis ibidem
Amara, quatenus amara, nullum animal nutriũt 1.69
Αμβλυωπία 3.415
Ανασάρκα 3.429
Ανδρία 1.59
Androgeus ab Aeſculapio ad uitam reuocatus 1.2
Ανεύρισμα 3.441
Anginæ quatuor differentiæ 3.421
Animal aut ſtirps quando ſe habeat optimè 1.47
Animalis ſpiritus procreatio 1.149
Animalis ſpiritus generatio 1.154
Animalis actionis differentiæ 1.179
Animantium corpora non ex qualitatibus duntaxat elementorum naſci 1.38
Anni quatuor tẽpura 1.53

Ανθραξ 3.434
Apollo medicinæ inuentor 12
Απονεύρωσις 1.112
Αποπληξία 3.412
Απυρεξία 3.451
Απόσπασμα 3.390
Αποσπάσματα quæ 3.392
Apoſtema 3.438
Apotherapia, quid 2.232
Apotherapia tria neceſſariò requirit ibi.
Apotherapiæ uſus ibid.
Apotherapiæ frictio qualis eſſe debeat 2.233
in Apotherapia cur tendendæ partes ibid.
Appetentia, quid 1.183
Appoſitio, quid 1.183
Aqua marina ſicca eſt 1.79
Aqua optima, quæ 2.221
Aqua uitioſa quæ ibidem
Aqua quibus conueniat 2.222
Arabum, & ſequacium error ſuper incidenda uena 2.269
Arabum doctrina qualis ibidem
Arabũ præcepta non diſcenda in medicina 5.548
Arabum horridus ſermo, & prodigioſus 5.551
Arabum lepra 3.435
Αργεμα 3.416
Ariſtoteles, non rectè ſomni cauſam cor ſtatuit 2.238
Ariſtotelis error 1.170
Arteria uenoſa 1.147
Arteriæ magnæ diductio 1.148
Arteria leuis, item & aſpera 1.145
Arteriam reddentia humidiorem 4.525
Arteriæ apertæ ſigna 2.280
Arteriæ renum 1.149
Arteriæ ſeminales ibid.
Arteriæ motus 4.517
Ars quid 1.13
Artes ex fine iudicandæ ſunt, non ex materiis 15
Artes factiuæ triplices 16
Artium quatuor genera 16
Articulorum uitia 3.432
Αρθρίτις 3.432
Arhythmus 4.517
Aſclepiadis & Celſi error 4.477
Aſcites 3.429
Aſtrologiam contemnere debet Medicus, non item Aſtronomiam, & Geographiam 2.204
Aſtrologorum de iudicatoriis diebus figmenta fugienda 4.480
Αθηρὰ 3.438
Atomos non eſſe corporis elementa 1.37
Ατροφία 3.414
Attractio, quid 1.183
Auerrhoes in omnes ferè contumelioſus 1.49
Αὐτοψία 1.27
Auctio quid 1.183

Auditus

Auditus inſtrumentum 1. 101. & 108
Auicennæ erratum 1. 18
Auicennæ & ſuorum ſequacium erratum 1.85
Auicennæ error 1.882. 275. & 3.361
Auicennæ immenſus error 5.549
Auicennæ error detectus 2. 300
Auicennæ errandi occaſio 2. 302
Aures uermiculantes 3.419
Aurigo 3.429
Auris cartilago 1.110
Autumni temperamentum 1.55
Autumni uictus 2.219
Autumnus cur mortifer 1. 56

B

Βαλανεὺς 1.142
Balnea duplicia 2.325
Balneorum naturalium genera, & eorundem uniuerſalis facultas ibidem & 326
Balneorum artificialium quinque partes 2.331 & 332
Balneorum artificialium facultates 2.333
Balneorum uſus quibus inutilis 2.334
Balneorum parandorum ratio 2.335
Bilis quos efficiat 1.85
Bilis ueſicula ſanguine alitur 1.188
Bilis flaua 1.80
Bilis cærulea differt ab ἰσατώδει ibid.
Bilis atra an poſſit procreari ex pituita ibidem
Bilis porracea 1.89
Bilis flaua poteſtate calida & ſicca 1.79
Bilis flaua an concoctione egeat 2.306
Bilis flaua ut in ueſiculam trahatur 1.82
Bilis meatus duodeno inſertus 1.133
Bili excipiendæ & mittendæ meatus paratus, ibidem
Bilis atra acerba eſt 1.80
Bilis flauæ ſedes 1.82
Bilis atræ non naturalis ſpecies tres ibid.
Bilis atra radens 1.90
Bilis flauæ temperamentum 1.79
Item atræ ibid.
Bilis flauæ uſus 1.84
Bilis meatus ad inteſtina 5. 84
Bilis atræ naturalis, ſeu melancholici humoris ſedes 1.82
Bilis flauæ non naturalis quinque ſpecies 1.88
Βλέννα 1.82
Βόθριον 3.415

Brachium

Brachium 1.106
Brachiale 107
Βρέγμα 1.100
Βρέφος 1. 57
Bubon 3. 437
Bucca, quid 1. 113

C

CACOETHE 3. 442
Κακοηθία 2. 250
Κακὸψυμία. 2. 249
& 250
Καχεξία 3. 428
Calidum, frigidum, humidum, & ſiccũ multiplex 1. 50
Calidum & frigidũ ſimul, num uno & eodem tempore, in quauis corporis parte ſentiatur 3.378
Calidũ, quid Hippocrati. Quid frigidum. Quid humidum. Quid Siccum 1. 38
Calidum per exuperãtiam bifariàm dicitur 1. 51.
Calidum, frigidum, humidum, ſiccumve, duobus modis dicitur 1. 52
Calidi effectus. Item & frigidi 3. 381
Καλλίκρεας 1.131
Calorem augentes cauſe 4. 524.
Caluariæ oſſa octo 1. 99
Caluitium 3.410
Cancer 3. 424
Canthium 1.92
Capillorum generatio vbi fit 4.503
Caput 1.112
Capitis naturalis figura 1. 100
Capitis foramina 1. 103
Capitis muſculi 1. 113
Capitis vitiorum enarratio. 3.410
Carbunculus 3.434
Καρκίνωμα 3.416
Cardani contradictionum libri ſtudioſis medicinæ haud legendi 1.15
Καρδία 1.132
Carnis bubulæ concoctio cur aliquibus ſit facilior quàm piſcium 1. 85
Καρπὸς 1. 107
Catarrhus 3.414
Καθεστηκότες 1.58
Κατοχή 3.411
Cauda 1. 112
Cauſa, quid 3.356
Cauſa morbi ibid.
Cauſa morbi gemina 3. 357
Cauſæ augentes calorem 4. 524
Cauſa adiutrix 3.366
Cauſæ morborum cur per ſcrutãdæ Medico 3.366
Cauſa continens nulla in morbis 3. 359
Cauſa continens quæ 3. 360
Cauſa, ſine qua non 3. 365

Cauſæ conſeruatrices 2.197
Cauſæ immutatrices ibid.
Centaurium herba, vnde dicta 1.3
Cephalæa 3.410
Cephalalgia 3.410
Cerebellum 1.150
Cerebrum, & inſtrumenta eius functioni famulãtia 1.150
Cerebri ventriculi quatuor 1.152
Cerebri ſeptum ibid.
Cerebri nates 1.153
Cerebri neruorum ſeptem paria 1.154
Cereuiſiæ ratio, Temperamentũ & facultas 2.223
Ceruix 1 104
Ceruicis vertebræ 1.104
Charonium antrum 2.201
Charonii ſpecus 2 201
Charoniæ ſcrobes ibid.
Χείμετλα 3.441
Χήμωσις 3.415
Χειρουργική, tertia pars medicatricis medicinę 1.25
Chiron centaurus 1.3
Chirurgiæ inuentio 1.3
Cholera 3.425
Chryſippus 1.5
Cibandi conſilia à duobus potiſſimum petenda 2.208
Cibus non multus ingerendus veſperi 2.241
Cibus mediocris, qui ibid.
Cibus ingeſtus famen duntaxat animalem ſedat 1.186
Cibus ingeſtus animalem, ſed non naturalem appetentiam ſedat 1.84
Cibus quis bonus, quis itẽ ſuccus 2.205
Cibus boni ſucci ibid.
Item & mali 2.206
Cibi delectatio 2.213
Cibi ægris an exhibendi, qui perpetuò delectent 2.213
Cibi anni temporibus congruentes 2.217
Cibi adhibendi ægroto cõſilium è duobus potiſſimum petendum 4 456
Cibi & potus qui vſus 2.205
Cibis aſſumendis conſiderãda ibid.
Ciborum cõſuetudo 2 210
Ciborum aſſumẽdorum ordo 2.214
Item & Tempus 2.215
Cilia 1.110
Claues ſeu clauiculæ 1.106
Cocta quæ dicãtur Galeno quæ item cruda 2. 305
Coccyx os 1.105
Cœli conſtitutio quid indicet 5.541
Cœna an prãdio liberalior eſſe debeat 2.241
Coindicatio 5.529
Κοίλωμα 3.416
Colicus dolor 3. 427
Colores 1.66
Coma, quid 3.411

Com-

Cõmunitas, quid 1.29
Et quotuplex 30
Compoſitio mala 3.384
Concauſa, quid Hippocrati 3.366
Concocta, craſſiora & pauciora euadunt 2.307
Concoctio, quid 1.184
Et quotuplex. 2.302. 303. & 305
Et quotuplex 1.184
Concoctio ſecunda iecoris 1.187
Concoctionis vẽtriculi cauſa efficiens.
Concoctio nulla a frigidis fit 2.309
Concoctio tertia in ſingulis partibus 1.188
Concoctionis tertiæ præparatio. Item &
Concoctionis ſigna 4.446
Concoctionis ſecundæ excrementa 1.188
Concoctionis primæ humor 1.185
Concoctionis primæ excrementum 1.186
Concoctionis ſecundæ humor 1.187
Concoctiones à calidis externis iuuantur 2.308
Κονδυλώματα 3.428
Congelatio 3.411
Conſuetudo, quid
Conſuetudo quid indicet 5.540
Conſuetudo uictus rationẽ oſtendit ibi.
Conſuetudo quando mutanda ibid.
Conſuetudo ſingulorũ corporũ naturã oſtendit ibid.
Con ſuetudo praua an mutanda 2.211
Conſuetudinis mutatio tria requirit 2.212
Conſuetudo ciborum 2.210
Cõſuetudo acquiſititia, ſiue altera natura ibidem
Continui ſolutio, cõmunis ſimilaribus & inſtrumentariis partibus 4.386
Differentiæ eiuſdẽ 3.391
Contraindicatio 5.530
Contraria contrariorum remedia 5.531
Contrariorũ miſturæ, qualitatum ſummitates frangunt 1.36
Contrariorum modus & quantitas noſcenda 5.536
Contrarietas quid 5.531
Contrarietas quid indicet 5.530
Contrarietas cõmunis tum morbo, tum temperamento, tum aeri ambienti indicatio 5.531
Conuulſio 3.413
Conuulſio canina 3.422
Cor 1.146
Cor ſomni cauſam non eſſe 2.238
Cor non eſt primum ſenſorium ibid.
Cor, & inſtrumenta ipſius functionibus, miniſtrantia 1.144
Cordis pulſus 1.181

Cordis

Cordis motus 1.181
Cordis os 1.106
Cordis auriculæ ibid.
Cordis ſinus duo ibid.
Cordis uaſa quatuor ibid.
Cordis membranæ 1.147
Corneæ & adnatæ ſimul uitia 3.418
Corneæ uitia 3.415
Corona quid 4.504
Corpus ante exercitatio nes ab excrementis uacuandum 2.228
Corpus noſtrum mutantium,ac deſtruentiũ duo genera 2.197
Corpus ſalubre trifariam, Inſalubre quadrifariam nominatur. 1.10 .&quid de Neutro 11
Corporis laborantis natu ra cognoſcenda 5.537
Corporis forma, de Galeni ſententia 3.382
Corporis actiones cur a Medico conſiderandæ 1.189
Corporis conſtitutio, ex actionibus dignoſcitur ibidem
Corporis humani partium differentiæ 1.94
Corporis noſtri affectus 3.398
Corporis actiones tres 1.178
Corporibus qualitates ſpecificæ a Deo inditæ 3.384
Corruptelæ curatio 5.547
Coſtæ 1.105
Coxa 1.108
Κῶλον nnde dictum 1.132
Κράνιον 1.99
Crapula quorundã 2.255
Craſſitudo omnis excretioni non aduerſatur 2.307
Κρία 1.109
Κρεμαστῆρες muſculi 1.120
Κρίσις uox unde tranſlata.
κρόταφοι 100
Cruda,quæ 2.303. & 305
Cruditas 3.42
Cruditatis ſigna 4.446
Crura, & his connexa oſſa 1.108
Cubitus 1.107
Cucurbitula quid 2.283
Cucurbitularum ratio actioque ibid.
Cucurbitularum genera 2.284
Cucurbitularũ uſus ibid. & 285
Cucurbitularum admouendarum ratio duplex 284. 285.& 286
Cuneiforme 100
Cutis 1.112
Cutis uolæ manus tactus inſtrumentum 163

D

DECVBITVS 3.438
Decubitus forma legitima 2.242

Decubitus ſupinus ibid.
Decubitus pronus ibid.
Dens 1.104
Dentium numerus 1.102
Dentium vitia 3.420
Deriuatio quid 2.264
Deſtillatio 3.414
Διαβήτης 3.430
Διάθεσις, vox aliter Ga. ac Ariſtoteli uſurpatur 3.368
Διάλειμμα 4.451
Διαπνοή 2.344
Διαφθορά 2.250
Διάφραγμα 1.117
Διαφόρησις 2.344
Διαφορητικά ibid.
Διάῤῥοια 3.426
Διάσπασμα 3.392
Διαστολή 4.513
Dies decretorii 4.472
Et eorum ſchema 4.475
Dierum decretoriorum ratio è lunari curſu, de Galeni ſententia ſumpta, qualis 4.477
Digiti manus 107
Dignitas 5.546
Diocles 1.5
Dormiendum quantiſper ſit 2.239
Dothien 3.437
Dulcium natura 1.68
Duodenum 1.132
Dura mater 1.150
Δυσεντερία 3.426
Dyſenteriæ cruentæ quatuor ſpecies ibid.
Δυσουρία 3.430

E

Ἐκθύματα 3.439
Ecrhytmus 4.518
Ἐκπιεσμός 3.414
Ἔγχυμα 4.515
Ἐκχύμωμα 2.441
Egeſtio optima quæ 4.507
ex Egeſtionibus quæ ſint prædicenda 4.507
Elementum, quid 1.35
Elementum purum in animalium corporibus nullum reperiri 1.39
Elementum hominis non eſt vnum 1.37
Elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur 1.41
Elementi & Principii diſcrimen 1.43
Elementa quot numero 1.37. & 38
Elementa animantium ſanguine præditorum 1.71
Elemẽta hominis propria 1.96
Elementa in animalis conſtitutione non manere pura 1.39
Elementa pura an alicubi 1.40
Elementa non ſunt qualitates 1.43
Elemẽta cum iis, quorum ſunt elementa, eiuſdem ſunt generis 1.43

Elementa

Elementa prima, perpetua 1.44

Elementorum ſubſtantiæ, non qualitates, ſeu uires in nobis aſſeruantur 1.39

Elementorum non modo qualitates, ſed etiã ſubſtantiæ in miſtis manẽt 1.45

Emboriſma 3.441

Emplaſtrum tetrapharmacum 1.139

Εμφύσημα 3.438

Εμπροσθότονος 3.413

Επιδερμίς 1.112

Επίκαυμα 1.416

Επιγλωττὶς 1.111

Επιμολίς 1.109

Epilepſia 3.411

Επινυκτὶδες 3.438

Εφιάλθης 3.411

Εφηβοι 1.57

Επιφορά 3.415

Equitationis uſus 2.228

Eraſiſtratus 15

Eraſiſtratus centũ talentis donatus a Ptolemæo 18

Ερπὴς 3.433

Εξανθήματα 3.439

Exceſſibus iudicandis an opus aliquo mediocri 1.64

Eurythmus 4.517

Excreationes, Et earũ uſus 2.342

Excretio quæ conueniens cuique morbi ſpecies 4.460

Excretionis cuiuſque propria ſigna 4.468

Excretionum ſuppreſſio 2.260

Exercitationis tẽpus 2.230

Exercitatiõis mẽſura 2.231

Exercitationis inhibendæ notæ quatuor ibidem

Exercitationes ſingularum partium 2.227

Exercitationes quæ debeãt præcedere 2.228

Exercitia & opera 2.226

Exercitiorum differentia 2.227

Exercitiorũ tria præcipua commoda ibidem

Exercitiorum genera ac differentiæ 2.224

in Exercitiis quid præcipue aduertendum 2.232

Experientia, quid 1.27

Experiẽtia medico neceſſaria, non tamen ſola 1.31

Ευκρασία in latitudinem extenditur 48

Ερυσίπελας 3.433

F

Faciei uitia 3.420

Facultas quid 3.370. & 371

Facultas, quid 1.165

Facultas cur dicta ibidem

Facultas odorandi 1.169

Faculta mouens, & Princeps 1.170

Facultas imaginatrix ibi.

Facultas ratiocinatrix 1.161

Facultas memoratrix 1.171
Facultas uitalis cur dicta 1.172
Facultas uitalis a cæteris diuerſa ibid.
Facultas uitalis neceſſitati obnoxia ibidem
Facultas naturalis in quæ & quot genera ſecetur 1.173.174 & 175
Facultas altrix ab auctrice diuerſa 1.174
Facultas attractrix ibidem
Facultatis eſsentia quæ 1.165
Facultatis noxa bifariam accidit 3.372
Facultatis principis actiones 1.180
Facultatis ſenſificæ, item & motricis actio 1.179
Facultates naturales quæ habeant inſtrumenta 1.175
Facultates corpus noſtrum gubernantes, a medico conſeruandæ 1.167
Facultates animalis ĩ quo tuplici ſint differtẽia 1.168
Facultates tres animal gubernantes 1.166
Facultatum principium ſedes 1.171
Fames 2.345
Fames Thuringiaca memorabilis 2.201
Famem diutius tolerare, ventriculum prauis humoribus implet 2.216
Fauus 3.410
Febris, quid 3.401
Febrium differentiæ ibid.
Febris peſtilentialis 3.404
Febris continuæ tres ſpecies 3.403
Febris tertianæ, & quotidianæ complicationes quatuor 3.408
Febres continuæ idem genus cum intermittentibus obtinent 3.403
Febrium ſimplicium tria prima genera 3 400
Febrium ſynochorum differentiæ tres 3.402
Febrium ſimplicium ſchema 3.409
Febrium continuarum & intermittentium differentia 3.403
Febribus omnibus proprii ſunt ſudores 4 462
Femur 1.108
Femoris proceſſus 1.109
Femoris muſculi decem 1.125
Fibræ iecoris 1.133
Fibræ triplices 1.175
Fibula 1.109
Ficus 3.428
Fiſtula 3.442
Fluor muliebris 3.432
Fluxionum diuerſitas 5.535
Fons acidus ad Geppingam 2.329
Fons acidus in Au 2.330
Formen cæcum 1.156
Forma corporis, Galeno 3 382.

Forma

Forma partium 3.382
Formatio quid 1.183
Frictio præparatoria 2.228
Frictionis differētiæ 2.229
Frictio mediocris ut perficienda 2.233
Frons 1.100
Fūctionum nobilitas 5.542
Furor Eroticus. Item & Protrepticus 3.414
Furfures 3.410

G

GALENVS de tuenda ualetudine accurate legendus 2.229
Galenus non tantum qualitatem, ſed & ſubſtantias morbos appellat 3.373
Galenus ab iniuria quorū dam uendicatus 5.531
Galenus medicinæ doctrina clarus 5.
Galeni laudes 1.6
Galenus imitandus in compoſitione medicamenrorum 1.23. Et quinam illi adiungendi 24
Galeni liber de cibis boni & mali ſucci 2.206
Galen. a deo excitatus 1.6
Galenus repugnantia uindicatur 1.96
Galenus ab iniuria defenſus 3.379
Galenus ſub imaginatrice facultate, cur facultatē cōmunē cōplexus 1.170
Gal. locus explicatior de calore externo 2.308
Galeni calumniatores oppugnantur 5.554
Galeni præcepta de tuenda & reſtituenda ualetudine amplectenda 5.553
Galeni locus de purgandi ratiōe, enarratus 2.302
Galeni locus emendatus
Ganglion 3.437
Gangræna 3.436
Γαργαρεών 146
Generatio quid 1.182
Gonorrhœa 3.431
Genua 1.109
Germanorum Scholaſticorum mos in exercitiis reprehenditur 2.230
Germanorū mos deteſtandus, a uenæ ſectiōe 2.283
Γέροντες 1.59
Geſtationis uſus 2.228
Γλωττίς 1.111
γραφοειδής 4.446
Grauedo 3.414
γνωρίσματα 1.100
Græcorum lepra 3.435
Gula 1.131
Guſtus inſtrumentū 1.156
Guſtandi facultas 1.169
Gymnaſium quid 2.226

H

HAEMORRHOIDES. Et earum ortus 2.335 & 3.428
Hæmorrhoidum commoditas 2.336

Hæmorrhoidum ſuppreſſio non temere adhibenda ibid.
Hæmorrhoidum immodicum profluuium uitandum 2.337
Hæmorrhoidum ſigna 4.471
Hemicrania 3.410 & 411
Hermolai Barbari & Volaterrani error ſiniſtrè accipientium uerbum παγκράτιον 2.225
Heteroiy hmus 4.518
Herophilus ſubtilitatis & garrulitatis ſtudioſus 1.11
Hippocrates medicinam in artem redegit primus apud Græcos 1.5
Hippocrates quæ elementa inquirit 1.35
Hippocratis honores 1.5.8
Hiſtoria ab αὐτοψία differt 1.28
Hominis propia elementa 1.96
Humerus 1.106
Humeri rotula 1.107
Humidum radicale 1.92
Humor melācholicus quos efficiat 1.86
Humor flauæ bilis θερμότατος καὶ ξηρότατος Galeno 1.78
humoris melācholici uſus 1.85
Humores, & excrementa 1.189
Humores naturales, qui 1.81
Humores quatuor 1.71 & eorum in ſanguine proportio 72
Humorū quatuor procreatio & ſecretio 73
Humorum temperamenta 1.73
Humores bifariam putreſcunt 3.401
Humores æqualiter eſſe auctos, quid 2.247
Humores crudi non purgandi 2.302
Humores crudi, qui 2.303
Humores ſecundarii, & eorum generatio 1.91
Humorum naturalium ſecundæ qualitates 1.80
Humorum expurgatorum obſeruatio 2.317
Humorum quatuor naturalium uſus 1.83
Humorum quatuor nō naturaliū differentiæ 1 86
Humorum quatuor motus de Sorani ſententia 1.86
Humoribus turgentibus in principiis etiam purgare licet 2.311
Hydrops 3.429
Hyemis tēperamētum 1.56
hyemis uictus 2.277
hypochondria 1.105
hirudines, & earum uſus. 2.287 & 288
hirudines ut decidant, qua ratione efficiendū 2.888
hirudines quem ſanguinē eliciant.

eliciant 2.289
Hirudines quando detrahẽdæ ibid.

I

IANITOR 1.132
Icterus 2.256 & 3.428
Ἰδιοπάθεια 3.356
Iecur 1.133
Iecoris fibræ ibid.
Iecoris uitia 3.428
Iecur generationis ſanguinis officina 1.81
Iecoris ſecunda concoctio 1.187
Iecoris lien:ſve phlegmones 4.461
Iecori cremorem præparãt uenæ meſenterii. 1.187
Ieſus Syrach 1.1
Ignis Perſicus 3.434
Ilium os 1.108
Imaginatio, quid 1.180
Immutatio quid 1.182
Impetigo 3.435
Impetum faciens 1.191
Ἡμιπληγία 3.413
Incubus 3.411
Indicatio à viribus petita, omnium prima 5.538
Indicatio à poſitu 5.544
Indicatio à ſitu, & figura partium 5.544.545
Indicationes particulares quæ & quot 5.536
Indicationes contrariæ ut tractandæ 5.546
Indigentia 2.345
Indicatio unde dicta 5.529
Indicatio, quid 1.27 & 5.528
Inedia 2.345
Inedia ex accidente uacuat ibid.
Inediæ genus duplex ibi.
Inediam qui ferre poſſint. Et qui non 2.346
Infantia 1.57
Inflatio 3.438
Infundibulum 1.153
Infuſio 4.515
Ινον 1.100
Inſalubre, quid. Quid item neutrũ. Et quotuplex 1.10
Inſomnia, & cur medico illa expendenda. 2.244
Inſtrumentum 2.97
Inſtrumẽta naturalia et animalia quid differãt 1.190
Inſtrumenta duo ad res inueniẽdas neceſſaria 1.31
Intemperatum quid dicatur 1.48
Intemperies, quid 3.376
Intemperies duplex 3.377
Intemperies inæqualis cur nullo dolore afficiat 3.378
Intemperies inæquales dolores ſecũ inducũt 3.379
Intẽperies manifeſta 3.383
Intemperiei morboſæ differentiæ 3.377
Intemperies octo 1.49
Intentio, quid 5.530
Interfeminium 1.142
Interuallum 4.516
Inteſtina 1.132
Inteſtina cibum concoquũt 1.187

Inteſtini recti muſculi tres 1.120
Inteſtinorum vitia 3.425
Intertriginès 3.442
Introductori ſeu Medici, autor quis 1.13
Inuenire ĩdicatione 5.529
Experientia ibid.
Analogiſmo ibid.
Ira quid 2.349
Iſchias 3.432
Ισχυρία 3.430
Iudicium quid 4.457
Iudicium futurũ quatuor modisprenoſcitur 4.462
Iudicium optimum certò prænoſcitur 4.463
Malum, incertum & inſtabile 4.464
Iudicium quale futurũ ſit quomodo dignoſcendũ 4.467
Iudicium variè ab autoribus uſurpatur 4.457
Iudicium ĩterdum dicitur magna mutatio Galeno 4.458
Iudicium abſolutum perfectùmve. Item & imperfectum, quid ibid.
Iudicii differentiæ ibid.
Iudicii boni iam inſtantis notæ & indicia 4.460
Iudicia optimà quando fiant 4.464
Iuſtitia, quid 47
Iuuentus 1.58
Iuunes cur pauci ad frugem perueniant 2.220

L

Λάρυγξ 1.110
Laryngis muſculi 1.115
Laryngis operculum 1.111
Lepra Arabum 3.435
Lepra Græcorum ibid.
Lethargus 3.411
Λευκός 1.151
Liber de corde, nõ eſt Hippocratis 1.172
Lichen 3.435
Lien 1.139
Lien quo modo alitur 1.188
Lienoſi qui dicantur 3.429
Λειεντερία 3.426
Ligare quid Hippocrati 2.229
Ligamentum, quid 1.111
Ligamenti vſus ibid.
Ligamenta 1.129
Linguæ nouem muſculi 1.114.
Λιθίασις 3.430
Lumbi 1.105
Lumbricorum tria genera 3.427
Lunæ figuræ octo 4.478
Et earum ſchema 4.479
Luſcioſi 3.414
Λυκανθρωπία 3.413
Lipothymia quid, & quid differat à Syncope 2.274

M

MAGNITVDO bifariam æſtimatur 5.546
Maria 3.413
*M*anus oſſa 1.106
Mariſca 3.428
Materia prima 1.43
Materia prima, perpetua 1.43
Materia vnius eleméti nō ſufficit cōcretis miſtisq́; corporibus gignendis 1.45
Matula colligendæ urinæ qualis eſſe debeat 4.485
Matulæ ſchema 4.492
Maxillæ ſuperioris oſſa 1.102
Meatus excipiendæ & emittendæ bili paratus 1.133.
Meatus bilis duodeno inſeritus 1.133
Medendi præcepta non diſcenda ex Arabibus 5.548
Medicamentum purgans qua hora diei exhibendum 2.296
Medicamenta vrinam prouocantia 2.322
Medicamentorū recta compoſitio, quæ requirat 1.24
Medicamentis purgantibus, materiam imminuentibus inter initia uti non licet 2.312
Medicamentis quibuſnam referandi meatus in bilis redundantia 2.300
Medicina quid 1.9 & 12
Medicina ars: non ſcientia 1.12
Medicina, cur cōiectrix ars dicatur 14 & 15
Medicina ex quo artium genere 1.15
Medicina eſt ars factiua 1.17
Medicina, neque theorica, neque practica eſt 1.17 & 18
Medicina quæ doceat 1.7.
Medicina experimétatrix, incerta & inconſtans 1.4
Medicina, dei munus 1.2
Medicina cur reperta credatur apud Aegyptios 1.4
Medicinæ origo diuina 1.1
Medicinæ inuentor Apollo 1.2
Moſes 1.1
Medicinæ Aſclepiadæ incrementa 1.4
Medicinæ ſtudioſi Hippocratem & Galenum ſibi duces proponant 1.7
Medicinæ præſtantia ibid.
Medicinæ thoremata & præcepta firma 1.14
Medicinæ præceptum tria requirit 1.14
Medicinæ ſtudioſi ne legant Cardani libros cōtractionum 1.15
Medicinæ unicus eſt finis 1.17

Medicinæ partes quot. 1.19
Nedicinæ medicatricis partes 1.20
Medicinæ vniuerſæ in tres ordines diſtributio 1.33
Medicinam cur nonnulli in theoricam & practicam ſecent 1.20
Medicinam barbaram ſectantium ineptiæ 3.401 & 402
Medicus Geographiæ notitiã habeat oportet 2.204
Item & Aſtronomiæ ibi.
Aſtrologiæ non item ibidem
Medici commendatio 1.8
Medico conſideranda alui excrementa 2.317
Item & quæ per vomitum eiiciuntur 2.320
Medico neceſſario eſt cognitio ſimplicium medicamentorum 1.21
Et qui ſcriptores ad id neceſſarii 22
Medico cur elementa conſideranda 1.44
Medico quid conſiderandũ in vacuationibus 2.347
Medici barbari ac recentiores 5.551
Medici Rationales ſeu dogmatici 1.30
Medici Methodici, qui 1.29
Medici errant, qui vrinæ inſpectionem prorſus negligunt. 4.483
Medici σκατοφάγοι, καὶ οὐροπόται
Medicorũ inſcitia in curando ſudore nglico 2.324
Medicorum iuniorum error detectus 1.171
Medicorum recentiorum error ſuper cacochymia 2.250
Medicorum recentiorum error, erroriſque occaſio 2.296.297.307.309
Mediocrum ſectæ, quæ 1.26
Et quinam illarum principes 1.31
Medicorum recentiorum error 3.434
Medicorum noſtri temporis oſcitantia & temeritas 1.21.24.& 25
Medicorum noſtræ ætatis error ſuper purgatione 2.290
Medicis honores olim decreti 1.8
Medicis omnibus diſcenda χειρουργική 1.26
Μελαγχολία 3.413
Melancholici humoris uſus 1.85
Μῆλον 3.416
Membrana carnea 1.112
Membrana craſſa 1.150
Membrana tenuis 1.152
Membranæ duræ ſinus quatuor 1.150
Memoria, quid 1.27.& 181
Menſes 2.337
Menſes quando naturaliter retineãtur. Et quibus præter naturam ibid.

Menſium

Menſiuum profluuii utilitas 2. 338
Menſium ſigna 4 471
Mentagra Plinii 3.435
Meſenterium 1.133
Μετάφρενον 1. 105
Μεσήλικες 1. 58. & 59
Μετέωρα 1.45
Μέτωπον 1. 100
Μήτρα 1 142
Minimum, quid 1. 35
Μισανθρώποις maximè confert Veneris uſus 2.341
Μνημονευτικοὶ vnde dicti 1. 27
Mœſtitia 2.350
Morbilli 3 440
Morbus quid 3.366
Morbus 5. 534
Morbi tria genera ibid.
Morbus comitialis 3 411
Morbus ſacer ibid.
Morbus attonitus 3.412
Morbus an iudicabitur, vel non, unde cognoſcendum 4. 466
Morbus regius 3.429
Morbus Gallicus à Mentagra diuerſus 3.436
Morbus quid, Et quid cauſa 3.355
Morbus eſt contrarietas 5. 532
Morbus unuſquiſque quot habeat tempora uniuerſalia 4 441
In Morbi declinatione nemo moritur, ibi. & 455.
Morbi principium ut dignoſcendum 4.453
Morbi cauſa proxima, Galeno antecedens dicitur 3.358
Morbi nulla cauſa cõtinẽs 2.359
Morbi ſunt e numero permanentium, & conſtãtium 3.360
ad Morbum duo requiſita 3.369
Morbi augmentum ut dignoſcendum 4.45
Morbi uigor tribus de cauſis Medico cognoſcẽdus 4.455
Morbi ἐν σχέσει 3.395
Morbi recidiuam facientes 3. 395
Morbi tantùm acuti iudicãtur 4.466
Morbi exitus ex tribus cognoſcitur 4. 465
Morbi cur in vere occidunt 1.54
Morbi tempora ex ſputo dignoſcuntur 4. 409
Morbi tempus, quid 4.448
Et quã utile illud noſſe ibid.
morborũ tẽpora quot 4.449
Morbi ſpecies unde cognoſcatur ibid.
Morbi natura quid indicet 5.536
Morborum cauſæ cur per ſcrutãdæ Medico 3.366
Morborum partium ſimilarium genera 3.376
Morborum tempora ut dignoſcenda 4.453

Morborum inſtrumentaria rum partium genera & differentiæ 3.384 & 385
Morborum differentiæ generatim 3.393
Morphæa 3.436
Mortis futuræ citra iudicium notæ 4.480
Mortis dies vt prænoſcenda 2.481
Item hora 4.482
Mortui præ mœrore vehemēti & repentino 2.350
Mortui præ gaudio ibid.
Mortui præ pudore 2.351
Mos, quid 4.465
Motus, duplex 1.177
Μύλη 3.432
Μυρμηκία 3.440
Μυοκέφαλον 3.416
Μυωπίασις 3.414
Mucus 1.82
Muſculus 1.111
Muſculus veſicæ 1.120
Muſculus unus neruoſa ſua exilitate mediæ uolæ, & internæ digitorum cuti ſubnatus 1.112
Muſculus in poplite occultatus 1.127
Muſculi thoracem, & partes ei concretas mouentes, quot 1.116
Muſculi intercoſtales 1.117
Muſculi dorſum mouētes, ſedecim 1.118
Muſculi ſub ſtomacho latitantes ibid.
Muſculi ſcapulam mouentes, octo ibid.
Muſculi abdominis, octo 1.119
Muſculi penis, quatuor ibid.
Muſculi duo uirilium teſtium 1.120
Muſculi muliebris uteri ibid.
Muſculi recti inteſtini tres ibid.
Muſculi manus mouentes 1.121
Muſculi cubitum flectētes vtrinque 1.122
Item & extendentes ibid.
Muſculi quatuor radium mouentes ibid.
Muſculi brachiale agentes, quatuor vtrinq; 1.123
Muſculi digitos mouentes, quot ibid.
Muſculi crus mouentes 1.125
Muſculi tibiam mouentes 1.125
Muſculi pedem mouentes, nouem 1.127
Muſculi digitos pedis mouentes, decem & octo 1.128
Muſculi capitis 1.113
Muſculi palpebræ ſuperioris duo ibid.
Muſculi oculorum ſeptem ibid.
Muſculi duodecim buccarum, labrorum, & naſi alarum ibid.
Muſculi octo mouentes maxillam

maxillã inferiorẽ 1. 114
Muſculi partes tres 1.112
Muſculi octo proprii oſſis hyoidis ibid.
Muſculi linguæ nouem ibid.
Muſculi laryngis 1.115
Muſculi caput mouentes 1. 116
in muſto quatuor ſubſtantiæ 1.72

N

Narivm uitia 3 420
Narium profluuii ſanguinis notæ 4.468
Natura quid 2.257
Natura iuuanda in uacuandis noxiis 2.346
Natura ſuperna corporis per urinam uacuat 2. 321
Naturæ conſuetis gaudent 5.539.540
Natura calida quæ Hippocrati 2.210
Natura eadem cum facultate 3.370
Neruus primum brachium ſubiens 1.161
Nerui uiſorii uitia 3.418
Nerui à dorſali medulla orti 1.161
Nerui quatuor, crus petentes 1.163
Νεφέλιον, 3.416
Nicolaus Myrepſus à Fuchſio conuerſus 1.24
Νόμη 3 441.& 442
Nuſcitioſi 3.415
Νυκταλωπία 3.414

O

Occipvt 100
Oculi conſtructio 1.157
Oculi humores tres 1.160
Oculi angulorũ uia 3.417
Oculi totius uitia 3.414
Odorandi facultas 1.169
Odores 1.66
Odoris auſteri natura 1. 68
Oedema quid propriè 3. 434
Οἰσοφάγος 1.131
Olfactus organum 1.154
Olimentum 1 130
Ονειρωγμός 3.431
Οφθαλμία 3.415
Opus, quid 1.177
Οπισθότονος 3.413
Οργᾶν, quid 2.311
Os palati 1.100
Os Ethmoides 1.100
Os ilium 1.108
Os pubis ibid.
Os pectinis ibid.
Os iugale 1.101
Os præruptæ petræ 1. 101
Oris uitia 3.421
Oſſa manus 1.106
Oſſa quot in humano corpore

pore 1 99
Oſſa capitis ibid.
Oſſa ſyncipitis 1.100
Oſſium temporis proceſſus 1.100
Oſſicula Seſamina 1.108
Oſſiculum incudi comparatum 1.101
Oſſiculum malleo ſimile 1.102
Otii immodici incommoda 2.234
Otii mediocris commoda 2.236

P

Παγκράτιον 2.224. Et de eo falſa opinio Hermolai & Volaterrani 2.225
Palati os 1.100
Palpebrarum uitia 3.417
Pancreas 1.131
Παράλυσις 3.415
Παράλυσις & πάρεσις, quid 3.412
Παραπληγία 3.413
Παραφροσύνη 3.413
Pararhythmus 4.518
παρίσθμια 1.131.& 145
παρονυχία 3.441
Pars inſtrumentaria, & inſtrumentum differunt 1.97
Partis laborantis tempera tura 5.542
Partis qua inciditur uena, ſitus 2.279
Partes nutritioni famulantes 1.130
Partes re uera ſimiliares 1.44
Partes ſimpliciſſimæ quæ ſimilares ſenſus iudicio 1 95
Partes ſolidæ 1.97
Partium corporis humani differentiæ 1.94 & 98
Partium ſimilarium duæ differentiæ ibid.
Partium ſimilarium inepta definitio 1.96
Partium calidarum ordo 1.64
Partium inſtrumentariarum diuerſæ appellationes 1.97
Partium corporis diuerſitas 5.535
Pathema generatim acceptum, duplex 3.356
Patella 1.109
παθήματα τῆς ψυχῆς, 2.349
παθογνωμονικὰ 4 446
Pathos quid ſpeciatim 3.354
Quid generatim 3.356
Pathos & morbus ſiens idê 3.335
Pectinis os 1.108
Pectoris os 1.108
Pediculatio 3.410
Pedix ſex oſſa 1.109
Perſpiratio inſenſilis 2.344
πέμπελοι 1.61
Penis ſubſtantia 1.142
Penis muſculi quatuor 1.119

πεπασμός 2.305
περικάρδιον 1.146
περικράνιον 1.151
περιφίμωσις 3.430
Peritonæum 1.130
περίπλωσις 1.28
Perturbationes animi 2.349
Peſtilentialis febris 3.404
Φαγέδαινα 3.442
Philoſophi cur à principiis exorſi 1.44
Phlegmone quid generatim 3.433
Phlegmone eryſipelacea 3 434
Φίμος 1.430
Φλύκταιναι 3.415.& 439
Φρενίτις 3.411
Φύγεθλον 3 437
Φύμα 3 437
φυσιολογία 1.34
Picturarum magnarum uſus quis 1.23
Pituitæ eruptiones 3 439
Pilulas à cœna non eſſe exhibendas 2.296
Pituita qualitatis omnis ſecundæ expers eſt 1.80
Pituita quid efficiat 1 84
Pituitæ vſus ibid.
Pituitæ non naturalis quatuor differentiæ 1.87
Pituitæ reponendæ nullus à natura in corpore deſtinatus locus 1.81
Plenitudo ſimpliciter: Et cum adiectione 2.248
Plenitudinis qualitates 2.155
Plenitudini cur competat venæ ſectio 2.253
Plenitudines vt diſtinguēdæ 2.254
πλῆθος 2 247
πληθώρα 2.47
Plinius ad cognitionē ſimplicium non contemnendus: cum iudicio tamen legendus 1.22
πλησμονή 2.246
Podagra 3.432
Podalirius, & Machaon Aeſculupii filii 1.3
Polex 1.107
πολυαιμία 2.247
πολυαιμία ab εὐαιμία differt 1.248
Poſtbrachiale 1.107
πόσθη 1.242
Potus 2.221
πύλωρος 1.132
Praxagoras 1.5
Præcordia 1.17
Præparatio quæ nam ante purgationem neceſſaria 2.297 & 300
Prædarationis duo modi 2.297
πρεσβῦται 1.60
Principia, quæ 1.43
Propoſitum, quid 5.530
πρόφασις propriè, quid 3.358
πρόπτωσις 3.416
Pſora 3.435
Ψύδρακες 3.439
πτερύγιον 3.415.& 441
Pubertas & adoloſcentia temperata 1.57
Pubertas 1.57

Pueri an iuuenes calidiores 1.58
Pueris an mittendus ſanguis ante d.cimumquartum annum 2.257
Puerorum uictus 2.219
Pueritia 1.56
Pulmo 1.146
Pulmonis fibræ ibid.
Pulſus quid 4.513
Pulſus duplex ibid.
Pulſus unius inæqualitas 4.519
Pulſus cordis 1.181
Pulſuum, & Reſpirationis uſus 4.513
Pulſuum genera decem 4.514
Pulſuum nonum genus 4.518
Pulſuum cauſæ 4.523
Pupillæ uitia 3.416
Purgare quo tẽpore morbi conueniat 2.311. & 312
Purgandi modus, & quomodo purgationi impeditæ, & immodicæ ſit occurrendum 2.316
Purgatio, quid. Et quibus conueniat 2.286
Purgatio quotuplex 2.290
Purgatio ſanis non conuenit ibid.
Purgationis tempore, & a purgatione quid faciendum. 2.314
Purgationis peractæ indicium 2.316
Purgationis qui ſcopi 2.291. & 292
Purgationi accommodatiſſimum tẽpus eſt uernum 2.293
Purgationem quæ debeãt præcedere 2.298
Purgationes ſumendæ matutino tempore 2.296
Purgationes uehementes periculoſæ 2.291
Purgationes uitandæ æſtate 2.293
Purgationes non adhibendæ in principiis morborum 2.31
Purgatis quãdo cibus offerendus 2.316
Pythagoricum ſilentium 1.180
Πύωσις 3.416

Q

QVALITATES, tranſmutationis elementorum cauſæ 1.42
Qualitates ſecundæ, quæ 1.66
Quies 4.516
Quies, & otium 2.234

R

Ραγάδες 3.428
Ramex 3.451
Ratiocinatio quid 1.180
Raucitas 3.414

Rectitudo

Rectitudo qùid 2.262
Rectitudo ſemper obſeruā da in ſanguinis miſsione ibid.
Redundantia humorum gemina 2.247
Redundantia duplex 2.246
Redundantiæ ſchema 2.251
Rediuiæ 3.441
Regius morbus 3.431
Regio quid indicet 5.541
Renum arteriæ 1.149
Renum & veſicæ vitia 3.430
Res præter naturam 1.33
Res naturales, numero ſeptem 1.34
Res corpus noſtrum neceſſariò alterantes 1.33
Res præter naturam 3.353
Res non naturales 2.197 & 198
Reſpiratio, actio uoluntaria tantum 1.179
Reſpirationis uſus 4.513
Reticulum 1.131
Retentio, quid 1.183
Reuellendum quādo ſit ad maximè diſtantia loca 2.268
Reuulſio quid 2.263
Rhythmus 4.517. & 525
Ρῖγος 3.415
Rigor futuræ excretionis nota 4.468
Rotator minor 1.109

S

Σαγωὴν 1.131
Sanatio quid 5.520
Salubre, quid 1.10
Sanguis purus & ſyncerus nuſquam in uenis reperitur 1.72
Sanguis temperatus 1.73
Sanguinis appellatione, quid ueniat 17.2
Sanguinis quatuor partes ibidem
Sanguis uenarum non eſt ſimplex 2.247
Sanguis quare mittendus uſque ad animi defectionem, in ardentiſſimis febribus 2.272
Item in maximis phlegmonibus, & in uehementiſſimis doloribus. ibid. & 273
Sanguis bonus 1.205
Item & malus 2.206
Sanguis non eſt calidus, & humidus 1.75
Sanguis uenarum, nonnihil à ſanguine arteriarum differt 1.81
Sanguis ſolus cur in uenis apparet ibid.
Sanguis quo tempore, qua die, quaq; hora mittendus 2.275.276. & 277
Sanguis an mittendus pueris ante decimum quartum annum 2.257
Sanguis, colorem ſuum à

††† corde

corde accipit 1.77
Sanguis, dulcis 1.80
Sanguinis, officina 1.81
Sanguinis locus 1.81
Sanguinis mittendi ſcopi decem 2.255
Sanguinis quadruplex miſſio, & uacuatio 2.263
Sanguinis nō naturalis differentia 1.87
Sanguiuis quantum detrahendum 2.280
Sanguinis effluxus quando ſit cohibendus, tribus ſignis cognoſcitur ibid.
Sanguinis emiſſi obſeruatio 2.281
Sanguinis uſus 1.83
Sanguinis tēperatura quid efficiat in corpore humano 1.84
Sanguini mittendo accommodatiſſimum tempus eſt uernum 2.258
Sanguinem per rectitudinem effluere oportet 4.461
Sani ſimiles cibos requirunt: ægri contrarios 2.209
Sanorum & Aegrorum lex præcipua 2.207
Sapores 1.67
Saporū inſtrumentū 1.156
Salſorum natura 1.68
Satietas duplex 2.246
Σατυρίασις 3.431
Scarificatio 2.286
Scarificationem præcedere debet balneum 2.287
Scapula 1.106
Scientia, quid. Et quid inuicem differant Ars & Sciētia 12 & 13
Scientia proprie ſumpta, quid 1.10
Σκιαμαχία 2.226.
Scirrhus 3.434
Scoptulum 1.106
Scopus, quid 5.530
Secta, quid 1.26
Sectæ Empiricæ autores 1.31
Senectus frigida, & ſicca 1.61
Senectus 1.59
Senectutis partes tres ſeu differentiæ 1.60
Senſus uero elementorum iudex non eſt 1.35
Senſus communis cur dictus 1.170
Senſus exteriores 1.179
Sēſus quinq; externi 1.170
Septimanarum in iudiciis morborum ratio 4.472
Et earum ſchema 4.475
Septum trāſuerſum 1.117
Serapien cæteris Arabibus præferēdus in cognitione ſimplicium 1.22
Signum quid 4.445
Silentiū Pythagoricū 1.180
Signorum dignitas, & utilitas 4.443
Signorum tria prima genera 4.444
Similitudo, quid 5.532
Simplex, quid 1.35
Siriaſis 3.411

Singultus

Singultus 3.425
Sitis cauſæ 1.79
Soda 3.410
Soluere, quid Hippocrati 2.229
Solutiones 4.457
Somnia lapidea 2.244
Somnia in multiplici ſunt differentia ibid. & 245
Somnus, quid 2.237
Somni cauſa ibid.
Somni cauſam non recte Ariſtotel. cor eſſe ſtatuit. 2.228
Somnũ concilianti a. 2.237
in Somno conueniens forma decubitus 2.242
Sorani Epheſii ſententia de medicina. 15
Somnus iuuet, an lædat ægros, conſiderandum 2.243.
Somnus non ſemper concedendus ægrotantibus ibid.
Somnus in principio phlegmonum, obeſt ibid
Et in principiis acceſſionum ibid.
Somnus uacuans 2.342 & 343.
Somnus admiſſus à fame, uacuat. 2.342
Somnus mediocris quid conferat 2.238. & 239
Immodicus quantum lædat 2.239
Somni tempus 2.240
Sputa quando Medicis ex pendenda 4.508
Σφαγή 1.106
Sphacelos 3.436
Σφηνοειδής 1.100
Spina, Et quæ huic anne-ctuntur oſſa 1.104
Spiritus. quid 1.191. & 192
Spiritus animalis 1.193
Spiritus quot 1.192
Spirituſ cohibitio, quid. Et eius vtilitas 2.234
Spiritus animalis generatio 1.196
Spiritus vitalis quibus de cauſis perit 1.195
Spiritum naturalem non eſſe ibidem
Spirituũ procreatio 1.195
Spirituum cuſtodiæ attentns ſit medicus ibid.
σπόνδυλοι 1.104
Sputorum excernendorum modus 4.510
Sputi colores quid ſignificent 4.509
Σταφυλ 1.146
Στεάτωμα 3.438
Stercus 1.186
Stigmata 3.436
Στραβισμὸς 3.414
Strabones 3.414
Στόμαχος 1.131
strumæ 3.437
subiecti ratio habenda 5.532
ſubſtantia per ſe tota alteratur 1.42
ſubſtantia 5.542
subdamina 3.439
sudor duplex 4.511
sudor optimus 4.511

ſudor quãdo prouocandus, Et quomodo 2.322
ſudor quibus non ſit eliciẽdus ſicco calore 2.323
Sudoris ſigna 4.470
ſudores omnibus febribus ſunt proprii 4.462
ex ſudore quid prædicendum 4.510
in ſudore eliciendo habenda ratio virium 2.324
ſura 1.109
ſuturæ capitis mendoſæ & ſictæ. Item & temporales 1.101
Συμπάθεια 3.356
ſymptoma, quid 3.391
ſymptomatum genera differentiæ ve 3.398
ſymptomata iudicatoria 4.447
ſyncipitis oſſa 1.99
ſyncope quid. Et quid diſtet à Lipothymia 2.274
ſyncope ſtomachica 3.425
συνδρομὴ Empirica, quid 1.29
συνόχος, & συνεχής, febres vt differant 3.402
ſynochorum febrium differentiæ tres 3.402
συστηματικὴ 4.518
συστολή 4.513

T

TACTILES qualitates 1.69
Tactus, quorum ſolus iudex ſit ibi.
Tactus hominis, index eſt temperamentorum 1.62
Tactus 1.109
Tangendi facultas 1.169
Tangibiles differẽtiæ. 1.169
Τελέφια vlcera 3.442
Temperamentum 5.532
Temperamenta ſingularum partium humani corporis 1.64
Temperamenta cur non iudicanda ex colore. 1.67
Indicia, quibus totius corporis, & partium eiuſdem temperamenta cognoſcuntur 1.65. & 66
Temperamẽtũ ſimplex 1.49
Item & compoſitum ibi.
Temperamentum in vna oppoſitione temperatum, in altera intẽperatum 1.49
Tẽperamẽtum duplex 1.46
Temperamenti proprietas 3.383
Temperamentorũ differentiæ, quot, qualesq; 1.46
Temperatura æqualis ad iuſtitiam 1.47
Tempus quid indicet 5.541
Tempora 1.100
Tempora morbi ex ſputo dignoſci 4.509
Tempora morborum 4.451 & 453
Temporum ſquamoſæ conglutinationes aut commiſſuræ 1.101
Τένων 1.112
Τετρεσμός 3.427
Terminthus 3.440
Teſtes muliebres 1.143
Teſtes, δίδυμος 1.139

Teſtium tunicæ. 1. 139. & 140
Teſtium arteriæ 1.140
Teſtium virilium muſculi 1.120
Tibia 1.169
Timor, quid 2.349
Tinea 3.410
Themiſon Laodiceus Syrius, communitatum repertor 1.32
Theorema omne, generale, & firmum 1.14
Thermæ, earum genera, & uſus 2.325
Θηριώδη ulcera 3.442
Θεώρημα 1.27
Theſſalus Trallianus, uir ineptus, ἰατρονίκην ſe profitebatur 1.32
Θλάσμα 3.441
Θώραξ 1.105
Thoracis uitia 3.422.
Thoracis uertebræ 1. 104
Thuringiaca fames memorabilis 2.201
Thymus 3.440
Tonſillæ 1.145
Tormina 3.426
Τράγοι 1.57
Tranſitus ad ſimilia, familiaris Empiricis 1.28
Tranſpiratio, quid 2. 344
Tranſpiratio inſenſilis 1. 189
Tremor 3.414
Tumores, & ulcera præter naturam 3.433
Tunicæ adnatæ uitia 3.415
Tunicæ uuæ uitia 2. 416
Tunicæ fœtum tegentes 1.143
Tunicæ corneæ color præter naturam non lædit primò actionem 3.373
Turgere, quid 2.311
Τυμπανίτης 3.429
Tyria 3.410

V

VACVANDVM non eſt eradicatiuè vllo unquam tempore 2.292
Vacuandum eſſe uſq; ad animi defectioné, quomodo ſit accipiendũ 2.274
Vacuatio, quid 2. 252
Eiuſdem genera, ac differentiæ ibid.
Vacuatio ſymptomatica 2.253
Vacuatio celeriter adhibẽda in utraque plenitudine. 2.255
Vacuationẽ, pro deriuatione accipi Galeno 2.266
Vacuatio per nares. Et quibus illa conferat 2.338. & 339
Vacuatio ſimplex 2. 264
Vacuationibus duabus ſimul eodẽq; tempore minimè utendum 2.294
Variolæ 3.439
Vaſa ſeminaria 1.140
Vaſa ſeminaria muliebria 1.143
Vena quæ ſecãnda. Et quot hodie venæ ſecentur 2.61
Vena interna quando tundend...

denda ibid.
Vena poplitis, & malleoli ibid.
in Vena ſecanda rectitudo ſemper obſeruādæ 2.262
Vena quando ſecanda in balneo 2.279
Vena ſecanda decumbentibus 2 79
Vena ſecanda ſtatim, & ineunte morbo 2.276
Vena caua 1.135
Vene coronalis 1. 137
Vena paris, aut coniugis expers ibid.
Vena axillaris, & eius diſtributio 1.138
Vena communis ibid.
Vena Mediana, item, & Nigra ibid.
Vena non cædenda in diſtantiſſima parte, ubi uiſcera phlegmone laborant 2. 268
Vena in quibus morbis ſecanda 2. 253
Venæ ſectio cur plenitudini cōpetat 2.253. & 255
Venæ ſectio non ſemper adhibenda in plenitudine ad uires 2.254
Vena ſecta, quid faciendum 2.282
Vena ſecta quando alimentum offerendum 2.263
Venæ meſenterii præparanti iecori cremorem 1. 187
Venæ cauæ ſupra iecur conſiſtētis diſtributio 1.137
Venæ ſectio quando partienda & iteranda 2 274
Venæ ſectionem quæ præparatio præcedere debeat. 2.277
Venæ minores manuum, & pedum 2. 279
Venæ communes. 2. 263
Venæ, & arterie ſimpliciſſimæ, & re uera ſimilares non ſunt 1. 95
Venæ coquendi, ac ſanguificandi facultatem obtinent ibid.
Venæ ſectio purgationi præmittenda 2. 295
Venæ intempeſtiuè ſectæ incommoda. 2.275
Venæ portæ extra iecur diſtributio 1.134
Venæ cauæ infra iecur conſiſtētis diſtributio 1.135
Venæ meſenteriacæ 1. 133
Venter 1.112
Ventriculus 1. 131
Ventriculus, & Iecur impēſius deſiderāt adſtringentia, quam cætera 5.543
Ventriculus cremoris benignitate fruitur 1. 185
Ventriculus ſanguine uerè nutritur 1.83
Ventriculus cremoris benignitate fruitur, atq; oblectatur ibid.
Ventriculus totus ſanguine nutritur ibid.
Ventriculi uitia 3. 423 & 424
Venus. Eius moderatæ, &

legit

legitimæ cõmoda 2. 340
Veneri tempus aptiſſimum
Ver 2.341
Venus quibus cõueniat, & quibus non 2.341
Ver purgationi accommodatiſſimum 2. 293
Ver accommodatiſſimum tempus mittẽdo ſanguini. Et quãdo in eius principio: & quado in ultima eius parte 2.258 & 259
Ver non calidum aut humidum, ſed temperatum eſſe 1.53
Veris uictus 2.217
Veris temperamentũ quando 1.53
Verecundia, quid 2.349
Vermiculares excreſcẽtiæ 1.153
Verrucæ 3.440
Vertigo 3.411
veſica alitur ſanguine bilis 1.188
veſica 1.139
veſicæ & renũ uitia 3.430
veſicæ muliebris muſculus 1.120
veſicula à ſanguine alitur 1. 82
veternns 3.411
victus puerorum 2.219
victus puberum & adoleſcentium 219
Item & Iuuenum ibid.
Item & Senum 220
victus tenuis non perpetuò periculoſus 2.206
victus ratio in accesſioni bus morborum 2.216
victus Hyemis 2.217
veris 218
Aeſtatis ibid.
Autumni 219
vigilia. Et quàm lædat immodica, iuuet mediocris 2.245
vinum pueris inimicum 2.219
vinum iuuenibus non conuenire 220
vinum quibus conueniat, quibus non 2.222
vinorum ratio 2.222
vinorum in alendo differẽtiæ ibid.
vires indicant num agendum ſit 5.538
virium maxima dignitas ibidem
virtutem roborantia 4.525
vita, quid 1.168
vitiligo 3.436
vlnæ proceſſus duo 1.107
vlna 1.107
vngues 1.110
vomendi modus 2.318
vomendi facilitas & difficultas 2.319
vomendi tempus aptisſimum 2.320
vomitus quid 2.318
vomitus quid conferat, & quibus ibid. & 320
vomitus creber ac quotidianus cauendus 2.319
vomitus indicia 4.469
vrina quid 4.482
vrina quorũmnam ſit no

ta ibid.
vrina quando colligenda 4.484
Quando ad Medicum de ferenda 4.485
vrina non vehementer mouenda 4.485
vrina quo in loco inſpiciẽda ibid.
vrina cuſtodienda, ne ab ambiente aere immutetur ibid.
vrina optima & ſaluberrima quæ 4.486
vrinæ triplex conſiſtentia 4.489
vrinæ differentiæ 4.490
Locorum item contentorum in urina differentiæ 4.491
vrinæ uarii colores 4.486 & 487
vrinæ colorem mutantia 4.488
vrinæ difficultas 3.430
vrinæ ſuppresſio ibid.
vrinæ excretio 2.321
vrinæ prouocatione quando utendum: quãdo item cauendum 2.321
vrinam prouocantia quo diei tempore dãda 2.322
vrinam prouocãtia medicamenta ibid.
ex vrinæ coloribus quid prædicendum 4.493
Quid item ex conſiſtentia 4.495
Quid ex quãtitate 4.496
vrinæ multæ in ſanis, cauſæ ibid.
vrinæ paucæ, cauſæ 4.497
Ex contentorum colore quid prædicẽdum 4.499
Quid ex quantitate 4.500
Quid ex locis 4.501
Quid ex innatantibus in vrina ramentis, capillis, & aliis corpuſculis in illa ſparſis 4.502
Quid ex vrinæ corona prædicendum 4.504
Quid ex vrinæ bullis 4.505
Ex urina contentis priuata quid prædicendum 4.506
vſtio ſolis 3.411
vterus 1.142
vteri fundi ſinus 1.143
vteri os, item & ceruix ibi.
vteri præfocatio 3.432
vteri præcluſio ibid.

Y

Ὑπόγαμα 3.442

Finis Indicis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER PRIMVS,

[redacted]

† AVTORE.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

De medicina generatim. Sectio I.

De medicinæ origine, incremento, & perfectione. CAP. I.

QVOTQVOT unquam à condito mundo uixerũt homines, uno omnes ore, ac conſenſu medicinæ initia Diis immortalibus aſcripſerunt. Nam ut à Moſe, omnium eorũ, qui extant Hebræo ſcriptore antiquiſſimo, ártiumque omnium principe, exordiamur, hic certe Geneſeos capite primo, Deum optimum maximum, herbas, ſtirpes, & arbores fructiferas, itemq; animantia, & alias res uniuerſas, quibus in hodiernum uſque diem ad tuendã ſanitatem, & propulſandos morbos utimur, è nihilo condidiſſe diſertè ſcribit. Moſis ueriſſimi uatis ſententiam Ieſus Syrach, inter Hæbreos uir ſingulari pietate, prudentia, uaria rerum cognitione, diuinoq; præditus ſpiritu, cap. XXXVIII. ſui libri confirmat, iis ſanè uerbis: Τίμα ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας τίμαις αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν κύριος. παρὰ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, καὶ παρὰ βασιλέως λήψεται δόμα. κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθιεῖ αὐτοῖς. ἰατρῷ δὸς τόπον, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε κύριος. Maluimus autẽ ſeptuaginta citare interpretationem, utpote nobis notiorem, cuius is planè ſenſus eſt: Affice medicũ ſuis honoribus, ac præmiis, ut

Medicinæ origo diuina.

Moſes.

Ieſus ſyrach.

„ neceſſitate urgente uti illo poſſis:nam eum creauit do-
„ minus. Eſt enim à ſupremo medicina, & à rege ſtipen-
„ dium accipiet. Dominus ex terra condidit medicamen
„ ta,& prudens homo non contemnit ea. Cede locum me
„ dico, dominus enim illum creauit. Hæc ille. Statuendum itaque prorſus erit, medicinam Dei munus eſſe, in eoque creatam, & in terras miſſam, ut uirium noſtrarum imbecillitatem aliquantiſper huius ope ſuſtentemus. Ea igitur, quum res poſcit, ita utamur, ut agnoſcamus non humano conſilio, ſed diuino beneficio uitæ prorogandæ propoſita eſſe remedia. Non ſolum uerò ſacræ literæ palàm docent Deum, & remedia nobis propoſuiſſe, & medicos condidiſſe, ſed etiam prophanæ hunc honorem arti noſtræ tribuũt. Siquidem Græci, apud quos primum exculta eſt medicina, Apollinem Deum inuentorem eius fuiſſe tradunt. Primus enim Apollo herbarum, ac medicinæ uſum, antea prorſus neglectum, inuexit. Græcorum de medicinæ origine ſententiam ſecuti ſunt etiam Latini ſcriptores, qui itidem Apollinem eius fuiſſe inuentorem memoriæ prodiderunt. Nam inter Latinos poetas non contemnendæ authoritatis Ouidius Apollinem ita loquentem, & inuentionem medicinæ ſibi arrogantem, fingit, inquiens:

Medicina Dei munus. *Apollo medicinæ inuẽtor.* *Libr. 1. metamorpho.*

Inuentum medicina meum eſt, opiſexque per orbem
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Poſt Apollinem medicinam adhuc rudem, & inertem, ab Apolline patre inſtitutus, paulò ſubtilius Aeſculapius èxcoluit. Qui quum, & ipſe multa ſubinde inuenerit, factum eſt ut à nonnullis inter primos etiam medicinæ inuentores numeratus ſit. Relatus uerò & ipſe, propter inſignem hoc tempore medicinæ peritiam, in Deorum numerum. In ea enim ſic excelluiſſe fertur, ut mortuũ Hippolytum, & Androgeum, Minois filium, ab Athenienſibus, quod paleſtra cæteros ſuperaret, per inuidiã interfectũ, ad uitã reuocauerit. Quod Propertius iis carminibus ſignificare uoluit, inquiens.

Aeſculapius.

Et Deus extinctum Creſſis Epidaurius herbis
Reſtituit patriis Androgeona focis.

Necnon Q. Serenus Samonicus, qui de Aeſculapio inter cætera ſic ſcribit:

Tuq;

Tuque potens artis, reduces, qui tradere uitas
Noſti, atque in coelum manes reuocare ſepultos,
Qui colis Aegaa s, qui pergama, quique Epidaurum.

Iiſdem quidem temporibus ob quarundã herbarũ peritiam claruit Chiron Cẽtaurus Theſſalus. In Pelio enim Theſſaliæ ciuitate habitauit, Saturni, & Phylliræ filius, Achillis præceptor, ac pædagogus. Hũc autẽ multarum ſtirpium habuiſſe notitiam, Centauriũ herba abunde teſtatur, vt quæ ab ipſo in hodiernũ uſq; diem nomẽ retinet. Proinde, quum conſtet illum aliquot herbarum, ac medicamẽtorũ habuiſſe peritiam, factum eſt, ut à Plinio, aliiſque multis, medicinã inueniſſe creditus ſit. Sunt vero, qui non ſolum Aeſculapio coætaneũ, ſed & eius fuiſſe præceptorem tradant. Porrò Aeſculapio duo fuiſſe filii perhibentur, ambo medici, Podalirius, & Machaon, qui bello Troiano ducem Agamẽnonem ſecuti, nõ mediocrem opẽ cõmilitonibus ſuis attulerunt, & ob id Homerico carmine laudati ſunt. Ita enim de iis ſcriptum reliquit Homerus: *Chiron Centaurus. Centaurium herba unde dicta. Libr. 7. cap. 56. Podalirius, et Machaõ. Iliad. B.*

Τῶν αὖθ' ἡγείσθην Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε
Ἰητῆρ' ἀγαθὼ Ποδαλείριος, ἠδὲ Μαχάων.

Quos verſus Eobanus Heſſus, clariſſimus, & optimus Germaniæ noſtræ uates, ita reddidit:

Quos duo ducebant fratres, phœbique nepotes,
Matre Coronide, præſtantes arte medendi,
Belligerique ambo, Podalirius, atque Machaon.

Hos tamẽ Homerus, antiquiſſimus poeta, nõ in peſtilẽtia, neq; in aliis morborũ generibus aliquid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tãtũmodo ferro, & medicamẽtis mederi ſolitos aſſerit. Ex quo apparet, has ſolas medicinæ partes ab iis eſſe tẽtatas, easq́ eſſe uetuſtiſſimas. Illorũ itaq; tẽporũ obſeruatio, Chirurgiæ magis initiũ dediſſe videtur, ut quæ ſenſui ſit propinquior, & proinde cognitu facilior, ac inuẽtu prior. Quẽadmodũ igitur Empiria pleriſq; aliis initiũ fecit; ita medicinã ab ea cœpiſſe par eſt, illãq; uariè primũ extitiſſe, dũ alia è ſimilitudine animaliũ ſũpta alia caſu, ac fortuitu deprehẽſa, deinde frequẽtata, & aucta ſubinde, initiũ huic parti artis fecerũt. Sic, & ab oraculis multifariã petita medicamẽta, idq; ad tẽpora uſq; Pli. ut metipſe teſtatur: ab aliis poſtea uſurpata ſunt; *Chirurgia inuẽtio.*

 pata ſunt;

ſunt;quibus poſtremo ſeruatis, ac in monumenta redactis in immenſum creuit Empiria. Atque hinc eſt, quod medicinam Ariſtoteles in libro naturalium quæſtionũ, cuius index eſt de animalium proprietate, in ipſo ſtatim principio ait ſparſim eſſe inuentam à diuinandi peritis in hominum conuentibus, & caſu, uel ſomnio, uel uaticinio, uel dæmonum inuocatione, uel huiuſmodi alio modo: quæ omnino de experimentatrice eius parte dicta fuiſſe oportet; unde non iniuria habita eſt primum hæc ars inconſtans, ut quæ ſæpius mutata ſit, quod experimenta nulladũ ratione ſtabilita. parum fida plerunque eſſent, & idcirco ab uno ad alium ſeſe modum tranſferendi, ſectatoribus ſuis occaſionem ſubinde præberẽt.

Experimẽtatrix medicina incerta, & incõſtans.

Hæc fuit antiqua medicina, quæ licet diues experimentis eſſet, nondum tamen omnibus morbis ſuccurrere po terat: quod inquiſitionis nouorum præſidiorũ ratio nulladum haberetur, & cauſæ rerum, initium illi præbentes, adhuc neſcirentur. Cæterum ſunt, qui apud Aegyptios medicinam inuentam eſſe uelint, imò ipſi à ſe primum profectam eſſe affirmant. Quod non alia de cauſa fit, quàm quod præter herbas, alia quoque medicamenta illic in uſu fuerint. Id quod iis uerſibus teſtatus eſt Homerus.

Cur apud Aegyptios reperta eſſe medicina credatur

Odyſſ. Δ

Αἰγυπτίη τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Quos quidam ita conuertit;

Fertilis Aegyptus rerum medicamina miſta,
Optima multa, ſimul deterrima plurima profert.

Hactenus itaque, quæ medicinæ fuerit origo, ac quis uetuſtatis eiuſdẽ ſplendor demonſtrauimus. Nunc, quæ illius fuerint incrementa, docebimus. Satis conſtat incrementa medicinæ Aſclepiadas hanc ipſam non parum auxiſſe, ac poſteris, ueluti hæreditariò acceptam, tradidiſſe. Horum autem ſtudio ea pars medicinæ inuenta eſt, & acceſſit, quæ morbos intus latentes curat, quæq; inquiſitionem maiorem, difficilioremq;, neque ſtatim ita obuiam habet. Hanc quidem medicinæ partem, aliquouſque in denſiſſima nocte latentem, Hippocrates genitus in Co inſidia, in primis clara, & ualida, Hæraclidæ, Phaneretesq; filius, omniũ quotquot ante ſe fuerunt,

Incremẽta medicinæ Aſclepiadæ,

Hippocrates.

runt,

runt, medicorum facile princeps, primus apud Græcos in artem redegit,ac,ferè conſummatam,in lucem reuocauit. Quo nomine diuinos meruit honores. Nam cõſtat eum ab Athenienſibus Eleuſiniis ſacris ſecundum ab Hercule monſtruorũ domitore initiatum fuiſſe. Maximam autem Hippocratis apud Græcos admirationẽ, & exiſtimationẽ fuiſſe,illud Nicomedis ſatis teſtatur, qui de eo ita cecinit:

Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων καὶ σώετο λαῶν
Ἔθνεα, καὶ νεκύων ἦν σπάνις εἰν ἀΐδῃ.

Hoc diſtichon Vincẽtius Obſopæus,cuius veteris amicitiæ ego lubens memini olim ita conuertit:

Lux hominum Hippocrates, dum gentibus ille medetur,
Copia per ſtygias raro petiuit aquas.

Cæterum,quæ hactenus copioſe à nobis dicta ſunt,Soranus Epheſius in præfatione ſuæ Iſagoges breuiter,ac dilucidè iis verbis expreſſit: Medicinam, inquit,Apollo quidem inuenit, Aeſculapius amplificauit, Hippocrates perfecit. Hippocratẽ ſecutus eſt Diocles Cariſtius, Praxagoras,chryſippus,& huius diſcipulus Eraſiſtratus, Ariſtotelis filia genitus, & alii, quorum infra in capite de medicorum ſectis mentionem faciemus, Poſt hos omnes ab Hippocrate quidem elapſis annis. ni fallor,ſexcentis,tandem Galenus, uir nedum in medicina,verumetiam in omnibus aliis diſciplinis excellentiſſimus, optimusque Hippocratis interpres, ſecutus eſt. Nam vt eius monumenta, quæ multa, & uaria poſteritati reliquit, palàm teſtantur, nullum penitus doctrinæ genus fuit, quod ille non exquiſitè tenuerit. Præter cæteras tamen artes, quas omnes cognouit, medicinam unice excoluit, eamque nondum plene a Coo illo Hippocrate elaboratam, perfectiſſime abſoluit.Nam,ut Apelles,inſignis pictor, Veneris corpus, & ſumma thoracis politiſſima arte perfecit, reliquam vero corporis partem inchoatam reliquit: ita Hippocrates in medicinæ principiis,ac elementis,ceu capite, diligenter elaborauit,reliquũ autem eius, tanquã corpus imperfectũ,ac rude,poſteris expoliendũ; & perficiẽdum reliquit.Cõſtat autem unum Galenum tot editis, omnium iudicio, doctiſſimis in arte medica libris, id-

Diocles. Praxagoras. chryſippus. Eraſiſtratus. Galenus.

Simile.

ipſum præſtitiſſe, ſi qui medicinã ita illuſtrauit,ac per poluit,ut nullam eius partem præterierit,quam nõ ex coluerit,atque abſolutã etiam nobis reliquerit. Quare illã abſolutæ medicinæ ſpeciem, quam uix inueniri poſſe Hippocrates affirmauit,&in nullo ſe unquã uidiſ ſe teſtatus eſt,medicorũ omniũ vnus expreſſitGalenus. Vt dubium non ſit,quin à Deo excitatus,diſſipatam iis temporibus medicinam reparare debuerit. Siquidẽ Plinio atteſtante,exorti erant impoſtores plurimi,qui attẽ deprauabant,nõ modo in faciẽda medicina, quod omnibus ætatibus accidit,ſed multò magis in docẽdo nouas præſtigias oſtentabant.Quas enim ineptias nõ protulerunt Eraſiſtratus,Aſclepiades,Themiſon,Theſſalus ille ineptiſſimus,ac impudentiſſimus homo,&id genus alii Sophiſtæ?Quibus niſi ſe ſtrenue,totisque uiribus oppoſuiſſetGalenus,multis,& iis quidem prodigioſis erroribus,& mendaciis inſignibus contaminatã,&omnino deprauatam hodie haberemus medicinã.Deus itaq;quum hanc artem retinere, & ad poſteros conſeruare uellet, daturus orbi terrarũ excellentem artificem, Galeni ad hæc ſtudia excitauit ingenium, vt eſſet qui præſtigiatorum illorum;qui artis præcepta ſophiſticis nugis,ac diſputationibus labefactare contẽdebãt,nugas refutaret, & funditus extirparet. Hic igitur primus ea, quæ apud Hippocratẽ erãt obſcura,dilucide explicare, quæ parũ diſcreta,ac limitata diſtinguere, quæ uerò defecerũt, ſupplere ſtuduit.Proinde uni Galeno acceptũ referre oportet,quod hodie poſt tot peruerſorũ, ac plane mõſtroſorũ dogmatum autores,legitima, ac vera artis præcepta,ex quorũ præſcripto medicinã facere liceat, habeamus.Quũ itaq; tãtũ in illuſtranda medicina elaborauerit,factũ eſt,ut,quum adhuc in terris ageret, primas in hac arte obtinere creditus ſit. Poſtquã verò è uita hac mortali exceſſit,nullus unquã liuor,nulla calũnia,nulla deniq;obliuio nomẽ eius obſcurare potuit,adeò vt in hodiernũ diẽ apud omnes gẽtes ſplẽdor,& gloria illius vigeat:nec vlla eius laudibus æternitas finẽ eſt allatura: viuit enim omniũ in animis, ſempiternamq; ſibi tot extra omnẽ aleã poſitis ſcriptis,ac poſt ſe relictis monumẽtis,memoriã parauit. Quæ cum ita ſint,in hãc curã, & cogi-

Galeni laudes.

Galenus a Deo excitatus.

& cogitationẽ medicinæ initiatos incumbere oportet, vt in uniuerſo ſtudiorũ ſuorũ curſu hos duos, Hippocratem inquã,& Galenũ,longè ualere iuſſis Arabibus, & id genus aliis ineptis ſcriptoribus,qui medicinã mul tis modis fœdarũt,ac infinitis propemodũ erroribus,ut alibi mõſtrauimus, referſerũt, duces,& principes, quos ſequãtur, ſibi proponant,& certo iudicio quibus ſe for tũãdos dent,deligãt,ac in aſſidua eorundẽ lectione,optimæ frugis pleniſſima,omnes ingenii uires, ac neruos in tẽdãt,ſeq; plurimũ in re medica profeciſſe ſibi planè perſuadeant,ſi Hippocrates,& Galenus illis ualde placeãt.

Studioſi medicinæ Hippocratem, & Galenum ſibi duces proponãt

De Medicinæ præſtantia. CAP. II.

NON temere Hippocratem dixiſſe medicinam omnium artium præclariſſimam eſſe,tumplanè cognoſcemus, ubi quam plurimarum rerum naturas hæc ipſa in tueatur, & exquiſitè rimetur,doceatq;, animo noſtro expenderimus. Principio nanque, admirabilem hominis fabricam, naturamque explicat, oſſa nimirum omnia, cartilagines, muſculos, ligamenta, partes itẽ nutritioni famulantes, & propagandæ ſpeciei inſeruientes, cordis prætereà ſtructuram, & ipſius functioni miniſtrantia organa,cerebrum denique, & huius actioni deſtinatas partes, in ſumma corporis minutiſſima quæque,horumque omnium uſus proſequitur.Nec iſta tradidiſſe contenta eſt, ſed & quomodo hæc omnia ex elementis nata ſint, qualemque ex horum cõmiſtio ne conſecuta ſint tẽperaturã, oſtendit. Poſteà cauſas, quæ fabricã hanc,& naturam conſeruant, quæque eãdem deſtruunt, ac demoliuntur, ob oculos ponit. Tandẽ præſidia, quibus ea, quæ elementorum concordiam turbant, & omnis generis morbos accerſunt, propellũtur, edocet. Quapropter ſingularũ ſtirpium, animalium, & quæ patefactis terræ faucibus eruũtur mettallorũ,lapidum, gemmarũ,eorũ etiã,quæ ex mari,& aquis extrahũtur, vires exponit. Et quis omnia, quæ medico ſunt cognoſcenda,breui ſaltẽ in capite percẽſeret? Quũ itaq; tot,& tãtarũ rerũ peritia ornatũ eſſe oporteat medicũ, quid mirũ omnis eruditionis oceanũ,rerumq; humana-

Medicina quæ doceat.

Iliad.A. rũ peritiſſimũ uatẽ Homerum, in hæc prorupiſſe uerba,

Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Quod carmen Eobanus Heſſus optimus Germaniæ uates, ita conuertit,

Vir medicus ſiquidem multis uirtutibus unus
Præualet ante alios multos.

Et rurſus alio in loco,

Odyſ.Δ Ἰητρὸς δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
Ἀνθρώπων.

Honores medicis olim decreti. Atque hinc eſt, quòd ueteres Medicis, propter artis, quã profitebantur, præſtantiã, ampliſſimos decreuerint honores. Quippe Hippocrati Abderas ſanandi Democriti cauſa proficiſcenti, uniuerſa ciuitas, non uiri tantum, ſed & mulieres, inſuperq; ſenes, & pueri, obuiam ante portas proceſſerunt, illumq́ue ſummis, & honoratiſſimis titulis proſequentes, ſeruatorem patriæ, patremq; appellauerunt. Huic quoque à ſenatu, & populo Athenienſium is honor eſt habitus, eaque relata eſt gratia, ut propter ſeruatam à truculentiſſima peſte Græciam ei ludi decreti ſint, magnisq́ue myſteriis ab iis initiatus, aureaque corona mille aureorum, regio planè inſigni, donatus ſit. Eraſiſtrato Ariſtotelis filia genito, ob Antiochum regem ſanatum, à rege Ptolemæo filio eius centum aurea talenta, hoc eſt, noſtræ pecuniæ nummum aureorum ſexaginta millia numerata ſunt. Q. Stertinius, ſummus in re medica olim Romæ habitus, duodena millia, & quingentos aureos nummos à Ceſaribus accepit, quum priuato quæſtu dena quina millia in ſingulos annos, numeratis domibus, cogere ſolebat. Romani præterea Cæſeres medicis in ſingulos annos ampliſſimum ſtipendium, ducenta, & quinquaginta ſeſtertia, ut Plinius autor eſt, pendebant: quum tamen reliquarum diſciplinarum profeſſoribus centena tantum in annum numerabant. Sed deſino plura medicorum præmia referre, quòd ſciam diſcendarum artium finem non eſſe quæſtum, aut mercedem, ſed ueritatis potius fruendæ, ac inquirendæ ſtudium, & ut quàm plurimis proſimus. Tantos uerò honores, ac tot præmia nullo alio nomine in medicos cõtulerunt ueteres, quàm quòd immẽſam eſſe illorum doctrinã perſpectũ habuerũt, & ad mul

torum

torum uitam, & ualetudinem tuendam ſummè neceſſariam. Vt cæcos planè, & iniquos fuiſſe iudices palàm ſit, qui inter profeſſores Medicis poſtremum locum aſſignarunt. Sed hæc eſt perpetuò bonorum fortuna, ut ipſis peſſimi quique præferantur.

Medicina quid ſit. CAP. III.

MEDICINA à uariis uariè eſt definita. Ab Hippocrate quidem in libello de flatibus ſic finitur, Medicina, inquit, eſt adiectio, & ſubtractio. Adiectio quidem deficientium, ſubtractio uerò eorum, quæ in corporibus hominum redundant. Hanc definitionē Galenus lib. ii. Therap. methodi, cap. 12. & aliis pleriſque locis citat, & cōprobat, nec certè temere: nulla enim eſt medicinæ pars, quam iſta finitione non ſit complexus Hippocrates. Quum enim primæ, ac maximæ eius partes ſint duæ, quarum altera ſanitatem tuetur, altera morbos profligat: præſentem certè ſanitatem non niſi adiectione optimorum ciborum, & potuum, & ſuperuacuorum, excrementorum ve ſubtractione ſeruabimus: amiſſam uerò iiſdem quoque, nempè ſubtractione ciborum, ubi ex redunduntia morbus natus eſt: adiectione uerò eorundem, ubi ex defectu morbum contraximus, recuperabimus. Subtractione itidem eorum medicamentorum, quæ redundantiam uacuant, & adiectione eorum, quæ corpori robur adiiciunt. Quid multa? adiectio, & detractio omnes res, quæ homini tam ad tuendam ſanitatem, quàm ad præcauendum futurum morbum, & præſentem profligandum adminiſtrantur, cōtinent, ac cōplectuntur. Idē in libello de arte, medicinā ait eſſe artē, quæ à morbis ægrotātes prorſus uindicat, & morborum uehementiā obtundit, atq; iis, qui à morbis uicti ſunt, manū non admouet. in quibus enim deſperata omnino ſalus eſt, Galeno lib. xi. Therap. Methodi ca. ix. teſte, imprudentis conſilii fuerit apud uulgū infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti. Hinc in cōmentariis ſuis ſuper Hippoc. aphoriſmos rectiſſimè, & de ſententia Senis cōſuluit Galenus deploratos non oportere attingere, ſed magis recedere, euentu morbi prænuntiato. Herophilus in hunc modum medicinā definire uoluit: Medicina, inquit,

Hippocratis defini tio.

2. Apho. 29.

Herophili definitio.

inquit;eſt ſcientia ſalubriũ,inſalubriũ,& neurrorũ. No-
men autẽ ſcientiæ cõmuniter, & nõ propriè accipiẽdũ.
Scientia communiter ſumpta. Cõmmuniter nanq; ſumpta ſcientia eſt quædã notitia ſi
ue theorematũ præceptionũq; ordine ſeſe cõſequẽtiũ,
& ad vitæ utilitatẽ cõſpirãtiũ,ut infra ſuſius dicemus,
collectio,adeoq; idẽ cũ arte ſignificat. Propriè uerò ac
Proprie. cepta ſciẽtia,eſt certa,firma,& a ratione nõ declinãs no
Salubre. titia,quæ firmis,certiſq;principiis cõſtat.Salubre autẽ,
ſiue ut Græcis uocatur, ὑγιεινὸν dicitur, quod tũ ſanũ eſt,
Inſalubre. & quod ſanitatẽ tũ præbet,tũ ĩdicat. Inſalubre ſiue mor
boſũ,ſeu,ut Galenus ſua lingua vocat νοσερὸν, itidẽ tria
denotat,quod morbo affectũ,& obnoxiũ eſt,quod mor-
Neutrũ. bum affert, quodq; morbũ indicat. Quod contraria hæc
intercedit,quũ propriũ nomẽ nõ habebat, per negatio-
nem græcè οὐδέτερον, Latinè uerò neutrum dicitur.& tri
plex exiſtit. Primũ quidẽ eſt,quod neutrius extremorũ
affectuũ:ſecũdũ quod utriusq;:tertiũ,quod nunc huius,
nũ illius eſt particeps. Vnũquodq; autẽ horũ trifariã di
citur. Aliquando quidẽ,ut corpus,aliquãdo autẽ ut cau
Salubria ſa,nonnũquàm uerò ut ſignũ. Corpus enim quod cõti-
net ſanitatẽ; & cauſa,quæ hanc tũ efficit,tũ conſeruat;
& ſignum quod eandem indicat,omnia inquam hæc ſa-
lubria dicuntur. Eadem ratione corpora, quæ morbos
Inſalubria. continent;& cauſæ,quæ hos tum efficiunt, tum fouent;
& notæ,quæ ipſos indicant, inſalubria uocantur. Nec
Neutra. aliter corpora,cauſæ,& ſigna,neutra appellantur. Cæ-
Corpus ſalubre. terùm corpus ſalubre trifariàm nominatur: ſimpliciter
ſcilicet, in præſentia, & magna ex parte. Salubre ſimpli-
Simpliciter. citer corpus eſt, quod ab ipſo naturæ ortu ſimplicibus,
ac primis partibus probè temperatũ eſt:& inſtrumẽtis,
quæ ex illis conſtat, aptè compoſitum. Hoc itaq; ſem-
In præſentia. per ſalubre eſt,quod ſcilicet temperatiſſimũ ſit,optime
que cõpoſitũ. Salubre uero in præſentia, quod in pre-
Magna ex parte. ſenti tempore ſanũ eſt,ipſumq; quo tempore ualet, pro
bè temperatũ eſt,apteq; compoſitũ, nõ quidẽ ſumma il
Inſalubre corpus. la cõſtitutione,ſed ſibi peculiari,& propria. Quod au-
tẽ magna ex parte ſalubre eſt, haud lõgè abeſt ab opti
ma cõſtitutione. Inſalubre autẽ corpus pari modo qua
Simpliciter. drifariã dicitur. Inſalubre ſimpliciter corpus eſt, quod
ab ipſo ortu primis,& ſimplicibus partibus intẽperatũ
eſt,

eſt,uel inſtrumentis malè cõpactũ,vel utrunq;. Inſalubre uerò in præſentia eſt,quod eo tẽpore,quo tale dicitur,ægrotat. Non obſcurũ autem eſt, id quo tẽpore in ſalubre dicitur,aut partibus ſimplicibus intẽperatũ,aut inſtrumentis male compoſitũ,aut utrunque eſſe. Inſalubre ſemper,quod ab ipſo ortu, aut ſimplicibus primis partibus,uel omnibus,uel quibuſdam, uel principibus intemperatiſſimũ eſt:aut in inſtrumentis peſſime cõpoſitum,iiſq; ſimiliter,uel omnibus,uel quibuſdã,vel præcipuis: hoc eſt, quod deterrimã habet conſtitutionẽ ab ipſo ortu,quæ per totã vitã talis durat, perſeueratque. Inſalubre magna ex parte corpus eſt, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamen in medio cõſtitutum eſt.Neutrũ corpus trifariam appellatur. Iuxta primum ſignificatũ neutrũ corpus eſt,quod neutrius extremorũ particeps,& exquiſitè mediũ eſt ſaluberrimi,&in ſaluberrimi corporis,adeoq; inter utraq;ambigit,æqualiter diſtãs.Hoc propriè neutrũ appellatur, ut eſt corpus ſenum,& imbecilliũ.Iuxta alterũ, quod ipſo ortu cõtrariorũ ſimul affectum eſt particeps,ſiue in una parte;ſiue in differẽtibus,ut eſt corpus,quod aliquã,uel aliquas partes probè tẽperatas,&cõpoſitas,exẽpli cauſa iecur,& pedes:alias verò male tẽperatas,&cõſtitutas;uentriculũ nimirũ,& cerebrum,obtinet. Iuxta tertiũ,quod aliquàdo ſalubre, aliquãdo inſalubre uiciſſim exiſtit,ut eſt quod æſtate ſalubritèr, hyeme uero inſalubriter degit.Atque hæc quidẽ eſt λεπτολογία,qua Galenus in explicatione definitionis Herophili,ſubtilioris ſectæ, ut Plinius lib.xxvi.cap.ii.ait,conditoris, & ad verba,garrulitatẽq; deſcendẽtis,uti coactus eſt. Qua tamen nihil opus eſſe intelligunt omnes, quibus perſpecta ſunt ea, quæ cap.quarto libri de morborũ differentiis tradit Galenus,ut in noſtris Cõmmentariis in eum librũ exaratis,&lib.i.de ſimpli.medica.facul.cap.xix. abundè mõſtrauimus.Cæterùm cauſæ ſunt itidem triplices. Salubres,quæ ſanitatẽ efficiũt. Inſalubres,quæ morbũ. Neutræ,quæ neutrũ affectũ procreãt. Signa ſunt itidẽ triplicia.Salubria,quæ præſentẽ indicãt ſanitatem, futuram prænũtiãt,& præteritam ad memoriam referunt. Inſalubria verò,quæ morbũ præſentem ſignificant,futurum

In præſentia.
Semper.
Magna ex parte.
Neutrum corpus.
Prima ſignificatione.
Altera.
Tertia.
Herophilus ſubtilitatis,a garrulitatis ſtudioſus.
Cauſæ salubres.
Inſalubres.
Neutra

prædicunt, & præteritum in memoriam reuocant. Ad eundem modum neutra ſunt, quæ neutrum affectum oſtendunt, prænuntiant, & memoriæ tradunt, & quæ nihil omnino de affectibus indicant: aut non magis ſalubrem, quàm inſalubrem, aut partim ſalubrem, partim inſalubrem: aut aliquando ſalubrem, aliquando uerò inſalubrem. De quibus copioſius libro quarto cap. ii. dicemus. Medicina itaque ſcientia eſt, non propriè preſſeque, ſed communiter, ac latè ſumpto uocabulo, ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. Porrò, quum propriè loquendo, ut ſequenti cap. fuſius docebimus, medicina ſcientia nō ſit, alii hāc ſic definire maluerūt: Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandosque morbos comparata. vel ita, Medicina eſt ars, uſu, atque ratione conſtituta, corporis humani bonam ualetudinem cuſtodiendi, perditamque recuperandi. Quæ itidem bonæ ſunt definitiones, quòd totius medicinæ capita contineant. Sed de medicinæ definitione ſatis.

Medicinæ definitio alia

Quòd medicina ſit ars, non ſcientia. CAP. IIII.

QVVM in definitione medicinæ, quam præcedenti capite adduximus, diſertè dictum ſit medicinam artem eſſe, & nequaquam ſcientiam, neceſſarium erit, ut hoc in capite eius rei cauſam paulò copioſius explicemus. Quod ut ordine præſtemus, primò quid ſit ars, & ſcientia perſpicuè exponemus. Scientia propriè eſt, quæ ex certis indubitatis, firmisque principiis comparatur. Vel, eſt notitia uera, cui propter demonſtrationem firmiter aſſentimur. vel, ut ſuprà eſt definita, certa, firma & à ratione non declinans notitia. Ars autem eſt ex multis notionibus, ſeu animi perceptionibus, uſu, & exercitatione conquiſitis, atque in unum uitæ utilem finem ſpectantibus, coaceruatio. Alii ita finiunt: Ars eſt præceptio animi, quæ dat certam uiam, rationemq; faciendi aliquid, quod utilitatem, aut honeſtatem contineat. Proinde, quum medicina quæcunque rationē perluſtrat, ad hominum utilitatem referat, & accommodet, nec ſit eorum, quæ neceſſario fiunt, ſed finem ſuum

Scientia. *Ars.* *Medicina cur ars.*

ſuũ contingenter nãciſcitur, artis nomine hanc contineri par eſt. Neque enim medicina eſt niſi habitus, qui cũ ratione uera in faciendo poſitus eſt, quod plane arti cõuenit, ut teſtis eſt Ariſt. qui lib. vi. Ethic. cap. iii. & iiii. arti, aduerſus ſcientiam, ſingula hæc diſertè adſcribit, quum inquit: Πάντες γὰρ ὑπολαμβάνομεν ὃ ἐπιςάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν. ἡ μὲν ἄρα ἐπιςήμη ἐςὶν ἕξις ἀποδεικτική: τέχνη δ' ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. Hoc eſt, omnes exiſtimamus, quæ ſcimus, ſecus euenire, non poſſe. Eſt igitur ſcientia habitus, in quo uis quædã ad demonſtrandum eſt poſita: ars uerò habitus, qui in faciendo cum ratione uera eſt. Non eſt igitur medicina, ut quiſpiam exiſtimaret, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi multis conſtat theorematis, quæ in ipſa quidẽ per ſe continet ſcientia: uerùm quoniam omniũ inter ſe quàm aptiſsimè cohærentium, & concordantium ea eſt in medicina conſpiratio, iſque conſenſus, ut homo incolumis, & ſaluus per eam ſeruari poſſit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine, uniuerſa, artis nomen accipit. Quæ dicimus, confirmat autor introductorii, ſeu Medici: qui Galeno lib. vi. Epid. ſect. ii. cõ. xxxi. teſtè, Herodotus fuit: ubi in eum ſcribit modum:

Introductorii, ſeu medici autor quis.

Rationales aliqui, ut Eraſiſtratus, medicinam partim ſcientiam, ut eſt ea pars, quæ cauſarum, & naturæ cognitionem docet: partim coniecturam, ut curationem, & ſigna tradentes partes exiſtunt, cenſuerunt. Methodici uerò in uniuerſum ipſam eſſe ſcientiam prædicant.

Vtrique autem, potiſſimum uerò Methodici, à ueritate aberrarunt. Scientia enim eſt cõueniens, firma, & nunquam à ratione declinans notitia. Ea uerò neque apud Philoſophos eſt, præſertim dum rerũ naturas perſcrutãtur; multò ſane minus in re medica, imò ne omnino ad homines uenit. Quamobrem medicina meritò ars dicatur. Siquidem ars eſt perceptionum animi, & notionum certa qualitate, & quantitate exercitatione conquiſitarum, ad finem quendam uitæ utilem ſpectantium coaceruatio. Perceptiones igitur & ipſa humanas, & eas multitudine ſufficientes habet, ut ſit earundem coaceruatio, præcipue coexercitatarũ, hoc eſt, ſibi concordium, ac conſonantiũ, connexarumq;. Quo fit, ut

ſcientia.

Ars quid.

„ vt propriiſsime ars nominetur, quòd nimirum artis de
„ finitio ei conueniat, & quòd animi perceptiones in ea
„ ad aliquam vitæ commoditatem ſpectent. Qnippe homines ſanitati reſtituere, & in ſanitate perdurare, ad vitam pertinet. Hæc ille. Ars itaque eſt medicina, & nequaquam ſcientia. Verùm mox aliquis ita ſecũ cogitabit: Si medicina, vti iam oſtenſum eſt, ars exiſtit, igitur cõiectatrix erit. Si cõiectatrix, igitur nulla theoremata firma, ſtabilia, & perpetua habebit. Pro hoc nodo diſſoluendo animaduertendum, omne theorema præceptùmve Galeno in lib. de optima ſecta teſte, eſſe generale, & firmum. Erunt itaque etiam ſingula præcepta medica vera, vtilia, & iactis principiis conſentientia. Quatenus enim ſub animi perceptionẽ quodlibet præceptũ cadit, eatenus verũ eſſe oportet. Falſi nanq; nulla perceptio eſt. Quatenus autẽ ad finẽ aliquẽ vitæ vtilẽ pertinet, eatenus vnũquodq; theorema, ſiue præceptũ vtile, & neceſſarium eſſe opus eſt. Coaceruationẽ verò perceptionũ ad præceptorũ inter ſe, & ad præmiſſa principia conſenſum habere, neceſſe eſt. Quemadmodũ enim ſub vno principe ſubditorũ multitudo concipitur: ſic etiam præceptum ad antè iactum principiũ refertur. Ob id omne theorema, præceptumve medicinæ, ut etiã aliarum artium, in primis uerum eſſe debet: ſecundo utile: tertiò iactis principiis conſentiens. Quæ uerò talia nõ ſunt, & quibus unum ex tribus iam dictis deeſt, theoremata, & præcepta medica dici non merentur. Quamobrem hallucinantur illi, qui medicinam artem coniectricem eſſe exiſtimant; propterea quòd theoremata coniectatricia habeat. Non enim à theorematis (hæc enim, ut comprehenſum eſt, uera, atque adeò perpetua, firma, ſtabilia, & principiis conſentientia ſunt) ſed ab actione, & medentium opera, quæ incertum habent euentum, ea cõiectrix dicitur. Proinde ut omnium artium præcepta firma, & perpetua ſunt, ita etiam medicinæ. Verum ut non omnium artiũ finis ſemper attingi poteſt, adeòque fit, ut illæ coniectrices ſint, & appellentur, quòd ſcilicet incertum, ancipitemve euentũ habeant. ſic quoque medicina coniectrix nominatur, quòd finem ſuum non ſemper, ſed plurimum attingat,

Obiectio. diluitur.

Theoremata, et præcepta medicinæ firma.

Tria ad præceptũ medicinæ requiſita.

Medicina cur cõiectrix ars dicitur.

gat. Nihil autem æquè medicinam, Galeno cap. xii. libri de curandi ratione per ſanguinis miſſionem teſte, in ſuis actionibus coniectricem efficit, atque cuiuſque remedii quantitas. Nam, etſi frequenter compertum habemus tempus exhibendi cibi, aut potus, eiusque, aut calidi, aut frigidi, inſtare, tamen quantum dandum ſit, certò haud ſcimus. Idem in purgantibus etiam medicamentis uſu uenit. Siquidem, quod ægrotanti præbendum ſit medicamentum, quod aut bilem flauam, aut atram, aut pituitam, aut ſeroſa excrementa uacuet, exquiſitè nouimus, cæterum, quantum dari oporteat, ignoratur. Quantitas enim, ut lib. iii. Ther. metho. t. iii. Galenus ait, nec dici, nec ſcribi, nec omnino percipi poteſt: ut igitur coniecturis quibuſdam colligatur, neceſſe eſt. Proinde medicinam ipſam coniectricem facit in primis remediorum quantitas, quæ non niſi coniecturis quibuſdam deprehendi poteſt, & dein medentium actiones, & opera, quæ incertum euentum habent. Cardanus tractatu iii. ſuarum contradictionũ capite xx. more ſuo, mirificè in hac quæſtione diſſoluenda ſe torquet, ſed ita ut rem magis inuoluat, & obſcuret, quàm explicet. Quapropter omnes medicinæ ſtudioſos hortor, & moneo, ut tanquam peſtilentiſſimum uenenum libros contradictionum Cardani fugant, modò nolint ſe in eas conii ci ambiguitates, ac difficultates, unde ſe perpetuò excitare nequeant.

Cardani contradictionum libri ſtudioſis medicinæ, haud legendi.

Medicina ex quo artium genere.

CAP. V.

HACTENVS quid medicina, & quòd ars, & nequaquam ſcientia ſit, demonſtrauimus. Reliquum nunc eſt, ut ex quo artium ſit genere, inquiramus. Quod ut rectius fiat, initiò animaduertendũ erit, artis non ex materiis ipſis, quandoquidẽ materiã unam conſtat pluribus artibus ſubiici, ut lignũ, exẽpli gratia, nauium artifici, carpentario, machinarumque ſtructori: ſicuti & unam eandemque artem permultis uti materiis, ut uerbi

Artes nõ ex materiis, ſed ex fine iudicadas eſſe.

gratia

gratia, medicæ arti cùm una ſit, infinitæ materiæ ſubſunt, corpus nempè ſanitatem ſuſcipiens, cibi, ac potus, medicamenta omnia, & quæ ad uictus rationem pertinent: ſed ex fine. Propter hunc enim, & communibus actionibus, & propriis præceptis, atque principiis differunt. Qua propter ſi à fine, ut decet, artes iudicemus, ea rūdē quatuor erūt genera. Vna, quæ Græcis θεωρητικὴ, Latinis contemplatoria uocatur. Hæc eſt, Galeno in libro de optima ſecta ad Thraſibulum teſte, quæ in ſola rerum quas inquirit contemplatione, ideſt, cognitione, & æſtimatione, ſine ulla corporis actione, finem habet, ut Arithmetica, Aſtronomia, & Phyſica. Siquidem nulla harum aliquam exigit actionē, ſed ipſo rei, cuius ſtudium habet, intellectu, quæuis contenta eſt. Altera Græcis πρακτικὴ, Latinis actiua dicitur, & eſt, quæ actiones aliquas efficit, ubi uerò ab actione ceſſauit, nullum ex ſe opus oſtendere poteſt, ſed quum primum ab agendo ceſſauerit, finis quoque una definit, ut ſaltatoria, cithariſtica, & quæuis alia res muſica · nam nihil in ſaltatoria, & cithariſtica præter ipſam actionem oſtēdere poſſumus. Tertia Græcis ποιητικὴ, Latinis factiua, ſeu efficiens appellatur, quæ nimirum opificia poſteà indicat, uel quæ operis, quod in oculos incurrit, cōſummatione finem accipit. Eſt itaque id artis huius finis, quod quieſcente artifice demonſtrare ualemus, ut in fabrili grabatum, in pictoria imaginem, in ſtatuaria ſtatuam, in ædificatoria domum, in medicina ſanitatem. Cæterum factiuæ artes in tres digeruntur ſpecies. Quædam res ipſas creant, componunt, aut nouum opus, & ea, quæ non ſunt, efficiunt, ut textoria, coriaria, & nauium
1 ſtructoria. Nonnullæ, quæ facta ſunt, conſeruant, cor-
2 rigunt, ac reparant, ut nauium gubernatoria, & quæ laceras ueſtes, & diſruptos calceos ſuunt. Aliquæ utrun-
3 que præſtant, ut ædificatoria. Huius enim duplicia ſunt opera, domus nimirum nondum exiſtentis conſtitutio, & iam factæ reparatio, & correctio. Quarta Græcis κτητικὴ Latinis comparans nominatur, quæ ſcilicet nihil efficit, uerum res quaſdam ſtudio, & labore uenatur, ac conquirit: ut piſcatoria, & ars feras canibus inſectandi, & quæuis uenatoria. His itaq; præmiſſis, facillimum

Artium quatuor genera. *Contemplatoria.* *Actiua.* *Factiua, ſeu efficiens.* *Factiuæ artes triplices.* *Comparans.*

limum eſt ſcire, è quo artiũ genere medicina ſit. Siquidem, Galeno etiam in libro de optima ſecta, & in eo, quẽ de artis conſtitutione inſcripſit, teſte, ex earum eſt genere, quæ faciunt, & quod iam factum eſt conſeruant, inſtaurant, ac corrigunt. Factiuam uerò eſſe hinc conſtat, habet enim aliquod opificiũ, nempè ſanitatẽ, quod finita actione oſtendere poſſit. Neq; temere adiectum eſt, finita actione: in medendo nanque nondum medicinę finis innoteſcit, utpote, quæ aduerſus morbos ſemper inſtet: at ubi curationẽ abſoluit, tunc hominem ſanitati reſtituit. Non ſolum autem medicina ſanitatem efficit, ſed & eã, quæ adeſt, conſeruat. Quid multa? Medicina uitiatam corporis humani conſtitutionem emendat, corrigit, inſtaurat, atq; adeò ſanitatem facit, eamque iam præſentem conſeruat. Eiuſdem itaque artis eſt opus efficere, & uitiatum corrigere. Non eſt igitur cur idcirco quiſpiam geminum eſſe medicinæ finem exiſtimet. Quod tamen plerique faciunt, qui unum eſſe eius finem putant, id quod non eſt efficere, utpote ſanitatem: & alterum, eam, quæ eſt, conſeruare. Quum enim, inquiunt illi, per eadem præcepta efficiat ſanitatem, & eandem etiam conſeruet, duplicem utique finem habebit. Niſi igitur euidenter eadem eſſent præcepta ad utrunque finem ducentia, differentium etiam finium diuerſæ utique eſſent, & artes, & duæ medicæ. At quoniã eadem ſunt theoremata, ſcopi uerò euariant, una ars utique diſtetentes habebit ſcopos. Hæc illi. Sed mehercle, qui ita colligunt, ii ignorant artis medicæ vnicum eſſe ſcopum, propoſitumve, ſanitatem ſcilicet, finemque vnicum, nempè ſanitatis conſecutionem: quamuis modi conſecutionis ipſius ſint multiplices. Non mutatur autem, neque ſcopus, neq; finis, ſecundum uarium conſequendæ ſanitatis modum. Quippe nos, quæ nocere ſolent cognoſcentes, dum ſubmouemus aduerſa, & noxia, ſanitatem conſequimur. Vbi uerò uitamus illa, præſentem ſanitatem tuemur. Ex iis igitur, quæ hactenus diximus, omnibus fit euidentiſſimum, medicinam neque theoricen, vel ut uulgus conciſo uocabulo nominat, theoricam, neque practicam, ſiue neque contemplatoriam, neque actiuam propriè loquendo eſſe. Neque

Medicinæ eſt ars factiua.

Medicinæ non geminus, ſed unicus eſt finis.

Medicinã neque theoricã, neque practicã eſſe

. b enim

enim in ſola rerum naturæ contemplatione, quas ſibi propoſuit conſiderandas, finem ſuum obtinet, ut Arithmetica: neque etiam ubi ab actione ceſſauit, nullum ex ſe opus oſtendere poteſt, ut Muſica: ſed contrà potius poſtquàm agere deſtitit, ſuum opus euidenter monſtrare ualet, adeoque, ut diximus, factiua eſt. Non rectè igitur, & planè contra Galeni, cuius tamē ſe, ſi Diis placet, interpretem eſſe gloriatur, ſententiam initio ſui uaſti Canonis medicinā partim eſſe theoriticen, partim practicen docet, quum neutra harum ſit, ut iam oſtēdimus, ſed potius factiua. Non eſſe autem medicinam theoriticen, diſertè lib. 8. de placitis Hippocratis, & Platonis iis teſtatur uerbis Galenus: Hippocrates quidem theoriticen, contēplatoriamve artem minime tractauit: Plato uero contemplatoriā philoſophiam nobiliorem eſſe putauit. Quinetiam Auerrhoes lib. 6. collectaneorum cap. i. perſpicuè Auicennæ explodit opinionem, medicinam factiuam eſſe artem, ratione, & experimento inuētam, quæ tum ſanitatem tueatur, tum morbum propellat, ſcribens. Proinde medicinam, Arithmeticam, Muſicam. Aſtronomiam, Iuris prudentiam ſecare in Theoricam, & Practicam, ideſt, contemplatiuā, & actiuam recentiorum eſt inuentum. Id quod non alia de cauſa fecerunt, quàm quòd illi θεωρήματα, quæ Cicero præcepta interpretatur, huic uſum, acccommodationem præceptorum ad exempla tribuerunt. Quo ſanè modo artes omnes in contemplatiuam, & actiuam diuidi poſſunt. Non itaque ad finem, ex quo artes omnes iudicandæ ſunt, reſpexerunt, adeoque ambas uoces impropriè uſurparunt. Quapropter ut medicinæ ſtudioſi errorem hunc perſpicuè cognoſcerent, artium diuiſionem paulò exquiſitiorem à Galeno proponere uoluimus.

Auicennæ erratum.

Quot in uniuerſum medicinæ partes. CAP. VI.

QVVM abundè iam oſtenderimus quid medicina,
quodq́ue ars,& quidem factiua ſit,reſtat,vt quot ſint hu
ius partes,explicemus. Sunt autem numero quinque,
& vniuerſæ Græcis appellationibus donatæ. Prima
φυσιολογικὴ dicitur, & eſt, quæ uniuerſam hominis na φυσιολο
turam, & conſtitutionem indagat, ac perquirit, hoc γικὴ.
eſt,quæ de hominis elementis,humoribus, ſpiritibus,
temperamentis, partibus, earumq́ue facultatibus, &
actionibus tractat. Ad eam igitur medicinæ partem ſpe
ctant Galeni libri de elementis, de temperamentis, de
facultatibus naturalibus, de fœtus formatione, de ſe-
mine, de placitis Hippocratis, & Platonis, de admini
ſtratione anatomica, de uſu partium humani corporis,
& id genus alii. Hos idcirco naturales uocat, quòd *Natura*
ſcilicet de humani corporis natura tractent, & in iis *les libri.*
cauſæ conſtitutionis partium totius animalis, & hu-
mani corporis aſſignentur. Altera eſt, ὑγιεινὴ, quæ ſa ὑγιεινὴ.
nitatem tuetur,&quo minus in morbos incidat corpus
præcauet. Cæterùm ſanitatis cuſtodia è quatuor rebus
pendet,admouendis,educendis, faciendis, &extrinſe-
cus incidentibus. Admouendorum autem nomine, ci-
bus,potus, & ſi quid medicamentorum intrò ſumitur.
etiã aer attractus intelligitur. Faciẽdorũ uerò, frictio,
ambulatio,uectio,equitatio,& omnis alia corporis ex-
ercitatio. In hoc genere cõtinentur ſomnus, vigilia,ue
nus,animi affectus. Foris incidunt aer nobis circunda-
tus,vnguenta, lauacra. Educenda, quæ in aluo,iecore,
liene, venis, & arteriis, reliquiſq́ue corporis partibus
excrementa colliguntur. Hanc partem in libris,quibus
de tuenda ſanitate titulum indidit, & in iis,quos de ali
mentorum facultatibus, ac in eo,quem de boni,& mali
ſucci cibis inſcripſit Galenns,abſolutiſſimè tradidit.

Tertia αἰτιολογικὴ,& alio nomine παθολογικὴ dicta, αἰτιολο
eſt quæ cauſas,affectus præter naturã,&ſymptomata in γικὴ.
quirit. Ad hãc medicinæ partẽ pertinẽt Galeni libri de παθολο
morborũ,& ſymptomatũ differẽtiis inſcripti. Quarta γικὴ.
σημειωτικὴ, indicia tradit,quæ & integrã,& aduerſã ua σημειω
letudinẽ luculẽter demõſtrant,atq; adeò præteritorum τικὴ.

cognitionẽ, præſentium inſpectionẽ, & futurorum prædictionem cõtinet. Ad eadem medicinæ partem ſpectãt Hippocratis libri omnes, quibus titulum fecit de præſagiis. Item Galeni libri de laborãtibus locis, de iudiciis, de diebus decretoriis, de differẽtiis febriũ, de prænotione, de differentiis pulſuũ, & de prædictione ex pulſibus.

θεραπευτική. Quinta θεραπευτικὴ, eſt quæ legitimorũ præſidiorũ admotione morbum propulſat, ſanitatemq; reſtituit, et in ſumma, medẽdi rationem docet. Ad has itaq; quinq; partes, ex quibus medicina cõſtituitur, & nequaquã ad finem medicinæ, reſpicientes nõnulli, medicinã partim theoriticen, partim practicẽ faciunt. Nam eam partem, quæ vniuerſam corporis humani naturã, & conſtitutionem inquirit; itemque eam, quæ affectus præter naturã indagat, & eam etiã, quæ ſigna tradit, cùm omnes in cõtemplatione, & ſimplici rerum cognitione uerſentur, theoriticas appellãt. Eam uerò, quæ ſanitatem tuetur, & eam, quæ morbos propulſat, quod in actione conſiſtant, practicas. Verùm quum artes ipſæ ex fine, vt dictũ eſt, iudicandæ; & diſtinguẽdæ ſint, hæc ſectio ab eruditis omnino, tanquam inutilis, & à ueterum ſententia euarians, contemnenda erit.

Cur nonnulli medicinam in theoricam, & practicã ſecant.

Quot medicatricis medicinæ partes.

CAP. VIII.

HACTENVS quot ſunt in vniuerſum medicinæ partes, quam potuimus breuiſſimè monſtrauimus. Nunc quòd poſtrema pars, nempe θεραπευτικὴ, in alias tres, easq; præcipuas medicinæ partes digeratur, ſcilicet διαιτητικὴν, φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν, oſtẽdemus.

Διαιτητική. Victus nomen. Διαιτητικὴ eſt, quæ victus ratione morbis medetur. Vel quæ curandi rationem per victum tradit. Victus verò nomine nõ ſolùm cibus, & potus, ſed & exercitatio, ſomnus, vigilia, in ſumma, omnes res nonnaturales medicis vocatæ, de quibus paulò pòſt ordine diſſeremus, intelliguntur. Hæc utique potiſſima medicinæ pars eſt, ſine qua reliquæ duæ partes, quæ curandis morbis præſunt, conſiſtere, ſuoque munere fungi nequeunt. Hanc in primis Hippocrates multis in locis ſuorum monimentorum, præſertim verò in Aphoriſmis, & in tribus

de victus

de uictus ratione morborum acutorum libris, diligenter excoluit. Quæ eò accuratius nobis inquirenda, & diſcenda erit, quòd ſæpenumero leuiſſimum etiam in uictus ratione erratum in acutis morbis admiſſum, maximi incommodi, & irreparabilis damni, imò nonnunquam interitus ægri, cauſa ſit. Quod multis certè in locis Hippocrates, & Galenus luculenter demonſtrarunt, & idipſum quoque quotidiana experientia confirmat. Quapropter mirari ſatis non poſſum quorundam noſtri ſeculi medicorum oſcitantiam dicam, an temeritatem potiùs, ignoro, qui eius partis in profligandis morbis nullam prorſus, aut perexiguam ſaltem, rationem habent, præclarè actum eſſe cùm ægroto exiſtimantes, ſi unam aut alteram formulam, quam illi receptam nominant, ex qualibuſcunque medicamentis, ſibi maxima ex parte ignotis, cõcinnatam corraſerint, & ad Seplaſiarios ſuos, æquè imperitos, imò multò illis indoctiores, tranſmiſerint, nihil curantes, qua æger uictus ratione interim utatur. Quàm enim hoc damnoſum ſit ægrotantibus, & ab Hippocratis, Galeni, aliorumque ueterum medicorum inſtituto alienum, nemo ſanè qui monumenta illorum, quæ poſteritati reliquerunt, introſpexit, ignorare poteſt.

Notatur noſtri ſeculi medicorũ oſcitantia et temeritas.

Φαρμακευτικὴ eſt, quæ medicamẽtis intra, & extra corpus admotis medetur. Sunt uerò hæc ipſa duplicia, nempe ſimplicia, & compoſita. Ad exquiſitam igitur curandi rationem in primis ſimplicium medicamentorum cognitio neceſſaria eſt. Nam ut riduculum, imò turpe prorſus eſt, fabrum lignarium ſerram, aut aſciam, ſutorem ſubulam, ſartorem forficem ignorare: ſic etiã meritò ab omnibus ridebitur, ac contemnetur medicus, qui eius, quã profitetur, artis materiam, quæ illi in propulſando morbo inſtrumenti uice eſt, non ſatis perſpectam habet. Quo circa meritò reprehendendi ueniunt noſtræ ætatis medici, qui omnes propemodum curam cognoſcendarum ſtirpium in Seplaſiarios, homines magna ex parte indoctiſſimos, aut ſtolidas certe mulierculas reiiciunt, cùm tamen, ſi modò recte mederi uelint, harum non ſolùm facultates, ſed & faciem, ac formam, ne ſcilicet adulterinas pro legitimis vſurpent,

φαρμακευτικὴ.

Simplicium medicamẽtorum cognitio medico neceſſaria eſt.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

cognoſcere illos oporteat.

Qui ſcriptores ad ſimpliciũ notitiam conſequẽdam neceſſarii. Ad quám ſanè cognitionem conſequendam proderit, ut ex Græcis autoribus legant Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aetium, Oribaſium, Actuarium, & Symeonem Sethi. Neque enim ueteres duntaxat Græci ad rectè cognoſcenda ſimplicia medicamenta ſunt adhibendi, ſed etiam poſteriores, recentioresqne: quod ſcilicet illi multa protulerint, literiſque mandarint, quæ prioribus incognita, & indicta prorſus fuerunt, & quorum hodie frequens eſt in officinis medicorum uſus. Inter Latinos, quem in hoc negotio conſulant, præter Plinium, ex ueteribus uemi-nem habent. *Plinius in cognitione ſimpliciũ nõ cõtẽnendus, cum iudicio tamen legendus.* Is enim quod plerique faciunt, iis, qui ſtudio agnoſcendarum ſtirpium tenentur, minimè cõtemnendus erit, quòd in eo multarum rerum, herbarumque hiſtoriæ reperiantur, quæ à nullo alio vel Græcorum, uel Latinorum, qui ſaltem hodie extent, traditæ ſunt. Habet tamen is in percenſenda ſimplicium hiſtoria ſuos errores: quo nomine, vt cum iudicio, & delectu pleraque illius legas, oportet. *Apuleius.* Neque etiam propter vetuſtatem omnino contemnendus erit Apuleius, Platonicus Philoſophus, cuius de aliquot, nec iis ſanè paucis, ſtirpibus extat ſcriptum. *Arabes.* Arabum de ſtirpibus Cõmentarii ideò legendi ſunt, quòd pleraſq; Græcis incognitas deſcripſerint. In iis tamen legendis acri iudicio opus erit, quòd non raró unã pro altera pingant, nec ſatis diſertè, quas tractãdas ſuſceperũt, explicare poſſint, & quòd multis erroribus eorundẽ ſcripta referta ſint. *Serapiõ.* Inter ho uerò vnus Serapion omnibus cæteris præferendus erit, ut qui in hoc genere reliquos omnes ſuperarit. Is enim non ſolùm ea, quæ à Dioſcoride, & Galeno ſunt de ſtirpibus prodita, verũ etiam ab aliis Arabibus ſe uetuſtioribus, literis mandauit, & uno in uolumine complexus eſt. Eſt uerò, & hoc etiam nomine præ aliis legendus Serapion, quòd ex huius cum Dioſcoride collatione, multa iniuria temporis, & librariorum culpa deprauata loca, priſtino nitori reſtitui, ac emendari poſſint. Adhibendum uerò in eo quoque legendo iudicium, ne falſa pro ueris temere arripiantur. Nam in eo, vbi Arabum de ſtirpibus, aliaque

materia

materia medica refert opiniones, mira rerum confuſio eſt, vt certè iudicio exquiſito iis, qui illas excutere volunt, opus ſit. Porrò ad rectè cognoſcendas ſtirpium tum effigies, tum facultates, non parum, vt ſperamus, adiuuabunt ſtudioſos commentariorum noſtrorum de ſtirpiũ hiſtoria tomi duo: in quibus non ſolùm ſingularum quanta potuimus perſpicuitate, ac breuitate, hiſtorias expoſuimus, verùm etiam viuas, & exquiſita ratione expreſſas earundem imagines intuentum oculis ſubiecimus. Qui ſanè eo nomine gratiores eſſe debent, quòd ad viuas herbas ſtudioſos quaſi manu ducant, & in inquirendis ſtirpibus eos plurimùm dirigant, & quaſi in rem præſentem perducant. Quod vt planè præſtare poſſent, vniuerſas ſtirpium effigies maiori forma pingi curauimus. Nam quæ in anguſtum redactæ ſunt, quod plagiarii plerique noſtras deformantes, ac deprauantes faciunt, ſingulas herbarum partes exprimere non poſſunt. Debent itaque multis nominibus maiores eſſe minutioribus ueriores. Cæterùm, quum non omnes corporis præter naturam affectus ſimplices, ſed ex iis non pauci compoſiti ſint, atque adeò ad hos propulſandos, non ſimplicibus, ſed compoſitis medicamentis opus ſit, componendorum quoque medicamentorum rationem teneamus, neceſſe eſt. Quam certè optimè Galenus in libris de compoſitione medicamentorum generalium, & localium tradidit.

Autoris de ſtirpiũ hiſtoria commentariorũ tomi duo

Magnarũ pictu rarum quis uſus.

Compoſitorũ medicamẽtorum uſus neceſſarius.

Atque optandum ſanè eſſet, vt illum hodie in componendis medicamentis potiùs, quàm Arabes ſequeremur. Et è re quoque tum medicorum, tum ægrorum eſſet, vt illius compoſitiones in vſum quotidianum reuocarentur. Nam, & ſi quædam in eius compoſitionibus reperiantur medicamenta ſimplicia parum hodie cognita, aut prorſus ignorata, tamen cogitandum idem etiam in Arabum nobis compoſitionibus vſu uenire, vt quam plurima ſcilicet in iis ſimplicia ignoremus. Et, quod nobis ſuccidaneorum libellum reliquerit Galenus, facilè quid in eorundem, quæ nobis incognita ſuut, nec haberi hodie poſſunt, vicem ſit reſtituendum, ex eo cognoſcemus. Verùm, quum conſtet Galeni compoſitiones multas in-

Galenus in componẽdis medicamentis imitãdus.

Galeno in cōpoſitio nibus me dicamētorū qui ad iungēdi. Præpoſitus pro μυρεψὸς dixerunt græcæ linguæ imperiti. Nicolaus myrepſus [redacted]con uerſus.

iuria temporum intercidiſſe, præſtat illi adiungere recentiores Græcos, Paulum, Aetium, Actuarium, & præſertim Nicolaum Alexandrinum vnguentarium, quem hodie non ſine multorum riſu, præpoſitum nominant, μυρεψὸν vocem in hanc linguæ Græcæ ignorantia immutantes. Atque hunc certè præ aliis confert legere, quòd ex huius præſcripto omnes hoc tempore Seplaſiæ ſua componant medicamenta. Quum verò de hoc autore hactenus uix ſextam partem, eamque multis in locis deprauatam, extare intelligerem, vt hunc integrum haberent deinceps tum medici, tum Seplaſiarii, nō piguit nos eius laboris, vt illum è Græco ſermone in Latinum conuerteremus. Et debet ſane vtriſque noſtra opera eſſe hoc ſaltem nomine grata, quòd ſuas, quibus hactenus uſi ſunt, compoſitiones, ex noſtra conuerſione emendare, & ſi qua in illis deſuerunt, hinc reſtituere poſſint. Siquidem perſpicuè ex ea deprehendent nullam fere eſſe in officinis medicorum Nicolai compoſitionem, quæ omni ex parte legitima ſit, in qua non aliquid uel deſideretur, uel perperàm adiectum ſit.

Quæ ad rectè cō ponenda medica menta re quirantur.

Quod uerò ad nouas attinet compoſitiones, qui illas uaſtè componere ſtudet, is principio curet, ut exquiſitam ſimplicium habeat notitiam: dein, vt noſtratia & cognita potius: quàm peregrina, & ignota ad compoſitiones adhibeat. Quòd ſi peregrina etiam ad medicamentorum compoſitionem accerſere uoluerint medici, ut legitima, & nequaquam ſpuria ſint, dent operam. Longiſſimè uerò ab hoc inſtituto abſunt noſtri temporis medici, qui ſuis compoſitionibus ea potiſſimùm adhibent medicamenta, quæ nec ipſi, nec Seplaſiarii, illorum miniſtri, agnoſcunt. Hi ſanè ſunt, qui ſe nihil effeciſſe arbitrantur, niſi Indiam, Aethiopiam, Arabiam, & illos in extrema orbis parte ſitos Garamantas coniungant, & à tribus mundi partibus conquiſita remedia corradant. Quorum profectò medicorum inſignem ſtultitiam, & inanem oſtentationem, Plinius lib. 24. cap. i. eleganter admodū iis depingit uerbis: Poſteà, inquit, fraudes hominū, & ingeniorum captura, officinas » inuenere iſtas, in quibus ſua cuiq; homini uenalis pro

Medicorū noſtri temporis in compo nēdis me dicamentis ſtultitia, & la ſcinia.

mittitur

mittitur uita. Statim compoſitiones, & miſturæ inexplicabiles decantantur. Arabia, atque India in medio æſtimantur, vlceriquè paruo medicina rubro mari imputatur, cùm remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cœnet. Hæc ille: iam dictis ſimiles ſunt, qui ſuis cõpoſitionibus falſa, & adulterina pro ueris, ac legitimis, miſcent. Quales certè ſunt, qui pro uero acoro, vulgari illo, & paluſtri vtuntur. Itẽ, qui adulterinis eupatorio, ſerpentaria, ſcordio, endiuia, & id genus multis aliis, admoniti etiam ſæpenumero, & erroris manifeſtè conuicti, uti non ceſſant. In quos certè præfractos aſinos magiſtratum animaduertere deceret, ne ſubinde illis impunè in uitam hominum graſſari pro arbitratu ſuo liceret. Redarguendi quoque ſunt huius ætatis medici quidam, qui in corradendis medicamentis ſimplicibus nullum planè modum faciunt. Nam dum componunt ſua medicamenta, laudem aliquam ſibi comparare ſtudent ex eo, quòd infinita ferè medicamenta miſcent. Atque in hoc quidem ſtudio alter alterum ſuperare conatur, dum quiſque ſe quidem eò doctiorem aliis eſſe putat, quò plura miſcuerit medicamenta. Sed ſtulti me hercle homines, ut qui non quàm bene, ac rectè, ſed quàm copioſè componant medicamenta, vnicè ſtudent. Quapropter euenit, ut dum ſuis cupiditatibus tẽmerè indulgent, eruditionemque oſtentare ſtudent, imperitiam ſuam potiùs prodant, ac doctis omnibus ſe ridendos exhibeant, proque ſperata gloria, ignominiam non leuem ex monſtroſis iſtis, nulloque artificio concinnatis, & à ratione abhorrentibus compoſitionibus conſequantur. Præſtat itaque pauca, & ea quidem cognita, legitima, & optima ratione inter ſe miſta, quam infinita, nec omnia ſatis perſpecta, & maxima ex parte adulterina, nullaque arte ac ratione inter ſe confuſa, compoſitionibus medicamenta ſimplicia inſerere. Quæ uerò ſit legitima componendorum medicamentorum, ac formularum ratio, & iis temporibus uſitata, in tribus libris ea de re exaratis tradidimus ita perſpicuè, ut ab omnibus intelligi, ac cognoſci poſſint. Tertia medicatricis medicinæ pars χειρουργική dicta eſt, quæ manibus medetur. Hanc Galenus multis in libris magna χειρουργική.

cum

cum laude docuit, nempe libris Thera. methodi tertiò, Quarto, Quinto, & Sexto: itē in Cōmentariis quatuor in librum Hippocratis de articulis, & in tribus aliis in librum eiuſdē de fracturis, in Commentariis quoq; in librum Hippocratis de vulnerarii medici munere conſcriptis. Deniq; in Commentariis in librum Hippocratis de vlceribus, & vulneribus capitis, & multis aliis libris, qui non extant, ſed, vel temporis iniuria interciderunt, vel apud inuidos quoſdam βιβλιοτάφους latēt; & cū blattis, & tineis egregiè rixantur. Ad chirurgiā exercendam conducit etiam ſextus Pauli Aeginetæ liber, quem tamen ex Galeni libris, vt alios omnes, expilauit. Diſcenda verò hæc medicinæ pars omnibus medicis erit, ſi non hoc nomine vt illam exerceant, ideò ſaltem, vt adſtātes chirurgis, quid faciēdum ſit, præſcribere, & eorundem errata, quæ fere quotidie multa admittunt, reprehendere, corrigere, & prohibere poſſint.

Quot medicorum ſectæ. CAP. VIII.

Secta quid.

CVM abunde iam de medicinæ partibus dictum ſit, reliquum eſt, ut, unde hæc ars comparari queat, monſtremus. Varia uerò ea de re opinati ſunt medici, ideoq; in uarias etiam ſunt ſciſſi ſecta. Secta autem, ut hinc ordiamur, eſt dogmatum coaceruatio, quæ ſe mutuò cōſequuntur, aut conſequi apparent, uel putantur: uel ſecta eſt multitudinis dogmatum artificioſe conſtructorum, atque ad unum finem relatorum conſenſus. Celebres uerò in medicina ſectæ tres fuerunt, nempe Empirica, Methodica, & Rationalis. Primæ ſectæ autores ſolam experientiam arti ſatis eſſe affirmabant, hacque de cauſa non ut cæteri ab inuentoribus, ſed ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, hoc eſt, ab experientia, ſe Empiricos nominauerunt. Neque enim ueluti Rationales, ſeu dogmatici artem indicatione ſimul, & experimēto conſtare putabant, ſed experientiæ totam inniti, quam & eorum obſeruatione, quæ ſæpe ſimili modo contigerunt, conſtari affirmabant. Neque enim obſeruatio eſt niſi experiētia. Proinde τηρητικοί alio nomine, quaſi dicas obſeruatores, appellati ſunt. Eadem itaque eſt, Galeno etiam in lib. de optima ſecta teſte, obſeruatio,

Tres medicorum celebres ſectæ.

Empirici.

Obſeruatio.

τηρητικοί

quæ

Experientia quid.

Memoria.

μνημονευτικοὶ.

θεώρημα

Indicatio.

quæ experientia. Quapropter experientia eſt eius, quod ſæpius, & eodem modo uiſum eſt, comprehenſio, ſeu obſeruatio, & memoria. Siquidem omnis generis experientias, communi nomine memoriam appellauerunt. Hinc etiam *μνημονευτικοὶ*, id eſt, memores sūt dicti. Memoriam autem eorum, quæ ut plurimum in iiſdem malis idē efficere deprehēderūt, *θεώρημα* uocauerūt. Sūma itaque illius cautio fuit, ne quis ullo pacto ab indicatione quippiā inueniri opinaretur. Eſt autē indicatio, ut Gale. in lib. de optima ſecta ſcribit, cōprehēſio iuuātis unà cū nocentis cōprehenſione cum re indicāte ſimul adueniēs, ſine obſeruatione, aut ratiocinatiōe. Vel breuiùs, & apertiùs, indicatio eſt cognitio iuuātis, & nocētis, quæ cū re, quæ iuuamēto eget, cognita ſimul aduenit, abſq; obſeruatione, & ratiocinatione. Quod enim iuuat, primò cognoſcēdū eſt, & eadem ratione poſteà, ꝙ nocet, deprehēditur. Quæ itaq; per indicationē comprehenduntur, & inueniuntur, in natura rei ſunt deſignata: percepta enim natura eius, quod nos ad agendum mouet, & moliendum aliquid impellit, protinus etiam vnà cum eo, quid agendum ſit, & quid fugiendum ſit, quaſi digito oſtendit. Vnde *ἐνδείξεως*, indicationisq; nomē ductū eſſe intelligitur. Exēplo res planior fiet. Qui, quid morbus ſit, qualisq; eius natura, cognoſcit, is ſtatim etiā nouit, quid faciēdū ſit. Quū enī, morbi natura, corporis noſtri naturæ inimica, & infeſta ſit, ſui ablationē mōſtrat, nulla interim adhibita nec obſeruatiōe, nec ratiocinatione. Proinde quod febricitātibus frigida conueniāt, ita indicāte febris natura cognoſcimus: cōtrà calida illis obeſſe ſcimus, ꝙ hæc cōtraria ſint iis, quæ ꝓdeſſe morbus indicauit. Id nec obſeruatio, nec ratiocinatio facit. Nā obſeruatio, ſeu experiētia rerū naturā nō expēdit, ſed longo rerū vſu ſe tuetur. Quapropter ea in omnib. vtūtur Empirici. Ratiotinatione quoq;, ſiue demōſtratione nō eſt opus: ꝙ rei natura propoſita, ſtatim quid cōferat, aut quid obſit, cognoſcimus: nec, ut ratiōe aliqua abditas cauſas inquiramus, oportet; ut libro quinto cap. primo, fuſius dicemus. Cæterùm cognitio, quæ ex propria inſpectione, quam *αὐτοψίαν*. Græci dicunt, habetur, iiſdem triplex erat, nempe fortuita, conſul

αὐτοψία.

conſulta,ſiue ex inſtituto noſtro apparens,& imitatrix.
Fortuita. Fortuita,quæ Græcè τυχικὴ nominatur,eſt quæ ſine hu
1 mano cō ſilio,uel caſu,uel natura euenit.Caſu,ut ſi quis
cui occipitium dolore afficiatur, ex alto deciderit, atq;
inde uena frontis recta diſrupta,& inciſa , ſanguineque
περίπτω σις. effuſo,iuuetur.Natura,ut ſi febricitanti ſanguis ſponte
per nares effluxerit,ſtatimque deſinat febris. Huius ge
Cōſulta. neris iuuantia, & lædentia φυσικὰ,hoc eſt,naturalia uo
2 cabant. Eam quidem inſpectionem,quæ fortuitò, & in-
conſultò , neque ex inſtituto noſtro accidit , περίπτωσιν,
quaſi incidentiam dicas,aut fortuitam occaſionem, ap-
pellarunt. Conſulta uel ex noſtro inſtituto apparens
cognitio eſt,quæ ex propoſito noſtro accidit : ut ſi quis
in febrè perditè ſitiens, ad bibendam aquam, uel mala
granata edenda coactus , febrem euaſerit:uel in monte
aliquis à ſerpente ictus,herbam, quæcunque ſibi oblata
fuerit,vulneri adhibens, ſanitatem inde recuperauerit :
vel ſi quis ſomniis admonitus venam in morbo tundēs,
αὐτοσ χέδιος. ſanitatē cōſecutus fuerit. Hæc quia p æpropera eſt, ac
ſubita quaſi,ideò αὐτοσχέδιον, id eſt, ſubitò factam, vel
ex tempore paratā nuncupauerunt.Tertia cognitio illis
μιμητικὴ, id eſt imitatrix,eò quòd imitatione compara
tur,dicebatur. Fit ubi quiſpiam imitatur, quod ſemel ,
aut bis,aut etiam frequenter effectum conſpexit. Quæ
quidem ultima cognitio,ipſorum artem maximè conſti
Trāſitus ad ſimilia. tuiſſe uidetur.Quoniam uerò Empiricis interdum mor
bi quidam incogniti occurrebant, uel quorum nō habe
bant ſatis explorata remedia , inſtrumentum quoddam
ad inuenienda remedia commenti ſunt , nempe τὴν τοῦ
ὁμοίου μετάβασιν,id eſt tranſitum,tranſgreſſionemve ad
ſimile : quo vtentes idē ſæpe auxilium à malo ad ſimile
malum transferunt. Item à loco ad locum , à remedio
prius cognito ad ſimile ueniunt.A malo ad malum,vt ſi
ab eryſipelate ad herpetem transferunt . A loco ad lo-
cum,vt ſi à brachio ad femur. A remedio ad remedium,
vt ſi in diarrhœa à cotoneo malo ad meſpilum ſe tranſ
ferunt. Deniq; experientia fit ex hiſtoria,ubi nimirum
diſcunt,quod ab aliis eſt obſeruatum. Quapropter ab
αὐτοψία differt:ſic enim appellant,quod ipſi uiderūt: hi
Hiſtoria. ſtoriā autem,quod ab aliis acceperūt Hiſtoriam nanq;
vocant

uocant rerum ſæpius circa eadem probatarũm narratio nem. Quum enim frequenter oriantur morbi quidam, ad quos nullum auxilium ab ipſis eſt obſeruatum, ut in hac difficultate aliquibus etiam remediis abundarent, neque fortuitum expectarent euentum, hiſtoria vſi ſunt. Neque hac ſolùm de cauſa, verùm etiã, vt breuior eſſet traditio. Quum enim Empirici ad ſymptomatum συνδρομὴν reſpiciant, & conuenientem ex eis curationem accipiant, & obſeruent, idq́ue nec malo cognito, nec cauſa inquiſita, fieri autem non poſſit, vt vnus in omnibus ſymptomatis obſeruationem faciat, ne quis omne vitæ curriculum diſcendo tantùm conſumat, ſed & aliquãdo arte vtatur, ad medicandum vtilem eſſe hiſtoriam aſſeruerunt. Cæterum συνδρομὴ empirica, vt lib. ii. Therap. methodi, multiſque aliis locis teſtatur Galenus, non eſt niſi ſymptomatũ, quæ in laborante ſunt loco, concurſus coaceruatio, & congeries. Hactenus, quæ fuerit olim prima medicorũ, nẽpè Empirica, ſecta, quàm potuimus breuiſſimè adumbrauimus: reliquum eſt igitur, ut alterius ſectæ, methodicæ nimirum, placita ſuccinctè quoque perſtringamus. Huius itaque ſectæ medici ſeſe Methodicos nominabant nulla alia de cauſa, quàm quòd methodum, ſeu rationem artis compendiariam ſequerentur. Siquidem illi neque longam, neque difficilem eſſe medicinam dicebant, ſecus, atque Hippocrates: ſed breuem, facilem, peſpicuam, & quæ tota ſex menſibus prõptiſſimè perdiſci poſſet. Quare nõ uerbo tenus tantùm cum reliquis ſectis diſceptabant, ſed etiam multa artis opera nouabãt. Nam neque laborantem locum ad curationis indicationem quicquam prodeſſe affirmabant; neque cauſam, neque ætatem, neque tempus, neque regionem, neque uirium ægrotantis inſpectionem, uel naturæ, uel ipſius habitus, neque conſuetudinem, neque diſſectionem. Neglectis enim iis omnibus, à ſolis pathematis remedii indicatione petita, eandem ſufficere aſſerebant. Nihil autem ab iis ſpeciatim, ſed communiter, generatimq́ue ſtatuebant, atque iam κοινότητας, hoc eſt communitates nominabãt, quæ ubique, & in ſingulis pathematis ſunt, ut communitas de Methodicorum ſententia non ſit, niſi res in pluribus eadem. Atque horum ſanè

συνδρομὴ empirica.

Methodici.

κοινότητες.

Cõmunitas qu. d.

ſanè quidam, Theſſalii nimirum aſini, morborum omnium, qui ex uictus ratione proueniunt, alii ſimpliciter omnium, duas communitates, & tertiam quandam ex illis miſtam oſtendere nitebantur. Nominabant uerò has ipſas στέγνωσιν, καὶ ῥύσιν, vel στεγνὸν, καὶ ῥοώδες, ideſt, adſtrictioně, & fluorem, uel adſtrictum, & fluens. Adſtrictionem autem dixerunt eſſe meatuum děſitatě, & neceſſariorum excrementorum ſuppreſſionem: fluorem uerò immodicam meatuum rarefactionem, & eorum, quæ retineri debuerant, excretionem. Quum autě ſimul ſupprimerentur, & efferrentur, complexum, miſtionemve tum conſtitui affirmabant, quemadmodum in oculo, qui phlegmone ſimul, & defluxione laborat. Siquidem phlegmonen, quæ illis adſtrictum malum erat, quum non ſola nunc, ſed cum defluxione in vno, eodemque loco orta eſt, malum compoſitum, miſtumque eſſe dicebant. Cæterum indicationem eius, quod confert, in adſtrictis quidem laxitatem eſſe, in fluentibus verò ſuppreſſionem aſſerebant. Verbi gratia, ſi genu tumore laborabat, relaxandum eſſe aiebant: ſin aluus, aut oculus fluxione uexabatur, cohibendam, at que comprimendam præcipiebant. In miſtis autem, ei quod vrgeret, vtpote magis infeſtanti, periculumque minitanti, reſiſtendum. Hoc idem eſt, quod illi uehementiori occurrendum eſſe potius, quàm alteri, dicebant. Tertia ſecta eſt eorum, qui ſe a ratione, cui innituntur, rationales, & dogmaticos nominant. Hi ſanè naturam corporis, cui mederi conantur, diligenter perdiſcunt, omnium ſignorum exquiſita habita ratione, cauſarum omnium, in quas quotidie corpus incidens, vel ſalubrius, vel inſalubrius ſeipſo efficitur vires inquirunt. Præter hæc aeris etiam, aquarum, locorum, regionumque naturæ, uitæ ſtudiorum, ciborum potuum, & conſuetudinum medicum peritum eſſe oportere aiunt, vt morborum omnium cauſas, & remediorum facultates inueniat: inſuper eum eſſe, qui coniicere, & ratiocinari poſſit, medicamentum huiuſmodi facultate præditum, ſi huic generi cauſæ adhibeatur, certum aliquid effecturum eſſe. Negant enim illum inuenire remedia poſſe, priuſquam in iis omnibus

στέγνωσις. ῥύσις. στεγνόν. ῥοώδες. Adſtrictio. Fluor. Cŏplexus miſtiove. Rationales, ſeu dogmatici.

bus multifariam ſit exercitatus. Curationis denique indicationes non ſolum ab ipſo affectu, uerum etiam ab ægrotantis uiribus, necnon ab ætate, anni tempore, ægri natura, regione, partibus corporis, & aliis omnibus, quæ paulò ante commemorauimus, elicere, congruentiaque morbis ſemper accommodare præſidia, in ſumma, ſemper contraria affectibus præter naturam miniſtrare medicum debere affirmant. Cæterum non eunt inficias, experientiam quoque eſſe neceſſariam, negant tamen per eam omnia poſſe inueniri. Siquidem duo ſunt inſtrumenta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & quæ fidem faciunt iis, quæ rectè ſunt inuenta, nempè ratio & experientia. Quapropter ad experientiam aditum commodè fieri non poſſe, niſi per aliquam rationem, contendunt, quòd aliàs incerta, parumque ſibi conſtans, &, ut Hippocrates ait, periculoſa, fallaxque ſit. Atque hæ quidem tres præcipuè medicorum fuerunt ſectæ.

Experiẽtia neceſſaria, atqui non ſola.

Duo inſtrumenta ad res inueniendas neceſſaria.

Qui trium ſectarum principes extiterunt.
CAP. IX.

PRIORIS ſectæ, quam Empiricam vocarunt, autor, & princeps extitit Philinus Cous, qui primus eã à rationali ſeparare auſus eſt, occaſione ab Herophilo, cuius auditor fuit, accepta. Quum autem Empirici ſuam ſectam primam eſſe vellent, & Rationali vetuſtiorem, Acronem Agrigentinum ei dediſſe initium finxerunt. Quam ſanè famam ſecutus Plinius Empiricen in Sicilia à Creonte Agrigentino cœpiſſe tradit. A Philino Serapion Alexandrinus in ea ſecta floruit. Cornelius Celſus in præfatione libri ſeptimi Empiricen in Aegypto quoque increuiſſe tradit, Philoxeno maximè autore, qui pluribus uoluminibus hanc partem diligentiſsime comprehendit. Gorgias etiam, & Soſtratus, & Hieron, & Hammonius Alexandrinus, multique alii celebres uiri, ſinguli quædam repererunt. Ac Romæ quoque non mediocres profeſſores, maximeque Tryphon pater, & Euolpiſtus, & horũ erudiditiſſimus Meges, quibuſdam in melius mutatis, aliquantulum ei diſciplinæ

Empiricæ autores, & principes.
Philinus

Acro Agrigentinus.
Lib. 29. cap. 1.
Serapiõ.

diſciplinæ adiecerunt. Dein Apollonii duo, pater, & filius Antiocheni. Hos ſecuti ſunt Glaucias, Menodotus, Sextus, Heraclides Tarentinus, & alii, quorum ſæpe apud Galenum fit mentio, in ea ſecta floruerunt, illamque quaſi corroborarunt. Alteram ſectam, Methodicen dictam, Themiſon Laodiceus Syrius incepit, qui ab Aſclepiade rationali inſtitutus, occaſione nacta ad methodicæ ſectæ inuētionem ſe contulit. Hinc eſt, quòd Galenus illum multis in locis communitatum repertorem nominet. Hanc uerò ſectam ſubinde Theſſalus Trallianus abſoluit, qui ut Plinius lib. xxxix. cap. i. autor eſt, ſub Neronis, immaniſſimi tyranni, & peſſimi nebulonis principatu uixit, cunctaque maiorum placita deleuit, ac rabie quadam in omnes ſui æui medicos perorauit. Tanta enim huius belluæ fuit arrogantia, ut monumento ſuo in uia Appia, ſeſe ἰατρονίκην, hoc eſt, medicorum uictorem, inſcripſerit. Nec minor illius aſini fuit impudentia, ut qui ſex menſium ſpatio ſe uniuerſam uelle tradere medicinam ſuis diſcipulis nullo ſuffuſus pudore ſit pollicitus. Poſt hunc Mnaſeus, Dionyſius, Proclus, & Antipater ſecuti ſunt. In ea uerò ſecta, de quibuſdam diſſenſerunt Olympiacus Mileſius, Menemachus Aphrodiſæus, & Soranus Epheſius, ut liquidò ex iis, quæ libro primo Thera. Methodi ſcribit Galenus, omnibus conſtat. Tertiæ uerò ſectæ autor, & princeps fuit Hippocrates Cous, medicorum omnium, citra controuerſiam, ſummus. Poſt hunc Diocles Caryſtius, Praxagoras Cous, Herophilus Chalcedonius, Eraſiſtratus Chius, Mneſitheus Atheniēſis, Aſclepiades Bithynus, Cienus, qui & Pruſias dictus eſt, aliique multi, quorum paſſim in Galeni monumentis mentio fit, floruerunt. Cæterum priorum duarum ſectarum principium placita, utpote manifeſtè falſa, & a ueritate abhorrentia, Galenus in libro de optima ſecta ad Thraſibulum luculentiſſimis argumentis refellit, & explodit, quemadmodum etiam in eo, quem de ſect s ad eos, qui introducuntur, inſcripſit.

Apollonii. Glaucias. Menodotus. Sextus. Heraclides. Methodice. Themiſō. Communitatum repertor. Theſſalus. rationalis. Hippocrates. Diocles. Herophilus. Praxagoras. Mneſitheus. Eraſiſtratus. Aſclepiades. Cienus.

Vniuer-

Vniuerſæ medicinæ in tres ordines diſtributio. CAP. X.

MAIORES noſtri prudenter, ac ſcitè admodum vniuerſam medicinam in tres ordines digeſſerunt, idque non alio ſanè conſilio, quàm vt ad eos artis medicinæ ſtudioſi diligenter reſpicerent, inque illos quicquid vſquam apud probatos medicinæ ſcriptores inueniſſent, referrent, adeò vt ſi quid illis explicandum declarandumve occurreret, ex iſtis ſtatim, ceu communibus locis, ac formulis, peterent. Non parum itaque hac ratione memoriæ ſtudioſorum conſulere uoluerunt, quod ex iis ordinibus facilè quid illis, vel dicendum eſſet, vel faciendum, ſtatim ſuppeteret. *Tres uniuerſæ medicinæ ordines.* Primus ordo earum eſt rerum, quæ corpus humanum compingunt, & conſtituunt. Et placuit illis viris, eas res, ex quibus corpus noſtrum compactum, & conſtitutum eſt, appellare NATVRALES, quòd ſcilicet ad humani corporis naturam, ac ſubſtantiam perficiendam concurrant. *Primus ordo.* *Res naturales.* Siquidem natura, vt libro tertio de temperamentis capite quarto, atteſtatur Galenus, aliud non eſt, quàm vniuerſa ſubſtantia, & temperies ex primis elementis conflata. *Natura quid.* Hinc eſt, quòd Hippocrates librum ſuum, in quo è quibus elementis humanum corpus fabricatum ſit, inquirit, de natura hominis inſcripſerit. Secundus ordo earum eſt rerum, quibus corpus humanum, vt ſanum permaneat, fouetur, ac conſeruatur. *Secundus ordo.* Has veteres medici NON NATVRALES, nominauerunt, non certè ideò, quòd in vniuerſum & ſimpliciter corpori noſtro aduerſentur, aut illius naturæ contrariæ ſint, ſed quòd ſiniſtrè adhibitæ, corpus humanum alterent, adeoq; eius temperamentũ, ac conſtitutionem naturalem ſanitatemque deſtruant. *Res non naturales.* Atque hinc eſt, quòd rectiſsimè Galenus cap. lxxxv. artis medicæ, & eas nominet res noſtrum curpus neceſſariò alterantes, ut infrà fuſius dicemus. *Res corpus noſtrum neceſſariò alterantes.* Tertius ordo earum eſt rerum, quæ humanum corpus lædunt, ac corrũpunt. *Tertius ordo.*

Has ſanè PRAETER NATVRAM nuncupauerunt, quòd nimirum humani corporis naturæ omnino aduerſentur, & contrariæ ſint. *Res præter naturam.* Galenus libro ſecundo

c Therap.

Affectus præter naturã. Therap. Metho. & multis aliis locis affectus præter naturam vocat, quòd ſcilicet corpus noſtrum præter naturam afficiant. Hos itaque iam commemoratos tres rerum, vt ita dicam, medicarum ordines, prout inſtituti ratio poſtulat, ſeorſum nunc proſequemur, à naturalibus nominatis orſi.

De primi ordinis, ſeu naturalium rerum numero. CAP. XI.

phyſiologia. PRIMI ordinis res ueteribus naturales appellatas, ea medicinæ pars docet, atque complectitur, quàm ſupra Græcis phyſiologian nominari diximus. Quippe hæc de iis tractat rebus, quæ ad naturam, adeoque humani corporis ſubſtantiam, ac conſtitutionem pertinent. Meritò autem harum rerum tractatio primum ſibi vendicat locum, quòd nemo rectè de cæteris rebus medicis diſſerere poſſit, niſi prius vniuerſam corporis conſtitutionem, ac naturam exquiſirè perſpectam habeat. Quapropter, qui rectè, & ordine medicam artem cognoſcere, eamque ſubinde cum dignitate, & laude exercere uolunt, ii planè ſtrenuam dabunt operam, ut quæ tum veteres, tum recẽtes probati autores, de rebus naturalibus rectè memoriæ prodiderunt, perdiſcãt. Res autem ad corporis noſtri naturam, & conſtitutionem concurrentes, quas NATVRALES paulò antè dici oſtendimus, ſeptenario comprehenduntur numero, horúmque hæc, quæ ſequuntur, ſunt nomina.

Res naturales numero ſeptem.

1 Elementa quatuor: Aer, Ignis, Aqua, Terra: vel qualitatum nominibus, Hippocratis more, vtendo, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum.
2 Temperamenta: temperatum, calidum, frigidum, humidum, ſiccum.
3 Humores: ſanguis, pituita, bilis flaua, & atra.
4 Partes: caro, os, membrana, neruus, vena, arteria, cor, iecur, caput, manus.
5 Facultates, animalis, vitalis, naturalis.
7 Spiritus, animalis, vitalis, naturalis.

Quas vtique res naturales ſeptem pro inſtituti noſtri lege, breuiter, & ordine, quoad poſſumus, optimo enarrabimus, ab elementis auſpicati.

De

DE ELEMENTIS.

SECTIO II.

Quid elementum. CAP. I.

CVM elementi uox ambigua ſit, dèque multis rebus efferatur, ſciendum principiò erit, nobis hoc loco de communibus omnium rerum, & primariis elementis eſſe ſermonem. Quorum vt exquiſitam habeamus notitiam, quid ſit elementum, initiò nobis definiendum erit. Nam, vt prudentiſſimè in officiis Cicero monuit, Omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, ut intelligatur, quid ſit, de quo diſputatur. Elementum itaque, Galeno lib. i. de elementis autore, eſt minima rei, quam conſtituit portio. Vel, ut idem lib. viii. de Hippocratis, & Platonis placitis ait, eſt minima pars eius rei, cuius elementum exiſtit. Licebit & hunc in modum finire: Elemẽtum, eſt prima, & ſimpliciſſima portio, ex qua quidque primum conſtituitur. Cæterum minimum eſt, quod amplius ſuſcipere ſectionem nequit. Simplex uerò, quod immiſtum, intemperatùmve, & qualitate ſummum exiſtit. Minima itaque pars eſt elementum, non quidem ſenſu, quòd multæ particulæ ob paruitatem ſenſum effugiant, ſed re uera. Neque enim uerè elementorum ſenſus iudex exiſtit. Non igitur particula, quæ minima, ſimpliciſſima, & primaria uidetur, ſed, quæ natura talis exiſtit, uerè elementum eſt. Proinde Hippocrates humanæ naturæ elementa conſiderans, ea ſanè, quæ ſenſu, & ſimpliciſſima, & primaria ſunt, contemnit, quæ autem uerè, & naturaliter ſunt elementa, inquirit. Hippocratem igitur imitãtes, non eam quę minima, primariaque pars apparet elementum eſſe dicamus; ſic enim alia quidem aquilis, & lynceis, & ſi qui alii homines, uel animãtes acerrimi uiſus ſunt, alia nobis ſingulis elemẽta apparebũt: ſed quæ

Elementũ quid.

minimũ.

ſimplex.

ſenſus uere elemẽtorum iudex non eſt.

Hippocrates quæ elementa inquirit.

natura & re vera prima, ſimpliciſſima ſunt, & in alia diſſolui amplius nequeunt. Proinde quemadmodum Grãmaticorum elementa, ſeu literæ, compoſitæ vocis minimæ ſunt partes: ſic etiam Mundi elementa, humani corporis. Quippe voces compoſitæ omnes hæ ſunt: Iram pande mihi Pelidæ diua ſuperbi. Vnaquæque autem harum iterum in ſyllabas, ſyllabæ rurſus in elementa, ſeu literas ſecantur. I, nanque prima ſyllaba vno conſtat elemento, ram, tribus compoſita eſt, quorum nullum in alia minora partiri poteſt. Pari ratione humanum corpus quoddã eſt, cuius partes ſunt caput, manus, pedes, & id genus aliæ: quarum vnaquæque iterum ex ſimilaribus dictis partibus, de quibus ſuo dicemus loco, compoſita eſt: atque hæ quidem rurſus ex quatuor humoribus, & ſemine conſtant. Quæ tandem ex elementis, multis tamen interuenientibus mutationibus, generantur. Vt hinc conſtet elementa eſſe, & dici meritò minimas, primas, & ſimpliciſſimas humani corporis partes. Si minimæ ſunt, non poſſunt igitur amplius ſectionem ſuſcipere, & in alias diſſolui: ſi primæ ſunt, iis nullæ aliæ ſint priores, oportet: ſi ſimpliciſſimæ, immiſtæ, minimeq; temperatæ, & qualitate ſumma ſint neceſſe eſt. Rectiſſimè igitur in libro 1. de elementis Galenus tradit in ſolis elementis qualitatẽ intẽperatas, miſturæve expertes inueniri, ſummam quidẽ in igne caliditatẽ & ſiccitatẽ, in terra ſummam frigiditatem & ſiccitatem, in aere ſummam caliditatem & humiditatem, in aqua ſummam frigiditatem & humiditatem. Contrà falſo Philoſophi alteram qualitatem in elementis eſſe remiſſam, retuſamve afferunt, Nam, ſi vera illorum eſſet ſentẽtia, ſequeretur in igne non ſolam eſſe ſiccitatem, ſed etiam aliquas humiditatis portiones, quæ nimirum illius ſiccitatem retunderent, adeoq; non ſimpliciſſimam, & immiſtam. Siquidem, ut rectè libro tertio de ſimplicium medicamento. faculta. cap. 14. dixit Galenus, Contrariorum miſturæ, qualitatum ſummitates frangunt. Verùm ea de re plura in commentariis noſtris lib. primo, capite ſecundo de temperamentis diximus; ad quem locum nunc lectorem ablegamus.

Exẽplũ.

In elemẽtis utræque qualitates ſummæ.

Contrariorum miſturæ qualitatum ſummitates frangũt.

Quot

Quot numero elementa. CAP. II.

HACTENVS quid ſit elementum, monſtrauimus, nunc inquirendum eſt nobis, num vnum tantùm ſpecie ſit elementum, an plura potiùs, & diuerſa, ſibique diſſimilia. Non eſſe autem hominis, aliorumque corporum primum elementum vnum, hinc maximè liquet. Si enim homo eſſet unum, hoc eſt, vnico ex elemento conflatus, neutiquam doleret. Quippe unum eſt immutabile, cum non ſit ei nec à quo, nec in quod permutetur. Quod non immutatur, id pati non poteſt. Impatibile rurſus doloris expers ſit oportet. Verum homo dolet, quia nimirum temperamenti alterationem, & continuitatis diuortium ſuſtinet, igitur non eſt vnum. Eadem quoq; ratione licet Epicuri, Democriti, & Leucippi ſententias conuellere, qui atomos, omnis prorſus qualitatis, atque alterationis expertes necnon incompactilia corpuſcula introduxerunt vniuerſæ generationis primordia. Siquidem homo haud doleret, ſi ex talibus corpuſculis componeretur. Quippe neceſſum eſt, vt id quod dolet, tum ſenſus, tum etiam alterationis ſit capax. Si enim ab omni penitus alteratione ſit alienum, eundem omnino ſtatum, quem ab initio ſortitum eſt, perpetuò ſeruabit nec quicquam immutabitur. Iam verò ſi tranſmutetur quidem, ſed nulla ſit illi innata ſentiendi vis, nihil propterea magis affectus ipſos ſentiet, quàm lapides dum calefiunt, refrigerantur, & finduntur. Quum itaque atomi neutrum ſortitæ ſint, adeoque nec alterari, nec ſentire poſſint, certè ſi ex eis, aut alia quapiam huiuſmodi vniformi natura concreti eſſemus, non vtique doleremus: dolemus autem: nequaquam igitur ſumus ex ſimplici, aliqua, vniformique ſubſtantia conditi. Qua propter, quum elementum non poteſt eſſe impatibile, non erit etiam ſpecie unum. Quippe quod unum eſt, ſemper eſt impatibile, cùm nihil reliquum ſit, in quod tranſmutari, aut à quo pati, ut diximus, queat. Quicquid enim tranſmutatur, in alterum tranſmutatur, & quod patitur, ab altero patitur. Quare plura eſſe elementa, neceſſe

Hominis elemētū non eſt unum.

Atomos non eſſe corporis elementa.

eſt. Quum autem quatuor ſectæ omnes ſint eorum, qui in vniuerſum de elementis differunt, vt copioſè libro primo de elementis oſtendit Galenus, ii certè, qui ex igne, aqua, aere, & terra, inuicem traſmutatis, atque alteratis, & ad temperamentum quoddam reductis, cor pora noſtra gigni volunt, conſentanea pronuntiant.

Elemēta quot. Quatuor igitur ſunt omnium rerum communia & primaria, ex quibus, & in quæ ſimplicisſima cuncta & conſtant, & reſoluuntur, elementa, ignis, aer, aqua, & terra. Vel certè de Hippocratis ſententia, qui in libro de humana natura inſcripto, & aliàs etiam, qualitatum nominibus appellat elementa, calidum, humidum, frigidū, ſiccum. *Calidum quid Hippocrati ſignificat.* Calidum enim is appellat neque ſolam qualitatem, neque quod per excellentiam ipſi ſimile nomen ſortitur, ſed corpus ſummæ compos caliditatis: *Frigidū.* frigidum, in quo extrema frigiditas: *Humidū.* humidum, in quo ſuprema humiditas: *Siccum.* & ſiccum, in quo ſumma ſiccitas exiſtit. *Animantium corpora non ex qualitatibus dūtaxat elementorū naſci.* Proinde iuxta Hippocratis etiam aſſertionem, animantia non ex qualitatibus tantùm: vt quibus ſine corporibus ne, eſſe quidem licet: ſed ex ipſis corporibus, quæ ſummas qualitates receperunt, naſci conſtat. Atque ſubſtantiæ quidem elementorum animali diem obeunte, abeunt, mundique, ſeu vniuerſitatis elementis permiſcentur. Qualitates verò animante vita defuncta, corrumpuntur, ad propriam autem naturam non redeunt. Quod planè Hippocrates in libro de humana natura iis innuere etiam verbis voluit: Homine, inquit, „ fato fungente, ſingula in propriam reuertuntur naturā, „ ſiccum in ſiccum, humidum in humidūm, calidum in ca„ lidum, frigidum in frigidum. Huiuſmodi tum animan„ tium, tum aliorum omnium natura eſt. Nam cuncta „ ſimiliter oriuntur, atque ſimiliter occidunt. Siquidem „ natura ipſorum & ex iis omnibus, quæ diximus, conſti„ tuitur, & ſingula in idem, vt dictum eſt, vnde conſtitu„ ta ſunt, deſinunt: igitur eodem etiam tandem recedunt. *Elementorū ſubſtantiæ, non qualitatis, ſeu* Hæc ille. Quare non eſt quod quiſpiam putet illum ex qualitatibus, quæ ne ſeorſum quidem a corporibus conſiſtere poſſunt, animalia gigni arbitrari, ſed ex corporibus, quibus ſummæ illæ qualitates inſunt, Vt hinc omnibus perſpicuum fiat apud multos iuniores pueri-

lem

lem uereque inanem percrebuiſſe opinionem, qua ii ue tere ſpreta Philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates, ſeu, ut ipſi loquuntur vires duntaxat in nobis aſſeruari. *uires in nobis aſſeruantur.*

Quod elementa in animalis conſtitutione non maneant pura. CAP. III.

CVM iam oſtenſum ſit nobis ignem, aerem, aquã, & terram eſſe prima, communiaque, & ſimpliciſſima rerum omnium elementa, adeoque ex iis tum ſtirpes, tum animalia omnia gigni, reliquum eſt nunc, ut inueſtigemus, num hæc ipſa in animantis conſtitutione maneant pura, & impermiſta, an inter ſe temperentur. Quamuis itaque corpora animantium non ſolùm ex qualitatibus, ſed & ipſis ſubſtantiis elementorum, quibus qualitates illæ inſunt, naſcantur, non manent tamen in animalis conſtitutione pura, & impermiſta, ſed inter ſe confunduntur, & temperantur, ita ſanè ut unum aliquod ex iis procreetur, quod neque ignis, neque aer, neque aqua, neque terra dici poſſit, quod deinde à forma, quæ iuxta elementorum proportionem producitur, denominationem ſuam ſortitur. Proinde ſimile quid in elementorum mi[illegible]ione accidit, quod in emplaſtro, quod tetrafarmacon apppellant, euenire ſolet: huius enim exemplo, Galenum ſequuti, utemur. Quemadmodum enim, hoc neque ceram neque picem, neque reſinam, neque adipem, etſi ex iis compoſitum eſt, rectè dixeris: ita quoque id, quod ex quatuor elementis conſtat, neque ignem neque aerem, neque aquam, neque terram, ſed animal, uerbi gratia, uel ſtirpem, nominabis. Non eſt igitur, ut cum Empedocle quis affirmet elementa exiguarum partium, ſola appoſitione permiſceri, cùm illorum ſubſtantiæ ita inter ſe miſceantur, confundantur, ac temperentur, ut ſimplex, non temperatum, & immiſtum in animantium corporibus, elementum nullum reperiatur. Quapropter maiorem in modum quiſpiam ineptiret, ſi propterea quòd nullũ ex quatuor elementis ſolum, ſyncerumque cõſpiciatur, inficiaretur

Emplaſtrum tetrapharmacum.

Empedoclis opinio refutata.

elementũ purũ in animalium corporibus nullũ reperiri.

 inficiaretur

inficiaretur ea omnia ſimul in eo reperiri. Eſſet enim hoc perinde,ac ſi quis credere nollet,tetrapharmacum ex cera,reſina, pice,& adipe componi, quoniam eorũ nullum integrum,ſyncerumque contineri in eo uideat. Igitur tametſi nullum etiam è quatuor elementorum numero integrum ſyncerumque in animantium corporibus reperiatur, tamen non eſt propterea dubitandũ, quin illa ex iis confuſa,& temperata ſint. Et cur,quæſo,quis ſibi in animantium corporibus terram oſtendi poſtulat, quæ ſyncera ſit, atque impermiſta; cùm eiuſmodi ne in uniuerſo quidem à se oſtendi queat? Quamcunq; enim particulam eius acceperit, ea ſtatim erit alicuius caloris, humorisque cuiusdam, & aereæ ſubſtantiæ particeps: cum tamen terra ea, quam elemẽtum eſſe opinamur,ſit quàm maximè denſa,grauisque, & ſicca,& præterea frigida. Quòd ſi tu in mundo lapidem mihi oſtenderis,terreum sanè corpus, ego tibi illi ſimili aliquid in animantium corporibus,oſſium nempe, cartilaginum, pilorum, teſtarumque genus oſtendam. Quare,ſi cupis in animante terram intueri,eandem habes, qualem in uniuerſo. Eam uerò quæ ſola ſit, & cuiuſque miſturæ expers, neque in illo facilè reperias,quemadmodum neque aquam puram, quæ aliorum nulli commiſta ſit, nec ignem, nec aerem. Sunt etenim hæc omnia quaſi adulterata, & aliis, quæ ſunt diuerſi generis, miſta. Quod non ita intelligas uelim, quaſi nuſquam ſyncere elementorum naturæ habeantur. Nam tametſi quæ apud nos extant, quorumque ſenſus iudex eſt, impura ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiam eſſe, quæ principia ſint, & uelut fontes, è quibus iſta fluxerunt, neceſſe eſt. Horum tamen uere elementorum, ſenſus, ut diximus,iudex eſſe non poteſt.

Terra elementaris cuiuſmodi.

Num alicubi ſint pura elementa.

Deſinas igitur in animalium corporibus immiſtum quippiam diſquirere: ſed ſatis ſit, ſi quam uideris particulam frigidam, ſiccam, & denſam, terræ meminiſſe: ſi uerò humidam, raram,& fluxilem, in aquæ conſiderationem ueniſſe. Calor autem in corpore animantis exuperans,ignem tibi repræſentet. Vbi naturam ſpiritus,citra quem animal conſtare nequaquam poteſt,perpenderis,aer animo tuo occurrat. Proinde cùm in animan tium

mantium corporibus nihil ſit ſyncerum, & impermiſtum, rectiſſimè Hippocrates non hominis modò, ſed aliorum quoque animantium naturam, ex calido, frigido, humido, & ſicco inuicem commiſtis, ac temperatis conſtare tradidit. Niſi enim inuicem elementa commiſcerentur, homo, aut quoduis aliud animal conſiſtere haud poſſet. Nam quamcunque corporis particulam ſummis ſuis qualitatibus præditam ſingulatim occuparent, eam haud dubio corrumperent. Nulla ſiquidem in ſummo calidum, aut frigidum, aut humidum, aut ſiccum, ſalua tolerare poſſet. Non igitur ſolùm ex inuicem commiſtis, & ſic qualia ſunt remanentibus elementis, veluti in tritici, hordei, auenæ, fabarum, & eruorum aceruo fit, ſed alteratis, transmutatiſque, & per tota commiſtis, animantium corpora generari Hippocrates ſtatuit. Sed hic quæri ſolet, num elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur. Siquidem veterum ea de re duplicem fuiſſe opinionem conſtat. Ariſtoteles nanque, cæteriqùe Peripatetici, ut libro primo Thera. metho. capite ſecũdo, atteſtatur Galenus, qualitates tantùm in ſe mutuo tranſire, omninoque miſceri: Stoici non has modò, ſed etiam ſubſtantias ipſas, exiſtimant. Quanquam autem hoc definire medico ſuperuacuum eſt, vt loco iam citato, & in fine libri primi de elementis Galenus docet, hincque adeò factum eſt, vt nec Hippocrates de iis quippiam pronuntiarit: tamen præſtat Ariſtotelis, & Peripateticorum amplecti ſententiam, & qualitates, virtuteſque in miſtis totas eſſe totis permiſtas affirmare. Id quod etiam Galenus loco paulò antè demonſtrato facit, ubi elementa ſuis qualitatibus duntaxat tota totis miſceri ſcribit. Fieri enim non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſubſtantiæ totæ totis miſceantur, ſeque mutuo penetrent, & eodem prorſus ſitu conſtitutæ ſint, & collocatæ. Quamuis autem totæ totis non miſceantur, mutantur tamen, & alterantur elementorum in miſto ſubſtantiæ. Si enim integræ, & illæſæ manerent, nihil diſſimile ſibi compoſitum redderent: ſed quod ex iis componitur, diſſimile eſt: igitur ſubſtantiæ illorum immutatæ, & integræ

Vtrum elementorum ſubſtãtiæ an qualitates ſolæ totis totæ miſceantur.

Subſtantia per ſe tota alteratur.

Qualitates tranſmutationis elementorum cauſæ.

græ haud manent. Negandum autem minimè erit, ſubſtantiam per ſe totam alterari: hac nanque ratione dolorem, voluptatem, ſenſum, memoriam, ratiocinationem, ipſamque adeò animam, in qua hæ alterationes fiunt, è medio tolleremus. Cæterùm mutuæ inter ſe tranſmutationis elementorum cauſæ non ſunt niſi ſummæ, quas illa obtinent, qualitates, ſubiectam ſubſtantiam alterantes. Si quidem hæ vniuerſam ſubſtantiam tranſmutant, atque alterant, & natura primæ ſunt, rerumque omnium communes, & elementorum conſtitutrices, ac opifices. Proinde rectè Hippocrates non hominis modò, ſed aliorum etiam omnium naturam, ex calido, frigido, humido, & ſicco, eſſe conſtitutam pronuntiauit. Nam hæc, vt in confeſſo eſt apud omnes, mutuò in ſe agunt, & quod agunt id neque concretione, ſecretioneque habent, ſed quòd ipſa ſubſtãtia per ſe ipſam tota patitur, & alteratur. Iam igitur abundè conſtare arbitramur in miſtis manere elementorum ſubſtantias, ſed mutatas, ita ſanè ut liberæ, aut ſui iuris non ſint, uinctæ ſcilicet, ac quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, ut priſtinas vires ex promere haud ualeant, neque ignis urere, neque aqua impenſè refrigerare poſſit. Neque enim æquè valentes vires retinent in miſtis, ut antea, vbi ſyncera erant, vtpote ſuis actionibus à contrarii elementi actione oppugnatis, & fractis.

Elementi

Elementi, & principij diſcrimen. CAP. IIII.

NON prætereundum nobis hoc loco erit, quòd elementum à principio differat. Elementa enim ſunt corpora, vt comprehenſum eſt, ſimplicia, ex aliis ſe ſimplicioribus facta, quæ in partes diuerſarum ſpecierum diuidi nequeunt, ac planè eiuſdem ſunt generis cum iis, quorum ſunt elementa. Principia verò ſunt, quæ non fiunt ex ſe viciſſim, neque ex aliis, ſed ex ſe omnia, quæ naturaliter fiunt, producunt, nec cum rebus, quarum ſunt principia, eiuſdem eſſe generis poſſunt. Ex quibus ſanè notionibus liquet principiò, quòd elementa non ſint qualitates, vt nonnulli putarunt, ſed potius ſubſtantiæ, quibus quatuor qualitates inſunt.

Elementum. *Principium.* *Elemēta non ſunt qualitates.*

Corpora nanque cùm ſint, vt eorundem notio atteſtatur, ſubſtantiæ quoque ſint, & nequaquam qualitates, eſt neceſſe. Porrò cùm elementa ſint corpora, miſtionis tamen, & temperaturæ expertia, conſtat etiam ea, quorum ſunt elementa, eſſe corpora, non tamen ſimplicia, ſed miſta. Siquidem elementa cum iis quorum ſunt elementa, eiuſdem generis eſſe oportet: vt igitur miſta, quæ elementis conſtant, ſunt corpora, ita etiam elementa. Porrò principia non ſunt niſi quatuor qualitates, nempe ſumma caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas, vnà cum materia, quæ omnibus elementis ſubiecta eſt, quæque omni caret qualitate, & vt ortus, ita etiam interitus expers, atque à Philoſophis prima dicitur. Siquidem ex iis elementa, & omnia alia ſunt procreata. Nam quum ſumma caliditas ad materiam accedit, ignis procreatur: quum ſumma frigiditas, aqua. Simili modo aer fit, vbi materia in ſe receperit ſummam humiditatem: terra verò, quum ſiccitatem. Neceſſe eſt igitur hunc in modum ſubiici quiddā, in quo ſeruato, ac ſuperſtite, fiat rerum conuerſio. Ex quo intelligitur, materiam nec vllo ortu generatam, & indiſſolubilem, ac immortalem ſeculis omnibus eſſe. Præterea non ſunt cum rebus, quarum ſunt principia, eiuſdem generis. Quippe hæc elementorum, quæ, vt oſtendimus,

Elementa cū iis quorum ſunt elementa, eiuſdem ſunt generis. *Principia quæ.* *Materia prima.* *Materia prima perpetua.*

dimus,corpora eſſe conſtat,ſunt principia, adeoque diuerſi generis,nempe qualitates.Quòd uerò ex iis principiis omnia alia naturaliter fiant,exemplo cõſtitutionis hominis demonſtraſſe ſatis ſit. Ex primis ſimpliciſſimisque elementis ſenſilibus, quæ ſimilaria dicuntur, fibra,membrana carne,adipe,oſſe,cartilagine, ligamento,neruo,medulla,& omnibus aliis, quorum vniuerſæ particulæ eiuſdem inuicem ſunt ſpeciei, eandemque omnino formam retinent, homo conſtat. Hæ rurſus ex aliis quibuſdam ipſis proximis, gignuntur elementis, ſanguine nimirum,pituita,& vtraque bile, flaua ſcilicet, & atra. Quæ iterum ex illis ortum habent,quibus veſcimur,quæque bibimus. At hæc ex aere,igne,aqua, & terra gignuntur Ipſa verò hæc ex nullo amplius corpore alio cõſtituta ſunt,ſed ex materia,& qualitatibus. Quapropter hæ ignis, aquæ, aeris, & terræ principia erunt. Igitur expedit hanc principii,& elementi probè tenere differentiã, vt hinc intelligamus cur Philoſophi ſecus,ac medici à principiis potius,quàm elementis, ordiendum eſſe iudicauerint. Quippe cauſas illi quærunt, cur inter ſe elementa miſceri, ac tranſmutari poſſint, quæ non ſunt,vt dictum eſt,niſi qualitates, vtpote quæ ſubiectam alterant ſubſtantiam, ac ſtirpes & animantia efficiunt. Medici autem id,quòd à Philoſophis eſt demonſtratum,aſſumunt, atque ab elementis ipſis auſpicantur. Quæ illis ideò ſunt conſideranda,vt cognoſcãt ex horum legitima,& conuenienti temperatura ſanitatem, conſtitui:ex eorundem autem parum recta,ac vitioſa miſtione,morbos accidere. Atque hæc pro inſtituti noſtri ratione de elementis dixiſſe ſufficiat. Quòd ſi cui de iis plura cognoſcere libet,Hippocratem in libro de natura humana inſcripto, & Galenum in ſuis Commentariis, quos in hunc Hippocratis librum exarauit, & librum eiuſdem primum de elementis legat.

Elemẽta prima perpetua.

Partes re uera ſimilares.

Cur principii, & elementi differentia tenenda.

Philoſophi cur à prĩcipiis exorſi.

Medico elemẽta cur conſiderãda.

DE TEMPERAMENTIS SECTIO III.

Quid temperamentum, CAP. I.

POst elementa, vt de temperamentis diſſeramus, quandoquidem inter res naturales vocatas ſecundũ obtineant locum, ordinis ratio exigit. Temperamentum autem non eſt, niſi ex quatuor elementis, ſeu calido, frigido, humido, & ſicco, cõſtãs miſtura, vel eſt concentus quidam quatuor qualitatum principium, ex omnium elementorum permiſtione. Nec temerè adiectum eſt, ex quatuor elementis: neque enim ſine elementorum omnium miſtione temperamentum induci poteſt. Non enim, ſi quis aquam, & ignem paribus quodam modo portionibus coire & coaleſcere ſtatuat, hincque mutua repugnantiarum ui temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem ſubit, ita ut neque ex duobus illis facta perfuſio, exacta miſtio cenſeatur. Perfectum enim non eſt, ſed inchoatum, atque mancum, quod ex duorum, triũm ue duntaxat elementorum connexione fit: cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbantur meteora, Græci nominant. Quapropter temperamentum eſt quatuor elemẽtorum permiſtio. Per elementa uerò non ſolùm qualitates ipſas, ſed & ſubſtantias, quibus qualitates inſunt, eſſe inaudiendas ex præcedentibus notum eſt. Quippe clariſſimorum Philoſophorum imitatione, ut qualitates elementorum, ſic omnino etiam ſubſtantias in miſto compoſitoque retineri, harumque confuſione & miſtura temperamentum conſtare fatendum. Ridenda igitur eſt Auicennæ Fen. prima Canonis primi, doct. iii. cap. i. inepta opinio, qui primarum qualitatum actione mutua, quintam qualitatem, eamque ſimplicem, emergere putauit, quæ una reliquis omnibus in congreſſu pereuntibus

Temperamentum quid.

Cõcretis, miſtisq; corporib. gignẽdis unius elementi materia factis eſſe nõ poteſt.

Meteora

Nõ ſolum qualitates, ſed etiam ſubſtãtia elemẽtorum in miſtis manent.

Opinio

Auicennæ, qui quintam, adeoque nouam pro temperamento inuexit qualitatem, explosa.

tibus, ſuperſtes maneat. Id enim quàm abſurdum ſit, hinc in primis patet, quod fieri nequeat, ut omnes per actionem qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quæ ualidior quum eſſet (neque enim elementorum omnium par intemperatura) portio, conflictus principia dedit. Præterea, ſi plura, eaque contraria illi non inſunt, qui fiet temperamenti per ſingulas ætates immutatio? Quæ denique inſita erit illi cauſa morbi, ſenii, & interitus? Adde, quòd neque dum animal fato fungitur, poterunt ſubſtantiæ elementorum ſuis qualitatibus inſtructæ, recedere, mundique elementis immiſceri, quandoquidem iam qualitates earundem diſſipatæ ſint, nec in compoſito manſerint. Dictum enim ſupra eſt, elementorum ſubſtantias animante diem obeunte quidem recedere, mundique elementis immiſceri: qualitates tamen poſt animalis uitam verè corrumpi, nec ad propriam naturam redire. Quocirca nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, vanitas quædam opinionis eſt, ex omnium animis explodenda.

Temperamentorum differentiæ quot, qualesque ſint. CAP. II.

Nouem temperamentorũ differentiæ.

Temperatum duplex.

eucraton symmetron.

Temperatum ſimpliciter.

EX ELEMENTORVM temperatura, miſturave nouem in vniuerſum temperamentorum genera; quorum vnum temperatum, alia autem octo intemperata ſunt, emergunt, de quibus ordine diſſeremus, à temperato exorſi. Temperatum autem, quod Græcis eucraton, ideſt, bene temperatum, & ſymmetron, hoc eſt moderatum, noſtræ ætatis medicis æquale dicitur, duplex exiſtit: vnum temperatum ſimpliciter, & abſolutè, alterum verò temperatum in ſingulis generibus.

Temperatum abſolutè, ſimpliciterve, hoc eſt, elementorum, & contrariorum inter ſe collatione eſt, in quo elementorum, & contrariorum æqua prorſus portio exiſtit. Hoc ſanè temperamentum optimum, exquiſitum, abſolutum, ſummum, & ad unguem mediocre, ac medium quoque appellatur, Siquidem ipſum in vniuerſa ſubſtantia verè, adeoque pondere medium exiſtit.

Hinc

Hinc eſt, quòd à noſtri ſeculi medicis æquale ad pondus nominetur, quòd nimirum in eo par, & æqualis commiſtorum elementorum ſpectetur moles. Hoc Galenus libro primo de tuenda ſanitate, cogitatione potius uſur pari, quàm ſolidè ſubſiſterè ſcribit. Proindè ſi cui unquam contigit, aut in animalis corpore uiſum eſt, ne momento quidem, ut idem ait, durauit. Temperatum uerò in ſingulis generibus eſt, quòd à prioris perfectione, abſolutaque illa, & exquiſita miſtione paululũ abeſt, & in quo ea contrariorum elementorum mediocritas conſiſtit, quæ tum animantis, tũ ſtirpis naturæ maximè conuenit. Hoc itaque temperatum, moderatumve dicitur, non quidem ſimpliciter, vt præcedens, ſed in ſuo genere. Hoc igitur modo temperatum eſt, quod generis ſui decoram illam, & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum, qua tanquam numeris omnibus abſolutũ, ſalubriter, integrè, & naturæ ſuæ congruenter ſe gerit, omnibusque muniis, ad quæ natura ſua ducitur, rite fungitur. Quapropter tum animal, ac ſtirpem optimè ſe habere dicimus, quum ſuam functionem optimè, & citra reprehenſionem obit; Equum, uerbi gratia, quum uelociſsimè currit; Canem, vbi ad uenationes, & tutelas quã animoſiſsimus, ad domeſticos quàm mitiſſimus eſt; Ficum, quum plurimos optimosque ficus profert; Vitẽ autem, vbi optimas; plurimasque producit vuas. Proinde omnia hæc, animalia dico, & ſtirpes, optimam, mediamve in ſuo genere temperaturam habere dicimus, non autem abſoluto ſermone, quum paritas exacta contrariorum in iis non ſit, ſed ea potiùs mediocritas, quæ ad poteſtatem maximè refertur, id eſt, quæ maximè poterit, iis adſit. Hinc eſt, quòd iuniores medici hanc temperaturam æqualem ad iuſtitiam nominẽt, quòd nimirum in illa commiſtorum elementorum ea ſit mediocritas, quæ animãtis, ac ſtirpis naturæ conueniat, ac quaſi iuſtitiæ ritu temperata ſit. Siquidẽ iuſtitia, vt eã Iureconſultus in l. x ff. de iuſti. & iure, definit, eſt conſtans, & perpetua voluntas ius ſuum cuiq; tribuẽdi. Singulis itaque pro dignitate, quod ſuum eſt, tribuit, veluti diis, parentibus, cognatis, amicis, domeſticis, & ciuibus. Proinde vt iuſtitiam eſſe dicimus, non eam quidem

Aequale ad pondus.

Temperatũ in ſingulis generibus.

Quando optime ſe animal, aut ſtirps habeat.

Temperatura æqualis ad iuſtitiã.

Iuſtitia quid.

quidem, quæ pondere, & menſura, ſed quæ eo quod pro dignitate conuenit æqualitatem explorat: ſic etiam temperamentum ad iuſtitiam vocant, quæ ſingulis animantium, & ſtirpium naturis conuenit, non quæ ex pari elementorum ſpectatur mole. Quòd ſi uerò alicui abſurdum eſſe videtur, temperati, ſeu medii temperamenti nomine cenſeri, quod ad vnguem temperatum nō ſit, is quæſo reliquorum in vita nominum vſum ad memoriam reuocet. Siquidem, & potionem, & balneum temperata dicimus, non ſolùm quando alterum huic, alterum illi tale eſt: ſed etiam quum ad eundem hominem in latitudine tale eſt. Nam ſi auerſo paululum eo, qui biberit, iniecerit quis in calicem calidæ, frigidæve exiguum, nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet. Ad eundem modum, neq; ſi quis in ſolium temperatum frigidæ puſillum iniecerit, temperaturam mediam protinus corruperit. Quin ambientem quoque nos aerem temperatum dicimus, etiam ſi in alterutram partem paululum eſt propenſus. Et quid miri eſt, ſi eucraſia, mediocritasve in ſatis amplam latitudinem extendatur? quãdo etiam in lyris conſonantiam ipſam, quæ ſumma, rectiſsimaque eſt, vnicam, atque inſectilem eſſe probabile ſit, quæ in vſus hominum venit, certè latitudinem habet. Sæpe nanque quam percommodè temperare videaris, alter ſuperueniens muſicus exquiſitè temperauit. Hactenus moſtrauimus eucraton, ſiue temperatum ſimpliciter dici, quod medium planè eſt in vtroque contrariorum genere, ita ut non magis ſit calidum, quàm frigidum, aut humidum, quàm ſiccum. Temperatum verò in animantium, & ſtirpium genere, in quo ea eſt mediocritas, quæ tum animantis, tum ſtirpis naturæ conuenit. Proinde in eo, quod primo loco poſuimus, contraria, quæ in illo ſunt, inter ſe comparare, & æſtimare oportet, adeoque ad elementorum portiones temperiem referre, in altero vero ad actiones. Cæterum, vbi quid à prædicta mediocritate recedit, intemperatum dicitur, & ab eo contrariorum, quod vincit, ac ſuperat, nomē accipit. Calidum enim vocatur, in quo calidum elementum frigido præualet: frigidum autem, in quo frigidum calido præſtat: idem ſtatuen-

Obiectio diluitur.

Eucraſia in latitudinem extenditur.

Epilogus

Intemperatum.

ſtatuendum de humido,& ſicco. Atque,quod ita in vna tantum oppoſitione intemperatum eſt, ſimplex temperamentum dicitur. Cuius quidem quatuor ſunt differentiæ,nempe calidum tantum, frigidum tantum,humidum duntaxat, & ſiccum duntaxat. Quod ſi uerò in vtraque oppoſitione alterum ſuperet, ſiue calidum vnà cum humido, ſiue calidum ſimul cum ſicco, ſiue frigidum ſimul cum humido, ſiue frigidum vnà cum ſicco, vtique pro vincente ſortietur id corpus appellationem. Hæc itaque quatuor temperamenta, compoſita nominant:ut in vniuerſum octo ſint intemperies, quatuor nimirum ſimplices,& totidem compoſitæ.Ac quatuor quidem compoſitas intemperies omnes tum medici, tum Philoſophi nouerunt. Reliquas uerò ſimplices, quæ ex dimidio harum,& altera tantũ oppoſitione conſtitutæ ſunt,plerique ignorauerunt:ita ut etiã Auerrhoes,ut fuit in omnes ferè contumelioſus, hoc loco Galeno obgãnire,illumq; erroris inſimulare, quanquã falsò,ac temerè,vt alias ſæpe,uoluerit.Siquidem eſſe tẽperamentum,quod in una oppoſitione ſit temperatum, in altera verò intemperatũ,hinc abundè patet.Si enim neceſſariũ omnino non eſt ſiccam eſſe,quæ calida ſit ſed liceat eam,& humidam eſſe,licebit utique;& mediã eſſe: propior nanq; ſiccæ intemperaturæ media eſt, quàm humida.Ad eundem modũ eſt,& frigidum, quoddã temperatũ alterum,in quo nimirum frigidum pollet:hoc tamen nec humidũ eſſe,nec ſiccũ eſt neceſſe,ſed poteſt inter hæc,& mediũ eſſe.Rurſus enim hic quoq; eadem affertur ratio,nempe, ſi neceſſe non eſt frigidum temperamentum eſſe humidũ,ſcilicet,& ſiccũ id fieri manifeſtum eſt, medium quoque eſſe poſſe: quippe quod vicinius ſit humido,quàm ſiccũ.Præterea,ſicuti neceſſe non eſt,ſi quæ temperatura ſicca eſt,hanc protinus calidam quoque eſſe,ſed fieri poteſt,ut etiam frigida ſit:ita fieri poteſt,ut quæpiam nec calida ſit,nec frigida, ſed in hac quidem oppoſitione media;ſeu temperata, in altera ſicca. Simili modo nec humidam temperiem neceſſe eſt calidam frigidamue eſſe,ſed eam mediam eſſe inter huius oppoſitionis extrema licet.Si igitur neceſſe non eſt, vt vel intemperiem,quæ in calido eſt,& frigido, ſequa-

Simplex temperamentum.

Compoſitum.

Octo intemperies.

Auerrhoes in omnes fere contumelioſus.

Temperamentum in una oppoſitione temperatũ, in altera intẽperatum.

tur ea,quæ eſt in altera oppoſitione intemperies, uel hanc,quæ in illa:licebit aliquando, & naturam, quæ in caliditate, & frigiditate temperata eſt, uel ſiccam eſſe, uel humidam. Ac rurſus,quæ in ſiccitate, & humiditate temperata eſt, uel calidam eſſe, uel frigidam. Quapropter mirum uideri non debet, ſi quid ex dimidio ſit temperatum, & ex dimidio intemperatum,adeoque octo in uniuerſum eſſe temperamentorum genera intemperata.

Calidum, frigidum, humidum,& ſiccum multiplex.

CAP. II.

Quærenti cuius ſit temperamenti homo, nō eſt abſoluto ſermone reſpondendum.

CVM nouem eſſe temperamentorum differentias iam demonſtrauerimus, reliquum eſt, ut oſtendamus, quærenti cuius ſit temperamenti homo,equus, bos,canis, aliudve quodlibet, non eſſe abſoluto ſermone reſpondendum. Non enim fieri poteſt, ut qui ad ea, quæ multis modis dicuntur,& inter ſe diuerſa ſunt,uno modo reſpondet,non coarguatur. Oportet igitur duorum alterum,aut omnes percenſere differentias, aut percontatum prius,de qua rogauerit,illam ſolam dicere.Nam, ſi,ut in animalibus,cuius eſſet temperamenti rogauerit,ad id,quod medio eſt inter omnia animantia temperamento, hominem nimirum reſpicientes,reſpondere oportet. Si uerò abſolutè, atque, ut ad totam ſuam ſubſtantiam, ſic contraria, quæ ſunt in eo comparare inter ſe,atque æſtimare neceſſe eſt,haud quaquam ad functionem temperiem referentes,ſed ad elementorum, ex quibus ſubſtantia conſtat,portiones.Proinde, ut hæc rectius cognoſcantur,& in reſpondendo minus aberretur, ſciendum erit calidum, frigidum, humidum, & ſiccum multipliciter accipi. Primùm abſolutè, ut nimirum ita ſyncerū,ſimplexq́, ſit,& miſtura careat,ac de nullo alio dicatur. Hoc modo ſola elementa calida, frigida, humida,ſiccave dicuntur,quòd nimirum ſyncera ſint, & à miſtione aliena,id quod certè de nullo alio corpore dici poteſt.Neq; enim ullum aliorum corporū prorſus,& abſolutè calidum,frigidum,humidum,ſiccumve eſt; ſed ſola elementa.Quicquid enim præter hæc ceperis,ex ho

Calidi, frigidi, humidi, & ſicci acceptiones.

Abſolutè.

rum miſtura cõſtat. Secundo modo calidum, frigidum, humidum, ſiccumve non abſoluta ratione, ueluti ſyncerum, & à miſtione alienum, ſed per exceſſum, exuperantiamve dicitur id, quod ex contrariis inter ſe miſtis conſtat: cæterum ex pollentis, ſuperantisve in miſtura nomine appellatur. Atque ea ſanè ratione calidum uocatur id, in quo maior eſt caliditatis portio: frigidum in quo frigiditatis: ita etiam humidum nominatur, in quo humidum ſicco præualet; ſiccum uerò, in quo ſiccum humidò præſtat. Hoc modo pituita, adeps, uinum, oleum, mel, pilus, os, cartilago, unguis, cornu, lignum, calida, frigida, humida, uel ſicca nuncupantur. *Per exuperantiam.*

Quod autem ad eum modum calidum, frigidum, humidum, ſiccumve appellatur, iterum bifariàm tale dicitur. Primò abſolutè, hoc eſt, nulli priuatim, & ſeorſum collatum, ſed ut ad totam ſuam naturam, uniuerſamque ſubſtantiam. Ita ſanè canis ſimpliciter, & abſoluto ſermone, prout uidelicet alteri, uerbi gratia, formicæ, non comparatur, ſiccus dicitur. Altero modo non abſolutè, id eſt, alicui collatum. Idque rurſus trifariam. Vel enim ſymmetro, ac medio eiuſdem generis confertur, ut ſi leo cum homine collatus fuerit: uterque enim animal eſt. Vel ſymmetro eiuſdem ſpeciei, ut ſi homo ætate florens cum adoleſcente conferatur. Vel unicuiuis obuio, ueluti ſi Dion Theoni, Conradus Petro comparatur. Vt in uniuerſum ſint calidi, frigidi, humidi, & ſicci acceptiones ſeptem, ſequenti complexæ ſchemate. *Calidũ per exuperantiam bifariam dicitur. Abſolute. Non abſolute.*

Calidum, frigidum, humidū, ſiccumve, duobus dicitur modis.

- Abſolutè, ut ſcilicet ſit ſyncerum, ſimplex, & immiſtum, ueluti ignis, aer, aqua, terra.
- Per exuperantiā, idque bifariam.
  - Abſolutè, hoc eſt nulli ſeorſum collatum, ſed ut ad uniuerſam naturam ſubſtantiamve ſuam.
  - Nō abſolutè, ideſt alicui collatū ſcilicet.
    - Eiuſdem
      - Generis
      - Speciei
      - } Symmetro.
    - Vnicuilibet obuio.

De temperamentis quatuor temporum anni.

CAP. IIII.

Quatuor anni tempora.

ANNVM uniuerſum a ueteribus in quatuor eſſe digeſtum tempora, Ver ſcilicet, Aeſtatem, Autumnum, & Hyemem, omnibus eſt notiſsimum. Qualia autem horũ ſint temperamenta, inter medicos non conuenit. Sunt enim, qui quatuor temperamentorum coniugationes, quatuor anni temporibus adaptant, adeoque Ver calidum, & humidum, Aeſtatem calidam & ſiccam, Autumnum frigidum & ſiccum, Hyemem frigidã, & humidam eſſe, idque non ſine magno errore ſtatuunt: ſiquidem inter ſe conferunt anni tempora, Ver nimirum cum Autumno, Aeſtatem cum Hyeme, Autumnum cum Vere, & Hyemem cum Aeſtate, horumque inter ſeſe mutua collatione eorum temperamenta colligunt: cum tamen horum quodlibet ex ſuapte natura æſtimatum, non ex alterius collatione, calidum, frigidum, humidum, ſiccumue nominari debeat. Ad quam ſanè formulam ſi hæc ipſa æſtimes, apparebit tibi Ver eſſe, omnis exceſſus planè in medio: cum neq; ſicut in Hyeme plus ualeat in eo frigidum, quàm calidum, neque ſicut in æſtate minus. Ad eundem modum ſiccitatis, humiditatiſque æquabilitas in eo ſpectatur, neque ſcilicet in eo ueluti in æſtate præualente ſicco, neque ſicut in hyeme exuperante humido. Hinc rectiſsimè Hippocrates Ver eſſe ſaluberrimum, minimeque morbis, qui mortem afferant, obnoxium, dixit. Quod enim ſaluberrimum eſſe inquit, hoc ipſo perſpicue docet Ver eſſe temperatum, nequaquam autem calidum & humidum. Siquidem calidum humidum, & temperatũ inter ſe maximè pugnant. Calidum enim, humidumq; exceſſum indicant, temperatũ uerò omnis exceſſus planè in medio eſt: quapropter cum calido, & humido ſtatu nõ coincidit. Accedit, quòd omnium aeris temperamentorum peſsimum id eſt, quod calidum & humidum exiſtit, tantum abeſt, ut ſaluberrimum dici queat. Nam ubi totus annus calidus & humidus fuerit, magna ſuccedat peſtilentia, neceſſe eſt: quemadmodũ copioſè ad modum ex Hippocrate lib. 1. de tempe. cap 4. Galenus oſten-

Veris tẽperamentum, quod.

3. aph. 9

Ver non calidum et humidum.

Aeris tẽpe amentum calidũ et humidum peſſimum.

oſtendit. Quod itaque temperamentum in quatuor anni temporibus inueniri nequit, in vitioſo, & peſtiléti aeris ſtatu interdum incidit: tẽperatum igitur eſſe nequit.

Obiectio diluitur Verum opponet forte quiſpiã iis, quæ iã diximus, Hippocratis in li.i. de natura humana, & aliorũ quorundã tum philoſophorum, tum medicorum autoritatem, qui uno omnes ore, Ver calidum, & humidum eſſe dicunt. Cui quidem ita cum Galeno reſpondendũ erit. Quod Hippocrates, & nonnulli alii cum medici. tum Philoſophi, Ver calidum, & humidum eſſe ſtatuerunt, id nulla alia de cauſa factum eſt, quam quòd quatuor anni temporibus, quatuor temperamentorum coniugationes aptare uoluerunt, Quod ut cõmodè facerent, inter ſe cõferre anni tempora coacti ſunt, atque ex mutua inter ſe collatione horũ temperamenta, ut paulò antè diximus, collegèrunt. Quapropter ſic in temporibus anni ver calidum, & humidum dixerunt, vt in genere corporeorũ animalia, hæc nimirum cum ſtirpibus conferentes. Hoc nanque cum autumno, quem frigidum, & ſiccum eſſe affirmabant, contulerunt. Quod tamen minimè faciendum erat. Sunt enim per ſe, & ex ſua natura, ſi rectè de eorundem temperamentis ſtatuere uolumus, quemadmodum paulò antè dictum eſt, æſtimanda anni tempora.

Obiectio alia. Sed rurſus alius in huuc modum inſtabit, Verisque temperamentum non eſſe temperatum oſtendere nitetur. Si Ver eſſet, inquiet, ſaluberrimum, adeoq; temperatũ, nulli profectò in eo morbi procrearentur: atqui in eo fiunt morbi, igitur non eſt temperatum. Generari autem in Vere morbos, ipſemet Hippocrates perſpicue teſtatur, ut qui ſectione aphoriſmorũ tertia, *Aph. 20* multos, ac quidem peculiares, uerni temporis morbos, nempe furores, morbos comitiales, anginas, lepras, impetigines, alphos, puſtulas ulceroſas, tubercula, & id genus

Reſpõſio alia mala percenſet. Quid uerò illi reſpondeamus, in promptu eſt, nempe quod Hippocrates ipſe abũdè huic *Morbi cur in uere accidunt.* obiectioni ſatisfacit, ut qui in citata paulò ante ſentẽtia nõ dixerit, Ver morbis prorſus uacare; nã ita ſibi ipſi cõtradixiſſet, ſed eſſe ἥκιϛα θανατώδες, ideſt, minimè mortiferum, aut rectius, morbis, qui mortem afferunt, minime obnoxiũ. Nã morbi, qui in eo fiunt, non alia ratione acciduntur,

cidunt, quàm quòd profundum corporis hoc tempore expurgatur,& quod vitioſi humores à partibus principarum in corpore obtinentibus ad cutem detruſi perueniant. Proinde corpori, quod præcedentibus temporibus prauos humores coaceruauit, potius imputandum erit, ſi verno tempore quiſpiam ægrotet, quàm tēpori. Si enim aliquod corpus bonis humoribus refertum,vernum excipiat tempus,hoc ſaluberrimum cōſeruat,nihil ex propria eius natura nouans, aut immutans: non ſic verò Aeſtas, Autumnus, vel Hyems: hæc enim tempora etſi purum corpus, & omni vacans reprehenſione excipiūt,tamen hæc quidē flauā bilē,ille atram,Hyems vero pituitā generat,ut fuſius ī libro de humana natura Hippocrates docuit. Verùm alius,quæ diximus de Vere temperato,ita impugnare perget. Initium,& finis Veris in frigus,& ſiccitatem propenſi ſunt, igitur tēperatum eſſe nequit. Cui ita reſpondendū erit: Fatendum quidem eſt Veris initium, quod hyemi proximum eſt, ad frigus propenſum eſſe,ac eiuſdem finem,qui Aeſtati proximus eſt, ad ſiccitatem inclinare: tamen haud immodicè, perinde atq; Hyemem,& Aeſtatem,& citra omnem exceſſum,qui mediocritatis,& εὐκρασίας,ut Græci loquūtur, latitudinem tranſiliat. Quod lauacri ſimilitudine fiet clarius. Vt enim illud, non obſtante quod in alterutram partem paulului ſit propenſius; temperatum dicimus: ſic etiam nihil prohibet,quin Ver,etiam ſi eius initium, & finis in frigiditatem, & ſiccitatē paululum declinat, temperatum eſſe ſtatuamus. Neque enim hæc declinatio, quum exigua admodum ſit, leuiſque momenti, & uix animaduerti queat, exceſſus nomine cenſeri meretur. Et certè medium tempus inter has declinationes, quod proprie Ver dicitur, uerè temperatum exiſtit. Atque hæc de Veris temperamento dixiſſe ſatis ſit. Cæterùm Aeſtas ipſa extra omnem controuerſiam, calida, & ſicca exiſtit,quod in ea humiditas a ſiccitate, frigiditas à caliditate uincatur. De Autumni uerò temperamento,medicorum uariāt ſententiæ. Sunt enim qui abſoluto ſermone, & citra omnē limitationē hunc frigidū,& ſiccū eſſe,at minus rectè,aſſerāt. Nō enim frigidus eſt,ſi ipſe per ſe ſpectetur,quod ſcilicet in hoc frigiditas

Obiectio tertia.

Reſpōſio

Aeſtatis temperamentum.

Autūni.

non ſuperet caliditatem, ſed modò in eo frigus nos afficiat, modò calor uigeat. Quippe meridie eſt multo calidior, quam mane, aut ueſperi. In calore itaque, & frigore planè inæqualis eſſe deprehenditur, & ex ambobus miſtus, vt hac ratione abſolutè, nec calidus, nec frigidus dici poſſit. Atque ea cauſa eſt, quæ maximè morti ferum, ut ait Hippocrates, Autumnum facit, inæqualis nimirum in calore; & frigore intemperies. In altera itaque oppoſitione Autumnus inæqualis eſt. Porrò quum in humido, & ſicco medium omnino ſtatū, quemadmodum Ver, non obtineat, ſed ad ſiccius uergat, adeoq; uincat in eo ſiccitas humiditatem, meritò hoc nomine ſiccus appellatur. Hyems quidem, omnium conſenſu frigida, & humida dicitur, non tamen ea de cauſa, quod reliquis tēporibus frigidior, humidiorq; ſit, ſed quòd frigiditas in eo ſuperat caliditatem, & humiditas ſiccitatē.

Cur autumnus morbifer 3. aph. 4 et 9.

Hyemis temperamentum.

De ætatum numero, et temperamentis.

CAP. V.

Expeditis quatuor anni temporum temperamentis, ordinis ratio exigit, vt de ætatum tum numero, tum temperamentis nunc agamus. Vt autem ex anni temporibus calor innatus immutatur, ita quoque ex ætatibus. eam verò mutationem, quam ætas affert, veteres annorum ſpatiis, & interuallis dimenſi diſcreuerūt, atque ætates appellauerunt. Vt certè ætas non ſit, niſi id vitæ curriculum, quo perſpicuè conſtitutio corporis per ſe immutatur. Quum autē alii aliter ætates digeſſerint, nos de Galeni ſententia uniuerſæ uitæ ſex omnino ætates, ſuis temperamētis inſignitas, ſtatuemus, nempe pueritiam, pubertatem, adoleſcentiā, iuuentutē, conſtantem mediamue, & ſenectutem. Quæ Græcis, ἡλικία παίδων; id eſt, puerilis ætas, Latinis pueritia dicitur, primum inter ætates ordininem obtinet, & confeſtim ab eo tempore, quo uterum homo egreditur maternum, incipit, & ad decimumquartum uſque annū protrahitur. In ea conſtituti Græcis παῖδες, Latinis pueri appellantur, ac quadruplici differētia, Hipdocrate in tertia aphoriſmo-

Aetas quid.

Aetates ſex. prima pueritia.

riſmorum ſectione teſte, conſtant. Primo loco parui ſunt, & recens nati, Græcis νεογνὰ παιδία dicuntur. Secundo, qui ad dentitionis tempus accedunt, ac dentes iam edunt. Tertio, medii inter dentientes, & pubertati proximos. Quarto, qui iam ad pubertatem accedunt. Hæc certe ætas temperamento calida, & humida exiſtit, quod hinc maximè colligitur. Prima nanque pueri in utero matris cōſtitutio ex ſemine, & ſanguine rebus calidis, ac humidis eſt. Quum uerò paritur, adhuc humidiſsimus eſt, non modo in ſanguinis uaſis, uiſceribus, & carne, quæ planè muccoſa eſt, ſed etiam neruis, ligamentis, imò & oſsibus, quæ tamen omnium, quæ in nobis ſunt, ſiccisſima eſſe conſtat. Siquidem hæc ipſa tenera, flexibilia, adeoque quaſi cerea ſunt, ut facilè ſe quantur, quocunque ducas. Hincque adeò fit, ut puerorum nutrices ea ad arbitrium ſuum fingant, formentq́;. Huc accedit, quòd corpora in alio, quàm calido, & humido temperamento, increſcere nequeant. Calidi igitur, & humidi pueri ſint, neceſſe eſt. Eam ætatem non nulli in binas partiuntur, nempe infantiam, & pueritiam. Infantiam ad tertium, quartum ue annum extendunt. In qua quidem ætate conſtitutus Græcis βρέφος, καὶ νεογενὲς dicitur. Ab eo tempore pueritiam incipientes, ad decimum protrahunt. Nos uno pueritiæ nomine utranque complectimur. Altera ætas Græcis ἥβη, Latinis pubertas nominatur. Hæc, ut ſect. 3. apho. commento 27. & ſect. 5. commento 7. autor eſt Galenus, initium capit anno decimoquinto, & ad decimūoctauum prouehitur. Tertia ætas Græcis μειρακίων, Latinis adoleſcentia uocatur, eodemque Galeno ſect. 5. apho. com. 9. atteſtāte, incipit anno decimooctauo, & ad uigeſimū quintum durat. In hac conſtituti ætate, Græcis etiam ἔφηβοι, id eſt, puberes, uel adoleſcentes nominantur. Hippocrates 6. Epide. libro τράγους quoque appellat, quòd tum uocē mutent, & τραγίζειν incipiant, ut fuſius noſtris in cōmentariis diximus. Cæterum Hippocrates, & Galenus etiā interdum, ut loco paulò antè indicato, adoleſcētiam ſub pubertate comprehēdit, neque id quidē temerè. Vtraq; enim earū ætatū, pubertas ſcilicet, & adoleſcentia, medii, adeoq; optimi, ſunt temperamenti,

Infantia

βρέφος.

Secunda pubertas

Tertia Adoleſcentia.

ἔφηβοι.

τράγοι.

pubertas et adoleſcentia tēperatæ.

Galeno

Galeno ſect. 1. apho. com. 18. & in commentario ſuper librum Hippocratis de victu priuatorum teſte, vt hoc nomine facilè pro vna eademque ætate haberi poſſint.

Quarta iuuentus

Quarta ætas eſt νεανίσκων, & ἀκμαζόντων, ideſt, iuuenũ, & uigentiũ, hinc Latinis iuuẽtus & iuuenta dicitur. In hac ſunt νεανίαι, id eſt, iuuenes, ſic, Varrone teſte, a iuuãda repub. Latinis dicti, modo ἐξ ἐφήβων, hoc eſt, annos pubertatis, & adoleſcentiæ, egreſſi. Vnde illud Terentianum, Exceſſit ex ephebis. Hippocrates uocat νέους, & νεωτέρους. Græcis hæc ætas ἀκμὴ, id eſt, vigor, florẽs, ſiue vigens ætas appellatur. Orditur, Galeno ſectione aph. 3. comm. 30. & ſect. 5. apho. com 9. autore, anno vigeſimoquinto, & ad trigeſimumquintum extenditur. Hæc vtique ætas, vt ſect. 1. apho. 24. atteſtatur idem Galenus, calida; & ſicca exiſtit. Hoc loco quæri ſolet, num pueri, an ætate florentes ſint calidiores. Ad quam quidẽ quæſtionem ita de Galeni etiam ſententia reſpondendum erit; Caloris æqualitatem in pueris, & florẽtibus ætate eſſe: id quod vnuſquiſque, qui sẽſum in multa particularum experientia exercuerit, manifeſtè deprehendet: differre tamen, quòd qualitate puerorum calor magis ſit halituoſus, & multus, ſuauiſque: ætate autem florentium exiguus, ſiccus, nec ſimiliter ſuauis, ſed triſtis, adeoque tangenti quaſi moleſtus. Siquidem puerorum ſubſtantiæ, utpote humidæ, multum foras effluit: florentium verò ætate ſubſtantiæ, vtpote ſiccæ, parum.

ἀκμή. Florens ætas.

Nũ pueri, an iuuenes calidiores ſint.

Proinde neuter eorum ſimpliciter uidetur calidior, ſed alter multitudine eius, quod difflatur, alter acrimonia. Diſſimilis igitur cum in vtriſque ſubſtantia ſit, in pueris quidem humida, & aerea; in ætate florentibus ſicca, & terrea, fit, ut illorum calor tangenti blãdior, horũ verò minus ſuauis, ac veluti triſtis occurrat, quẽadmodum copioſius idipſum lib. 2. de tempera. ca. 3. & ſect. 1. apho. com. 14 Galenus monſtrauit. Quinta ætas Græcis καθεστηκυῖα, Latinis, Ciceroni præſertim in dialogo de ſenectute, conſtans, & media, inter manifeſte creſcentes, & decreſcentes, ſiue iuuentutẽ, & ſenectam ſcilicet, dicitur. Hippocrati in Aphoriſmis, qui in hac ætate sũt, καθεστηκότες nominãtur; id eſt, conſtantes, & maturi; ac conſiſtentes, quod nimirum iam vires conſiſtant, ſubſiſtantve

Quinta ætas. καθεστηκότες. 1. apho. 13.

ſtant ve, nec amplius creſcant, imò minui potius incipiant. Verum eſſe, quod dicimus, confirmat Galenus in Commentariis iam citati Apho. ita ſcribẽs: *καθεςηκότας λέγει τὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε, καὶ γήρως, ὡς παύεσθαι μὲν ἤδη τὰ τῆς ἀκμῆς, μηδέπω δὲ μηδε μίαν αἴσθησιν σαφῆ γήρως ἔχειν.* Quibus ſanè verbis Galenus diſertè innuit conſiſtentes: aut ſubſiſtentes eſſe, qui mediã inter vigorẽ, ſeu iuuẽtutẽ, & ſenectã obtinẽt. Hinc eſt, quod ætas hæc *μεσῆλιξ*, & in ea cõſtituti, *μεσήλικες* Græcis appellentur, ut iidẽ planè ſint *καθεςηκότες*, & *μεσήλικες*: quod diligenter obſeruãdũ erit. Habet autẽ hæc ætas, & alias apud Græcos appellationes. Siquidem illis *παρακμαςικὴ*, & *παρακμὴ*, hoc eſt; declinans, Galeno ſectione tertia Aphoriſmorum, Commento xxx. & libro quinto de tuenda ſanitate, capite ultimo, teſte, vocatur. Hoc autem nominis illi datum eſt, quòd in ea vires hominis decreſcere incipiant. Appellatus etiã Græcis alio nomine *ἀνδρία*, & *ἀνδρῶν ἡλικία*, id eſt, virilis ætas. Incipit anno trigeſimoquinto, & finitur quadrageſimonono, Galeno ſectione tertia Aphoriſmorum, Commento xxx. atteſtante. Præſens ætas, potiſſimum ſi ad præcedentes ætates conferatur, frigida, & ſicca exiſtit. Hinc eſt, quod Galenus loco iam citato ita ſcriptum reliquerit. Omnium ferè, inquit, ætatum, ea, quæ iam declinat, paucis indiget ad corporis reſumptionem. Siquidem, quod in ea reſoluitur, pauciſſimum eſt. Neque enim corpus ſimiliter calidum, ſicuti prius, neque in augmentum amplius quicquam in ea abſumitur. Frigidos autem eſſe in hac ætate conſtitutos, Hippocrates quoque libro primo de victus ratione perſpicuè docet, iis quidem verbis: Vir, vbi iam corpus eius conſtiterit, frigidus: & ſiccus eſt. quod nimirum caloris exceſſus, impetuſve non amplius præpolleat, corpusq; quieſcens augeri deſinat, ac frigidius factum ſit. Siccitas etiã prioris ætatis ineſt. Hæc ille. Sexta ætas ſenectus nominatur. In ea cõſtituti Græci, *γέροντες, ἀπὸ τῦ γέρας*, quod honorem denotat, deducto nomine: *γερόντων* enĩ ætas eſt honore digniſſima: & *πρεσβῦται* (neque enim inter hæc duo vocabula ullum eſt, Galeno autore, diſcrimen) dicuntur, Latinè autem ſenes

μεσήλικες.
παρακμαςικὴ.
παρακμὴ.
Declinãs
ἀνδρία.
Virilis ætas.
Temperamentum huius ætatis.
Sexta ætas.
Senectus
γέροντες.
πρεσβῦ

tat. 3. Apho. Cōm. 31. Tres ſene ctutis par tes, ſeu dif ferentiæ. prima. ὠμογέροντες. Chriſtophori de Vega ca lūnia defatre.

ſenes. Horum Galenus libro 5 de tuenda ſanitate cap. ultimo, tres recenſet differentias. Primam eorum, qui ὠμογέροντες, hoc eſt, uiridi ſenecta præditi, quód nimirū adhuc ad Rempub. gerendam idonei ſint, & ciuilia obire negotia queant, nominantur. Hæc incipit anno quinquageſimo, & ad ſexageſimum uſque durat. Nec eſt, quòd aliquem hoc loco perturbent Chriſtophori de Vega. lib. 1. prognoſt. cōmen 29. rationes, qui ὠμογέροντες a conſtantibus, conſiſtentibus ue nihil differre putat. Quod enim de conſiſtentibus, ſubſiſtentibus ue 3. ſect. Apho. Commen. xxx. Galenus dixit, quod ſcilicet omnia uitæ munia æque atque illi, qui in uigore ſunt, poſsint peragere, non tamen eodem modo ad labores ſufficere: non eſt idem cum eo, quod in fine libri quinti ſanitatis tuendæ de crudis ſenibus retulit Nam ibidem ſimpliciter & citra collationem eos ciuilia poſſe obire negotia inquit. In Aphoriſmis autem non ſimpliciter, ſed collatione cum iis, qui ætate uigent, & non priuatim ciuilia tantū, ſed omnia uitæ munia peragere conari ait. Vt hoc nomine ſubſiſtētes a crudis ſenibus differre neceſſe ſit. Siquidem illi omnia uitæ munia adhuc peragunt, hi uerò ciuilia tantùm. Præterea, nobiſcum non pugnat Galeni locus, quem ex lib. 2. progno. Cōm. 69. producit. Nam in eo ſeniores uocat, qui in conſiſtente ætate, & qui, cruda, uiridi ue ſenecta præditi ſunt. Senes autem, qui annis iam multis prouecti ſunt, adeoq; qui ſecundam, & tertiam ſenectutis partem attigerunt. Quare ſeniores, qui inter florentes ætate, & ſenes ætate medii ſunt, duobus appellat nominibus: priores quidem, qui ſcilicet ætate iam ſubſiſtunt, μεσαιπολίυς, id eſt, dimidia parte canos, poſteriores aūt, ὠμογέροντες. Quod uerò μεσαιπόλιοι iidē ſint, qui καθεϛηκότες, cōfirmat abundè Phauorinus, qui ita ſcriptum reliquit, Μεσαιπόλιος, ὁ μεσῆλιξ καὶ ὀυ σφόδρα πεπολιωμένος ἀλλὰ μέσος, ὄυπω γέρων quibus certè uerbis palam oſtēdit πεσαιπολίυς nō eſſe niſi μεσήλικας, hoc eſt, in media ætate cōſtitutos, & nondū ſenes, ut neceſſe ſit ὠμογέροντας ab iis eſſe diuerſos, quandoquidem ſenes omnis generis a μεσαιπολίοις ſeparetur: ut hinc iterum manifeſtū ſit, inter uigentes, & ſenes duas interuenire ætates, nēpe ſubſiſten

tem

tem,mediamve, & crudam ſenectam. Quod iterum liquidò Phauorinus demonſtrat ita ſcribens, Μεσαιπόλιός ἐστιν, ὁ ὑπερβὰς μὲν τὸν ἀκμαῖον· παραγγείλας δ' ἐ, καὶ εἰς ὑπέρακμον ἢ, καὶ ὠμογέροντα, καὶ μέσος πως ἔχων τῶν πολιῶν. Quibus itaque uerbis rurſus inter uigentem, & ſenectutem duas ætates interponit, ὑπερακμαῖαν, ideſt, ſubſiſtentē, & uigorē excedentem, atq; ὠμογέροντα, ideſt primam ſenectutis partem. Vt Vegæ argumenta nullius eſſe momenti hinc intelligant omnes. Secundam differentiam ſenum facit eorum, qui ciuilia munia, propter uirium imbecillitatem, obire non ualent: & quibus hoc nomine iam debetur quies, ac delicatior uita, iuxta Laertem Homericum, ad quem ita filius ait: *Altera.*

Τοιούτῳ δὲ ἔοικας, ἐπεὶ λούσαιτο φάγοι τε,
Εὑδέμεναι μαλακῶς, ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων. Odyſ.ω.
I[illegible]e uideris, qui lotus, dapibusque refectus,
Molle cubile premas: nanque hæc eſt uita ſenilis.

Eius initium eſt anno ſexageſimo, & protenditur uſque in ſeptuageſimum. Tertiam ſtatuit eorum, qui appellantur πέμπελοι, παρὰ τὸ πέμπεσθαι εἰς τὴν ἅδου πομπὴν, id eſt, quorum iam quaſi pompa funeris ducenda ſit ad infernū, orcumve: uel qui ad manes iam mittendi ſint, Silicernia Latinis dicuntur. Hæc eſt omnium poſtrema, uitamque claudens ætas, quæ decrepita nuncupatur. Orditur anno ſeptuageſimo, & durat ad uitæ uſque finem, qui magna ex parte anno, ut ſacræ teſtātur literæ, octuageſimo inſtat. Eſt autem ſenectus in uniuerſum frigida, & ſicca. Siquidem ſolidæ ſenum partes, nempe oſſa, membranæ, ligamenta, arteriæ, uenæ, nerui, tunicæ, carnesque omnes ſiccæ ſunt: ut meritò Ariſtoteles ſenium marceſcenti ſtirpi aſſimilauerit. Vt enim ſtirpes, dum nouellæ ſunt, molles, humidæq; cernuntur, ſeneſcentes autem aſſiduè magis ſicceſcunt, poſtremum aridæ prorſus redduntur, idque ipſis mors eſt: ita quoque animal, quanquàm uitæ ingreſſu, ut oſtenſum eſt, humidiſſimum exiſtit, tamen in dies longius procedens, magis, magisque ſiccatur, & areſcit, ut, quum iam ſenectutem extremam maximè, attigerit, nō modò oſſa arida ſint, & humoris expertia, uerùm etiam caro. Eius rei uerò cauſam

Tertia. πέμπελοι.

pſal.90.

Senectus frigida, & ſicca.

cauſam Galenus luculenter in primo de tuenda ſanitate exponit. Hinc veteribus uſitatum fuit, ut ſenes bis terue quotidie, temperamenti corrigendi gratia, lauarentur. Cæterum non eſt, quod quis, propterea quod ſuperuacuis excrementis onerantur ſenes, hos humido temperamento eſſe præditos arbitretur. Non enim ipſæ ſenum particulæ humidiore ſunt temperamento, ſed potius capacitates, quæ inter corpora patent, ſuperuacua humiditate implentur. Quippe ſeroſis, & pituitoſis excrementis, ob uirium infirmitatem, ſenes pleni ſunt, in ſolidis autem partibus planè ſicci, ut lib. ii. de temp. cap. ii. & lib. v. de tuen. ſan. cap. vi. & lib. vi. eiuſdem operis, cap. iii. & in Commentariis ſuper Hippocratis libellum de uictu priuatorum Galenus fuſius monſtrat. Porrò, quod hactenus à nobis de ætatibus dictum eſt, ſic accipiendum erit, ut id quod magna ex parte ita accidit. Neq; enim ætates certo, & exquiſito annorum numero circunſcribere licet, niſi fortè in latitudine quadã: quod non ſit unus omnium certiſſimus pubertatis terminus, propter temperaturæ diuerſitatem. Siquidem calidi citius, frigidi verò tardius pubeſcunt. Pubeſcere nanque aliqui incipiunt, vbi quartumdecimum annum expleuerunt, quidam uno poſt anno, aut etiam amplius. Initium præterea remiſſionis habent nonnulli poſt quintum & trigeſimum, ut li. vi. de tuen. ſani. ca. ii. & ſect. Apho. iii. Commen. xxvii. Galenus copioſius docet. Denique hæc ætatum ratio de præſcripto medicorum, Hippocratis maximè, & Galeni, ut diximus, excogitata eſt. Alii, qui ex profeſſo medici non fuerunt, aliter ætates digeſſerũt, & conſtantem omnes ferè præterierunt. Hinc eſt, quod Cenſorius ex Varrone ita diuiſerit ætates: Pueros uſque ad xv. quod ſint puri, & impuberes. Adoleſcentes ad annum xxx. ab adoleſcendo, id eſt, creſcendo. Iuuenes ad annum xlv. quod Rempub. in re militari iuuare poſſint. Seniores ad lx. quòd tum primum ſeneſcere corpus incipiat. Senes autem in quinto gradu ætatis, vſque ad finem uitæ. Verum quod hæc ætatum ratio à ueritate abhorreat, abundè patet. Omnibus enim perſpicuum eſt corpus ante lx. annum ſeneſcere.

Obiectio diluitur.

Aliorum qui medici non fuerunt, de ætatibus opinio.

Hominis

Hominis tactum ſolum, eſſe iudic m eorum, quæ actu calida ſunt. CAP. VI.

NE quis, exemplo quorundam cùm philoſophorum, tum medicorum, ſenſibilium rerum cognitionem, laborioſo conſequi ratiocinio moliatur, animaduertendum erit id, quod ἐνεργείᾳ, ideſt, re ipſa, aut quod dicere ſolent actu, calidum, frigidum, humidum, ſiccum ve eſt, tactu diiudicandum eſſe, non quidem leonis, aut equi, aut aſini, aut alterius animantis, ſed ſolius hominis. Qui enim equo, aut aſino potius, quàm homini, animantium prudentiſſimo, ac ſapientiſſimo, horum diſcernendi ſcientiam defert, præterquàm quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem homini adimit, aſinis uero largitur, à quibus nemo poteſt erudiri. Hominis igitur potius prudentiæ, præſtantique naturæ, tactus id concedamus, ut reliquorum omnium ſit ueluti lex, & regula. Nec tamen cuiuſuis, ſed eius potiſſimum hominis, qui optimi ſit habitus, quique omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, & quod dicitur ad pondus, ſaltem ad iuſtitiam cenſeatur. Is itaque ignem omniũ quæ ſub ſenſum ueniunt, calidiſſimum, niuem, aut glaciem frigidiſſimam: quod uerò paribus illorum portionibus confuſum eſt, id ut in medio extremorum eſt ſitum, ita in calore, & frigore temperatum eſſe pronunciabit. Pari ratione aquam humidiſſimam, terram ſicciſſimam: ſi quid uerò pari horum portione componetur, in humiditate, ac ſiccitate medium, ac temperatum eſſe ſtatuet. Porrò non quæuis temperatiſſimi hominis particula tactus inſtrumentum eſt, ſed cutis, ac præcipuè, quæ eſt in manu. Nam, etſi tactus per totam cutem æquabiliter fuſus eſt, tamen quum ea, quæ in manu eſt, ab omnibus extremis, calido, inquam, frigido, humido, & ſicco, pari ab ſit interuallo, adeoque omnis exceſſus expers, ac media ſit, huic rectè internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio, regulave cognitionis, & iudicii defertur, ſi modò ab iis, quæ extrinſecus occurrunt, uerbi gratia, à calore, à frigore nihilo ſit immutata, neq; uti in remigibus, & foſſoribus callo obducta. Ergo calidi, frigidiq; corporis ſolus tactus eſt iudex, humidi autẽ, & ſicci, una cum

Hominis tactus index eſt tempera mẽtorũ.

Cutis ſola manus tactus inſtrumentum.

Tactus quarũ ſo

las iudex ſit. cũ tactu ipſa ratio. Siquidẽ quod ſiccũ eſt, durũ prorſus eſt, non tamen, ſi quid durum eſt, idem ſtatim, & ſiccum erit, niſi mediocriter exiſtat calidum. Nam, & quod a frigore concretum eſt, durum cernitur, ſicuti glacies. Quo vtique minus ſicci, humidique adeunda ſtatim diſcretio eſt, ante ſcilicet quam æſtimatum ſit, quemadmodum ſe in calore habeant, & frigore. Neque enim, ſi quid cum vehemẽti calore ſit molle, idem ſtatim eſt humidum: verum, quum mediocriter calidum eſt, tum æſtimare durumne, an molle ſit, oportet. Si enim molle ſit, humidum eſt: ſin durum, ſiccum. Quæ quidem ſi ſic ſe habent, partium, quæ in humano corpore duræ ſunt, nulla eſt humida. Sed de partium corporis humani temperamentis ſequenti capite agemus. Non eſt itaque adhibitis iam dictis diſtinctionibus de primis qualitatibus, quæ ſub tactum recidunt, fides tactui abrogãda. Quòd ſi uero ſpretis ſenſibus, omnium, quæ ſenſibus obiiciuntur demonſtrationes quiſpiam requirit, quibus olorem albũ, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat, is profecto deſperata cognitione certi, omnia in ſuſpicionem, Pyrrhoniſque hæſitationem trahet, ut fuſius libro 2. de tempe. Galenus docet.

De ſingularum partium corporis humani temperamentis. CAP. VII.

ORDINIS ratio, vt nunc de partiũ corporis humani temperamentis breuiter diſſeramus, poſtulare uidetur. Vt autem tactus æſtimatione, ſic demum eſſentia, & compoſitione, partium corporis humani temperamenta diſcernuntur. Quum verò in exceſſibus iudicandis opus ſit, vt medioere aliquod habeamus, in quod tanquam ſcopum aliquem, intenti ſimus, & ad quod omnia mediocria comparemus: cutis verò ipſa, vt oſtenſum eſt, media planè ſit, & omnis exceſſus expers, vt hanc omnium animalium partium, tanquam normam, ad quam referantur, ut iudicem, proponamus. Vt enim ſenſus iudicio, ſic & eſſentia compactioneve cutis media temperie eſt prædita. Reliquarum itaque partiũ corporis temperamẽta illius comparatione, in hunc quidẽ modum ſunt æſtimanda. Spiritus omnium, quæ in corpore

In exceſſibus iudicandis opus aliquo mediocri.

Partium calidarũ ordo.

pore ſunt, calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidum, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex. Hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienem renes, iis ſuccedit cutis temperata.

Ab hac in frigidum propéſus eſt adeps, & pinguedo; dein cerebrum, hoc frigidior ſpinæ medulla, qua frigidiores nerui ſunt molles, deinde ſequuntur duriores motibus accommodati, ab iis eſt uena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, iis omnibus frigidior tendo, hoc rurſus frigidius ligamentum, proximum cartilagineum ligamētū, quod Græcis χονδροσύνδεσμος dicitur, ſubſequitur cartilago, os ei finitimum, aſſidet huic pilus, ultimo loco eſt pituita, omnium, quæ in corpore ſunt frigidiſſima. Pilus omnium eſt ſicciſſimus, quem ſuo quæq; ordine deinceps conſequuntur os, cartilago, chondroſyndeſmos, ligamentum, tendo, mēbrana, arteria, uena, nerui duri: molles quippe in humiditate, & ſiccitate, mediā naturam, ut cutis, obtinent. Proxima itaq; cuti eſt mollium neruorum natura. Hinc in humidum iam abit cor ipſum: hoc humidiores ſunt renes, iecur, lien; caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum, mox oſſium medulla, proximè illi eſt adeps, ſubſequitur ſanguis, poſtremò pituita, omnium, quæ in nobis ſunt, ut frigidiſſima, ita humidiſſima eſt. Atque hæc partium temperamentorū ſeries, tactus iudicio confirmatur. Cum enim in nobis, quoad uiuimus, tanta eſſe frigiditas nequeat, ut per eā aliquid in duritiē concreſcat, quicquid tactu molle deprehenditur, id quoque calidum, & humidū: quicquid uerò durū, id ſtatim frigidum, & ſiccum uidebitur. Cui & eſſentiæ compoſitio conſentit. Oſſium enim eſſentia, frigidum, & ſiccum ipſorum eſſe, ut diximus, temperamentū declarat. Idem facit pilorum, cartilaginum, tendonum, neruorum, ligamentorum uenarum, arteriarum, membranarumque eſſentia, utpote, quæ à calore cocta, & à frigore concreta eſt. In uno tamen, ut comprehenſum eſt magis, quàm in altero frigidum, & ſiccum præpollent, ut fuſius lib. i. de temperamentis cap. ultimo, & lib. ii. eiuſdem operis, capite iiii. Galenus proſequitur. Cæterum indicia, quibus totius corporis eiuſque partium temperamenta cognoſcuntur, in arte medica exquiſitè tradit idem Galenus

Frigidarū ordo.

Siccarum ordo.

Humidarum.

Indicia, quibus totius corporis, &

partium eiuſdem temperamenta cognoſcuntur.

nus. Ea etiam, quæ ex pilorum ratione ſumuntur, libro ſecundo de tempera. cap. vi. Alias uerò multas, quibus cum partium, tum totius corporis deprehendi poſſunt, notas, capitibus vii. viii. & ix. uſque ad finem ſecundi libri iam citati docet, quas ſanè omnes medicus, ut rectè temperamenta diiudicare queat, ad unguem teneat, neceſſe eſt.

De qualitatibus ſecundis. CAP. VIII.

Secundæ qualitates, quæ.

Cvm ex ſecundis uocatis qualitatibus temperamẽta quoq; cognoſci aliqua ex parte poſſint, operæ pretiũ faciemus, ſi de iis quoque breuiter diſſeremus. Secundæ autem qualitates ſunt, quæ primas, nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & ſiccitatem, ſequuntur: vel, ut planius dicam, quæ ex commiſtione, temperaturave primarum qualitatum procreantur. Sunt autem harum quatuor differentiæ, nempe uiſiles, ut colores: olfactiles, ut odores: guſtatiles, ut ſapores: tactiles, ut mollities, duritiès, grauitas, leuitas, denſitas, raritas, craſſitudo, tenuitas, aſperitas, læuitas, & id genus aliæ.

ſecundarum qualitatum differentiæ.

Colores.

Colores quidem, cutis præſertim, & pilorum, non parum ad tẽperamenti corporis cognitionem conducunt, quemadmodum lib. ii. de temperamentis, & in arte medica Galenus docet. De medicamentorum uerò temperamentis ex colore certi nihil colligi poteſt: in ſingulis enim coloribus calida, frigida, humida, & ſicca inuenitur. Nõ eſt igitur neceſſarium, ut quicquid rubrum exiſtit, idem quoque calidum ſit: hac enim legem Roſas calidas eſſe conſequeretur, quod tamen à uero abhorrere in confeſſo eſt. Neq; contrà, quicquid album eſt, frigidũ exiſtat, neceſſe eſt. Aliàs enim omnes flores candidos, frigidos eſſe fateri cogeremus, quod, quam ſit abſurdũ, omnes intelligunt: nam ſunt quàm plurimi eius coloris flores temperamento calidi. Quòd cum omnibus, præſertim iis, quibus ſtirpium eſt aliqua cognitio, ſit notiſſimũ, nulla eget longiore demonſtratione.

Odores.

Ex odore itidem de medicamentorum temperamẽtis colligere nihil licet, quod lib. 2. de ſimpli. medic. facul. ca. iii. & lib. iiii. eiuſdem

eiuſdem operis capite ultimo Galenus monſtrauit. Nos tamẽ capita eius rei hic breuiter attingemus. Quæ odore carent, hæc craſſam quidem eſſentiam obtinent: cæterum, quæ ſit eorum in calore, & frigore natura, non ita conſtat. At quæ odorata ſunt, tenuia quodam modo exiſtunt, & calida, uerùm eius tenuitatis, caliditatisq; quãtitas haud iudicatur. Cauſa uerò præcipua, maximaq;, quamobrem ex odore nihil certi de temperamentis iudicari queat, inæqualitas eſt eſſentiæ. Neque enim omnes eius partes æquè euaporant, nec perinde, ut in guſtu ſenſum mouent. Quippe in guſtu omnes ſimiliter guſtabilium corporum particulæ linguæ offeruntur: ſenſumque mouent pro ſua natura ſingulæ, ut copioſius locis paulò antè indicatis Galenus docet. Porrò genera, differentiæve saporum numero ſunt octo, nempè adſtringens, auſterus, acerbus, acidus, dulcis, amarus, ſalſus, & acris: quorũ quatuor priores ob frigoris exceſſum eueniunt, tres poſteriores propter caloris redundantiam: medius inter hos omnes, ob temperatum, quem obtinet, calorem, eſt dulcis. Adſtringens ſapor, qui Galeno ςύφων dicitur, contrahit, obturat, denſat, repellit, incraſſat, & exiccat: genusq; eſt acerbi, & auſteri, quod uterque adſtringat, nec niſi in maioris, minorisque ratione differant. Cæterum, ubi in ſubiecto corpore frigiditate ſuperante ſiccum terreum dominatur, adeoque actio caliditatis ſiccum conficere, atque extenuare haud poterit, & probè cum humido commiſcere, tanquam à frigoris exceſſu impedita, tunc ut par eſt, in eo miſto uires terræ exuperant. Quapropter ubi eiuſmodi eſſentia terrea, parum à calore deuicta, acceſſerit, ſapor in miſto creabitur adſtringens, conſtipans, deſiccans, & in multã profunditatẽ uſq; exaſperans, qui Græcis ςρυφνὸς, Latinis acerbus, Germanis herb dicitur, qualem pyra ſylueſtria immatura in ſe habent. Quòd ſi uerò frigiditas haud ſumme exceſſerit, ſed aliquã etiã facultas caloris, quanquam obſcura in miſto apparuerit, quæ ſecum parum aliquid humoris attraxerit, & cum ſicco terreo quodam modo attenuato permiſcuerit, non tanta uis aſtrictionis, & conſtipationis guſtanti apparebit, ſed tanto remiſſior, quanto & plus caloris, & humoris con-

Cur de temperamentis ex odore non ſit pronunciandum.

Sapores.

Adſtringens.

Acerbus.

Auſterus

coƈti inuenietur in miſto. Sapor is, qui tum procreatur. Græcis αὐστηρὸς, Latinis auſterus, germanis raud, appellatur. Hic etiam in profundum ſubit, & aſperum quendam, inæqualemque mouet ſenſum, tanquam reficcans, & humorem omnem corporum ſenſitiuorum depaſcens.

Acidus. Si autem ſubieƈta materia plus habuerit humoris, quàm terreæ eſſentiæ, calorq; inceperit in humore concoƈtionem, quæ ad perfeƈtam miſtionem tendebat, ſed longè antea defecerit, & exhalarit, quàm finem aſſequi potuerit, eoq; exhalato frigiditas tanquam uiƈtrix in humore permanſerit, tunc gignetur ſapor, qui Græcis ὀξὺς, Latinis acidus, Germanis ſaur nominatur. Quum uerò ea eſſentia, in qua is ſapor conſiſtit, ob humoris redundantiam, tenuis ſit, ad profundum penetrat, nec in ſuperficie hæret exiccans, & exaſperans. Quia uerò calor, qui poſteà exhalauit, in humorem egit, adeoq; caloris in eo reliquit ueſtigia, ſubtiliorumq; partium aduſtionem, ideò, quæ acida ſunt, non ſolùm in profundum ſubeunt, ſed etiam incidunt, diuidunt, extenuant, obſtruƈtiones auferunt, & expurgant, abſterguntve. Vt hinc omnibus palàm fiat, exquiſitè adſtringentia, acerba, auſtera, & acida omnia frigida eſſe. Sic autem uocamus, quæ præter adſtriƈtionem, acerbam, auſteram, & acidam qualitatem, nulla alia ſenſu notabili qualitate prædita ſunt. Atque ii ſunt tres ſapores, qui à medio temperamento ad frigidum declinant, quorum duo adſtringentes, nempè acerbus, & auſterus, in terrea, craſſaque ſubſtantia conſiſtunt: tertius uerò acidus in humida, quæ à calore, qui poſtea exhalauit, mediocriter attenuata fuit.

Exquiſite adſtringentia, etc.

Dulcis. Porrò dulcis ſapor fit, ubi temperatus calor optimè commiſcet humidum cum ſicco. Proinde dulcia omnia mediocriter ſunt calida, laxant, concoquunt, emolliunt, & rarefaciunt.

Salſus. Quòd ſi calor hos fines exceſſerit, & ſubieƈta materia ſicca fuerit, quam caloris redundantia aduſſerit, attenuaueritque, neceſſario fit ſubſtantia terrea in eo miſto ſiccior, & tenuior, magisq; in profundum penetrans. Quo circa primum hinc ſapor naſcitur ſalſus. Siquidem ſalſedo aliquod adhuc humiditatis ueſtigium retinet, quæ coniunƈta eſt, & humanæ temperaturæ familiaris, unde & ſalſedo in omnibus ferè animã-

tibus

tibus guſtũ acuit, & delectat. Salſa itaque calida, & ſicca, non tamen vehementer, exiſtunt, & quum linguam contingunt, eam neque contrahunt, neque conſtipant, imò contrà planè agunt, nempe detergent, & abluunt, adeoque guſtum, ut comprehenſum eſt, acuunt. At ubi tota penè humiditas nimia vi caloris exhauſta fuerit, tunc ingratiſſimus ſapor generatur, qui amarus nominatur. Hinc amara, quatenus amara ſunt, nullum nu- triunt animal. Nulla enim in iis ſupereſt humiditas, unde alimentum elici poſſit. Sunt itaque amara omnia admodum ſicca, omniumque hoc nomine minus putreſcunt. Meatus quoque corporis expurgant, abſtergunt, extenuant, & humores craſſos incidunt. Cæterum, ſi ſubiectum, in quo ualidus, & igneus calor ad miſtionem agit, humorē ſatis copioſum habuerit cum ſicco terreo commiſtum, attenueturque vi caloris, & efferueſcat tam humida pars, quam ſicca; tunc ex huiuſmodi commiſtione, & temperatura oritur ſapor, quem Græci δριμὺν, Latini acrē, Germani ueſs, & ſcharpff dicunt. Huius ſaporis ſubſtantia vſque ad profundum linguæ, eò quòd tenuis ſit, deinde ſuo feruore, dilatat, exiccat, mordicat, & erodit, Atq; hæc de ſaporibus in præſentia dixiſſe ſatis ſit. Quod ſi verò de illis quiſpiam plura cognoſcere uelit, is caput xxxvii. libri primi de ſimplicium medicamentorũ facultatibus, & caput ſextũ libri quarti cum ſequentibus omnibus, uſq; ad finem libri, & xxvi. libri quinti Galeni perlegat. Quod ad tactiles qualitates attinet, hoc initio monendum erit, id quod ſiccum eſt, quod ſupra quoq; diximus, durũ prorſus eſſe: non tamen, ſi quid durum eſt, idem ſtatim & ſiccum erit. Etenim inſeparabile a ſicco corpore durities eſt, non tamen eius vnius propria. Nam &, quod a frigore concretum eſt, durem cernitur, ſicut glacies, ſiccum tamen non eſt. Vnde non ſtatim ſicci humidiq; adeunda, in rebus maximè externis, diſcretio eſt, ante ſcilicet, quam æſtimatum ſit, quemadmodum in calore, & frigore ſe habeant. Neque enim, ſi quid cum ſummo frigore repræſentatur durum, id etiam ſiccum eſt: nec, ſi quid cum uehementi calore eſt molle, idem ſtatim eſt humidum. Cera enim vehementer calefacta; mollis

Amarus. *Amara cur nõ nutriunt.* *Acris.* *Arabes.* *Tactiles qualitates.*

mollis,ac liquida eſt, non tamen humida. Verùm,quum mediocriter eſt calidum, tum æſtimare durumne,an molle ſit, oportet. Si enim molle ſit, humidum eſt: ſin durum, ſiccum. Quid autem aſperitas, læuitas,tenuitas, craſſities, denſitas, & raritas ad temperamentorum, ac medicamentorum facultatum dignotionem conducant, libro ſecundo de temperamentis, & in libris de ſimplicium medicament. facultatibus abunde Galenus docuit. Quare hos libros, unde harum rerum omnium cognitio petenda uenit, ſtudioſi adeant. Neque enim inſtituti noſtri ratio fert, ut ſingula hæc uberius attingamus. Vnicè autem ad temperamentorum totius corporis, & principum eiuſdem partium conferunt, quæ Galenus in arte medica à capite xiii, uſque ad lxvii. tradit.

DE HVMORIBVS. SECTIO IIII.

De humorum numero. CAP. I.

CHylvs, ſuccuſve, qui iam confectus è uentriculo per meſenterii uenas, vt ſuo fuſius dicemus loco, in iecur traducitur, non prorſus ex una eademque ſubſtantia conſtat, nec ſimili caloris, & frigoris menſurâ tenetur. Quapropter in iecore non poteſt in vnius, ac ſimplicis humoris ſpeciem conuerti, ſed neceſſariò quatuor inde naſcuntur humorum differentiæ, qui tum ſubſtantiæ, tum qualitatis ratione, primorum elemẽtorum naturas quodam modo imitantur. Hinc eos Galenus libro ſecundo de elementis, animantium ſanguine præditorum elementa nominat. Sunt autem hi humores numero quatuor, ſanguis nimirum, pituita, bilis flaua, & atra, vel rectius melancholicus, vel niger humor, quòd ſcilicet atra bilis nondum ſit, ſed ei uicinus, naturamque illius ſtatim ſubiturus. Flauam autem bilem allicit, & in ſe recondit propria ueſicula, atram lien, quemadmodum renes humorem eum, qui aquæ ſpeciem gerit, atque hoc pacto ab eorum ſordibus, & ſquallore ſanguis expurgatur, purusque, & integer redditur. Pituita autem cum ſanguine manet, eique permiſcetur, concoctioneque, vt infra latius dicemus, in ſanguinem mutatur. Cæterum non uſque adeò diligenter poteſt ſanguis a bile tum flaua, tum atra expurgari, & quaſi elui, quin præterea vtriuſque nonnihil derelictum ſit, quo, ſicuti, & pituita, is perfunditur. Itaque ſanguis, qui è iecore ortus eſt, maioribusque venis concluditur, exquiſitè vnus, & purus eſſe non poteſt, ſed ex pituitæ, bilis utriuſq;, & puri ſanguinis permiſtione conflatus. Atque hos etiã ſuccos ex omniũ cõſenſione, uſuq; dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus.

Humores quatuor.

Elementa animãtium ſanguine præditorum.

mus. Vt bilis in venis nō ſit niſi ſanguinis tenuiſſima, & calidiſſima pars. Pituita verò altera ſanguinis crudior pars, quæ frigida, & humida eſt. Melancholicus autem ſuccus craſſior ea, quæ frigida, & ſicca eſt. Sola uerò ea, quæ tū ſubſtantiæ, tum qualitatum mediocritate quadā continetur, ſanguinis puri appellatione notatur. Hinc eſt quod rectiſſime Galenus in libello de plenitudine ſcriptū reliquerit, immiſtum, & ab aliis humoribus ſyncerum ſanguinem nuſquam in venis comprehendi. Igitur, qui intra venas coercetur ſanguis, quatuor iam dictis humoribus perfunditur, ſed ea proportione, vt in temperata, & mediocri cōſtitutione purus ſanguis multum antecellat, cæterisque præſtet. ab hoc dein pituita, quia dulcis eſt, poteſtq; in ſanguinem cōuerti, abundat. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omniū autem pauciſſima eſt flaua bilis, quòd ad corpus alendum ſit ſuperuacanea. Quòd autē melancholicus ſuccus bilem exuperet, hinc maximè liquet, quòd illius, quā bilis receptaculum capacius, & plenius in nobis ſit. Præterea, quòd ex vena ſecta ſanguis ſi aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quàm per ſummū innatet bilioſi. Nec eſt cur abſurdum alicui videatur, ſanguinem ex tot conflari partibus, ſeu in vnam ſubſtantiam quatuor conuenire partes. Nam idipſum in lacte, muſto, & aliis quoque ſuccis liquidò conſpicitur. Atque, vt de reliquis taceamus muſto certè eſt aliud, quod grauiſſimum exiſtit; aliud quod leuiſſimū, aliud tertiū, quod toti muſto permiſtum eſt, in eoque feruet, adhæc quartum, ipſum uidelicet puriſſimum, ac ſynceriſſimū, cuius reliqua tria excrementa exiſtunt. Quippe poſteaquàm muſtum recens ab vuis expreſſum, coniectumq; in dolia fuerit, ab innato ſibi calore efferueſcit, mutatur, ac coquitur, tūq; excremēta, quæ priùs quidē confuſa inerant, comparere incipiunt, atq; cum primum concoctionis vi ſecernuntur, & ſecedunt: alterum quidē grauius, magisq; terrenū, quod in fundo ſubſidens fæcem appellant: alterum leuius, magisque aereum; quod per ſumma innatat, & flos uini dicitur. Parrò vbi muſtum a fæcibus, & ſpuma fuerit expurgatum, tamen crudis adhuc partibus uiſum effugientibus perfuſum eſt, quas tandem aliquot dierū numero

Sanguis purus, et ſyncerus nuſquam in uenis reperitur

Quatuor humorū in ſanguine proportio.

Sāguinis appellatiōe, quid ueniat.

Sanguinis quatuor partes.

In muſto quatuor ſubſtantiæ.

Fæx.

Flos uini.

Vinum.

numero vini calor euincit,& concoquit, tum;q; ſyncerũ, & purum, quod remanet, vinum nominatur. Simili profectò ratione chylus in iecur transfuſus,cùm humidus quidam liquor ſit,quodam modo feruet, & concoquitur, tandemque in eo nonnihil craſſum exiſtit fæci reſpondens,nonnihil etiam tenue,& leue flori conſimile,hoc bilem flauam, illud melancholicum humorem appellamus. Hæc itaque quia ſuperuacanea, & ad corpus alendum minus ſunt idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento illa permiſceri par non erat. Quamobrem natura illa ſegregans, flauam bilem in propriã veſiculam ad iecoris portam conſtitutam,melancholicum verò ſuccum in lienem reponit. Vtraque autem bile ſecreta, crudus quidam humor ei confuſus permiſcetur,qui eſt quaſi dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine vna rapitur in venas,vt per inedias, & cibi penuriam tempore mùterur, & integrè coquatur,fiatque ſanguis commodus,&ſalutaris,puruſq;. Vt hinc omnibus palàm fiat, ſanguinem purum in uenis eſſe geminum. Vnum, qui a prædictis excrementis purgatus eſt. Alterum, qui ſanguinis hoc modo expurgati purior eſt portio.

Quatuor humorũ procreatio,et ſecretio.

Sanguis in uenis purus geminus.

De humorum temperamentis,

CAP. II.

EX IAM dictis facilè humorum temperamenta colliguntur. Quippe ſanguinem, quum ſubſtantia, & qualitatibus mediocris ſit,temperatum ſtatuere oportet. Id quod etiam Galenus confirmat, qui in Com. xxxvi. libr.i. Hippocratis de natura humana ita ſcriptum reliquit: Καὶ δῆλον, ὅτι καὶ αἷμα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, οὐ θερμὸν, καὶ ὑγρὸν, ἀλλ' εὔκρατον. id eſt: Atque cõſtat eadem etiam ratione ſanguinem non calidum,& humidũ eſſe, ſed temperatum. Et clarius Com. xxxix. eiuſdem libri in hunc modum ſcribens: Αὐτὸ γὰρ τὸ αἷμα τὸ δοκοῦν εὐκρατότατον, λέγεναι τοιοῦτον, ὅτι μηδὲν ἐπικρατεῖ μεγάλως ἐν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις, μήτε τὸ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ, μήτε τὸ ψυχρὸν τοῦ θερμοῦ, μήτε τὸ ὑγρὸν τοῦ ξηροῦ,

Sanguis temperatus.

μήτε

μήτε τὸ ξηρόν, τοῦ ὑγροῦ. ἐπεὶ τοίνυν δεῖται καὶ τὸ αἷμα αὐτὸ τῶν τεττάρων ποιοτήτων, ὑγρότητος, καὶ ξηρότητος, καὶ θερμότητος, καὶ ψυχρότητος, εὔδηλον, ὅτι καὶ τῆς τῶν ἄλλον δεήσεται μίξεως: καὶ διὰ τοῦτο τὸ εὐκρατότατον αἷμα μεθέξει καὶ φλέγματος, καὶ χολῆς ξανθῆς, καὶ μελαίνης. Hoc eſt, Sanguis ille, qui uidetur tēperatiſſimus, talis dicitur, quòd in ipſo nullū contrariorū aliis magnopere præcellit, neque calidū frigido, neque frigidum calido, neq; humidū ſicco, nec ſiccū humido. Poſteaquā itaque, & ipſe ſanguis indiget quatuor qualitatibus, humiditate, ſiccitate, calore, & frigore, manifeſtū eſt, quod, & cū reliquis humoribus miſceri poſtulet. Quo fit, ut tēperatiſſimus quoq; ſanguis ſit pituitæ, flauæ, & nigræ bilis particeps. Huc accedit; quod libro ſecundo de facultatibus naturalibus ſanguinē ex mediocri, ac tēperato calore, reliquos autē humores ex immodico procreari ſcribat Galenus. Qui ſanè Galeni locus non aliter intelligēdus uenit, quàm quòd in eo corpore, quod mediocri calore præditum eſt, ſanguinis pars purior, in eo autem in quo calor redundat, vtraque bilis, in eo verò, in quo frigus exuperat, pituita generetur. Quippe per ſanguinē intelligit puriorē eius partem, quæ mediocritate, tum ſubſtantiæ, tum qualitatum continetur. Per bilem autem, tenuiſſimā, vel craſſiſſimam eiuſdem partem, ut per pituitam, crudiorem. vt ferè id dicere uoluerit Galenus, mediocrem calorem puriorem ſanguinis partem procreare, reliquas autem duas partes, tenuiſſimam nimirum, & craſſiſſimam, ab immodico generari calore: crudiorem autem eiuſdem partem à frigore exuperante. Nemo enim ambigere debet, quin ab æſtu, exercitio, balneis, in ſumma à calidiorum cauſarum vehementi occurſatione pars ſanguinis tenuiſſima, adeòque flaua intra venas bilis, quemadmodum etiam reliquæ eiuſdem partes, præſiſtente ſimilium cauſarum impetu, procreentur. Quod Galenus loco citato iis confirmat verbis, quæ à paulò ante productis mox ſubiicit inquiens: Quando, & ciborum, qui natura calidiores, magis ſunt biliosi: qui frigidiores, magis pituitoſi. Simili modo ex ætatibus, quæ calidiore natura ſunt, has bilioſiores eſſe conſtat: quæ frigidiore,

Galeni locus explicatus.

pituitæ

pituitæ magis obnoxias. Iam vitæ rationum, & re- „ gionum, & anni temporum, multoque priores his, „ ipſarum quoque naturarum, quæ frigidiores ſunt, eæ „ magis cernuntur pituitoſæ: quæ calidiores, magis bilioſæ. Hæc ille. Quæ vtique manifeſtè docent Galenum non aliud ſentire, quàm quòd à mediocri calore in humano corpore plus ſanguinis: ab immodico contrà, plus vtriuſque bilis gignatur. Atque hinc eſt quòd ab uno eodemque alimento in diuerſis corporibus, diuerſi naſcantur humores, quod mellis exemplo ibidem Galenus demonſtrat: Hoc nanque in eo, qui natura calidiore eſt, & ætate florens, uitamque laborioſam degit, totum in flauam bilem, ſeu leuiorem ſanguinis partem vertitur. Contrà in ſenibus, non in bilem, ſed in ſanguinem, hoc eſt, puriorem ſanguinis partem, mutatur. Vt hinc omnibus palam fiat, ex caloris vi in humorum, & partium ſanguinis ex alimentis procreatione varietatis plurimum afferri. Sed redeundum nobis ad inſtitutum erit. Sanguinem eſſe temperatum hinc etiam patet: quippe Galenus lib. ii. de Temp. capite quarto, ſanguinem humorum optimum, maximè & proprium eſſe ſcribit. Si optimus eſt, igitur, temperatus ſit, oportet: optimus enim in corpore humano humor nullus eſſe poteſt, niſi idem in qualitatibus quatuor mediocris, adeoque temperatus ſit. Proinde cum ſanguis ſit temperatus, errare plurimum neceſſe eſt Medicos, qui hunc calidum, & humidum eſſe affirmant. Nam, ſi horum opinio conſtabit, fatendum erit ſanguineum, quod ipſi appellant, temperamentum, non optimum, ſed omnium ferè peſſimum eſſe. Quippe corporis temperamentum, in quo calidum præualet frigido, & humidum ſicco, in vtraque oppoſitione intemperatum eſt, tantum abeſt, ut temperatum dici debeat, aut poſſit. Hinc eſt, quòd omnium intemperierum (ut libro viii. Ther. method. cap. vii. etiam atteſtatur Galenus) putredinis morbis maximè expoſita ſit, propterea, quod per ipſam ſanitatem proximè ad putredinem accedat, ueluti tum ex ſudoribus coniicere eſt, qui iis grauiter olent, tum uerò ex urinis, deiectione, atque etiam ipſa expiratione. Etenim qualis eſt hircorum, talis

Sanguis nō eſt calidus, & humidus.

talis eſt etiam illarum naturarum temperies. Ideoque prompta eſt ex qualibet occaſione tum aliis morbis, tum verò febribus corripi. Accedit, quod hoc temperamentum, quemadmodum libr. 5. de tuenda ſani. cap. vltimo, teſtatur Galenus, fluxionum uitiis maximè obnoxium ſit. Idem quoque libro ſexto eiuſdem operis, cap. 4. naturas calidas, & humidas in ætate pueri li fluxionū, & plenitudinis morbis maximè tentari tradit, itemq́ue putredinis. Proinde, vt omnium aeris temperamentorum peſſimum id eſt, quod calidum, & humidum exiſtit, vt libr. i. de iempe. cap. iiii. demōſtrat Galenus: ita etiam humani corporis temperamentum, quod eiuſmodi eſt, peſſimum ſit, neceſſe eſt. Quòd ſi itaque ſanguineum temperãmentum optimum eſt, ut re vera eſt, conſequitur ſanguinem nō eſſe calidum, & humidum, ſed potius temperatum. Atqui hic ſciolus quiſpiam ſtatim nobis Hippocratis, & Galeni autoritatem opponet, quorum vterque ſanguinem eſſe calidum; & humidum, hic quidem in libro primo de temperamentis, ille in libro de humana natura, disertè ſcriptum reliquit. Cui uiciſſim id reponimus, uerum vtique eſſe, quod Hippocrates ſanguinem appellet calidū, & humidum; ſed qua idipſum faciat ratione, diligenter cōſiderandum erit. Non autem alia haud dubiè ratione, Galeno etiam com. xxxvi. libri de natura humana primi, teſte, quàm qua Ver calidum, & humidum eſſe ait, nempe non abſolutè, ſed collatione ad aliud tempus, Autunnum ſcilicet. Per ſe enim, & ex ſua natura æſtimatū, temperatum eſt, ut ſuprà monſtrauimus. Sanguinem igitur collatione cum cæteris humoribus calidum, & humidum eſſe Hippoctates rectè ſtatuit: pituita enim calidior, bile verò humidior. Pari modo Galenns quoque ſanguinem conferendo ad ea, quæ maiorē frigidi portionem contraxerunt, pituitam ſcilicet; & calidum eſſe inquit: collatione uerò ad ea, quæ maiorem ſicci portionem ſortita ſunt, oſſa verbi gratia, cartilaginem, & id genus alia, humidum. Verum inſtabit rurſus ălius hoc modo: Galenus ſanguinem non ſolum calidum, ſed, & in corpore calidiſſimum libro primo de tempera. capite vltimo aſſerit, tantum abeſt, vt illum

Obiectio prima.

Responſio

Obiectio altera.

temper-

temperatum dicere poſsis. Reſpondeo, Galenum hoc loco non loqui de ſanguine per ſe æſtimato, ſed cum cute collato. Huius enim reſpectu calidiſsimus eſt inter ea, quæ ſimul ſunt humida, ſanguis. Præterea non loquitur Galenus ibidem de eo ſanguine, qui alieno calore uacat, ſed eo potius, qui eſt à corde plurimum calefactus: id quod ex eiuſdem uerbis, quæ deinceps ſequuntur, fit euidentiſſimum. Ita enim paulo pòſt ait: Sanguis uerò ipſe à corde ſuum accipit calorem. Quod etiam confirmat Hippocrates, qui in fine libri de corde ſanguinem non eſſe natura calidum, ſed calefieri dilertè ſcribit. Proinde ſanguinis temperamentum non poſſet commodius æſtimari, quàm in iis, quæ corde eſſent deſtituta animantibus; in illis enim temperato planè calore præditus eſſet. Quòd in libro de fœtus formatione iis etiam uerbis innuere uoluit Galenus: Nullum inquit, animal exangue eſt manifeſtè calidū, neque manifeſtè calidum exāgue. Nam ſanguini, qui in uenis eſt, abſque cordis calore tepida quædam caliditas inſita eſt & propterea etiam in iecore. Cor verò quaſi quendam ignis focum animalia ſortita ſunt. Sine corde enim animalium calor perſimilis eſt calori, qui æſtatis tempore in domibus ſentitur. Sed quemadmodum domus incenſo in ipſa igne calidior redditur, ita & animalium corpus è corde calorem maiorem acquirit, quàm is ſit, qui uenis, & iecori inſitus eſt, & ſanguini uidelicet in ipſis contento. Hæc ille. Proinde, ut ſanguis per ſe æſtimatus, prout in iecore, & uenis eſt, non à corde calefactus, tēperatus eſt, & dicitur: ita ille, qui à corde calorem nactus eſt inter corporis partes, quæ ſimul humidæ ſunt, calidiſſimus exiſtit. Atque iam facilè etiam diluuntur alia quædam Galeni loca, in quibus ille flauam bilem ſanguine calidiorem eſſe affirmat: quorum ſanè unus eſt in lib. ii. de tem. cap. iiii. ubi non obſcuris uerbis ſanguinem flauā bile longè calidiorē eſſe ait: alter in capite quinto libri de inæquali intēperie, ubi ita ſcriptum reliquit: Calidiſſima natura meritò flaua eſt bilis, at frigidiſſima pituita: reliquorum humorum ſanguis poſt flauam bilem maximè eſt calidus, ſicut atra poſt pituitam eſt frigida. Tertius in libro primo ad Glauconem

Reſpōſio.

Sāguis calorē ſuū à corde accipit.

Obiectio tertia.

nem de tertianæ exquiſitæ curatione, ubi flauæ bilis humorem inter omnes, qui in corpore ſunt, θερμότατον, καὶ ξηρότατον, id eſt, calidiſsimum, & ſicciſſimum eſſe tradit. Nam in libro primo de temperamentis de ſanguine non per ſe æſtimato, ſed cum cute collato loquitur, ibidemque, quæ hac ratione in corpore humano ſunt humidiſſima ſimul, & frigidiſſima, calidiſſima ſimul, & humida, ſicciſſima ſimul, & frigidiſſima inquirit. Qua utique ratione rectiſſime pituitam humidiſſimam, & frigidiſſimam in corpore eſſe ait. Nihil enim, ut dictum eſt, in humano corpore hac frigidius ſimul, & humidius eſt. Pilum uerò ſicciſſimum, & frigidiſſimum ſtatuit. Nihil enim hoc ſiccius ſimul, atque frigidius eſt. Sanguinem autem, à corde nimirum calefactum, calidiſſimum, quòd ſcilicet eo in corpore nihil, quod ſimul humidum ſit, calidius exiſtat. Eſt quidem eo calidior flaua bilis, atqui ea etiam ſicca, non humida ſimul eſt. Et cum in utriſque ſequentibus locis, ſecundo nimirum, & tertio, inter ſe humores quatuor conferat, exque horum collatione eorundẽ temperamenta colligat, meritò flauam bilem calidiſſimam, & ſicciſſimam eſſe inquit. Quippe in ea maior calidi portio eſt, quàm in omnibus aliis humoribus. Cæterum eſt etiam cor ſanguine calidius, utpote id, à quo ſanguis ſuum mutuatur calorem, ſed ſimul etiam ſanguinis potiſſimum collatione, ſiccum. Id quod Galenus quoque confirmat, qui in libro ſecundo
„ de tempera. ca. IIII. in hunc ſcribit modum: Iam, inquit,
„ cordis caro omnibus iis carnibus nimirum lienis, re-
„ num, & iecoris, tantò eſt ſiccior, quantò eſt durior. Ca-
„ lidior uerò non modo iis, ſed etiam omnibus planè cor
„ poris particulis. Quod etiam ſenſu clarè deprehendas
„ licet in thoracis animalis diſſectione, ſi digitum in ſini
Epilogus. ſtrum eius ſinum immiſeris. Inuenies enim locum hunc omnium, quæ in animali ſunt, non paulò calidiorem. Ex iis igitur omnibus, quæ diximus, abundè patere arbitramur, ſanguinem per ſe ex ſua natura æſtimatum, quod certè in diſquirendis temperamentis fieri debet, eſſe temperatum, minimè uerò calidum, & humidum. Hæc fuſius à nobis tractata ſunt nulla alia de cauſa, quàm quod à nemine alio, quod ſciam, ſanguinis tem

peramen

peramentum rectè ſit explicatum, cum in uniuerſum omnes iam multis annis receptam ſequantur opinionem. De reliquorum humorum temperamentis, nulla eſt inter medicos recentiores diſſenſio: imò omnes unò ore fatentur pituitam eſſe frigidam, & humidam: bilem flauam calidam, & ſiccam: atram uerò, uel melancholicum humorem, frigidum, & ſiccum. ut errare neceſſe ſit eos, qui Prodicum in opere ſuo de natura humana ſequentes, φλέγμα (ſic enim Græci pituitam uocant) à verbo πεφλέχθαι, quod uſtum, ac ſupra modum coctum eſſe ſignificat, dictum eſſe arbitrantur. Siquidem ignorant illi Græcis autoribus φλέγμα duo ſignificare, nempè φλέγωσιν, ideſt, vſtionem, & humorē illum natura frigidū, ac humidum, quem Latini pituitam appellant. Animaduertendum autem, quum humores hos calidos, frigidos, humidos, ſiccoſve dicimus, tales eſſe non niſi poteſtate dicimus. Quippe diſſidet id, quod actu, & ſecundum, ut ita dicam, apparentiam tale eſt, ab eo, quod potentia, ſeu facultate eiuſmodi exiſtit. Actu enim eſt, quod iam præſens eſt. Poteſtate autem, quod adhuc futurum eſt, atque, ut fiat, quod dicitur, veluti habile, non tamen adhuc ſubſiſtens. Hac utique ratione flauam bilem ſiccam appellamus, quantumuis aſpectu humida ſit. Poteſtate autem flauam bilem eſſe calidam, & ſiccam, indicio eſt, quòd ubi plurima in uentriculo continetur, perpetua ſiti infeſtamur. Contrà, ſi hæc euomitur, protinus à ſiti magis uindicamur, quàm ſi plurimam hauſiſſemus potionem. Sitim autem à calore, & ſiccitate prouenire, notius eſt, quàm ut multis à me oſtendi debeat. Idipſum etiam libro primo de ſimplic. medicam. facul. cap. xxx. Galenus copioſè docet. Pari ratione aquam marinam, non obſtante, quòd humida, prout apparet, exiſtat, ſiccam eſſe affirmamus, quòd nimirum poteſtate talis ſit: ſiquidem carnes ſiccat, & incorruptas ſeruat. Sic atram quoque bilem, non obſtante quòd actu humida ſit: neque enim in humorum cenſum ueniret, niſi talis eſſet: ſiccam poteſtate eſſe aſtruimus. Verum hæc ex libris Galeni de ſimplicibus abunde patere omnibus arbitramur.

Pituitæ temperamentum. Bilis flauæ. Atræ. φλέγμα. Humores quomodo calidi, frigidi, humidi, & ſicci dicuntur. Actu eſſe Poteſtate eſſe. Flaua bilis poteſtate calida, & ſicca. Sitis cauſa. Aqua marina ſicca eſt.

De ſecundis quatuor humorum naturalium qualitatibus, ac ſedibus. CAP. III.

Secundæ humorũ qualitates. *Sanguis dulcis.* HACTENVS de primis qualitatibus, quæ quatuor humoribus inſunt, abundè dictum eſt. Nunc de illis, quæ has ſequuntur, adeoque ſecũdæ nominantur, nobis differendum erit. Sanguini itaque, ut etiam Galeni in libello de atra bile inſcripto eſt ſententia, dulcedo ineſt. Nam, quum à moderato calore, ut libro quarto de ſimplic. medica. facul. capite decimo, idem Galenus atteſtatur, cuique corpori dulcedo proueniat, ſanguiſque, ut præcedenti capite demonſtratum eſt, temperatus ſit, ut idem quoque dulcis ſit, neceſſe eſt. Dulcem autem eſſe guſtus quoque confirmat. Quum igitur dulcedo non niſi à moderato calore procreetur, illaque ſanguini liquido inſit, conſequitur etiam illum eſſe temperatum. *Pituita qualitatis omnis ſecundæ expeers eſt.* Pituita profectò naturalis qualitatis omnis ſecundæ, ut aqua, expers adeoque inſipida eſt. Neque enim dulcedinem, neque amaritatem, neque acrimoniam, neque aciditatem præ ſe fert. Cùm enim omnium, quæ in corpore ſunt frigidiſſima, adeoque minimum concocta, & humidiſſima ſit pituita, fieri non poteſt, ut aliquis iã dictorum ſaporum illi inſit, quòd horum nullus ab admodum frigida qualitate procreari poſſit. Vt errare maiorem in modum omnibus conſtet eos, qui pituitam naturalem dulcem eſſe affirmant. *Flaua bilis amara.* Porrò flaua bilis amara eſt, idque ſanè meritò, quòd calida admodum ſit, quippe amarus ſapor, quod multis argumentis libr. 4. ſimpli. cap. 16. & 19. Galenus demonſtrant, calidis, & ſiccis corporibus ineſt. *Atra bilis acerba eſt.* Atra bilis naturalis, qui melancholicus, uel niger humor propriè dicitur, acerba eſt, ſiquidem ſapor acerbus non niſi in terreis, & frigidis, qualis certè, ut è præcedentibus patet, atra bilis eſt, ut idem Galenus eodem in loco cap. 7. teſtis eſt, reperitur. Cæterùm, quæ diximus, ad humores naturales uocatos referenda ſunt. Sic autem medici appellant eos, qui ſunt in animali, quod ſecundum naturam ſe habet, adeoq; illos qui ſuas, iamque expoſitas qualitates ſeruant. Hi certè

omne

omnes, uno duntaxat excepto, ſua, in quibus continentur, in corpore loca obtinent. Sanguinis enim locus uenæ ſunt,& arteriæ. In iis nanque uaſis ſanguis naturaliter continetur, & in totum diſtribuitur corpus. Non ſolùm uerò in uenis, ſed etiam in arteriis, contineri ſanguinem, Galenus in eo libello, cui titulum fecit,an ſanguis natura in arteriis contineatur,aduerſus Eraſiſtratum,& eius ſectatores luculenter admodum demonſtrauit. Diſtat tamen nonnihil ſanguis, qui in arteriis eſt,ab eo,qui in uenis habetur: vt idem Galenus libro primo de laborantibus locis cap. i. & lib. ſexto de Hippocratis, & Platonis placitis confirmat. Quippe ſanguis uenarum colore ruber eſt. Arteriarum uerò, utpote calidior,tenuis, ſubtiliſque, flauior exiſtit. Quanquàm autem ſanguis purus, & ſyncerus, ut in ſuperioribus oſtenſum eſt, & in lib. de plenitudine, & multis aliis locis atteſtatur Galenus,nuſquam in uenis reperitur, ſed ſemper pituitam, ac geminas biles ſibi commiſtas habet: tamen quia is plurimus eſt, alii autem humores eo paucioces,ideò ſolus, tanquam is, qui reliquos copia ſuperat, ex omnibus in uenis apparet. Porrò generationis ſanguinis, ſeu, ut ita dicam, ſanguificationis officina, & inſtrumentum,iecur eſt, quemadmodum idipſum Galeuus libr. iii. de uſu par. corpo. humani, & libro vi. de placitis Hippoc. & Platonis copioſè demonſtrat. Pituitæ, quæ in prima ciborum mutatione, Galeno Commen. xxxix.libr.de natura humana teſte generatur, ac colore alba exiſtit, concoctioneque in ſanguinem mutatur, expurgandæ natura nullum proprium inſtrumentum machinata eſt, quod ſegregàri à ſanguine, excludique non deberet. Eſt enim ueluti dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine una rapitur in uenas, ut per inedias,& cibi penuriam, tempore mutetur, & integrè coquatur, coctumque iam ſanguis euadat. Deſiderat itaque talis humor non uacuari,ſed in corpore manens alterari. Quicquid uerò pituitæ in inteſtinis relinquitur, à bile ex iecore in ea defluente abſterſum,commodiſſimè, ac celerrimè per ſedem eiicitur, quemadmodum libr.v. de uſu par. corpo. humani

ſanguinis locus

Differt ſanguis uenarum nonnihil à ſanguine arteriarum.

Cur ſolus ſanguis in uenis apparet.

Iecur generationis ſanguinis officina.

Pituitæ reponendæ nullus à natura in corpore deſtinatus locus.

fuſiùs Galenus oſtendit. Porrò excrementum, quod à cerebro deſtillat, & è naribus manat, veluti idem Galenus libro ii. de naturalibus facul. cap. ultimo atteſtatur propriè non appellatur pituita, ſed Grecè βλέννα καὶ κόρυζα, Latinè mucus. Flauæ, pallidæue bili, quæ excrementum eſt, quæ à colore eius, qui flauus, pallidúſue eſt appellationẽ hanc accepit, Græcisq; ſimpliciter χολὴ dicitur, natura propriam ſedem deſtinauit ueſicã, quæ iecori ſubeſt. Hæc enim bilem in ie ore natam, ibidemque ſanguini miſtam proprio ductu, & uia; quæ ex iecore in ſe pertinet, attrahit, eamq; ſynceram quidem, nec alio quopiam humore adulteratam; tum quod uiæ, meatúſue anguſtia craſſiorẽ illabi non ſinit, tum quòd eiuſmodi attractio maximè ex humoris familiaritate, & cõuenientia incitetur. Et quãquã hic humor mordax eſt, & acris, ueſiculæ tamen, proprioq; receptaculo triſtis, aut infeſtus minimè exiſtit, ſed ob mutuam cognationẽ iucundus, & amicus, ex quo illa uoluptatem, & iucunditatis ſenſum aliquem percipit. Cæterùm, eo haud quaquam alitur, quòd uſquequaque amarus ſit, nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine, quem per uenam cõſpicuam ex iecoris porta in ſuam ipſius ceruicem inſertam, ſuſcipit. Neceſſarium autem fuit, ut à bile ſanguis purgaretur, ne ſcilicet uniuerſi corporis color, perinde atque in iis accidit, qui ictero laborant, ab ea inficeretur, contaminareturq ue. Atræ bilis naturalis, uel, ut cum Galeno ſect. vi Aphor. Comm. liii. exquiſitùs loquamur, melancholici humoris, qui eſt ueluti fæx & ſedimentum ſanguinis, adeoque niger, ſedes, ac receptaculum, lien eſt. Is enim parte ſua concaua uenam habet à iecoris porta allatam, qua ille à craſſo melancholicoque humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt, & ſuauis, attrahit, & in ſe recondit, per uenarum tenuitates diffundens, & dein aſſidua opera, ſummaque adminiſtratione hunc elaborat, & in tenuiorem, quoad licet, ſuccum cõmutat; ac ubi in illius uenis, & arteriis elaboratus fuerit, non uniuerſus, neque craſſior eius pars, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimentum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Id autem quamuis tenue ſit, nequaquam tamen rubrum eſt, ſed

βλέννα. Mucus. Flaua bilis ſedes.

Vt flaua bilis in ueſiculam trahatur.

Veſicula à ſanguine alitur.

Atra bilis naturalis, ſeu melãcholici humoris ſedes.

ſed ſubnigrum, lienis colore. Cæterùm neceſſe admodum fuit, vt lien ad ſe melancholicum humorem alliceret: niſi enim ab eo expurgaretur iecur, inde impurior ſanguis, totumque corpus decolor magis redderetur.

Quis quatuor humorum naturalium uſus, & motus: quæque eorundem ſequantur temperamenta.

CAP. IIII.

Ex iam dictis facilè quis ſit prædictorum quatuor humorum in corpore animantis vſus, quique eorundem temperamenta ſequantur in eodem effectus, cognoſcetur. Nam ſanguinis in corpore vſus eſt, vt nutriatur: ex eo enim omnes corporis particulæ nutriuntur, nonnullæ quidem exigua interueniente alteratione, vt carnoſæ; aliæ verò, veluti oſſa, non niſi multa intercedente mutatione. Verum ſunt, qui ventriculū ex ſanguine nutriri haud concedunt, vt qui hunc potius ex chylo, ſuccòve illo, qui ex cibo, quem is concepit, procreatus eſt, nutriri contendant, quandoquidem ille famem, & cibi appetentiam ſedet, quod certè non poſſet, niſi ventriculum paſceret, ac nutriret. Sed hanc obiectionem pulchrè diluit Galenus libro quarto de vſu partium, ubi ſcribit, ad perfectam uentriculi, & inteſtinorum nutritionem, toti meſenterio, & omento naturam plures intexuiſſe uenas nutriendis illis dicatas, haudquaquam ab eis traiicientes ad iecur. Quanquam reficiuntur etiam interdum ea cremore illo, quem ex cibis conficiunt: necnon in longiori inedia, per quas venas prius diſtributio ad iecur facta eſt, per eaſdem rurſùs aliquando ſanguis benignus ad eorum nutritionem retrahitur. Vnde omnibus certè peſpicuum fit, refectionem eam, quam ex cremore è cibis profecto capeſcit uentriculus, ueram nutritionem non eſſe, nec appellari à Galeno, ſed potius oblectationē quandam, & ſatietatem nutritionis æmulam. Quippe quod in cremore longè optimum habetur, & congrüens, id ad ſe rapit ventriculus, inque ſuas tunicas ſugendo recondit,

Sanguinis uſus.

Vētriculum ſanguine uere nutriri.

Ventriculus cremoris benignitate fruitur, atque oblectatur.

ex quo fructum,voluptatemq; perinde, atque veſicula iecori ſubſtrata ex bile,percipit, & quodam modo reficitur. Verum quum cremor ille vacua tunicarum ſpatia referciens, in vaporem fuſus,& extenuatus, ad extremum euaneſcit, iſque ſua qualitate conuenienti,cognata,ac familiari potius,quàm ſubſtantia animalē appetentiam,nequaquam autem naturalem depellat,quæ ex eo fit refectio,nutritio propria dici non poteſt. Nam naturalem appetentiam, quæ vacuationem,& diſſipationem partium ſequitur, vna duntaxat ſanguinis ſubſtantia per vētriculi corpus,& molē effuſa,dum in eius naturam conuertitur, mutaturque,ſatiare poteſt. Animalem vero non modo ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate, cognitionève, & conuenientia præditum in ventriculum ingeritur,compeſcit.

Ingeſtus cibus animalē,ſed non naturalem appetentiā ſedat.

Cæterum nemini abſurdū videri debet aliquid voluptatem è re quadam capere, non tamen inde nutriri. Nam ſimile eſt,quod accidit iis,qui æſtiuo tēpore ſe in aqua frigida lauant. Quippe illi non leuem ex iſta lauatione uoluptatem ſentiunt,ac qualitatis frigidæ ſuauitate mirum in modum delectantur, non tamen nutriuntur. Porrò ſanguinis in humano corpore abundantia,temperaturaque efficit moderatos, ridibundos, blandos, venuſtos,ac floridos. Quum enim ſanguis temperatus ſit,ut hæc omnia eius temperaturam ſequantur,neceſſe eſt. Cæterum pituitæ uſus eſt, ut,quod eius in uentriculo generatur,ac cum humoribus,qui ex cibo,& potu in iecur diſtribuuntur, perfertur, Galeno in libello de atra bile aſtipulante, dum cum iis unà concoquitur,ſanguis euadat. Hæc utique ſegnes, ſomnolentos, carnoſos,obesòſue,ac citò caneſcentes facit. Neque enim alios pituita,cum frigidus admodum humor ſit, efficere poteſt. Ita ut rectiſſimè Galenus commen. xxxix. libri de natura humana dixerit, ad mores fingendos nihil conducere pituitam. Segnes enim ſunt perpetuò pituitoſi, adeoque ad nulla officia,ſomno excepto,idonei ſunt. Flauæ bilis uſus eſt, ut inteſtina à pituitoſis excremētis repurget,&abſtergat,atq;eorundē excretionē adiuuet. Defertur aūt hæc ipſa ad īteſtina per meatū duodeno inſertum. Atq; is meatus,per quē iecur bilē in uentrem

Sāguinis temperatura quid in corpore efficiat humano.

Pituitæ uſus.

pituita quos efficiat.

Flauæ bilis uſus.

Meatus bilis ad inteſtina.

trem,adeoq; inteſtina euomit,magna ex parte, Galeno etiã atteſtãte,lib.ii.de tempe.ca.viii.&lib.v de uſu par. corpo. humani,unicus eſt,in nonnullis, iiſque pauciſſimis,geminus Et ubi geminus eſt, maior in duodenum, minor in uentriculi fundum paulò ſuprà ianitorem inſeritur. Bilis uerò iracundos,celeris ingenii,uel ut Galenus cõmen.xxxix.libri de natura humana ſcribit.dexteritate animi,& prudentia præditos,agiles, leues mente,macilentos,& cibũ cõfeſtim cócoquentes. Atq; hinc eſt,quòd naturæ biliofæ cibos concoctu difficiles,uerbi gratia,bubulas carnes melius,quam concoctu faciles, ſaxatiles nimirum piſces,conficere ualeant. Cum enim ipſis calor acris, & mordax inſit,par eſt,ut iſti cibos cõcoctu difficiles,melius quàm eos,qui facilè coquuntur, uincant. Quod enim facilè cõcoquitur,facilè itẽ alteratur,& corrũpitur. Contrà,quod difficilè concoquitur, difficulter quoq; tum alteratur,tũ corrumpitur. Piſces itaq; ſaxatiles alteratu faciles, in bilioſis,calidiſq; admodũ uentriculis neceſſe eſt corrũpi: bubulas uerò carnes,utpote alteratu difficiles,non corrũpi,ſed potiùs cõcoqui:quod Galenus etiam capite primo libri primi de alimentorum facultatibus docet. Melancholici humoris portio,quæ lienis ui cõfici, ac eleborari nequit,proprio ductu in uentriculũ eructãdo eiicitur,Galeno etiã lib.v. de uſu part.corpo.huma.atteſtãte, ut illius actiones iuuet,firmioreſq;, ac ualidiores efficiat. Nã,quum hæc ſit acerba,& acida,uentriculum certè intendit,conſtringit,&in ſeipſum cõtrahit, atque exquiſitè cõprehẽdere cibos,ac retinere,quoad plenè cõcoquantur,cogit. In uentriculi itaque capacitatem hoc modo eructata, hinc tandem in inteſtina relabitur,ac unà cum reliquis excrementis foras propulſatur. Vt hinc palàm fiat omnibus,Auicennam,alioſque nonnullos eius uiri placita mordicus tenentes,plurimùm hallucinari, dum non alia de cauſa melancholicum humorem in uentriculum euomi tradunt,quàm ut famem, ac naturalem appetentiam excitet. Quàm enim hoc ſit falſum, & à diſſectionis ratione abhorreat,alibi,nempe libro ſexto Epidem. ſectio. ſexta,Commento primo;& libro primo de ſympto.cauſis, capite ſeptimo, copioſiſſimè demonſtrauimus

Bilis quos efficiat.

Cur aliqui bubulam carnem facilius,quã ſaxatiles piſces cõcoquunt.

Melãcholici humoris uſus.

Auicennæ,et ſuorum ſequacium erratum.

f 3 mus

Melacholicus humor quos efficiat. mus, vt neceſſe non ſit hoc loco multis referre. Porrò melancholicus humor, Galeno quoq; Commẽ. xxxix. libri Hippocratis de natura humana, teſte, conſtantes, firmos, auaros, moroſos, tetricos, triſtes, inuidos, & timidos reddit. Quorum omniũ cauſas, eius humoris natura ſatis perſpecta, indicat. Non prætereundũ ſilentio erit quod de motu quatuor humorum naturaliũ Soranus Epheſius medicus ſcriptum reliquit. *Humorũ quatuor motus de Sorani ſententia.* Humorum, inquit, ſuis temporibus in corpore dominantur, nempe ſanguis ab hora noctis nona, vſque ad horã diei tertiam: bilis flaua ab hora diei tertia, vſque in horam nonam diei: bilis nigra ab hora noctis tertia, uſque ad horam noctis nonam: Pituita ab hora noctis tertia vſque ad horã noctis nonam. Hæc ille. Atque hanc rationem motus humorum Galenus quoque libro duodecimo Thera. Method. capite quinto, probare videtur, quum acceſſiones ex crudis humoribus excitatas, præcipuè ad veſperam, & noctu, non mane, nec vſque ad meridiem incidere ſcribat.

De quatuor humorum non naturalium differentiis.

CAP. V.

PRAEDICTI quatuor humores haud quanquam eandem ſeruant formam, ſeu ſpeciem, Galeno etiam libro ſecundo de naturalibus facultatibus aſtipulante, *Humores inſalubres et nõ naturales.* quum animal præter naturam afficirur, qualem quum ſecundum naturam ſe habent, ac ſana ſunt, obtinent, Siquidem quum præter naturam afficitur animans, humores naturales ſuas qualitates amittunt, corporique noxam non leuem inferunt, ideoque tum, inſalubres, & non naturales appellantur, & nequaquam ſimpliciter ſanguis, pituita, bilis flaua, uel atra, ſed cũ adiectione, vt ex eorũdem ſpecierum, differentiarum ue commemoratione liquidè patebit, efferuntur. Nam, vt à ſanguine exordiarum, vbi is naturalis eſt, vitioque omni vacat, reliquis humoribus, qui illi in venis commiſti ſunt, dominatur, ac ſimpliciter, & re vera ſanguis eſt,

eſt, & dicitur. Quum uerò à priſtina natura deſciſcens, vitio, corruptelaque deprauatur, non naturalis, & cum adiectione, prout ab uno, aut pluribus ſibi commiſtis humoribus ſuperatur, ſanguis bilioſus, pituitoſus, melancholicus, ſeroſus, vel putridus nominatur: vt de ſanguine dictum eſt, ita etiam de reliquis humoribus ſentiendum erit, eos nimirum naturales appellari, quũ debita, & conuenienti menſura, & portione, ſuisq; qualitatibus tum primis, tum ſecundis præditi, ſanguini in venis commiſti, aut ſuis ſedibus contenti ſunt. Non naturales; vbi contrà ſe habent. Pituitæ autem non naturalis, Galeno libro ii. de differen. febr. capite ſexto, autore, quatuor ſunt ſpecies. Vna quidem ualde frigida, ita ſanè, ut neque excretionis uiolentia quum ex cidit, ueluti libro primo de laborantibus locis, capite primo, Galenus ſcriptum etiam reliquit, calida euadat. Hæc pituitæ ſpecies uitro fuſo tum colore, tum conſiſtentia ſimilis eſt, ideoque à Praxagora, ut loco iam citato teſtatur idem Galenus, vitreus eſt appellatus. Philippus medicus, & alii iuniores, ſimpliciter, nullo alio adiecto nomine, crudum vocauerunt. Is humor ex crapula, deſideque, ac otioſa vita, Galeno capite decimo libri de inæquali intemperie teſte, procreatur: et, ut idem in libro de plenitudine autor eſt, cibi faſtidium, & inappetentiam efficit, inque calido loco obſtructus, vehementisſimos cruciatus excitat. Altera pituitæ non naturalis ſpecies eſt, quam plerique cum ſcreatu expuunt ſenſilem obtinens dulcedinem, ideoque dulcis nominatur. Hæc, ut eodem loco Galenus teſtatur ſomnolentos efficit, & exquiſitè frigida non eſt. Cùm enim dulcis ſit, ut aliquid etiã caloris habeat neceſſe eſt. Siquidem dulce nihil eſt, niſi idem mediocriter calidum ſit, ut libro quarto de ſimplicium medicamentor. facultatib. capitibus decimo, & undecimo Galenus demonſtrauit. Tertia dictæ pituitæ ſpecies acida, quòd expuentibus eiuſmodi eſſe uideatur, vocatur. Hæc certe minus, quàm uitrea, magis uerò, quàm dulcis, frigida eſt. Nam quum concoctione paucus admodum calor ei adiectus ſit: neque enim acidus ſapor ſit, Galeno libro quarto iam citati operis,

Sãguinis non naturalis differentiæ.

Pituitæ non naturalis quatuor ſpecies.

Vitrea.

Crudus humor.

Dulcis.

Acida.

capite decimotertio, atteſtante, niſi quando à calido mutatur ſubiecta materia, ita tamen, ut non ſuperet: vt uitrea minus frigida ſit, dulci uerò frigidior, quandoquidem calor exiguus ille, à quo mutata eſt, facilè, & nullo ferè negotio euaneſcere poſſit, neceſſe eſt.

Salſa. Hæc quidem pituitæ ſpecies famelicos facit. Quarta pituitæ non naturalis ſpecies ſalſa nuncupatur, quæ propter putredinem, uel ſalſæ ſeroſæ humiditatis miſtionem fit. Quum enim dulcis pituitæ portiones quædam ui putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtantiæ permiſcentur, ſalſum in ea ſaporem efficiunt, quemadmodum etiam in maris aqua fieri cernitur. Hæc Galeno atteſtante, ſitibundos efficit. Iam dictis quatuor pituitæ non naturalis ſpeciebus ſunt, qui quintam adiiciant, quam Gypſeam, quòd à Gypſi lapidis forma, & duritia non procul abſit, appellant. Hæc in digitorum articulis, ac pulmonibus non rarò deprehenditur: Galenus hanc ſub uitrea complexus eſt, & meritò quidem, quòd non ſit niſi uitrea, quæ ex concretione ita eſt indurata, ut in lapidis iam conſiſtentiam abierit.

Gypſea.

Flauæ bilis nõ naturalis quinque ſpecies. Cæterùm flauæ bilis à naturæ modo deficientis. Galeno in libello de atra bile, aliiſque locis, teſte, quinque ſunt ſpecies. Prima Græcis λεκιθώδης, Latinis vitellina, quòd ouorum crudorum uitellis tum colore, tum conſiſtentia ſimilis ſit, vocatur. Hæc, ut Galenus loco iam citato autor eſt, in iecore, & uenis procreatur, quando caloris uehementia ſummè coquitur, & quaſi torretur, ut iam ex tenuis ſubſtantiæ diſſipatione craſſiorem, igneumque colorem conſequatur, adeoque uitellorum crudorum ouorum, ut diximus formam exhibeat. Plurimum itaque hallucinatur Auicenna, qui hanc fieri, Fen. i. Can. i. doct. quarta, cap. primo contendit, quando pituitæ, aut melancholiæ portio, flauæ bili permiſcetur. Hinc maioris, & minoris famæ genera bilis comminiſcitur, quæ quam plurimos hodie medicos in deſignandis febrium differentiis mirificè implicatos, & circunretitos tenent. Hac enim ſua opinione Auicenna uitellinam bilem frigidiorem reddidit flaua, & naturali, cùm tamen conſtet illam multis

Vitellina.

Auicennæ error.

partibus

partibus ardentiorem, & calidiorẽ eſſe. Frigidior enim neceſſariò propter frigidorum humorum, pituitæ ſcilicet, aut melancholiæ, cõmmiſtionem redderetur. Sed, ut alia multa pro ſua, qua ductus eſt, imaginatione homo ille fingere ſolitus eſt, quæ nuſquam in rerum natura extant: ita quoque hoc loco ex humorum permiſtione noua quædam, & inaudita ſimplicium genera in uehere conatus eſt. Altera bilis non naturalis ſpecies Græcis πρασοειδὴς, Latinis porracea, quòd porri colorẽ referat, dicitur. Tertia Græcis ἰώδης, Latinis æruginoſa, ab æruginis, quam præ ſe fert, ſimilitudine, uocatur.

Porracea. *Aeruginoſa.*

Quarta ἰσατώδης, Iſatidis colorem referens Latinis nominatur. Quæ ſanè omnes, Galeno in libello de melancholia, & lib.ii. prognoſt.com.xxxix. aſtipulante, in uentriculo ex uitioſis, & mali ſucci cibis, cuius generis ſunt, allium, porrum, cepa, naſturtium, & ſinapi, gignũtur. Quum enim nequeunt à ventriculo deuinci, neque in cremorem conuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primũ ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius illic hæreat, ac commoretur, ventriculi perſiſtente incendio, in æruginoſam mutatur: hæc rurſum in eam, quæ Iſatidis, aut Glaſti colore tincta apparet: minus quidem viridis, quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum accedit colorem. Procreari etiam nonnunquã in iecore, & venis poſſe uideatur, idque in grauibus, & calidisſimis morbis, qui vehementi caloris incendio uitellinam bilem adurunt, & in has ſpecies commutant, quæ tum prorſus pernicioſæ, & exitiales iudicantur. Porrò alia bilis ſpecies à Galeno lib. x. de ſimpl. medic. facul. cap. de bile, recenſetur, quã cæruleam nuncupat. Verùm hæc à quarta nihil diſtare uidetur, cùm conſtet omnibus Iſatidis aut Glaſti colorem eſſe cæruleum. Cæterùm atræ bilis non naturalis, qui humor eſt omnium deterrimus, duæ ſunt, Galeno lib.ii. de natu. facul. teſte, ſpecies. Vna ex melancholico ſucco fit, qui putredinis, aut caloris feruore εἰς ὀξεῖαν ποιότητα, id eſt, acidam qualitatẽ, Galeno lib.ii. de natural. facul. atteſtãte, traſmutatur. Nã ex uſtione nõ naturalis caloris acorem aſcilcit, eoque diſcrimine à melancholico ſucco, qui acerbus eſt, diſſidet. Hæc itaque re

Iſatidis colorẽ referens. *Cærulea nõ differt ab ea, quæ Iſatodes nominatur.* *Atræ bilis nõ naturalis ſpecies tres.*

vera

vera acida eſt, ut quæ ex acerba caloris ui exoluta, in acidã tranſierit. Altera ſpecies ex uitellina uocata bile fit, quoties ipſa igneo percocta eſt calore. Quippe ex vſtione hæc primum in porraceã, dein in æruginoſam, pòſt in cæruleam, nouiſsimè in atram omnium pernicioſiſsimam commigrat, quam ueteres atram bilem radentem appellauerunt, ut quæ caloris feruore ueluti cinis quidam ſit reddita. Hæc certè à naturali, perinde atque fæx uſta à non uſta differt. Quippe calida admodũ eſt, & acris, adeò ut carnem urat, liquet, & corrumpat, cùm naturalis refrigerandi, & deſiccandi facultatem ha-

Atra bilis radẽs. beat. Hincque adeò Galeno lib. xiiii. Therap. metho. cap. ix. ὀξὺς, id eſt, acris propriiſsimè appellatur. Ibidẽ ὀξεῖαν, ut etiam lib. ii de natural. facul. ὀξώδη, hoc eſt, in aceti modum acrem uocat, quòd corpus animalis ſua craſsitudine partibus eius ſe affigens, adhæreſcensque, arrodat, exulceret, & radat, terramque, ſi ſuper eam fuſa ſit, fermenti more, & quodam quaſi æſtu efferueſcens, attollat, bullasq́;, quales feruentibus iuſculis innatare

4. Apho. 24. videmus, excitet: ut rectiſsimè Hippocrates dixerit, difficultates inteſtinorum, quæ ab atra inceperunt bile, eſſe lethales, eò quòd acris ſit, & minimè acida: fieri enĩ nõ poteſt, ut ea, quæ ex flaua bile per aſſationem gignitur, atra bilis, unquam ſit acida. Siquidem auſterus, acidusque ſapor exuperantis frigiditatis ſunt indicia, & rebus primò inſunt crudioribus, & nondum à calore elaboratis, & percoctis. Quum enim percoquuntur acida, dulcia, amara, & ſalſa demum euadunt. Proin ſi amara ſunt, ut in ſuccedentem ſaporem, acrem nimirum, permutentur neceſſe eſt. Amarum nanque nunquam acerbũ, vel acidum fit. Cæterùm Auicenna, & alii, qui huius ſectantur placita, tertiã atræ bilis ſpeciem adiiciunt, quæ ex pituita aduſta procreatur. Quod ſi de omni pituita non naturali intelligunt, illis concedendum haud erit.

An ex pituita, atra bilis procreari poſsit.

Neque enim de uitrea hoc rectè affirmatur, ut quæ propter immenſam ſuam frigiditatem, ſuperſtite animali, nunquàm eouſque aduri poteſt, ut in melancholiam, ac veluti in cinerem uertatur. Neque etiam de acida, eandem ob cauſam. Neque ne dulci, quæ ex cerebro deſillat, aut in pulmone, uentriculo, aut inteſtinis coaceruatur.

uatur. Hæc enim vehementi calore concreſcit quidem, ſed in alterius humoris ſpeciem nunquam mutatur, ſed in frigidioribus maximè locis concretione dureſcit, & in uitream, aut gypſeam abit. Reliquũ igitur eſt, ut de ſalſa, & quæ in venis computruit, adeoque caloris cuiuſdam præter naturã particeps eſt, idipſum intelligamus, quam certè credibile eſt, ſi uehementius, & prorſus torreatur, in quandam acrem, atramque bilem commutari poſſe, quæ tertia eiuſdem ſit ſpecies. Quod Galenus in libello de atra bile inſcripto breuiter iis innuere uerbis voluit. Pituita, inquit, qualitatis expers eſt, ut aqua: ſed naturali qualitate mutata, nõ tantùm ſalſa, ſed acris quoque redditur.

De quatuor humoribus ſecundariis. CAP. VI.

AVICENNA Fen.i. Canon.i.doctr.iiii. cap.i.præter iam dictos, alios adhuc quatuor humores recenſet, quos ſecundos appellauit. Hunc deinceps multi alii medici ſequuti, idem planè, quod ille, ſtatuerunt, atque quatuor illis humoribus ſecundis peculiaria nomina impoſuerunt. Verùm, ſi quis horum naturam, & eſſentiã paulò intimius rimetur, & penitius excutiat, partium ſimilarium potius ſubſtantias, quàm humores eſſe deprehendet. Tamen quum non ſimpliciter humores, ſed cum adiectione ſecundarii nominentur, non admodum reluctamur iis, qui clarioris doctrinæ gratia illos ita appellare volunt. Præſtaret tamen eos ſimilariũ partium humores, quàm ſecundarios nominare, ut ex eorundem procreationis modo ſatis liquet, qui eſt eiuſmodi: ſanguis ſimul atque è uaſis amplioribus in anguſtiora, quæ unicuique parti natura dedit, attractus excideret, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtãtis particulæ ſenſim perfunditur, eaq; commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis nominatis. Atque is certè non eſt, niſi ſanguis purior, & multiplici concoctione exquiſitè elaboratus in exilibus arteriis, veniſque contentus, hinc mox ex earum finibus in uacua partium ſimilarium loca influxurus,

Humores ſecundarii, rectius ſimilarium partium humores appellarentur.

Quatuor ſecundariorũ humorũ generatio. Primus.

rus,& ex quo partes ſimilares ꝓximè alētur. Hic cer
tè,cùm nondum ad ſimilarium ſubſtantiam pertineat,
ſed ĩ propriis, cuiuſq; particulæ,vt dictũ eſt,exilibus ar
teriis, & uenis cõſiſtat, rectè humor appellari poteſt.
Nomen nõ habẽs. Huic nullum eſt peculiare à recentioribus medicis im-
poſitum nomen, ideoque humorem ſecundarium no-
Secũdus. men non habentem appellarunt. Alter ſecundarius hu
mor eſt,qui per oſcula exilium uaſorum iam excidit, &
per media ſpatia ſimilarium partium roris modo diſper
gitur, inque earundem ſubſtantiam diffunditur, atq; in
fluit, illiſque adiungitur, apponiturve. Adeoque pro
prium eſt partium ſimilarium, Galeno etiam cap.lix.ar
tis medicæ teſte, alimentum, quod ex appoſitione fit.
Humor alimentarius. Quippe id proprium eſt, eodem Galeno libro tertio de
tempera.cap.iii.teſte,alimentum quod iam nutrit,& ap
poſitum eſt. Hinc nonnulli humorem hunc alimenta
Humor inſitus. rium nominant. Galenus lib. vii. Therap.metho.cap.vi.
ἔμφυτον, lib.vero.ii.de diffe.fe.ca.xiii. σύμφυτον ὑγρότητα, hoc eſt,inſitum humorem appellat, non quòd nobi
ſcum natus ſit, & ſubſtãtiæ noſtræ portio ſit à prima ſta
tim origine ſuſcepta, ſed quòd partibus ſimilaribus in-
Ros. ſitus eſt. Recentiores etiam nõ ineptè Rorem vocant.
Tertius. Tertius humor eſt is, qui craſſior iã factus, ac coactus,
concretuſve partibus agglutinatur,& ſolidis fibris adhe
reſcit,& in partis ſubſtantiam mutatur,illiq́ue perfectè
iam aſſimilatur. Hic non eſt niſi carnoſa, & adipis ſub
Carniformis. ſtantia. Hinc eſt,quòd a nonnullis carniformis nomi
netur. Recentiores autem medici huic uni, & eidem,à
Gluten. ſtatu uario, varia indiderunt nomina. Quatenus enim
ille annectitur,& agglutinatur, Gluten ipſis, ab aggluti
nando,appellatur. Quatenus uerò in partis ſubſtãtiam
Cambiũ. mutatus eſt, & illi perfectè iam aſſimilatus, Cambium
Cambire. barbara voce nuncupatur. Nam,etſi cambire elegãs, &
Quartus. antiquum ſit uerbũ,quo Plautus,Priſcianus, & Ennius
Primigenius et natiuus. vſi ſunt,& idem quod permutare ſignificat, tamen Cam
bium uox Latina nõ eſt,qua tamẽ barbari permutatio
nem innuunt. Quartus humor eſt, qui partibus ſimila
Humidũ radicale. ribus ingenitus eſt,& à prima ſtatim origine ſuſceptus,
& inſitus. Hinc a quibuſdam primogenius, & natiuus,
ab aliis humidũ radicale,quòd ſcilicet ſpiritus, & calo
ris,

ris,totiusque vitæ fundamentum ſit, & pabulum, uoca tur. Galenus ſolidam ſimilarium partium ſubſtantiam, lib. vii. The. metho, cap. vi. uocat, ut infrà fuſius monſtrabimus. Porrò quatuor humoribus ſecundariis iam ordine recenſitis, abſumptis, & depaſtis, quatuor ſiccitatum genera, ſeu differentiæ comitantur: de quibu ita loco iam citato Galenus diſſerit. Quod, inquit, ſeniũ in ſanis eſt, id ſicca intéperies eſt in ægris. Itaq; etiam inſanabilis eſt, ſi prorſus ſit cõſummata. Eſt aũt prorſus cònſummata, vbi ſolida ſimilariũ partium ſubſtãtia reddita eſt ſiccior. Nam eſt, & altera ſiccitas, vtiq; quum ea, quorũ ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro, & adeps, ſunt liquata. Etiam tertia, quum propria humiditas vnde partes nutriuntur, omnino abſumpta eſt. Continetur ea in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam per ea ſparſus. Quarta ab iis diuerſa ſiccitas eſt, quæ in propriis cuiuſque particulæ exilibus arteriis, uenisque conſiſtit. Prouenit, & hæc ex ſanguinis penuria Hactenus Galeni verba recenſuimus, è quibus ꝑſpicuũ euadit oĩbus, primã ſiccitatẽ eſſe, quando humidum, quod vocãt radicale, abſumitur. Nam, quum ſolida ſubſtãtia partium ſimilarium Galeno non ſit niſi ea, quæ ex ſemine nata eſt, qualis eſt arteriarum, venarum, neruorũ, oſſiũ, cartilaginum, membranarum, ligamentorum, & tunicarum, vt metipſe lib. i. de naturalibus facultatibus teſtatur, & humidum radicale à ſemine quoque deriuetur, vt idem ſit dicere ſolidam ſimilarium partium ſubſtantiam abſumi, aut humidum radicale, neceſſe eſt. Solida igitur ſimilarium partium ſubſtantia, non ad carnoſam earundem ſubſtãtiam, utpote, quæ ex ſanguine nata eſt, ſed ad humidum primogeniũ, ſeu radicale, quòd à ſemine prodiit, pertinet. Proinde quamcunque ſolidior illa ſubſtantia ab ortu conditionẽ acceperit, eandem totius uitæ curſu retinet. Nam fibræ ex humido, liquidoque ſemine creatæ, quanquam diuturnitate magis, magisq; ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium, quod aridiſſimum eſt, ueniant, ſemper tamen eius humidi, quòd à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi omnem uitam recondunt: quod ut recens natis, & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Huius

Quatuor ſiccitatũ genera. *Prima.* *Altera.* *Tertia.* *Quarta.*

itaque

itaque humidi abſumptio primam, & quæ ſanari non poteſt, ſiccitatem procreat. Vt autem quarti humoris ſecundarii abſumptio primam, adeoque peſſimam ſiccitatem efficit: ita tertii conſumptio ſecundam, ſecundi tertiam, & primi quartam, quæ curatu omnium facillima eſt, parit.

DE PARTIBVS CORPORIS HVMANI,

SECTIO V.

De partium humani corporis differentiis, CAP. I.

Similares partes, quæ. ὁμοιομερῆ

PARTIVM humani corporis prima differentia eſt, quòd ex iis aliquæ ſunt ſimilares, aliquæ inſtrumentales. Similares autem partes, ὁμοιομερῆ Græcis dictæ, quæ ſibi undique ſimiles ſunt, unam parilemq; omnino ſubſtantiam adeptæ, appellantur. Ita enim lib.i.de hiſtoria animal.cap.i.Ariſtoteles definiuit, eas eſſe, quæ in ſimiles ſibi partes diuiduntur, ſcribens. Nec aliter Galenus, „ eaſdem libro primo Therap. metho. capite ſexto, definit, „ ubi inquit: Partes ſimilares ſunt, quæ undique in „ ſimiles diuiduntur. Et libro octauo de placitis Hippo. „ & Platonis, ubi in eum modum eas finit: Similares, ait, „ partes ſunt, quæ omnes tum ſibi mutuò, tum toti ſimiles partes habent; veluti arteriæ, uenæ, nerui, oſſa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tunicæ, caro, & id genus aliæ. Atque hæ ſanè omnes ueræ, & legitimæ ſunt ſimilarium partium definitiones, quòd ſingulas in ſe earundem partium differentias, quæ quidem, ut ex Galeno manifeſtiſſimè colligitur, geminæ ſunt, complectuntur. Aliæ enim ſunt, quarum uniuerſæ particulæ inuicem eiuſdem

Duæ partium ſimilariũ differentiæ.

eiuſdem ſpeciei ſunt, Et hæ quidem re uera, hoc eſt, ut ad vniuerſas partes, quæ eas cõſtituunt, ſimilares ſunt. Quippe in partes alterius naturæ, rationis, ſeu ſpeciei, diuidi nequeunt. Primæ quoque ſunt, quòd iis aliæ priores non ſint. De iis profectò loquitur Galenus libro primo de elementis, vbi inter cætera ſic ſcribit: Homo ex primis, & ſimpliciſſimis ſenſilibus elemẽtis, ſimilaribus nominatis, conſtat, fibris, membranis, carne, adipe, oſſe, cartilagine, ligamento, neruo, medulla, & aliis vniuerſis, quorum particulæ omnes eiuſdem inuicem ſpeciei ſunt. E quò ſanè Galeni loco etiam palam fit, eius generis ſimilares, non ſolùm primas, ſed & ſimpliciſſimas dici. Aliæ ſunt ſimilares partes, quæ non re uera undique ſibi ſimiles ſunt, & eiuſdẽ naturæ, ſed ſenſus duntaxat iudicio. Siquidem in partes alterius naturæ, & diuerſæ ſpeciei, diuidi poſſunt. Eius generis ſunt uenæ, & arteriæ, quòd ſimpliciſsimæ, & re vera ſimilares, ut ad uniuerſas ſuas partes, non ſint. Ex fibris enim, & membranis, quæ certè diuerſæ ſunt naturę, & ſpeciei, conſtant. Hinc eſt, quòd Galenus capite ſecundo libri de inæquali intẽperie, rectiſſimè arterias, & venas è ſimilariũ numero ſummoueat, neque enim, ut dictum eſt, reuera ſimilares exiſtunt. Sed præſtat Galeni uerba recenſere: Digitorum, inquit, particulæ ſunt oſſa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciem non eſt, ſed ſunt ſimilares, ac primæ, exceptis tamen arteriis, & uenis. Hæ nanq; ex fibris, & membranis conſtant. Hæc ille. Non ſunt itaque uenæ, & arteriæ ſimilares partes prima ratione, id eſt, ut ad uniuerſas ſuas partes, adeoque ſimpliciſſimæ, ſed altera dũtaxat ratione, hoc eſt, ſenſus iudicio, & ut ad ſe totas. Omnes enim uenæ, & arteriæ partes, toti uenæ, & arteriæ, & mutuò ſibi ſimiles ſunt. Non eſt igitur, ut ſimpliciſſimas appellemus partes, ſed potius ſenſu ſimplices. Atq; hinc eſt, quòd Galenus in libello de optima corporis humani cõſtitutione, ut etiã uenas, & arterias inter ſimilares partes numerare cõmodè poſſet, eã partim ſimilarium finitionẽ afferre uoluerit ὁμοιομερῆ, ĩquit, καλεῖται δηλονότι πρὸς αἴσθησιν ἁπλᾶ, ideſt, Similares partes uocantur, quæ

ſimilares re uera.

primæ partes.

ſimpliciſſimæ partes, quæ ſimilares ſenſus iudicio.

Venæ, et arteriæ ſimpliciſſimæ, & re uera ſimilares nõ ſunt.

quæ ſcilicet ſenſu ſimplices ſunt. Abunde enim ſufficit, vt in reſolutione partiũ inſtrumentaliũ aliquid ſenſus iudicio ſimplex, & ſimilare ſit. Vt hinc omnibus palàm ſit, Galenum non uno ſimpliciter modo ubique de ſimilaribus partibus locutum fuiſſe. Nam ubi uenas, & arterias inter ſimilares receſet partes, hic ad ſenſum magis, quàm ad rei naturam ſpectat. Quod nõ obſcuris uerbis capite ſecundo de differentiis morborum, ubi uenas, & arterias inter ſimilares partes recenſet, & ſeipſum explicat, ſignificauit inquiens: Porrò ſingulæ partes inſtrumentales, ex aliis, quæ ſenſus iudicio ſimplicia uidẽtur, ſunt conſtitutæ. Et paulò pòſt, Itaque, ait, ſi uel oſſium aliquod, vel caro, vel reliquorum corporum, quæ ſenſus iudicio ſimplicia eſſe videntur. &c. Contrà ubi è numero ſimilariũ partiũ uenas, & arterias excludit, hic ad rei naturã potius, quàm ſenſus iudicium reſpicit. Siquidem altiori indagine uenarum, & arteriarum naturam, eſſentiamque perquirens, ſenſuſque iudicio minimè contentus, ex diſſimilibus partibus, nempè fibris, & mẽbranis coalitas eſſe conſiderat. Quare, cùm duæ ſint, ut iam liquidò monſtratum eſt, ſimilarium partium differentiæ, ineptè admodum à nonnullis partes ſimilares in hunc finiuntur modum: Similares partes ſunt, quarum omnes partes eiuſdẽ inuicem ſpeciei exiſtunt, vel ita: ſunt, quarum omnes particulæ eiuſdem ſpeciei cum toto exiſtũt. Quippe hæ finitiones alteram duntaxat ſimilarium partium differentiam complectuntur. Vt igitur ſimilaribus vtriuſque differentiæ partibus congruentem finitionẽ, adeoque abſolutam, & perfectam habeas, primam, quã, nos ex Ariſtotele, & Galeno produximus, amplectaris, neceſſe eſt. Sed hæc alibi etiam copioſè diximus. Cæterùm ſimilares partes multis quoq; aliis nominibus à Galeno donantur. Nam propria hominis elementa eidem nominantur, idque non temere. Quippe etſi hæ partes communes quoque brutorum quibuſdam exiſtunt, equo nimirum, boui, cani, & id genus aliis: omnia enim huiuſmodi arterias, venas, neruos, ligamenta, mẽbranas, & carnes obtinent: non tamen hæc ad unguem planè humanis ſimilia, ſed nonnulla quoque genere diuerſa, velut vngulas, cornua, calcaria, roſtra, ſquamas habent.

Galenus a pugnã tia uindicatur.

Inepta ſimilariũ partium definitio.

Propria hominis elementa

habent. Dicuntur etiam ἁπλᾶ μόρια, hoc eſt, ſimplices partes, ob cauſam paulò antè expoſitam. Vocãtur etiam πρῶτα μόρια, ideſt, prima corpora, quòd ſcilicet ex illis conſtituantur aliæ partes, quæ ſecundæ, & compoſitæ appellãtur. Item ὁμογενῆ, hoc eſt, eiuſdẽ generis, propter cauſam ſuprà dictã. Et στοιχειώδη, ideſt, elementares. Præterea αἰσθητὰ στοιχεῖα, hoc eſt, ſenſilia, ſenſuive obnoxia elemẽta. Ex iis nãq; ueluti elemẽtis, partes cõpoſitæ, & inſtrumentales conſtant. Quòd autem ſenſui obnoxia ſunt, hoc ipſo à mundi elementis, utpote quorum ſenſus minimè, iudex eſt, differunt. Deniq; eidẽ στερεὰ μόρια, id eſt, ſolidæ particulæ nuncupantur. Ita enim lib. i. de natu. facul. ſcriptũ reliquit: Vocantur aũt ſic ſolidæ corporis particulæ, arteriæ, uenæ, nerui, oſſa, cartilagines, mẽbranæ, ligamenta, & tunicæ omnes, quas elementares, ſimilares, & ſimplices, paulò antè nominauimus. Hæc ille. Porrò inſtrumentariæ partes ſunt, quæ ex ſimplicibus, ſimilaribuſve conditæ ſunt. Verbi gratia, caput, manus, pes, cerebrum, cor, iecur, & id genus aliæ. Sortiũtur autem, & illæ alias quoque apud Galenum, reliquoſque ſcriptores appellationes. Siquidem Græcè δεύτερα, συνθετά, ἀνομοιομερῆ, ἑτερογενῆ, καὶ ὀργανικὰ μόρια, id eſt, ſecundæ, compoſitæ, diſſimilares, & diuerſi generis particulæ nominantur. Quarum quidem appellationum cauſæ, facilè ex iis, quæ paulò ſuprà de ſimilaribus dicta ſunt, cuiuis innoteſcent. Animaduertendũ autem hoc loco erit inter ſe differre inſtrumentariam partem, & inſtrumentũ: uel, ut Græci loquuntur ὀργανικὸν μόριον, καὶ ὄργανον. Nam, ut dictum eſt, pars inſtrumentaria duntaxat ea nominatur, quæ compoſita eſt. Inſtrumentum autem, ut lib. i. The. Method. cap. vi. Galenus atteſtatur, quælibet animalis pars, quæ perfectam edere actionem poteſt, uocatur. Ita ſanè oculus inſtrumentum eſt, quia actionem perfectam, nempè uiſionem, edit: lingua itidẽ, quia loquelam: & crura, quia itionẽ perficiũt. Atqui ſimul etiam partes ſunt inſtrumẽtales, quòd ex pluribus ſimilaribus compoſitæ ſint. Sunt uerò etiam inſtrumenta, arteria, uena, & neruus: quodlibet enim illorũ perfectã edere actionem poteſt, diſtributionẽ nimirũ ſpiritus uitalis, ſanguinis, ſenſusq;, & motus in uniuerſum corpus.

ἁπλᾶ μόρια. *πρῶτα.* *ὁμογενῆ,* *στοιχειώδη.* *αἰσθητὰ στοιχεῖα.* *στερεὰ μόρια.* *Partes ſolidæ.* *Inſtrumẽtariæ partes.* *Diuerſæ partium inſtrumẽtariũ appellationes.* *Differũt pars inſtrumẽtaria, et inſtrumẽtum.* *Inſtrumentum.*

pus. Non tamen ſunt inſtrumentariæ partes, ſed potius ſimilares. Quid multa? quũ à ſimilaribus, ut Galenus loco iam citato fu us docet, functiones edãtur, inſtrumẽta ſint, neceſſe eſt. Non ſunt igitur inſtrumẽta, quod crebrò Galeni interpretes faciunt, cũ partibus inſtrumẽtalibus temerè cõfundenda, nec promiſcuè pro inſtrumento pars inſtrumentaria Latino interpreti reddẽda erit. Licebit quidẽ, inſtrumentum ſimpliciter appelles partẽ inſtrumentariã, eò quòd plures ſunt partes ompoſitæ, quibus inſtrumenti nomen conueniat, & quæ perfectè edere actionem poſſint, imò omnes partes inſtrumentariæ, ſunt etiã inſtrumenta: atqui non licet vice verſa partes ſimilares, quæ inſtrumẽta ſunt, partes quoque inſtrumentarias uoces. Hinc eſt, quod Galenus cap. iii. lib. de morborum differ. partes inſtrumentarias, ὄργανα, ideſt, inſtrumenta, vocat, at non uice uerſa ſimilares partes inſtrumentarias appellat. Nõ eſt igitur ὀργανικὸν μόριον cũ τῷ ὀργάνῳ temerè confundendum. Porrò iam dictarũ partium variæ ſunt, differentiæ. Quippe ex iis tres ſunt, quæ medicis principes uocantur, cerebrum, cor, & iecur. Sic autẽ dictæ ſunt, quòd ab iis uniuerſum corpus regitur, ac gubernatur. Sunt enim principia, ac veluti fontes facultatum noſtrum corpus gubernantium. Nam cerebrum animalem, cor uitalem, iecur naturalẽ facultatem ſuppeditat. Non deſunt, qui iam dictis quartam adiiciunt principem partẽ, teſtes nimirum, eò quòd genitricem facultatem obtineant, & ad ſpeciei propagationem, ac conſeruationem faciant. Præterea, aliæ ſunt partes, quæ iam cõmemoratis quatuor miniſtrant, nempè nerui, arteriæ, uenę, & uaſa ſeminaria. Nerui quidem cerebro, arteriæ cordi, uenæ iecori, vaſa ſeminaria teſtibus famulãtur. Per neruos enim cerebrũ ſenſum, & motum in totũ animal tranſmittit. Per arterias cor uitalẽ calorem, & ſpiritũ in uniuerſum corpus diſtribuit. Per uenas, ueluti canales, iecur ſanguinem in totũ corpus ſpargit. Per uaſa ſeminaria genitale ſemen teſtes in uterum deriuant. Sunt etiam quædam partes, quæ ſeipſas gubernant, uerùm à principiis uim quandã mutuantur, ut eſt uentriculus, inteſtina, lien, & renes. Ventriculus enim ex cibo ingeſto cremorem propria, & innata ui gignit,

Partium corporis differentiæ quatuor.

Principes partes.

Miniſtrãtes.

Tertia differentia.

gnit,ſed aliquid mutuatur. A cerebro enim ſentiendi,à corde viuēdi, à iecore nutriendi, altricēmve facultatē accipit. Idem de reliquis iudiciū. Sunt denique quarti generis partes,quæ,nec aliorū gubernationi præsūt,neque aliunde gubernantur, cùm innatam facultatē habeant,vt os,ligamentum, mēbrana,cartilago, glādula, pinguedo,& caro ſimplex. Omnes enim hæ partes natiuas obtinent facultates, quas neque ab aliis mutuātur,nec aliis diſpertiunt, caro quidem carnis procreandæ,os oſſis:cartilago cartilaginis, & reliqua eodē modo.Omnes autem corporis partes venarū,arteriarū,et neruorum adminiculo ad eſſentiæ ſuæ conſeruationem indigēt:venis quidem,vt nutriantur:arteriis autem,ad inſiti caloris moderationem: neruis; vt quæ illis noxia ſunt,ſentiant. Atque hæ quidem ſunt generales partium humani corporis differentiæ,Nunc reliquum eſt, vt ſpeciatim de ſingulis diſſeramus, tamē quoad fieri poteſt breuiſſimè, vt hinc medicinæ tyrones leuem ſaltem partium humani corporis notitiam cōſequantur, & ad diſſectionem inſtructiores veniant. Exordiemur autem ab oſſibus, vt quæ veluti fundamenta ſunt vniuerſum corpus ſuſtinentia. Sunt autem numero ſanè multa,nempe trecenta,& quatuor. Quæ,vt ordine quodam cōmemorentur, vniuerſam humani corporis oſſiū inuicem cohærentium compactionē,quæ Græcis σκελετὸς dicitur,in quatuor præcipuas partes,caput,ſpinam manu,& crura,digeremus, initioque capitis oſſa ſuccinctè admodum percenſebimus.

Quartus

Ab oſſibus cur exordiendum.

Oſſium humani corporis numerus σκελετός.

De oſſibus capitis. CAP. II.

ϰρανίον. Caluaria περικράνιος.

Os quoddam cerebro inſtar galeæ, rerum opifex circumpoſuit, quod Græcis κρανίον, Latinis calua, & caluaria,vulgo teſta dicitur. Membrana verò, quæ caluariam, craniùmve extrinſecus ambit, περικράνιος appellatur. Cæterum caluaria octo conſtat oſſibus, duobus ſyncipitis, vtrinque nimirum vno, frontis vnico,occipitis ſimiliter vno, duobus infra, ad vtranque uidelicet aurem uno cunei formi,& ethmoide. Syncipitis,quod Græcis βρέγμα vocatur, oſſa duo, vtrinque

Octo caluariæ oſſa.

ſyncipitis oſſa duo.

enim vnum eſt, in capitis lateribus, veluti quidam parietes, locata ſunt, vnde etiam Barbaris parietalia vocantur. Frontis, quam μέτωπον Græci nominant, os, quod vnicum eſſe diximus, quodam modo orbiculare eſt. Occipitis, quod ἰνίον Græci nũcupant, vnicum dun taxat os exſtit. Temporum, quæ Græcis κρόταφοι dicuntur, oſſa bina ſunt, vtrinque vnum ad ſuã aurem poſitum. Hæc, quia petræ ſpeciem præ ſe ferũt, ut Galeno uiſum eſt, aut quod lapideã duritiẽ habẽt, λιθοειδῆ, id eſt petroſa, lapideàve appellantur. Duobus uerò temporũ oſſa donãtur proceſſibus: quorũ unus oblõgus, tenuiſq;, ſtyli ſcriptorii, acuſve imaginẽ exhibet, ideò Græcis γραφοειδὴς, στυλοειδὴς, & βελονοειδὴς, & a calcaris gallinacei effigie, πλῆκτρον vocatur. Alter proceſſus uaccini, uberis papillæ imaginẽ refert, ideoq; Græcis μαστοειδὴς, Latinis autẽ mamillaris nominatur. His duobus alius adhuc proceſſus accedit neutiquam infimus, qui mediã oſſis iugalis, de quo paulò pòſt, partem efformat. Atq; hactenus ſex caluariæ oſſa numerauimus. Septimum eiuſdẽ os Græcis σφηνοειδὲς, Latinis cuneiforme, quòd veluti cuneus inter capitis, & maxillæ ſuperioris oſſa inmittatur, dicitur. Hoc Galenus in libris de uſu par. corporis humani, os palati crebrò appellat. Hoc, ſi quod aliud, inſigniter varium eſt, proinde ueteribus à multiplici forma πολύμορφον eſt nominatum. Hoc, quia cerebro ſubſtratũ, illiusq; ueluti baſis eſt, aut quia alia caluariæ oſſa ei innitũtur, uulgo baſilare nũcupatur. Porrò cuneiforme os in externa parte ad caluariæ baſim quatuor proceſſus habet, utrinq; binos, & ueſpertilionum alarum modo prominentes, unde etiã Græcis πτερυγοειδεῖς nominantur. Octauum caluariæ os in frontis oſſis baſi locatum, multis foraminulis coli, aut cribri inſtar, odorũ gratia, peruiũ eſt, olfactusq; inſtrumẽtorũ ſedes cõtinet, cuius rei gratia Græcis ἠθμοειδὲς, noſtris colatorium, & cribratum dictum eſt: Hippocrati à ſpongiæ ſimilitudine, & q; ſpõgiæ ritu perforatũ ſit, σπογγοειδὲς uocatur. Prædicta caluariæ oſſa ſuturis quibuſdam, quæ Græcis ῥαφαὶ appellãtur, diſtincta ſunt, quæ pro capitis figuræ diuerſitatis uariant, Siquidem naturalis capitis figure quinque obtinet ſuturas, quarum tres ueræ dicũtur,

Bregma.
Parietalia.
μέτωπον.
Frons.
ἰνίον.
Occiput.
κρόταφοι.
Tẽpora.
Oſſa petroſa.
Proceſſus oſſium tẽporis.
γραφοειδὴς.
σφηνοειδὲς.
Cuneiforme.
Os palati
Bafilare.
Proceſſus alis ſimiles.
Os ethmoides.
ἠθμοειδὲς.
Colatorium.
σπογγοειδὲς.
S.turæ.
ῥαφαί.

tur,ſerratiles enim ſunt,dentatiſque pectinatim compagibus coeunt.Atq; harum quidem duæ trãſuerſæ ſunt, quarum altera in,ſyncipite,ſeu uerticeeſt,& Grecis στεφανιαῖα,Latinis uerò coronalis,quod ſcilicet coronæ in ea potiſſimùm capitis parte collocentur, appellatur,

Naturalis figura capitis. Veræ. Coronalis.

Alteta in occipitio eſt,quæ à maiuſculæ literæ Λ effigie Grecis λαμβδοειδὴς,&ab υ forma,ὑψιλοειδὴς nominatur.Tertia a medio poſterioris, ſiue eius, quæ in occipite conſiſtit, per capitis longitudinem ad medium uſque anterioris ſuturæ exſtẽditur;hincq; adeò Græcis ὀβελαῖα,uulgoSagittalis,quod ueru,ſagittæ ue inſtar recta, & ſatis longè incedat. A uirgæ quoq; ductu, nonnullis ῥαβδοειδὴς uocatur. Harum triũ ſuturarũ figura fere Η maiuſculæ Græcorũ literæ ſimilis eſt. Præter iã dictas tres ſuturas,duæ aliæ occurrunt, quæ non ſunt niſi duæ à ſagittali ſutura quodã modo æque diſtantes lineæ per capitis longitudinem,una utrinq;, ſupra aures porrectæ. Hæ fiunt duobus mutuò ſibi incumbentibus, cohærentibusq; oſſibus,quæ non ſuturarũ ſpeciem, ſed ueluti duarum inuicem incumbentium ſquamarũ imaginem exprimunt,a quarum quidem ſimilitudine Græcis λεπιδοειδῆ προσκολλήματα, id eſt, ſquamoſæ conglutinationes dicuntur. Vulgus medicorũ mendoſas nuncupat ſuturas. Galenus & alii quidam clarioris doctrinæ gratia ſuturas κροταφίας,hoc eſt,temporales uocãt. Quomodo autẽ in nõ naturali capitis figura ſuturæ hæ uariantur,lib.i. noſtræ anatomes cap. viii diximus.Sufficiat enim.hoc loco naturalis capitis ſuturas recẽſuiſſe

Lambdoides. Sagittalis. ῥαβδοειδὴς. Fictæ, & mendoſæ ſuturæ. Squamoſæ cõglutinationes, aut cõmiſſuræ temporum. Suturæ tẽporales

Cæterùm inter capitis oſſa proximum locum obtinet,quod Græcis ζύγωμα, ζυγωειδὲς, & ζυγῶδες, Latinis Iugale dicitur.Hoc uerò nominis accepit,quòd utraque oſſa(ſunt enim utrinque ſingula)boum, equorũue iugis ſimilia ſint. Cõſtat hoc os ex duorum oſſium proceſſibus,inuicem tranſuerſa ſutura coeuntibus. Vnde uulgo os paris nominatur. Oſſi temporis ampla,& anfractuoſa cauitas,inſtrumenti auditus gratia,inſculpta eſt,quæ torruoſo foramine in càpitis amplitudinem, cerebri ſedem,pertingit.Hæc præter alia, duo complectitur oſſicula,quorum unum incudi,aut rectius molari denti, alterum malleolo non ineptè comparatur, quæ

ζύγωμα. Os iugale. Os paris. Inſtrumentũ auditus. Oſſiculũ incudi cõparatũ.

 inſtru-

oſſiculũ malleo ſimile. inſtrumentum auditus aperientibus, ac ſcindẽtibus apparent. Quin etiam tẽporis os poſteriori, inferiorique ipſius parte ſimul cũ occipitis osſis baſe eam caluariæ regionẽ efformat, quam præruptæ petræ, aut rupi, non duritia modò, uerumetiã imagine diſſectionis periti cõ *os præruptæ petræ.* ferunt. Cæterum ſuperior maxilla, quæ Græcis ἡ ἄνω σιαγὼν, aut γένυς dicitur, præter tenuia quædã fungoſa, *Maxillæ ſuperioris oſſa.* & veluti membranea oſſicula, quæ in narium amplitudinis ſummo, in exiccatis caluariis impensè cartilaginea obſeruantur, & dentes, duodecim conſtat oſſibus, *Primũ.* vtroque ſcilicet latere ſenis. Primum os, alteram osſis iugalis partem conſtituit, & nonnihil temporis, ſupercilii que, ac ſedis oculi, & totũ ſcilicet exteriorẽ angulũ *Secundum.* in ſe complectitur. Secundum, reliquis omnibus minimum, & ſquamæ modo tenue, in interno, ſiue magno oculi angulo, conſiſtit, ubi foramen habetur, cui carun *Tertium* cula preæſt internum oculi angulum occupans. Tertiũ ſimiliter ut præcedens, tenue & ſquamæ modo pellucidum cernitur. Paulò minus toto quadrãgulũ eſt, in in- *Quartum.* terno latere oculi repoſitum. Quartum reliquorum ipſius oſſiũ longè maximũ exſtit, ſuperiorumq; alterius *Quintum.* lateris dentiũ alueolos ſibi inſculptos habet. Quintũ ex duobus naſi oſſibus alterum eſt, oſſiculum videlicet durũ, ſolidũ, latum, tenue, oblongũ, & quadrangulo po *sextum.* tius, quam triangulo ſimile. Sextũ cum ſuo pari nõ minimã palati, & nariũ amplitudinis portionẽ conſtituit. Situm eſt ad palati extremũ, qua nares in fauces, vel na *Inferior maxilla.* riũ foramina ad palatũ tendunt. Inferior maxilla, quæ Græcis ἡ κάτω σιαγὼν, ἡ γένυς nominatur, homini vnico cõformatur oſſe, ac in ſummo mẽto lata eſt. Definit *Proceſſus eius.* vtrinq; in duos proceſſus, quaſi bicornes: quorũ alter infrà latior, dein in mucronẽ definẽs vertice ipſo tenua *Dentium numerus* tur: alter in capitulũ tranſuerſum oblongũ finit. Porrò dentes, qui Græcis ὀδόντες dicuntur, plurimũ numero trigintaduo ſunt, vna ſerie in vtraq; maxilla ſedecim. *Inciſorii τομεῖς.* Priores quatuor, quia ſecãt, Græcis τομεῖς, τεμνικοί, Latinis Inciſorii appellãtur. Sũt enĩ acuti, & lati, vt oblatũ ipſis cibum mordẽdo cultri inſtar prõptè incidant, & *διχαστῆρες.* cõfringant. Vocãtur etiam διχαστῆρες, quaſi diuiſores, quod ſcilicet cibum diuidant, & ſecent, atque partiantur

tur quicquid offertur. Et κτένες, ideſt, conciſores, quia cibum κτείνουσι, ideſt, conficiunt, & comminuunt. Aliis placet ſic à pectinum ſimilitudine eſſe uocatos. Et γελάσινοι, quod inter ridendum nudentur, & oſtendantur. Deinceps horum lateribus vtrinque duo alii adiacent, Græcis κυνόδοντες, Latinis canini dicti, quòd exeitis canum, qui hos inſignes habẽt, dentibus ſimiles ſint. Poſt hos decem (ab utroq; enim latere, vt plurimùm quini) Graecis γόμφιοι, Latinis maxillares nominati. Sic autem à loco, cui infixi ſunt, vocatos eſſe conſtat. Alio nomine eiuſdem Graeci μύλας, & μυλίτας, Latini molares, quòd iis, ueluti molis cereales fruges tenuentur, & atterantur cibi. Poſtremi dentes, qui omnium ſunt reconditiſſimi, ac propemodum gingiua operti, à Plinio genuini appellantur. Poſtremò naſcuntur anno ætatis vigeſimo, ſed & in ſenecta quibuſdam, anno nimirum octogeſimo, vt libro v. de genera. animal. cap. vltimo, & tertio de partibus eorundem autor eſt Ariſtoteles. Quocirca Græcis σωφρονιστῆρες, quòd ſcilicet eo tempore, quo ſapere ſolemus, producantur: & ὀψίγονοι, ideſt, ſerotini, & κραντῆρες, quaſi ætatem perficientes, ac complentes, uulgo dentes ſenſus, & ſapientiae nuncupantur. Sinus, quibus dentes continentur; & infiguntur, propter ſimilitudinem, quam cum brutorum praeſepibus obtinent, Graecis φάτνια, Latinis praeſepiola: foſſulae uero, ſiue alueoli quos dentes ſubeunt, Graecis βόθρια, à foueae ſimilitudine vocantur. Caeterum foramina capitis, quæ multa, & uaria ſunt, hoc loco referre nihil attinet. quod ſi tamen quiſpiam haec ipſa cognoſcere voluerit; is ea ex capite xv. libri primi noſtrae anatomes petat. Porrò ſupremae laryngis gutturiſve parti ad linguae radicem, os vnitatis nomine donatum, ſed variis, pluribuſque oſsiculis contextum praeponitur, quod Graecis à literae υ figura ὑοειδὲς, & ὑψιλοειδὲς, atque à Λ imagine nonnullis λαμβδοειδὲς appellatur. Sunt, quibus propterea quòd in faucibus conſiſtat, φαρύγγετρον dicitur. Conſtat, ut plurimùm, undecim oſsibus.

κτένες. γελάσινοι. Canini. κυνόδοντες. Maxillares. γόμφιοι. μύλαι. μυλῖται Molares Genuini.

σωφρονιστῆρες. ὀψίγονοι κραντῆρες. Dẽs ſapientiæ. φάτνια. βόθρια. Foramina capitis. os hyoides. ὑοειδές. ὑψιλοειδές. λαμβδοειδὲς φαρύγγετρον.

De ſpina,& quæ huic anneɛtuntur oſſibus.

CAP. III.

Spina. ῥάχις, νῶτον. SPINA, quæ Græcis ῥάχις, & νῶτον dicitur, ex pluribus oſſibus, & uariè inuicem articulatis, & commiſſis efformata eſt, ſpinaliqùe medullæ, quam Græci νωτιαῖον μυελὸν vocant, iter præbet, ac corporis veluti carina quædam, fundamentumque eſt, trigintaquatuor osſibus, quæ Græcis *σπόνδυλοι*, Latinis uertebræ, quòd verticillorum, quibus mulieres fuſos aggrauant, formam referant, dicuntur. *σπόνδυλοι. Vertebræ.* Harum uertebrarum proceſſus in corporis poſteriora exerti, aculeoque, & ſpinæ perſimiles, Græcis ἄκανθαι, Latinis ſpinæ nuncupantur. *ἄκανθαι. Tranſuerſi proceſſus.* Habent etiam ſuos tranſuerſos proceſſus, qui tamen peculiari nomine donati non ſunt. Vniuerſa uerò ſpina in tres diuiditur partes, ceruicem, thoracem, lumbos, ſacrum os, & coccyga. De quibus ordine differemus. *Ceruix.* Ceruix, ſiue collum, quod Græcis αὐχὴν, καὶ τράχηλος dicitur, ſeptenas continet vertebras, multis, & in omnibus non pari numero, proceſſibus ornati. *Dens.* In medio ſecundæ uertebræ, ex ſuperiori, mediaque ſui corporis regione, proceſſus quidam inſignis, & altus, admodumque durus, & ſolidus enaſcitur, quem quòd denti, ac potisſimum hominis canino, aſſimilatur, Græci priuatim ὀδοντοειδῆ, id eſt, dentiformem, & ὀδόντα, hoc eſt, dentem nominant. Alii hunc proceſſum, quòd turbinata ſit figura, ſeu nucis pineæ formam referat, κωνοειδῆ: alii quòd cuſpidis ſeu nuclei pyramidisve modo extuberet, πύρηνον, & πυρηνοειδῆ appellant. *κωνοειδής.* Porrò vertebrarum ceruicis poceſſus undecim numero ſunt, duo in ſuperiori corporis ſede, vtrinq; ſcilicet vnus, ad latus ſinus, cui incumbentis uertebræ oblongum corpus inſidet. *Proceſſuū uertebrarū ceruicis numerus.* Duo item deſcendentes, qui incumbentem ſubeunt uertebram. Duo deinde ſcendētes, quibus ſubditæ uertebræ aſcendētes proceſſus excipiuntur. Quatuor tranſuerſi proceſſus, utrinq; enim ſunt ſinguli, at illi rurſus gemini bifidiq;. Vndecimus, poſterior proceſſus, ſeu ſpina dorſi pars thoracem conſtituens, quam nōnulli ſimpliciter Dorſum vocauerunt, Græci uerò, quòd poſt ſeptū tranſuerſum cōſiſtat, *Thoracis uertebra.*

μετά

μετάφρενον, in homine quidem magna ex parte duodecim habet uertebras. Aliquando tamē, quanquam rarò, quibusdam vel deeſt una, uel ſupereſt, ſed deeſſe rariùs, quàm ſupereſſe inuenitur. Homines uerò plerunq; à canibus una thoracis uertebra ſuperantur. Iam dictis ſub ſunt, lumborũ, qui Græcis (ὀσφύες, & ἰξύες, & ψόαι) dicũtur, uertebræ quinq;. In canibus tamen, & caudatis ſimiis plures lumborũ uertebræ exiſtũt. Dein ſuccedit os Græcis ἱερὸν appellatum; Latinis ſacrum, quòd ſcilicet grāde, magnũq; ſit. Quippe ueteres Græci quicquid ingēs, ac præclarũ haberi uolebāt ſacrũ uocabāt. Dicitur etiam πλατὺ, hoc eſt latum, amplumq;, quòd eius amplitudo facile reliquarũ uertebrarũ, quibus inſtar baſis, tutiſſimiq; fundamēti ſubiicitur, magnitudinē uincat. In homine plurimũ ſex propriis oſſibus, inuicē ualidè nexis, in ſimiis autem, & canibus, tribus tantùm, compactũ eſt. Os ſub ſacro oſſe locatũ Græcis κόκκυξ, à formæ obliquitate, & in mucronem ductum, ac rubore appellatur. Siquidem illi hoc ipſum ad Cuculi roſtrum retulerunt. Sunt qui illud etiam ὀῤῥοπύγιον, quod propriè caudam uolucrũ ſignificat, nominare ſolēt. In homine hoc os crebrò ex quatuor extruitur oſſicolis, in canibus autem è tribus. Thorax Græcis medicis uocatur quicquid coſtis utrinq; interceptũ circunſcribitur. Anterior autē thoracis pars iiſdē στῆθος, et στέρνον nuncupatur. Thoracis autem oſſa ſunt ex ſpina duodecim dorſi uertebræ, totidē coſtæ, & os pectoris. Coſtæ quæ Græcis πλευραὶ dicũtur, uiris, & mulieribus ab utroque latere plurimũ duodecim ſunt. Rariſsimè enim decimatertia uiſitur, atque hac rariùs adhuc undecima. Septē elatiores suis cartilaginibus pectoris oſſi, & uertebris dorſi articulātur, hinc Græci γνήσιαι, καὶ ἀληθεῖς, Latinis ueræ, legitimæ, perfectæq; nominātur. Quinque autem inferiores ſolis uertebris annectũtur, ad pectoris uerò os non pertingũt, ſed ī thoracis lateribus deſinũt, ideoq; Græcis νόθαι, καὶ ψῶαι, Latinis ſpuriæ, & tenuiores, illegitimæ, imperfectæ, & recētioribus mēdoſæ vocātur. Harũ coſtarũ ſpuriarũ cartilago mollis eſt. unde χόνδροι etiā nũcupātur. Proinde factũ eſt, ut partes ſupra umbilicũ utrinq; ad latera iā dictis ſpuriis coſtis ſubiectæ, Græcis, & Latinis Hypo-

Marginalia: μετάφρενον. — lumbi. — Os ſacrũ. — Coccyx os. — θώραξ. — στῆθος. — στέρνον. — Coſtæ. — Veræ. — ſpuriæ. — hypochōdria.

Pectoris os. Hypochondria nuncupētur. Pectoris os, quod Græcis, ut dictū eſt, στέρνον, καὶ στῆθος appellatur, aliā in quadrupedibus animātibus, aliā in homine cōſtructionis rationē habet. Quippe in hoc tribus plurimū oſſibus, ſeptem coſtarum utrinq; articulationē excipiētibus extruitur, in illis uerò ſeptē conſtant oſſibus. Primū pectoris os in homine ſuperiori ſede lunatū cernitur, & ueluti foueā oſtēdit, *σφαγή. Iugulum.* quā Græci σφαγὴν, Latini propriè iugulum nominant, vulgus furculā ſuperiorē. Oſſi pectoris ad finē ſubnata eſt cartilago, quæ quòd obtuſo enſis gladiive *Enſiformis cartilago.* mucroni ſimilis eſt, Græcis ξιφοειδὴς, Latinis enſiformis, & mucronata, barbaris malum granatum, quòd ſcilicet unius balauſtii apicis imagini accedat, item ſcutum, clypeus oris ſtomachi, ſcutalis, cultralis, & quòd *Os cordis.* laryngis operculi formam referat, appellatur. Oſſiculū quoddā ad baſim cordis inuenitur: ubi aortæ, uenæ arterioſæ, earundemq; membranarū habentur radices. *Scapula.* Scapula, quæ Græcis ὦμος, ὠμοπλάτη, ἐπινώτιον, & ſimpliciter πλάτη appellatur, Latinis etiā Scoptulū opertū, & *Scoptulum.* ſimpliciter Scoptulū, vulgo, & Barbaris Spatula dicitur. Trianguli quodā modo imaginem exprimit. Hæc duos *ἀκρώμιον.* obtinet proceſſus, quorū ſuperior, ac ſuper humeri articulū pertingens, veteribus Græcis ἀκρώμιον, Latinis ſummus humerus nominatur. Inferior, ſiue interior proceſ- *σιγμοειδής.* ſus, inſtar antiquæ Græcorū literæ C cauus eſt, ob id σιγμοειδὴς nuncupatur. *ἀγκυροειδής.* Aliis ab imagine, quam habet cū altera anchoræ parte, quæ terræ infigitur, ἀγκυροειδὴς vocatur. Nōnullis uerò κορακοειδὴς, quòd corniculæ roſtri *Claues, ſeu clauicula.* modo incuruatur, uocatur. In utriſq; lateribus cōſiſtūt claues, ſeu clauiculæ, quæ Græcis κλεῖδες, Latinis uerò iu- *παρασφαγίς.* gula, & furculæ nūcupātur. Pars clauiculæ pectoris oſſi cōtermina, Græcis παρασφαγὶς dicitur. Quæ autē ſuperio- *ἐπωμίς.* ri ſcapulæ proceſſui articulatur, ἐπωμὶς Græcis uocatur.

De oſſibus manus. CAP. IIII.

Brachium. Humerus. BRACHII os, ſeu, ut Celſus nominat, humerus, eſt os id, quod ſcapulæ, et cubito articulatur, ac Græcis βραχίων, Latinis brachium, Barbaris adiutorium brachii appellatur. In medio inferioris humeri ſedis ſinus cum ſuis tuberibus talis prorſus conſiſtit, qualis in

trochleæ rotula, ad quã funes voluũtur, cernitur, qui ob id humeri rotula uocatur. Vniuerſa uerò pars inter brachiũ humerũve, & brachiale ſita, Græcis πῆχυς, ὠλένη, & ὤλενος, Latinis cubitus nũcupatur. Cõſtat autẽ duobus oſsibus inuicẽ incũbẽtibus, & coarticulatis, quorũ inferius, ꝙ & longius eſt, Græcis priuatim πῆχυς, Latinis vlna, barbaris focile maius uocatur. Superius autem Græcis κερκίς, Latinis radius, Barbaris focile minus nominatur. In ſuperiori ſua ſede ulna, qua poſteriorẽ cubiti articuli regionẽ cõſtituit, duos inſignes adipiſcitur proceſſus, quos Græci κορώνας, ꝙ rotũdi ſint (foris nãq; gibberoſi, intus uerò caui exiſtũt) uocãt. Vnũ ex anterioribus, & ſupernis eius partibus, qui minor eſt, & ſinũ in anteriori humeri ſede ad elatiorẽ rotulæ regionẽ excul ptũ ſpectat, ſuisq; tuberibus illi exquiſitè congruit. Alterũ ex poſterioribus, & inferioribus partibus ipſius, priore multò craſsiorẽ, & ampliorẽ, quẽ Athenienſes ὠλέκρανον, Hippocrates uerò ἀγκῶνα, Latini gibberũ nominant. In inferiori ſui parte vlna proceſſum aliũ obtinet, quem, quia in acutum procedit, Græci à ſcriptorii ſtyli, aut, columnæ imagine γραφιοειδῆ, & στυλοειδῆ appellãt. Extremæ, ſummæve manus, quæ Græcis ἀκροχεὶρ dicitur, & à cubito ad extremã vſq; digitorũ aciem progreditur, partẽ cubito articulatã, Græci κάρπον, Latini brachiale, barbari Raſetã uocant. Octo autem inter ſe forma, & magnitudine differẽtibus oſsibus, ac duplici ordine diſtinctis brachiale extructum eſt. Pars autẽ ſummæ manus à brachiali ad radicẽ vſq; digitorũ deducta, Græcis μετακάρπιον, κτεὶς, κτένιον, & ἄδρων, Latinis poſtbrachiale nominatur. Cõſtat quatuor oſsibus, quæ reliquis digitorũ oſsibus sũt lõgiora. Digiti autẽ manus, qui Græcis δάκτυλοι dicũtur, numero quinq; ſunt, terniſq; ſeriatim, ac ueluti ĩ acie poſitis oſsibus cõſtãt, quæ ob id Græcis φάλαγγες, κόνδυλοι, & σκυταλίδες, Latinis cateruæ, agmina, acieſve, internodia, & articuli vocãtur. Hæc ſi ſingula cõiũgas, erũt numero quindecĩ. Primus, ac maior digitus græcis ἀντίχειρ, hoc eſt, promanus, ꝙ reliquis quatuor ſibi oppoſitis æquiualeat, atq; adeò ꝓ tota manu ſit dicitur. Hip. hũc μέγαν, id eſt, magnũ nominat. Latinis pollex, ꝙ ui, ac dignitate cæteris polleat, appellatur. Eo enim

Humeri rotula. Cubitus. Vlna. Radius. Vlnæ proceſſus duo. κορώναι. γραφιοειδής. Sũma manus. κάρπος. Brachiale. Poſt brachiale. Digiti manus. φάλαγγες. κόνδυλοι. Primus digitus. Pollex.

enim amiſſo omnes reliqui poteſtate inter ciderunt, q̃ abſque eius ope, & auxilio agere poſſint nihil. *Secundus.* Secundus Græcis λιχανὸς à lingendo, quòd meditabundis ori inſertus crebrò lingatur. Latinis ab uſu *Index.* Index nuncupatur. *Tertius.* Tertius græcis μέσος, Latinis *Medius.* medius, impudicus, infamis, & uerpus, a uerrendo podice dictus eſt. *Quartus.* Quartus Græcè παράμεσος, Latinè *Anularis* anularis, quòd ueteres in eo anulos geſtabant, uocatur. Alio nomine ἰατρικὸς græcis, *Medicus* medicus Latinis appellatur. *Quintus.* Quintus græcis μικρὸς, Latinis *minimus* minimus, & paruus, atque auricularis, quòd nimirum eo auriſi ſordes expurgentur, nuncupatur. Cæterùm natura manuum articulis, ueluti auctarium, ſecuritatis gratia, ut ſcilicet implerent, ſtringerent, ac quo minus laxationi obnoxii eſſent, *ſeſamina oſſicula.* oſſicula quædam circumpoſuit, quæ à Seſami leguminis minuti ſpeciæ, græcis σησαμοειδῆ, Latinis Seſamina nominantur Ea uerò in ſingulis manibus ſunt duodecim. Duo in ſecundo pollicis internodio. Duo etiam, ſed multò minora, impenſiusque cartilaginea, in primis quatuor digitorum internodiis habentur. Vnum quoque in pollicis tertio internodio, unumque ad exterius latus connexus oſſis poſtbrachialis paruum digitum ſuſtinentis, ad brachiale interdum inuenitur. In reliquis verò digitorum internodiis rariùs unum, niſi in ualde ſenibus inuenitur.

De cruris, & huic connexis, oſſibus.

CAP. V.

SACRI oſſis lateribus vtrinque grande os connectitur, cui integro nullum nomen eſt inditum. Quanquam enim continuum eſt, tamen in tres veluti ſedes diſtinguitur. *Ilium os.* Ampla enim, & lata, ſuperiorque ipſius pars, quæ ilia reſpicit, græcis λαγόνων, Latinis Ilium os appellatur. *Coxendicis os. Coxa.* Media, alteraque eius ſedes femoris caput profundiori acetabulo admittens, græcis ἰσχίον, Latinis coxendicis os, & ſimpliciter coxa nũcupatur. *Pubis os. Pectinis. os.* Tertia ſedes, anteriorque, qua in pubis regione cum alterius lateris oſſe committitur, inſigniterq́, perforatum eſt, græcis ἥβη, Latinis pubis, & pectinis os appellatur. *Femur.* Femur, quod græcis μηρὸς dicitur, os eſt, quod

à coxis

à coxis incipit,& ad genua, quæ Græcis γόνατα vocantur, finitur. Quippe rotundo capite coxæ inarticulatur, duobus autem capitibus grandioribus in tibiæ oſſis ſinus intrat. Ad femoris oſſis ceruicem duo cōſpiciuntur proceſſus: quorum alter externum femoris latus occupat, quem Græci μέγαν τροχαντῆρα, Latini magnū rotatorem nominant, quòd ſcilicet omnium corporis proceſſum nulli alteri oſſi commiſſorum facilè maximus ſit. Hunc etiam propter amplitudinem, & quandam cum natibus imaginem, Græci γλουτὸν vocant. Alter minor eſt, multoque inferius in interno femoris latere, nonnihil uerſus poſteriora conſpicuus, & modicè oblongus eſt: hacq; de cauſa minor, & interior rotator dicitur. Vniuerſa pars cruris, quæ inter talum, genuque poſita eſt, Græcis κνήμη, Latinis tibia nuncupatur. In ea quemadmodum in cubito, bina ſunt oſſa, quorum alterum, nempè interius, & grandius totius membri nomine κνήμη, ideſt, tibia uocatur. Alterum verò, quod exterius locatum eſt, & interiori craſſitudine admodum cedit, Græcis περόνη, Latinis fibula uocatur. Anterior tibiæ pars tenuis, excarnis, & inſigniter gibba, Græcis κρέα, & ſequentius adhuc προκνήμιον, & ἀντικνήμιον appellatur. Poſterior uerò pars, quæ tibiæ quaſi pulpa eſt, quòd hic obiter, ſed extra inſtitutum attingere placuit, γαστροκνημία Græcis, Sura Latinis, nominatur. Ante tibiæ, uerò cum femore articulum os quoddam præponitur rotundum, & breui ſcuto non abſimile, Græcis ἐπιμολίς, & ἐπιγονατίς, Latinis mola, patella, & genu rotula nnncupatur. Porrò tibiæ, & fibulæ imæ partes talo commiſſæ, exterioreque ſuo latere gibbæ, & nulla prorſus muſculi parte obtectæ, Græcis σφύρα, Latinis malleoli appellantur. Sunt enim duplices: qui enim in fibula eminet, exterior: qui in tibia, interior nominatur. Aliquot Latini interpretes, maximo errore σφυρὰ, talos interpretantur. Pes Græcis πὺς dictus ſex donatur oſſibu . Primum Græcis ἀστράγαλος, & ἄστριος. Latinis talus, uulgò Baliſtæ os, quod nucis baliſtæ formam referat, dicitur. Ab imis tibiæ oſſis, & fibulæ appendicibus, magna ſui parte, comprehenditur. Huic alterum os, quod Græci πτέρναν, Latini calcaneum, & calcem

Genua. *Proceſſus femoris.* *Magnus rotator.* *γλουτός.* *Rotator minor.* *Tibia.* *κνήμη.* *Fibula.* *περόνη.* *κρέα.* *προκνήμιον.* *Sura.* *ἐπιμολίς.* *Mola.* *Patella.* *σφύρα.* *Interpretum Galeni error.* *Pedis ſex oſſa.* *ἀστράγαλος.* *Talus.* *Calcis os.*

calcem vocant, omnium pedis oſſium facile maximum
Nauicu-lare. ſubiicitur. Tertium os poſteriori ſede admodum profundo donatur ſinu, cauitatemque naui ſimilem obtinet, unde etiam nauiculare, & nauiforme, atque à cym-
σκαφοειδὲς. bæ imagine, *σκαφοειδὲς* Græcis, Latinis os cymbam referens, nominatur. Quartum os, quod Græcis, & Lati-
Tarſus. nis *ταρσὸς* appellatur, non eſt niſi quatuor oſſium, ex quibus conſtat, ſeries quorum tria nauiculari, aut cymbam referenti oſſi coarticulantur: quartum verò, exteriusque ſitum, quod teſſeræ, cubovè aſſimilatur, & ob id
κυβοειδές. Græcis *κυβοειδὲς* vocatur, calci iungitur. Quatuor tarſi
Planta. oſſibus quinque plantæ, quæ Græcis *πεδίον* nomina-
πεδίον. tur, oſſa articulantur. His quinque pedis digiti ſuſtinentur, è quibus pollex duobus tantum oſſibus efformatur, reliquis interim tria internodia ſibi uendicantibus. Quinetiam in pede totidem, ac in manu exigua oc-
ſeſamina currunt oſſicula Seſami ſemen referentia. Ad hæc in
Vngues. pede, non minus, quàm in manu, ungues uiſuntur. Por-
Cartilagines palpebræ. rò utrique palpebræ, quæ Græcis *βλέφαρον* nuncupatur, una adnata eſt cartilago, utrinque mollis, & longa, in palpebrarum extremo, qua illæ inuicem conniuent,
βλέφαρον. locata. Hinc cartilagini palpebrarum pili, qui Græcis
βλεφαρίδες. *βλεφαρίδες*, Latinis Cilia nominantur, infiguntur. Auris cartilago itidem mollis, & tenuis, auris formam re-
Cilia. fert. Ab inferiori naſi oſſium ſede, qua hæc aſpera, &
Auris cartilago. latiori, quàm ſuperiori parte ſunt, duæ naſcuntur cartilagines, quæ deorſum in anteriora exporrectæ, inuicemque coniunctæ ſenſim molliores euadunt, ac in naſi ex-
Naſi. tremo ueluti in cartilagineum ligamentum degenerãt. Ab oſſeo item ſepto narium foramina dirimente alia exoritur cartilago, quæ à tota anteriori ſepti ſede procedens, internæ duarum primarum cartilaginum regioni ſecundum ipſarum longitudinem adnaſcitur. His tribus cartilaginibus aliæ duæ, utrinque ſingulæ, acce-
λάρυγξ. dunt. Caput aſperæ arteriæ, quòd Græcis *λάρυγξ*, La-
Prima cartilago tinis guttur dicitur, ex tribus conſtat cartilaginibus: quarũ prima anterior, maximaq́; foris quidé gibba, in-
θυρεοειδής. tus aũt caua, ſcuto quodã modo ſimilis prælongo, hinc Græcis *θυρεοειδὴς*, Latinis Scutiformis, Barbaris Scutalis,
Secunda & peltalis uocatur. Secunda prima minor eſt, & maior tertia,

tertia,maximaque ſui parte poſteriorem laryngis ſedẽ cõſtituit,ac quãtũ ſcutiformis cartilago à perfecti circuli figura deficit,hoc ipſa adiicit,& ſuperiori,poſterioriq; eius parte ſupplet. Hæc nomine deſtituitur, ideoq; innominatã appellant. Anulo autem,quem Turcæ ſagittantes dextro pollici imponunt,vt eius ope arcus neruũ rubuſtius trahant, ſimilis eſt. Tertia cartilago Græcis ἀρυταινοειδὴς nũcupatur,quòd ſcilicet, quũ integra eſt & membrana,tunicave aſperã arteriam intus ſuccingente adhuc obducitur,illi ollatũ parti, qua aquam manus, lauaturis affundimus,quam ἀρύταιναν uocãt, ſimillima ſit. Membranis autem ſuis liberata gemina eſſe uidetur, duabusq; cõſtituitur partibus. His tribus igitur laryngis cartilaginibus,alia quædam mollis,& ſubſtantiæ tertiæ cartilaginis ſuperiori parti prorſus ſimilis accedit,quæ laryngis perelegans efficitur operculũ,accuratè prohibens, ne quid cibi,aut potus in laryngem defluat. Hæc quidem Græcis ἐπιγλωττίς nominatur, & quà palatum reſpicit,gibba eſt,& mollis, qua verò laringi innititur, caua,ſimaq;, ac multò, quàm ſuperiori parte durior. Porrò tertia cartilago laryngis in medio rimam efferunt tibiarũ, ſeu potius fiſtularũ linguis,quas ori indimus,rimis ſimilẽ,quæ Græcis γλωττίς, Latinis lingula nũcupatur. Noſtræ ætatis medici,maximo, & pudendo errore, lingulã,& epiglottida inter ſe cõfundunt, quũ tamẽ diſſectionis peritis liquidò conſtet eſſe diuerſas planè corporis partes. Reliquæ aſperæ arteriæ cartilagines, quæ ipſius caudicem, & ramos in pulmones digeſtos conſtituunt, C vel σ Græcè literæ imaginem exprimunt.

Tertia.
Laryngis operculũ.
ἐπιγλωττίς.
Lingula.
γλωττίς
Error medicorum lingulam cum epiglottide confundentium.

Quid ligamentum, muſculus, cutis, & cuticula. CAP. VI

LIGAMENTVM, quod Græcis σύνδεσμος dicitur corpus eſt ſimilare,ex oſſe, aut cartilagine, aut quauis duriore membrana principium ducens,ſenſus omnis expers,durum, ſed tamen cartilagine mollius, album, & exangue,cauitatisq; expers. Varios autem in colligando,continendo,obtegendo, & muſculis conſtituẽdis in homine vſus præſtat. Muſculus autẽ,qui Græcis μῦς appellatur,pars corporis eſt inſtrumentalis,voluntarii motus inſtrumentum, ex ligamẽto in fibras plures diuiſo

Ligamentũ quid.
Vſus ligamenti.
Muſculus.

& carne

& carne has continente,& intertexente formatum,neruorum,venarum,& arteriarum in ſe recipiens ſurculos.

Partes muſculi tres. *Caput.* *Venter.* *Finis.* *Cauda.*

Conſtat muſculus tribus partibus,principio,medio , & fine.Principium quidem , quod caput muſculi uocant, prima diuiſio conſtituit.Id enim eſt,quod neruum maxima ex parte recipit:vel in quod inſeritur neruus.Medium verò,in quo diuiſionis ſeries conſiſtit,hoc eſt,vbi neruus,& ligamentum multiplici diuiſione ſic confuſa ſunt,ut uix diſcernãtur, uentrem appellant. Qua uerò parte ſe tandem colligunt,atque in unum réfluunt,neruorum,& ligamentorum exiles fibræ,finis,cauda,& extremum dicitur,Græci ἀπονεύρωσιν,ideſt,eneruationem, quod fibrarum muſculi citra carnis interuentum veluti coalitus exiſtat,appellant. Alio nomine Græcis τένων, Latinis tendo nominatur. Verùm non omnis muſculus in tendinem finit,ſed in illis tantùm habetur,qui longo ductu feruntur.Atque ii ſanè modò in teretem, modò latum,& veluti membraneum,modò breuioré,modò longiorem deſinunt. Breues autem tendine carent, & vndique carnoſi ſunt.

ἀπονεύρωσις. *τένων.* *Tendo.*

Cutis. *δέρμα.* *Cuticula.*

Porrò cutis omnium partium corporis natiuum tegumentum eſt , ac Græcis δέρμα,eò quòd δέρεσθαι, ideſt, excoriari queat, Latinis corium nominatur. Huic alia tenuis cuticula, & prorſus exanguis obducitur,ſupernaſciturque,ceparum propemodum tenuioribus,ac pellucidis reſpondens inuolueris.Hæc,quia cutis quædam uelut efflorеſcentia eſt,Græcis ἐπιδερμὶς,quaſi ſumma cuticula, aut extima ſuperficies vocatur.

ἐπιδερμὶς. *Carnea membrana.*

Cuti per vniuerſum corpus membrana ſubiacet,quæ cuticula longè robuſtior,craſſiorq; eſt, & fibris quibuſdã raris,iis,qui illi ſubſternuntur , muſculis adhæret,connaſciturque,cuti uerò pertinacius committitur. Hanc diſſectionis periti, quòd carneis fibris adaugeatur,carneam appellant. Vulgo , & barbaram ſectantibus medicinam Panniculus carnoſus dicitur, Inter hanc membranam, & cutem pinguedo, ſeu adeps, qui Græcis πιμελὴ nominatur, plurimis naſcitur:Nunc breuiter muſculorum numerum , eo quo oſſa ordine, à muſculis in capite locatis orſi,commemorabimus.

Adeps. *πιμελὴ.*

De

De muſculis caput, & eas, quæ in capite ſunt, partes mouentibus. CAP. VII.

Frontis muſculoſa ſubſtantia.

CARNEA membrana ſub frontis cute, quam prometopodion Greci uocant, carneis fibris aucta, muſculoſaque reddita, plureſque neruorum propagines mutuata, illam mouet. Palpebram ſuperiorem duo tenues, lati, & membranei muſculi hanc attollentes, & deprimentes mouent. Vnus portionem maioris anguli, qui ad naſum eſt, amplectitur, palpebram ad ſuperiora contrahens. Alter totum minorem angulum occupat, palpebram deorſum agens. Inferior palpebra planè immobilis eſt. Oculum ſeptem agunt muſculi, duo quidem in lateribus, ſinguli ſcilicet ad utrunque angulum: alii autem duo, vnus quidem infernè, alter uerò ſupernè: quintus uero, & ſextus, ut circumactionis motui præeſſent, poſitione obliqui ſunt. Septimus grandis eſt, & undecunq; à iam dictis occultatus, ſolusq; neruum uiſorium in orbem ambit, ipſum cõſtringens ac muniẽs.

Muſculi palpebræ ſuperioris duo.

Oculorũ muſculi ſeptem.

Buccarũ, labrorũ, et naſi alarũ muſculi duodecim.

Buccas, & labra quatuor utrinque muſculi agunt. Primus, membraneus, & amplus ex uertebrarum ceruicis ſpinarum regionibus, deinde ſcapularum, & clauicularum, & pectoris oſſis ſedibus ortus, uſque ad faciem protenditur. Conſtituitur a carnea membrana, carneis fibris adaucta. Secundus ſimiliter membraneus eſt, totamque eam buccarum ſedem, quam inflamus, complectitur, à ſuperiore maxilla pronatus inferiorem inſeritur. Tertius a maxillæ ſuperioris oſſe enaſcitur, inq; ſuperioris labii latus implantatur. Quartus ab inferioris maxillæ humiliori parte ortus, in mediam humilioris labri ſedem implantatur. Cæterùm, ut hoc quoq; obiter dicamus, Bucca, quæ Græcis gnathos dicitur, vtrunque faciei latus eſt, quod ſpiritu detento inflatur. A malis iuxta tertium iam dictum muſculum carneus quidã, ſed tenuis membraneuſque enaſcitur muſculus, qui in ipſo modicè verſus priora deſcenſu, in duas portiones partitur, unam naſi alæ radici, alteram ſuperioris labii parti, quæ Grecis miſtax, Homero hypene, Latinis barba ſuperioris labri nominatur, inſerens. Alius

Bucca quid.

Quintũ.

Sextus. denique in interna narium amplitudine habetur muſculus, ad ſuæ cauitatis latus externum, ſub tunica illam amplitudinem ſuccingente, reconditus.

Maxillã inferiorem mouentes muſculi octo primus, Manſorius. Maxillam inferiorem mouentes muſculi vtrinq; quatuor exiſtunt. Primus à mandendo Græcis Maſſeter, Latinis manſorius, vel mandibularius dictus, ad poſteriorem maxillæ inferioris ſedem ſub oſſe iuguli ſitus. Totus quodam modo triangularis eſt, vnumque eius latus verſus iugalis oſſis extremitatem porrigitur: alterum à malis, ad infimam maxillam retrorſum ducitur: tettiũ ab aure in anteriora deorſum fertur.

Secũdus, Temporalis. Secundus Græcis Crotaphites, Latinis temporalis appellatus, inſtar ſemicirculi primũ à uerticis, ac frontis oſſe naſcitur, dein in cauitatem ibi in capitis oſſibus exculptam deſcẽdit, tandemq; mãſorio adeò cõtinuatur, vt hos duos vnum eſſe muſculum quis contendere poſſet.

Tertius, In ore delitescens. Tertius in ore deliteſcẽs vocatur, & ex tota cauitate, ſinuve exoritur, qui in oſſis cuneum referentis proceſſibus veſpertilionum alas exprimentibus inſculpitur, ac in internã maxillæ, ubi hæc latiſsima eſt, ſedem inſeritur.

Quartus os aperiens. Quartus os operiens dicitur, is ſanè gracilis, & oblongus eſt, ex prominentibus temporum oſſium proceſſibus, qui ſtyli imaginem præ ſe ferunt, originẽ ducẽs, inferioris maxillæ parti, vbi exaſperatur, & proceſſulos inæqualiter extuberantes obtinet, implãtatur.

Oſſis hyoidis proprii muſculi octo. Oſſis hyoidis octo ſunt muſculi. Duo ex ſumma pectoris oſſis ſede nati, & in anteriorem, ac gibbam hyoidis oſſis partem inſerti, illud deorſum, ſi quando uiolentiis tum à ſuperioribus muſculis, tum à ſcutiformi cartilagine ſurſum vellitur, retrahunt. Duo alii, qui iis opponuntur, ampli, breues, à maxilla inferiori ſuo ſummo mento enati, hyoidique oſſi primis contermini inſerti, illud ſurſum ducũt. Duo item alii admodũ graciles, teretesque, qui ab osſis temporis proceſſuum ſtylum referentium radicibus orti, hyoidi oſſi inſeruntur, illud in latera ſurſum alliciunt. Præterea duo graciles, longiq; ex elatiori ſcapulæ coſta orti, in hyoidis oſſis regionem, in quam prædicti inſeruntur, idque deorſum vtrinque ad latera detrahunt.

Muſculi linguæ nouem. Muſculi, qui linguam agũt, nouem. Duo quidem recti, & impensè craſſi, obſcureq; ab inuicem diſcreti, ex media

dia

dia ſuperiorique hyoidis oſsis parte orti, linguæ medio inſeruntur. Tertius, & quartus ex duobus ſuperioribus oſsis hyoidis oſsiculis pronati, linguæ lateribus inſeruntur. Quintus, & ſextus à capitis proceſsibus, ſtyli imaginem referentibus enati, linguæ radici innaſcũtur. Septimus, & octauus ſinguli à lateribus maxillæ inferioris iuxta molarium dentium radicem principium ducunt, linguæ per longitudinem implantantur, non quidem prorſus in linguæ medium, ſed duorum primorum muſcolorum latera. Nonus ab interna inferioris maxillæ ſede iuxta ſummum mentum prodit, inq; linguæ radicem amplam inſertionem molitur. Laryngis muſculi proprii duodecim ſunt, quorum quatuor primam laryngis cartilaginem ſecundæ committentes, & laryngis rimulam arctantes, breues ſunt, ſed lati, tenues, & carnoſi, ab inferiori primæ cartilaginis ſede originem ducunt, horumque exteriores primæ cartilagines parti priora laryngis ſpectanti: interiores uerò primæ cartilaginis humiliori ſedi inſeruntur. Quatuor alii ſecundæ tertiam committentes, rimulamque aperientes, à ſecundæ cartilaginis ſede enaſcuntur, tertiæque cartilagini implantantur. Nonus, & decimus tertiam primæ copulantes, rimulamque claudentes, ex media primæ cartilaginis ſede oriuntur, & tertiæ cartilaginis partis anteriori ſedi inſeruntur. Vndecimus, & duodecimus in baſi tertiæ cartilaginis conſiſtentes, lingulamque arctantes, ex radice tertiæ cartilaginis naſcuntur, & in tertiæ cartilaginis medium implantantur.

Laryngis muſculi. 1.2.3.4 — 5.6.7.8. — 9.10. — 11.*et* 12

Communes, & qui laryngem uicinis colligant octo exiſtunt, quorum primi duo rimulã reſerantes ex tota propemodum inferiori hyoidis oſsis ſede principium ducunt, & ſinguli in ſui lateris inferiorem primæ cartilaginis ſedem implantantur. Duo alii à pectoris oſsis interiori regione pronati, primæ cartilagini inſeruntur, prioribusque contrariam actionẽ adipiſcuntur, ac laryngẽ arctãt. Quintus, & ſextus, à poſteriori ſede gulæ inuicem proximi principiũ ducentes, lateribus primæ cartilaginis inſeruntur, lingulamq; coarctãt. Præter hos ſex iã dictos alii duo ꝓpemodũ teretes, ex media interiori oſsis hyoidis ſede explãtati, in laryngis opercu-

Laryngis muſculi cõmunes octo. 1.2. — 3.4. — 5.6. — 7.8.

Caput mouentes muſculi 14. li radicem inſeruntur, id ſurſum attollentes, atque à cibis, & potibus depreſſum eleuantes. Caput mouentes muſculi in uniuerſum quatuordecim ſunt, ſeu ſeptem

Primum par. paria. Primum, ex quinque ſuperiorum thoracis uertebrarum ſpinis enaſcitur, ſenſimq; extrorſum obliquè

2 aſcendens, occipiti oſsi inſeritur. Secundum par, quod non duobus, ſed pluribus efformari uidetur muſculis, ex tranſuerſis quatuor ſuperiorum thoracis, & quinque inferiorum ceruicis proceſſibus ortum, itidem in occi-

3 pitium implantatur. Tertium, ex ſecundæ ceruicis uer

4 tebræ ſpinæ extremo natum, in occipitii medium inſeritur. Quartum, ſub tertio occultatum, à primæ uertebræ ſede, ubi aliæ in ſpinam deſinunt, prodit, & ſimili

5 ter occipitis oſſi inſeritur. Quintum, ab occipitis oſsis medio traſuerſum quodam modo deſcendens, in apicem tranſuerſi primæ ceruicis uertebræ proceſſus implanta-

6 tur. Sextum, à ſpina ſecundæ ceruicis, uertebræ exortum, in tranſuerſum quoque primæ ceruicis uertebræ

7 proceſſum inſeritur. Septimum par inſignius eſt, atq; à pectoris oſſis media ſumma regione, & clauiculis, qua illi articulantur, enatum, ſurſumq; obliquè ductum in mamillarem capitis p oceſſum implantatur.

De muſculis thoracem, & eas, quæ huic concretæ ſunt, partes mouentibus. CAP. VIII.

Thoracē mouentes muſculi octogēi. Primus. In horum muſculorum numero primum occupant locum muſculi thoracem mouentes, qui ſunt octogeni unus, utrinque nimirum quadraginta, & unus utrique lateri communis. Primus, qui breuis eſt, ſed amplus, ac tenuis, à clauiculæ inferiori, interiorique regione enatus primæ thoracis coſtæ, qua pectori committitur, in

2 ſeritur. Secundus ex tota ſcapulæ baſi interiori in parte pronatus, tanquā digitis quibuſdam octo ſuperioribus coſtis longè antequam in cartilagines degenerant, im

3 plantatur. Tertius, ex apicibus triū inferiorum ceruicis vertebrarū, ac primæ thoracis vertebræ ſpinis membraneum latumque principium ducit, ternis ueluti digitis, tribus quatuor ſuperiorū coſtarum interuallis ſub ſca-

4 pulæ baſi inſeritur. Quartus, ex poſteriore oſſis ſacri regione

regione,& interiore ilium oſsis ſede incipit, ſurſumque
ad ceruicem ductus duodecim coſtis, qua primùm à ver
tebris diſcedunt, implantatur. Quintus in poſterioris 5
thoracis ſede ex ſpinarum apicibus duarum infimarum
thoracis,& aliquot etiam primarum lumborum verte-
brarum ſpinis,membraneus,latusque enaſcitur, ac no-
næ,decimæ,& vndecimæ coſtarum interuallis,ipſisque
coſtis,vbi in interiora reflectūtur, & multò antè,quàm
in cartilaginem degenerant, velut in aliquot diuiſus di
gitos implantatur. Sextus,thoracis amplitudine repo- 6
ſitus, verarum coſtarum cartilaginibus,vniuerſoque pe
ctoris oſſi lateri exporrigitur. Superſunt adhuc inter- *Interco-*
coſtales muſculi, qui in duodecim coſtarum interuallis *ſtales mu*
reponuntur. Horum quidem alii exteriores, alii verò *ſculi.*
interiores ſunt. Exteriores in ſingulis coſtarum inter- *Exterio-*
uallis conſiſtunt,& ſimul atq; coſta à tranſuerſo verte- *res.*
brarum proceſſu in anteriora obliquè prorepit, princi-
pium obtinent, ac fibris à ſuperiori coſta in inferiorem
obliquè in priora deorſum proreptantibus. Interiores *Interio-*
verò cōtrario prædictis modo ab inferiori coſta ſurſum *res.*
obliquè in anteriora, ad ſuperiorem coſtam fibras por-
rigunt,adeoque ad x literæ ſimilitudinem interſecant.
Hanc fibrarum ſeriē interiores muſculi per ſingula ſpu
riarum coſtarum interualla retinent, & in verarum quo
que interuallis,ad eam uſq; coſtarum ſedem, ubi in car
tilaginē degenerāt. Ibidem enim illico ac interni eò de
uenerint,fibrarum ductum emutant. Nam à ſuperioris
coſtæ cartilagine in inferioris, fibræ in priora deorſum
obliquæ protēduntur. Proinde,ſi iſtum fibrarum ductū
reſpi ias, in ſex legitimarum coſtarum interuallis qua
terni ſunt muſculi, adeoq; priori numero duodecim ac
cedunt. In ſpuriarū autē interuallis bini tantùm nume
rantur. Quapropter hac ratione unius lateris interco-
ſtales muſculi quatuor & triginta exiſtunt. His unus *Septum*
utriq; lateri cōmunis accedit,amplus,&rotūdus,orbicu *tranſuer*
lariſue,in medio nerueus,in circuitu uerò ad inſertio- *ſum.*
nem carneus,quem Græci diaphragma,& frenas,Latini *diaphrag*
Septum tranſuerſum, Plinius præcordia, quòd ſcilicet *ma.*
cordi prætendātur,àppellant. Græcam autem,& Latinā *Præcor-*
appellationem hæc pars nō alia de cauſa accepit,quàm *dia.*

quòd inſtrumenta ſpiritus, ab alimenti organis diſtin-
Dorſum mouentes muſculi ſedecim. ſtinguat. Cæterùm dorſum mouẽtes vtriuſq; lateris mu
ſculi ſunt ſedecim, octo nimirū paribus complexi. Pri-
mum par, à quintæ thoracis vertebræ corporis lateri-
bus incipit, & ſurſū obliquè ad primā vſq; ceruicis ver
Par. 1 tebram cōſcendens pertingit, gulæ ſubiectum. Hinc eſt,
2 quòd veteres hos duos muſculos ſub ſtomacho, gulave
Muſculi ſub ſtomacho latitantes. latitantes nominaſſe videantur. Secundum par à prima
thoracis coſta carneſum, amplumque pronaſcitur, ſen-
ſimq; arctatum internæ tranſuerſorum omnium cerui-
cis vertebrarum proceſſuum ſedi implantatur. Tertium,
3 ex tranſuerſis ſex ſuperiorum thoracis vertebrarū pro-
ceſſibus exoritur, & pertinaciter admodum externæ ſe-
di tranſuerſorum ceruicis vertebrarum proceſſuum in-
4 ſeritur. Quartum, à ſeptimæ thoracis vertebræ ſpinæ
radice, & omnium ſuccedentium vertebrarum ſpinarum
radicibus oritur, & in totam inferiorem ſpinæ ſecundæ
ceruicis vertebræ inferiorem ſedem validiſſimè implan
5 tatur. Quintum, ab ilium oſſis cauitatis poſteriori, ſu
perioríque ſede pronaſcitur, atq; in tranſuerſos lumbo
rum vertebrarum proceſſus, & infimā thoracis coſtam
6 inſeritur, figuraq; triangulum eſt. Sextum, ex longiori-
bus totius corporis eſt muſculi, ab infima ſacri oſſis ſe
de incipiens, & deinde ex ſpinis quinque vertebrarum
lumborum, nerueo ualidoq; admodum principio ena-
ſcitur. Hinc ſurſum conſcendens, carnoſius paulatim ad
externum ipſius latus efficitur, tandemque longè arcti-
us redditum, tranſuerſis omnibus thoracis proceſſibus
innixum, ſingulis ex interna ſua ſede, tendinem inſtar
7 anſulæ cuiuſdam inſertum di pergit. Septimum, ſub
ſexto occultatum, à poſteriori ſacri oſſis ſede acutum
principium ducens, ac ſurſum aſcendens modicè latius
redditum, ad vndecimæ thoracis vertebræ ſpinam, in
8 acutum finitur angulum. Octauum, ab vndecima
thoracis vertebra ad primam vſque ipſius protenditur,
Scapulā mouentes muſculi octo. totam ſpinarum amplitudinem, quæ ab ipſarum ra-
dice ad apicem vſque conſiſtit, amplexans, iliis ita com
mittitur, vt ſeptimum par illis, quibus adnaſcitur, ſpi
nis. Scapulam mouentes muſculi utrinque quatuor
Par 1 exiſtunt. Primus, ex ſecunda, tertia, quarta, quin-
ta,

ta,& interdum ſexta ſupetioribus thoracis coſtis, pau lò antequàm in cartilagines finiant, enaſcitur, & tandem in latum nerueumque tendinem ceſſans, trianguli modo in internum ſcapulæ proceſſum, anchoræ imaginem referentem, inſéritur. Secundus, raram præter cæteros corporis muſculos figuram ſortitur. Ab occipitio tranſuerſa linea, quæ ab eius oſsis medio uerſus auris porrigitur radicem, pronatus, in ſcapulæ ſpinam, ſummumque humerum, & clauiculæ portionem, eius nimirum partem latiorem inſeritur. Tertius, ualidus à tranſuerſis ſuperiorum quinque ceruicis uertebrarum proceſsibus exortus, lata, ſed carnea inſertione in internam ſuperioris anguli ſcapulæ baſis ſedem inſeritur. Quartus, amplus, & tenuis, ſed omni ex parte carneus, à quintæ, ſextæ, & ſeptimæ ceruicis uertebrarum, ac trium primarum thoracis uertebrarum ſpinis principium ducens, toti propemodum ſcapulæ baſi carneus implantatur. Abdominis, quod Græcis epigaſtrion dicitur, muſculi in uniuerſum ſunt octo. Obliqui quatuor: in vtroque enim latere bini qui inuicem incumbunt, & contrarias ſeque mutuò decuſſatim, ſeu ad ſimilitudinem x Græcæ literæ interſecantes fibras obtinent. Superiores enim fibræ deorſum uerſus priora obliquè procedunt, quem huius fibrarum ductus gratia Deſcendentem uulgo nominant.

2 · 3 · 4 · *Abdominis muſculi octo.* · *Obliqui.* · *Deſcendẽtes.*

Inferiores uerò fibræ ſurſum obliquè ad anteriora tendunt, qui ob id Aſcendens uocatur. Rectorum ab utroque latere unicus eſt, qui cum fibras ſecundum corporis longitudinem extenſas habeat, rectus appellatur.

Aſcendẽtes. · *Recti.*

Tranſuerſus ſimiliter vtrinque vnus eſt, cui id nomẽ, quòd eius fibræ ſecundũ corporis latitudinẽ, aut à dextris ad ſiniſtra ferantur, inditum eſt. Penem quatuor mouent muſculi, quorũ duo carnei quidem, ab anteriori ſede muſculi rectum inteſtinum orbiculatim amplectentis enaſcuntur, ſibi inuicem proximi, & internis lateribus mutuò committuntur, rectaque ſurſum in priora ad urinarii meatus, ſub illis corporibus ad ſuperiora reflexum aſcendentem, eius meatus lateribus inſeruntur. Alii duo utrinque habentur, ſinguli ab appendice oſſis coxendicis, paulò inferius, quàm penis

Tranſuerſi. · *Penis muſculi quatuor.* · 1. 2.

corpora principium ducentes, quod carneum, & gracile eſt, & vtrinque obliquè ſurſum procedentē efficit muſculum, qui carnoſus permanens ſui lateris corpori non procul ab exortu implantatur. *Viriliū teſtiū muſculi duo.* Cæterū ad unumquenque teſtem ſinguli graciles admodum muſculi pertingunt, ex ea uaſorū ſeminalium, & teſtis tunica, quæ à peritonæo principium ducit, efformati. Hæc enim in poſteriori ipſiu ſede in ipſo à peritonæo exortu longis aliquot, rectiſve, ac inuicem ſibi proximis, carneiſq; fibris adaucta, formam, & naturam gracilium, & oblōgorum muſculorum exprimentibus, qui tandem iuxta infimam ſemen deferentis uaſis ſedem inſerūtur, Græciſque Cremaſteres dicuntur, *Cremaſteres.* quòd ſcilicet horum ope teſtes uiriles obſcurè, ac mòdicè ſurſum uellātur, ne plus æquo laxati, & ad anteriora pendentes, nimio oneri ſeminariis uaſis ſint. *Muſculi muliebris uteri.* Pari modo membranæ uterum firmantes utrinq; carneis augentur fibris, ex ilium regionibus deorſum obliquè ad uteri latera perreptantibus, hacque ratione uterus utrobique unum poſſidet muſculum, illis ſpecie ſimilem, quo uiri teſtes donantur. *Veſicæ uirilis muſculus.* Veſicæ uirilis ceruici unus orbiculatim obnaſcitur muſculus, qui oblongi anuli, aut oblongi, rotundique meatus effigiem exprimit, & iuxta glandoſum corpus ſuperius craſſior. quàm inferius eſt. *Muliebris ueſicæ muſculus.* In mulieribus ueiò, quarum ueſicæ ceruici eiuſmodi corpus glandoſum nō adnaſcitur, muſculus totum meatū ambit, qui à ueſicæ corpore in ſuperiorem ſedem ceruicis uteri non procul à pudendo ſubingreditur. *Recti inteſtini muſculi tres.* Recti inteſtini extremū, finemve circulatim unus ambit muſculus, immaturæ, inuoluntariæque excrementorum egeſtioni præfectus. Siquidem eius inteſtini orificium ſtringit, ideoq; Græcis Sphincter, quaſi conſtrictor nominatus eſt. *Sphincter 2. 3.* Duo alii muſculi à ligamētis ex pubis oſſibus, & coxendicis oſſe, & ſacro exortis, ipſaque demum peritonæi infima ſede enaſcuntur, qui deorſum protenſi rectum inteſtinum amplexantur, extimæ, tertiæ ve ipſius tunicæ inſerti, poſt egeſtionem protruſum recti inteſtini finem alacriter ſurſum reuellunt.

De muſculis manum mouentibus. CAP. IX.

BRACHIVM mouentes muſculi utrinque ſeptem ſunt. Primus, à media clauiculæ ſede pectoris oſſi proxima, & pectoris oſsis latitudine, & ipſi inſertis cartilaginibus enaſcitur, ſenſimque quodam modo in angulum arctatus, in acutum tantiſper procedit, donec amplo, & nerueo, admodumque robuſto, ſed breui tendine humero ſecundum ipſius longitudinem inſeratur. Secundus ex media clauiculæ parte ſecundum ipſius longitudinem, quæ ſcapulam ſpectat, & ſummo humero, vbi is clauiculæ committitur, totaque ſcapulæ ſpina principium nerueum ſumit, qui uix bene pronatus illico carnoſus efficitur, itaq; permanens ſenſim in anguſtum, tanquam in trianguli uerticem tantiſper porrigitur, donec humero tendine amplo, robuſtoque ad humeri oſſis latitudinem, non modicè ſub ipſius ceruice implantetur. Vniuerſus hic muſculus trianguli imaginem præ ſe fert, adeoque figura D non abſimilis eſt, vnde Græcis Deltoides eſt nominatus. Tertius carneo principio ex humiliore ſcapulæ coſta prodit, modiceq; ſurſum in priora tenſus humerum accedens, in ualidum breuemque, ſed latum, tendinem ceſſat. Quartus, magnus, latuſque eſt muſculus, qui à ſpinarum apicibus, quæ à ſexta thoracis uertebræ ſpina ad ſacri osſis vſque medium habentur, principium ſumit, dein uniuerſus auctus in anguſtum tantiſper procedit, donec tendine lato, valido, ſed breui, humero implantetur. Hic itidem muſculus triangularis eſt, ſed planè inæqualibus coſtis conformatur. Quintus vniuerſum ſinum, qui inter ſuperiorem ſcapulæ coſtam, & ipſius ſpinam eſt, occupat. Procedit enim à ſcapulæ baſi, & omnino carnoſus totam ſcapulæ cauitatem implet, tandemque in amplum, validumque ceſſans tendinem, articulũ humeri ad ſcapulam ſuperat, eiuſque articuli ligamento pertinaciſsimè inſeritur. Sextus concauam, internamque ſcapulæ ſedem opplet, ex baſi totius ſcapulæ ortus, & in trianguli verticem tantiſper arctatur, dum amplo tendine interiori articuli regioni implantetur. Septimus. vniuer-

Brachiũ mouẽtes muſculi ſeptem. 1 2 *Dheltoides.* 3 4 5 6 7

adhuc carneus inſeritur. Hic ad amuſſim quadratus eſt. Altero ſuperiore, qui ex interiori ulnæ latere, qua humero articulatur, carnoſo validoque principio oritur. Hinc admodum obliquè internam radii ſedem conſcendens, carnea inſertione ante medium ipſius longitudinis implãtatur. In ſupinum uerò radius aliis duobus muſculis fertur. Vno quidem, ab externa humeri regione longè ſupra exterius eius tuberculum pronato, hinc deorſum expanſo, radioque inſtrato, & ad eiuſdem finem, cui brachiale articulatur, procedente, lato tendine radii appendicis ſuperiori regione inſerto. 2 3

Altero ab exteriore cubiti articuli regione ad mediã radii longitudinem obliquè exporrecto, ibidemque inſerto. Brachiale quatuor præcipuis utrinque agitur muſculis, quorum primus ab interno humeri tuberculo ex carnea, nerueaque ſubſtantia miſtum principium aſſumit, tandemq́ue in ualidum, & quodam modo teretem tendinem ceſſans, inferiori quarti brachialis oſſis ſedi implantatur. Secundus itidem ex interiori humeri tuberculo enaſcitur, radio exporrectus in poſtbrachialis oſſis, quod indici præponitur, radicem inſeritur. Tertius ab exterioris tuberculi humeri radice pronatus, ac ulnæ exporrectus in poſtbrachialis os minimum digitũ ſuſtinens, inſertionem molitur. Quartus lõgè ſupra exterius humeri tuberculũ oritur, & bifido tẽdine in poſtbrachiale amplis inſertionibus implantatur. Vna quidẽ pars in radicẽ oſſis indicẽ ſuſtinẽtis: altera ĩ radicẽ, cui medius innititur digitus, inſeritur. Digitos manus mouẽtes musculi sunt uigintiocto. Primus ab interiori humeri tuberculo principiũ ſumit, tandẽq; ante brachialis radicẽ in quatuor exactos tẽdines diſcinditur, qui ſecũdis quatuor digitorũ internodiis inſerũtur. Secũdus ab eadẽ ſede cũ primo, ſed magis decliuis originẽ ducit, primoq; ſubſternitur, ac in quatuor tẽdines dirimitur, qui primi muſculi tẽdinibus ſubiecti ante ſecũdi digitorũ ĩternodii radicem, eos tẽdines findũt, ac perforãt, tandẽq; in quatuor digitorũ tertia oſſa inſertionẽ moliũtur. Tertius ex vlnæ ſede, qua hęc radii capitulum in proprium ſinum amplectitur, ac vbi radius ab vlna primùm dehiſcit, enatus, tãdẽ tertio pollicis oſſi, articulo ve ĩſeritur.

4 *Brachiale agentes muſculi quatuor utrinq;.* 1 2 3 4 *Digitos manus mouentes uiginti-octo.* 1 2 3

Tertium

Tredecim poſt tertium ordines. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Tertium muſculũ in ſerie alii tredecim numero ſubſequuntur, in extrema manu repoſiti. Horum octo, qui quatuor digitis ſeruiunt, rectà ſecundum poſtbrachialis longitudinem digitos adeunt, ac lateribus interiori in ſede primorum oſſium inſeruntur. Duodecimus ex ſuperiori tranſuerſi brachialis ligamenti ſede carneus enatus, primi pollicis oſſi inſeritur, perquàm
12 obſcurè ſecundum pollicis internodium contingens.
13 Decimustertius ex tranſuerſo quoque ligamento, & oſſe brachialis pollicem fulciente pronatus, in primi
14 pollicis oſſis radicem implantatur. Decimusquartus ex poſtbrachialis oſſe, cui medius innititur, principium ducit, & mẽbraneo tendine ſe ſũdi pollicis lateri, quod
15 indicem ſpectat, ſe inſerit. Decimusquintus ex media ſede poſtbrachialis oſſis, quod medio præponitur digito, originem ducit, & in medio interioris partis ſecũdi
16 pollicis internodii inſertionem tentat. Decimusſextus ex poſtbrachialis oſſis, quo anularis ſuſtinetur, radice principiũ ſumit, & lateri interiori ſecundi pollicis in-
17 ternodii verſus priora implantatur. Decimusſeptimus ab elatiori ſede externi humeri tuberculi enaſcitur, & in tres, vt plurimùm, aut quatuor tendines degenerans, tandem indici, medio, ac anulari præcipuè im-
18 plantatur. Decimusoctauus gracilis, longusque eſt, ab exteriori humeri tuberculo ortus, in duos partitur tendines, quorum vnus ad paruum, alter ad anularem digitum contendit, ac illorum primo oſſi inſeruntur.
19 Decimusnonus duobus iam dictis ſubſtratus, ab vlnæ oſſe vltra medium ipſius longitudinis enaſcitur, nõ procul à brachialis ſede, & in duos inuicem cohærentes tẽdines diductus, vnum, nempe ſuperiorem, exteriori in-
20 dicis, alterum medii lateri inſerit. Vigeſimus breuis, ſed ualidus, à quarto brachialis oſſe pronaſcitur, & externo poſtbrachialis oſſis paruum ſuſtinentis digitum lateri exporrectus, primo eius digiti oſſi implantatur.
21 Vigeſimusprimus ab vlnæ exteriori ſede, & iuxta medium longitudinis cubiti enaſcitur, verſus radium obliquè repit, & in tendinem finitur, qui externo lateri exterioris pollicis regionis indicem ſpectantis, vſque
22 ad tertium articulum inſeritur. Vigeſimusſecundus

ab ulna paulò ſuperius,quàm iam dictus prodit,& obliquè ſuper radiumconſcendens,illi inſternitur muſculo, qui bicerni tendine brachiali inſeritur: vbi in duas portiones ſciſſus, vna eaq; ſuperiore, in tendinem quodammodo reretem ceſſat, exterioriq; brachialis oſſis pollicem ſuſtinentis ſedi implantatur. Altera verò portio in duas dirimitur partes, quæ ſingulæ in tēdinem finiunt. quorum vnus in primi pollicis internodii radicem inſeritur:alter uerò in ſecundum, & tertium pollicis os implantatur. Vigeſimuſtertius ex anteriori ſede oſſis 23
brachialis, cui pollex innititur, principium ducit, ac deorſum protenſus, primo pollicis oſſi membraneo tēdine inſeritur. Vigeſimusquartus ex interiore latere 24
oſſis poſtbrachialis indicem ſuffulcientis enatus, toti externo lateri primi pollicis oſſis inſeritur. Super- 25.26.
ſunt adhuc quatuor muſculi teretes, & graciles,ſin- 27.28.
gulis quatuor ſecundi digitos mouentium muſculi tendinibus,qui quatuor digitorum tertium os flectunt, exporrecti. Enaſcuntur autem ex membraneo inuolucro tendines illos induente. Hinc ſimul ſinguli cum ſingulis tendinibus ad digitos procedentes, in digitorum radicem,primum nimirum os,inſeruntur ad internum eorundem latus uerſus interiora inſertionem mēbraneam moliuntur.

De muſculis crus mouentibus. CAP. X.

FEMVR decem propriis agitur muſculis. Primus ab ilium oſsis extima ſede, & coccygis oſsis poſteriore regione, velut ex ſemicirculo enaſcitur, tandem id latum ualidumque finiens tendinem,poſteriori magni femoris procesſus ſedi, & eius quoque radici ampla inſertione innaſcitur. Secundus ſub primo magna ex parte reconditus,ab anteriori,ſuperioriq; ilium oſsis ſpinæ regione pronaſcitur, & membraneo, ſed ualido tendine elatiori magni femoris proceſſus ſedi implantatur. Tertius,ſecundo longè minor, ac ſub ipſo prorſus occultatus,ab ilium oſſe iuxta poſteriorem coxendicis acetabuli ſedem lato,& ſemicirculari principio enaſcitur, ac lato,robuſtoq; tendine maiori femoris proceſſui inſeritur

Femoris muſculi decem.
1 2 3

4 tur. Quartus, à lateribus trium inferiorum ſacri oſſis
vertebrarum,quibus illium oſſa non coarctantur,princi
pium ſumit, & tereti tẽdine poſteriori maioris femoris
5 proceſſus ſedi implantatur. Quintus omnium corporis
muſculorum maximus,pluribus partibus à coxendicis
oſſis appendice oritur,qui in miram ventris amplitudi-
nem dilatatus,deorſum rectà per femoris poſteriora fer
tur,donec denuò gracileſcens, teretem tendinem in in-
6 ternum femoris caput inſerat. Sextus ex undecimæ, &
duodecimæ thoracis, & primæ,ſecundæ, & tertiæ lum-
borum vertebrarum lateribus principium ducit, tan-
demque in ualidum,& teretem tendinem ceſſans,inte-
7 riori,ſeu minori femoris proceſſui implantatur.Septi-
mus ex tota interioris oſſis ilium regione tanquam ex
ſemicirculo carneus enaſcitur,& in teretem ceſſans ten
dinem minori femoris proceſſui, prædicto nunc tendi-
8 ni proximus inſeritur. Octauus à pubis oſſe ortus,
breui,ſed amplo tendine ſub minori femoris proceſſu
9 inſeritur. Nonus totum pubis exterius foramen con
tegit, amploque tendine in magni femoris proceſſus
10 ſinum inſertiorem molitur. Decimus poſteriorem,in-
teriorem ve foraminis iam dicti ſedem occupat, ac ue-
luti aliis muſculis hinc pronaſcentibus auctus, maiori

Tibiam mouentes muſculi nouem.

femoris proceſſui implantatur. Tibiam mouent mu-
ſculi nouem. Primus ab anteriori oſſis ilium ſpinæ
ſede, vt ab ilium oſſis appendicis anteriori extremo
enaſcitur, & in anteriorem tibiæ ſedem adamuſſim te-
1 reti tendine inſeritur. Secundus à pubis oſſis pro-
2 naſcitur commiſſura, deorſumque per femoris interio-
ra deſcendens, ſenſim gracilior, euadit, in exactumque
ac teretem finiens tendinem,eadem ſede cum primo in-
3 ſeritur. Tertius ab elatiori,& poſteriori oſſis coxen-
dicis appendicis ſede nerueus, gracilisque enaſcitur,
tandemque in teretem degenerans tendinem, eadem
4 regione,qua prædicti, inſertionem molitur. Quartus
ex eadem ſede coxendicis oſſis pronaſcitur, & portio-
nem ſui à femoris oſſe in deſcenſu aſſumens, tibiæ cum
5 fibulæ articulo potiſſimum fibulæ, inſeritur. Quin-
tus à coxendici oſſis appendice ſub tertii,& quarti mu
ſculi capitibus principium ducit,inque teretem ceſſans
tendinem

tendinem in anteriorem tibiæ ſedem cum tribus primis, verùm minus decliuis, implantatur. Sextus ab 6
ilium oſſis ſpina enaſcitur, membranæq; modo muſculis os femoris amplexantibus obducitur, tandemque in anteriorem tibiæ ſedem, & externum illius latus inſeritur. Septimus ab externo femoris oſſis latere pro- 7
naſcitur, totam radicem magni femoris proceſſus in orbem amplexus, ac paulò ſupra patellam in amplum tendinem deſinens, qui octaui, & noni tendinibus commiſtus, ſimul cum illis patellam apprehendit. Octa- 8
uus à femoris osſis ceruice exoritur nerueus, à femoris quoque magni proceſſus radice ipſius portio enaſcitur tandemque in latum, validumque ceſſans tendinem, totam patellam amplectitur. Nonus ex ilium oſſis tu- 9
berculo ſupra ipſius cum femore articulum originem ſumit, & ſeptimo, & octauo muſculo inſtratus, ad anteriorem genu regionem fertur, ac in tendinem degenerans, cum tendinibus ſeptimi, & octaui muſculi permiſtus validiſſimè in anteriorem tibiæ ſedem implantatur. Qui in poplite latitat muſculus, ab externi genu articuli ligamenti poſteriore ſede pronaſcitur, & obliquè deorſum verſus interiora deſcendens, in tibiæ os ampla, & prolixa inſertione implantatur. Pedem mouentes muſculi nouem ſunt. Primus ab interno femoris capite iuxta genu articulum vnico enaſcitur principio. Secundus ab externo capite principium ducit. Vtrique muſculi ſuo ventre poſteriorem ſuræ molem, illic prominentes, efformant. Tendo autem 1
ab vtriſque enatus cum quarti pedem mouentis tẽdine 2
congrediẽs, in poſteriorẽ calcis ſedẽ inſeritur. Tertius 3
inſigniter gracilis eſt, ab externo quoq; femoris capite enatus, & in poplitis regione in tenuiſſimũ tendinẽ deſinẽs, calcis oſſis interno lateri implãtatur. Quartus pe- 4
dẽ mouẽtiũ, ſuramq; cõſtituentiũ, ac tibiã cõplexantiũ maximus eſt à poſteriori ſede fibulæ cũ tibia coarticulatione naſcitur, & paulò ſupra calcis regionẽ in validiſſimũ tẽdinẽ deſinẽs, cui duorũ primorũ tẽdo unitur, ſimul cum ipſo poſterioris calcis ſedi inſeritur. Quintus à 5
tibiæ oſſe ac fibula, qua hæc oſſa inuicem dehiſcere incipiunt, exoritur, & iuxta interioris malleoli poſteriora tendinem

Muſculus in poplite occultatus.

Pedem mouentes muſculi nouem.

tendinem educit in tarſi os, quod cubum, teſſeramque
6 imitanti oſſi proximum eſt, implantatum. Sextus in
anteriori tibiæ ſede poſitus, ab anteriori ſede coarticu-
lationis fibulæ cum tibia enaſcitur, tendinemque in ra
7 dicem osſis pedii pollicem ſuſtinentis inſeritur. Se-
ptimus à fibula principium ducens, externum tibiæ la-
tus occupat, ac tendinem ſub pedis inferiora reflexum,
8 pedii osſis pollicem ſuſtinentis radici inſerit. Octa-
uus ſub ſeptimo excepta tendine ipſius anteriori ſede
prorſus occultatur, atque ex fibulæ ſuperiori appēdice
enatus, in teretem ceſſat tendinem, qui radici oſſis pe-
9 dii paruum digitum ſuſtinentis implantatur. Nonus
portio eſt eius, qui in anteriori tibiæ ſede locatus, qua
tuor pedis digitos extendit, iuxta medium tibiæ longi-
tudinis externo ipſius latere pronaſcitur, & ad mediū
ferè longitudinis oſſis pedii ante paruum digitum poſi
Pedis digitos mouētes muſculi decē et octo. ti inſeritur. Pedis digitos mouentes muſculi ſunt de-
cem, & octo. Primus, totam infernam pedis ſedem, ſeu
plantam occupat, & infima parte membranam impēsè
craſſam, & lato in manu tendini non abſimilem pe-ti-
naciter obnatam poſſidet, atque à calcis osſis inferna ſe
1 de enatus, ſecundis quatuor digitorum internodiis ſin-
2 gulos tendines offert. Secundus poſteriorem tibiæ ſe-
dem perreptat, ab eoque oſſe pronatus, tendinem in plā
tam mittit, à quo exigua portio tendinibus commiſce-
tur indicis, & medii tertium internodium flectentibus:
reliquus autem totus in ſecundum pollicis os inſeritur.
3 Tertius itidem in tibiæ poſteriori ſede locatus, à fibu
læ ad tibiam nexu pronaſcitur, & quum ad calcem ferè
deſcendit, atq; adhuc latus cōſpicitur, ab interno ipſius
latere teretem promit tendinem, qui modicè dilatatus
in alios quatuor tendines digeritur, ſinguli ad unū qua
tuor digitorum excurrentes, illiſque manus tēdinibus,
qui tertium quatuor digitorum internodium flectunt,
4 5.6.7. reſpondentes. Decem muſculi iam dictis ſuccedunt,
8.9.10. qui inſigniter mutuò implexi ſunt, ac pedii oſſibus ad-
11.12. nati, ſecundumque eiuſdem longitudinem ducti, & il-
13. lius quoque interualla opplentes, vtrinque ad primi in
ternodii latus uerſus interiora inſertionem moliun-
14 tur. Decimusquartus, cuius partem nonum pedem
mouen-

mouentium eſſe diximus, à tibiæ anteriori ſede pronatus, & ſub ſexto pedem mouentium muſculo occultatus, à tibiæ oſſe, qua fibulæ ſub genu articulo connectitur, nerueum ſumit principium, ac tandem in quatuor tendines dirimitur, qui quatuor digitis inſeruntur. Decimusſextus in ſuperiori pedis ſede reponitur, 16
& huic regioni per longitudinem obducitur. Carnea eſt moles in quatuor diremptа tendines, quorum unus pollicis ſuperioris ſedis externo lateri, ſecundus indicis, tertius medii digiti, quartus anularis inſeritur. Decimusſeptimus in externo latere pedis reponitur, ab ex 17
terno calcis oſſis latere nerueo principio ortus, & externo lateri primi oſsis parui digiti implantatur. Decimus octauus interno lateri ſecũdum totam ipſius lon 18
gitudinem protenditur, & tandẽ in teretem degenerans tendinem externo lateri prioris pollicis articuli inſeritur. Cæterum in planta pedis carnea conſiſtit moles, in quatuor graciles diſſecta portiones tendinibus adhærẽ- 19, 20.
tes, quorum miniſterio tertia quatuor digitorum oſſa 21, 22.
flectuntur. Quòd ſi itaque hanc molem unius loco muſculi numeraueris, decem & nouem tantùm erunt omnes pedis digitorum in homine muſculi: ſin quatuor muſculorum loco hanc habueris, duo & viuinti erunt.

De ligamentis. CAP. XI.

OMNIBVS articulis orbiculatim ligamentum ab vno oſſe in aliud, aut in cartilaginem, uel à cartilagine in os, aut cartilaginem priuatim inſertum obducitur. Quibuſdam etiam, at paucis, articulis ligamenta acceſſerunt peculiaria. In capitis enim articulo teres quoddam à dente ſecundæ ceruicis vertebræ in occipitis os ducitur, & ſecundum dentis poſteriorem ſedem in prima uertebra, unum tranſuerſim fertur uertebrarum corpora ligamentis admodũ cartilagineis, quæ Galeno *νευροχονδρώδη συνδεσμα* vocantur, commituntur. Aſcendentes verò, & deſcendẽtes earundẽ proceſſus ualidis quoque, ſed tantũ ambientibus colligantur. Deinde in ſpinarum interuallis mẽbraneum conſiſtit ligamen- *νευροχονδρώδη συνδεσμα.*

mentum, ſicut in cubito, & tibia, vbi oſſa inuicem dehiſcunt. Prætereà in pubis oſſium foraminibus huius generis occurrit ligamentum, ſeu potius membrana. In humeri articulo tria peculiaria uiſuntur, quorum primum teres eſt, & ab interno ſcapulæ proceſſu enatum in extremum humeri caput fertur. Alia duo ab elatiori ceruicis ſcapulæ ſede pronata, in idem caput pertinent, & unumquodque hic ab interno ſcapulę proceſſu in ſummum humerum ducitur. In brachialis oſſium inter ſe, & cum poſtbrachialis oſſibus connexu, ut & in pede, paſſim cartilaginea ligamenta interueniunt. A'ſacro oſſe duo teretia in coxendicis os pertinent. Ex femoris ſuperiori capite teres ligamentum in coxendicis acetabulum inſeritur. In genu articuli medio cartilagineum conſiſtit ligamentum, & deinde in poſteriore ipſius ſede, & vtrinque ad latera unum. Ex ligamentorum autem tranſuerſim tendinibus obductorum, tendineſque ne ſua ſede declinent continentium, numero, in interna brachialis ſede unum continuum habetur: iuxta brachialis radicem in externa radii, & ulnæ ſede ſex occurrunt. in anteriori tibiæ ſede iuxta talum unum obſeruatur: tria inter calcem, internumque malleolum: unum inter talcem, & externum malleolum. Inſuper in interna, inferiorive pedis digitorum ſede huius etiam generis ligamenta uidentur.

De partibus nutritioni famulantibus.

CAP. XII.

Peritonæum. COMMVNE omnium inſtrumentorum nutritioni ſeruientium inuolucrum Græcis, & Latinis ab iiſdem mutuato nomine peritonæum dicitur. Sic autem nominatum eſt, quòd iam dictis partibus omnibus circumtendatur. Neq; certè ſimpliciter περιτόναιον, περιτόναιος, & περιτόνιον tantũ appellatur, ſed à nonnullis tota hæc appellatio inditur περιτόναιος ὑμήν. A' quibuſdam autẽ περιτόναιος χιτών. Sunt, quibus etiã περιτόναιον σκέπασμα nominatur. Arabibus Ziphac, & Zimphac nuncupatur.

patur. Eſt uerò peritonæum membrana tenuis, latis araneorum telis ſimillima, nullis fibris intertexta, oblongum oui inſtar vtrem referens, nutritionisque organa, ventriculum nimirum, inteſtina, omentum, meſenterium, iecur, lienem, renem, vtranque veſicam, vterum, & vaſa demum quæcunque inter ſeptum tranſuerſum, & crura ſunt, amplectens. Omentum Græcis ἐπίπλοον, & ἐπίπλουν, quòd ſcilicet ventriculo, & inteſtinis incumbat, & quaſi innatet, dictum, membrana eſt nullis fibris implicita, ſimplexque, ſed multis venis, arteriis, & neruis abundans, marſupiique, aut ſacculi, aut peræ imaginem referens. Ab errabundo autem venarũ ductu, quæ funiculi ritu implicantur Græcis alio nomine γαγγαμῶν, & σαγήνη, vulgo rete, & reticulum Mauritanis, & noſtræ ætatis, qui illorum pla cita ſectantur, medicis, Zirbus vocatur. Inferior omen ti membrana poſteriori ventriculi ſedi ſubſtrata, priuatim glandoſum quoddam corpus impensè magnum obtinet, quod in canibus rubet, ſimplicisque carnis ſpe ciem quoddammodo refert, Græcis καλλίκρεας, quòd ſcilicet eſui ſit iucundum: & πάγκρεας, quaſi totum car neum, quod ex carne glandulosa contextum ſit, appellatur. In homine autem hoc corpus album magis, quàm rubrum cernitur. Via, quæ cibum in ore effractum, ac potum ad ventriculum defert, Græcis proprio nomine οἰσοφάγος, communi autem ſτόμαχος dicitur. Quippe Græci omnem anguſtum ductum, ſeu collum iſthmi inſtar alicui ampliori ventri, cauitative præpoſitũ, στόμαχον nominant, Latinis gula, Arabibus Meri appellatur. Cicero, & Celſus ſtomachi vocem, pro gula uſurpant. Porrò, vt ſtomachi, gulæ've cauitas ſemper humecta, ac velut vncta eſſet, glãdulas natura adiũxit, alias quidem ad fauces, ſtomacho, & laryngi communes, quæ Græcis παρίσθμια, Latinis tonſillæ, vt ſuo fuſiùs dicetur loco, vocantur: alias binas in medio propemodum ſtomachi ductu connexuit. Ventriculus, qui Græcis γαστήρ, & κοιλία dicitur, quod ab ore delatũ eſt, concoquit, ac velut in lacteum ſuccum inſita facultate permutat, vt ſuo in loco plenius docebimus, & tandem per alterum, ac inferius eius orificium, ex elatiore ſede

Omẽtũ. *σαγήνη.* *Reticulũ* *Pancreas* *καλλίκρεας.* *οἰσοφάγος.* *στόμαχος.* *Gula.* *παρίσθμια.* *Ventriculus.*

dextri ipſius lateris exortum,ad inteſtina tranſmittit,
πύλω- vnde etiam Græcis πύλωρος, nobis autem Ianitor nun-
ρος. cupatur,Barbaris Portonarius. Duo enim ſunt ventri-
Ianitor. culi orificia: unum, quod iam dictum eſt:alterum quod
in fine gulæ,ac èlatiore ventriculi parte eſt, & Græcis
καρδία. καρδία,Latinis ſuperius vētriculi os uocatur.Inteſtina,
Inteſti- quæ Græcis ἔντερα dicuntur, bifariam diuiduntur, in
na. gracilia nimirum, & craſſa. Gracilia tria ſunt numero:
primum ab inferiori ventriculi orificio rectà quodam-
Duode- modo eouſque deſcendit; ubi inteſtina in anfractus,or-
num. besque primùm conuolui incipiunt. Hoc inteſtinum,
quia duodenum digitorum longitudinem in uiro, ut
plurimùm,æquat, ideo Herophilo potiſſimùm, & aliis
Græcis δωδεκαδάκτυλον,Latinis duodenum dictum eſt.
Sunt,qui non inteſtinum, quod in nullos anfractus du-
ἔκφυσις catur, ſed ἔκφυσιν,id eſt,exortum,ſeu proceſſum potiùs
inteſtinorum appellant. Huic inteſtino meatus flauam
Ieiunum bilem ad inteſtina deferens,implantatur. Secundum il-
lic incipit,ubi primum in anfractus,gyroſve conuolui-
tur, & νῆστις Græcis, Ieiunum Latinis,quòd inter diſ-
ſecandum reliquis inteſtinis inanius, & magis uacuum
Tenue. reperiatur,vocatur.Tertium Græcis λεπτὸν, Latinis te-
nue aut gracile nominatur. Hæc tria gracilia inteſtina,
Lactes. Plinio lib.11.cap.12. autore, in homine, & oue Lactes
nuncupātur.Craſſa itidem tria à nōnullis numerantur.
Cæcum. Primum eſt, in quod tenuioris terminus ceſſat, omni-
bus cæteris in homine breuius, atque arctiſſima omniū
inteſtinorum parte multò anguſtius,ſtrictiuſque,& craſ
ſiori lumbrico in orbes conuoluto potius, quàm inte-
ſtino ſimile exiſtit, ut appendicis uerius, quàm inteſti-
ni loco haberi poſſit,& uno tantùm ore donatur, ideo-
que Græcis τυφλὸν, Latinis cæcum, aliis, barbaris ni-
Colum. mirum medicis, monoculum appellatur. Alterum eſt,
quod à dextro ilio ſuper dextrum renem ſub iecoris ca-
uo,dein ſecundum uentriculi fundum ad lienem pro-
perat, & hinc rurſus ſuper ſiniſtrum renem uerſus pu-
bem fertur, ac alium anfractum ſupra internam oſſis
ilium ſedem faciens, ad ſacri uſque initium prorepit.
Hoc Græcis κῶλον,ἀπὸ τοῦ κολάζεσθαι, hoc eſt,à torquē
do,appellatur. Quippe immenſi in eo,ubi pituita,aut,
craſſo

craſſo ſpiritu obſtructum fuerit, dolores excitantur. Tertium, quod ob oſſe ſacro ad anum vſque rectà deorſum fertur, Græcis ἀπευθυσμένον, & ἄρχον, Latinis lõgaõ, vel longanon, Rectum, anus, & podex nominatur. Ad poſteriorem inteſtinorum ſedem locatum eſt vinculum, dura, membraneaque ſubſtantia conſtans, cuius beneficio inteſtina ad dorſum colligantur, quod Græcis μεσεντέριον, & μεσάραιον nominatur. Meſenterium quidem a ſitu, quòd in medio inteſtinorum ſitum ſit, adeoque illa ueluti vinculum quoddam complectatùr. Meſaræum verò, à propria ſubſtantia, ac venis, quæ eius centrum ſubeunt. Siquidem venæ, quæ ex iecoris porta veniunt, in eo coeunt, illiſque iecur veluti manibus, quæ ei cibum ex ventriculo afferunt, vtitur, ideoque meſaraæ, meſentericæ, & vulgo meſaraicæ vocantur. Viſcus quod venarum omnium principium, ac ſanguinis officina eſt, in dextra hypochondriorum ſede locatũ, Græcis ἧπαρ, Latinis iecur appellatur. Hoc canibus, ac præſertim porcis, in quinas magna ex parte, nonnunquam in ſex, aut quatuor diductum eſt magnas fibras, quas λόβους Græcis nuncupant. Hominibus verò in tot, & tã magnas fibras non diſcinditur, ſed vnicum, continuumque præcipua ipſius ſubſtantia corpus eſt. In caua iecoris parte veſica flauæ bilis conceptaculum, κύστιν χοληδόχον Græcis nominant, ſedem obtinet. Nonnulli bilis folliculum, veſicam fellis, & veſicam bilis ſuſceptricem vocant. Meatus quo veſicula bilem allicit, ruriuſque aliò depellit, πόρος χοληδόχος Græcis appellatur. Ceruix enim veſiculæ paulatim in anguſtum definit meatum, qui in duos partitur proceſſus, hunc quidem ſurſum, illum autem deorſum porrigens. Qui ſurſum fertur, iterum in duas digeritur propagines, quæ ſingulæ in ipſo iecore rurſus in alios ſurculos, & hi denuo in alios tantiſper digeruntur, donec innumeram ramorum conſtituant ſeriem, per iecoris corpus inter portæ venæ ramos, & cauæ propagines diffuſam. At proceſſus meatus veſiculæ, qui deorſum porrigitur, inferiori membrana omenti ſuffultus, parumper obliquè deorſum properat, àc duodeno inteſtino non procul à ieiuni principio implantatur. Hic expulſam è veſicula

Rectum.

Meſenterium.

venæ meſenteriacæ.

Iecur.

Fibræ iecoris.

Veſica bilis.

Meatus excipiendæ, & emittẽdæ bili paratus.

Meatus bilis duodeno inſertus

vena por- ta. bilem ad inteſtina defert. In cauo præterea iecoris ſeries venarum, grandem, & impensè amplam cõſtituunt venam, quæ Græcis *στελεχιαῖα*, Latinis caudex, ſeu truncũ referens, & nõnullis *πύλη*, id eſt, porta nominatim, quod per hanc veluti portam aliquam cremor in ventriculo, & inteſtinis elaboratus, iecori inuehatur. Hæc ad eum modum in multos venarum ſurculos digeritur. Primum duos exiguos ramulos veſiculæ flauam bilem recipienti diſtribuit. Dein ventriculi poſteriori ſedi circa humilius eius orificium, ramum tranſmittit. Inde ventriculi fundi dextræ parti ramus offertur. A quo ramuli in ventriculum, & ſuperiorem omẽti membranam ſparguntur. Pòſt in duos grandes partitur truncos, quorum alterum, qui dexter, & grandior, humiliorque eſt, totum ferè per meſenterium variè digeſtum inteſtinis offert, prius duodeno, & ieiuni initio, ramum exhibens. Siniſter truncus inferiori omenti membrana intextus, ventriculi poſteriori ſedi paruam offert propaginem, Dein etiam omenti inferiori membranæ, mox glandulis, poſteà ſecundum poſteriora ventriculi ramus ab illo aſcendit, uentriculi dorſi medium ſpectanti ſedi ſurculos primum exporrigens, & coronæ ritu ſuperius uentriculi orificium amplectens, à quo præter propagines deorſum, ſurſumque depromptas, unus ſecundum poſteriora uentriculi ad inferius eiuſdem orificium prorepit. Ipſe autem ſiniſter portæ caudicis truncus ſiniſtrorſum ſemper tendens, inſignem hic quoque promit uenam, omento, ac colo inteſtino implicitam. Ille uerò in uarios ſectus ſurculos, & ſobolem adhuc humiliori omenti membranæ ſpargens, lienis cauo inſeritur, ab ipſius propaginibus anteà quàm lienem ſubeant, uentriculi ſiniſtro lateri ramulos offerens. Inter quos inſignis occurrit, qui fundum uentriculi in ſiniſtra ſede perreptans, uẽtriculo, & ſuperiori membranæ omenti ſoboles deriuat. Poſtquam ſiniſter portæ truncus commemoratus produxit propagines, ad lienem tranſuerſim accedens in duos ramos ſecatur, qui turſus in alios partiuntur, atque ii tantiſper in alios dirimuntur, quouſque numeroſa ramorum ſerie in cauam, ſimamve lienis ſedem recta

venæ portæ extra iecur diſtributio

cta linea ſecundum totam lienis longitudinem, inferiori omenti membrana perpetuò ſuffulti, implantentur, atque infinita ſobole uenulas perquàm graciles, inuicemque implexas, per uniuerſum lienis corpus digerant. Cæterùm, ut ex concaua iecoris ſede exiguæ uenularum propagines prodeuntes, uenæ portæ caudicem conſtituunt: ita quoque ex gibba ipſius ſede innumeræ uenularum ſoboles exortæ in unam coeunt uenam, quæ ab inſigni amplitudine Græcis κοίλη, Latinis caua nuncupatur. Hæc per poſteriorem iecoris ſedem deorſum prorepens, illicò ramum ex ſiniſtro latere in pinguem, membraneamque ſiniſtri renis tunicam promit. Dein caua uena ab utroque latere amplißimam propaginem in renes diſtribuit, dextrā quidem dextro reni, ſiniſtram autem ſiniſtro deriuans. *Caua uena.* *venæ cauæ infra iecur conſiſtētis diſtributio*

Hæ ſeroſam, aqueàmue ex ſanguine humiditatē trahunt, ac ueluti emulgent, ideò uulgo emulgentes nominantur. Ab humiliori ſede eius uenæ, quæ ſiniſtrum renem petit, iuxta ductus ipſius ferè medium, uena in uiris pronaſcitur, quæ in ſiniſtrum teſtē excurrit, ſeminaliſque ſiniſtra uocatur. Vena autem dextrum teſtē accedēs, non à uena in dextrū renem protenſa originē ſumit, ſed à cauæ caudice aliquanto demißius, quàm uenæ renibus exporrectæ principium ducit. In mulieribus alia eſt harum uenarum diſtributio, queādmodū alibi copioſæ mōſtrauimus. Porrò ubi caua uena uertebris lumborum innititur, geniculatim illis propagines dat in muſculos proximos, & ad abdominis uſq; latera abſumendas. Atque harum illæ ſunt præcipuæ, quæ à caua inibi pronaſcuntur, qua ſupra oſſis ſacri ad lumborum uertebras nexū, in duos æquales ſcinditur truncos, quorum ſiniſter perinde, ac dexter ſurculos quoſdā oſſis ſacri foraminibus offert, & in duos partitur ramos, quorū interior propaginem mittit in muſculos exhauriendam, qui oſſis ilium, & ſacri poſteriorem ſedem occupant: & aliā deriuat in ueſicā, & penem, & mulieribus in uterum multiplici ſobole pertinentē. Quod reliquū eius rami eſt, ab externo ramo portiunculam aſſumens per pubis oſſis foramen in femur ducitur, cuti, & muſculis interna femoris occupātibus ſurculos exhibens, *Emulgentes uenæ.* *Seminalis ſiniſtra.* *Dextra.*

& ante genu articulum ceſſans, ſuoq; tetmino cum al terius crus petētis uenae ramo,ut mox dicemus,coiēs. Exterior nanque ramus ſiniſtri cauae trunci per ingui na femur aditurus peritonaeo propaginem offert,in in feriorē abdominis ſedēad umbilicū uſq; abſumendam: in femur uerò procidens pubis cuti, & pudēdi muliebris ſobolem porrigit. Verum inſignem uenam per femuris, & genu,& tibiæ interiora,ſub cute ad pedis uſq; digitorum ſummum diffundit, in progreſſu ſparſim cuti ramuſculos depromentem. Aliam quoq; ſub cute ad coxendicis articuli anteriora deriuat. Ipſe autē penitus inter muſculos ſubmerſus,propaginem communicat muſculis, & cuti in externa femoris ſede locatis. & aliam offert muſculis internam,anterioréque femoris ſedem ſibi uindicantibus. Atque cum hac propagine extremum uenæ eius coit,quæ per pubis oſſis foramē deſcenderat. Hinc grandis vena ſecundum femoris poſteriora retorquetur,propagines eius ſedis muſculis cōmunicans,à quibus ramuli in cutem pertinent, tum ſurſum,tùm deorſum ad ſuram uſque excùrrentes. Inter inferiora uerò femoris capita grandis hæc uena in duos ſciſſa truncos minorē,exterioréque uerſus fibulā deriuat, à quo præter ſoboles anteriorem genu ſedem petentes,ramus diſcinditur, ſub cute externam tibiæ ſedem verſus poſteriora obtegente ad digitorum pedis uſque ſuperiora diſſectus. Quod verò reliquum altius inter muſculos externæ fibulæ ſedi atten ſos occultatū eſt,ultra tibiæ longitudinis medium properat.Interior autem truncus inſigniter amplus, ramum diſpenſat ſecundum internam tibiæ ſedem uerſus poſteriora ſub cute ad pedis vſque digitos diſperſum. Deinde alium depromit, per ſuram nonnihil reconditum, ad calcem uſque pertingentem. Quod uerò huius trunci præcipuum eſt,muſculos poſteriorem tibiæ ſedem occupantes ſubit, ab anteriore ipſius regione ramum per ligamentum membraneum demittit, fibulam tibiæ alligans: atque is ſub anterioribus tibiam integentibus muſculis abſconditus,ad pænis uſque ſuperiora pertingit. Ipſa uerò uena ſecundum poſteriora deſcendens, & hinc inde cuti,& conterminis muſculis ramulos offe

rens,tandem inter calcem,& tibiam pedis inferiora ſubit,inibi in muſculos,& digitos in eum modum diſtributa, vt duæ ſoboles ſingulis offerantur. Porrò venæ cauæ pars, quæ ſupra iecur conſiſtit, ita ſe habet. Surſum aſcendens, ac ſeptum tranſuerſum cum cordis inuolucro perforans, duas propagines ſepto largitur, per uniuerſam ſepti ſedem multiplici ſerie excurrẽtes. *Venæ cauæ ſupra iecur cõſiſtentis diſtributio.*

Ad dextram cordis aurem caua,ampliori orificio in dextrum cordis uentriculum dehiſcit, quàm cauæ orbicularis amplitudo uſpiam uiſitur. A poſteriori eius implantationis ſede,uena prodit cordis baſim coronæ modo cingens,quæ ob id Græcis στεφανιαῖα,Latinis coronalis dicitur: & ab inferiori ipſius ſede ramos deorſum per cordis ſuperficiem digerens. Caua à corde ſurſum conſcendens, ac cordis inuolucrum inibi prætergreſſa, venam promit, quam Græci, eo quòd coniuge priuatur,neque in altero latere parẽ aſciſcit à caua propaginem, ἄζυγον, Latini venam abſque coniuge, & paris expertem, nominant. Ab hac uena vtrinque geniculatim pullulant propagines, ſingulæ ad vnum nouem coſtarum inferiorum interuallum perreptantes. *Coronalis uena.* *Vena paris,aut cõiugis expers.*

In iugulo autem tota bipartitò ſcinditur,ab ipſius anteriori ſede pectoris oſſi, & interſepientibus thoracem membranis venas offerens, abdominis ſuperiora perreptantes. A radice verò alterius trunci factæ modo in iugulo bipartitionis, inſignis deriuatur vena, ſuper primam coſtam in axillam percurrens,ſed prius in thoracis cauitate ramum promens, in tria ſuperiora ſui lateris coſtarum interualla abſumendum, & alium in poſteriora thoracis iuxta ceruicis radicẽ ſparſum. Præſens vena thoracem egreſſa, interdum hic humerariã, cephalicam noſtri nominant, venam,& ramum muſculis anteriori thoracis ſedi inſtratis: alium poſteriori ſedi thoracis, & cauo ſcapulæ,& lateri thoracis alium digerit,in axillam feſtinans. Trunci autem in iugulo factæ bipartitionis reliquum, in duos impares ramos diſcinditur, & horum interior, graciliorque internam iugularem conſtituens venam, duabus propaginibus duram cerebri membranam adeuntibus, caluariam ſubit. Exterior verò ab externo latere propaginem, *Caua cãdicis in iugulo bipartitio.* *Humeraria.* *Iugularis interna.* *Externa*

paginem, ex qua humeralis uena conſtituitur deducens ſurſum conſcendit, ſuperficiariam efformans iugularem uariè ad fauces uſque excurrentem, & in linguam, laryngem, palatum, faciem, tempora, & uerticem diſtri utam, tribusque uenis caluariã ingredientem. Humeraria verò priuſquam ſub clauicula, & ſummo humero in brachium fertur, ramum poſteriori ceruicis ſedi, & alium ſcapulæ gibbo, & alium ſummi humeri ſuperiori ſedi exporrigit, & ſecundum exterius latus muſculi cubitum flectenti anterioris ſub cute prorepens, ſurculosque graciles cuti depromens, ſupra cubiti articulum diſſecta, aliquando vnum ramum penitius latentem, & mox abſumptum, ad cubiti articulum defert. Alium ſub cute obliquè ad cubiti flexus, mediũ cum axillaris venæ ramo coiturum, communemque uenam cõſtituturum. Tertium ſub cute ſecundum radium in poſteriora cubiti, ac tandem ad brachialis radicem iuxta ulnæ extremum mittit, qui axillaris propagini in ibi commiſtus, parui, & anularis digitorum exteriora conſcendit. Axillaris in axilla latitans, & cuti anteriorem brachii ſedem uerſus interiora inueſtienti ramum offerens, ſurculum præbet capitibus muſculorum cubitum extendentium, & alium illorum mediæ ¦propemodum longitudini, dein aliam propaginem cum quarto brachium petente neruo ſecundum brachii poſteriora ad cubiti uſque exteriora ablegat. Mox in duas ſecta uenas, toto prorſus ductu uenam in profundo ſubmerſam, ac arteria ſemper comitatam, per cubiti articuli flexus medium deducit, quæ ante cubiti longitudinis medium in duas ſecta propagines, unã ſecundum radium, alteram ſecundum ulnam uerſus brachiale porrigit. Ea hæc rurſus in ſurculos dirempta, in internam digitorum ſedem ita digeritur, ut ſingulis digitis duæ offerantur ſoboles, & ſurculus quidam inter pollicis primum internodium, & poſt brachialis os indicem ſuſtinens, ad manus externam ſedem pertingat. Altera uerò uena ſub cute ſemper exporrecta, iuxta cubiti articulum in duos partitur ramos, quorum alter obliquè uerſus cubiti articuli flexum cõtendẽs, cum humeralis ramo commiſcetur, ſimul cum illo cõmunem efformans uenam

Humeralis diſtributio.

Axillaris ſeries.

Communis uena, Mediana, Nigra.

venam, quam vulgus medicorum medianã, & nigram vocat:quæ duabus illis mediis venis conſtituta,obliquè deorſum repens, radiumque tandem conſcendens, in externa cubiti ſede inſtar Υ literæ in duas diſcinditur ſoboles:quarum altera medii digiti potiſſimum externam ſedem petit: altera verò pollici, & indici offertur, ſurculum in internam manus ſedem ſpargens, ramulis montem Veneris implicantibus commiſcendum. At alter axillaris iuxta cubiti articulum factæ diuiſionis ramus, varias propagines in cubiti internam ſedem deponit,quibus crebrò vena accedit,ab altero venã communem conſtituentium ramo,quem axillaris porrigebat, enata. Hæ propagines admodum variè modò coeuntes, modò rurſus inuicẽ diremptæ, ac internam cubiti ſedis cutem implicantes,tandẽ in internã manus cutẽ prorepunt. Ceterũ inſignior eius rami propago vlnæ exporrecta, & in cubiti exteriora etiã ſurculos promẽs, iuxta brachialis radicẽ humerariæ ramo cõmiſcetur,ad paruũ digitũ, & anularẽ cõtẽdenti,qui Arabibus aliquot, ac barbaris, Syelen, & Saluatella nominatur. Pleniorẽ venarũ hiſtoriã reperies libro tertio anatomes. Ad ſiniſtrã vẽtriculi ſedẽ ſecundũ inferiora magis, ac poſteriora viſcus cõſiſtit,quod Græcis σπλὴν, Latinis lien uocatur, ac lutoſi &, fæculenti ſanguinis in iecore cõfecti eſt receptaculum. Cæterùm ſanguinem in cauã venã ex iecore miſſum, ſeroſa, & aquea humiditate purgant,colãtq; renes, Græcis νεφροὶ dictiqui numero bini ſunt, & iecori,quã fieri potuit, proximè allocati. Aquei excrementi receptaculũ natura veſicã,quæ Græcis κύστις, & κύστη dicitur,creauit. Hocvtiq;excrementum vrinã uocãt, & à duobus meatibus, qui Græcis οὐρητῆρες, Latinis urinarii nominântur, in veſicam defertur.

Saluatella. *Lien.* *Veſica.*

De inſtrumentis propagandæ ſpeciei famulantibus.

CAP. XIII.

Teſtes.

INTER inſtrumenta generationi ſeruientia in uiro teſtes primum occurrunt, qui Græcis ὄρχεις uocantur, & quòd gemini ſint, δίδυμοι. quanquam interdum vnus tantum, nonnunquam etiam tres reperiãtur, Teſtes autem pluribus inuolucris, ſeu tunicis integuntur, ac aliis quidem vtrique teſti communibus,

Teſtium tunica.

Commu-nes. munibus, aliis autem priuatim ſingulos teſtes inuoluentibus. Duo enim vtriuſque teſtibus communia ſunt inuolucra. Cutis quidem vnum effingit, quod reliqua corporis cute tenuius eſt, & veluti ſutura quadam, rugiſque interſtinguitur, Græcisque ὄσχεον, *Scrotum.* ſcrotum Latinis, & à nonnullis tranſpoſitione literarum ſcortum nominatur. Alterum verò commune inuolucrum, *Priuatæ* membrana carnoſa efformat. Vtrunque autem te-*Exterior* ſtem priuatim inuoluentes tunicæ duæ ſunt. Vna exte-*ἐρυτροειδὴς.* rior, ualida quidem, ſed tenuis, venisque abundans. Hæc Græcis ἐρυτροειδὴς priuatim appellatur, quòd ſcilicet velaminis, ſeu putaminis, vaginæ ve formam habeat. Atticorum enim more ρ pro λ ponitur, vt idem valeat quod ἐλυτροειδὴς. Quæ vtique vox ἀπὸ τοῦ ἐλύτρου, quod velamen, receptaculum, & putamen ſignificat, & εἶδος, qnod ſpeciem denotat, deducta eſt. Si quis tamen mauult apud Galenũ legere ἐρυθροειδὴς, ad muſculum illi inuolucro adnatum referat, opportet. Is enim cùm ruber ſit, vt reliqua caro, illi inuolucro ali-*Intima teſtis tunica.* quem ruborem conciliat. Altera intima teſtis tunica, dura, craſſa, & valida admodũ eſt, teſtis ſubſtantiã vtrinque mollem & ſequacem inuoluens, Græcisque vete-*δαρτός.* ribus δαρτὸς vocatur. Primi autem anatomes profeſ-*ἐπιδιδυμίς.* ſores, qui teſtem δίδυμον nominauerunt, hanc quoque tunicam ἐπιδιδύμιδα, id eſt, ſuperteſtem: huic enim innititur, ac proximis incumbit, appellarunt. Et haud dubiè Galenus caput teſtis, nihil aliud præter elatiorem huius intimæ teſtis tunicæ partem, nuncupauit.

Vaſa ſeminaria. Ad ſingulos teſtes ſingulæ pertingunt venæ, & arteriæ ortu differentes, quæ medicis ſeminariæ nominan-*Vena dextra.* tur. Vena dextrum accedens teſtem, à cauæ uenæ caudicis anteriori ſede, ſub venarum in renes exporrectarum exortu, pronaſcitur. Siniſtri verò teſtis vena, ab *Siniſtra.* humiliori ſede venæ ſiniſtrum renem adeuntis prin-*Arteriæ.* cipium ducit. Vtræque autem arteriæ humiliùs, quàm dextrum teſtem petentis venæ principium conſiſtit è directo, & ſibi proximæ ex elatioris, anterioris ve magnæ arteriæ ſedis medio promuntur. Simul atque verò prædicta vaſa peritonæi foramen ſuperarunt, ex dextro quodam modo latere rurſus obliquæ deorſum in

ſimi

ſiniſtra ad dextri teſtis elatiorem ſedem ducuntur, arteria non amplius venæ duntaxat, vt in reliquo proceſſu, accumbit, fibriſque membraneis tantùm connectitur, ſed uaria quadam, peculiarique ratione uena cum arteria coit, & ambæ inuicem commiſcentur, corpusq; vnum pyramidis anterius, poſteriusque depreſſa inſtar efformant, cuius quidem conum uaſa, ubi primùm inuicem permiſcentur, efficiunt, baſim uerò ea ſede, qua elatiori teſtis parti committuntur. Per uniuerſum hoc corpus ramorum myriades inuicem complexi obſeruantur, non quidem omnes rectà deorſum procedentes, ſed alii partim rectà, partim orbiculatim, partim tranſuerſim, alii alio modo implicantur. Quapropter, cùm corpus hoc multas varices exprimat, ideò ueteres anatomici illud κιρσοειδῆ παραστάτην, quaſi uaricoſum ad teſtes aſſiſtentem diceres, appellarunt. Ad externum varicoſi illius corporis latus, quà teſti applantatur, aliud corpus album, & durioris nerui modo durum, extimæ teſtis tunicæ adnaſcitur, hincque incipit. Hoc exterius, quà teſti non committitur gibbum, & quodammodo teres eſt: quà uerò tunicæ illi connatum eſt, ſecundum connexum teſtis cauum exiſtit. Per totum autem ductum, quo teſtis tunicæ corpus id nectitur, propemodum æqualiter craſſum, eiuſdemque figuræ eſt, quam compacto uitis, aut cucurbitæ capreolo aſſimilare queas. Quanquàm non in orbem, ſed uelut in latera huius corporis reuolutiones fiant, ad eum ferè modum, quo angues, & anguillas ocyus repere cernimus. Huius nanque corporis anfractus, & inuolutiones admodum inuicem continuæ, & connatæ conſpiciuntur, ut lignorum uermibus eas aſſimilare integrum ſit. Hoc uas ſurſum ad magnam peritonæi cauitatem uia conſcendens, quà ſeminalis uena, & arteria deſcendere, nerui cuiuſdā modo teres efficitur, & deorſum ad pubis os reflexum, poſteriorem ueſicæ ſedem accedit, ad quam vas à ſiniſtro teſte deferens etiam properat, quod dextro uaſi unitum, ſimul cum illo in veſicæ ceruicis radicem inter glanduloſum corpus ceruici obnatum, quod Herophilus ἀδενοειδῆ παραστάτην nominauit, inſeritur; communiſque ſemini, & vrinæ meatus

κιρσοειδὴς παραστάτης.

Vas ſemẽa teſte ad ueſicæ ceruicem deferens.

Glandoſum corpus uaſo

rum ſemen deferentium inſertionē excipiens.

meatus conſurgit, qui deorſum modicè ductus, denuò ſurſum ad pubis oſſium commiſſuram foris reflectitur, corporibus penè efformantibus ſubnatus. Prodit enim utrinque à pubis oſſe unum nerueum, tereſque corpus, quod intus impensè fungoſum, ac craſſo ſanguine plenum cernitur. Vtrunque ſimul connatum, unitumque

Penis ſubſtantia. *καυλὸς.*

penem, qui Græcis καυλὸς, Latinis coles, penis, mentula, virga, & pudendum uirile uocatur, conſtituit. Eius certè ſubſtantiæ beneficio, quum penis ſemen in uterum miſſurus eſt, erigi, augerique aptus eſt: aliàs quum nullus ſuæ proceritatis uſus eſt, flaccidus, & gracilis exiſtit. Hinc eſt, quòd natura ipſum ita fabrefecerit, ut ſpiritu impletus, erigi, producique, & inſigniter turgere poſſit, & rurſus eodem ſpiritu diſſoluto arctari, concidere, flacceſcere, & breuior fieri. Penis ad commodum Veneris uſum ſumma ſua parte, & apice glandis modo tumet. Hinc Græcis βάλανος, & Latinis Glans appellatur. Cute quoque, qua tegi, & re

βάλανος *Glans.* *πόσθη,* *Præputium.* *ῥαφὴ.* *Taurus.*

tegi queat, decoratur, quæ Græcis πόσθη, Latinis præputium dicitur. Inferior autem penis per eius longitudinem uergens, & ſuturæ modo protuberans linea, Græcis ῥαφὴ, Latinis ſutura, nominatur. Totam exporrectam, extuberantemque ad anum, uſque penis partem, Græci ταῦρον, Latini taurum nuncupant. Spatium inter teſtium inuolucrum, quod ſcrotum nominatur, & anum conſpicuum, Græcis περιναῖον, inter-

Interfeminium. *Vterus.* *μήτρα.*

feminium Latinis dicitur. Porrò mulier ſibi uterum uendicat, ſemini excipiendo, fœtuiq; continendo dedicatum, qui Græcis μήτρα, καὶ ὑστέρα nominatur. Hic inter ueſicam, & rectum inteſtinum ſitus eſt, ac in fundum, & ceruicem diſtinguitur. Fundi forma nō prorſus rotunda, uerùm anterius, poſteriuſque depreſſa, ſu-

Cornua.

perius obtuſa, & duos, utrinq; uidelicet unum, retuſos oſtendens angulos, quos Herophilus, opportuniſſimè iam naſcentibus boum cornibus aſſimilans, κέρατα, & κεραίας appellauit. Quemadmodum enim uitulorum capita utrinq;, qua pronaſcẽtur cornua extuberant: ita etiã ſuperior uteri pars utrobiq; ueluti i duos obtuſos, ut diximus, angulos definit, qui re uera veteribus anatomicis cornuũ uice habiti ſunt, vaſorũq; ſemẽ muliebre defe-

deferentium inſertionem recipiunt. Fundi ſimplex eſt ſinus ſemen genitale ſuſcipiēs, fœtumq; cōtinens. In nō prægnātibus uiſcido quodam, & ſubalbo muco illitus, & læuis, & inconſpicua propemodū ſutura, ſeu extuberantiori linea interſtinctus. Hinc in orificium deſinit, glandis penis modo in uteri ceruicis amplitudinē prominēs. Ceruix uteri teres eſt, & ī iis, quæ in vtero haud gerunt, alias non diſtenſa, non multò minus ipſo fundo ampla. In extremo ceruicis ore, ubi concidua labra rimam relinquunt, vtrinque una prominens cuticularis, coriaceave carūcula, ſed tenuis, & ex longa baſi in mucronem deſinēs, Græcis νύμφη, μύρτον, ἐπίδερις, & κλειτορίς nominatur. Vteri lateribus, utrinque unus accumbit teſtis, non prægnātibus quidē paulò elatius, quàm fundi ſuperior pars conſiſtit. Vtero aūt gerentibus eādem certè ſedem occupant. Ad hos uaſa ſeminaria, eodē prorſus modo, atq; in viris, pertingunt. Verùm hic id priuatim accidit, quòd media tantùm ſeminariæ venæ, arteriæq; pars teſti offerratur, altera uteri fundū implicāte. Vas ſemē tenue, & impēsè aquoſum, paucumq; à muliebri teſte deferēs, ī obtuſum ſui lateris vteri angulū inſeritur. Oſcula uaſorū ex utero ī ſecūdā ueniētiū Hippo. & Galenus κοτυληδόνες, Latini acetabula, quòd ſcilicet hæc uaſa ab vteri ſinibus porrigantur, vocarūt. Cæterū fœtus, qui ex utriuſque, fœminæ, ſcilicet, ac maris, ſemine procreatur, in utero tribus īuolucris, ſeu mēbranis integitur. Prima, & extima χόριον Græcis, Secūda Latinis, & aliis ſecundina dicta, fœtū inſtar latioris tātùm cinguli ambit. Haud quaquàm.n. ſuperiorē, uti neq; etiā inferiorē fœtus partē cōtingit, ſed tātū ita ſe habet, ac ſi quis à mucronata pectoris oſſis cartilagine ad elatiſſimā uſq; iliū oſſiū ſedē faſcia impēsè laxa ſcinderetur. Inſigniter craſſa eſt, & lienis modo nigricās, qđ utero cōnatū, uaſa in uterū pertinētia excipit: quo illa in ipſo poſt modum collecta, duabus uenis, & totidē arteriis ī umbilicū inſeratur, & una tandē uena iecori, duæ aūt arteriæ grandis arteriæ propaginibus per pubis oſſium foramina deſcenſuris offerantur. Secunda fœtus membrana à farciminis imagine, quā refert, ἀλλαντοειδὴς appellatur. Fœtū uniuerſum complectitur, uenulis quibuſdam, & arteriis inter

Fūdi uteri ſinus. *Vterior.* *Ceruix.* *νύμφη.* *Teſtes mulie-bres.* *Vaſa ſeminaria mulie-bria.* *Acetabula.* *Tunicæ fœtum tegentes.* *Prima.* *Altera.*

intertextum. Inter hoc, & tertium inuolucrum fœtus
Ὀυρα-χις. vrina colligitur, quæ peculiari meatu, quem ὀυραχὸν
vocant, ex elatiori fœtus veſicæ fundi regione per umbilicum in hanc amplitudinem perfertur, in hoc à natura formatus, ne u-ina cuti eiuſdem circunfuſa, ſua
acrimonia, & mordacitate obſit. Tertia fœtus tunica
Tertia. ἄμνιος. tenuiſſima eſt menbrana, unde ἄμνιος, quaſi agnina,
à mollitie, & teneritudine agnellorum, Græcis dicta
eſt, alba quemadmodum & ſecunda, venulisque, ac arteriis implicita, fœtui proximè, & vndecunque obducta.
Hæc fætus ſudorem inter ſe, & fœtus cutem ſubflaua
quadam, ac lutoſa ſubſtantia obductam aſſeruat, qui ante partum non minus, quàm fœtus urina profluens uteri ceruicem irrigando, fœtui faciliorem, exitum parat.

Mam-ma. Fœtus in lucem editus, lac familiare ipſius alimẽtũ è mamillis, quas Græci μαστοὺς τίτθας, καὶ τίτθια nominãt à nemine edoctus ſugit. Hæ ad oſſis pectoris latera in thorace ſibi ſedem uendicant, & papilla, quæ θήλη Græcis uocatur, ornantur. Cæterum mamillæ glandoſo corpore inſita ui ſanguinem per uenas, ipſi adductum in lac conuertente extruuntur. Cutis mamillarum, quæ orbiculatim ad papillam nigricat, circulumque conſti-
Φῶς. tuit, φῶς Græcis appellatur.

De corde, et inſtrumentis ipſius functionibus miniſtrantibus. CAP. XIIII.

INTER partes, quæ uitali ſpiritui miniſtrant, & intra thoracem ſitæ ſunt, primum ſibi uendicat locum, tu
ὑπεζω-κώς. nica membrana ve, quæ Græcis ὑπεζωκώς, Latinis ſuccingens, quod nimirum omnibus coſtis, dempta duo-
Succin-gens. decima, quæ à ſepti tranſuerſi implantatione occupata eſt, ab interiori parte ſubtenſa ſit, ac uniuerſam thoracis cauitatem ſuccingat, ſublinatque, nominatur.
Vulgus pleuram uocat. Ex hac naſcuntur duæ aliæ membranæ, utrinque ſingulæ ſecundum thoracis lon-
διαφράτ-τοντες. gitudinem procedentes, ac in duas præcipuas amplitudines eam diſtinguentes. Hinc Græcis διαφράττοντες,
Media-ſtinum. Latinis intercipientes, & interſepientes, uulgo mediaſtinum nuncupantur. Fiſtula, quæ à faucibus per collum
deorſum

deorſum in pulmonis uſque ſubſtantiam digeritur, ac protenditur, Græcis βρόγχος, & ἀρτηρία ſimpliciter, quòd aerem contineat, primùm eſt appellata. Temporis uerò progreſſu, quum & uaſa uitalem ſpiritum, ſanguinemque continentia, arteriæ etiam nomine donata ſunt, hæ quidem læues arteriæ, illa uerò τραχεῖα, hoc eſt, aſpera, ab inæquali, qua conſtat ſubſtantia, nuncupata eſt. Caput huius arteriæ Græcis λάρυγξ, Latinis guttur nominatur. Φάρυγξ autem, hoc eſt, fauces, Galeno teſte, ſpatium oris internum, quod gulæ, ac gutturi præiacet, dicitur. Vniuerſum itaque ſpatium, quod in profunditatē ab interna menti ſede ad ceruicis uſque uertebras pertingit, in latitudine uerò quicquid inter dextram inferioris maxillæ partem, & ſiniſtram habetur, faucium nomine complectitur. Idē locus, Galeno 3. apho. Comm. 26. teſte Græcis ἰσθμὸς, ab anguſtia, dictus eſt: quòd ſcilicet nulla in uniuerſo corpore ſit regio æquè anguſta, & tot organis donata. Triplex in faucibus glandularùm genus reperitur. Sunt enim glandulæ alterutra parte ſingulæ ad radicem laryngis adnatæ, magnæ, & fungoſæ admodum, carniſque propemodum coloris, ſed magis nigricantes. Deinde in ſpatio, quod nobis hiantibus medium inter narium foramina, & laryngem apparet, vtrinque in lateribus vna reponitur glandula vtcunq; inſignis, & impenſius fungoſa, in hocq; propria, ut ſaliuam procreet, ac aſperam arteriam, & ſtomachū quoq; cum tota oris amplitudine humectet. Has glādulas Græcis παρίσθμια, & ἀντιάδες, Latini tonſillas, barbari amygdalas, quod nimirum amygdalis aſſimilentur, appellant. Græci tamen, ut libro 3. de ſympto. cauſis, cap. 11. teſtis eſt Galenus, harum glandularū etiam inflammationes ἀντιάδας, partium verò illis adiacentium phlegmonas, παρίσθμια nuncupant. Tertium genus, inguinum, & axillarum glandibus reſpondens, ſub auriū radicibus, & uniuerſo ſpatio inferiori maxilla conſcripto continetur, & cauitates omnes exquiſitè implet. Hoc genus nullo peculiari nomine donatum eſt. In externa oris, & palati parte, vbi narium foramina ad os deſcendant, carnoſa, & fungoſa quædam particula in oris amplitudinem propendula,

Leuis arteria.
Aſpera.
Λάρυγξ.
Guttur.
Φάρυγξ.
Fauces.
ἰσθμὸς.
Glādula faucium.
παρίσθμια.
Tonſillæ.
Columella.

latus baſis dextri ventriculi ad humiliorem eiuſdem baſis ſedem vena caua amplo, patentique orificio ingreditur, atque ex iecinore ſanguinem defert, vt vena caua primum cordis vas ſit. Ex eodem ſinu egreditur aliud uas, quod vena arterioſa nuncupatur, & ſanguinem ex iã dicto ſinu in pulmonẽ defert. *Vena arterioſa.* Venam autem ab vſu appellarunt, quòd venæ ſcilicet vſum gerat. Arterialem verò, quòd arteriæ corpus, duplicemque tunicam nacta ſit. Siniſtro cordis ventriculo vas tertium, quod arteriam venoſam nominant, inſeritur, & ex pulmone aerem cordi communicat, fuliginoſaque cordis excrementa educit. *Arteria venoſa.* Arteria verò ab vſu, quòd ſcilicet aerem contineat, deducitque, dicta eſt: a ſubſtantia autem venoſa, quòd venarum corpori reſpondeat, & vnicam tantum tunicam habeat, nominata eſt. Quartum vas magna eſt arteria, ἀορτὴ Ariſtoteli vocata. *Magna arteria.* Nonnulli Græcorum μεγίστην, alii παχεῖαν alii ὀρθὴν appellant. Ex dextro elatiſſimæ ſiniſtri ventriculi ſedis latere enaſcitur, àliquouſq; recta ſurſum ſub venæ arterioſæ caudice tantiſper prorepens, donec cordis inuolucrũ permeãs, in duos ſcindatur ramos, quorũ vnus corporis ſuperiora, alter inferiora petit, de quibus paulò pòſt dicemus, vbi prius membranarum cordis numerum expoſuerimus. Membranæ autem cordis non ſunt niſi corpora, quæ cordis vaſorum radicibus, ipſorũque exortibus adnata colore, ſubſtantia, craſſitie prorſus mẽbranæ exiſtunt, materierum regurgitationibus præfixæ. *Membranæ cordis.* Sunt autem omnes cordis membranæ numero undecim, ac tres quidem ſingulis trium vaſorum orificiis, duæ autem duntaxat vni, tertioque adnaſcuntur. Caua vena, ſeu primum dextri ventriculi vas, tres membranas obtinet, quæ, quia, quum clauduntur, & inuicem conniuent, ſpiculorũ ſulcis ſtructura quam ſimillimæ ſunt, *Cauæ venæ.* Græcis τριγλώχινες, quaſi triſulcæ, aut tricuſpides appellantur. Venæ arterialis itidẽ tres ſunt membranæ, quæ quia ſemicirculũ ad amuſſim exprimunt, Græcis σιγμοειδεῖς, a C literæ imagine, nominantur. *Venæ arterialis.* Venalis arteriæ orificio duæ duntaxat membranæ præficiuntur, quæ mitræ epiſcopali non ineptè aſſimilantur. *Venalis arteriæ.* In magnæ arteriæ oſtiolo tres ſunt membranæ, in nullo à tribus *Magnæ arteriæ*

Arteriæ magnæ ductio. venæ arterialis membranis diſtantes. Cæterùm arteriæ magnæ caudicis truncus ſuperiora petens, & ſtatim à ſiniſtro ipſius latere ramum promit obliquè furſum ad primam, ſiue elatiſſimam thoracis ſui lateris coſtam protenſum, à quo primùm propago ſuperioribus coſtis offertur, & dein alia priùs commemorata multò amplior, tranſuerſis vertebrarum ceruices proceſſibus. Quod eius reliquum eſt, per foramen occipiti inſculptum caluariam ſubit, atque in ſiniſtrum duræ cerebri membranæ ſinum exhauritur. Dein alia ſiniſtro pectoris oſſis lateri exhibetur, & uenarum coſtarum cartilaginum interuallis ramos offert. Ab hac etiam propagine in ſui lateris membranam, quæ thoracis amplitudinem interſepit, & in glandium iugulo repoſitum ſurculi mittuntur. Quod autem ipſius eſt reliquum, ſecundum ſiniſtrum mucronatæ cartilaginis latus thoracis cauitatem ingreditur, & recto hic abdominis muſculo ſubnatum, ad vmbilici quodammodo regionem procedit, in progreſſu vtrinque ad partes abdominis ramulos offerens. Vbi verò ramus ille thoracem ſuperauit, ſurculum poſteriorem ceruitis ſedem occupantibus muſculis tranſmittit, & ſimiliter vt axillaris vena ad digitorum vſque extrema digeritur, ſi axillaris ramos cutem ſubeuntes exceperis, ac in alto latitantes ſolum intellexeris. Cæterum inſignior portio dicti paulò antè magnæ arteriæ trunci ad iugulum aſcendens, in duos impares partitur ramos. Siniſter, qui gracilior eſt, nonnihil obliquè in læuum deflexus, ſurſum cum interiori iugulari iuxta aſperæ arteriæ ſiniſtrum latus per ceruicem ex porrigitur, ſoporaliſque ſiniſtra cenſetur.

Soporalis arteria ſiniſtra.

Dextra. Dexter verò ramus ſiniſtro craſsior, ſimiliter ſurſum tendit, & ſimul atque primam thoracis coſtam contigit, ex deſtro ipſius latere arteriam promit in eaſdem prorſus ſoboles diſciſſam, quas a ramo, qui ſiniſtræ manui offertur, pullulare conſtat: ad ſuperiorum ſcilicet coſtarum interualla, ad tranſuerſos ceruicis vertebrarum proceſſus, ad pectoris os, ad poſteriores in collo locatos muſculos. Quod verò maioris dextrique rami adhuc reliquum eſt, ſecundum aſpe-

ræ arteriæ dextrum latus ſurſum conſcendit, ac huius lateris ſoporalem conſtituit arteriam. Hæc vbi ad fauces vſque pertingit, in duos finditur ramos: quorum grandior, idemque interior ſurculum porrigit in faciem penitius, & in temporum cutem ad verticem vſque abſorbendum. Ipſa verò laryngi, & linguæ, & triplici hic repoſito glandularum generi ſoboles offerens, caluariam adit: & in duas diuiſa propagines, minorem in primum, dextrùmve duræ membranæ ſinum exhauriendam mittit. Grandior abſque venæ coniugio per proprium foramen ad narium amplitudinem verſus naſi extremum contendit. Ipſa autem propago caluariæ baſi inſtrata, & in nullum tamen plexum reticularem digeſta, antrorſum fertur, & ramum cum ſecundo pari neruorum cerebri ad oculum depromens, ſurſum aſcendit, duram cerebri membranam perforans, & partim in tenuem membranam hic abſumpta, partim verò in dextrum cerebri ventriculum repens, plexus eius in hoc ventriculo repoſiti, ac extimo fœtus inuolucro comparati portionem efformat, vitalemque ſpiritum cerebro offert, vt ex illo cerebri beneficio animalis præparetur. Porrò magna arteria grandiorem truncum ſiniſtrorſum ad ſpinam detorquet. à quo vtrinque rami ad octo humiliores coſtas exporriguntur. Quum verò is ſub ſepto deorſum fertur, huic quoque propaginem vnam offert, quæ in plures ſecta ſurculos, in humiliorem ſepti iuxta vertebras ſedem præcipuè deperditur. Poſt commemoratas propagines ex elatiori ſui corporis ſede vnum promit truncum, ramos in ventriculum, iecur, bilis veſiculam, lienem, omentum, duodenum inteſtinum, & colon offert, venæ portæ ramis comitatos. Dein aliam radicem truncus hic in ſuperiorem meſenterii ſedem in plurimas ſoboles diffuſam diſpenſat. Poſt hanc inferius paululum ab utroque magnæ arteriæ latere ampla educitur arteria in ſui lateris renem tranſuerſim prorepens. Præterea ab arteria ſiniſtrum renem accedente, ac demiſſius plerunque quàm ea, quæ ſiniſtro reni offertur, uena principium ſumente, ſeminalis arteria non enaſcitur, ſed

Animalis ſpiritus procreatio.

Renum arteriæ.

Seminales arteriæ.

frequentiſſime, vt dextri teſtis arteria, ab arteriæ magnæ corpore originem ducit. Iam dictis propaginibu s alia ſuccedit inferius, quàm ſeminales arteriæ, ab anteriori etiam magnæ arteriæ ſede principium ducens, & in humiliorem meſenterii ſedem diſtributa. A poſteriori autem ſeu inferiori magnæ arteriæ, ſede, quà hæc vertebris committitur, geniculatim vtrinque ad ſingulas lumborum vertebras, ipſiſque accumbentes muſculos ſurculi depromuntur. Ad ſacri oſſis initiũ, etſi arteria prius cauæ in ſiniſtro latere ſubiicitur, eam quò tutior prorepat, conſcendit, & eodem cum caua modo hic bipartito ſcinditur inſtar Λ, parem cum illa ad extremum vſque pedis diſtributionem in profundo faciens. Quippe nullus huius arteriæ magnæ trunci ramus cutem ſubit. Verum id priuatim huius trunci propagini per pubis oſſis foramen procedenti accidit, quòd illi arteria committitur, quæ ab umbilico ſecundum ueſicæ latus deſcendens, fœtui propria cenſetur. Exquiſitiorem arteriæ magnæ delineationem reperient ſtudioſi in cap. 13. & 14. lib. 5. noſtræ anatomes.

De cerebro, & inſtrumentis ipſius functioni famulantibus. CAP. XV.

Cerebrũ. *Cerebellum.* *Membrana craſſa,* *Quatuor duræ mẽbranæ ſinus.* *Dura mater.*

CEREBRVM, quod Grecis ἐγκέφαλος dicitur, animalis, ac principis facultatis ſedes, in caluaria reponitur, formam cauitatis, quam occupat, concinnè referens. Diuiditur in anterius, quod propriè cerebrũ, & in poſterius, quod cerebellum Latinis, παρεγκεφαλὶς Græcis dicitur, decuplo, aut undecuplo minus cerebro exiſtens. Anterius autem in dextrum, & ſiniſtrum diuiditur. In ipſius medio iuxta baſim continuũ eſt. Porrò uniuerſa caluari cauitas cerebro excipiendo adaptata, quadã mẽbrana ſubducitur, quæ propter craſsitiem, qua cæteris, non modò cerebri, uerùm etiã totius corporis præſtat mẽbranis, Græcis παχεῖα μήνιγξ, hoc eſt craſſa membrana, & ab inſigni duritie, uulgo dura mater nun-

nuncupata eſt. Præſens membrana quatuor ſinus obtinet, qui non ſolùm uenarum, ſed & arteriarum quoque uſum præſtant. Primus ad latus dextrum maximi in occipitis oſſe foraminis, quo dorſali medullæ uia præbetur, incipit, & ſurſum modicè inſtar quartæ circuli partis protenditur, quouſque elatiſſimam cerebelli partem occipitis oſsi contiguam attigerit.

Primus.

Secundus ad ſiniſtrum latus iam dicti oſſis initium ſumit, & ſurſum eodem, quo primus, modo uſque ad elatiſſimam cerebelli partem conſcendit. Qua ſanè in parte dexter ſinus cum ſiniſtro coit, atque ex ambobus una communis efficitur cauitas. Iſte amborum iam dictorum ſinuum congreſſus, Herophilo, ut lib. 9. ana. admi. & de uſu par. cap. 6. autor eſt Galenus, ληνὸς id eſt, torcular, dictum eſt Recentioribus lacuna, puteus, fouea, & conductus ſanguinis appellatur. Torcular, quod concurſus ille in primum, & ſecundum ſinus, ſanguinem tanquam uinum è torculari promit. Ex mutuo hoc amborum ſinuum congreſſu alii duo exoriuntur ſinus longitudine, & cauitatis formam inuicem uariantes, tertius ſcilicet, & quartus. Tertius longior eſt, & caluariæ, quemadmodum priores duo, contiguus, per capitis longitudinem antrorſum procedit.

Secũdus.

Primi, et ſecundi ſinuum cõgreſſus.

ληνός.

Torcular.

Tertius.

Quartus ab anteriori ſede communis primi, ſecũdique ſummum congreſſus recto tramite uerſus priora cerebri, nuſquam deorſum neque ſurſum uergens, progreditur. Conſiſtit enim in dura membrana, ubi per cerebelli longitudinem, id & cerebrum ad eas uſque cerebri ſedes intercedit, quæ teſtium, & clunium imagini aſſimilantur. Hic itaq; quartus ſinus ſuo ductu cerebelli longitudinem, & duræ cerebri membranæ inter cerebellum, & cerebrum implicationẽ haud excedit. Ac proinde id ſibi priuatim uendicat, quòd ſit breuiſſimus, & nuſquam caluariæ contiguus. Per ſuturas caluariæ, fibras dura membrana porrigit, quæ in peculiare inuolucrum, quod Græcis περικράνιον dicitur, degenerãt. Altera mẽbrana cerebri interior, & penitus cerebro cõiuncta, Grecè λεπτὴ μήνιγξ Latinè tenuis membrana, uulgo pia mater nominatur. Cerebri, & cerebelli eſt inuolucrum, & ipſorum ſubſtantiam proximè con-

Quartus.

περικράνιον.

Membrana tenuis.

χοροειδής. tinet, ac firmat. Dicta eſt alio nomine χοροειδής: quod ſcilicet inſtar extimi fœtus inuolucri plurima vaſa deducat, ſuffulciatq;. Pars cerebri in externa ipſius ſuperficie ad elatiſſimam dextri, & ſiniſtri ventriculorum ſedem ſe offerens, tenui membrana nō obuoluta, ſubdurior, & magis cādicans, vetuſtiſſimis Græcis τυλλῶδες σῶμα, hoc eſt, calloſum corpus appellata eſt. Cerebrum verò tribus inſignibus, & impenſè albis donatur cauitatibus, ſeu ventriculis, quorum vnus per cerebri longitudinem in dextra cerebri parte conſiſtit, qui ex poſteriori ſede deorſum per cerebri ſubſtantiam reflexus, ad medium vſque baſis cerebri perfertur. Secundus huic prorſus reſpondens, in ſiniſtra cerebri parte collocatur, & ambo qua internis lateribus ſe inuicem ſpectant, ſuperiori ſede, tenui quadam cerebri ſubſtantia mutuo diſtinguuntur, quam Græci διάφραγμα, Latini ſeptum vocant. Communis autem dextri, & ſiniſtri ventriculorum cauitas, tertius cerebri eſt ventriculus, quæ binos à ſe educit meatus, quorum vnus ex humiliori ipſius ſede ubi acutum angulum per totam ſui longitudinem vallis cuiuſdam ritu exprimit, rectà deorſum verſus grandem, & peluim porrigitur, cerebri pituitam excipientem. Alter autem meatus, qui poſterior eſt, tertii ventriculi nom minima pars cēſendus venit, qui inter cerebri teſtes, & nates, ac ſuper dorſalis medullæ initium decliuis, ad quartum ventriculum à nonnullis appellatum, contendit, qui communis eſt cerebello, & dorſalis medullæ initio. Quartus itaq; ventriculus, ad quem poſterior meatus tertii uentriculi porrigitur, ex dorſalis medullæ, & cerebelli ſimilibus componitur, nō ſecus, quàm ſi vtraque manu unàm cauitatem fingeres. Ex poſteriori dextri, & ſiniſtri vētriculorum ſede, qua hæc deorſum in priora reflectitur, ſtatim in ipſo reflexu, corpus quoddam ampla baſi enāſcitur, ſimileque prorſus cerebri ventriculorum ſubſtantiæ eſt, ſed candidius, duriuſque viſitur, dein ſenſim antrorſum procedens, veluti in acutum trianguli verticem coarctatur. Hoc quidem corpus eò quòd fornicis, ſeu teſtudinis modo extructum eſt, vel veluti domus tectum quoddam in ſphæræ ſuperficiem concauam circumactum

Calloſum corpus.

Cerebri uētriculi quatuor.

Primus.

Alter.

Septum cerebri.

Tertius.

Quartus a nonnullis appellatus cerebri uētriculus.

Fornix.

καμάριον. ψαλλιδοειδὲς.

ctum Græcis καμάριον, & ψαλλιδοειδὲς, hoc eſt, teſtudo fornix ve, & camera nuncupatur. Nam eius generis ædificia, qui architecturæ ſunt periti καμάρας, & ψαλλίδας appellare ſolent. Iuxta poſteriorem teſtudinis modo formati corporis ſedem, glandulam natura condidit nuci pineæ, aut turbinatæ figuræ ſimilem, ac proinde veteribus anatomicis Græcis κωνοειδὴς, & κωνάριον dicta. Reponitur autem ſub uaſis uenoſi ex quarto duræ membranæ ſinu in tertium cerebri uentriculum porrecti initio, mucrone ſuo ſurſum ſpectans, baſi verò cerebri ſubſtantiæ incumbit, Pars quædam cerebri reponitur inter anteriorem cerebelli ſedem, & poſteriorem tertii ventriculi partem ſubflaua, quæ effigiem quandam exprimit duabus ſibi commiſſis natibus quàm ſimillimã. quapropter hanc Græci γλουτιον, & δίδυμον, Latini nates, cluneſve, ac teſtes appellãt. Cæterum cerebelli pars vna à prioribus in poſteriora veluti in orbem ducitur, eaque talibus implexa eſt reuolutionibus, ut vermis in ligno naſcentis effigiem appoſitiſſime oſtẽdat. Duo itaq; huius partis apices, quorum hic anteriorem ventriculi cerebello, & dorſali medullæ communis ſedem reſpicit, ille verò poſteriorem à iam dicta ſimilitudine veteribus Græcis σκωληκοειδεῖς ἐπιφύσεις, Latinis excreſcẽtiæ vermiculares, uel uermiformes dicuntur. Neque enim aliud ſunt, quàm prominentior cerebelli ſubſtantia, σκώληκα, id eſt, uermem referens. Tenuis membrana cerebelli baſim ſuccingens orbiculatim à ſe educit ſui portionem, proceſſum ve, ſubſtantia prorſus cum reliqua tenui membrana ſimilem, niſi quòd gracilibus venis intertexitur. Eius proceſſus initium, accuratè refert elatiſſimam regionem infundibuli, quo in anguſtioris orificii lagenas vinum infunditur. Eſt enim amplum, & orbiculare. Ab exortu uerò ſenſim in arctum infundibuli inſtar cogitur, donec tandem ueluti in anguſtam, oblongamque fiſtulam ſimiliter, atque infundibulum finiat, quæ deorſum prorenſa per peculiare ſibi in dura cerebri membrana exciſum foramen deſcendit, ſuo mucrone ad glandem, quã cerebri pituita exci-

Glandula. κωνάριον.

Nates cerebri.

Vermiculares excreſcentia.

Infundibulum.

excipitur,definés. Hinc vniuerſum hoc membraneum infundibuli corpus: Græcis ab imagine χοάνη nuncupatur. Quanquam etiam à ſcyphi, uel labri forma, quam ſuperior huius corporis pars exprimit, πύελος, hoc eſt, peluis nominatur. Porrò reticularis plexus, cuius multis in locis Galenus meminit, in boum, non hominum cerebro reperitur. In dextrum autem cerebri in homine ventriculum, ſimiliter, & in ſiniſtrum per ipſius poſteriorem, inferioremque ſedem ſoporalis arteriæ inſignior ramus conſcendens, plexũ efformat, qui Græcis, quod extimum fœtus inuolucrum refert, χοροειδὴς dicitur. Ex vitali ſpiritu in illo plexu cerebri muniis, ut diximus, aptato, ac ex aere, quem inſpirantes in cerebri uentriculos allicimus, cerebri ſubſtantiæ inſita uis, ſpiritum animalem conficit, quo cerebrum ad animæ functiones principes partim utitur, partim per neruos ad alias corporis partes tranſmittit. De olfactus organo abundè libr. 6. noſtræ anatomes capitulo decimotertio egimus: & infra ſect. ſexta, cap. tertio de hoc quoque dicemus. Ad hunc igitur locum ablegamus lectorem, ne hic iuſto longiores ſimus. Cæterum neruorum è cerebro prodeuntium ſeptem ſunt paria, ſeu coniugia, quæ Græcis συζυγίαι appellantur. Primum par à cerebri baſi, qua ſinui innititur, cui glandula inſidet cerebri pituitam excipiens, initiũ ducit, & antrorſum nõnihil oblique fertur, dextro quidẽ neruo ſiniſtrorſũ, ſiniſtro aũt dextrorſũ proteſo.

πύελος. Reticularis plexus. Plexus choroides. Animalis ſpiritus generatio. Olfactus organum. Septem neruorum cerebri paria. primum par.

In progreſſu, moxq; ab ipſo ortu ambo inuicem coeunt, atque in eum permiſcentur modum, ut dextrum à ſinſtiro nulla prorſus ratione queas diſcernere. Hi ſanè nerui à cõgreſſu è caluaria ducendi inuicem mox dirimuntur, & per foramina ipſorum nomine inſculpta, in oculorum ſedes extra caluariæ cauitatem procidunt. In oculos ubi ſubierunt, in latam degenerant, expanduntur ve tunicam: quam à retis ſimilitudine Retiformem vocant, de qua paulò pòſt fuſiùs differemus. Inter reliquos autem corporis neruos, ii ſoli meatu, qui ſenſu diiudicari poſſit, perforati creduntur, hinc que adeò Herophilo, & Eudemo πόροι ὀπτικοί, id eſt, meatu

meatûs viſorii, aliis nerui viſorii, appellati ſunt. Secundum par paulo poſterius, quàm uiſorii ex cerebri baſis lateribus principium ducit, & ad foramen in oculorum ſedis radice ſibi cum aliis quibuſdam vaſis commune prorepit. Simul atque verò è caluariæ excidit amplitudine, diſſectus in ramos ſeptem oculi muſculorum motibus præeſt. Tertium duabus radicibus inuicem diſtantibus vtrinque enaſcitur: una quidem craſſiore, cui opportunè tertii paris nomen accommodaueris, altera tenuiori, & duriori. Gracilior hæc tertii paris radix exoritur à latere baſis cerebri, ubi dorſalis medulla ab ipſa initium ducit. Hinc recto tramite ſub cerebri baſi antrorſum progrediens, duram cerebri membranam perforat, & ſecundo neruorum pari attenſa cum ipſo per commune foramen in oculi ſedem procidit, in quatuor diſſecta propagines, quarum primam per peculiare foramen ad frontis cutem, & muſculoſam huius ſedis ſubſtantiam digeritur. Altera, in Anteriorem ſuperioris maxillæ ſedem prolabitur, ac multiplici ſerie in muſculos ſuperius labrum, & naſi alam extrorſum in ſuo latere mouentes, & demum in ipſum labrum, & inciſoriorum dentium gingiuas diſpenſatur. Tertia narium adit amplitudinem, inibi in narium tunicam degenerans. Quarta, ad internam temporalis muſculi ſedem contendit, tota in eum muſculum abſumenda. Craſſior maiorve à latere baſis cerebri, anterius tamen, principium ſumit. Hæc ſtatim ab egreſſu propaginē diffundit, quæ uitis, aut cucurbitæ capreoli inſtar inuoluitur, ac binos tandem quinti paris neruorum cerebri ramulos in conſortium admittens, ipſiſque vnitus in temporalem muſculum inſeritur, ac in manſorium ramulos porrigit, deinde, & muſculis buccas mouentibus, ipſiſque demum faciei cuti in buccis ſurculos offert. Poſtquam verò craſſior hæc radix propaginem iam dictam exprompſit, nonnihil deorſum deſcendens ſurculum in gingiuas molarium dentium deriuat, ipſiuſque adeo dentibus ſeriatim ſoboles diſtribuit. Dein priuſquàm decliuis linguam contingat, ramum poſteriori ex parte promit, qui muſculo in ore delitescenti,

Secundū.

Tertiū.

teſcenti, & maxillam interiorem attollenti inſertus inferioris maxillæ foramen adit. In foramen delapſus tantiſper antrorſum fertur, quouſq; ſui lateris dentiũ inferioris maxillæ radicibus ſingulas offerat ſoboles. Non minima verò ipſius portio dextri ſedi inferioris labri cõplures ſurculos deriuat. Maior uerò portio craſſioris huius radicis, quando linguæ baſi committitur, cum alterius lateris neruo linguæ tunicam efformat, aptum ſaporibus dignoſcendis inſtrumentum. Deinde & exiguos quoque ſurculos penitius in linguæ ſubſtantiam diſpenſat. Proinde, ut primum par uiſus, ita hoc tertium guſtus cenſetur inſtrumentum. Quartum a dorſali medullæ principio poſterius paulò, quàm tertium par exoritur, ſed antrorſum modicè tenſum poſteriori tertii paris ſedi committitur, atque unà cum illo per commune ipſis foramen ex capitis amplitudine ad palatum elabitur, quò ſimul atque peruenit, in ſurculos quoſdam patitum, in palati tunicam degenerat. Quintum par nonnihil quarto craſſius, ac ueluti pluribus enatum ſurculis inuicem mox ab ortu connexis principium ducit ex media prope modũm dorſalis medullæ ſede. Hoc par uniuerſum per foramen fertur impenſe tortuoſum, & priuatim ipſi inciſum, quouſque in cauitatem pertingat auditus organo præparatam: ubi naris ſcinditur, & propagines membranæ modo latas huius cauitatis ſedibus offert, auditus organi non minimam partem conſtituens. Præter has propagines, binos educit neruulos, qui ſeorſim per proprium foramen elabuntur. Vnus non procul ab egreſſu tertii paris ramo commiſcetur, inſtar uitis capreoli inuoluto. Alter uerò per foramen repit impenſè arctum, & inſigniter quoque tortuoſum, & immiſſam illi ſetam non admittens, ob idque etiam cæcum appellatum. Is neruulus tranſuerſim ſuper muſculum ducitur, qui à iugali oſſe pronatus, inferiorem maxillam mouet. Vbi uerò ad anterius uſque eius muſculi latus antrorſum prorepſit, dicto tertii paris ramo commiſcetur, in genarum cutem, & muſculos buccæ motuum autores digerendus. Cæterum iuxta quintum neruorum par interius paululum

Inſtrumentum ſaporũ. Guſtus inſtrumentum. Quartũ. Quintũ. Cæcum foramen.

alia

alia exoritur radix, quinti paris radice multò gracilior, ſed quodam modo durior. Hæc ſurſum uerſus priora cerebri ſub baſi aliquandiu protenſa, duram cerebri membranam perforat, ac per proprium foramen ſub ſecundi paris foramine exculptum, è caluaria procidens in temporalem muſculum, illumque digeritur, qui in ore delitеſcens maxillæ ad ſuperiora motus autor cenſetur. Hanc radicem cum ſua coniuge liceret peculiaris coniugii loco recenſere. Verùm ne aliorum anatomicorum numerus perturbetur, eam quinto pari adſcribemus. Sextum par paulò inferius quinto pari, aliquot diſtinctis, & à ſe inuicem diremptis ſurculis initium ſumit, qui mutuò mox ab initio commiſsi unum efformant neruum, qui non procul ab egreſſu in muſculos poſteriorem ceruicis ſedem occupantes ramum diffundit, numeroſa utrunque ſerie in ſoboles digeſtum, quarum præcipuæ muſculo exporriguntur ſcapulam mouentium ſecundo. Ipſe autem ſexti paris truncus ſoporariæ arteriæ, & ſeptimo pari cohæret, & ſimul cum ipſis membranæ interuentu connexus, ad laryngis uſque latera protenditur, inibi portionem à ſeptimo pari aſſumens, illaque ſe augens. Dein quum hanc aſciuit portionem, laryngis muſculis ramulos tranſuerſim exhibet. Hinc ſoporali arteria, & interna iugulari concomitatum, ad thoracis uſque elatiorem ſedem deſcendit, ac mox inſignem utrunque propaginem ad primæ thoracis vertebræ latus, ſeu potius ad anteriorem primæ thoracis coſtæ radicis ſedem deriuat. Præter hanc propaginem iuxta ſuperiorem thoracis ſedem ramulos muſculo offert, à pectoris oſſe, & clauicula ad mamillarem capitis proceſſum deducto, & ab eo, qui capitis motibus inſeruit, ac muſculo, qui os *υ* referens, hinc à pectore accedit. Prætereà, & illi, qui hinc ad infimam primæ cartilaginis laryngis ſedem perfertur. Ita hactenus uterque ſexti coniugii neruus priuſquam cauitatem thoracis ſubeant, diſtribuitur. Quum autem dexter ſexti paris neruus thoracis cauitatem ingreſſus eſt, atque inter arterias, & uenas in iugulo repit, ab interiori ipſius latere modò tres, modò duos inuicem

Sextum.

Dexter neruus recurrens.

mox

mox ſuccedentes ramulo diffundit, qui ad arteriam, quæ in dextram alam exporrigitur, ueluti ad trochleæ rotulam reuoluti ſimul coeunt, neruumque unum efformant, ad dextrum aſperæ arteriæ latus ſurſum excurrentem, qui ob id neruus dexter recurrens nuncupatur. Siniſter iam thoracis cauitatem ingreſſus, arteriæ in ſiniſtrum propagatæ ramulos, qui ſurſum reflecterentur de ſe porrigere nequit, quod ea oblique ſurſum, non autem arteriæ dextræ modo tranſuerſim in alam contendit. Proinde hic ſiniſter neruus tantiſper uerſus cordis baſim deſcendit, quouſque extra cordis inuolucrum arteriæ magnæ contingat truncum, qui deorſum ad ſpinam explicatur. Atque hic mox tres, aut etiam pauciores à neruo educuntur ſurculi, qui ad arteriæ truncum, quà is ad ſpinam deflectitur, reuoluti inuicem uniuntur, ſiniſtrumque neruum recurrentem conſtituunt. Qui ſurſum properans, membranæ beneficio aſperæ arteriæ ſiniſtro lateri attenditur, ac quum primùm laryngem contigit, non minus quàm dexter neruus in ramos deriuatur, qui omnes in ſui lateris muſculos deorſum capita, fines autem ſurſum habentes, ceſſant. Poſtquàm iam reuerſiuos exprompſere, ſexti partis nerui, ac cordis baſim ſpectant, ramulos duos notatu dignæ craſſitudinis in pulmonum tunicas, cordiſque inuolucrum diſpergunt. Quod reliquum eſt deorſum ad ſtomachum fertur, ac dexter dextro ipſius lateri attenditur, ſiniſter autem ſiniſtro. Mox uerò, atque hi nerui ſtomacho membranæ interuentu laxè adnectuntur, ſinguli in binos partiuntur ramos, adeò obliquà ſecundum ſtomachū conuolutos, ut dextri nerui rami ſiniſtram ipſius ſedem in progreſſu obtineant, ſiniſtri autem rami dextram ſedem amplexentur. Atque ita quatuor præſentes rami ſeptum tranſuerſum unà cum ſtomacho permeant, ac ſparſa admodum ſerie ſuperius uentriculi os ambiunt, contextumque, propagines in priora, ac poſteriora corporis uentriculi ſpargentes. Deinde propaginem inferiori omenti membranæ offerunt tranſuerſim in iecoris, & lienis cauum porrectam.

Siniſter.

Item

Item colo, duodeno, ac ieiuno inteſtinis, item bilis ueſiculæ, meſenterio, renibus, ueſicæ, & utero ſurculos præbent. Septimum, ac ultimum par, ut cæteris *ſeptimū.* paribus durius eſt, ſic quoque ex duriori naſcitur principio. Incipit enim aliquot inuicem diſtantibus ſurculis à dorſali medulla, ubi modo caluariam eſt egreſſura. Hoc præterquàm quod ſex tum par impenſe auget, præcipue in linguæ, & oſſis υ referentis, & laryngis muſculos abſumitur. Priuſquam uerò reliqua *Oculi cõſtructio, hoc eſt tunicæ, & humores.* neruorum paria attingamus, oculi conſtructionem interſeremus. Conſtituitur autem oculus ex ſeptem tunicis, & tribus humoribus. Prima tunica, in quam uiſorius neruus degenerat, expanditurve, mediam oculi ſedem in anteriora duntaxat ambit, uitreique humoris *Prima retiformis.* poſteriori ſedi proximè obducitur, illum integens, & dilatatæ ſubſtantiæ admodum ſimilis, ac proinde mollis, & ueluti mucor aliquis è naribus procidens, nihilque minus, quàm membranea exiſtit, ut hoc nomine Anatomicorum nonnulli hanc tunicam appellare haudquaquam uoluerint. Hæc forma dimidiato tantum ouo comparatur, aut minori piſcatorum reti, quod uni a. commodatur baculo, & ex ampla baſi dimidiati globi modo in obtuſum mucronem fertur. Ab huius itaque retis imagine præſens tunica Græcis ἀμφιβληστροειδὴς, Latinis retiformis dicta eſt. Altera *ſecunda arachnoides.* tunicula uniuerſa anteriori ſedi cryſtallini humoris, inſtar tenuiſſimæ, eparum pelliculæ obnaſcitur, durior tamen, nulla parte poſteriorem ipſius ſedem contingens, ſed inibi finiens, ubi cryſtallinus humor ampliſſimus cernitur. Hanc à continuarum araneę telarum imagine, & quòd tenuiſſima, ac pariter pellicula ſit, Græcis ἀραχνοειδὴς, Latinis araneiformis appellatur. Tertia tunicã ex tenui procreatur membrana. Quippe *tertia.* hæc ſimul, atque cum neruo oculum ſubit, in tunicam degenerat ad omnes oculi ſedes globi modo pertinentem. Non enim, uti primam, poſteriorem tantùm oculi ſedem occupat, verùm, & anteriori quoque obducitur, & in tota poſteriori oculi ſede primam tunicam proximè inueſtit. Qua verò anteriori oculi ſedi obducitur, interna ſua ſuperficie undique aqueum,

ſiue

ſiue albugineum uocatur humorem contingit, & com-
plectitur. In anteriori regione nonnihil introrſum com
primitur, & in huius compreſſionis medio, foramine
quodam peruia eſt, quod nobis pupilla, Græcis autem
κόρη nominatur. Adeò, ut hæc tunica uuæ folliculo, à
quo pedunculus, quo affirmatur, extractus eſt, quàm ſi-
millima exiſtat. Hinc Græcis ῥαγοειδὴς, Latinis Vuea
Quarta dicitur. Quoniam verò à tenui cerebri mēbrana hæc
ſecūdina. tunica conſtituitur, & quod oculi uenas, & arterias ſu
ſtinet, perinde, atq; tenuis membrana cerebri vaſa ſuf-
fulcit, aut quod multorum uaſorum inuolucri fœtus
inſtar eſt vinculum, Græcis etiam χοροειδὴς, noſtræ æta-
tis medicis Secundina nominatur. Atque eam quidem
partē, quæ poſteriorē oculi ſedē occupat, & nigra eſt,
Quinta quartam eſſe tunicam recentiores arbitrantur. Quin-
dura. ta à dura cerebri membrana uiſorium neruum inueſti-
ente naſcitur. Quum primùm enim hæc membrana
oculi poſteriori ſedi applantatur, dilateſcit, & craſſior
ac durior euadens, orbiculatim undiq; oculo obduci-
tur, tā in anteriora, quàm in poſteriora pertingens.
Hæc autem, perinde, atq; prior, non ſimplici donatur
Iris. nomine. Quā enim poſteriorem oculi ſedem conſti-
tuit, & in anteriori ſede ad Iridem vſque, quæ non eſt
niſi maior oculi circulus, quo album oculi à nigro di-
Sexta ſtinguitur, pertingit, craſſa, & dura eſt, unde Græcis σκλη
cornea. ρότης, Latinis dura nuncupatur. Ea uerò ſede, qua ocu-
li nigrū conſiſtit, hæc tunica in cornu imaginem dege-
nerat, quod in laminas diuiſum, & exactè læuigatū, ui-
tri alicuius lucernæ accommodatur, pellucidumque eſt.
ſeptima Atque hinc eſt, quòd Græcis κερατοειδὴς. Latinis uerò
adhærēs. Cornea uocatur. Septima tunica eſt ea, quæ anteriori
quoque duræ tunicæ parti ad Iridem uſque obnaſci-
tur. Hæc quia oculum continet, & uicinis partibus cō
mittit, Græcis ἐπιπεφυκὼς, Latinis adhærens, Barbaris
coniunctiua appellatur. Alba quoq; à colore, quē obti
net, nūcupatur. Hactenus oculi tunicas enarrauimus. In
humores ter tres eiuſdē humores, oculi cētrū eſt humor, qui Græ
oculi cis κρυσταλλοειδὴς, Latinis Glacialis, & cryſtallinus vo
tres. catur, à ſimilitudine, quā cū lucidiſſima glacie obtinet,
Cryſtalli nō quid in cōſiſtentia, & duritia, uerùm in colore. Al-
nus.

bus

bus enim,clarus,lucidus,ſplendens,& mediocriter durus eſt. Ab oculo exemptus nō eſt exactè rotundus, ſed anteriori,& poſteriori parte leuiter cōpreſſus,ad lentis ferè ſimilitudinem,vnde etiam Græcis φακοειδὴς dictus eſt.Alter humor in poſteriore oculi ſede reponitur,vulgari quidem albo vitro iam refrigerato colore, & luciditate reſpōdēs,hinc Græcis ὑαλοειδὴς, Latinis uitreus, aut uitriformis dicitur. Hic humor mult s numeris copiam cryſtallini humoris ſuperat,& quū adhuc in oculo reponitur,ſemiglobo ſimilis eſt,cuius plana ſuperficies oculi interiora ſpectat, rotunda uerò in poſteriora protendit.Conſiſtentia humore cryſtallino longè mollior uiſitur,& ab oculo exemptus ſuam formam neutiquam ſeruat,quamuis interim aquæ modo nō defluat, ſed ita conſiſtat, quemadmodum uitrum in fornacibus fuſum.Cæterùm uniuerſum ſpatiū,quod inter anteriorem cryſtallini humoris ſedem,& pupillam habetur,humore adimpletur,qui aquæ modo tenuis,& pellucidus eſt,& ob id Græcis ὑδατοειδὴς,Latinis uerò aqueus uocatur. Quanquam nōnulli hunc oui albo comparantes, albugineum nuncupant.Iam reliquum eſt,ut alia quoq; neruorum paria commemoremus. Nerui autem à dorſali medulla in vertebris concluſa principium ducentes triginta complectuntur paribus, quorum ſeptem ceruicis à vertebris exiliunt,duodecim à thoracis,quinque à lumborum,ſex à ſacri oſſis,nullo interim neruo à coccyge oſſe profiliente. Quę à ceruicis exiliunt uertebris in muſculis ipſis adnatos,proximosque digeruntur,& à quarto,quinto,& ſexto,parium ſurculis utrinque unus efficitur neruus, ſepto tranſuerſo proprius. A quinto, ſexto,& ſeptimo paribus,varius neruorū conſurgit textus, quemadmodum alibi fuſius docuimus. A iam dictis uerò paribus,& dein à primo,& ſecundo thoracis ſex in brachium pullulāt,præter uarias ſoboles ſcapulæ cauo, & gibbo diſperſas. Ac primus brachiū ſubiens neruus, eius quinti paris neruorū rami ſoboles eſt,qui in muſculi brachiū attollentis ſedem à ſcapulæ ſpina pronatā digeritur. Atq; hæc ſoboles impenſe gracilis in cutē brachii externæ ſedi obductā diffunditur. Secūdus per axillā brachiū ingrediēs, ramuloſq; priori cubitū flectētiū

Vitreus. *Aqueus.* *Nerui à dorſali medulla orti.* *A ceruicis uertebris.* *A thoracis.* *Primus brachiū ſubiens neruus.* *Secūdus.*

muſculo præbens,inſignem ipſius portionem tertio,accedenti brachium neruo impartitur.Ipſe uerò in cubitum feſtinans, & ramulũ primo radium in ſupinũ ducenti muſculo exhibẽs,cutẽ ſubit,ac in uarias diſſectus propagines,ſuperioris,interiorisque cubiti ſedis cutem ad extremã uſq; manũ implicat. *Tertius.* Tertius per axillã quoq; deſcendens,& anterioris brachii ſedis cuti ramulos depromens,ac ſecundi nerui portione adauctus,propaginemque communicans,poſteriori cubitũ flectentiũ muſculo per interiorẽ ſedem interioris tuberculi oſsis brachii in cubitum properat, muſculis hinc principium ducentibus ſurculos unà cũ quinto neruo ſpargens, & ſecundum radium exporrectus, atq; in manus uolam ductus,duas ſoboles pollicis internæ ſedi, & totidẽ indici quoque, & unam tantùm externo lateri interioris ſedis medii elargitur,non infrequenter etiam medio binos ramulos,& unũ anulari offerens. *Quartus.* Quartus brachii neruus cæteris multò craſſior per axillam ingrediens,& ramos muſculis cubitum extendentibus diſſeminans, per brachii poſteriora ad externũ oſſis brachii tuberculum contendit,in cutem prius duas diffundens ſoboles. Neruus ad hanc externam articuli cubiti ſedem poſitus,ramum in cutẽ externæ cubiti ſedis ad brachiales uſq; ſpargẽs, & mox in duos ueluti truncos diuiſus,muſculisq; ab externo brachii oſſis tubere pronatis ſoboles dans, unum truncũ ulnæ exporrigit,à quo ramuli in muſculos ab externa ipſius ſede pronatos digerũtur, ipſe autẽ truncus iuxta brachialis radicem ceſſat. Superior uerò truncus radio exporrigitur,& præter ſurculos graciles, quos accumbentibus præbet muſculis, brachiale petit, & duos ramulos externæ pollicis ſedi,ac duos itẽ ĩdicis, & unũ medii digiti interno lateri impartit. *Quintus.* Quintus neruus arteriæ brachii proximus in axilla latitat, & nullas omnino ſoboles in brachio à ſe deducens, in cubitum per poſteriorẽ interioris tuberculi oſſis brachii ſedem pertingit,ac muſculis hinc pronaſcentibus unà cum tertio neruo ramos communicans, per ulnam ad brachiale excurrit, in medio ductu ramũ diffundens, qui duobus ſurculis in externã parui digiti ſedẽ, & duobus itẽ in anularis,& uno in medii exterioris ſedis externũ latus abſumitur,

mitur Quicquid verò quinti nerui internam brachialis ſedē adit, interiori parui digiti ſedi, & anularis, & medii ramulos offert. Sextus neruus inſigniter gracilis, per internam brachii ſedem ſub cute deducitur, & in progreſſu ramulos quoſdam in cutem diffundens, ad cubitum pertingit, in cuius cutē per ulnam ad brachiale uſque crebris ſurculis diſſeminatur. Porrò à neruis è thoracis vertebris proſilientibus, præter ramos, qui retrorſum ad ſpinas uertebrarum, & hinc in muſculos ab illis principium ducentes porriguntur, ſingula coſtarũ interualla ſingulos ſibi ramos uendicant, ad pectoris, & abdominis uſque medium orbiculatim pertinentes, & muſculis thoraci inſtratis, abdominisque muſculis, & demum cuti ſurculos diſpergentes. Ad hæc ab intercoſtalibns nerpis portiunculæ digeruntur, quæ ſexti paris neruorum cerebri propagines coſtarũ radicibus exporrectas adaugent. Cæterùm diſtributio è lumborũ vertebris progredientium, thoracis neruis magna ex parte reſpondet, quòd è ſingulis rami retrorſum ducantur in muſculos uertebris adnatos diſſeminari, & per ilia ad abdominis medium circulatim aſcendunt, ramulos proximis muſculis, & cuti elargiētes, verùm à primo horum pari ad teſtes cum ſeminalibus arteriis propagines quàm minime pertingunt. A quatuor autem humillimis paribus nerui in crus procidentes principium ſumunt. Primum inſuper ſacri oſſis neruorũ par, ſimiliter, ac thoracis, & lumborum paria è uertebris elabitur. Quinque autē humiliora ſacri oſſis paria non à lateribus proſiliunt, uerùm vna radice antrorſum, altera retrorſum egrediũtur, & poſterioribus radicibus in muſculos ſacro oſſi, et ilium oſſibus adnatos, & cuti ſpargũtur. Anterior uerò primi paris ramus vnà cum anterioribus triũ ſucceden tium parium radicibus, omnium maximum neruum in crus diſſeminatum cōſtituit. Humiliorũ autem parium radices in ueſicā, anum, & penē, aut mulieribus in uteri ceruicē, & pudendi coliculos deperdũtur. Cæterùm, quatuor neruorũ in crus progredientiũ primus per ſe xtũ femur mouētē muſculum deducitur, ac in externā femoris cutē ramũ diſſeminās in muſculos abſumitur externũ femoris latus occupātes. Secũdus ſimul cũ grã

Sextus.

E' lumborum uertebris.

A ſacro oſſe.

Quatuor nerui. crus petentes.

I 2 diori

dioti, femoris vena, & arteria femur ſubit, mox ramum deprõmés per internum femoris, & genu articulum, & tibiæ regionem ad ſummum vſque pedis, digitorumque extrema ſub cute ſimul cũ vena deſcendés, huc illucque ramos digerens. Quod verò ſecundi nerui eſt, reliquũ, in muſculos ceſſat anterioré femoris ſedem contẽgentes.
3 Tertius neruus pubis oſſis foramen perreptans, nono & decimo femur mouentibus muſculis ramulos offert, ſobolemque deriuat internam femoris cutem aliquouſque ſparſam: reliquum autem eius nerui in ſecundum tibiam mouentem muſculum, & quintum femur mouentem ſpargitur, in interna femoris ſede inibi locatus.
4 Quartus omnium corporis neruorum, qui ex pluribus neruis conſtruuntur, craſſiſſimus, vbi coxendicis os à ſacro dehiſcit, in poſteriora femoris ducitur, ramum in cutem femoris poſterioré ſpargens, qui paulò ſub media femoris lõgitudine ceſſat. Humiliori enĩ ſedi alius offertur ramus, à quarto propagatus neruo, qui etiam muſculis à coxẽdicis oſſis infima, poſteriorique ſede pronatis, ſoboles exhibet, vti & muſculis ab inferioribus femoris capitibus exortis. Dein in poplitis regione in duos diſſectus truncos, graciliore, exteriorèmve ad fibulæ cum tibiæ oſſe iuxta genu articulũ defert, à quo ramus ad externam tibiæ cutẽ diſpergitur. Eius verò trunci reliquum fibulæ exporrigitur, vbi ſeptimi & octaui pedem mouentium muſculorum pendet origo. Porrò grandior, interiorve truncus ramum in internam tibiæ cutem, & in ſuræ pariter cutem ad calcem vſque porrigit. Ipſe verò in muſculis ſuram conſtituentibus occultatus, ramum per ligamentum membraneum mittit, quo fibula tibiæ alligatur. Hic ramus muſculis anteriorem tibiæ ſedem obtinentibus reconditus, tandem in pedis ſuperiora contendit, inibi digitis oblatus. Præcipua eius grandioris trunci portio ſecundum tibiæ poſteriora deorſum properans, & nonnullas ſoboles huc illuc muſculis exhibés, inter calcem, interioremq; malleolum pedis humiliora adit, & exiguas admodum ſoboles muſculis inibi rep ſitis offerens, inferiori ſingulorum digitorum ſedi duas propagines communicat.

DE

DE FACVLTATIBVS, SECTIO VI.

Quid facultas. CAP. I.

FACVLTAS, quæ Græcis δύναμις dicitur, Galeno libro 1. de natura- *Facultas* libus facult. teſte, non eſt niſi cauſa, à qua procedit actio: uel, vt a-liis uerbis lib. 1. de ſimpl. medica. facul. cap. 1. idem definit, cauſa quædam effectrix. Ita quoque in libro de plenitudine, facultatem appellat cauſam effectricē, nihilq; referre rabitratur δραστικὴν an ποιητικὴν dicas. Nec aliter definit facultatē in libello de facultatū ſubſtātia, itē in libro de cauſis pulſuum primo, multisq; aliis locis, quæ nihil attinet referre. Vt in prōptu ſit, Galeno nihil aliud facultatē dici, quā efficientē rei cuiuſq; cauſam, quæcūq; tādē ea ſit. Facultas aūt ideò eſt appellata, Galeno in lib. de facult. eſſen- *Facultas* tia teſte, quod, quæ facit facere poſſit, Verbi gratia, aloē *cur dicta* tot facultates habere dicimus, quot res facit. Itaq; hāc purgare poſſe, & ſtomachū roborare, & vulnera glutinare, vlcera plana cicatrice inducere, & humētes oculos ſiccare cū omnibus cōſtet, ideò aloen purgādi facultatē, & ſtomachū roborādi, & vulnera glutinādi, & vlceribus inducendæ cicatricis, & oculorum humores exiccādi, in ſumma tot habere facultates, quot actiones, dicimus. Facultas uerò hæc, ſiue cauſa actionis, Galeno nō eſt niſi naturalis cōſtitutio, ſeu rerū natiua temperies. *Eſſentia* Quanquam enim alicubi, præſertim libro de cauſis pul *faculta-* ſuum primo, diſerte ſe ignorare facultatum eſſentiam *tis quæ.* fatetur, tamen in libro primo de ſimplicium medica. facultatib. cap. 1. non aliud, niſi certam quandam elementorum temperiem, aut temperamenti proprietatem eſſe affirmat, quo nomine naturam 2. ſect. Aphor. Com- *Natura* men. 51. & lib. 2. de ſympto. cauſis, cap. 1. multisq; aliis locis appellat. Et in libro primo de præſagatione ex pulſibus idem aſſerit, ubi in hunc modum ſcribit. Facul

„ tatis eſſentia in ſingularum partium commodo tempe
„ ramento eſt poſita. Nam tum demum ſuum quæque
„ munus obit ſtrenuè, vbi eſt tēperatiſſima: cōtrà ma-
„ lè fungitur, ſi intemperata eſt. Præterea, in libro ſe-
„ cundo eiuſdem operis. Nihil, inquit, in illis commen
„ tariis attulimus de facultatis eſſentia: neq; enim prius
„ hoc decretum, quàm undique reperiſſem conſtans, pro
„ nuntiare fui auſus. Nunc verò eſſentiam facultatum
„ adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem tempera-
menti. Hæc ille. Quæ ſanè verba ideo recitanda nobis eſſe duxi, quod Galeni ea de re ſententiam perſpicuè oſtendāt, & cauſam, cur de facultatum eſſentia aliis in locis dubitauerit, exponant. Denique in libro de plenitudine, manifeſtis verbis, facultatum gubernantiū corpus eſſentiam temperamenti proprietatem exiſtere aſſerit. Atque hæc planè de facultate loquendi ratio medicis eſt accōmodatiſſima, vt qui in profligandis morbis, & tuenda ſanitate aliò non reſpiciunt, niſi ad hanc temperamenti proprietatem, quam, ſi temperata eſt, omni ſtudio ſartam tectam conſeruare nituntur: ſin intemperata eſt, ad mediocritatem, & conuenientem temperaturam reducere ſtudent. Quod monendum eſſe putauimus; propter eos, qui facultatem eſſe vim illam, & poteſtatem dicunt, quam anima ex ſe profert, & tanquam de ſinu ſuo promit, actioneſque edit. Quorum certè ſententia, facultas non eſt niſi inſita, & ingenita animæ proprietas, quæ ipſa quidem eſt accidens, & nulla eſſentiæ portio, ſed intimum quiddam, & ingenitum. Verum hic loquendi modus Philoſopho magis, quàm medico conuenit, ideoque Galeno neglectus eſt.

Aliorum de facultate opinio.

Facultates corpus noſtrum gubernantes tres.

CAP. II.

Tres facultates animal gubernātes.

CVM Galeno facultas non ſit, vt demonſtratum eſt, niſi effectrix cauſa, tot certè illi erunt facultates, quot efficientium cauſarum propriæ inſunt corpori differentiæ. Sunt autem efficientium cauſarū tres differentiæ: igitur tres quoque animal gubernantes facultates

erunt,

erunt diuerſi inter ſe generis, & ſedibus diſcluſæ,totiq; corpori ex ſuo quodam ueluti fonte quæq; diſtributa, naturalis ſcilicit, vitalis,& animalis. Plato in quarto de Repub. Gale. etiã lib. 9. the. meth. ca. x. atteſtãte, animas nominat. Eſſe autẽ diuerſi generis hinc maximè patet. Cum enim unamquãq; tẽperamenti proprietatẽ ſua ſequatur facultas, unamquãq; uerò facultatẽ ſua actio, ut diuerſæ inter ſe cuiuſq; partis ſunt actiones, ita diuerſæ eius ſunt etiam facultates. Et ut hæ ipſæ inter ſe ſunt diuerſæ, ita tẽperamẽta quoq; diuerſa ſint oportet. Animalis eſt, quæ ex cerebro per neruos, ceu canales quoſdam, ſenſum, & motum in uniuerſum corpus trãſmittit, ac intellectum fouet. Hinc Galeno, & aliis Græcis λογιστικὴ, hoc eſt, ratiocinatrix alio nomine dicta eſt. Ea quidem uoluntariis actionibus una cum ſenſibus præſidet, & in cerebro domicilium habet, & inter tres facultates primũ, & ſummum obtinet locum. Vitalis eſt, quæ ex corde, in quo ſedẽ habet, ceu quodam inſiti caloris fonte, per arterias ueluti canales, uitam toti corpori impertit. Hæc nõ modò ut ſtirpibus, aut uita præditis, ſed etiã ut animãtibus nobis inſita eſt. Græcis tum medicis, tum philoſophis alio nomine θυμοειδὴς, hoc eſt, iraſcibilis, ſeu animoſa uocata eſt. Iraſcibilem autem facultatem in corde ſedem obtinere, multis ueterum poetarum teſtimoniis, Galenus lib. iii. de placitis Hippo. & Platonis confirmat, quæ breuitatis ergo præterire placuit. Atq; hæc ſecũda, & quaſi media, aut in medio corporis ſita eſt facultas. Naturalis eſt, quæ ex iecore per uenas omnibus partibus corporis alimoniã præſtat. Græcis alia appellatione ἐπιθυμητικὴ, ideſt cõcupiſcibilis, ſeu appetitrix, uocatur. Appetitricẽ aũt hãc facultatẽ iecur ꝓ fonte habere Homerus Odyſſeæ Λ, & inter Latinos poetas Oui. eleganter oſtẽdũt, ubi Tityi propter ſtuprũ, quod Latonæ offerre conatus eſt, iecur uultures rodere finxerũt, utpote in eã partẽ illato ſupplicio, unde iniuriæ origo extiterat. Hæc tertia, & infima eſt facultas. Cæterum hæ facultates tres à medico non ſolum in ſanis, ſed & ægris magno ſtudio conſeruandæ ſunt. Nam has ſeruare, ut Galeni libro nono Therap metho. capite. x. uerbis utar, nihil planè aliud eſt, quàm uitam ſeruare.

Animalis

λογιστικὴ.

Vitalis.

θυμοειδὴς.

Naturalis.

ἐπιθυμητικὴ.

Facultates corpus noſtrum gubernantes à medico conſeruandæ.

I 4 Cum

imã capacitatem poſito, quo auditorii nerui extremum pertingit, auditus inſtrumenta ſunt. Nec ab re dictũ eſt, cum aëre ingenito, ſeu interno, exterior enim medium eſt, per quod auditio fit. Odorandi facultas odores percipit, eorumque diſcrimina diiudicat. Eius proprium inſtrumẽtum extra caluariam non excidit, ſed ſunt proceſſus quidam cerebri albicantes, neruis non abſimiles in anteriori cerebri parte ducti, ad ſinus octaui capitis oſſis, qui horum gratia parati ſunt, pertingentes. Oriuntur autem non ab anterioribus ventriculorum cerebri ſedibus, quod uentriculi cerebri, qua maximè in anteriori cerebri parte conſiſtunt, antrorſumq; ſpectãt, ampli, & lati, neutiquam in anguſtum cogantur: ſed à poſteriori potiùs eorundem ſede, cornu modo per cerebri ſubſtantiam deorſum deſcẽdentes, atq; antrorſum porrecti à cerebro abſcedunt, neq; amplius tenui membranæ connati, in ſuum ſinguli porriguntur ſinũ: & adhuc antrorſum magis protenſi ad ſinuũ finem, ſeu anteriorem ipſorum ſedem deſinunt, finibus ſuffulti, ac cerebro interim proximè accumbentes. Illic itaque conſtituta odorandi facultas per narium ductus, oſſaque cribri modo perforata, vnà cum aëre hauſtos rerum odores comprehendit. Guſtandi falcultas rerum ſapores internoſcit, cuius quidem inſtrumentum eſſe linguam oris amplitudini adamuſſim congruentem, medicis iuxta, ac philoſophis conceſſum eſt omnibus. Guſtus enim occaſione à tertio pari neruorum cerebri, neruus linguæ offertur, qui hoc nomine guſtatorius anatomicis appellatur. Maior enim portio craſſioris radicis iã dicti neruorum paris, ſimul atque linguæ baſi committitur, cum alterius lateris neruo linguæ tunicam efformat, aptum ſaporibus dignoſcendis inſtrumentum, vt ſuo quoque loco monſtrauimus. Tangendi facultas tangibiles, qualitates differentiaſve animaduertit, vt ſunt duricies, mollities, lentitia, friabilitas, leuitas, grauitas, denſitas, raritas, aſperitas, læuitas, craſſitudo, & tenuitas. Vt autẽ reliquæ facultates propriis concluſæ ſunt inſtrumentis, ita tangendi facultas nullo proprio coërcetur organo. Cùm enim tactus ad animantis vitam ſit maximè neceſſarius, toto corpore æquabiliter, neruorum

Odorãdi facultas. inſtrumẽta olfactus.

Guſtãdi facultas.

Tangẽdi facultas

Tangibiles differentiæ.

Ariſtotelis error. rum ope,fuſius eſt. Vt toto cœlo erret Ariſtoteles, qui in libello de ſenſu organum tactus in corde locare uidetur. Porrò iam ordine commemoratas facultates, *Senſus quinque externi.* alii quinque ſenſus externo nominant, non certè quòd foras exprompti ſint,& promineant: id enim falſum eſſe uel unus odorandi ſenſus ſatis oſtendit: ſed quòd externarum rerum propriis inſtrumentis cognitionem capiant. Atque hæc de prima animalis facultatis differentia dixiſſe ſatis ſit. *Mouens facultas.* Mouens facultas, ut unum, idque certum ſibi uendicat inſtrumentum, muſculum nimirum: ita, & motionis modum ipſum obtinet unum, uoluntarium ſcilicet. Hæc ſane facultas, quæ uoluntatis imperio mouet,alio nomine καθ' ὁρμὴν, & πρακτικὴ *πρακτικὴ.* proprie uocatur,quaſi factricem dicas. Tertia animalis facultatis differentia princeps, quod à principe parte pro*Princeps facultas.*dit,triplex eſt,Galeno autore, nempe imaginatrix, ratiocinatrix,& memoratrix. Ariſtoteles, Theophraſtus, Themiſtius, & Peripatetici ferè omnes, quartam adiiciunt,quam ſenſum communem nominant. *Imaginatrix facultas.* Hanc autem Galenus ſub imaginatrice complexus eſt. Nam hæc imagines ab exterioribus ſenſibus oblatas apprehendit,& ſingulorum ſenſuum obiecta diſcernit. Quod dum facit,neceſſe eſt,ut formas,& imagines, quas ſenſus præbent, & renuntiant, retineat: adeò ut digreſſis iis,quæ ſenſu ciebant,illorum tamen ueſtigia, & effigies diutius hæreant,& cunctentur in nobis. *Galenus ſub imaginatrice facultate ſenſum communem quare cõplexus.* Quapropter ſub imaginatrice facultate id etiam, quod alii ſenſum communem nuncupant, Galenus meritò complexus eſt. Communis enim nulla alia de cauſa uocatus eſt, quàm quòd externis ſenſibus,ceu famulatu multiplici,ac uario utitur,ipſeq;inſtar Regis, ac principis,& tanquam iudex pro tribunali ſedens, ut Themiſtii utar uerbis, de omnibus, quæ quinque illi ſenſus ſuis quinque officiis perfuncti annuntiarunt, pronuntiet, cenſeat,& iudicet. *Communis ſẽſus cur dictus.* Vt igitur Philoſophi ſenſum communem ueluti è ſuggeſto rerum omnium imagines à miniſtris, & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas, & ante ſe poſitas contemplari,apprehendere, adeoque externarũ rerum uarietates diſcernere, internoſcere, iudicare, continere, & recondere ſtatuunt: ita quoque Galenus

hæc

hæc omnia imaginatrici facultati tribuit. Altera prin cipum facultatum eſt, quam Galenus *διανοητικὴν*, Latini cogitatricem, & ratiocinatricem appellant. Hæc vtique conceptas ſpecies, & imagines ſub cenſum, & iudiciũ reuocat, ac quæ quálesq; illæ ſint, iudicat, adeoq; ratiocinatur aliud ex alio eliciens, componit denique, & diuidit. Omnes verò ratiocinandi notiones ab imaginibus, & ſpectris rerum externarum, & quæ ſub ſenſum cadunt, proficiſci hoc argumento colligitur: quòd, quem natura cæcum ſurdumque progenuit, is non poſſit Geometriam edoceri: neque qui odoratu deſtitutus eſt, aut guſtu, poſſit vllam de odoribus, & ſaporibus cognitionem animo concipere: & qui non ſentit, nihil diſcere, vel intelligere poteſt. Hæc facultas, quæ de ſingulis ratiocinatur, contemplatur, conſultat, ac iudicat, Hippocrati *γνώμη*, hoc eſt, mens, Galeno *διάνοια*, id eſt, ratio, Philoſophis intelligentia nominatur. Memoratrix facultas, quæ Galeno *μνημονευτικὴ* appellatur, quod à prioribus eſt receptũ, & elaboratum, ceu fidiſſima tutrix, conſeruat, retinet, ac ueluti in horreum condit: & quod firma contentione ſeruauit, in vſus tũ expromit, quum cæteræ iam ceſſant. Cæterùm principes facultates totius ſunt cerebri, in cuius toto corpore fuſæ ſunt, ideoque ſuas actiones non certis, ac diuerſis cerebri locis exercent, ſed in toto potiùs cerebro. Vnde palàm fit, iuniores ab antiqua, & celebri Philoſophia, atque medicina prorſus defeciſſe, qui imaginatricem facultatem priore cerebri parte, ratiocinatricem media, memoratricem poſteriore collocarunt: vel, vt ipſi loquuntur, imaginationem in medio, memo cerebri, uentriculis, cogitationem in medio memoriam in poſtremo ventriculo hærere putant. Hæc enim opinio ex Arabum factione primùm nata, nullis rationibus ſtabilita partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Siquidem non eſt neceſſe, principes illas, & interiores, vt alii uocant, facultates ſedibus, & inſtrumentis diſiungere, quum una eademque eſſentia contineantur, ſede vna firmentur, ſimilique utantur inſtrumento corporeo, quanquàm efficiendi ratio eſt diuerſa. Hinc eſt,

Ratiocinatrix facultas.

γνώμη. διάνοια.

Memoratrix.

ſedes principiũ facultatum.

Error iuniorũ de tectus.

quòd Galenus nuſquam iſta domiciliorum diſtinctione vſus ſit,ſed ſimpliciter principes facultates ſedem in cerebro habere tradit, idque non ſolùm de ſua, ſed & Hippocratis,atque Platonis ſententia. Vt inde perſpicuum fiat omnibus,librum de corde inſcriptum,non eſſe ad Hippoctatem autorem referendum: nam in eo manifeſtè docetur gnomin, hoc eſt,rationem in ſiniſtro cordis uentriculo habitare. Verùm ſunt etiam alia multa in hoc libello doğmata Hippocrate indigna, & à ratione plurimùm abhorrentia. Vt hoc nomine nihil,aut parum illi libello fidendum ſit. Si itaque Hippocratis, Platonis, & Galeni rationibus iuniores non cedunt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum medicorum familiam,qui omnes ad vnum iiſdem principiis informati,læſa memoria non modò occipiti, ſed toto capiti,ac cerebro remedia adhibere præcipiunt.

Liber de corde, nō eſt Hippocratis.

De uitali facultate. CAP. IIII.

Vitalis facultas cur dicta

ALTERA facultas, cuius vnius ſedes eſt in corde, vitalis, quòd uitam in uniuerſum diffundat, & deriuet corpus, dicitur. Nam cæteras omnes,quum adhuc rudes,& inchoatæ ſunt, perficit, eaſdemque quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarat ſyncope,in qua tantiſper dum uitalis facultas corporis partes non gubernat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermiſsionem faciunt. Mox autem vt ea excitata reuixerit,ac ſeipſam collegerit, omnes illæ quaſi recreatæ recurrunt. Proinde tanta eſt vitalis facultatis neceſſitas, vt citra illius opem reliquæ ne minimùm quidem efficiant. Hinc rectè, vt comprehenſum eſt,vitalis nomen ei impoſitum eſt, quod præſtantiore,magiſque ſalutari vitæ genere corpora illuſtret, vnaque reliquarum omnium perſeuerantiam, & firmitatem contineat. Eſt enim animantium vita facultatum, actio numque earundem conſeruatio, à corde cum influente calore profecta. Eſt autem hæc facultas à reliquis, nempe animali, & naturali, ſecus ac non

Vitalis facultatis neceſſitas.

Vita quid.

Vitalis facultas à reliquis diuerſa.

nonnulli arbitrantur, diuerſa. Ab animali, vtpote cuius motus omnis eſt ad arbitrium, qui orta defatigatione ſenſim ingraueſcit, atque demum intermittit. Cordis autem, & arteriarum motus non eſt in noſtra poteſtate, vt nobis pareat, ſed perennis, conſtans, & continuatus, nullius cauſæ vi laceſsitus, & qui nunquam interrumpi poteſt. A naturali, quòd hæc corporis nutritioni duntaxat addicta ſit, & mancipata, nec tam apertos motus exprimere ſoleat. Ab vtriſque verò eſſe diuerſam vitalem, vel hinc etiam fit manifeſtum, quòd hæc læditur aliis illæſis. Quippe, quum quis peſtilenti febrè malè torquetur, affligiturque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quumque pulſus obſcurus, & imbecillus deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in corde vitali, cuius hæc ſunt opera, negotii plurimum exhiberi, alii quidem, aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morborum genera aliis ſolent facultatibus malum quoddam inferre, ſic hoc maximè peſtilens uitalem uim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Vnde planè perſpici poteſt, uitalem non modo cogitatione, &, vt dicere ſolent, ratione, ſed re ipſa ab aliis facultatibus differre.

Naturalis facultatis genera. CAP. V.

NATVRALIS facultatis, vt multa ſunt opera, ita quoque variæ differentiæ, primariæ quidem, ac principes tres, generatrix, auctrix, & altrix, quas Ariſtoteles libro ſecundo de anima, capite quarto, uegetatrices nominat. Generatrix, vel, ut alii vocant, procreatrix, eſt, quæ ſubſtantiam commutat, & conformat. Dum enim quæuis ſubſtantia in alteram commigrat, vt ſemen in os, cartilaginem, aut neruum, ea propriæ eſſentiæ commutationem ſubeat, neceſſe eſt, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul uerò, ut aptam, & conuenientem ſuæ naturæ figuram accipiat, oportet. Quapropter erunt ſanè procreatricis, ſeu generatricis facultatis duæ partes, quibus illa abſolutè completur, nempè immutatrix, & formatrix.

Generatrix facultas. *Generatrix duabus cõpletur partibus.* *Immutatrix.*

formatrix. Prior partis vniuſcuiuſque ſubſtantiam, qualem cernimus, ex ſemine, vel ex ſanguine produxit. Poſterior illi compagem formam, & ſitum proprijs vſibus idoneum contulit. Generatricis itaque proprium munus eſt: partes ſingulas, ipſumque adeò fœtum expromere. Auctrix facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit, ac profert. Quoquouerſum autem porrigitur, dum iu longirudinis, latitudinis, & profunditatis dimenſiones dilatatur, & ampliatur. Auctricis itaque facultatis proprium munus eſt, in omnem partem proferre, quæ iam nata ſunt, & integram formæ ſuæ abſolutionem obtinuerunr. Altrix facultas Græcis θρεπτική, & ὁμοιωτική, id eſt, aſſimilatrix nominatur, eſt, quæ adiectum alimentum in corporis ſubſtantiam conuertit, eique aſſimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſſiduo flore variis ex cauſis continenter diſſipetur, vt libro primo de tueuda ſanitate, Galenus fuſiùs monſtrauit, proprium certè altricis facultatis minus eſt, nònnihil ſubſtantiæ pro diſperdita ſarcire, quod quidem, vel par eſt ei, quod effluxit, vel eo vberius, vel parcius. Id quod efficit, vbi alimenta in corporis ſubſtantiam mutat, & aſſimilat: vt palàm ſit, altricem facultatem ab auctrice non ſolùm appellatiooe, ſed & actionibus, & editis operibus plurimum diſſidere. Auctrix enim facultas non quemadmodum altrix circa alimentum verſatnr, ſed circa corporis partes ſolidas. Has nim quoad ſinùnt, in omnem partem efferunt, atque dilatant, quibus diffuſis tum deinde altrix alimentum nititur apponere, affigere, & aſſimilare. Cæterùm auxiliares, vel miniſtræ altricis facultatis ſunt quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, ſeu concoctrix, & expultrix. Artactrix facultas, quæ Græcis ἑλκτική dicitur, eſt, quæ conuenientem particulæ ſuccum appetit, & attrahit. Conueniens autem, & familiaris cuique particulæ ſuccus eſt, qui, maximè, vt huic aſſimiletur, adeoq; vt inde alatur, accommodus eſt. Hæc itaq; facultas materiæ copiam, ex qua quæuis particula nutritur, ſupeditat, & alteratrici famulatur. Facultas verò iſta

Formatrix.

Auctrix facultas.

Altrix facultas.

Altrix facultas ab auctrice diuerſa.

Altricis miniſtræ

Attractrix facultas.

iſta non ſolum corporis partibus,ſed & ſtirpibus,ac nõ nullis medicamentis ineſt. Stirpes enim congruentem è terra ſuccum,magnes ferrum, purgantia medicamenta vnum quempiam humorem,aliqua etiam infixos corpori aculeos ſubſtantiarum ſimilitudine illiciunt,atque attrahunt. Vim enim ſimilitudo habet ad conciliandã amicitiam: amicitia ad ſocietatem,conſuetudinemque ineundam. Igitur hæc ſimilium amicitia vna cauſa eſt efficiens, ut non modò animantium particulæ, ſed & ſtirpes omnes, quicquid familiare eſt, & ſalutare, pro lectent: quicquid uerò nocens, & aduerſum aſpernentur, & reſpuant, & ab ipſo, tanquam à peſtiferis, niſi fortè utilium premantur inopia; abſtineant. Retentrix facultas Græcis καθεκτικὴ uocata eſt, quæ attractum ſuccum eò uſque retinet, donec alteratrix eum in naturam partis, quæ nutritur, mutauerit. Hæc manifeſtiſſimè iis partibus ineſſe apparet, quæ magnam obtinent cauitatem, vt eſt uentriculus, vterus, & ueſſica. Euidentiſſimum uerò eſt,hanc alteratrici miniſtrare. Alteratrix facultas Græcis ἀλλοιωτικὴ,eſt quæ,id quod attractum,& aliquandiu retentum eſt, alterat,immutat,concoquit,& parti,quæ alitur,apponit, & aſſimilat. Expultrix facultas, Græcis ἐκκριτικὴ uocata, eſt, quæ à concoctione inutilia,& aliena ſegregat,& excrementa ſingula ex corporis particulis pellit, ne ſi moram diutius in corpore trahant, putreſcant. Hæc itidem, ut retentrix,alteratrici miniſtrat. Commemorata verò altricis facultatis genera unicuiq; corpori particulæ ineſſe, tribus in libris de naturalibus facultatibus inſcriptis Galenus aduerſus Aſclepiadem, & Eraſiſtratum accerrimè diſputans, copioſè demonſtrauit. Porrò iam dictæ facultates fibrarum ope munus ſuum perficiunt. Quanquam enim concoctrix facultas nullum fibrarum genus, ſed innatum duntaxat nobis calorem ad concoctionem accommodat, tamen reliquæ tres munus ſuum per fibras exequentur, attractrix quidem rectis, expultrix tranſuerſis, retentrix obliquis. Vt enim in muſculis fibræ nutu noſtro, & arbitrio contractæ,& ad ſuam originem quaſi reductæ motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis

Attractionis cauſa.

Retẽtrix facultas.

Alteratrix.

Expultrix.

Naturales facultatesquæ habẽt inſtrumenta.

Fibræ triplices.

ſtrumenti accidit, rectis fibris ſolius naturæ inſtinctu contractis, breuioribusque factis alimentum attrahi: tranſuerſis autem adſtrictis, ſubditam capacitatem in anguſtiam adduci, & quicquid ea continetur expelli, & detrudi. Quia uerò obliquæ fibræ intentæ, nec breuiorem, nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æqualitate, & conſtantia, omnia planè continent, nihilque, uel attrahunt, uel expellunt.
Quibuſcunque igitur naturalibus inſtrumentis triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiam fibrarum genus eſt conceſſum, ut ventriculo, & utero. Quibus verò unica data eſt, ut inteſtinis, ſimplex fibrarum genus obtigit.

DE

DE ACTIONIBVS, SECTIO VII.

Quid actio, & opus. CAP. I.

ACtio, functiove, quæ Græcis ἐνέργεια dicitur, Galeno lib. i. de natura. facult. & lib. i. The. metho. cap. 6. atteſtante, eſt motus actiuus, ſiue efficiens, qui à facultate procedit; uel motus efficientis. Vt hinc palàm ſit, motum eſſe duplicem, nempè actiuũ, & paſſiuum. Actiuus eſt, qui a ſe, & propriâ natura editur. Paſſiuus, qui ab alio quopiam, extrinſecus poſito, excitatur. Verbi gratia, uolatio eſt actio animalis uolatilis, & inceſſus animalis greſſilis, eò quòd à natura propria horum animantium excitatur. Quòd autem ab alio ſic agitur, ut locum mutet, id utique non agit, ſed patitur. Egit igitur, qui ex Pireo Sunium commeauit, quippe motus eſt actiuè, hoc eſt, ex ſeipſo, & propria natura. Contrà paſſus eſt, qui ex Pireo Sunium nauigauit, ſiquidem naue uectus eſt. Quum itaque neceſſe ſit omne id, quod agit, moueri, is certè motus, qui ab agente efficitur, actio erit. Opus autem, quod ἔργον Græci nominant, eſt id, quod iam per actionem factum, & completum eſt, ut ſanguis, caro, neruus. Cæterum licet quidem actionem opus quoddam naturæ appelles, ceu concoctionem, diſtributionem, & ſanguificationem: non tamen contrà licet, opus actionem omnino uoces. Siquidem caro naturæ opus eſt, non tamen eſt actio, patetque alterum eorum nominum bifariàm dici, alterum non item. Nam opus interdum actionem, interdum etiam id, quod per actionem factum eſt ſignificat. Actio uerò duntaxat motum efficientem denotat.

Actio quid.

Motus duplex.

Actiuus. paſſiuus.

Opus quid.

Actiones corporis eſſe tres. CAP. I.

CVM actio non ſit niſi motus actiuus à facultate procedens, cõſtat tot eſſe corporis noſtri actiones, quot eiuſdem ſunt facultates. Sunt autem tres, ut oſtenſum eſt, corporis facultates, animalis, uitalis, & naturalis, igitur totidem quoque eiuſdem erunt actiones. *Animalis actio.* Animalis itaque actio eſt, quæ ab animali facultate, interuenientibus neruis, & muſculis, ueluti inſtrumentis, procedit, ut eſt ſenſus, motus uoluntarius, ratio, & id genus aliæ. *Vitalis.* Vitalis eſt, quæ à uitali facultate miniſterio arteriarum proficiſcitur, ut pulſus cordis, & aliæ. *Naturalis.* Naturalis eſt, quæ à naturali facultate ope uenarum progreditur, ut concoctio. Hæc Galeno libr. 6. de tuen. ualet. cap. 2. alio nomine σωματικὴ, ideſt, *Corporalis.* corporalis, quod ſcilicet corpori animantis à natura inſita ſit, appellatur. *Obiectio diluitur.* Nec eſt, cur aliquem turbet, quòd Galenus libro ſecundo de motu muſculorum, duas tantùm corporis actiones recenſeat, animalem, & naturalem, præterita prorſus uitali. Nam illic ſub naturali uitalem complexus eſt, quod ex definitionibus earundem, quas ibidem affert, omnibus ſit notiſſimum. *Animalis actionis finitio.* Animalem enim ita finit: eſt quam quum ſit, ſedare poteris, ubi uelis: & quum non ſit, excitare. Hinc quum ex noſtro pendeat arbitratu, non immeritò alio nomine uoluntaria appellatur. *Naturalis.* Contrà naturalis illi eſt, quæ non pendet à conſilio, aut arbitrio animantis, ſed ſponte, & naturaliter fit. Qua utique finitione nõ ſolum eas actiones, quas uulgus medicorum naturales uocat, ſed & eas, quas uitales priuatim appellamus, comprehendit. Eſt nanque hoc modo motus cordis, & arteriarum, quem pulſum nominamus, actio naturalis. Quippe hunc neque ſedare, neque excitare, neque celeriorem, neque tardiorem, neque crebriorem, neque rariorem efficere licebit. Hoc ſanè nomine factum eſt, quòd Galenus lib. 1. de ſpirandi difficultate ζωτικὴν, ideſt, uitalem actionem, animali planè opponat: ut palàm ſit omnibus nihil referre, utrum tres, an duas actiones corporis noſtri eſſe fateamur, modò iaſtat Ga

leni

leni has definiamus. Præſtat tamen in actionibus recenſendi facultatum numerum, quandoquidem ab illis proficiſcantur, retinere.

Animalis actionis differentiæ.

CAP. III.

FACVLTAS animalis in tres partitur, ut ſuo expoſitum loco eſt, ſpecies, ſenſificam, motricem, & principem, & quæuis illarum ſuas edit actiones. Senſifica enim quinque actiones edit, uiſionem, auditionem, odoratum, guſtum, & tactum. Has quidem actiones philoſophi ſenſus exteriores appellant. Viſio autem eſt, actio, qua colores percipiuntur. Auditio, qua ſoni, & eorundem diſcrimina ſentiuntur. Odoratus, qua odores apprehenduntur. Guſtus, per quam ſapores diſcernuntur. Tactus; qua quidem qualitates tum primæ, tum ſecundæ, itemque aliæ, quæ non ſunt aliis ſenſibus propriæ, percipiũtur. De quibus omnibus cùm copioſè Philoſophi in libris de anima tractent, non eſt, cur hic de illis longius agamus. Motrix facultas unam obtinet actionem, quæ Galeno libro ſecundo de temper. cap. 3. & lib. 3. de ſympto. cauſis, cap. 10. & lib. 12. Therap. meth. cap. 7, teſtè, πρακτικὴ, id eſt, factrix, uel, ut alii interpretantur, actuoſa propriè, quòd ſcilicèt omnium earum, quæ à cerebro prodeunt, efficaciſſima ſit, & ſola ferè actionis nomen mereatur, dicitur. Hæc autem per muſculos ueluti inſtrumenta editur, & perficitur. Nec ab re dictum eſt propriè, ſiquidem generatim practica actio eſt, quæ cum motu locali fit. Qua ſanè ratione attractio, retentio, diſtributio, & expulſio, quæ tamen naturales ſunt actiones, practicæ nominantur. Quippe hæ omnes non ſine motu perficiuntur. Cæterum quum propriè uocata actio practica, & uoluntaria, per muſculos obeatur, omnibus perſpicuum eſſe arbitror, reſpirationem non compoſitam eſſe actionem, ita ſanè, ut partim uoluntaria, partim naturalis ſit, quod plerique falsò ſunt opinati, ſed meram uoluntariam. Siquidem per muſculos illi deſtinatos fit, adeoque ex arbitrio noſtro pendet, quod

Senſificæ facultatis actiones.
Senſus exteriores.
Viſio.
Auditio.
Odoratus, Guſtus.
Tactus.
Motricis facultatis actio.
πρακτικὴ.
Practica actio generatim.
Reſpiratio actio uoluntaria tantum.

Galenus in libello de cauſis reſpirationis, & in ſecundo de motu muſculorum copioſè demonſtrauit. Ibidem enim hiſtoriam quandam refert de barbaro quodã ſeruo, qui reſpiratione retenta mortem ſibi conſciuit. Quòd ſi non liceret uſquequaque reſpirationem cohibere, ne idcirco quidem aliquis negare poſſet, quin ipſa pro arbitrio fieret. Apparet enim earum actionum, quæ motu uoluntario fiunt, alias quidẽ omnino liberas eſſe, alias verò affectibus corporis ſubditas eſſe, & ſerui re. Priores utiq; perpetuò abſque impedimento à nobis quoties, & quantum uolumus, nulla ad eas nos urgente neceſsitate, fiunt. Poſteriores verò nõ perpetuò, ſed in tempore quodam, & cum menſura, à quibuſdam corporis affectibus laceſsitæ, fiunt. Nam ire ad aliquẽ, & alloqui, & capere aliquid, & recipere, abſolutè liberæ ſunt. Egerere uerò, & mingere, corporis affectuum ſunt remedia, ideò non perpetuò liberè, ſed urgentibus affectibus fiunt. Sic tacere nobis quidem liberum eſt. Sunt enim, qui integrum annum, & eo amplius, quemadmodum Pythagorici, tacuerũt. Egeſtionem uerò, vel urinam retinere, non modò annis aliquot, ſed ne menſibus quidem, imo, nec diebus paucis quiſquã potuit, ſed affectibus vrgentibus tum egerere, tum mingere cogitur. Adeo enim urgent, ac ſæpenumero angunt multitudine grauantes, vel acrimonia mordẽtes, ut quidã ne locũ quidem conſuetum adire ualuerint. Quare quanquam liberæ ſunt, & uoluntariæ actiones, urinæ, & ægeſtionũ retentio, nõ tamẽ prorſus, & abſolutè, ſed corporis affectibus ſeruiunt, ac ſubditæ ſunt. Similis profectò iam dictis eſt reſpirationis actio, imò iis multò magis urget, ac celeriorem neceſsitatẽ habet. Siquidẽ ne quis moriatur, ac ſuffocetur periculum eſt: niſi aſſiduè reſpiret. Nihil igitur mirum, ſi penitus retinere reſpirationẽ arduum, & difficile ſit, neque enim omnes ad moriendum ſunt proclines, etiã ſi infinitis cõflictatur malis. Eſt tamen nihilominus ipſa animalis, ac uoluntaria, ut dictũ eſt, actio. Principis facultatis actiones triplices eſſe conſtat, imaginationem, ratiocinationẽ, & memoriam. Imaginatio eſt, per quam imagines ab exterioribus ſenſibus oblatæ apprehenduntur. Ratiocinatio, qua conceptæ

Actionũ, quæ motu uoluntario fiũt duplex differentia.

Pythagorici.

Principis facultatis actiones.

Imaginatio.

Ratiocinatio.

imagines

imagines ſub cenſum, & iudicium reuocantur; ac quæ, qualesq́; illæ ſint, iudicantur. Memoria eſt, qua id, quod à prioribus actionibus elaboratum, atque receptum eſt cōſeruatur, & retinetur. De quibus omnibus cum copioſè pertractent philoſophi, non eſt cur hic de illis longius diſſeramus. *Memoria.*

Vitalis actionis differentiæ.

CAP. IIII.

A VITALI facultate, quæ etiam iraſcibilis, & animoſa dicitur, multæ proficiſcuntur actiones, nempe arteriarum, & cordis pulſus; de qua ſuo diffusè tractabimus loco, motus cordis, cuiuſmodi ſunt lætitia, triſtitia, ſpes, deſperatio, confidentia, metus, amor, odium, miſericordia, inuidentia, ira, iracundia, excandeſcentia, furor, uerecundia, pudor, cunctatio, præcipitatio, humanitas, & moroſitas. Lætitia verò, motus eſt, quo cor præſenti fruitur bono. Proinde eius veluti quædam dilatatio eſt, quà præſens obiectum amplectitur. Triſtitia, motus planè contrarius eſt, quo cor quaſi percuſſum conſtringitur, premitur, angitur, tremit, & langueſcit. Spes eſt motus, quo cor futurum bonum appetit, ſeque ad illud accipiēdum veluti aperit, ac præparat. Et per ſimilis propemodum hic motus lætitiæ eſt, propterea quòd futuri boni cogitatione ita mouetur cor, ac ſi præſens ferè iam bono aliquo frueretur. Deſperatio eſt motus, quo cor de futuro bono, ac ſalute prorſus deſperat, ſeque ad accipienda ueluti auertit. Confidentia, eſt motus quo cor ueluti futurum bonū expectat, uel futuri boni expectatione aliquid audet. Metus eſt motus, quo cor, ueluti futurum malum fugiens, conſtringitur. Eſtque ſimilis triſtitiæ, futuri enim mali cogitatione mouetur cor perinde, vt præſenti aliquo malo. Amor eſt motus, quo cor appetit aliquod ſeu verè bonum, ſeu quod uidetur bonum, idque, ut eo potiatur, quaſi attrahere geſtit. Odium contrà motus eſt, quo cor aliquod tanquam malum auerſatur. idque depellere geſtit. Miſericordia eſt motus cordis ex

Pulſus cordis. Motus cordis. Lætitia. Triſtitia. Spes. Deſperatio. Confidentia. Metus. Amor. Odium. Miſericordia.

Inuiden tia. miſeria alicuius iniuſtè laborantis ortus. Inuidentia contra motus, propter res ſecundas alterius cōcitatus. *Ira.* Ira eſt motus iniuria, uel indignatione aliqua concitatus, quo cor offenſionem aliquam auerſatur, eiusque autorem pœna afficere conatur. Incaleſcit autē cor in eo motu, & incendit ſpiritus, qui ſanguinem etiam inflammant: vt rectiſſimè Galenus lib. 2. de tuenda ſani. ca. 11. ex Platonis in Cratylo, & Ariſtotel. lib. 1. de anima, ſententia, iram eſſe caloris feruorem in corde dixerit. *Iracundia.* Diſtat ab iracūdia, ut quæ vitium ſit hominis iracundi, id eſt, eius, qui parua, uel nulla cauſa iraſcitur. Iracundiam tamen Latini ſæpe pro ira uſurpant, iram contrà nunquam pro iracundia. *Excandeſcentia.* Excadeſcentia eſt ira naſcens, & ſine modo exiſtens. Hæc ſi acrius exardet, *Furor.* furor appellatur. *Verecundia.* Verecundia eſt motus, quo dedecus, & turpitudo fugitur, lausque conſequitur. *Pudor.* Pudor eſt motus, quo conſcius ſibi ipſi propter admiſſam turpitudinem iraſcitur. *Cunctatio.* Cunctatio eſt motus, quo quis magna deliberatione aliquid aggreditur. *Præcipitatio.* Præcipitatio contrà motus eſt, quo quis omnia inconſultè, & temerè, citraque deliberationem aggreditur. *Humanitas.* Humanitas motus eſt cordis: quo quis ſe erga alios facilem, lenem & comem exhibet. *Moroſitas.* Moroſitas contrà motus eſt, quo aliquis ſe difficilem præbet. Poſſem longè plures uitalis actionis differentias, earundemque deſcriptiones recenſere: ſed has exempli gratia commemoraſſe ſuffi ciat, præſertim cum iis omnium philoſophorum libri referti ſint.

Natturalis actionis diffenrentiæ. CAP. V.

A NATVRALI facultate, quæ etiam cōcupiſcibilis, & appetitrix nominatur, vt oſtenſum eſt, multæ prodeunt actiones, vt ſunt generatio, immutatio, formatio, auctio, nutritio, alteratio ve, appetentia, attractio, retentio, concoctio, diſtributio, & excretio. *Generatio.* Generatio ſiue procreatio, actio eſt, quæ ad nouam ſubſtantiā perducit. *Immutatio.* quapropter ſimplex actio naturæ non eſt, ſed ex immutatione, formationeq; compoſita. Vt enim os fiat,

os fiat, item neruus, uena & reliquarum quælibet, alteratam eſſe oportet, unde animal, fit ſubſtantiam. Vt uerò congruentem figuram, & ſituram, & caua quædam, & uel enata, uel adnata, aliaque id genus habeat, effingi eam oportet, quæ alteratur, materiam. Auctio uerò ſolidarum animalis partium augmentum, ampliatioque in longum, latum, & profundum eſt. Nutritio eſt adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio, & perfecta aſſimilatio. Vt nutritio ſit quædam appoſitio, & aſſimilatio, ſed ſine ampliatione. Quippe, ut aſsimiliatio fiat, agglutinatio, ſiue adhærentia, quam Græci πρόσφυσιν uocant, præcedat oportet: ſicut etiam, ut illa fiat, appoſitio, quæ Græcis πρόσθεσις nominatur. Poſtquàm enim ſuccus is, qui omnem animantis particulam nutritutus eſt, à uatis excidit, in totam eam primum diſpergitur, mox adiungitur, deinde agglutinatur, demum aſsimilatur. Appetentia, Galeno libro primo, de ſympto. cauſis, cap. ſeptimo atteſtante, nõ eſt niſi impletionis deſiderium: eſtque duplex, animalis nimirum, & naturalis. Animalis eſt, qua animal excitatum, ad quærendum ſibi, & capiendum cibum impellitur. Atque hæc profecto rectè animalis appellatur, quod ſcilicet ex arbitrio animalis pendeat tota. Id quod abundè comprobarunt, qui inedia ſibi mortem conſciuerunt. Naturalis appetentia animalem præcedit, & eſt, qua tum ſtirpes, tum animalia, poſtquàm vacuata ſunt, vt rurſus impleantur, id quod illis familiare eſt, appetunt. Et rectè quidem naturalis nominatur, eſt enim voluntatis expers, & naturaliter fit. Appetentiam hanc naturalem ſtatim attractio excipit, qua id, quod illis congruit, ac familiare eſt, attrahũt. Quod verò ad animantia pertinet, poſtquàm appetentia ventriculi attractionẽ incitauit, quæ ſibi adduxit ſinu ſuo, complexuque recipit, eaque retinendi facultate, & obliquarum fibrarum miniſterio includit, complectitur, retinet, & arcet ſupra, ſubterque, & omni ex parte adeò compreſsè, vt iis circuniici, & prorſus adhæreſcere videatur, nec inane quicquam relinquat. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans; neque lateribus ventriculi coarctatus haud quaquam plene con-

Formatio. *Auctio.* *Nutritio.* *Agglutinatio.* *Appoſitio.* *Appetentia.* *Animalis.* *Naturalis.* *Attractio.* *Retentio.*

coqueretur. Hac itaque ratione accepta cohibet, nec ante legitimum, naturæque præſcriptum tempus efflue re quicquam patitur, niſi quum aut magno copiæ pon dere, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſſitur. Vt in duabus planè rebus retentricis facultatis proba con ſiſtat actio. Vna, ut nullum inter ventriculum, & cibos vacuū relinquatur ſpatium. Altera, ut comprehenſio-nis tempus, concoctionis tempori æquetur. Vt legiti-mum comprehenſionis ventriculi tempus, non ſit niſi

Cōcctio. id, in quo plenam perfectāquæ cōcoctionem abſoluit. Non autem quæuis vel leuiſſima cibi, alimentive muta tio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore, ſapo-rève mutatur, ſed ea dūtaxat, quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, concoctio dici tur. Hinc rectiſſimè Galenus in libro de ſymptomatū differentiis definit concoctionem, eſſe in peculiarem, & propriam, familiaremve eius, quod alitur, qualitatē con uerſionem. Quocirca eo duntaxat loci hæc fit, vbi ali-mentum diu, multumque hæret, & facultas illa reten-trix valida eſt, ſimulque concoquendi facultas copioſo

Triplex cōcoctio. abundat calore. Hoc autem tribus tantummodo locis conceſſum eſt, è quibus etiam triplex exiſtit cōcoctio: quarum prima in uenrriculo, ſecunda in iecore, tertia in ſingulis partibus fit. Sua uerò cuiuſq; antecedit præ paratio, ſuaque ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque ali-mentum tanquam ſubiecta materia, ſuus genitus hu-mor, ſuumque excrementum. Prima omnium eſt Χύ-

Prima cō coctio uē triculi. λωσις, quæ in uētriculo pficitur, mutaturq; multiplex, & uarium alimentū in quippiā vnius ſubſtantiæ, quod candidum quidem eſt, & cremori ptiſſanæ perſimile.

Cauſa ef ficiens cō coctionis uentri-culi. Alimentum autem omne mutat, & conficit ventricu lus, nullis quidem fibrarum adminiculis, ſed tum pro-prio, ingenitoque calore, & ſpiritu, tum eo, quem ut lebeti magno circumiectus ignis, ita, & proximæ partes illi inferunt, iecur, lien, cor, ſeptum tranſuerſum, & omentum, quod illius calorem reflectit, & continet. Cæterùm propria uentriculi ſubſtantia, & inſita recon ditaque quædam proprietas concoctionis illius abſo-lutionem perficit. Sic Struthiocamelus ferrum conco-quit, & exterit, quod non poteſt Leo calidiſſimus. Sic

fruges

fruges aridas,& prædu ras minutæ aues conficiũnt, crudumq́ue quippiam mutant, quod uix audeat homo attingere. Ità coturnix ueratrum coquit, & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri uim,omnes conatus reſpuit, & aſpernatur. Porrò alimenti tamen; quod uentriculus ſubigit,ac mutat,præparatio quædam in ore prægreſſa eſt,qua non atteritur modò,& mollitur cibus, ſed, & leuem ſubit conuerſionem. Quippe qui ante durior,& ſolidior erat,dentibus in ore conſtructis manſus extenuatur, & mollior redditur,nec leuem inibi mutationem accipit, admiſcetq́ue ſibi quodam modo animalis qualitates, ut priſtinam ſpeciem,& naturam uix retineat. Hunc autem tandem ventriculi facultas concoctrix mutat,conficit,& plenius concoquit,atque ex eo humorem procreat,qui proprio nomine Græcis χυλὸς, Latinis cremor nominatur. Quod uerò in hoc cremore longè optimum, & familiare habetur, id Galeno libro ter. natural.faculta.teſte,halitus ſpecie ad ſe rapit, inq́ue ſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiungit,&agglutinat,atque ex eo demum fructum,uoluptatemq; capit, & quodam modo ſaturatur, nõ tamen propriè nutritur.Neq; enim paſtio illa,quã ex cremore capeſſit,uera eſt nutritio, ſed ex qualitatis cognatione, & conuenientia oblectatio quædam, & ſatietas nutritionis æmula,quod ſcilicet uentriculo nõ aſſimiletur. Hinc eſt,quòd Galenus religioſe uitet, ne dicat uentriculum ſibi aſſimilare chylum,ſed tantum reponere, & adiungere. Neque eſt,cur quiſpiam miretur, appoſitionem, & adherentiam fieri, quam non conſequatur aſſimilatio. Quippe idipſum fit etiam in uitiligine, in qua certè adherentia nutrimenti facta cernitur,non tamen aſſimilatio. Quapropter id, quod apponitur, & agglutinatur, Galeno etiam loco iam citato teſte, veluti nutrimentum eſt, non propriè nutrimentum. Ita ex chylo ventriculus nutritur quidem, at impropriè, quia non aſſimilatur illi. Atqui inſtabit quiſpiam, & nobis ex tertio de naturalibus facultatibus libro locum obiiciet, in quo Galenus disertè dicat, in tertia temporis portione uẽtriculum iam nutririri iis,

Alimenti præparatio in ore.

Primæ cõctionis humor.

Vẽtriculus cremoris ben:gnitate fruitur.

quæ

quæ affixerat, planè ſibi aſſimilatis. Cui uiciſſim reſpondemus, veriſſima eſſe hæc Galeni uerba non tamen ad chylum eſſe referenda, vtpote qui non aſſimilari poſſit, quandoquidem non ſit propriè, ut diximus, loquẽdo nutrimentum, ſed ad id, quod ex oblato cibo ad ſe venæ ad ventriculum pertinentes traxerunt. Quippe id iam in ſanguinem commutatum iis temporum vicibus apponitur, affigitur, & aſſimilatur, non chylus ipſe. Nam cremor ille vacua tunicæ uentriculi ſpatia referciẽs, in vaporem fuſus, & extenuatus ad extremũ uaneſcit. Quapropter famem ſiue appetentiam duntaxat animalem compeſcit. Quippe hæc à penuriæ ſenſu fit, quum venæ ex ipſo ventriculo veluti emulgentes, ſugenteſque trahunt. Ventriculus uerò huiuſmodi ſuctionem non ferens, ſed tanquam diuulſus, huius moleſtiæ remedium, cibum exquirit. Cibo autem oblato venæ ad ipſum conuertuntur, & ex eo, non ex ventriculo, alimentum trahunt. Hoc ubi in ſanguinem commutatum, appoſitum, affixum, & aſſimilatum fuerit, naturalem appetentiam ſedat. Quippe hanc una duntaxat ſanguinis ſubſtantia per uentriculi corpus, & molem affuſa ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur. Animalem autem non modò ſanguis, ſed, & cremor in uẽtriculum demiſſus, compeſcit, atque ſaturat. Vt igitur vtraque ventriculi tunica, interior nimirum, & exterior ex qualitatis chyli cognatione, & conuenientia oblectationem quandam, & ſatietatem nutritionis æmulam capeſſit, nec uerè nutritur; ita ex ſanguine, qui in venis eſt, quæ ad uentriculũ pertinet, uerè nutriuntur. Atque hinc eſt, quod Galenus libro quarto de uſu partiũ, capite decimonono, diſertè ſcribat, has venas à natura ad perfectam nutritionem ventriculi eſſe procreatas. Quaſi dicat eam nutritionem, quæ ex chylo fit, quòd is uentriculo non aſſimiletur, non eſſe perfectam. Neque eſt neceſſe, ut is chylus in iecore primum in ſanguinem conuertatur, quandoquidem, ut Galenus libro quarto de uſu par. corp. humani, autor eſt, uenis, quæ ad ventriculum, & inteſtina pertinent, uirus quædam ſanguifica ineſt, qua chylum in ſanguinem, priuſquam ille ad iecur per

Ingeſtus cibus famem duntaxat animalem ſedat.

Totus uentriculus ſanguine nutritur.

uenia,

ueniat, permutare ſolent. Præterea, aſſertionem noſtram eſſe ueram, nempe ex ſanguine propriè nutriri uentriculum, hinc fit manifeſtiſſimum, quod, dum fœtus vtero continetur, totus uētriculus puro, & ſyncero ſanguine alitur, nullo nimirum tum in eius uentriculo exiſtente chyle. Quia igitur nunc cumulatius, atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur, & incrementum ſuum capeſſet. Porrò huius concoctionis excrementum eſt, quod Græcis ἀποπάτιμα, Latinis ſtercus uocatur. Hoc excrementum in uentriculo utili ſubſtantiæ confuſum erat, ſed ventriculum egrediens, poſtea è ſuperioribus, gracilibusve inteſtinis vniuerſus cremor ſyncerus, ac purus in iecur rapitur. Reliqua craſſior, impurior, & fæcis æmula materia, in colum inteſtinum, mox in rectum irruit, illicque, donec expellatur, hæret. Secunda concoctio in iecore perficitur, & priuatim Græcis αἱμάτωσις appellatur. Hac enim cremor è ventriculo hauſtus, propria iecoris vi, quæ in eius potiſſimum ſubſtantia inſidet, in veram ſanguinis ſpeciem conuertitur, quam à cremore non modò colore, ſed etiam vniuerſa ſubſtantia planè diuerſam eſſe conſtat. Hic ſanè adumbrationem quandam in uenis menſenterii, accepit. Præparant enim hæ cremorem iecori, conferuntque quaſi rudimentum ſanguinis, quale in eis per diſſectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referunt, & æmulantur. Vires enim habent venæ non ſolum continendi, diſtribuendique ſanguinis, ſed etiam concoquēdi, haſque à iecore originis ſuæ principio, & quaſi fonte, quemadmodum à ventriculo inteſtina, mutuātur. Nam cibus in ipſo etiam per inteſtina tranſitu elaborationem etiam num, & abſolutionem completam adipiſcitur, quod iners, & otioſa nunquam eſſe poſſit, quæ in eis eſt commutandi facultas. Cæterùm cremorem ope venarū meſenterii præparatum, & rudi quadā ſanguinis forma adumbratū iecur accipit, & vera, & expreſſa ſanguinis ſpecie ornat, & perficit. Vt alterius concoctionis utilis humor non ſit niſi ſanguis, aut, ſi uniuerſa complecti velis, humor omnis, qui Græ-

Primæ concoctionis excrementum ſtercus.

Secunda concoctio iecoris.

venæ meſenterii præparant iecori cremorem.

venæ cõ coquendi ac ſanguificadi facultatem ob inent.

Inteſtina cibum cõ coquunt.

secundæ concoctionis humor.

Χυμὸς. cis χυμὸς nominatur, Quo quidem nomine non modò purus ſyncerusq; ſanguis, ſed illi etiam, qui cum ſanguine gignuntur naturales, & nutritioni accommodati humores, notantur, atque deſignantur. Excrementum autem eius aliud eſt, quale quod florem in vino appellant, è tenuiſſima enim cremoris portione aſſa, & torrida natum, quaſi flammeam acrimoniam aſſumit: quocirca excrementum uerè eſt omnino præter naturam, nec alendo corpori accommodatum, & flaua bilis nominatur, atque in veſiculam, quæ iecori ſubeſt, recõditus, ac in priorem tenuium inteſtinorum partem, ſiue duodenum, ut ſuo loco fuſius monſtratum eſt, excernitur. Qnanquam igitur mordax eſt, & acris hic flumor, ueſiculæ tamen, proprioque receptaculo triſtis non eſt, aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucũdus, & amicus, ex quo illa uoluptatem, & iucunditatis ſenſum percipit. Eo autem haudquaquam alitur, quod vſquequaq; amarus ſit, nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine, quem ſuſcipit per uenam ipſius ceruici inſertam. Alterum eſt, quale quod fæcẽ in uino nominãt, ex craſſa, terrenaq; cremoris portione factum, quod naturæ concoctionem ſubterfugit, neque iecoris ui mutari potuit. Hoc à liene inſita facultate, qua ſibi gratus eſt, & ſuauis, attrahitur, & ſubinde in uentriculum euomitur, à quo exiens unà cum ſicciori alimenti excremento per omnia inteſtina permeat. Poſtquam enim in illius venis, & arteriis, quæ illic multæ ſunt, & ingentes, elaboratus fuerit, non uniuerſus, neque craſſior illius portio; ſed tennior duntaxat lienis ſit alimentum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Tertium excrementum, quod è iecore, uenis, & arteriis profunditur, eiuſmodi planè eſt, quale in lacte concreto ſerum. Hoc renes à ſanguine trahentes, & ad ſe rapientes, ad ueſicam tranſmittunt, urinaque nuncupatur. Hæc autem veſicam non alit; ſed ſanguis, qui per peculiares uenas utrinque in illius ceruicem inſertus influit. Tertia concoctio in ſingulis partibus fit, qua appoſitus, adiectuſque ſanguis iam à priore natura deficiens, in idoneam alendæ partis ſubſtantiam conuertitur. Hæc rudinem tum quoddam, & primordium capit in uenis exilibus, in

ſecundæ concoctionis excrementa. primũ.

Veſicula bilis alitur ſanguine.

Alterum

Lien quomodo alitur.

Tertium.

Tertia concoctio in ſingulis partibus.

Præpara

tio tertiæ concoctionis.

in quibus ſanguis à partis natura, & calore mutatur. Eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio, atque nutritio, omnium concoctionum finis. Huius utilis ſuccus eſt uniuerſum eorum humorum genus, qui ſecundarii appellantur, de quibus ſupra diffusè egimus. Eorum uerò excrementorum, quæ in ſingulis animalis naſcuntur partibus, ex ipſo, unde aluntur ſucco, aliud quidem ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ aſſimilari nutriendæ parti nequierunt: aliud, quod trāſmittendi alimenti uehiculum fuit. Tenuiſſimum autem huius generis excrementum facilè ſanè eiicitur, partim in ſpeciem uaporis ab inſito calore ſolutum, partim uiolento motu confertim erumpens. Nominant uerò, quod ita excernitur, ſudorem. Alterum uerò, quod uulgo eſt incognitum, ut quod conſpectum præ tenuitate effugit, à Græcis ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ, Latinis inſenſilis, ſenſum ve latens tranſpiratio. Ab hoc excremento, iis ſordibus, quæ extrinſecus cuti adhæreſcunt, origo eſt. Atque ex iis, quæ iam diximus, qua ratione in ſingulis cōcoctionibus tum diſtributio, tum excretio fiat, palam fit omnibus, nec, ut de ſingulis verba faciamus, eſt neceſſe. Vnum tamen adiiciendum prioribus erit, nempè attractionem, retentionē, diſtributionem, & excretionem, quum non ſine loci mutatione fiant, practicas quoque dici, ut ſuprà etiā eſt monſtratum, actiones.

Tertiæ concoctionis humores. *Excremēta.* *ſudor.* *Inſenſibilis tranſpiratio.* *Naturalium actionum enumero quæ practicæ dicātur.*

Actiones corporis à medico cur conſiderandæ.

CAP. VI.

DVABVS potiſſimum de cauſis actiones corporis à medico accurata opera ſunt conſiderandæ. Vna, quod ex illis, quæ, qualisq; corporis ſit conſtitutio promptè cognoſci poſſit. Eam enim conſtitutionem, quæ intra ſanitatis limites conſiſtit, illæſæ, & inculpatæ actiones ſequuntur, Morboſam uerò, uitioſæ, & culpabiles. Altera, quòd ex actibus læſis laborās pars dignoſcatur. Siquidem nulla actio læditur, Galeno etiam lib. i. de laboran. locis, ca. ii. teſte, niſi pars, quæ ipſam efficit, laboret. Id, quod tamen non de omnibus actionibus,

Ex actionibus corporis conſtitutio dignoſcitur *Actio læſa laborantē partē produt.* *Nū actio nulla læ-*

ſed

datur, niſi pars, quæ ipſam efficit, laboret.

ſed de naturalibus duntaxat intelligendum erit. Nam naturales actiones perinde, atque facultates, à quibus illæ prodeunt, omnibus corporis partibus ſunt inſitæ, & cognatæ, vt Magneti lapidi uis trahendi ferrum, ut nihil mirum ſit actionibus iis læſis, partes quoque, quibus illæ inſunt, neceſſariò lædi. Quapropter non eſt ſimpliciter concedendum nullam actionem lædi poſſe, niſi etiam pars, quæ ipſam efficit, laboret: ſed prius de actionibus, ac earundem inſtrumentis diſtinguendum erit. Quippe ſi hæc uerba ad animales actiones transferas, nihil iis magis abſurdum dici poſſet. Cùm enim illæ ipſæ partibus non ſint inſitæ, ſed aliunde, nimirum à cerebro, ubi animæ ſedes eſt, in eas deriuentur, ſæpenumero certè impediuntur, etiamſi nulla in partibus, quarũ actiones ſunt, noxa exiſtit. Non leuis itaq; inter naturalia, & animalia inſtrumenta uocata differentia eſt, quam luculenter admodum Galen. lib. 1. de laborant. locis, cap. ultimo, iis docuit uerbis. Plurimũ differũt, inquit naturalia ab animalibus inſtrumẽtis. Siquidẽ naturalibus cognata actionis uis eſt, animalibus uerò inſtrumentis, à principio, ueluti lumen à ſole, ipſa defluit:

Differentia inter naturalia, et animalia inſtrumẽta.

„ Quapropter accidit, ut ipſis interdum haud quaquã læ-
„ ſis, nihilominus eorum pereat actio: id quod naturali-
„ bus inſtrumentis accidere non ſolet: quoties enim ho-
„ rum actio læditur, ſemper ipſa prius laborant. Hæc il-
„ le. Quid multa? quum animalia inſtrumenta cognatum ſenſus, & motus principium non habeant, ſed iis aliunde uelut lumen à ſole ſuppeditetur, nihil mirum ſi ſolis partibus, quæ & ſentiendi, & mouendi uim obtinẽt, accidat, ut ipſis interdum haudquaquam laborantibus, ac læſis, eorum nihilominus pereat actio: contrà uerò in naturalibus eueniat, ut quoties horum actio læditur, ſemper ipſa priora laborent. Innatam nanque, & inſitam, qua actiones ſuas perficiunt, omnia facultatem habent.

DE SPIRITIBVS, SECTIO VIII.

Quid ſpiritus. CAP. I.

CVm de humanis ſpiritibus hoc loco nobis differendum ſit, initio, ut implicatam huius nominis rationem expediamus, neceſſe eſt. Spiritus autem propria ſignificatio omnibus in linguis uentus eſt. Cùm uerò uentus præpotens ſit, mirabiliaque efficiat, & oculorum noſtrorum obtutum effugiat, affinitate quadam, & ſimilitudine factum eſt, ut ſpiritus nomen ad rem omnem, quæ ſub aſpectum non cadit, tranſiret, ſiue corporea ea ſit, ſiue incorporea. Hinc fit, ut quæ in nobis ineſt ſubſtantia auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat. Non eſt igitur ſpiritus niſi pertenuis, uaporoſa, aerea, aut ſi mauis ætherea ſubſtantia, per quam facultas à partibus principatū in corpore obtinentibus in reliquas corporis partes defertur, ut proprias actiones edere poſsint. *Spiritus quid.* Vt hinc etiam palàm fiat ſpiritum eſſe facultatum ueluti uinculum, primumque obeundæ actionis inſtrumentum. Eſt autem à corpore, & humoribus quippiam diuerſum, quod Hippocrates ſexto Epidem. octaua ſectione, aphor. viii. impetum faciens nuncupauit, *Impetum faciens.* non à ſubſtantiæ tenuitate, ſed quòd eius, ut uenti uis, & incurſio magna ſit, & undequaque momento tēporis corpus facilè penetret. Qua igitur ratione iſtos ciet impetus, intelligitur affinitatem habere cum corpore: qua autem uideri non poteſt, ad incorpoream ſubſtantiam accedit. Ex quo fit, ut amborum medius ſit, & utriuſque particeps. Quòd ſi uerò quiſpiam ſpiritus ſubſtantiam, & ſtatum nondum plenè aſſequitur, is corporis noſtri ſtructuram cōtemplatus arterias adeat, inque cordis ſinus, & in cerebri uentriculos introſpiciat, quos dum inanes, ac nullius propè humoris participes uidebit, neque tamen fruſtra, ac temerè tantos à natura

tura conditos, mox, opinor, cogitatione apprehendet prætenuem auram eos tum impleuiſſe, dum in uiuis fuit animal, quæ tamen eo animam agente, leuiſſima quum eſſet, ſine ſenſu euanuit. Eſſe autem ſpiritum ſubſtantiam aeream, hinc maximè liquet, quòd huius fouendi gratia inſpiratione aerem introducimus, qui non modo corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliũde comparari) ſed pabulum quoque miniſtrat. Corporis autem denſa moles eiuſmodi ſubſidio haud quaquã indiget, ut quæ craſſiore recreatur alimento, omnium elementorum permiſtione concreto. Quapropter neceſſum eſt aerem hauriri, & attrahi, ut finitimæ, & cuipiã in nobis ſui generis ſubſtãtiæ, nempè ſpiritui, iungatur, eiq; uelut in paſtum cedat. Hinc non temerè Hippocrates in libello περὶ τροφῆς de ſpiritus alimento ita ſcriptum reliquit: ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος, ῥῖνες, ϛόμα, βρόγχος, πνεύμων, καὶ ἄλλη διαπνοή: Principium alimenti ſpiritus, nares, os, aſpera arteria, pulmo, & reliqua tranſpiratio.

Spiritus eſt ſubſtantia aerea.

Quod ſint ſpiritus. CAP. II.

De ſpirituum numero inter medicos haud conuenit. Sunt enim, qui triplices, & hi quidem numero ſuperiores: ſunt etiam, qui duplicem tantùm eſſe affirmant, nempe animalem, & uitalem naturali excluſo. Atqui ii ſententiam ſuuam iis rationibus ſtabiliunt. Principio naturali ſpiritu, qui nutriendi facultatem ad corporis partes deferat, non opus eſſe inquiunt, quòd ea omnibus corporis partibus, haud ſecus, atq; Magneti lapidi uis trahẽdi ferrum, cognata ſit, adeoq; naturali ſpiritu, ut ad eas deferatur, haud indigere. Prætereà iecori deeſſe etiam materiam, ex qua naturalis ſpiritus procreari poſſit, cõtendunt. Si enim ulla materia eſſet, vnde naturalis procrearetur ſpiritus, certè uitalis, unde etiã animalis, ut infrà latius dicetur, generatur, eſſet. Non eſt autem, aiunt, rationi conſentaneum ex uitali, ac eo perpauco, naturalem conflari poſſe, & ſubinde in totum corpus longè, lateq; diffundi. Cùm enim uitalis ſpiritus prima generatio in corde ſit, & ab eo per arterias in vniuerſum corpus diffundatur, neceſſarium eſſet, magna

Opinio eorũ, qui duos tantum eſſe ſpiritus putant.

Non eſſe ſpiritũ naturalem, quibus rationibus oſtendatur.

gnas arterias ad iecur peruenire, ſpiritum vitalium tantos riuos ſuppeditantes, qui pro naturalis ſpiritus materia ſufficerét. Ex diſſectione verò ipſa ſatis cõſtat, ad cauas dumtaxat iecoris ſedes, arterias, & eas quidẽ exiguas, exporrigi, vt huius calorem euentilarent, temperarentque. Hæ autem nõ tãtum ſpiritus vitalis illuc deferunt, vt inde naturalis gigni queat, quando palàm ſit plures eſſe corporis partes, quæ naturali, quàm quæ animali egent ſpiritu. Dein nullam in iecore tantam 3
eſſe cauitatem dicunt, quanta in cerebro, & corde eſt, in qua commodè naturalis ſpiritus generatio fieri valeat. Sed nec canales, aut meatus ſuppetere aiunt, per quos 4
vbi iam genitus eſſet, ad partes corporis deferretur: niſi quiſpiam dicat per venas vnà cum ſanguine ſpiritum naturalem tranſire, quod tamen abſurditate non vacat. Neque enim corpus venarum vnica duntaxat tunica contextum patitur, vt per illud ſpiritus meare poſſit. Accedit quòd iecoris ſanguis, vt pote craſſus, ac turbi- 5
dus, necdũ ab excremẽtis emũdatus, ad ſpiritus generationẽ nõ ſit idoneus. Deniq; cùm quæuis particula calo 6
rẽ de corde iugiter manantẽ concipiat, quo conſeruato enutritur, & generatur, animalem verò ſpiritum à cerebro habeat, ex quo mouetur, & ſentit, ſuperuacaneus certè ſit naturalis, neceſſum eſt. Proinde, quũ nec finis *Epilogus*
adſit, ob quẽ ſpiritũ naturalem gigni oporteat, nec materia, vnde procreari, uel cõſeruari poſſit, nec locus idoneus, in quo gignatur, nec uia, per quã ad corporis partes deriuetur, illum omitti poſſe affirmant, præſertim quum citra eius famulitium iecur ſuum principatum tueri ualeat, diſtributo nimirum per uenas alimento omnibus corporis partibus. Pro huius ſuæ ſententiæ cõfirmatione afferunt Galeni autoritatem, ut qui lib. 12. Ther. metho. cap. 5. de ſpiritu naturali ambiguè locutus ſit, nec quicquã de eo pronuntiare auſus ſit. Atque hæc eſt eorum, qui duos tantùm in corpore animantis eſſe ſpiritus, nempe animalem, & uitalem, ſtatuunt.

Animalis ſpiritus.

Animalem autem in cerebro habere ſedem, & per neruos in uniuerſum diffundi corpus, iidem affirmant. Animalem autem dici conſtat, non quòd animæ ſit ſubſtantia, ſed quòd primum animæ in cerebro habitantis ſit

n inſtru-

Vitalis ſpiritus. opinio eorum, qui tres eſſe ſpiritus cenſeat.

inſtrumentũ. Vitalem ſpiritũ in corde domiciliũ habere, & per arterias in omnes corporis partes deferri tradũt. Alii præter duos iã dictos ſpiritus, ĩ quibus a prioribus nihil uariant, tertiũ adiiciunt, nempe naturalem. Siquidẽ partes corporis principatum obtinentes, iecur, cor, & cerebrum, tum facultate, tum ſpiritu præpotente ualere aſſeuerant, ut non ſeipſis duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus, tanquam iugi de fonte, in omne corpus proprii ductibus deriuatos, effũdant. His enim quicũq; partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, alii, iiſque in facultates, actioneſque ſuas cõcitatis conſtantem, & perpetuam operũ molitionem ſubire dicunt. Vnde ſupra innatorũ ſpirituũ, quos ſtabiles, fixoſque eſſe aiunt, ordines, tres inſuper errantes, & uagos, influenteſque ſtatuunt, unum naturalem è iecore per uenas in corporis extrema diffuſum: alterũ, qui in cerebri uentriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes ſenſus, motuſque compotes irrigat. Hunc itaque in uentriculis, uiiſq; ſenſuum contineri, quemadmodum in corde & in arteriis uitalem, inter omnes medicos iam planè conuenit. At naturalem ex iecore proferri, quia nõ uſque adeo eſt ſenſu compertum, Galenus, & alii quoq; medici hunc ſecuti non fidenter, ſed dubitanter pronuntiarunt. Facilis autem eſt harum factionum conciliatio. Prioris enim factionis medici, nullam in iecore communem, & influentem naturalem facultatem ſtatuunt, ſed hanc omnibus partibus ingenitam, & cognatam eſſe aſſerunt, ideoq; neceſſariò illinc quoque nullum naturalem ſpiritũ, qui eius facultatis diſtribuendæ ſit vehiculum, & inſtrumentum dimanare dicunt, & productis à nobis rationibus ſanè probabilibus ſuam ſententiã muniunt. Alterius opinionis aſſertores præter inſitam, innatamque naturalem omnibus partibus facultatem, in iecore cõmunem, & influentem ſtatuunt aliam, ideoque illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum, neceſſariò affirmant. Atque eius aſſertionis hanc cauſam attexunt. Non enim, inquiũt, ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, ut qui craſſior mediam inter corpus, facultatemque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo inſe-

Duarum opinionum conciliatio.

inferunt tandem, ut uniuerſum animal gubernant principes facultates tres: ita quoque totidem ſpirituum uehiculis, ex propriis fontibus, per ſuos canales in omne corpus diſtribuuntur.

Spirituum procreatio. CAP. III.

QVI nullum eſſe naturalem ſpiritum dicunt, ii neque de eiuſdem procreatione ſunt ſoliciti. Alii uerò, qui illum duobus aliis adiiciunt, ita de eorundem procreatione ſentiunt. Alimenti purior, magiſque aerea portio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem exhibet. Ea tum à facultate iecori ingenita uim accipiens, eiuſque ubertate perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem facultas ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quantum per venam cauam unà cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuò ui caloris innati accuratiùs elaboratum attenuatumque, in aeris prope ſpeciem decedit: atque ex dextro cordis ſinu per communes, eoſque arctisſimos aditus, in ſiniſtrum ſinum uiam capesſit, & permeat, ubi hauſto per pulmonem aere temperatum, materia quædam fit, cui uis conceſſa uitalis, ſpiritum uitalem profert per arterias in totum corpus diffuſum, atque conſertum. Hinc rectisſimè libro 7. de Hippocratis, & Platonis placitis Galenus vitalem ſpiritum generationis ſuæ materiam ex inſpiratione aeris, & humorum exhalatione ſumere ſcriptũ reliquit. Niſi enim per aſſiduam inſpirationem, & tranſpirationem calor natiuus refrigeretur, & quaſi ventiletur, neceſſe eſt illum extingui, & ſpiritum vitalem perire. Proinde vt ſpiritus vitalis nutritur, & conſeruatur tum ex inſpirando, tum ex ſanguine: ita viciſſim perit, ſuffocatione, materiæ admiſtione tota eſſentia cõtrariæ, nutrimenti defectu, vacuatione immodica, impedita inſpiratione, & tranſpiratione. Suffocatur autem ſpiritus obſtructione, & redundantia, nõ ſolùm partium principũ, ſed & vniuerſi corporis. Oppletis enim veris aut obſtructis, vel principũ partium, uel totius corpo-

Naturalis ſpiritus procreatio.

Vitalis ſpiritus generatio.

Spiritus uitalis quibusde cauſis perit.

ris,natiuus calor opprimitur,ac ſoffocatur. Admiſcetur verò aliena ſubſtantia, inſpiratione aeris peſtilentis, aut uaporis alicuius tetri odoris, qualis ex ſtagnis, & paludibus,&cadaueribus nō crematis,aut alia corrupta ſubſtantia exhalare ſolet. Cæterùm quæ portio, vitalis ſpiritus per arterias ſurſum fertur ad cerebrum, in implexu,qui ab extimi fœtus inuolucri imagine nomē inuenit,adeoqueChoroides,vt ſuo fuſiùs oſtēdimus loco, dictus eſt, ob frequentes eius anfractus ad cerebri vſus magis magiſque adaptato, mitigata, mox in cerebri dextrum,ſiniſtrumque ventriculos collata, in illis, & mutua cōcauitate,tertiove ventriculo à cerebri virtute perfectius cocta, & elaborata, ſpiritus fit animalis, ad motum,ſenſumque, & ad omnes deniq; animales actiones aptè comparatus. Vt hinc omnibus palàm fiat, uaporem illum ſanguinis in iecore natum,de alterius factionis ſententia,vitali ſpiritui primùm, deinde & animali ſeſe materiam,& quaſi alimentum exhibere, atq; in primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Vnum reſtat adiiciendum,hoc nimirum,quòd ſpirituum iam dictorum cuſtodiæ attētum eſſe oportcat medicum, quòd ſine iis corpus viuere nequeat,neque facultatum eſſentia conſiſtere valeat. Subſtantia autem ſpiritus tum cuſtoditur,vbi tum qualitate, tum quantitate, quoad fieri licet,naturaliter ſe habebit. Qua de re cum Galenus lib.12. Therap. methodi, capite quinto, copiosè ad modū agat,non eſt,cur hic illam longiùs proſequamur, ſeù lectore ad eum locum ablegato, ſermoni de corporis humani conſtitutione, rebusq; à medicis naturalibus vocatis finem imponemus, & ad rerum nō naturalium appellatarum explicationem progrediemur.

Spiritus animalis ut procreetur.

Naturalis ſpiritus primus eſt omnium.

Spirituū cuſtodiæ attentus ſit medicus.

LIBRI PRIMI FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER II.

[redacted]

AVTORE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PROOEMIVM.

EXPEDITO primo ordine, qui fuit earum rerum, quæ corpus humanum conſtituunt, & componunt, reliquum eſt, ut ad alterum tranſeamus, qui eas complectitur res, quæ corporis eiuſdem conſtitntionem, modò rectè, ac commodè uſurpentur, conſeruant. Has certè Galenus capite octuageſimoquinto artis mediciuæ, eam ob rem cauſas conſeruatrices nominauit. Cauſæ cõſeruatrices. *Quippe legitimam corporis conſtitutionem, adeoque ſanitatem qualem acceperunt, ſeruant. Noſtri temporis medicis RES NON NATVRALES appellantur, quòd ſcilicet corpus noſtrum neceſſariò alterent, & immutent, & niſi opportunè, & ſalubriter adhibeantur, ſanitatem, & naturam hominis deſtruant.* Res non naturales. Cauſæ immutatrices. *Hinc eſt, quòd etiam à nonnullis cauſæ immutatrices nominentur. Siquidem ubi uon rectè adhibentur, ſanitatem immutare poſſunt. Sunt autem cauſarum corpus noſtrum mutantium, ac deſtruentium duo genera. Alterum earum, quæ nobiſcum ſunt* Eorum, quæ corpus noſtrum mutãt, ac deſtruunt, duo genera.

Interna. congenitæ, ideoque internæ dicuntur, neceſſariæ quidem, atque ineuitabiles. Suntque numero tres, ſiccitas nimirum, quæ ætatis curſu ad interitum ducit: aſſidua ſubſtantiæ fluxio, & excrementorum prouentus, ut fuſiùs libro primo de tuenda ſanitate Galen. demonſtrat. Alterum earum, quæ extrinſecus incidunt, quæ ob id externæ nuncupantur. Quæ iterum duplices ſunt: aliquæ enim non neceſſariò corpus noſtrum immutant, afficiuntque, adeoque uitari poſſunt, cuiuſmodi ſunt, quæ contundunt, diuellunt, uulnerant, & alia permulta, de quibus nulla ars conſtitui poteſt. Aliquæ uerò corpus noſtrum neceſſariò immutant, quarum ſex eſſe genera conſtat, nempe.

Externæ.

Numerus rerum nõ naturalium.

1 Aerem, ſiue ambientem
2 Cibum, & potum, ſeu ea, quæ aſſumuntur.
3 Motum, & quietem tum uniuerſi corporis, tum ſingularum eius partium.
4 Somnum, & uigiliam.
5 Excretionem, & retentionem.
6 Animi perturbationes.

IN earum cauſarum genere, quod Galenus etiam loco paulò antè citato teſtatur, ars uerſatur, quæ corpori tuendo dicata eſt. Sunt enim eiuſmodi, ut corporis conſtitutionem incolumem, ubi probè, et, ut neceſſitas corporis exigit, cum opportuna menſura, & qualitate adhibentur, conſeruare poſſint. Siquidem aere, cibo, & potu ſubſtantia deperdita reſtituitur, adeoque ſenectus, & ſiccitas remoratur. Motu, quiete,

quiete, ſomno, & uigilia, aliiſque modò compre henſis multa alia incommoda, quibus ſanitas deſtruitur, declinamus, & excrementa, quæ ex cibo, & potu in corpore coaceruantur, uacuamus: Vt hoc nomine meritò ad eam medicinæ partem referantur, quæ ſanitatem tuetur, ac præcauet ne in morbos incidamus, Græciſque yginei uocatur. yginei. *Quapropter quum à rebus non naturalibus nominatis corpus noſtrum non modò alteretur ac mutetur, ſed & ſanitas ipſa, ubi ſiniſtrè, ac perperam adhibentur, deſtruatur, danda omnibus opera erit, ut illis ſic utantur, ne inde ſanitas ipſa noxam ullam contrahat, ſed per illas magis tueatur, foueatur, conſeruetur. Vt igitur uitam morbis minimè obnoxiam degamus, quis harum rerum rectus & legitimus ſit uſus, ſolicitè & accurata diligentia, exorſi ab aere, ex ueterum monumentis iam demonſtrabimus.*

DE AERE, SECTIO PRIMA.

Aer quis optimus, & contrà quis peſſimus. CAP. I.

Aer cur medico cõſiderandus. AER duabus potiſſimùm de cauſis medico attentâ obſeruatione conſiderandus uenit. Vna, quòd eius euitandi nulla ſit ratio, ſed inuitis etiam nobis hauriendus, adeoque quouis tempore præſentis cæli ſtatu utendum ſit. Altera, quòd natiuus calor, ac ſpiritus eo ad ſui conſeruationem egeant. Vt rectisſimè à Galeno libro ix. Ther. metho. cap. iiii. dictum ſit, aerem eum planè eſſe, ſine quo, nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poſſit. Niſi enim aſſiduò bonus inſpiretur, quo calor natiuus refrigeretur, ac uentiletur, eius moderatio, in qua ſanitas conſiſtit, turbatur. Cùm autem aer rationem modò materiæ ſanantis, modò cauſæ morbum fouentis habeat, perſpicuum euadit, ſine illo morbum t lli non poſſe, quòd neceſſe ſit, ægros perinde ac ſanos præſenti aere uti. Sedulò igitur agendum eſt, ut aerem habeamus, qualem eſſe expedit: hoc eſt, talem, qui præſentem ſanitatem tueri, & morbum ingruentem abolere poſſit. Sanitatem autem tuebitur, qui optimus, & ſaluberrimus eſt: morbum autem profligabit, qui illi contrarius eſt. *Optimus aer, qui.* Optimus uerò aer eſt, qui exquiſitè purus eſt. Eiuſmodi fuerit, qui nec ſtagnorum, nec paludis halitu eſt infectus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirat. Nec qui ex cloacis, quæ uaſtum aliquod oppidum, aut numeroſum exercitum purgant, uitium contraxit: nec qui ex animalium, oleorum, aut leguminum putredine, aut fimo coinquinatur, nec qui ob ſtagnum, aut flumen uicinum nebuloſus eſt, nec qui editis undiq; motibus in cauo loco, & ualle incluſus, nullũ perflatu recipit. *Peſſimus* Cõtrà peſſimus eſt aer, qui turbidus, & nebuloſus exiſtit, & qui æſtatis maximè tẽpore lacuum, & paludũ exhalationibus corrumpitur, & inficitur. Vnde in maritimis ad Oceanum magnum urbibus accidit, ut ad

finem

finem æſtatis, & ſub autumnum appetentem ſingulis ferè annis, peſtis ſe oſtentet. Eiuſdem claſſis eſt, qui ex profundis ſpecubus erumpit, quales ſunt, quos Galenus cõmentario primo libri Epide. in principio, & alibi charonius varathrus nominat. Nam ita legendum, & non choronius, vt habẽt nonnulli codices. Quod ex Plinio fit manifeſtum, qui lib. ii. cap. xciii. in eum modum ſcribit: Spiritus lethales alibi, aut ſcrobibus emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi volocribus tantùm, vt Soracte vicino vrbis tractu: alibi præter hominem, cæteris animantibus: nonnunquàm, & homini, vt in Sinueſſano agro, & Puteolano ſunt, quæ ſpiracula vocant, alii Charonias ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Hæc Plinius. Strabo in decimoquarto Charonium antrum vocat, & in Aſia non procul ab vrbe nomine Acharaca ſitum ſcribit. Sed fortè non ingratum erit eius ſubieciſſe verba: In via inter Tralles, inquit, atque Nyſſam vicus eſt Nyſſaenſiũ non procul ab urbe Acharaca, vbi Plutonium eſt, luco ſumptuoſo circundatum. Item; Plutonis, ac Iunonis delubrum, & antrum Charonium natura admirabile, quod luco imminet. Tradunt ægrotos, qui horum Deorum curis vacant, eo proficiſci, atque in vico ſpecui vicino apud ſacrorum peritos immorari. qui pro eis indormiẽtes curas ex inſomniis captãt.

Libro. 7. de uſu par. ca. 8

charonii ſpecus.

Galeni locus emẽdatus.

Charoniæ ſcrobes.

Charonium antrum.

Hi Deorũ remedia inuocantes, ſæpe illos in antrum ducunt, vbi tanquam in cauerna manentes, multos dies & ieiuni, & quieti exudant, nonnunquàm ægrotantes propriis inſomniis intendunt, ductu, & conſilio ſacerdotum. Locus hic cæteris peſtifer eſt, & inacceſſibili. Hactenus Strabo, cuius uerba etſi prolixa, ideò recenſere upluimus, ut Galeni loco aliquid lucis afferemus. In genere peſſimi, ac peſt lentis aeris eſt, qui ex cloacis oppida magna, & numeroſum exercitum expurgantibus exhalat. Item, qui ex cadauerum inſepultorum putredine corrũpitur, & inquinatur, quod in bellis, & ingenti fame, ubi præ multitudine eorum, qui moriuntur, nõ ſint, aut ſufficiant ueſpillones. Cuius rei memorabile exemplum eſt, quod anno à Chriſto nato M. C C C C. X X X V I I I. in Thuringia accidit. Nam, quum eo temnore tota regio immenſa fame premeretur, factum

Thuringiaca famei memorabilis.

eſt,

eſt, ut panis inopia tot morerentur quotidie homines, ut omnes per totam regionem uiæ, omneſque in urbibus, uicis, ac uillis plateæ mortuis corporibus refertæ fuerint. Ita ſanè, ut non tantùm fame, ſed & mox ſequuta peſte, multa hominum millia perierint. In cuius quidem rei memoriam Erfordienſes piſtores ſingulis annis die diuo Marco ſacro, in quo ſolenni ritu inſtitutæ ſupplicationes celebrantur, panes minutos, quos ob id Marceſios appellant, pinſunt, ac uenum proponunt, quorum unus exigui orbiculi, qualibus catenæ nobilium adornantur, magnitudinem referens tum tribus nummis eius regionis uſitatis coemptus fuit. Quos certè panes ipſe olim, quum illic tyrocinia facerem, non ſine multorum admiratione, mecum in patriam attuli, ut illis, qui parum creduli eſſent, eius rei fidem facerem. Sed ad inſtitutum redeamus, ut purus, tenuis, adeoque optimus aer nulli non ætati adeoque puero, iuueni, ſeni, & omni temperamento conducit: ita impurus, craſſus nebuloſus, ac uitioſus, ex æquo omnibus ætatibus, omniique temperaturæ noxius eſt.

Aer uitioſus, ut emendandus.
CAP. II.

QVAE ex calore, frigore, ſiccitate, humiditate, diuerſitas aeris contingit, non perinde ſe ad omnes homines habet, ſed corporibus, quæ optimo temperamento ſunt, etiam optimè temperatus aer eſt ſaluberrimus. In quibus uerò aliqua exuperans qualitas dominatur, iis utiliſſimus eſt aer, qui ei qualitati maximè eſt contrarius, & aduerſus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidiori ſiccus, ſicciori, quàm par eſt, tantò humidior, quantò ſiccitas ipſa modum exceſſit. Quapropter, ſi accidat, ut ambientem contraria qualitate præditum habere non liceat, ſedulò agendum, ut talē, quoad fieri poteſt, qualem eſſe expedit, præpares. Verbigratia, in calido, & ſicco morbo, qualis eſt febris, aerem frigidum, & humidum eſſe conuenit. Quod ſi talem habere nequeamus, arte noſtra moliemur, ut morbo

Aer frigidus, et humidus ut parandus.

morbo aduerſetur, adeoque ſanantis materiæ, non cauſæ morbum fouentis rationem habeat. Humidiores itaque, frigidioresque domos, in quibus æger decumbat, tum deligemus, tum uerò præparabimus. Ac deligemus quidem, quæ ex ſe ipſis, eiuſmodi ſunt. Præparabimus uerò, ſubterraneis inuentis domibus, quæ & frigidiſſimæ ſint, & maximè perflatæ, & ad Septentriones uerſæ, tum auris quibuſdam, quæ ipſis ſint ſuaues, opera noſtra paratis, aliàs ex euripis aliquibus, in quos multi aquarum fontes cum impetu incidant, aura ut inſpiret machinantes: aliàs aqua frigida de uaſis in uaſa transfuſa. Prætereà domus pauimento, aſſiduè aqua, quæ prorſus gelida ſit, aſperſo. Floribus denique, ac germinibus, quæ frigidæ humidæque facultatis ſint, per aream proiectis, uerbi gratia, uiolis, nymphæa, roſis, uitium capreolis, ruborum ſummitatibus, aut lentiſci ramis. Turba quoque hominum ingredi prohibeatur, nam id quoque habitationem calefacit. Contrà vbi frigidus, & humidus fuerit morbus, curandum certè erit domos, vt eligamus, ac præparemus, quæ calefaciant, & exiccent, floribus, & germinibus humi fuſis, verbi gratia chamæmeli, maioranæ, lauendulæ, ſpicæ nardi, & id genus aliis. Quid multa? frigidis morbis calidus aer opponendus, calidis frigidus, humidis ſiccus, ſiccioribus humidus. Cum igitur aer cauſæ ſanantis rationem obtineat, non temere Hippocrates in Epidemiis ſcripſit: In diuturnis morbis terrã mutare expedit. Siquidem uerisimile eſt aerem huic parum conuenire, qui in eo degens longo tempore ægròtat. Transferendus igitur in alium ſibi magis congruentem, & morbo planè contrarium aerem erit. Atque hinc eſt, quòd idem Hippocrates ſcripſerit, pueros, qui morbo cõitiali laboranr, mutatione potiſſimum ætatis, locorum, & victus à morbo liberari. Ita quoq; Galenus lib. v. the. meth. cap, xii. teſtatur eos, qui Romæ, quòd is locus deſtillationibus aſſiduis obnoxius eſſet, pulmonis ulcere laborauerũt, ſe ad Tabias, quòd illic aer eſſet ſiccior, & ad curandum ulcus aptior, ablegaſſe. Verum ut loci mutationem rectè præſcribere

Aer calidus, et ſiccus, ut parandus.

6. Epide. ſectio. 5. Aph. 20

2. Aphs 45.

bere, ægrumque eò, vbi ſibi congruentem aërem inueniat, ablegare medicus poſſit, primùm locorum notitiã habeat, adeoque Geographiæ peritus ſit, neceſſe eſt. Locorum autem notitiam conſequetur, ſi uel ipſe crebris peregrinationibus locorũ ſitum, ac diuerſitatem perluſtrando inquiſiuerit, aut ex aſſidua lectione eorum, qui de iis aliquid memoriæ prodiderunt, didicerit. Ex omnibus autem aliis vel unus Strabo plurimum ad id inſtitutum adiumenti afferet medico. Dein, ut uentorum quoque rationem cognitam habeat medicus, oportet. Ad quam conſequendam plurimum conferet Ariſtoteles, aliique, qui hanc rem ex profeſſo tradiderunt, philoſophi. Poſtremò, ad loci mutationem rectè præſcribendam, non parum aſtrorum, ac ſyderum ortus, & occaſus cognouiſſe conferet, quòd aëris, & cœli cõſtitutionem, quod experientia ipſa cõfirmat, mirificè immutent. Vt hinc etiam palàm fiat, medico neceſſarium eſſe, vt eam partem Aſtronomiæ, quæ aſtrorum, ac ſyderum ortus, occaſusve tradit, perſpectam habeat. Eam uerò, quæ ſuperſtitioſa quadam obſeruatione ex aſtris, ne ſcio quæ portenta, & mendaciorum prodigia prædicit, ac futurorum euentum vaticinatur, & ob id Aſtrologia, ac diuinatoria nominatur, medicus, veluti certiſſimum artis impedimentum, audacter contemnere debet. Quàm enim ſuperſtitioſa]rerum uanitate ſit contaminata, adeoq; Chriſtiano homine indigna, & nefandiſſimis, anilibusque figmentis, ac deliramentis conſperſa, ab aliis doctrina excellentibus viris abundè eſt mõſtratum. Et certè omnium odio digna eſt, quòd libertatem animi, actionesque noſtras ſiderum neceſſitati perperam obſtringit. Sed de aëre hæc dixiſſe ſatis ſit.

Medicus Geographiæ notitiam habeat, oportet.

Strabo.

Medicum Aſtronomiæ peritum eſſe oportet.

Aſtrologiã medicus contẽnere debet.

DE

DE CIBO, ET POTV, SECTIO II.

Quis cibi, et potus uſus, et quot in illis aſſumendis conſideranda. CAP. I.

QVONIAM de cibis, & potibus nunc diſſerendum erit, initiò quis eorundẽ ſit uſus explicabimus. Siquidem quũ tota animantiũ moles in perpetuo fluore ſit, nec vllum ſit temporis momentũ, quo non in aera diſſipẽtur corporis ſpiritus, humores, ac ſolidæ partes, niſi altera ſimilis ſubſtantia pro ea, quæ deſluxit, reſtituatur, qua detrimentoſum illud corporis deſluuium expletur, breui tempore euaporabitur, atq; diſſipabitur vniuerſa. Contra hoc neceſſarium, ac natiuũ miſeræ mortalitatis malum cõditoris prouidentia cibum, & potum uberrima benignitate dedit. Cibo igitur quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit, reſtituitur, & ſarcitur, potione verò quicquid humidioris. Hæc cùm ita ſe habeant, ſummo ſtudio annitendum erit, vt illos tantùm cibos aſſumamus, quæ nos ſic alãt, ut, quoad fieri poteſt, nos non lædant. Id vt conſequamur in cibis aſſumẽdis nouem conſideranda veniunt, nempè cibi bonitas, menſura, quálitas, cõſuetudo, delectatio, ordo, tempus, hora, & ætas. De quibus omnibus ordine agemus.

Cibi, & potusquis uſus.

Nouem in cibis aſſumendis conſideranda.

De cibi bonitate, et malitia. CAP. II.

QVI corpus morbis minimè obnoxium circunferre cupit, huic in hanc curam unicè incumbendum erit, ut cibis boni ſucci perpetuò vtatur. Siquidem ad procreandos morbos maximam vim obtinet cacochymia, quæ non aliunde magis, quàm ex mali, & vitioſi ſucci cibis conciliatur; boni autẽ ſucci cibus eſt, è quo bonus procreatur ſanguis: bonus verò ſanguis eſt, qui neq; iuſto calidior, neq; humidior, neq; frigidior, neq; ſiccior, non tenuis, nõ craſſus, nõ pinguis, ac lẽtus, nõ acris, moroax

Cibus boni ſucci.
bonus ſanguis.

ve,

ve, amarus, ſalſus, acidus, breuiter perfectam adeptus mediocritatem. Mali contra ſucci cibus eſt, è quo ma lus generatur ſanguis. Malus autem ſanguis eſt, qui à deſcriptione boni ſanguinis recedit. Non eſt autē, quòd in mali ſucci cibis ſtatim habeatur, quiſquis à ſumma perfectione, uel tantulum excidit: imò boni ſucci cibus erit, qui ſanguinem faciet non tantùm illum optimum, ſed notabili, atque euidenti uitio carentem. Nam ut om nibus aliis in rebus aliquid omni ex parte abſolutū pro ponitur, quà ſe mens noſtra uelut ad ideam referat, quū de iis rebus cogitandum erit: ita in ciborum quoque ra tione nobis optimus aliquis cogitatione uſurpatur, ad quem in eorundem delectu perpetuò nos ueluti in ſco pum aliquem intentos eſſe oportet. Quem etſi rarò ad plenum conſequi nobis ſit integrum, annitendum tamē nihilominus, ut in his nobis contingat, qui paruo mo mento ab eo, qui optimus eſt, declinat. Neque paruæ rei magna hic habenda ratio, atque in bonis adhuc lo cus ei relinquendus, qui proximè ad optimum accedit, & notabili uitio uacat. Qui uerò particulatim huius uel alterius naturæ cibi ſint. Galenus in libello de ci bis bonis, & mali ſucci, breuiter, & luculenter admo dum docuit. Eſt enim uelúti cōpendium quoddā eorum, quæ copioſiſſimè in tribus libris de alimentorum facul tatibus tradidit. In quorū ſanè primo, & ſecundo de pa nū, & frumentaceorū generibus, in altero de fructibus, & ſtirpibus, in tertio de cibis, qui ex animalibus, carne ſcilicet, lacte, & id genus aliis, ſumuntur, tractat. Vt nō ſit neceſſe hoc loco de ſingulis particulatim diſſerere, cū idipſum affatim, & perſpicuè locis iam oſtenſis præ ſtiterit Galenus. Ad alia itaq; explicanda, quæ in cibo rum aſſumptione expendenda ſunt, pro grediemur.

Cibus ma li ſucci.

Malus ſanguis.

Liber Ga leni de ci bis boni, et mali ſucci.

De cibi menſura. CAP. III.

SI uſquam locum habet, quod ille dixit, Nequid nimis, certè in ciborum ratione habet. Proinde qui ſa nitati ſtudet, huic præ omnibus alii danda opera eſt, ne ullo tempore plus cibi, quàm natura exigit, ingerat. Vbi enim plus cibi, quàm pro natura ingeſtum eſt, Hip-

pocrate

pocrate atteſtante, hic morbum facit. Alta igitur mente omnibus repoſita maneat hæc non minus utilis, quàm breuis Hippocratis in Epidemiorum libris ſententia, vbi ita, inquit, aſchiſis ygiis acorii troſis, aocnii ponon: Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad laborem. Si enim quis ad ſatietatem uſque ingerat cibum, cùm iam uires grauet, fieri non poteſt, ut illum perfectè natura concoquat. Si uerò non concoquitur, morbum pariat, adeoque priſtinam ſanitatem deſtruat, & aboleat, neceſſe eſt. Si uerò mediocritate in aſſumendis cibis vſus fuerit, nunquam, aut raro periculoſum morbum incurret. Lex igitur hæc præcipua ſanorum eſto, ne immodicè cibos ingerant. Cæterum non tantùm ſanos, ſed & ægros hæc lex adſtrictos habet. Siquidem & illis vnice confert, imò neceſſe eſt, ut in cibis aſſumendis legitimam menſuram teneant. Vt enim morbi ſunt diuerſi, ita aliam, atque aliam cibi menſuram poſtulant. In diuturnis nanque morbis, plenius: in acutis autem tenuius cibandum erit. Cuius rei rationem reddit Galenus lib. 1. ad Glauconē, his quidem uerbis: In acutis morbis, & qui ad uigorem celeriter perueniunt, ſi tenuiter omnino cibare uelis, haud magnopere lædes: in longioribus uerò, niſi per initia liberalius cibaueris, aut una cum morbo hominem necabis, aut intempeſtiue uictus ratio mutanda erit. Neque enim accedente uigore uberior uictus, quam prius, ſed contra omnium, qui per morbum exhiberi debeat, tenuiſſimus in id tempus reſeruandus eſt. Quæ ſingula Hippocrates breui admodū ſententia complexus eſt, inquiēs: Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim ſummos labores obtinet, & ſummè tenuiſsimo victu utendum: vbi uerò non, ſed pleniorē uictū adhibere licet, tantū à tenuiſsimo uictu declinādū, quantū morbus ipſe ſummis leuior fuerit. Et iterū eodē in loco: Quando morbus in ſuo uigore fuerit, tunc tenuiſsimo uictu uti oportet. Vt hinc palàm ſit, quantò acutior eſt morbus, tantò illū uigori uiciniorē eſſe, adeoq; in eo tenuiori victu utēdū. Quantò aūt cōtra diuturnior eſt, tantò illū à uigore magis abeſſe, & tenuē uictū reſpuere, plenioreq; expetere. Proinde nō temere dixit Hippoc. Victus tenuis, & exquiſitus

2. Aph. 17. *6. Epide. ſectio. 4. Aph. 20.* *Lex præcipua ſanorum, & ægrorum* *1. Aph. 7.* *1. Aph. 8* *1. Aph. 4*

„ in diuturnis quidem morbis ſemper, in acutis autem, „ vbi non competit, periculoſus. Vt itaque medicus in præſcribenda legitima cibi menſura non erret, ad duo, à quibus potiſsimum cibandi conſilia petuntur, nempè morbi ſummum vigorem, & ægrotantis vires, ille reſpicere debet. Id quod etiam Hippocrates faciendum eſſe iubet, dum ait, Coniicere oportet, num æger poſſit „ cum victu ad vigorem vſque morbi perdurare, & nun„ quid ille prius deficiat, nec cum eo victu durare queat: „ aut morbus anteà deficiat, & retundatur. Hæc ille. Si itaque medicus diligenter morbi vigorẽ, & vires ægroti expendat, haud facilè, neque in tenuis, neque in plenioris victus vſu errabit. Cùm verò vtriuſque error ſit periculoſus, alter tamen altero eſt deterior. Si diligenter inter ſe eorundem errores conferuntur, perſpicuum euadet deterius eſſe, ſi quis ſe à tenuiore victu ad pleniorem intempeſtiuè transferre cogatur, quàm ſi è pleniore in tenuiorem mutationem inſtituat. Nam ubi morbi ratione, qui iam verſus vigorem properat, detrahendum maximè eſſet, ibi virtutis conſeruandæ gratia adiicere cogitur medicus. Atque id eſt, quod ab „ Hippocrate eſt dictum: In tenui victu ægri delinquunt, „ quo fit vt maiore afficiatur detrimento. Omnis enim „ error, qui committitur, maior fit in tenui, quàm paulò „ pleniore victu. Propterea etiam iis, qui ſani ſunt, peri„ culoſus exiſtit admodum tenuis ſtatus, & accuratus vi„ ctus, quod nimirum errores grauius ſubinde ferunt. „ Quapropter tenuis, & accuratus victus, maxima ex parte periculoſior eſt eo, qui paulò plenior exiſtit. Hactenus Hippocrates. Non autem ab re adiectum eſt ab Hippocrate, maxima ex parte. Nam iis verbis quorundam imperitorum medicorum erroneam ſententiam explodere voluit, qui affirmant medicum quouis tempore in pleniorem, quàm tenuiorem victum proniorem eſſe debere, cùm tamen tenuem non perpetuò eſſe periculoſum, ſed maxima tantùm ex parte Hippocrates aſſerat. Eſt enim vbi pleniore victu in morbis non ſine grauiſſima noxa vti liceat. Quippe in acutis morbis, qui celeriter ad uigorem perueniunt, ſi quis pleniore victu uſus fuerit, inemendabiles noxas afferet, eò quòd

Duo ſunt à quibus cibandi conſilia petuntur

1. Aph. 9

Erratorum tenuioris, et plenioris inter ſe collatio

1. Aph. 5

Non perpetuo periculoſus tenuis uictus.

quòd naturam, quæ tum in coquendo morbo eſt, in ſuo munere impediat, & ad conficiẽdos cibos auocet. Quòd autem noxæ non contemnendæ è pleniore uictu accidant, adeoq; eo nomine non quouis tempore in pleniorem uictum pioniorem eſſe conueniat, in noſtris ſuper paulò ante citatam Hippocratis ſententiam commentariis copioſiſſimè demonſtrauimus, ut neceſſe non ſit in hoc loco pluribus agere. Ad eius itaque Aphoriſmi enarrationem lectorem nunc ablegamus, ne in immenſum præſentis libri moles accreſcat.

De qualitate cibi. CAP. IIII.

Poſt menſuram cibi, eiùſdem etiam qualitatis tam in ſanis, quàm in ægris, à medico accurata diligentia expendenda uenit. Quippe in ſanis, ſimili qualitate *ſaniſimi* præditi cibi: in ægris contrarii ſunt aſſumẽdi. Qui enim *les cibos* naturaliter ſe habent, adeoque ſani ſunt, eos in hoc *requirũt:* ſtatu ſeruare, ac cuſtodire oportet. Qui uerò præter *ægri con* naturam afficiuntur, & cum morbis confliĉtãtur, eorum *trarios.* ſtatum immutare eſt neceſſe. Nihil autem ſeruatur niſi per ſimilia, neque immutatur, tolliturque quicquam niſi per contraria, ideoque ſani ſimiles ſemper poſtulant cibos, ægri autem contrarios. Proinde temperamentum eorum, qui rectè ualent, per ſimiles cibos conſeruandum erit. Quod uerò tale eſt, ut iam actiones offendat, id per cõtrarios demoliendum erit. Quorum itaque temperamentum, uerbi gratia, natura humidum, quale utiq; puerorum eſt, iis cibus humidus maximè cõuenit. Qui uerò ſicco aliquo morbo, qualis febris eſt, laborant; iis contrarius cibus, nempè humidus, utilis eſt. Qui uerò humido correpti ſunt morbo, qualis eſt anaſarca, iis ſiccus, qui calido, frigidus, qui frigido, calidus cõpetit cibus. Quod, ut alia omnia, breuiſſimè quoque Hippocrates docuit, ubi in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: *1. apho. 16.*
Victus humidus omnibus febricitantibus prodeſt, præſertim uerò pueris, & aliis, qui hoc genere uictus uti cõſueuerunt. Et in Epidemiis, ubi in eum ſcribit modum: Calidæ naturæ refrigeratio, aquæ potio, & quies *6. Epide. ſect. 4. Aph. 13*

Calida natura Hippocrati, quæ. 6. Epide. ſect. 5. Aph. 35.

confert. per calidam nanque naturam, ut in eius ſententiæ enarratione fuſius monſtrauimus, non eam, in qua natiuus, adeoq; medioctis, ſed eam potius, in qua acris, & mordax calor, atque adeò præter naturam abundat, Hippocrates intelligit. Et rurſus eodem in libro, ubi ait: Calidum corpus per id, quod conceditur, intus refrigeratur: contrarium, contrà. Poſſem complures alias eius autoris ſententias ad inſtitutum noſtrum facientes producere; ſed, quia ſatis eſt paucas has citaſſe, ad ea potius, præſertim cum res per ſe plana ſit, quæ reliqua ſunt, progrediemur. Reliquum autem eſt, ut medicus, qui cibi calidi, frigidi, humidi, aut ſicci ſint, cognoſcat. Quum uerò hoc ipſum Galenus in iis libris, quos de alimentorum facultatibus poſteritati reliquit, perſpicuè tradiderit, ſufficiet in præſentia locum indicaſſe. Neque enim conſilium eſt ſingula particulatim in iis libris referre, quòd ita in immenſum creſcerent.

De conſuetudine ciborum.

CAP. V.

Conſuetudo acquiſititia, ſiue altera natura.

QVANTVM in uictus ratione momenti habeat conſuetudo, in primis hoc à ueteribus celebratum ſatis indicat, ἐπίκτητοι φύσιες εἰσὶ τὰ ἔθη: conſuetudines eſſe acquiſititias naturas. Vt igitur natura ipſa ſimiliũ ciborum aſſumptione conſeruanda eſt, ita quoque conſuetudo, quæ, ut dici ſolet, altera eſt natura. Hinc non temerè Hippocrates dixit: Quæ longo tempore conſueta ſunt, etiamſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent. Conſuetudo uerò in uictus ratione non ſolùm in ſanis, ſed & in ægrotantibus accuratè obſeruanda erit. Quapropter Hippocrates non temere in prima Aphoriſmorum ſectione, ubi ex profeſſo de uictus ratione agit, aliquid conſuetudini dandum eſſe præcipit. Et clarius libro ſecundo de ratione uictus acutorum morborum, ubi inter alia ita de conſuetudine inquit: Quòd uitioſus tum cibus, tum potus, ſemper ſibi ſimilis, ad ſanitatem tutior ſit, quàm ſi quis ſubitò ad alterum, uel meliorem ſe transferat, facilè intelligitur. Nempe tum iis, qui bis die comedunt, tum iis, qui ſemel

2. Apho. 50.

Apho. 17.

mel, noxam, imbecillitatemque pariunt repentinæ mu „
tationes: & qui prandere non conſueuerunt, tamen pran „
dent, ſtatim ægrè habent; toto item corpore graues „
redduntur, imbecilles, & ſegnes. Quòd ſi præterea „
cœnauerint, ructus acidus, & alui leuitas ſubſequitur. „
Grauatur enim præter conſuetudinem uentriculus, qui „
anteà aridus eſſe, neque bis intumeſcere, neque bis ci- „
bos concoquere conſueuit. Hæc ille. Quæ etſi proli-
xa ſunt, tamen referre placuit, ut inde quantam uim tā
in ſanis, quàm in ægris habeat conſuetudo, cognoſcere- *An praua conſuetudo mutanda ſit necne.*
tur. Sed dicet hic quiſpiam, ſi tantum momenti con-
ſuetudo in uictus ratione habet: igitur hæc ipſa, etiam ſi
praua eſt, nunquam mutanda erit. Reſpondeo nunquā
ſubitò eſſe mutandum, quòd Hippocrate teſte, repen-
tinæ mutationes omnes cauendæ ſint. Et idem libro ſe- *6. Epide. ſect. 3.*
cundo uict. acut. morb. Aphor. 18. ait, Repentinæ muta-
tiones noxam, imbecillitatemque pariunt. Cum itaque *Aph. 21*
omnes ſubitæ mutationes periculo haud uacent, à con-
ſuetis quoque cibis nemo repentè transferendus erit:
ſed, ſi omnino prior uictus ratio mutationem requirere
uidetur, fiat paulatim, & ſenſim, iuxta illud Hippo-
cratis: Plurimum, & repente uacuare, aut explere, aut „
aliter quomodocunque corpus mouere, periculoſum. „
Et omne quidem nimium naturæ inimicum eſt. Quòd „
uerò paulatim fit, tutum, præſertim ubi quis ab altero „
ad alterum progreditur. Vt iam perſpicuum euadat
ſubitam mutationem omnem, ut quæ de extremo in
extremum abſque medio fit, naturæ, quæ in mediocri-
tate conſiſtit, eſſe aduerſam. contrà eam, quæ ſenſim,
& paulatim fit, amicam, ut non temerè Hippocrates in
paulò ante citata ſententia dixerit, uitioſum tum ci-
bum, tum potum ſemper ſibi ſimilem, ad ſanitatem tu-
tiorem eſſe, quàm ſi quis ſubitò ſe ad meliorem transfe
rat. Cæterum, non ſatis eſt mutationem conſuetudinis *Quo tempore mutatio conſuetudinis fiat.*
non eſſe repentinam, niſi legitimo etiā fiat tempore. Le
gitimū uerò tempus eſt ſanitatis, quum optimè ſcilicet
ualemus. Nec tamen quoduis ſanitatis tēpus, ſed id dū-
taxat, quo à rebus ciuilibus immunes ſumus, & nullis
aliis negociis diſtringimur. Quod certè confirmant ea,
quæ lib. 5. de tuen. ſani. c. 8. ſcribit Galenus, ubi inquit,

„ Conſuetudines ipſæ,tametſi prauæ ſunt, diſplicentibus
„ ſibi adhuc corporibus mutandæ haud ſunt. Quin nec
„ per ſummam ſanitatem ſemper id tentandum, ſed cum,
„ quum is,cui mutanda ſunt, à ciuilibus maximè nego-
„ tiis uacat. Et paulò ante iam citata uerba: Quin etiã,
„ inquit, intemperies ipſas quæcunque adhuc intra ſani-
„ tatis fines ſubſiſtunt, ſi corrigere ſtudebis, contraria
„ quodam modo uictus ratione curabis: quod tamen per
„ multum fit otium. Nam,ſi in negotio ſint, ſimilibus
„ uteris, potiſſimum, quum ita fuerint corpora aſſueta.
Idem planè teſtantur,quæ ille ſcribit libro ſexto eiuſ-
„ dem operis,capite tertio, ubi inter cætera ita ait:Porrò
„ alimenti ſpecies, ſi quis temperamentum uertere in me
„ lius ſtudet, contraria eſſe temperaturæ debet. Senſim
„ uerò id fiet citra noxam,ſi & præſit medicus, & qui cu-
„ ratur, ita ſit à negotiis liber, ut omnia ſuo tẽpore pera-
„ gat. Nam,qui in rebus ciuilibus uerſatur, & multis ne-
„ gotiis diſtringitur, huic tutius eſt,ut nec tentet tempe-
ramentum ſuum mutare. Nec diſcrepant, quæ libro 8.
„ Therap.method.cap 9 ſcribit inquiens,Satius arbitror
„ eſt, quum planè ualent, non quum ægrotant, uel de ſe
„ queruntur,intemperati,naturis uictus rationem muta-
„ re.Gaudent enim naturæ conſuetis ſemper.Proinde ue-
2. vict. acu. 18. riſſimè dixit Hippocrates: Mutatio ipſa quidem non parum conducit, ſi eius recta ſit trãslatio: hoc eſt,ſi fiat ſanitatis tempore,& per otium,nec ſit repentina. Nam, ut ex iam dictis liquet, tres illæ conditiones ad conſuetudinis mutationem requiruntur.

Ad conſuetudinis mutationẽ tria requiruntur.

De cibi delectatione.
CAP. VI.

PORRO in cibis præſcribendis medicus diligenter conſideret, quibus æger maximè delectetur. Nam,qui cum uoluptate aſſumuntur cibi,eos uentriculus auidius amplectitur, promptiusque, & expeditius concoquit. Contrà eos, qui diſplicent, auerſatur, refugit,nec auidè amplectitur, neque expeditè concoquit. Hinc fit,ut ſæpenumero ſuauiores cibi, etiam ſi deteriores ſunt; melio-

melioribus, minus tamen ſuauibus, præferantur. Id quod Hippocrates quoque faciendnm eſſe præcipit in Aphoriſmis, vbi ita ſcriptũ reliquit: Paulò deterior ci bus, & potus, qui tamen ſit ſuauio-, melioribus quidem ſed minus ſuauibus anteſerendus. Verum non deerunt medici, præſertim qui aſſentationibus ſeſe potius, quam eruditione vendere ſtudent, quiq; aurum magis, quàm ſalutem ægri ſitiunt, qui hinc ſui erroris patrocinium arripient, ſibique licere putabunt, ut nunquàm ægro ex hibeant, niſi quibus maximè delectetur. Sed, quam fal lantur, quamque ſce'erate Hippocratis ſententia abutantur, perperamque ad tuendos ſuos errores eandem detorqueant, alia eiuſdem ſententia demonſtrat, in qua quantum ægrotantibus in cibo, & potu ſit gratificandũ, diſertè exponit. Ea vero eſt in ſexto Epidemiorum libro, vbi in eum ſcribit modum: Hæc ſunt, in quibus ægrotantibus eſt gratificãdum, ut ſcilicet cibus & potus purè conficiantur. Grata etiã ſint, quæ viderint, & mollia, quæ attingunt, ſed non admodum lædant, & facilè reparabilia ſint, veluti frigidæ exhibitio, vbi ea opus fuerit, & alia. Hæc ille. In qua ſanè ſententia Hippocrates perſpicuè in quibus potiſſimum ægrotantibus ſit gratificandum, & in quibus iiſdem obſequendum ſit, oſtendit. Quippe in eo maximè ægrotanti obſequendum erit, vt tam cibus, quàm potus, qu: illi offeruntur à miniſtris, puri, & a ſordibus repurgati ſint: ſic enim maiori cum uoluptate eoſdem aſſumet, tumque eos ventriculus auidius amplectetur, & expeditius concoquet. Dein obſequendum etiam interdum ægris, vt illis per mittantur etiam ea, quæ non quidem plurimum, ſed parum admodum nocent. Qnod ſignificare volens Hippocrates, dixit: Non admodum lædant, & facilè ſint reparabilia. Et in Aphoris is, paulò deteriorem laudauit cibum, non omnino prauum, eiuſmodique inferentem noxam, quæ corrigi nequeat. Sic cer è aquæ frigidæ interdum potum ægrotanti concedimus, ubi ſcilicet ea opus eſt, & noxa, quam infert, reparari facilè poreſt. Quod de aqua frigida diximus, id ipſum de omnibus aliis tum potibus tum cibis intelligendum uenit, ut nõ ſit neceſſe de ſingulis particulatim uerba facere.

6. apho. 38.

Num per petuo qui delectant cibi ægris exhibendi.

Sectio. 4. apho. 7.

De ordine ciborum. CAP. VII.

In cibis aſſumendis non ſolum ea, quæ hactenus dicta ſunt, obſeruanda erunt: ſed & hoc vnicè curandum, vt legitimo ordine cibi ingerantur. Legitimus autem aſſumendorum ciborum ordo eſt, vt concoctu facilia, iis, quæ difficulter concoquuntur, præmittantur. Nam, ſi is ordo turbatur, tum illa, quæ concoctu difficilia ſunt ea, quæ iam concocta ſunt, quo minus deſcendere, & è uentriculo egredi poſſint, impediunt. Debent quoque ea, quæ liquida ſunt, ſolidis, & aridis antecedere, quòd aliàs liquida in ſuperficie uentriculi natent. Prætereà edulia, quæ deiectionem moliuntur, iis, quæ tardè commeant, lubrificantia adſtringentibus, celeriter ſubſidentia iis, quæ in uentriculo morata corrumpũtur, citius ſumenda ſunt. Verbi gratia, oua ſorbilia, & id genus alia concoctu facilia, iuſcula, olera, carnibus aſſis, cotoneis, aut punicis malis præmittenda ſunt. Vt autem medicus omnium horum exquiſitam notitiam habeat, adeoque quis ſit legitimus aſſumendorum ciborum ordo, perſpectum habeat, diligẽter illi Galeni, quos de alimentorũ facultatibus libros conſcripſit, euoluẽdi erunt, è quibus certè ſingulorum ciborum facultates cognoſcet; quemque ordinem in aſſumendo obtinere debeat, clarè admodũ diſcet. Cæterum, quæ de ordine ciborum hactenus diximus, ea ad ventriculum naturaliter ſe habentem referenda erunt. Nam, ſi cui ventriculus iuxto laxior ſit, huic certè præſtiterit quouis tempore adſtringentia lubrificantibus præpoſuiſſe, quòd aliàs fieri nequeat, ut tantiſper cibus, donec perfectè cõcoquatur, in ventriculo retineatur. Robur etiam aliquod ex iis ventriculo accedit, ſi ea, quæ aſſumpſit, rectius conficere poteſt. Quid multa? vẽtriculus præter naturam affectus non eam uictus rationem, nec eum ingerendorum ciborum ordinem, quem ſanus requirit, ſed potius uictum contrarium, & qui illum ad mediocritatem quandam reducere queat.

Legitimus aſſumendorũ ciborum ordo.

DE

De tempore aſſumendorum ciborum.
Cap. VIII.

CVRANDVM quoque nobis erit, vt tam ſani, quàm ægri conuenienti tempore cibum ingeramus. Sani vtique ſolita, & conſueta hactenus hora, poſtquàm heſternus priorve cibus deſcenderit, & iam confectus fuerit, ac ipſi modicè anteà exercitati fuerimus, iamque illiciente appetitu prandium ſumemus, & cœnabimus. Si enim conſueta hora idipſum fecerimus, naturā ipſam ad conficiendos cibos alacrem, ac promptam experiemur, vt quæ ſtatis horis ſuum facere officium didicit. Quod ſi verò priore nondum confecto cibo, necdum in aluum demiſſo, alium ingeramus, hic profectò perinde atque is, qui prior aſſumptus eſt, non concoquetur, adeoque maximæ cruditatis cauſa erit. Proinde mirū non eſt, quòd ii, qui gulæ, ac ventri toti ſeruiūt, deditiq; ſunt, ac ſeſe à ſummo mane ad ſummam vſque noctem multo, varioq; tum cibo, tū potu nō implēt ſolùm, ſed etiā diſtendunt, cùm cibus cibum aſſiduò excipiat, & cōpotationibus ſtudeant, magnā ſibi cruditatem comparant, nec vllus eorum ad iuſtam ſenectam perueniat. Nam dum ex intemperantia illa maximam crudorū, ac uitioſorū humorū copiā coàceruant, fit ut podagra, calculo, coli dolore, carcinomate, febribus, & id genus aliis malis prius annis aliquot miſerè torti, tandē uitā cū morte cōmutent. Cæterùm prodeſt plurimū, ut ante cibum exercitemur, quòd ita calor natiuus augeatur, cibusq; aſſumēdus dein expeditius immutetur, ac cōficiatur, nutritioq; felix ſuccedat. Quod quū intelligeret Hippocrates, nō ab re in Epidemiis ita ſcriptū reliquit; Labor cibū præcedat. Sed ea de re ſuo loco fuſius. Deniq; illiciēte appetitu cibus aſſumendus, nec eo ad edēdum inſtigante cibus differendus eſt. Quippe ſi uentriculus iam uacuus alimentum poſtulat; nec eius copia eſt, excrementis impletur. Ea ſunt ſanies quædam bilioſæ, pituitoſæ, & ſeroſæ, quas ſolas trahenti illi tum, quum nutrimento indiget, iecur remittit, & concedit. Vt nō temerè hactenus hoc in ſcholis medicorum

Tempus aſſumendorum ciborum in ſanis.

Crapula quorundam notatur.

6. Epide. ſect. 4. apho. ult.

Diutius tolerare famē, vētriculum prauis hu moribus implet.

ſit vſurpatum: Diutius tolerare famem, ventriculum malis complet humoribus. Plurimum igitur ad ſanitatis conſeruationem confert, ſi legitimis hora, & tempore cibus aſſumatur. Contra verò infirmum morboſumque, ac Deo & hominibus odioſum corpus reddet, aſſidua crapula, ciborumque, ac potuum ingeſtio, vt eo maiori ſtudio nobis adnitendum ſit, ne per ſanitatem intempeſtiuè cibum ingeramus. Non ſolum vero per ſanitatem, ſed & per morbos cauendum erit, ne intempeſtiuè cibus aſſumatur. Siquidem in morborum acceſſionibus à cibo prorſus eſt abſtinendum, quod hoc tempore natura circa morbi materiam occupata ſit, ideoq; cibi oblatione à ſuo munere haud auocanda. Hinc eſt, quòd Hippocrates prudentiſſimè dixerit: In acceſſionibus à cibo abſtinere oportet, ſiquidem cibum dare nocet. Et ſi per circuitus morbi acceſſiones habent, in ipſis acceſſionibus cibum ſubtrahere oportet. Et paulò poſt: His, quibus per circuitus acceſſiones fiunt, nihil dandū, neq; vt quicquam aſſumat cogendi, ſed adiectionibus ante iudicationem ſubtrahere conuenit. Idem etiam faciendum eſſe alibi præcipit inquiens. Qum à uacuatione ſorbitiones exhibere volueris, obſerua febrium acceſſiones, vt neque quum adſunt, neque quum ventura ſunt, eas ingeras, ſed quum iam finitæ ſunt, aut quieuerunt, & quum maximè a principio diſtare videntur.

In acceſſion bus morborū a cibo prorſus abſtinendum.

1 aph. 11. „ *1. aph. 19.* „ *4. uict. acu. 34.* „

Non in omnium febrium acceſſionib. a cibo abſtinēdum.

Verum ne quis iam citatis Hippocratis locis motus, in omnibus acceſſionibus morborum a cibo eſſe abſtinendū exiſtimet, adhibenda, in febrium potiſſimum acceſſionibus, diſtinctio erit. Neq; enim quod diximus, in omnibus febribus, ſed in quibuſdā duntaxat, obſeruandum erit. Quippe in earum febrium acceſſionibus, quæ ob plenitudinē, vel obſtructionē, uel phlegmonē, uel humoris cuiuſdā putredinem, excitātur, cibus in acceſſione oblatus maximè malo eſt: adeò ſanè, ut ii quidē, quibus hac ratione febris accenditur, nec in inclinatione febris citra magnā noxam nutriātur, nedū ipſa acceſſione iam inuadente. Quū verò excitatur febris propter mordentē acrimoniā excalefacti, extenuatiq; ex ſole, inedia, & laboribus ſucci, maximū eius remedium eſt, humidū nutrimentum. Proinde ſic laborantes, omni certè tempore,

pore,ſed potiſſimum per inclinationes acceſſionũ ſunt nutriendi, vt ex prolixa, & venuſta quadam hiſtoria copioſè admodũ lib. x.Ther.metho. cap.iii.& v. Galenus mõſtrat. Cur antè ægrotãntes nõnulli interdum in ipſa acceſſione,imò in acceſſionis inuaſione nutriendi ſint, hæc eſt ratio.Quippe qui calido,& ſicco temperamento vel a primo ſtatim ortu,uel certè illo tẽpore quo laborant,præditi ſunt, iis uires neceſſariò imbecilliores exiſtunt.Neq; enim fieri poteſt,ut abunde calidũ,& ſiccum corpus,quũ febricitat,uiribus ſit ualẽtibus,ideoq́, quũ inuaſura adhuc eſt,&quum incipit febris,cibandi ſunt, Vt hoc nomine audacter nobis cõtẽnenda ſit diatritos, id eſt tridui inedia,& æger,ubi idipſum uires poſtulãt, prot inus primo,ſecundove die,idque in acceſſione, cibandus.

De cibis, qui temporibus anni congruunt.

CAP. IX.

IN cibi potusq; ratione præſcribenda,anni quatuor tempora,quæ Græcis ὧρα dicuntur,minimè ſunt negligenda, quòd alii cibi Veri, alii Aeſtati, alii Autumno, & alii Hyemi conueniant. Hyeme nanq; plurimum comedere,minimum bibere conducit. Cur autem hoc tẽpore plus,quàm aliis temporibus eſſe,minus autem bibere expediat, temperaturæ eius acceptum referendum erit,Frigida enim admodũ quũ ſit,& humida,plurimos ſanè cibos exigit,& paucam potionẽ.Nam quũ alimentũ pèrpetuò cũ natiuo calore,à quo unico conficitur;ſit comparandũ,& is hyeme ſit plurimus, plurimũ etiã alimentum,ut hoc tempore dandũ ſit,conſequitur. Quod etiam cõfirmat Hippocrates,qui in Aphoriſmis ita inquit:Venrres hyeme naturà calidiſſimi ſunt. Quocirca hoc tempore alimenta copioſiora dari debent. Siquidẽ innatũ calorem copioſiorẽ habẽt,pluribus igitur alimẽtis egẽr. Parũ autẽ bibendum,quod tẽpus hoc corpus noſtrum plurimum humectet. Vtendum autem pro potu uino meraciſſimo,quòd id calefàcere,& exiccare,adeóque temporis exceſſui ualide repugnare poſſit. Cibi itidem cum ſint calefacientes,& exiccantes, nempe panis,carnes aſſæ,piſces item aſſi,braſsica,&id genus alii, a quibus

ὧρα. *Hyemis victus.* *1 Apho. 15.*

Veris ui ctus. a quibus corpus calidum, & ſiccum euadit. Vere autem iam ineunte paululum cibo demẽdum, quod aeris nos ambientis tum frigiditas non ſit tanta, quanta in hyeme fuit, adeoque calor ferè laxatur, & minus poteſt concoquere. Nam quum uernum tempus, præſertim in medio ſui, ſit temperatum, paulatim ad eam mediocritatem ciborum, quæ huic tempori conueniens eſt, ueniendum erit. Hinc eſt, quod potioni etiam aliquid adiicendum ſit, & plus quam hyeme bibendum. Nam eadem ratione paulatim ad mediocritatem huic tempori congruentem tranſeundum erit. Vt perpetuò uerũ ſit, ſubitas mutationes cauẽdas eſſe. Quapropter paulatim quoque ab aſſis ad delixa progrediendum. Magis verò carne, quam piſcibus hoc tempore ueſcendum. Cum enim Ver ſummorum, nempe hyemis, & æſtatis, in quorum medio uerſatur, mediam temperaturam habeat, ut ſuo monſtratum eſt loco, mediam etiam uictus rationem requirit. Non igitur uerno tempore, ut hyeme, calefacientibus, & exiccantibus cibis, nec refrigerantibus, & humectantibus, ut æſtate, utendum. *Piſcium uſus uerno tẽpore parum aptus.* Piſcium uerò alimentum eſſe frigidum, & humidum, adeoq; Veri minus aptũ, nulli non conſtat. Carne igitur magis uerno tempore, præſertim vitulorum, & hœdi, utendũ. In ſumma, quũ uerno tempore corpus mediocriter ſit affectũ, atq, adeo temperatum, in eo ſanè ſtatu, mediocri uictu conſeruandum erit. Quare hoc tempore, quod Soranus etiam cap. v. ſuæ Iſagoges monuit, minimè eſt ieiunandum, imò cum uentres tum, ut Hippocrates atteſtatur, *1. apho. 15.* natura calidiſſimi ſint, ſomnique longiſſimi, plura alimenta ſunt exhibenda. Si enim calorem innatum habẽt multum, igitur pluribus etiam alimentis egent. *Aeſtatis uictus.* Cæterum æſtate cibis magis demendum, potioni uerò adiiciendum. Quippe cum hoc tempore, utpote calido, & ſicco corpus exuratur, ſqualidumque euadat, multa ſane potione, eaq; diluta eget. Cum autem plurimum caloris innati æſtate diſſipetur, & exhalet, cibo etiam magis, quam Vere demendum. Cibis etiam non niſi elixis, ac frigidis utendum, ac unice ſtudendum, ut a calore, & ſiccitate corpus uindicemus, quod certe conſequemur, ſi illud molle, & frigidum reddemus. Per

Autumnum

Autumnum cibo paulò pleniore,ac ſicciore utendũ, mi nus tamen, ſed meracius bibere conuenit. Nam paula- tim à uictu Aeſtatis in eum,qui Autumno conuenit,eſt ueniendum. Paulò autem quam in Aeſtate pleniore utendum uictu, quòd iam caloris feruor remittatur, pauloque ualidior natiuus calor fiat. Quo ſanè no- mine minus etiam,ſed meracius bibendum. Vt ſcilicet paulatim ad id, quod meraciſſimum eſt uinum, quale hyemi,ut dictum eſt,congruit,ueniamus.

Autumni uictus.

De cibis, qui ætatibus conueniunt.

CAP. X.

QVEMADMODVM in cibo,& potu anni temporum habendam rationem oſtendimus, ita quoque ætatis ali quis in iis reſpectus eſſe debet. Quippe puerorum ui- ctum frigidum, & humidum eſſe conuenit, iuxta id Hippocratis: Victus humidus omnibus febriciantibus prodeſt,maximè verò pueris. Cum enim temperamen- to calidi ſint pueri,adeoque in confeſſo ſit illis plus ca loris,quam integrè ſanis conferat,ineſſe,frigida uictus ratione, præſertim quod ad potum attinet, utendum. Vinum itaque pueris inimicum eſt, quod ſcilicet hau- ſtum,Galeno libro primo de tuen. ſanitate capite nono teſte,eos nimium calefaciat,caputque illorum halitu re pleat. Proinde prudenter admodum Plato in ſecundo de legibus præcepit, ne pueri uſque ad duodeuigeſi- mum annum omnino uinum guſtarent. Eiuſque rei ra tionem mox ſubiungit, inquiens, *Οὐχρή πῦρἐπί πῦρ ὀχετέυειν*: non oportet ignẽ igni adiicere. Humidi vero cibi illis duabus de cauſis competũt. Vna,quia,quum in hac ætate corpus plurimũ creſcat;& augeatur,nõ opor- tet exiccantibus cibis illud incrementũ inhibere: alte ra,quòd puerorum ſubſtantia omniũ facillimè diſcutia tur:ut igitur humido alimento reparetur, eſt neceſſum. Puberũ,& adoleſcẽtiũ ætas,quũ in optimo tẽperamẽto ut ſuo mõſtrauimus loco, cõſiſtat, uictũ planè ſimilem hoc eſt,tẽperamẽto mediũ illis eſſe adhibẽdũ liquet.Tẽ peramẽto autẽ medius eſt,qui neq; calidius,neq; frigi- dius,neq;humidius,neq; ſiccius ipſorum corpus efficit, Iuuenibus certè,quoniam impenſè calidi,& ſicci ſunt, contraria,

Puerorũ uictus. *1. Aph. 16.*

Vinum pueris inimicũ.

Puberũ, & adoleſcentium uictus.

Iuuenũ uictus.

contraria,hoc eſt, frigida,& humida, uictus ratio confert. Vnde omnibus perſpicuum euadit, quòd neq; illis,etiam de ſententia platonis, vinum cōueniat. Quippe furioſum horum habitum adauget. Platoni ſubſcribit Galenus loco paulò antè citato,ubi ait uinum iuuenes ad iram & libidinem præcipites facere, & partem animi rationalem,hebetem, turbidamque reddere. Vt hinc facile ratio reddi poſſit,cur noſtra ætate in hac veritatis luce,& diſciplinarum omnium rectitudine, doctrinarumque incrementis,pauci admodum iuuenes ad frugem perueniant. Quum enim ex æquo ferè omnes vinum non modicè,ut illos deceret, bibant, ſed affatim ingerant,in eoque immodicè hauriēdo noctes,dieſq; cōſumāt,quid mirum tam feroces reddi, vt a nemine coerceri queant? Sed nedum hoc vitium illis conciliat,verum etiam ingenii vires,& animi uigorem eneruat, ac hebetem reddit. Vt præclarè luſerit olim Eobanus noſter iis uerſibus,

Vinū iuuenibus non conuenire.

Cur pauci iuuenes hodie ad frugē perueniāt.

Immodici ſenſus perturbat copia Bacchi;
Indequis enumeret;quot mala proueniant?
Corporis exhaurit ſuccos;animiq; uigorem
Opprimit, ingenium ſtrangulat; atque necat.

Optarem autem ueſtibulo,ac ſingulis parietibus locorum,vbi ſtudioſi habitāt,hos verſiculos inſcriptos eſſe, ita enim crebra horum lectione,& inſpectione fortè fieret,vt ebrietatem tanquam immaniſſimam beſtiam, & certum illis exitium afferentem,euitarent.Senibus porrò cibus,& potus,qui ſolidas eorundem partes,frigidas & ſiccas iam factas, calefacere,& humectare poſſit, conducit.Proinde calefacientes,& humectantes maximè cibi,& balneæ,prætereà vini calidi potio;& ſomnus liberalior illis competunt. Quam ſanè uictus rationem ſenum quidam hoc etiam verſu innuere voluit,

Senum uictus.

Vt lauit;ſumpſitq; cibum,dat membra ſopori.

1 *Apho.* 13. Paucos tamē cibos requirūt ſenes, vt Hippocrates quoque atteſtatur inquiens:Senes facillimè ieiunium tolerant,ſecundo loco qui conſtantem ætatem agunt, nullatenus adoleſcentes,omniū verò minimè pueruli, præſertim illi,qui inter ipſos ſunt alacriores. Atq eius rei rationem ſtatim ſequēti aphoriſmo expreſſit, in eum

ſcribens

ſcribens modum: Quæ creſcunt corpora, plurimum ca „
loris innati obtinent. itaque plurimo alimento indi- „
gent, alioqui corpus abſumitur. Senibus uerò parum ca „
loris ineſt, propterea paucis alimentis indigent, ſiqui- „
dem à multis extinguitur.

De potu. CAP. XI.

Cvm abundè ſatis de cibo dictum ſit, reliquum eſt, ut de potu etiam nunc differamus. Cùm uerò tria potius apud Germanos ſint præcipua genera, aqua nimirum, uinum, & cereuiſia, de ſingulis ordine, breuiter tamen, agemus. Qui itaque per bonam ualetudinem aquæ potu uti conſueuerunt, iis annitendum erit, ut aquam non niſi optimam bibant. Optima uerò eſt, *Aqua optima.* Galeno etiam libro primo de tuenda ſanitate, capite nono teſtè, quæ limpidiſſima puriſſimave, guſtuique non modò, uerum etiam olfactui iucundiſſima, hoc eſt, quæ omni tū odoris, tum ſaporis uitio carere, omniſque qualitatis expers eſſe videtur. Qualitatis autem omnis expers eſt, quæ nec ſalſedinis, nec amaritudinis, nec aciditatis, nec cœni, nec ſulphuris, in ſumma, nec alterius rei ullam ſignificationem præbet. Virtutes quoque optimæ aquæ præcipuæ ſunt, ſi leuiſſima, & tenuiſſima eſt, ſi hypochondria celeriter tranſit. Leuiſſima uerò eſt, Hippocrate atteſtante, quæ citò tum incaleſcit, tum refrigeratur. Quod ſi ad orientem fons *5. Apho. 26.* eius excurrit, & per meatum aliquem mundum, aut puram terram percolatur, omnes optimæ aquæ notas habebit, atque hoc nomine, omni ætati utiliſſimam eſſe exiſtimandum eſt. Non enim ſicuti uino, eſcis, exercitatione, uigiliis, ſomno, ac Venere, aliis alias uti pro ratione expedit, ita de aqua quoque ſtatuendum eſt: ſed quam nunc optimam indicauimus, hac uti puero, iuueni, ſeni, conducet. Contrà uitioſa aqua erit, quæ tur- *Aqua uitioſa, quæ* bida, quæ ex ſtagnis, & paludibus hauritur, quæ malè olet, quæ ſalſa eſt, denique in qua qualitas aliqua guſtu deprehēditur, adeoq; potu inſuauis eſt, & quæ circa hypochondria hæret, qualis eſt, cuius fons contra Septentrionē fluit, ſolemq; auerſum habet. Hæc igitur aqua peſſima

peſſima eſt,quòd in hypochondriis diutiſſimè moretur, ægrè concoquatur,fluctuationes excitet,in flatum mutetur,& corrumpatur,adeoque uentriculi robur reſoluat. Cæterum hominibus, qui feruentibus temperamentis,ſiue natura,ſiue ætate,præditi ſunt, aquæ potio utilis eſt,quòd Hippocrates quoq; in Epide. cõfirmat. Quod ad uini ratione attinet,de eo in præſentia non ut eſt medicamentum,ſed potius,ut eſt alimentũ,agemus. Qua ratione cõſideratũ,quadruplicem differentiã habebit. Prima in colore eſt poſita, quatenus nimirum album,fuluum,flauum,rubrum,nigrumve uinum dicitur. Altera in ſapore,quatenus dulce,auſterum,acidum,acerbumque eſt. Tertia in odore, quatenus iucundo,graui aut nullo odore eſt. Quarta in conſiſtentia,quatenus tenue,& craſſum. Vinorum itaq; omnium rubra ſimul, & craſſa ſanguini generando ſunt accommodatiſſima, & quæ minima egeant mutatione,ut ſanguis fiant. Poſt ipſa ſunt nigra,craſſaq;,& dulcia, tum quæ colore quidem rubra ſunt,& nigra,cõſiſtentia uerũ craſſa, una cũ adſtringendi qualitatẽ. His autẽ minus ſua natura alũt, quæ alba ſunt ſimul,ac craſſa,& acerba. Omnium autem minimum nutriunt, quæ colore quidem ſunt alba, conſiſtentia autem tenuia,& aquis hydromeliti faciendo appoſitis quodammodo ſimilia. Dulcia uerò conficiuntur in uentriculo, ac diſtribuuntur facilius, quàm auſtera,ut quæ facultate,ſunt calidiora. Quæ autem admodum ſunt craſſa,tardius quidem perficiuntur,ac diſtribuuntur. Si tamen in uentriculo adeò robuſtum incidant,ut confici rectè ab eo poſſint,alimentum copioſius corpori exhibebunt. Conſtat prætereà, quòd quemadmodum hæc corpori alendo tenuibus ſunt præſtantiora,ita ad urinam ciendam ſunt deteriora. Cæterum, ut bilioſis calidis temperamentis per ſanitatem aquæ potio,de Hippocratis etiam ſententia,maximè cõuenit:ita uinum præſertim uinoſum,obeſt. Summè autẽ calidis naturis,abſolutè potio aquæ confert. Aliis autẽ, quæ ſummè calidæ non ſunt,uinum dilutum, aquoſumve,& exiguum prodeſt,ut fuſius in fine libri quinti de tuenda ſanitate, Galenus docet. Contrà pituitoſis, ac frigidis temperamentis, crudorumque humorum ma-

Quibus aquæ potio conuenit. *6. Epide. ſectio. 4. Aph. 13.* *Vinorũ ratio.* *Vinorũ in alẽdo differentiæ.* *Quibus uinum cõueniat, et quib. nõ.* *6. Epide. ſectio. 4. Aph. 13.*

gni

gna ui preſſis,uinum maximè fuluum, ac dulce, qualia ſunt ex noſtratibus Rhenenſia, conuenit. Quod ad tertium potionis genus nempè careuiſiam, attinet,qua ad Septentrionem ſitæ gentes maximè utuntur, ſciendum quidem erit, hanc è tribus confici rebus,aqua,hordeo,& lupo ſaliĉtario, quarum priores duæ natura frigidæ,tertia uero calida exiſtit. Dum uerò conficitur, ſemper plus aquæ,quàm ordei, & huius quidem plus, quàm lupi ſaliĉtarii ſumitur. Quale autem ſit cereuiſiæ temperamentum abſolutè,uix explicari poteſt, quòd illius non exigua ſit pro harum rerum, ex quibus conficitur miſtura, differentia. Poſſunt enim illa ita inter ſe temperari,ut ferè ex harum commiſtione temperata potio conſletur,qualis eſt cereuiſia dulcis,& perſpicua. Cum uerò magna ex parte in cereuiſiis non leuis ſentiatur amaritudo,non dubium eſt,has omnes eſſe temperamento calidas.Et quò quæuis amarior,eò quoque calidior exiſtit. Quare iis populus, qui Aquilonares regiones incolunt,potus eſt non ineptus. Præter autem nutriendi facultatem,quam ex hordeo,aut tritico nanciſcitur,etiam medicamentoſam facultatem ex lupo ſaliĉtario obtinet. Quapropter iis, qui ea modicè utuntur,uires corporis augent. Quod uerum eſſe Septentrionalium locorum incolæ abunde teſtantur, quos robuſtiſſimos, ac formoſiſſimos eſſe conſtat. Nec ita facilè,ut uinum, lædit neruos,nec articulorum dolores, nec alia uitia,quæ uini potionem comitantur, creat. Medicamentoſam uim à lupulo uocato habent omnes cereuiſiæ admodum amaræ,adeò ut urinam etiam moueant, & aliquid bilis etiam per aluum educant. Quare,ſi quis exaĉtè de cereuiſiarum facultatibus pronuntiare uoluerit, is diligenter earundem conſiſtentiam,& ſaporem conſideret.

Cereuiſiæ ratio.

Confeĉtio.

Temperamentum.

Facultas cereuiſiæ.

DE MOTV, ET QVIETE.
SECTIO III.

De exercitiorum generibus, ac differentiis.
CAP. I.

Motus quid. MOTVS uoce, hoc in loco omnis generis exercitia intelligenda ueniunt, quæ ſanè ueteribus multa, ac uaria fuerunt. Atque eorum quidem duo ſunt præcipua genera. Quædam enim exercitia tantum ſunt, quædam uerò non exercitia ſolum, ſed & opera. Exercitia tantum ſunt, lucta,
Exercitia tantum. pugilatus, pancration, curſus. Luctam autem, quæ
Lucta. Græcis πάλη dicitur, eſſe ludi genus, quum duo ſeſe mutuò apprehendentes ad terram nituntur affigere, notius
Pugilatus. eſt, quàm ut à me pluribus explicari debeat. Pugilatus Latini, Græcis πυγμὴ, certaminis genus fuit, quod cæſtibus, quibus aduerſarium feriebant, exercebatur. Hinc Cicero lib. ii. Tuſc. Pugiles cæſtibus contuſi ne ingemiſcunt quidem. Et iterum: Pugiles etiam, quum feriunt
Cæſtus. aduerſarium in iactandis cæſtibus ingemiſcunt. Cæſtus autem erat claua, habens pilas plumbeas loris bubulis appenſas, aut certè bubulis pellibus inſutas. quod lib. v. Aeneid. Virg. iis innuere uidetur uerſibus:

– Sic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæſtus,
Proiecit, quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum, plumbo inſuta, ferroque rigebant.

Pancration. Pancration certaminis genus fuit, quod omnibus corporis aduocatis uiribus, omniumque neruorum contentione tranſigebatur. A πᾶν, quod omne, & κράτος, quod
παγκρατιαςαὶ. robur ſignificat. Vnde παγκρατιαςαὶ manibus, pedibuſque, quaſi totius corporis conatu, omnibusque uiribus connixi certabãt. Ità Suidas, & Phauorinus παγκρατιαςὴν interpretantur αἷς χερσὶ, καὶ ποσὶ πυκτομαχοῦντα: id

ideſt, manibus, & pedibus in pugilatu pugnantem. Lucianus in Anacharſe; παγκρατιάζειν, inquit, τὸ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην: hoc eſt; ferire uiciſſim ſtando in erectum: ideſt, quum alter cum altero luctabatur erectis pedum digitis. In quo ſanè certaminis genere omnibus corporis uiribus opus fuit. Vt hinc omnibus palam fiat, Hermolaum Barbarum, & Volaterranum non recte Pancratiaſten interpretari pro eo, qui quinque generibus, nempè ſaltu, curſu, diſco, iaculo, & lucta certauit, & uicit. Et ſic quidem opinantes carpit etiam Nicephorus Gregoras, Syneſii in libellũ de inſomniis interpres. ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πέντε φασὶ, πυγμὴν, πάλην, δρόμον, ἀκόντιον, καὶ δίσκον. τὸ μέντοι παγκράτιον, ἕτερόν τι ἦν: σύνθετον γὰρ ἐκ πυγμῆς, καὶ πάλης ἦν: Olympiaca certamina quinque eſſe ait, pugilatum, luctam, curſum, iaculum, & diſcum. Cæterum pancration diuerſum quidpiã erat. Compoſitum enim ex pugilatu, & lucta erat. Plutarchus etiam ſympo. β. pancration ex pugilatu, & lucta miſtum fuiſſe teſtatur. Ariſtotel. quoque lib. i. Rhetoric. ca. v. idem confirmat iis quidem uerbis: Ἀγωνιστικὴ δὲ σώματος ἀρετὴ σύγκειται, ἐκ μεγέθους, καὶ ἰσχύος, καὶ τάχους. καὶ γὰρ ὁ ταχὺς ἰσχυρός ἐστιν. ὁ γὰρ δυνάμενος τὰ σκέλη ῥιπτεῖν πως, καὶ κινεῖν ταχὺ, καὶ πόῤῥω, δρομικός. ὁ δὲ θλίβειν, καὶ κατέχειν, παλαιστικός. ὁ δὲ ὦσαι τῇ πληγῇ, πλη κτικός. ὁ δ᾽ ἀμφοτέροις τούτοις, παγκρατιαστικός. ὁ δὲ πᾶσι τούτοις, πένταθλος. Certatoria corporis uis magnitudine, robore, & celeritate conſtat. Celer nanque robuſtus eſt. Qui uerò crura proicere quodammodo, & celeriter, longeq; poteſt, curſor. Qui premere, ac retinere, luctator. Qui uerò pulſando, plagiſve inferendis propulſare, percuſſor. Qui utriſque ualet, pancratiaſticus. Qui omnibus iis, pentathlus. Hæc Ariſtoteles uerba adiicere placuit, quòd prioribus lucem non exiguam afferant, & doceant pugilatum eſſe, quũ quis plagas tum cæſtibus, tũ pugnis infert. Præter iam dicta exercitia ſunt Græcis ἀκροχειρισμὸς, ἐκπλεθρισμὸς, πιτυλισμὸς, σκιαμαχία, ſaltus, diſci iactus, follis, pilæ uel paruæ, uel magnæ, & corpus per alteres fatigare. Ακροχειρισμὸς, exercitii genus eſt, ubi quis cum altero citra complexum, uel omninò ſummis manibus certat, & pugnat. Εκπλεθρισμὸς,

Hermolai Barbari, et Volaterrani error.

Acrochiriſmus.

Ecplethriſmus

quum in plethro,ideſt,in ſexta ſtadii parte, quæ eſt cubitorum ſexagintaocto,quis prorſum retrorſumque uiciſſim, idque ſæpe in utranque partem ſine flexu curſitans,uno quoq; curſu breue quiddam de ſpatio demit, quod denique in unico ueſtigio conſtiterit. Πιτυλισμὸς, ubi quis ſummis pedibus ingrediens, tenſas in ſublime manus,hanc antrorſum,illam retrorſum, celerrimè mouet. Σκιαμαχία,non eſt niſi umbratilis armorum meditatio:ſi dicta, quòd ſub tecto,& in umbra pugnæ ſimulachra fingebantur,quum uera pugna in ſole, & puluere peragebatur. Diſcus autem lapis eſt rotundus,quem exercitaturi accipientes in longũ,atque in auras proiiciunt. Follis uerò,qui Græcis κορυκὸς dicitur,pilæ genus eſt ex pelle factæ,& inflatæ. Hæc etſi reliquis craſſior eſt,tamen non admodum grauis. Quapropter hoc genere pilæ minus fatigantur ludentes, ideoque imbecilliori ætati conueniens eſt. Quod Martialis iis uerſibus etiam ſignificat.

Pityliſmus. *Sciamachia.* *Diſcus.* *Follis.*

Ite procul iuuenes, mitis mihi conuenit ætas;
Folle decet pueros ludere, folle ſenes.

Pila. *Ἁλτῆρες*

Pilas fuiſſe duplices,magnã,& paruã, è Galeno ſatis liquet,qui ſeorſim de parua pila inſcriptũ libellũ edidit. Cæterum alteres maſſæ,& moles lapideæ,aut plũbeæ, aut ex aliis metallis cõflatæ fuerunt,ita prorſus efformatæ,ut manuũ digitis inſertis cõmodè leuari poſſent. Fuitq; harum geminus uſus. Vnus,quum ſummis manibus,utraq; tamen ſeorſum,apprehenſo altere,porrectis iis,aut in ſublime erectis,eodem habitu perſiſtebant. Alter uſus apud ſaltantes erat,qui illos in gymnaſio circũ ferentes ſaltabant,ut alibi fuſius diximus. Gymnaſium autem fuiſſe locum in publica aliqua uerbis regione extructũ,quo ungendi,fricandi, luctaturi, diſcum iacturi, aut tale quippiam facturi confluxerunt,notius eſt ferè, quàm ut hic dici debeat. Porrò exercitia ſimul & opera ſunt,quũ quis fodit,remigat,arat,uites,putat,onus geſtat,metit,equitat,armatus pugnat, iter facit,uenatur, piſcatur,& id genus alia in uita uſus cauſa exercet. Eſt & uociferatio thoracis,& uocaliũ inſtrumẽtorũ exercitiũ. Exercitiorũ generibus geſtatio quoq; annumeratur,cuius quidẽ mirũ modum Aſclepiades exhibuit. Is enim

Gymnaſium. *Exercitia, & opera.* *Vociferatio.* *Geſtatio.*

enim,ut lib. 26.cap.3.Plinius autor eſt,ſupra naucularum,lecticarum,ac currum uectationē,lectū penſilē excogitauit,cuius iactatu,aut morbos extenuare,aut ſomnos allicere conabatur.Atque hæc ferè fuere apud ueteres,quantum è Galeni ſcriptis colligi poteſt,exercitiorum generatė quibus nonnulla uſque ad noſtra tempora durarunt Differunt autē inter ſe,quòd quædam ſunt uelocia,in quibus ſcilicet eſt mouendi celeritas : quædā tarda,in quibus eſt mouendi tarditas:quædam ualentia, vel,ut Græci uocat,εὔτονα, quæ nimirum uiolenter robuſtove citra uelocitatem fiunt:alia imbecilia,quæ iam dictis planè contraria ſunt.alia uehementia,Græcis σφοδρὰ uocata, quæ uiolenter, & cum celeritate exercentur:alia lenia,mitiave,iis contraria.Exempla ſingulorū refert Gale.li.2.de tuen. uale.ca.11.ad quem locum, ne in immenſum excreſcat caput,lectorem ablegamus.

Differentia exercitiorum. *Velocia* *Tarda* *Valētia.* *Imbecillia.* *Vehemētia.* *Lenia.*

Quis ſit exercitiorum uſus. CAP. II.

EXERCITIORVM ſanè, qui ſanitatis ſtudio tenentur,præcipuam curam habere debent,quòd illorum, modò quis ipſis recte utatur,maxima ſit commoditas:ut contrà temerè neglectorum ſumma incommoditas. Quod innuere uolēs Hippocrates dixit:ἀσκησις ὑγιείης, ἀοκνίη πόνων: Sanitatis ſtudium eſt, impigrum eſſe ad labores. Tria uerò potiſſimum ſunt commoda, quæ corpora ſeſe excitando conſequuntur, nempè inſtrumentorum ex mutuo ipſorum attritu durities, inſiti caloris augmentum,& ſpiritus citatior uehementiorque motus. Sequuntur uerò hoc reliqua etiam particulatim commoda. Inſtrumentorum quidem duritiem,tum ut minus ex labore afficiantur,tum ad actiones robur. Caloris autem augmentum,tum deducendorum in corpus ualidus attractus,tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis felix,tum ſingularum corporis partium fuſio,cuius beneficio ſolida molleſcere, humida tenuari,meatusque laxiores fieri accidit. At ob ſpiritus ualentiorem impetum motumve, expurgari meatus neceſſe eſt,& excremēta expelli. Priuatim uerò robuſtæ,ac uiolētæ exercitationes,muſculos, & neruos ualidiores

Exercitiorum tria præcipua cōmoda.

Singularum partium exercitationes.

reddunt. Aliæ quoq; brachia, aliæ ſpinam totam, aut pulmonem tãtum, aut thoracem tantum, aliæ lumbos, aliæ crura magis exercent. Quippe acrochiriſmi, & ſciamachiæ, brachiorũ, & manuũ propria ſunt. Rectas ſpinæ partis magis exercent, qui depoſitis ante ſe alteribus ulnæ interuallo diſtantibus, poſteà medii ipſi ſtantes, inclinant ſe, atque attollunt, dextera quidem eum, qui ad ſiniſtram iacet: ſiniſtra, qui ad dextram, tum rurſum utrũque in ſuũ locũ referunt. Tranſuerſas, qui hoc identidẽ deinceps faciunt, iiſdem ueſtigiis inſiſtentes. Thoracis uerò, & pulmonis, maximæ reſpirationes propriæ exercitationes ſunt. Vociferatio quoque ſupra has additur, quæ uocis inſtrumenta promouet, adeoque aſthmaticis, necnon niſi rectà ceruice ſpirantibus confert. Lumborũ exercitatio eſt, aſſiduè ſe inclinare, ac rurſus erigere, idque, aut pondus aliquod à terra tollentes, aut aſſiduè in manibus ſuſtinentes. Itatio autem, curſusq;, crurũ exercitationes ſunt. Cæterum geſtatio maximè iis, qui ex diuturno morbo conualeſcunt, & uires recolligunt, confert. Somnum item allicit, multisq; aliis morbis, ut lib. 3. cap. 6. Aetius monſtrat, auxiliatur. Equitationis, quæ inter geſtationis ſpecies numeratur, uſus modicus eſt in ægrotis. Habet tamen aliquid utilitatis in ualentibus: ſupra enim exercitia ſtõmachum, & inteſtina, celſo lib. 4. cap. 19. teſte, mirificè confirmat,

Geſtatio nis uſus, tiquita- tionis,

D. præparatione ad exercitationes. CAP. III.

PORRO cum exercitatio ipſa prædicta commoda haud præſtet, niſi quis ſeſe ad eas rectè præparet, & legitimo tempore ea utatur, principiò cur præparatione opus ſit, & qualis hæc eſſe debeat, dicemus. Sciendum itaque, ſi quis protinus ad ualentiores motus, exercitationesque accedat priuſquàm totũ corpus molliatur, & excrementa extenuentur, & exigui meatus laxentur, metus eſt ſolidarũ quampiam ruptum, aut conuulſum iri. Timendũ præterea eſt, ne excrementa ſpiritus impetu impulſa, prædictos meatus obturent. Vt ergo hæc fiant, oportet linteolo totũ corpus mediocriter fricãdo prius calefacere, mox oleo ſiccare. Neque enim protinus ad oleum

Corpus ante exercitationes ab excrementis uacuãdum. Præparatoria frictio,

oleum accedendũ,antè videlicet quàm cutis incaluerit, & meatus laxentur. Ei rei ſatis omnino ſunt pauci ma nuũ circumactus,qui nullo copreſſu ſint graues,& mediocriter celeres,huc demum directi, vt corpus citra cõ preſſum calefacianr.Siquidẽ peractis iis cernere licebit floridũ suborẽ per totam diffundi cutem. Tum igitur oleum inducendum,& nudis manibus,quæ mediũ inter mollem durumq; modũ ſeruant,infricandũ. In præpara toria nanq; ante exercitationẽ frictionẽ, quæ huc ſpectat,vt corpus molliat,mollis duræque mediam qualitatem dominari oportet. Quod ut rectius intelligatur, animaduertendũ triplicem eſſe frictionem, duram, mollem,& mediocrem. Dura eſt,quæ corpus cogit atq; conſtringit. Mollis,quæ idẽ laxat,& ſoluit. Mediocris,quæ in qualitate carnẽ nõ alterat,ſed planè duræ, ac mollis medium modũ ſeruat. Id quod Hippocrates li.13. κατ' ἰητρεῖον,hoc eſt de medici officio,Aph 16. iis verbis ſignificauit:Dura frictione,ait,corpus ligatur:molli verò ſoluitur. Ligare enim Hippocrati idem quod coactum reddere,ac conſtringere: qemadmodũ ſoluere, molle reddere,&laxare denotat. Harũ certe frictionũ quæuis trifariam dicitur. Eſt enim dura pauca, multa, mediocris. Mollis pauca,multa,mediocris. Mediocris pauca, multa mediocris,vt ſint in vniuerſum frictionis differentiæ nouẽ. Multa verò frictio extenuat,ac minuit. Pauca,nec auget,nec minuit carnẽ, nec omnino quid euidens efficit,ſed parum duntaxat calefacit. Mediocris, augendi uim obtinet. Proinde quæ ſupra modum exoluta ſunt corpora,frictione dura:quæ contra adſtricta, molli fricanda ſunt. Si verò æqualiter habeant,palam eſt, quòd neque molliter,neq; durẽ,ſed quantũ eius fieri poteſt, vtroq;exceſſu vitato. Atqui de exquiſita ratione frictionis nemo Galeno lib.2.de tuenda ſanitate, diligentius ſcripſit. vt igitur illum accurato ſtudio legãt, medicinæ initiatos hortor. Cæterum qui exquiſitã hanc,quæ per frictiones fit,præparandi rationem vſurpare recuſant, quod in Germanis ſolenne eſt, ii id ſaltem præſtare debent,vt ante exercitia vniuerſum corpus, ſingulasque eiuſdem partes, eas præſertim,quæ vacuandis ſuperuacuis deſtinatæ ſunt,ab excrementis repurgent:ita enim

Frictionis differentiæ.

Dura.

Mollis.

Mediocris.

Ligare. ſoluere.

Multa.

Pauca.

Mediocris.

Galen.de tuẽda ſanit.accurate legendus.

fiet ne excremēta ſpiritus impetu impulſa cutis meatus obturent, aut ab internis in omnes animalis partes rapiantur. Sed de præparatione ad exercitationes ſatis.

De tempore exercitationis.

CAP. IIII.

Tempus exercitii.

SI QVIS exercitationis commoda conſequi velit, huic neceſſe eſt, vt ea legitimo utatur tempore. Nam cum diſtributionem in corpus adiuuet, non debet quādo adminiſtratur, crudorum, & non coctorum, aut ciborum, aut humorū multitudo, vel in uenis, vel in vaſis cōtineri. Periculum enim eſt, ne priuſquam per maturam concoctionem vtiles fiant, in omnes animalis partes rapiantur. Quoniā uerò exiguos meatus expurgat, & excremēta expellit, vtilius, ac melius eſt, ut ante cibos adhibeatur. Non eſt etiā exercitatio adeunda, niſi expulſis prius excrementis, quæ uel in veſica, vel inferiore aluo continentur. Verendum nanque eſt, ne quid ex iis in habitum corporis, vi caloris, qui per exercitationē accenditur, rapiatur. Igitur ad exercitationem optimum tempus eſt, quum heſternus cibus fuerit tum in ventriculò, tum in vaſis perfecte concoctus; atq; iam denuò cibandi tempus inſtiterit. Quod ſi verò, aut prius, aut poſterius exercitatione uſus fueris, aut crudis humoribus corpus impleueris, aut flauæ bilis prouentū in eo auxeris. Quare Germanorum noſtrorum ſcholaſticorum mos reprehēſionem digniſſimus eſt, qui nunquam ſe niſi ſtatim à cibo ſumpto exercitare ſolent, aut ſalientes, aut currentes, aut pilam excutientes, aut diſcum proiiciētes, & id genus alia exercitia obeuntes. Vt nihil mirum ſit, cùm hac ratione magnam crudorum humorū copiam accumulent, illos perpetua ſcabie, aliiſque morbis è vitioſis humoribus natis, cōflictari. Idē enim illis accidit, quod euenire ſolet iis, qui in cacochymia, & humorū vitio ſe exercitant. Nā, & iis ad cutem euocatur malorū humorū copia, vnde vlcera, & ſcabies procreatur, iuxta illud Hippo. Si impurgatus laborauerit, vlcera erumpent. Præſtaret itaq; eos nō vulgi opinionē, ſed medicorum

Scholaſticorū Germanorū mos reprehenſus.

6. Epid. ſectio. 5. aph. 33.

potius

potius præcepta, & diuini Hippocratis conſilium, uelu ti oraculum quoddam, ſequi, ac obſeruare, qui in Epide miis ita ſcriptũ reliquit: Πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν: Labores cibos antecedãt. Per labores non niſi exercitia intel ligens. Sed ſanitatis tutelam à labore eſſe auſpicandã, quẽ excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox uenus, in iis videlicet, quibus venere eſt vtendũ, eodem etiam in libro ſignificauit iis uerbis: Labor, cibus, potio, ſomnus, uenus, omnia mediocria. Quibus certè verbis non ſolum tẽpus, ipſo nimirum ſermonis ordine, ſed, & modum ipſum, addito ad finem dictionis epitheto, mediocria, definiuit: de quo ſequenti mox capite dicemus.

6. Epid. ſect. 4. apho. ul.

ſectio. 6. Apho. 5.

Quæ exercitationis menſura. Cap. V.

Exercitationi eſſe adhibendam menſuram ex paulo antè citata Hippocratis ſententia ſatis conſtat. Quantiſper autem ſit exercitandum, Galenus in fine libri de tuenda valetudine, quatuor notis poſſe cognoſci docet, dum ita ſcribit: Exercitetur dum, & corpus intumeſcit, & color illis floridus apparet, & motus promptè, æquabiliter, & concinne edit, ac ſudor cum calido vapore miſtus cernitur. Inhibenda uerò exercitatio tum primũ eſt, quum aliquid horum immutatũ fuerit. Quippe ſi contractior paulò corporis moles uidebitur, deſiſtendũ illico eſt. Si enim vltra quis pergat, etiã boni ſucci nõnihil educetur, atq; ita tum gracilius corpus fiet; tum aridius, atq; ad incremẽtum minus ha bile. Non minus profectò, & ſi coloris gratia uaneſcat, 1
ceſſandũ eſt; quando ſi exercitationem cõtinues, frigidũ 2
corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motuũ alacri 3
tas, æquabilitas, vel cõcinnitas ſi remitti, collabiq; cer 4
nitur, vtiq; ſtatim deſinere cõueniet. Itidẽ ſi ĩ ſudore ac cidat ulla qualitatis eius quãtitatiſve mutatio. Quippe quẽ, & copioſum magis, & magis incalentem edi par eſt prout motibus vehemẽtiæ plus acceſſerit. Quũ igitur is aut minor intelligitur, aut frigidior, tũ ſcias diſcuti, ex hauririq; corpus: prætereà refrigerari, & plus iuſto ſicca ri. Quo magis ſolicitè attẽndendũ exercitando corpori

Quantiſper exercitandũ quatuor notis cognoſcitur.

Inhibẽda exercitationis notæ.

eſt, vt quum dictarũ iam notarũ quælibet apparet, protinus ceſſetur. Sudorem verò, & tumorem corporis inter exercitandum præcipuè eſſe conſiderãda, Hippocrates etiam in Epidemiis iis hortatur uerbis: In exercitationibus ſignum extenuationis eſt ſudor guttatim emanans, quique tanquam à riuulis egreditur: aut à tumore contractio Qua ſane ſententia Hippocrates duo potiora inhibendæ exercitationis ſigna memorat, nempe ſudorem, & molis corporis contractionem. De quibus quũ multa in huius ſentẽtiæ enarratione dixerimus, nõ eſt, cur hic cũ legentium magno faſtidio repetenda ſint.

6. Epide. ſectio. 3. Apho. 4.

De apotheràpia. CAP. VI.

Apotherapia quid. *Apotherapia cur ſuſcipitur.*

AB exercitatione, quod veteres ſtudioſè obſeruarunt, apotherapia vocata, vtendum erit. Sic autem Galenus, & alii veteres, omnis exercitationis probè peractæ, poſtremam partem nominauerunt. Hæc verò duplici conſilio ſuſcipitur, nempe vt excrementa expurget, & vt corpus a laſſitudine tutum reddat, Prior cauſa etiam exercitationis communis eſt, quando eius quoque duplex omnino, vt diximus, propoſitum eſt, & ut ſolidas animalis partes firmet, & excrementa expurget. Proprius tamen apotherapiæ ſcopus eſt, ut laſſitudinem, quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſubmoueat, atque prohibeat. Quanquam autem, qui tantum bonæ ualetudinis cauſa exercitatur, iis nec neceſſum, nec vtile planè eſt, immodicos labores adire, adeoq; nullus etiam laſſitudinis metus inſtat: nihilo-ſecius tamen iidem apotherapia vtentur, etſi nullo laſſitudinis timore, at certè excrementorum purgandi cauſa. Tutiſſimum itaque eſt apotherapia ſemper uti. Quæ autem qualiſq; adhibenda ſit, ipſa finium, ad quos tendimus, demonſtrabit natura. Nam quoniam id petimus, vt ſolidarum animalis partium excrementa, quæcunque excalefacta, extenuataque per exer-

Tria ad apotherapiam neceſſaria.

1 citationem in corpore adhuc manet, prorſus eiiciantur, & frictiones, quæ per alios adminiſtrentur, ad-

2 hiberi oportebit, & cum iis vna tum ipſarum, quæ fri-

3 cantur, partium tenſionem, tum etiam ſpiritus cohibitionem

bitionem. At quoniam nec frictionum unica ratio eſt, nec ſpiritus cohibendi, diligendum ex utroque genere, quod utiliſſimum eſt. At ex frictionibus quidē eam, quæ dura eſt, cogere corpora, hoc eſt, dēſiora ſimul, durioraq; reddere, traditū iam eſt, Itaq; hæc ad apotherapiā parum eſt accōmoda, ſiquidem, quod dēſatur, intra ſe claudit: quod laxum fit, liberum excremētis exitum præbet. Ad eundem modum, quod durat, iis, quæ tenſa ſunt, maximè eſt aduerſum, vt quod eorum affectum magis adauget. Contra quod mollit, id eſt utiliſſimum. Si igitur ſimul, & excrementa diſcuti, & quæ tenſa ſunt, molliri conuenit, duræ certè frictiones omnino ſunt fugiendæ, nec iis minus à lentis cauendum. Nam, poſtquam à ſe corpus non amplius dimouetur, periculum eſt, ne frigeſcat, ac denſeſcat, dum nulla ope externa calefit. Hac igitur de cauſa, non ſolum cū celeritate eſt fricandum, ſed etiam quoad fieri poteſt, pluriū manibus, quo nulla corporis pars nuda maneat. At ſi nec tardam eſſe frictionē oportet, nec duram, oleū nimirum fricando corpori largiter circūfundi debebit: id enim ad velocitatem ſimul, & mollitiem frictionis multum conducet: & alioqui aliud ſecum non mediocre commodum affert: quando & quæ tenſa ſunt remittat, & quæ inter vehementius laborandum fatigata ſunt, emolliat. Atque iis quidem de cauſis dura, uitāda eſt frictio: ob alias verò mollis: quippe ea, nec alte dimittitur, ſed circa cutem ipſam, & ei vicinas carnes deficit, nec ea, quæ in anguſtis meatibus cōtenta ſunt, excrementa elicit. Cuius profectò cauſa, tū ipſam fricandarum partium tenſionem, tum ſpiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis, duræque, quæ eadem mediocris eſt, ab vtriuſque incommodo ab eſt, & mollis inefficacia, & duræ violentia, noxaque. Ea uerò perficietur fricantis quidem manibus valenter iniectis, ita vt earum impreſſio ad duram frictionem proximè accedat, cæterum pinguitudinis copia, & uelocitate mouendi eatenus remiſſis, ut planè euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipſa, ualentioris contractionis non leue præſidium eſt, & breuitas ipſa contractus tantum demit de uiolentia, quantum etiam de tempore. Porrò tendendæ obiter, dum fricantur, partes ſunt, quo

Apotherapiæ frictio qualis eſſe debeat.

Mediocris frictio ut perficienda.

Cur tendēdæ partes in apotherapia.

quod quicquid inter cutem,& ſubiectam illi carnem ex crementorum reſidet, per cutem expellatur. Quippe ambabus iis laxis, non magis foras, quam intro ferri excrementa continget. Diſtentis vero iis, quæ ſub cu te ſunt, omnia foras eliduntur, ceu gemina manu expreſſa, vna foris, eius vtiq; qui fricat, altera intus, ipſis ſcilicet, quæ tenduntur particulis, manus uicem ſupplentibus. At propter hæc quidem excrementa, non exigua portio apotherapiæ eſt ſpiritus detentio, & cohibitio. Appellant vero ita, ubi omnibus thoracis muſculis, qui circa coſtas habentur, intentis coactiſque expirationem continemus. Accidit nanque tunc, ut ſpiritus, qui à coſtis premitur, dum efflari per larynga prohibetur, vniuerſus peſſum ad tranſuerſum ſeptum detur, atque, ut cum hoc quæ ipſi ſubſunt omnia, ſimul attollantur, iecur, lien, ventriculus, & quædam alia. Oportebit autem interim muſculos, qui in abdomine ſunt leuiter cõtrahere, vt ab iis vna cum ſepto, ceu gemina manu preſſis, quæ interſunt partibus, excrementum, ſi quod intra ſe habent, foras elidant. Sed de apotherapia, quod ad inſtitutum noſtrum pertinet, ſatis multa. Neque enim hodie obſeruatur, & Galenus quales hæc eſſe debeat, in tertio de tuenda valetudine libro copioſiſſime docet. Ad eum itaque locum, qui plura de ſpiritus cohibitione ſcire uult, ablegamus.

Spiritus cohibitionis utilitas.

Spiritus cohibitio quid.

De quiete, & otio. CAP. VII.

QVEMADMODVM exercitium commode, ac ſuo tẽpore adminiſtratum ad tuendam ſanitatem plurimum momenti habet, ita quies immodica, & perpetua uon ſolum corporis, ſed, & animi uigorem obtundit.

Otii immodici incommoda.

Quod enim ad corporis rationem attinet, quietem & otium immodicum cruditatem parere, & uitioſorũ humorum copiam conſtat. Nam, ut per exercitium calor innatus augetur, adeoque ciborum concoctio fit expeditior, ita per otium extinguitur; & ciborum concoctio impeditur. Hinc eſt, quod Galenus capite tertio

tio libri de morborum cauſis, rectiſſimè otium inter frigidorum morborum cauſas recenſet. Et inter Poetas certe Ouidium haud latuit otia plurimum bonæ ualetudini obeſſe, qui in primo de Ponto ita cecinit.

Cernis ut ignauum corrumpant otia corpus?
Vt capiant uitium, ni moueantur aquæ?

Cum itaque otium ſanitati non parum officiat, ideò natura mouendi ſtudium nobis adhuc pueris inſeuit, vt quãuis ea in ætate conſtituti occluſi circumſpectiq; ſimus parietibus domus, diſcurrimus tamen, & brutorum more laſciuimus. Qui igitur ſanitatis ſtudio tenetur, is otium immodicum, tanquam ipſiſſimam peſtem fugiat. Eſt autem non ſolum hoc nomine otium immodicum deteſtandum, quod ſanitati plurimum officiat, ſed, & quod animi torporem inducit. id quod inter Poetas Ouidius iis verſibus, pulchrè indicauit inquiens.

Adde quod ingenium longa rubigine læſum, 5. Triſt.
Torpet, & eſt multo quam fuit ante minus. Eleg. 12.
Fertilis aſsiduo ſi non renouetur aratro,
Nil niſi cum ſpinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo ſteterit, male curret, & inter
Carceribus miſſos ultimus ibit equus,
Vertitur in teneram cariem, rimisq; dehiſcit,
Si qua diu ſolitis cymba uacabit aquis.

Quum itaque immodicum otium, & corpus, & animũ deprauet, prudentiſſime Draconem celebrem apud Athenas legumlatorem feciſſe fateamur oportet, quòd eos, qui otii damnati forent, capite mulctandos cenſuerit. Neque enim talium hominum vſus aliquis in republica eſſe poteſt, ut quibus pulchrũ eſt in medios, (vt illæ dixit, dormire dies, nec aliud illorum ſtudium eſt niſi vt edant, bibãt, dormiãt, & fruges cõſumãt. Accedit quod variã ſemper, ut preclare Lucanus dixit. Dãt otia mentem. Quapropter ad quæuis perpetrãda flagitia deditі otio proni ſunt. Vt nõ temere Ouid. ita cecinerit,

Quæritur Aegyſthus quare ſit factus adulter? Lib. 1. de
In promptu cauſa eſt; deſidioſus erat. remedio amoris.

Hinc illa fuit olim Areopagitarum quoque functio, vt unde quis ſe aleret accurate ſcrutarentur, inque de-

ſidia cõpertos non citra mulctam traſmitterent.

Otii mediocris cõmoda. Verum habet etiam otium mediocre, ſuoque tempore uſurpatum, ſua commoda. Nam, ſi quis ex multa motione corpus defatigauit, huic otio, & quiete vtendum erit, de Hippocratis etiã ſentẽtia, qui ita in Aphoriſmis
2. Apho. 48. ſcriptum reliquit: In omni corporis motu quum fatigari quiſpiam cœperit, quies confeſtim laſſitudinis remedium eſt. Notum etiam hoc eſt Ouidii.

4. Ep. ſt. *Quod caret alterna requie, durabile non eſt:*
Hæc reparat uires, feſſaq; membra nouat.

Animo denique curis, & ſtudiis feſſo, ſua relaxatione, ac remiſſione opus eſt. Quam niſi concedas, non eſt, cur diu vigorem eius couſeruare poſſis. Vt rectiſſimè dixerit Ouidius.

1. de Ponto. *Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis:*
Immodicus contra carpit utrunque labor.

DE SOMNO, ET VIGILIA, SECTIO IIII.

Quid ſomnus, et quæ eiuſdem cauſa. CAP. I.

SOMNVS, ut libro primo de ſymptromatum cauſis teſtis eſt Galenus, nihil aliud eſt, quàm animalium facultatũ quies. Nec temerè dictum eſt, animalium, quippe facultates naturales, ac uitales in ſomno haud quieſcũt. Hinc concoctiones in ſomno magis perficiuntur, cordiſq; motus ualidior eſt. Ariſtoteles in libro de ſomno, impotentiam ſenſuum ſomnum eſſe definit, quod in idem recidit. Nec aliter Paulùs Aegineta libro primo capite xcvii. ſomnum deſcribit, quum illum facultatum animalium eſſe quietẽ ſcribit, ab utili humore cerebrum madefaciente prouenientem. Cauſam tamen unam ſomni explicat nempè cerebrum. Quando enim utiles uapores ex alimento in ſomno ſurſum feruntur, atque in cerebrum exhalãt, tum à cerebri frigiditate in humores coacti, & liqueſcẽtes, ſuauiterque defluentes, meatus ſenſuum, & neruorum obſtruunt, ſomnumque accerſunt. In ſomno autem neceſſariò animalis facultas à ſuis muniis quieſcit. Quippe per ſomnum, animalium ſpirituum ab inſtrumentis ſenſus, & motus ad ſuum principium fit regreſſus, ideoque, ut in eo regreſſu facultas animalis quieſcat, eſt neceſſe. Vnde liquidò conſtat, cerebrum eſſe ſomni cauſam, quòd eo per uaporum delationem occupato, facultas ſenſifica membris tum mitti deſinat, & dormire ſtatim animal cogatur. Hinc eſt, quòd ſpirituoſa omnia, & quæ uaporem ex ſe multum fundere poſſunt, ut uinum, lac, & quæcunque humectant, aut inſigniter refrigerant, ſomnum concilient. Huic rei fidẽ quoque facit, quòd ferè nunquàm magis nos, quàm ſtatim à ſumpto cibo, quum plurimi uapores ad cerebum feruntur, ſomnus infeſtet. Atque hæc quidem de ſomni ratione, & eius cauſa, medicorum eſt conſtans ſententia. Cui quidem Ariſtoteles quoque ſubſcribit, ubi caput

Somnus quid.

Cauſa ſomni.

Somnum conciliantia.

put impletum ſomnum afferre tradit Nam capite tertio libri de ſomno,& uigilia,diſertè ſcribit ſomnū maximè poſt cibum fieri,quòd tum copioſius humor,& corpulentus ſurſum commeet. Qui quum conſiſtit, caput aggrauat,& dormiſcere facit. Atque hactenus Ariſtoteles cum medicis ſentit. Diſſentit autem ab iiſdem, ubi definitionem ſomni enarrans, cor primum eſſe ſenſorium ſtatuit, atque idem ſomni eſſe cauſam affirmat. Quam falſa uerò hæc ſit ſententia, & quàm à ueritate abhorreat,hinc abundè liquet. Neque enim ſomnus fit impedito, aut ceſſante corde, cùm omnibus conſtet in ſomno,ut pote natiuo calore tum ad interiora reuocato,motum cordis eſſe ualidiorem,tantum abeſt, ut tum quieſcere illud dicamus. Proinde quū cor in ſomno non ſit impeditum,nec in eo ceſſet ipſius actio,fieri non poteſt,ut cum Ariſtotele ſomnum eſſe cordis, quod ipſe πρῶτον αἰσθητικόν,ideſt,primum ſenſorium appellauit, quietem dicamus. Non parum uerò errat Ariſtoteles etiam in eo,quod cor eſſe primum ſenſorium affirmat. Siquidem ſectio ipſa, & ocularis inſpectio abunde docent,cerebrum,non cor,eſſe primum ſenſorium. Quippe nerui,ſenſus,& motus inſtrumenta,à cerebro,nō à corde,oriuntur. Vt mirari ſubeat hodie etiam reperiri, qui friuolis nulliuſque momenti rationibus,& argutiis, falſum hoc Ariſtotelis dogma tueri ſtudeant. Sed iis præteritis, ac contemptis, uerum & rationi conſentaneum potius dogma ſectemur.

Ariſtoteles non recte cor ſomni cauſam eſſe ſtatuit.

Cor non eſt primum ſenſorium.

Quæ ſomni commoda. CAP. II.

CVM Ariſtotelis etiam teſtimonio ἀδύνατον δὲ ἀεὶ ἐνεργεῖν,hoc eſt,ut ſemper agamus fieri non poſſit, liquet ſomnum animantibus ingentium utilitatum cauſa additum eſſe. Hinc tot eius apud poetas extant encomia, è quibus hoc eſt Virgilii.

–Feſſos ſopor irrigat artus.

Et illud Ouidii.

Somne quies rerum,placidiſſime ſomne deorum,
Pax animi,quem cura fugit,tu pectora duris
Feſſa miniſteriis mulces,reparasque labori.

Sed

Sed ex medicorum placitis, quæ ſomni ſint commoda audire præſtat. Confert autem initiò, qui mediocris eſt:iuxta id Hippocratis: Labor,cibus potio, ſomnus, uenus,omnia mediocria. Is enim,ut li.i.de ſympto. cauſis,cap.ix.teſtatur Galenus, cibum optimè concoquit, quòd toto hoc tẽpore,quo quis dormit, animalis facultas,ut dictum eſt,quieſcit,naturalis uerò ualidius agit. Quocirca tum ciborum cõcoctio fit optima. Cõcoquit autem non ſolum cibos,ſed & humores, animi ægritudines obliuione dolet,mentis inſaniam corrigit. Cæterùm per ſomnum cibos optimè confici non ſolùm in uentriculo,uerùm etiam in totius corporis habitu,Hippocrates in Epidem. breuiſſima,pro antiquo more,ſententia iudicauit,inquiens: Labor articulis,& carnibus, cibus uerò,& ſomnus uiſceribus. Præterea optimam cibi concoctionẽ per ſomnum fieri, hinc certiſſimè colligitur,quòd uirium robur à ſomno mirificè auctum in uniuerſum ferè omnes ſentiũt.Quippe à ſomno experrecti robuſtiores, & ad quibus agẽdũ aptiores non eſſe animaduertimus,familiari utiq; alimento nobis appoſito. Vt hinc etiã palàm fiat, ſomnũ eſſe cunctis animalibus neceſſariũ illumq; ad incolumitatẽ,ſalutẽ,& quietẽ datũ,ut pote ſine quo uires corporis durare,& ſufficere corpori non poſſunt. Porrò ut ſomnus mediocris ſua, quæ iã retulimus, cõmoda habet:ita immodicus præter alia incõmoda,hâc potiſſimùm noxã affert,quòd ne excrementa opportunè expellantur,adeoq; iuſto lõgius in corpore detineantur,efficiat. Proinde ii,qui in magnam partẽ diei ſtertunt,& ferè dormiendo cum gliribus certãt raró ad iuſtã ſenectutẽ perueniũt,quòd hac ratione magnam excrementorum non ſolùm in cerebrò, uerùm etiam aliis corporis partibus coaceruẽt.Quãtiſper uerò ſit dormiendum, ex alimentorum perfecta concoctione æſtimatur.Ea autẽ rurſus ex uentris cõtractione,& urina deprehenditur.Quæ enim aquæ ſpeciem præfert,crudum adhuc in uenis ſuccum eſſe indicat eum,qui à uentre ſubmittitur.Quæ rufa, & biliosa, iam dudum concoctum eſſe huiuſmodi ſuccum portendit. Quæ modicè pallet,peractæ modo ſecundæ concoctionis eſt ſignum. Imperfectæ uerò concoctionis,ut ſect.vi. Aphoriſ Cõmen.

Somnus mediocris quid conferat.

6. Epide. par. 5. Aph. 10.

Somni immodici incõmoda.

Quantiſper dormiendũ.

men. i. Galenus atteſtatur, acidus ructus certum iudiciũ eſt. Vt hinc perſpicuum euadat, à ſomno deſiſtendum eſſe, ubi mediocriter rufa, aut mediocriter pallida urina eſt. Nec poteſt etiam omnium una, & eadem eſſe ſomni quantitas, quòd ii citius, illi tardius concoctionem perficiant. Magna tamen ex parte ſeptem, octo, uel ad ſummum, Galeno lib. 6. de tuen. ualc. cap. 5. teſte, nouem horarum ſpatio finitur, ac circunſcribitur ſomni duratio.

Somni tempus quod. CAP. III.

TEMPVS ſomni conuenientiſſimum eſt nocturnum, una, aut duabus à cœna horis. Quippe nox propter ſuam humiditatem, ac tranquillitatem ad ſomnum eſt aptiſſima. Prætereà ſatis temporis quoad abſoluta fiat ciborum concoctio habet, ita ut ſomnum interrumpere negociorum gratia noctu non ſit neceſſe. Diuturnus contrà nocentiſsimus, primùm quòd cerebrum nimia humiditate oppleat, quam potius uigiliis exiccantibus abſumere, ac diſſipare oportet. Dein, quia tempus, quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non ſufficiat. Hinc eſt, quòd diurno utentes ſomno meridie excitati à ſomno, ob interruptam ante horam ſuam concoctionem, ſubinde acidos edant ructus, crebrò quoque flatibus impleantur. Acedit, quòd ſomnus diurnus nimia humiditate cerebrum implens, capitis grauedines, aliosque frigidos procreet morbos. Implet autem ideò humiditate caput, quòd, ut dictum eſt, nox cerebrum abunde ſatis humectarit, ut non neceſſe ſit illud per ſomnum interdiu denuò humectare, imò per uigilias potius deſiccandum erit. Atque hinc eſt, quòd non temere in præſagiis ita ſcriptum reliquerit Hippocrates: Interdiu uigilare, noctu uerò dormire oportet. Vt autem ſomnum à prandio arceamus, Aetius libro nono, cap. 39. deambulationibus indulgendum eſſe, & animi laxamenta adhibenda ſuadet, nec ulla ratione diurnos ſomnos admittendos cenſet, niſi laſſitudinis ſenſus adſit, aut præcedente nocte quis nihil, aut parum admodum dormierit. His igitur de cauſis nocturnum ſomnum nos amare, diurnum contrà

Nocturnus ſomnus laudatur.

Diurnus noxius.

2. præſ. 11.

contrà fugere decet. Sed, ut nocturni ſomni commodis uti liceat, neceſſe eſt, ne ueſperi immodico ingeſto cibo uentriculum grauemus. Qui enim ueſperi multum cibum ingerunt, uentriculumque huius copia onerat, ii noctu nec probè dormire, nec rectè cōcoquere poſſunt, quod nimia copia facultas aggrauetur, nimioq; pondere aſſumptorū ciborū preſſa, inquietudinē parit, ſomnumque interturbat, Nec huic ſententiæ aduerſatur, quod Galen. li. 7. The. metho. ca. 6. ueſperi ualentius alimentū eſſe dandum præcipit. Quippe aliud eſt dicere, ualentius eſſe exhibendū alimentū, & aliud, plurimum cibum eſſe offerendum. Nam immodicus, & plus iuſſo copioſior cibus, qui īgeritur, ſiue ualidus, ſiue imbecillus fuerit, perpetuo naturæ inimicus eſt, morbumque facit, iuxta id Hippo. Omne nimium, naturæ inimicum. Et iterum; Vbi plus cibi præter naturam ingeſtum eſt, morbum id facit. Quocirca immodici cibi ſumptio nec in prandio, nec in cœna laudem ullam meretur, ſed perpetuo, tanquam noxia, damnatur. Mediocris uerò contrà, utpote naturæ familiaris, & qui à facultate nullo negotio, & perfectè uinci poteſt, quouis tempore ſumptus probatur. Mediocris uerò eſt, qui uniuſcuiuſque uentriculi facultatē minimè grauat. Vt mediocris nullus dicatur cibus, niſi collatione ad uentriculi facultates. Valentiores autē cibos, & multū alimenti corpori præbentes Galenus ueſperi exhibendos eſſe rectè cōſulit, quod huius ad miniſtrationem nō ſolum ſomnus, & quies, ſed & lōgius, donec alius ingeratur cibus, tēpus excipiat. Sed & ii tamen ea igerendi ſunt copia, quæ facultatē haud grauet. Vt hinc palam fiat, tā in prandio, quam in cœna mediocritatē eſſe ſeruandā. Si uerò mediocritas in aſſumendo cibo exceditur, quod tamē, ſi accidat, probare non poſſumus, præſtat liberalius in cœna ingerere cibū, quam prādio, iiſdē de cauſis, quibus ualētior hoc tēpore ſumitur cibus: exceptis tamē iis, qui morbis, maxime nocturnis, & deſtillatione affliguntur. Liberalius dicimus, non immodicè: uolumus enim patrocinari iis, qui hodie gulæ ſeruiunt, & genio admodū indulgēt, quiq; ueſperi nullo nō ciborū, & potuum genere ſe infarciūt, ac grādiſſimis poculis uiſcera, ac uentrē diſtendūt. Id enim non eſt libe-

Veſperi non multum cibi ingerendum eſſe.

Obiectionis ſolutio.

2. ap. 51

2. ap. 17

Mediocris cibus qui.

An cœna prandio liberalior eſſe debeat.

ralius cœnare,ſed cibum, ac potum affatim, & ſupra modum ingerere. Vt igitur in elargienda pecunia prodigalitas damnatur, contrà laudatur liberalitas: ita quoquè liberalitas in ſumendo cibo, haud immoderatio nunc à nobis probatur. Sed ea de re ſatis.

Quæ ſit conueniens in ſomno forma decubitus.

CAP. IIII.

Legitima forma decubitus. IN SOMNO capeſſendo legitima decubitus forma obſeruanda erit. Ea uerò eſt, ſi primum in dextrum latus fiat: ita enim cibus promptius per ſtomachum, gulamque in ventriculum deſcendit. Nam, etſi gula exactè ſupra mediam ceruicis uertebrarum, & quatuor primarum thoracis ſedem, in neutram partem inclinat, ad principium tamen quintæ thoracis vertebræ, vt ampliori magnæ arteriæ trunco ſecundum dorſi vertebras inferiora corpora petenti cedat, nonnihil in dextrum latus a media vertebratum regione abſcedit. Vbi autem probè iam deſcendiſſe cibum coniecerimus, in ſiniſtrum latus decumbendum erit: ita nanque à iecore uentriculo magis incumbente, uentriculi calor augebitur, eiusque concoctio adiuuabitur. Eſt etiam gratia iſta laterum viciſſitudo, quòd unum latus non ſufficiat tanto totius corporis oneri diu ſuſtinendo. Fatigationem itaque non parum leuat ab vno in alterum latus per vicis decubitus. *Supinus decubitus.* Supinus autem decubitus in uniuerſum damnatur ab omnibus, quòd grauiſſimorum morborum, incubi, apoplexiæ, ſtuporis, reſolutionis neruorum, & id genus aliorum occaſio ſit. Nam, quum in eo defluxus ad poſteriora corporis, adeoque neruorum exortum fiat, facilè illic obſtructionem naſci poſſe omnibus perſpicuum euadit. Accedit, quòd in eo decubitu non queat iuſta per oculos, nares, & palatum excrementorum cerebri fieri expulſio. *Pronus decubitus.* Pronus decubitus in iis maximè damnandus uenit, qui oculorum defluxione laborant. Siquidem in eo ſuperuacua capitis promptiſſime ad oculos decumbunt. Atq; hæc, quæ hactenus de ſomno diximus, in ſanis maximè obſeruanda, & conſideranda veniunt.

Somni

Somni ratio in ægris quæ. CAP. V.

IN AEGROTANTIBVS, quod ad ſomni rationem attinet, initio diligenter à medico expendendum erit, num illi à ſomno melius, aut peius ſe habeant. Cuius rei rationem Hippocrates in Aphoriſmis ita ſcribens reddit: In quo enim morbo ſomnus laborem affert, letale eſt: ſi uero iuuat, letale non eſt. Laborem autem hoc loco ſignificare noxam, notius ferè eſt, quam ut pluribus dici debeat. Si itaque ſomnus lædit, indicio eſt, calorem natiuum eſſe imbecillum, nec cauſas morbum efficientes poſſe ſuperare: contrà ubi iuuat, noxios humores probè concoqui per ſomnum ſignificat. Vtcunq; autem ſomnus ægrotantes iuuet, tamen non eſt omnibus ex æquo, nec quouis tempore illis concedendus. Si enim uiſcerum aliquod phlegmone laborare cœperit, ſomno nihil ægris magis noxium eſſe poteſt. Nam, quum per ſomnum, ut Hippocratis teſtimonio confirmatur, ſanguis interiora petat, cauendum unicè erit, ne inter initia phlegmones, ſanguine ad laborantem locum adhuc confluente, ſomnum ægris permittamus, modo, ne increſcat phlegmon, prohibere, quo nihil è re ægrotantis magis eſſe poteſt, uelimus. Arcendi itaq;, quoad fieri poteſt, in principio phlegmones uiſcerũ, quum adhuc ſanguis ſuperuacuus ad laborantẽ locũ cõfluit, à ſomno ægri ſunt, & ad uigilias potius transferendi, ut ſcilicet ſanguinis ad interiora cõfluxus, adeoq; phlegmones incrementũ, prohibeatur. Pari ratione inter initia peſtiferi morbi ſomnus unicè fugiẽdus erit, vt pote in quo cum ſanguine ueneni uis ad cor, & interiora corporis defertur. Sic ſuperioribus annis, quũ febris ſudorifica, quã Anglicũ ſudorẽ nominarũt, Germaniam inuaſiſſet, experientia cõprobauit, ei generi febris ſomno nihil fuiſſe nocẽtius. Cauendũ deniq; diligenter erit, ne in principiis acceſſionum ægris ſomnum permittat medicus. Nam cum hoc tempore uel horror, uel rigor, uel externarum partium refrigeratio accidat, ſanguisque, ac calor naturalis, humoresque omnes in profundum tum

ſomnus iuuet, an lædat ægris conſiderandum.

2. Aph. 1.

ſomnus non ſemper concedendus ægrotantibus.

ſõnus in principio phlegmonũ obeſt.

6. Epide. ſect. 5. Apho. 29

In principiis acceſſionum haud dormiendum.

q 2 abeant

abeăt, expedit magis per vigilias eorundem ad exterio ra tractionem moliri: quòd aliàs febres vix diſſoluătur, ac difficulter ad conſiſtendi tempus perueniant, fluxiones; ac cruditates multiplicentur. Neq; enim tum, ut in aliis ſomnis, humores ad uĕtriculum confluentes concoquuntur, ſed adaucti crudi potius permanent.

De inſomniis. CAP. VI.

NON tantum ſomni medico habenda ratio erit, ſed & inſomniorũ. Id quod verũ eſſe in Epidemiis Hippocrates confirmat, vbi ſic ſcriptum reliquit. Quæ per ſomnum, accidunt, necnon ipſa inſomnia conſideranda. Quibus utique verbis oculorum ſuſpectiones, oris hiatum, decubitũ, & alia quæ in prognoſticis recenſetur, Hippocrates expendenda eſſe innuit. Nec illa tantum, ſed & ipſa inſomnia, quòd ex illis interdum corporis affectum, corpusq; infeſtantes humores deprehendere liceat. Si enim quis ignem ardentem per inſomnium uideat, eum flaua bile infeſtari ſignificatur: ſi uerò fumũ, aut caliginem, aut profundas tenebras, ab atra bile. Pluuia uerò frigidi humoris abundantis index eſt. Nix, glacies, & grădo, frigidã pituitam portendunt. Porrò in iis tempori, ac alimento ſumpto mentẽ adhibere cõuenit. Nã, qui niue cõſpergi ſe putat, ſi hoc in acccceſſionis inuaſione cum rigore, aut horrore, aut refrigeratione fieri imaginatus fuerit, tẽpori potius, quã corporis affectui tribuendum eſt. At qui in declinatione huiuſmodi ſomniauerit, firmiorem humoũ redundantium frigiditatis indicationem nobis præbebit: idque adhuc magis, ſi nihil pituitoſorũ ciborũ aſſumpſerit, quibus in vĕtriculo contentis huiuſmodi quædã imaginatio fieri poteſt, etiãſi in toto corpore ſimilis affectus non exiſtit. Quod uerò corporis affectum inſomnia interdũ declarent, Galenus in libello de inſomniis aliquot hiſtoriis cõfirmat. Quidam enim ſomniauit crus alterũ lapideum euaſiſſe, ideoq; paulò poſt crus hoc in reſolutionẽ neruorũ incidit. Pugil quidã in ſanguinis vaſe ſe ſtare putabat, vt vix emineret: quapropter Galenus ſanguinis copia ipſum laborare, & vacuatione egere coniecit. Nõnulli, qui decreto

6. Epid. ſect. 3. aph. 16.

Inſomnia cur medico expendẽda.

Lapidea ſomnia.

cretoriè ſudaturi erant, lauari, & in aquæ calidæ lauacro *Lauare.*
natare ſe opinati ſunt. Sic inexplebilis bibendi imagi- *Natare.*
natio, uehementer ſitientibus accidit: ſicut inſatiabiliter *Bibere.*
edendi famelicis. Veneri indulgere, ſemine genitali *Edere.*
repleti. Videtur nanque in ſomno anima profundum *Venereis uti.*
corporis ingreſſa, externis ſenſilibus neglectis, corporis
affectum ſentire, & omnium quæ concupiſcit, tanquam
iam præſentium imaginationem arripere. Quapro-
pter, qui uix ſe mouere poſſe graui onere onuſti per ſo- *Grauari.*
mnium imaginantur, iis animalis facultas à multitudi-
ne humorum moleſtatur. Contra, qui uolantes ſe, aut ci- *Volare.*
tiſſime currentes ſomniant, iis corporis affectus leuis, *Currere.*
& expers ſuperuacuorum exiſtit. Qui in ſterquilinio,
& cœno uerſari ſe imaginantur, ii vel humores prauos, *Verſari*
& graueolentes, ac putridos habent: aut inteſtina copia *in ſtercore.*
ſtercoris oppleta. Contra, qui odoriferis locis ſe uer-
ſari arbitrantur, bonis humoribus abundant, & con- *Locis odoriferis.*
trarium planè corporis affectum obtinent. Verum de
ſomniis ſatis.

De uigilia. CAP. VII.

VT ſomnus mediocris confert, immodicus autem
noxa non uacat: ita quoque mediocres uigiliæ proſunt,
immodicæ autem obſunt. Quod Hippocrates etiam *2. aph. 3*
confirmat in Aphoriſmis ita ſcribens: Somnus, atque "
uigilia utraque ſi modum exceſſerint, malum. Quem "
admodũ enim ſomnus immodicus cerebrum plus æquo
refrigerat, & humectat: ita uigiliæ, ubi modum excedunt,
cerebri bonã temperaturam corrumpunt, ſenſus debili-
tant, uirtutem deiiciunt, cruditatem pariunt, adeoq; cibi,
potuſque concoctionem impediunt. Id Hippocrates e-
tiã affirmat, qui lib. 2. de vict. acut. morbo, apho. ultimo, "
in eum ſcribit modum: Vehemens uigilia, tum cibi, tum "
potionis cruditatẽ efficit. Nã per uigilias natiuus calor, "
adeoq; ſanguis, & ſpiritus ad exteriora mouentur, iuxta "
id Hipp. Vigilans circa exteriora manifeſtè calidior, cir *6. Epide.*
ca uero interiora frigidior: dormiẽs cõtrà. vt mirum nõ *ſect. 4.*
ſit, tum concoctionẽ impediri, ac cruditatẽ naſci. Vt hoc *aph. 12*
nomine vnicè cauendum ſit, ne uigiliæ modũ excedant:
ꝗ idipſum ſine maxima corporis noxa fieri nequeat.

DE REDVNDANTIA, ET INANINATIONE

SECTIO V.

Quot redundantiæ genera, & differentiæ.

CAP. I.

Redundãtia duplex. *Qualitatis.*

REDVNDANTIA, quæ Græcis medicis πλεονεξία dicitur, de Galeni ſententia duplex eſt. Vna qualitatis, in qua nuda qualitas citra humoris affluxum excedit. Sic certe Galenus lib.8. The.metho.c.i. febrilis intemperantiæ exceſſum, caloris πλεονεξίαν, id eſt, redundantiam, nominat. Eius autem tot ſunt ſpecies, quot ſunt intemperies ſimplices, nempe quatuor, calida, frigida, humida, ſicca. Alterá quantitatis eſt, ubi cibi, potusve, aut humoris in corpore

Quantitatis. *πλησμονὴ.* *Satietas*

tãta eſt quantitas, ut nobis moleſtiam pariat, aut morbũ aliquẽ conciliet. Quare duplex eſt eius generis redundantia, una cibi, quæ Græcis πλησμονὴ, Latinis ſatietas propriè appellatur. Quocirca nõ ſatis rectè, nec propriè nõ nulli Hippocratis, & Galeni interpretes, πλησμονὴν, repletionem interpretantur, quod in explicatione aphoriſmi vigeſimiſecundi primæ ſectionis aphoriſmorũ diffusè admodũ mõſtrauimus, ut hic repetere non ſit opus.

Satietas duplex. *Ad uaſa*

Cæterum ciborum redundantia, ſatietaſve, Galeno ſect. 2. Apho. Comm. 17. teſte, gemina eſt, ad uaſa ſcilicet, atq; ad uirtutẽ. Satietas ad uaſa eſt, ubi tanta ciborũ ingeſta copia eſt, ut hinc ampla uentriculi capacitas diſtẽdatur. Quam nunquam non guloſi, & uoraces homines incurrunt, ut qui cibum ingerere nunquã deſinũt, niſi illis ita diſtẽdatur uẽtriculus, ut amplius aliquid capere ne-

ad uirtutem.

queat. Satietas uero ad uirtutẽ, facultatẽ ve eſt, ubi plus cibi ingeritur, quam natura, aut facultas corpus noſtrũ gubernans ſuperare poſſit. Atque hæc ſanè non eſt niſi, ut Græci dicunt, πρός τι. Sæpe enim accidit, ut magna cibi copia nõ grauet facultatẽ robuſtã: contra uero imbecil-

becillam,exigua admodum, & mediocris alimēti copia non rarò grauat. Altera quantitatis redundantia humorum eſt,quando humores naturalem ſuam in corpore proportionem excedunt. Quæ autem ſit illa proportio,lib.1.ſectione 4.cap.1. eſt expoſitum. Huius autem redūdantiæ duo ſunt genera. Aut enim omnes ex æquo humores,aut unus duntaxat ex illis redundat. Nihil autem refert,ſiue ex æquo omnes humores, ſiue ſanguine redundare dicamus.Siquidem ſanguis uenarum non eſt ſimplex,& unius modi,ſed ex pituitæ,bilis utriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus. Proinde ii humores omnium conſenſu, uſuq; dicendi, ſanguinis appellatione deſignantur. Quòd ſi itaque humores omnes ex æquo,ſeruata tamen qualitatis mediocritate,ſuprà iuſtā menſurā,quātitatemve,uel,ut Galeni uerbis utamur,ſupra ueterem proportionem,& naturæ congruentem creſcunt, atque augentur, ut in bonis athletarum habitibus contingit,propriè πολυαιμία Græcis,ſanguinis copia Latinis uocatur.Aliis nominibus Galeno πληθώρα. & πλῆθος,ideſt,multitudo,& plenitudo nominatur. Nā ira libro 13.Therap.meth.c.6.ſcriptū reliquit,inquiēs, Vbi ὁμοτίμως,hoc eſt,æqualiter inter ſe adaucti fuerint humores,πλῆθος, & πληθώραν nuncupant. Quum autem æqualiter,ſiue ex æquo adauctos in plenitudine cū Galeno humores dicimus,non ita accipiendum erit, quaſi æqua ſit horū omnium in ea copia,& quantitas,alteriq; alterum non excedat:ſed quòd ſecundum ſuam,& naturalem proportionem omnes ſimul aucti ſint, & increuerint.Verum eſſe quod affirmamus,& uocē ὁμοτίμως idē planè ſignificare,quod proportione, metipſe Galenus libro ſecundo de compo medic.local.cap.1.cōfirmat, ubi in hunc modum plenitudinem,ſiue multitudinem deſcribit: πληθώρα,inquit,γίνεται τῶν τεττάρων χυμῶν ἀνάλογον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου: Plenitudo fit quatuor humoribus proportione auctis, aut ſolo ſanguine. Neque eſt, cur aliquem turbet, quòd hoc loco plenitudinem etiam eſſe tradat, ubi ſolus ſanguis ſupra modum,aut proportionē augetur. Nam, ut paulò antè eſt commemoratum, ſanguinē uenarum intelligit, qui purus non eſt,& ſimplex,ſed alios ſibi permiſtos humo-

Redundantia humorū genera.

Sanguis uenarum non eſt ſimplex.

πολυαιμία.

πληθώρα.

πλῆθος.

Multitudo.

Plenitudo.

Aequaliter eſſe auctos humores quid.

Obiecto diluitur.

res obtinet. Quod planè confirmant, quæ metipſe Ga-
„ lenus in libro de plenitudine ſcribit, ubi inquit: Fieri
„ haud poteſt, ut unquã in uenis tã exquiſitus, ſyncerusq́;
„ ſanguis cõtineatur, ut nihil, uel bilis, uel pituitæ, uel ſe
„ roſæ humiditatis inferatur. Vnde & ego in ſuperiori-
„ bus idem intelligendũ eſſe uolui, ſiue humores, ſiue ſan
„ guinem abundare dicerem: quippe immiſtus, & ab aliis
„ humoribus ſyncerus ſanguis nunquàm in uenis contine

Πολυαιμία ab εὐαιμία diſtat. tur. Hæc ille. Cæterùm ex iam dictis omnibus perſpicuum euadit, πολυαιμίαν ab εὐαιμία non parum diſtare. Nam, in πολυαιμία qualitatis tantùm mediocritas ſeruatur, in εὐαιμία uerò ſanguis, qui ex quatuor humorum naturalium æqualitate conſtat, & qualitate, & quãtitate, ut in libro de plenitudine teſtis eſt Galenus, naturalis exiſtit, adeoq́; exceſſus omnis expers. Quod de πολυαιμία diximus, id etiã ad πληθώραν, & πλῆθος transferẽdum erit, quòd in iis etiam ſeruata qualitatis mediocritate, in quantitate duntaxat exceſſus ſit. Galenus tamẽ ſect.2. Apho.com.17. πλῆθος etiam interdum uocari ſcribit exiguam ſanguinis corruptionẽ, quæ ad naturalem habitũ redire poteſt. Porrò in libro de plenitudine Galenus πληθώραν, ſiue multitudinem fieri ſcribit, quũ, aut cũcti pro ueteri proportione aucti fuerint, aut unus ex

Plenitudo ſimpliciter. iis exiguum quendã exceſſum acceperit. Prior quidem ſimpliciter plenitudo, ſiue multitudo appellatur: altera

Plenitudo cũ adiectione. autem cum adiectione eius, qui exceſſum illum accepit, humoris, uel ſanguinea, uel pituitoſa, uel binoſa, uel melancholica nominatur. Quod ſatis confirmãt, quæ à Galeno li.2. de compo. medica. local ſcribuntur, quum, inquit: Quando alius quiſpiam humor auctus fuerit, ueluti eſt pituita, & flaua bilis, itemq́; nigra, eiuſmodi auctionẽ nõ ſimpliciter multitudinem, & plenitudinẽ, ſed cum adiectione pituitæ, aut flauæ bilis, aut nigræ plenitudinẽ dicimus. Atq; hinc eſt, quòd Galenus in libro de plenitudine, quatuor eiuſdẽ eſſe ſpecies diſerte ſtatuat, nempè ſanguineam, bilioſam, pituitoſam, & melancho-

Sanguinea. licam. Sanguinea itaque eſt, in qua ſanguis purus reliquos humores auctos uehementer, aut magnopere excedit. Nam, quum is ſanguis ſecundum etiam naturalem proportionem reliquos in uenis humores ſemper exuperet,

exuperet, neceſſe eſt, ſi exiguum ſupra eam, quæ ex æquo facta eſt, auctionem in ſanguinea plethora exceſſum accipiat, magnopere excellat. Id quod Galenus loco paulò ante citato iis innuere uerbis uoluit: Poteſt » igitur, ait, ſanguis in plethoricis affectibus uehementer », præcellere, aliorum humorum nullus. Nam, ſi illorum », aliquis plurimũ auctus fuerit, cacochymia, non multi- », tudo, aut plenitudo nũcupatur. Sed de cacochymia poſt », fuſiùs. Sanguinea quidem plenitudo, corpus rubicundũ efficit.

Bilioſa.

Bilioſa eſt, in qua bilis cæteros adauctos humores parum ſuperat. Hæc ſubpallidum corporis colorem reddit:

pituitoſa.

pituitoſa, in qua pituita alios humores proportione ſua inauctos excedit. Hæc albeſcere corpus facit.

Melancholica.

melancholica, in qua cæteros, qui ex æquo increuerunt, melancholicus humor ſuperat. Hæc nigrius corpus efficit. Multitudo autem, ſiue plenitudo ſimpliciter dicta, gemina exiſtit, una ad uaſa, ad uirtutem altera.

plenitudo ad uaſa.

Ad uaſa eſt, in qua humores adeò exuberant, ut uenas quoquouerſum inflent, ac diſtẽdãt. Cùm igitur amplam uaſorum capacitatem prorſus hæc plenitudo impleat, rectiſſimè, & apud omnes peruulgato nomine, plenitudo ad uaſa nominatur, uaſorumque apertiones, & rupturas molitur.

Ad uirtutem.

Ad uirtutem plenitudo, eſt ea, quæ ad uires comparatur. Etſi enim in ea uaſa, nec tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen in illis eſt reconditum, quàm ut à natura regi, gubernarique poſſit. Accidit igitur hoc nomine, ut mediocris ſæpenumero plenitudo infirmiori naturæ, ac facultati moleſta ſit, & grauis, ideoque meritò plenitudo ad uirtutem dicitur. Hæc humores, ſi diu duret, ad corruptelam ducit, & fluxionem particulis in corpore imbecillioribus tranſmittit.

κακοχυμία.

Porrò ſi unus in toto corpore humor abundat, uerbi gratia, pituita, utraq; bilis, aut ſeroſus humor, *κακοχυμία*, Latinis uitioſus humor, ſuccusve appellatur. Quod ſatis teſtatur Gal. li. 11 The. ca. 6. ubi cacochymiã ita deſcribit: *ὅταν ἤδη ξανθῆς χολῆς, ἢ ἢ μελαίνης, φλέγματος, ἢ τῶν ὀῤῥωδῶν ὑγρῶν μεστὸν γένηται τὸ σῶμα, κακοχυμίαν καλοῦσι*: Vbi flaua, uel atra bile, uel pituita, uel ſeroſis humoribus corpus refertum fuerit, cacochymia uocatur. Sic etiam in libro de plenitudine,

nitudine, ubi unus tantum in corpore humor pluri-mum abundat, cacochymiam appellari ſcribit. Rectiſ-ſimè uero hoc genus redundantiæ, cacochymia Græcis dicta eſt. Cum enim fieri non poſſit, ut unus aliquis in corpore plurimum redundet humor, quin idem prauam etiam induat qualitatem, utrunque exceſſum tum in qualitate, tum quantitate Græci hoc nomine ſignificare uolentes, κακοχυμίαν appellauerunt. Hoc nomine certè innuentes humoris non tantum redundantiam, ſed & prauam quoque qualitatem. Hinc Galeno alio nomi-ne διαφθορά, id eſt, corruptela nuncupatur: Quanquam ſect. 2. Apho. Com. 17. ita nominari ſcribat uitium ita magnum, ut non poſſit iterum per naturæ concoctio-nem ad priſtinam bonitatem humoris redire. Quare non ineptè deterior cacochymia nonnullis hæc corru-ptela nominatur. Quando autem humores maligna, & peruerſa ſunt præditi qualitate, κακοηθία peculiari nomi ne appellatur. Quod autem in cacochymia non ſolum in quantitate, ſed & qualitate uitium ſit, ex eiuſdem ge neratione abunde patet. Nam, ut Galenus libro. 3. de tempe. cap. 3. ſcribit, cacochymia multis fit ex prauis, & uitioſis cibis, aliis uero ex corruptela, & putredine. Si itaque ex iis, quæ iam diximus, fit cacochymia, in illa ſit qualitatis uitium oportet. De corruptela nanque, & pu-tredine, quin qualitas in iis praua ſit, nemo dubitat. In prauis autem, & uitioſis cibis ineſſe prauam qualitatem, horum denominatio ſatis docet. Sole igitur meridiano clarius eſt, toto cœlo errare recẽtiores, ac barbaros me-dicos, qui cacochymiam eſſe definiant, ubi in qualitate duntaxat peccant humores. Conſtat enim ex iam dictis in cacochymia non ſolum prauos, ſed etiam immodicè auctos, & accumulatos eſſe, adeoque etiam quantitate peccare humores. Cæterum, ſi in habitu corporis eius ge neris redundantia, quæ cacochymia dicitur, fit, peculia-ria conſequitur nomina. Quæ enim à bile fit per uniuer ſum corpus ſparſa, icterus, & à Latinis morbus regius: quæ ab atra bile, elephantiaſis: quæ à pituita, leucophle-gmatia dicitur. In partis alicuius ſubſtãtia imbibito hu more à bile flaua, herpes, & eryſipelas: ab atra, cãcer, uel ſcirrhus: à pituita, œdema: à feroſo humore in uẽtre col-

lecto

Cacochymia, cur dicta. *διαφθορά. Corruptela.* *κακοηθία.* *Recentiorum medicorum error.* *Icterus.*

lecto, aſcites, in teſticulis, hydrocele dicitur. Hæc certè eſt legitima generum, ac ſpecierum redundantiæ partitio, quam pauci admodum tenent, quòd magna pars medicorum, etiam in iſta ueritatis luce, Arabum, & Barbarorum Commenta mordicus adhuc teneant, illisque toti, ſpretis, & contemptis Galeni, aliorumque optimorum Scriptorum monumentis, addicti ſint, & è turbidis lacunis, quàm puriſsimis riuulis, medicinæ principia haurire malint. Sed permittamus hos ſuo more inſanire, & ineptire, nos uerò prædictas redundantiæ differentias memoriæ gratia breue in ſchema aliquod congeramus.

Redūdātia duplex exiſtit.
- Qualitatis nudæ citra ullum humorem, ut caloris exceſſus.
- Quāti tatis.
  - Cibi, πλησμονὴ Græcis, ſatietas Latinis dicta. Eſt duplex.
    - Ad uaſa.
    - Ad uirtutem.
  - Humorū in toto corpore.
    - Oīum, Græcis πληθώραν & πλῆθος, plenitudo, & multitudo Latinis. Eſt itidem duplex.
      - Ad vaſa.
        - Sanguinea.
        - Bilioſa.
        - Pituitoſa.
        - Melancholica.
      - Ad uirtutem.
    - Vnius, Græcis κακοχυμία, Latinis uitioſus ſuccus, humorve, uel ſucci uitium appellatur.

Quid

Quid uacuatio, & eiuſdem genera, ac differentiæ.

CAP. II.

Vacuatio quid. *Vniuerſalis.* *Particularis.* *Sponte facta uacuatio.* *Naturalis, & opportuna.*

CVM hactenus redundantiæ genera, & differentias retulerimus, reliquum eſt, ut nunc quoq; uacuationum, quæ illis contrariæ ſunt, genera, & differentias exponamus. Vacuatio uerò, ut hoc initiò expediamus, non eſt niſi humorum in corpore ſua quantitate moleſtantium excretio. Cuius quidem duo ſunt primaria genera, una enim uniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis, ſeu generalis eſt, quæ ſuapte natura totum uacuat corpus: aut quæ ab uniuerſo corpore humores, & excrementa educit. Huiuſmodi ſunt, ſanguinis quouis modo profuſio, purgatio, uomitus, per urinā excretio, ſeu mictio, ſudor, balneum, præſertim aquarū diſcutientiū, & aereum appellatum hæmorrhoides, uenus, inſenſilis tranſpiratio, medicamenta diſcutientia toti corpori admota, ſomnus à uacuatione admiſſus, uehemens exercitium, multa frictio, & præter hæc omnis inedia. Atqui prædicta per ſe quidem totum uacuant corpus, inedia uerò ex accidente, ut ſuo fuſius loco dicemus. Particularis uacuatio eſt, quæ partem dūtaxat aliquam excrementorum onere preſſam uacuat, leuatque. Quo in genere eſt cerebri per palatum, & nares expurgatio quidē euidēs, per aures, & oculos obſcurior: excreatio, quæ pulmonis, & thoracis uitia excutit: uentriculi per uomitum, & aluum: inteſtinorum per ſolam alui deiectionem: iecoris, & lienis, per urinam, & aluum: renum, & ueſicæ, per urinam: muliebrium locorum, per menſtruas purgationes: & quæcunque aliæ uacuationes, quæ unicam duntaxat partem excrementis ſuis leuant. Cæterum iam dictorum uacuationum generum unumquodque aliàs per ſe ſuaque ſponte, alias arte completur. Sponte facta uacuatio eſt, quæ citra ullam medicationem quippiam è corpore profundit. Atque id quidem interdum naturā duce, quæ dum nos rectè moderatur, & integrè ualet, quicquid uitioſum eſt, aut redundat, id omne copore excludit, eſtque, ac dicitur tum naturalis, & opportuna uacuatio. Interdum

uerò

uerò natura imbecilior, ignauiorque humores non ualẽs in corpore regere,atque cohibere, eos prorſum diffluere ſinit,imò etiam quàm robuſtior,ualidiorque conſtat,tanta plerunque copia,uel acrimonia laceſſitur, vt infeſti humores è vaſis,receptaculisq; ſuis proprio impetu foras exiliát,naturæ aſpernantes imperiũ. Vtriuſque generis ſymptomatica, irrita,præter naturam,nulliusque uſus eſt vacuatio, quòd benignus, atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè nullo delectu erumpat. Artificioſa uacuatio nominatur, quæ externi ſubſidii ope excitatur. Ea rurſus bipartitò ſcinditur.Vna quippe legitima exiſtit;quæ quod qualitate, uel quantitate negotium faceſſit, duntaxat educit. Altera huic aduerſatur extraordinaria,qua utilis,&qui in nullo uitio eſt,humor exigitur. Hæc medentium culpa,uel inſcitia,qui neque quod iuſtum,neque quod idoneum eſt,perſpectum habent,decernitur. Hæc ſunt vacuationum omnium genera,quibus redundantes, ac noxii omnes è corpore eiiciuntur humores.Quoniam verò in uſu,exercitationeque medendi uniuerſales vacuationes particularibus anteferuntur, operæ prætium fuerit de uniuerſalibus hic primum ſermonẽ nos inſtituere, a venæ ſectione exorſos.

Symptomatica.

Artificioſa.

Legitima

Extraordinaria.

De venæ ſectione.

In quibus morbis ſecanda uena. CAP. III.

CVM per uenæ ſectionem,Galeno etiam ſuffragante, uniuerſa humorum multitudo, ab uniuerſo corpore æqualiter uacuetur, ſatis conſtat hanc morborum omnium quicunque ex ſanguinis affluentia, & ubertate, uel ex quauis illius eruptione ortum acceperunt, propriam, conuenientemque medelam eſſe, ſiue præſentes ii ſunt, ſiue duntaxat imminent. Quocirca educendæ plethoræ, plenitudinive vnicum, ac proprium remedium ſtatui debet uenæ ſectio, eius præſertim, quæ ad uaſa dicitur. Ex ea nanque plenitudo ad mediocritatem redit, dolores extenſione placantur, corpus grauta onere leuatum erigitur, & quaſi recreatum alacrius, expeditiusque fit ad functiones omnis generis obeundas.

Plenitudini cur uenæ ſectio competat.

obeundas.Eadem quoque innatum calorem liberalius uẽtilans,arctioresque uias,& meatus reſerans, morbos arcet, in quorum idipſum diſcrimen adducebatur. Quod ſi fortè ii morbi per incuriam inſederint, uenæ ſectio immodicam plenitudinem ſubtrahens efficit, ut natura iam dominatrix, & expedita pondere, reliquis humorũ uitiis deinceps imperet, idque cõcoquat,quod ſibi reddere poteſt familiare, expellat,quod prorſus inu tile nunquam poſthac futurum eſt idoneum. Quin etiã, ſi quis morbus ex plenitudine in quampiam partem in uaſit,illa influentem etiam num humorem in diuerſum reuellit:eum uerò,qui iam influxit, deriuat in latus, & uacuat,hocque modo prorſus morbum depellit. Si nerò plenitudo,quæ ad uires refertur infeſtat,non ſemper ſanguis mittendus eſt.Fieri enim poteſt, ut crudus per corpus ſit coaceruatus humor,quo preſente, ſecta uena bonum duntaxat ſanguinem uacuat,malum uerò,qui in primis maximè uenis circa iecur,& meſenterium colligitur,in uniuerſum trahit corpus,ut fuſiùs li. iii.de tuẽ. ſani. capite v.Galenus oſtendit. Virtus etiam prius ab eiuſmodi affectu exoluta, per ſanguinis miſſionem in extremum malum recidet,ut nequaquam ſubinde reparari queat. Neque enim parum in uena ſecta diſſoluitur uirtus, ut capite ſexto libri de curandi ratione per ſanguinis miſſionem plenius Galenus docet.At,quia in ple ntiudine ad uires, imbecilla facultas opprimitur, ne qua illinc putredo, alia ue humorum corruptela emergat,confert quidem, & conducibilis eſt interdum modi ca ſanguinis miſſio.Veruntamen,ſi morbus necdum adeſt,nec inſtat,ea plenitudo minuetur cõmodius inediis, moderata exercitatione, atque iis, quæ ad concoquendum iuuant.qua ſane ratione in peſtilenti cœli conſtitu tione,alias tenui uictu,alias uenæ ſectionem ſanguis in fra modum adducendus eſt, ut paucum natura purius conſeruet, nec tam facilè à putri contagione labefactari ſinat. Quapropter diligenter in ſanguine mittendo plenitudinis non ſolum ſpecies, ſed & eius tum quantitas, tum qualitas diſtinguẽdæ erunt. Plenitudinis autem ad uaſa, tenſio nota eſt.Ideoque quantum tenſionis ſenſus augetur, tantum etiam ea plenitudo creſcit.

In pleni tudine ad uires non ſemper uena ſecanda.

plenitudines ut diſtinguẽdæ.

Eius

Eius autem,quæ ad uires refertur grauitas indiciũ eſt. Et quantò grauior ſibi homo uidetur, tãtum etiam hæc ipſa plenitudo aucta erit. In priore itaque copioſius, in altera parcius ſanguis mittendus. Quod ad qualitatem attinet,conſiderandum certè erit, num plenitudo ſanguinea, biliosa, pituitoſa, aut melancholica ſit. id quod ex colore dignoſces, memor colorem humorum eſſe, ſi quidem vniuerſum corpus in externo tum calore, tum frigore mediocriter ſe habeat, indicium. In ſanguinea namq; plenitudine abundantius; in aliis tribus,pro humoris exuperantis ſpecie,parcius ſanguis mittendus. Cæterum in utraque plenitudine, ubi opus eſt,celeriter vacuandum erit. In ea,quæ ad uaſa nominatur,antea quam in partes corporis,maximè nobiles,decumbat,& in iis phlegmonem, aut alios præter naturã tumores excitet:imò priuſquam ſua copia ſubitò ſuffocet,uenarumq; ruptiones afferat: in ea,quæ ad uires refertur,priuſquam in putredinem incidat, aut cum impetu in partes corporis irruat,&in iis tumorem,præter naturam excitet,ut plenius capite quinto libri de curandi ratione Galenus docet. Cæterum vena ſecanda etiam in omnibus morbis, qui ortus ſui cauſam ex ſanguine habent,ut ſunt continens febris,& omnis generis phlegmones,item febres putridæ tũ continuæ,tum intermittentes,in quibus obſtructionis, & putredinis præcipua, aut certè adiuuans, concomitanſque cauſa eſt immodica plenitudo, & alii,qui ex ſanguinis copia, & illapſu procreantur.

Qualitas plenitudinis.

In utraque plenitudine celeriter uacuãdum.

In quibus morbis ſecanda uena.

Scopi mittendi ſanguinis quot. CAP. IIII.

QVI de miſſione ſanguinis conſilium inire tentat, huic decem præcipuè accurata diligentia expendenda ueniunt, ut quæ non ſolùm, quando ſit mittendus ſanguis demõſtrant, ſed & mittendi ſanguinis quantitatem præfiniunt. Proinde rectè a medicis mittendi ſanguinis ſcopi nominantur,quòd in illos uenam ſecare uolentes intentos eſſe,& eo uniuerſa conſilia ſua dirigere oporteat. Primus,& maximè proprius mittendi ſanguinis ſcopus eſt,magnitudo morbi. Si enim magnus, uehemenſque

Scopi mittendi ſanguinis decem.

1 Magnitudo morbi.

vehemenſque fuerit morbus, ſanguinem mittemus, etiamſi nulla plenitudinis nota adeſt. Sic incipiéte phlegmone, aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem, citra plenitudinem, ſanguinem mittere expedit. Quippe ex ictu, aut caſu ex alto loco partes corporis afflictæ ſanguinem ad ſe præter naturam trahunt, adeoque phlegmones in iis excitandæ occaſionem præbent. Proinde ne id fiat, ſanguis, quem alliciunt, per venam ſectam auertendus erit. Dolorem autem attrahere, & fluxiones concitare, notius eſt, quam ut pluribus dici debeat. Ad partes autem imbecilliores, reliquas ſua ſuperuacua reponere itidem notũ eſt, & nos hæc omnia copioſè in capite octauo libri de curandi ra-

2 tione per ſanguinis miſſionem tradidimus. Alter ſcopus in ſecanda vena priore non minus proprius, ac neceſſarius, eſt uirium robur, & imbecillitas. Nam non ſolum in ſanguinis miſſione, uerum etiam in omni alia uacuatione maximi refert, lãguidas, & imbecillas uires à robuſtis internoſcere. Hæ ſiquidem largam, illæ uerò nullam uacuationem ferunt. Quod ſi itaque robur ualidum fuerit, & mittendi ſanguinis neceſſitas incubuerit, ſanguis audacter detrahendus. Sin inualidum fuerit, aut nihil, aut parum ſaltem ſanguinis auferendum.

Viriũ robur, & imbecillitas

Aetatũ ratio. Et ſub hoc altero ſcopo ætatum quoque ratio, ſenum præcipue, complecti poteſt. Nam, ut capite nono libri de curandi ratione per ſanguinis miſſionem Galenus inquit, nulli, qui in ea ætate conſtitutus eſt, robur ineſt.

Senes. Viribus autem maxime imbecillis eſt ſenectus, quæ decrepita nuncupatur, quapropter nullam uenæ ſectionem tolerat. Qui igitur reliquum uitæ calorem ſecta uena cum ſanguine profundit, moribundum præcipitat ſenem. Hinc Galenus poſt ſeptuageſimum annum, modo uires parum ualidæ ſint, & ſanguine haud abundet, ſenibus uenam tundendam eſſe prohibet. Quod ſi uero in hac ætate conſtituti, multi ſanguinis fuerint, uireſque robuſtas habuerint, ſi ita morbus iubeat, iis etiam ſecandam eſſe uenam præcipit.

Pueri. Puerorum autem ætas uiribus quidem abundat, cæterum, quia corpus calidum, & humidum, molle, tenerum, ac patẽs obtinet, multo tenui humore confertũ, quod ſponte ſua aſſiduè

diſcutitur

diſcutitur,ac defluit,ſanguinis miſſioné tutò non feret: quantum enim ex incidenda uena moliendum fuerat, id ultro ex corporis natura præſtatur. Cùm itaque pue rilis ætas ex ſeipſa habeat,unde naturaliter uacuetur, uacuantis præſidii haud eget.Quapropter Galenus pue ris ante quartumdecimum ætatis annum uenam ſecandam eſſe non putat. Quod profectò non ſimpliciter de omni uenæ ſectione,& ſanguinis miſſione, ſed de pleniore illa,ueteribusq; conſueta audiendum erit.Nã mo deratam,& hodie uſitatam,quæ tum uiribus, tum plenitudini aliqua ex parte reſpondet,non tuntùm pueri,ſed & ſenes etiam ferunt. Sic noſtra tempeſtate in decrepi ta ætate,quæ graui,urgenteq; pleuritide,aut peripneumonia torquetur,ſanguinem mittimus. Sunt etiam, qui quinto,aut ſexto ætatis anno tres ſanguinis, aut quatuor uncias emittẽtes,pleuritidẽ,& alios grauiores mor bos ſanarunt.Et Auenzoar Arabs filio ſuo trimo ſe utiliter uenam tudiſſe commemorat.Nonne ſponte,inſtinctuq; naturæ pueris ſanguis interdum abundè prodit è naribus,nulla corporis,aut uirium iactura?Cur igitur, qui graues morbos experiuntur, non illorum etiam remedia ſuſtinerent?Sed ea de re aliàs plura.Quæ inter ſe nectutem, & pueritiã mediæ interueniunt ætates, quoniam firmis uiribus,& corpore bene conſtituto tenẽtur nulla uacuandi præſidia,adeoq; nec uenæ ſectionem me tuunt. Prædictos tres ſanguinis mittendi ſcopos Hippocrates pro antiqua loquendi ratione breuiter admodum hac complexus eſt ſententia:In acutis morbis ſanguinem mittes,ubi magnus fuerit morbus,& æger ætate florens,& uirium robur affuerit. Tertius ſcopus ſecandæ uenæ,eſt natura corporis.Natura autem non eſt niſi temperamentum, quod ex quatuor elementorum commiſtione conſtat. Qui enim natura calidiores ſunt, amplas obtinent uenas, Galeno etiam lib.2. de tempe. cap.5.atteſtante,multoq; abundãt ſanguine, ideoq; copioſam ferunt uacuationem. Contrà, qui frigidi ſunt natura, anguſtas venas habẽt,& exigui ſunt ſanguinis, proinde ſanguinis miſſionẽ largã,haud tolerant.Sic humidi naturà,iis, qui ſicci ſunt,uenæ ſectionẽ magis ſuſtinẽt.Quartus ſcopus eſt corporis habitus,qui ſi mol-

An pueris ante decimum quartum annũ tũ denda uena.

3 *Temperamentũ corporis.* *Natura quid.*

uabl u corpori.

4 lis,tener,& rarus eſt,imbecillus ſit,& diſſolutioni obnoxius oportet. Proinde cũ promptę diffluat,& ex ſe reſolutioni idoneus ſit,uacuationem ferre non poteſt. Cõtrà,qui denſus, firmus, ſolidusque eſt, paucá è corpore diſſipari ſinit,ideoq; largam vacuationem ſuſtinet. Qui præpinguis, & obeſus exiſtit, quanquam minimũm diſcutitur, tamen quia anguſtis eſt uenis,parumque ſanguinis habet difficilè uenæ ſectionem ſuſtinet. Qui mediocriter graciles ſunt habitus, Galeno loco paulò antè citato teſte, cum uenarum laxitate coincidunt, idcirco copioſam uenæ ſectionem ferrè poſſunt. Nec temerè dictum eſt, mediocriter graciles. Si enim admodum graciles ſunt, copioſam ſanguinis miſſionem haud tolerant. Habent nanque, & illi ſanguinem exiguum. Nulla enim alia de cauſa tam uehemẽter graciles euaſerunt, quàm quòd ſanguinis copia, adeoque

5 *Tempus anni.* alimento deſtituti, & plurimum extenuati,atq; exiccati ſunt. Quintus in tundenda uena ſcopus eſt anni tempus,quod nũm calidum,an frigidum ſit, expendendum medico erit. In calido enim tempore improbè uacuati, Galeno lib.i.ad Glauconem teſtè, ſyncope,& reſolutione intereunt. Quippe calor ambientis è corpore foras euocatum ſpiritum diſcutit, reſiccatque corporis habitum,& imbecilliorem reddit. Proinde tum omnino à ſanguinis miſsione abſtinendum erit. In frigido tempore corpus refrigeratur,idcirco ſanguinis miſſionem impedit. Quid enim attinet corpus antea abundè ſatis refrigeratum,ſanguinis detractione magis refrigerari?

Ver ſanguini mittendo accommodatiſsimum tempus. Igitur accommodatiſſimum tempus mittendo ſanguini Ver ipſum,quod planè temperatum eſt, adeoq; neq; nimis calidum, neque ſupra modum frigidum, & ſucci uiriumque plenũ. Atq; hoc certè nomine Vere ſecta uena præcauendis morbis idonea eſt. Quod Hippocrates etiã in Aphoriſmis cõfirmat inquiẽs. *7.apho. 54.* Quibus ſanguinẽ mittere cõfert,iis Vere detrahere prodeſt. Galenus quoque cap.7.libri de curãdi ratione ꝑ ſanguinis miſſioné, ſeſe multos podagricos,aliiſq; morbis obnoxios ſanguinis miſſione principio Veris facta curaſſe,& ne ſubinde in eos morbos inciderẽt, præcauiſſe teſtatur. Et ſtatim *Quando in Veris* quidẽ ĩcipiẽte Vere ſanguis iis eſt mittẽdus, qui Verno

tempore

principio & quando in ultima eius parte ſanguis mittendus ſit.

tempore morbis capiũtur. In extrema uerò eius parte, iis eſt mittẽdus, qui in æſtate corripi morbis ſoliti ſunt. Atque hæc ſanè diſtinctio prodeſt ad rectè intelligẽdos Galeni locos, qui prima facie inter ſe pugnare uidẽtur. Is enim interdum κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἦρος, ideſt incipiẽte iam uere: nonnunquam πρὶν ἄρξασθαι τὸ θέρος ἐν τοῖς τελευτίοις τοῦ ἦρους, hoc eſt, priuſquam æſtas incipiat in poſtrema Veris parte, ſanguinem ad præcauendos futuros morbos mittendum eſſe hortatur. Poſt uer autumnus, dein hyems, omnium uerò minimum æſtas ſecandæ uenæ apta. Sextum, quod in ſecanda uena conſideratur, eſt regio. 6

Regio.

Ea nanque ſi feruens, & arida fuerit, multum calidi innati, uiriumq́; multum etiam peccantis humoris è corpore haurit, ac diſcutit: hincque adeò uires comminuuntur, pauciorque ſanguis in uenis manet. Qui igitur in ea degunt, parciores in mittendo ſanguine eſſe conuenit. Regio autem frigidior, & humidior, innatum calorem, humoresq́; intus coercet, horumque minimum diſſoluit, quocirca ſanguinis miſſionem melius tolerare poſſunt. Porrò in extremè frigida regione, ut eſt, quæ in Aquilonem deuergit, ſanguis frigore ueluti conglaciatus uacuationi uix cedit, ſed, & partes interiores ſi ſuo calore, aut ob ſectam uenã, aut alia ob cauſam, deſtituantur, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. In hac igitur regione conſtituti, ſanguinis miſſione abſtineant. Quæ uerò inter illas intercedit regio temperatior, largam ſanguinis profuſionem tolerat. Proinde eadem eſt regionis, 7
quemadmodum etiam cœli ſtatus, quæ temporis ratio.

Victus præcedens.

Septimo loco in ſanguinis miſſione uictus ratio, quæ præceſſit, conſideranda uenit, num ſcilicet pluribus cibis, & potionibus, iisq́; multum nutrientibus uſus ſit æger, an contrà. Si enim largo eſt uſus cibo, & ſic per intemperantiam crudorum humorum copiam congeſſit, huic certè ſanguis mittendus non eſt. Id quod etiam confirmat Galenus, qui cap. 7. libri de curandi ratione per ſanguinis miſſionem ita ſcribit: Incontinentes, inquit, ebrios, ac gulæ deditos, neque purgatione, neque ,, ſanguinis miſsione magnopere iuuabis. Nam per uictus ,, intemperantiam crudorum humorum copiam celeriter ,,

„ coaceruant.Sin mediocri cibo contentus fuit, & uacua-
„ tionem tolerare poteſt,huic intrepidè, re ita poſtulan-
8 te, ſanguinem detrahes.Octauo loco,qui uenam ſecare
Conſuetudo. cupit,is conſuetudinem conſiderat,neceſſe eſt. Siquidem habet hæc ipſa plurimum momenti, Galeno lib.i. cap.13.ad Glauconem teſte,tum ad alia omnia,tum maximè ad uacuationis indicationem.Alii enim nunquam ſunt uacuationem anteà experti,neque integram pertulerunt, largoq; cibo uſi ſunt. Quapropter ſanguinis
Cōſuetudo quid. miſſionem mediamq; citra noxam non ferent. Quum enim conſuetudo procliuitas quædam,ac facultas ſit eodem modo ſemper agendi, aut patiendi, in rebus naturæ tam amicis,quam aduerſis uſu comparata, ſi quid ægro inſolitum,iniucundum,quodq; extimeſcat, obiiciatur,id ſine magno detrimento, ſæpe etiam ſine graui periculo, ſubire haud poterit. In quo genere cum ſit ſanguinis miſſio, hanc uacuationem ſine metu, ac plerunque animi deliquio, ſi meticuloſus ſit, & uacuationem nunquàm antè expertus, ſed liberali cibo ſemper uſus,non ſuſtinebit Alii contrà vacuationibus ſunt aſſueti,& parco cibo utuntur. hos itaque, modò reliqua conſentiant, intrepide uacuare conuenit. Igitur uenæ ſectionem iam experti, modò uires crebra uacuatione nondum læſæ ſint alacrius, ac leuius eam perferent,quàm inexperti. Conſiderandum etiam in mitten-
9 *Exercitia.* do ſanguine erit, num is, cui tundendam uenam ſuſcepimus,exercitiis,aut otio uſus fuerit. Quippe, qui crebrò exercitiis utuntur, quòd eam ob cauſam pauca in corpore ſuperuacua congerant, parcius ſunt uena ſecta uacuandi. Contrà,qui hæc ipſa prorſus negligunt, & in otio uniuerſam ſuam tranſigunt uitam, aut exerci-
10 tiis ſaltem rarò utuntur, largius ſunt uacuandi.Deni-
Excretionum ſuppreſſio. que in ſecanda uena expendendum erit, num conſuetæ excretiones ſupprimantur, aut non, uerbi gratia, in uiris accuratè ſcrutandum, num hæmorrhoides ſolito profluant tempore, aut in uniuerſum cohibeantur. In mulieribus autem, num ſtatis temporibus menſes erũpant,aut prorſus ſupprimantur. Quibus enim tum uiris,tum mulieribus ſolitæ excretiones præter naturam retinentur,ſine noxa omnes ſanguinis miſſionem ferre

poſſunt.

poſſunt. Quod ſi uerò illis mediocriter exeant, ubi per eas corpus abunde purgatum fuerit, aliam uacuationē non requirent.

Quæ uena incidenda. CAP. V.

INMITTENDO ſanguine accurata diligentia expendendum erit, quæ uena in quouis partium affectu ſecanda ſit, interna ſcilicet, media, humeralis, poplitis, an ea, quæ iuxta malleolum eſt: tot enim hodie tundi conſueuerunt uenæ: id quod ex laborantis partis ſitu maximè indicatur. Nō enim ratio ſolùm; uerum etiā uſus ipſe oſtendit, aliam alii parti uacuationem congruere. Situs itaque eam uenam incidendam commoſtrat, quæ in laborante partem inſerta, cum ea ſocietatem, cognationemq; habet. Quippe hæc humorem à laborante ſede prolicit. Interna itaque, quam iecorariā in dextro brachio, in ſiniſtro autem lienarem, hodie facientes medicinam baſilicam uocant, ſecanda, ubi partes quæ infra ceruicē ſunt, uerbi gratia, latera, pulmo, cor, iecur, lien, aut uentriculus laborant. Externa uerò, quam humeralem, & cephalicam nominant, incidenda, ubi partes, quæ ſupra collum ſunt, facies nimirum, aut caput, affliguntur. Media, quam alio nomine communem, nigram, funem brachii, matrem, & medianam barbaram ſectantes medicinam appellant, tum ſecanda erit, ubi interna, uel externa parti laboranti propria obſcurior fuerit: ab utriſque enim iam dictis uenis diducitur. Vt autem omnes prædictæ partes uenæ ſectione in gibbero facta iuuantur: ita quæcunque iis inferiores ſunt; eorum, quæ in poplite, aut malleolis inciduntur. Prædictis uerò inferiores ſunt, quæ iuxta coxam, ueſicam, & uterum ſunt. Renes autem ambigunt, ſiquidem inferiores ſunt iis, quas prius recenſuimus, collo nimirum, ac thorace: ſuperiores autem iis, quas ſecundo commemorauimus loco, coxa ſcilicet, utero, & ueſica. Quapropter uenæ ſectionibus in gibbero factis interdum auſcultant, quando utique phlegmone recens fuerit, ac ſanguinis copia, ſiue plenitudo

Quot uena hodie ſecētur.

Interna uena quādo tundenda.

Externa

Media.

Venæ poplitis & malleoli.

Renes ambigunt.

aderit. Qui uerò affectu illo laborant, quem propriè nephritim nominant, hos eam, quæ in poplite eſt, incidere oportet, aut omnino eas: quæ in malleolis ſunt.

In ſanguinis miſſione rectitudo ſemper obſeruanda. Rectitudo quid.

Cæterùm, non indiſcriminatim quæuis prædictarũ uenarum ſecanda erit, ſed in mittẽdo ſanguine ſemper τοκατ' ἴξιν, vt Hippocrates nominauit, obſeruandum erit. Hac autem loquẽdi ratione nihil aliud innuere uoluit, niſi τὸ κατ' εὐθὺ, hoc eſt, quod in rectum, aut è directo eſt, vel εὐθυωρίαν, id eſt, rectitudinem, ut alibi fuſius oſtendimus. Rectitudinem autem non mathematico more, ſed uerè medico, rectam lineam intelligimus, quæ in directo uenæ proceſſu cernitur, per quem eſt humorum curſus. Alii rectitudinem ſecundum fibrarum, quæ in venis ſunt, rectum ductum æſtimant, quod in idem recidere videtur. Nam horum ſententia illæ corporis partes è directo ſitæ ſunt, in quas rectæ fibræ diriguntur. Qua quidem ratione ſiniſtrum crus è directo dextri ſitum intelligitur, quòd ex hoc in illud uena rectis fibris concedit. Eſtq; neceſſaria conſideratu hæc fibrarum rectitudo, non quòd trahendo iuuent, quandoquidem ſanguinis redundantis expulſio ſolarũ trãſuerſarum fibrarum munus ſit: ſed quod excretrix facultas in iſta fibrarum rectitudine actionem ſuam expeditius obeat. Proinde, etſi rectas fibras nihil trahendo in ſanguinis miſſione conferre cõcedimus; tamen plus sãguinis, & expeditius ab iis partibus, in quas dirigũtur, aut rectæ fibræ perueniunt, quam ab aliis prolicitur. Siquidem ex fluxionis conditione, & procliuitate, humore recto fibrarum ductu promptius, & facilius currũt, ac fluùnt. quare non temere in morborum iudiciis humorum curſus omnes, qui hoc modo per directum fiũt, laudantur. Contrà vituperantur, qui ordine inuerſo obliquè in tranſuerſum feruntur. Rectitudo igitur partium, & venarum inter ſe conſenſus ſocietas quædam, & communicatio eſt, quæ nuſquam reperitur, niſi ſimul etiam fibrarum rectitudo adſit. Hæc itaque perpetuò medico obſeruanda erit, ſiue reuulſione, ſiue deriuatione, ſiue vacuatione vtendum ſit. Quod diſertè Galenus multis in locis ſuorum monumentorum teſtatur, præſertim uerò libri decimitertii Ther. methodi, cap. 11. & libro

libro 2. ad Glauconem cap. 7. vbi ita ſcriptum reli- ,
quit: Influentium adhuc humorũ retractio, reuulſio ve, ,
obſidentium verò iam locum, deriuatio, medela eſt. ,
Vtrunque autem vacuationis genus per cõmunes ve- ,
nas, fieri debet. Communes autem vocat venas, quæ cũ laborante parte communicantiam, & ſocietatẽ quandam obtinent. Cauſam verò, cur per communes uenas tum reuellendum, tũ deriuandum ſit, Galenus in libello de artis conſtitutione hanc ſanè reddit: Ex proximioribus enim, inquit, & communibus laboranti parti uenis, uacuatio optima, & facillima fit. Quin etiã rationi conſentaneum eſt, eam potiſſimùm incidendã eſſe uenã, quæ cum ea, quæ in afflictam partem inſeritur, ſocietatem, cognationeq; præcipuam habet. Quippe per illam ipſam à laborante particula humor pernicioſus non modò promptiſſimè, ſed etiam celerrimè, & potentiſſimè detrahitur uacuaturq;. Cùm itaque propter cõmunicantiam illam, ſocietatemve expeditior eius, qui ad ægram partem iam confluit, aut fluxurus eſt, ſanguinis fiat reuulſio, & eius, qui iam confluxit à parte laborante deriuatio, & uacuatio, debet certè hæc ipſa ſummo ſtudio in omni ſanguinis miſſione, ac uacuatione à medico obſeruari, quæ certè quadruplex eſſe ſolet. Vna eſt, quæ ſanguinem in aliquam corporis partem procubiturũ, & illapſurum duntaxat retrahit, & reuellit, hoc eſt, in contrarium trahit. Neque enim reuulſio, quæ Græcis ἀντίσπασις dicitur, aliud eſt, quàm humorum in contrarium tractus. Contrarium autem eſt, quod è contrario fluxionis in recto uenæ proceſſu ſitum eſt. Eius certè miſsionis ſanguinis uſus eſſe debet, quum à futuro morbo tueri medico conſilium eſt. Siquidem tum ſola confluxuri ſanguinis rẽuulſio ſufficit, quòd nihil adhuc humoris in ullam corporis partem confluxerit. Atque hæc quidem ad maximè longinquas partes fieri debet. Id quod Hippocrates in libro de oſſium natura iis confirmat uerbis: Danda, inquit, opera eſt, ut quàm longiſſimè à locis ubi dolor, & ſanguis cogi didicit, uenarum inciſiones fiant. Sic enim haud magna repente mutatio fiet; & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eò loci ſanguis coeat. Loqui ue-

Communes venæ.

Quadruplex ſanguinis miſsio, atque uacuatio.

Reuulſio quid.

Contrarium.

Proinde commodiſſimè vſuq; maximo tundetur vena dextri gibberi interior, quæ à iecore, vtpote ſanguinis fonte, plurimum prolicit. Eadem prorſus ratione in febribus citra phlegmonem, continentibus, tã ſimplici bus, quam putridis, continuis, & omnibus aliis, in quibus uenæ ſectio conuenit, interior dextri gibberi uena incidi debet, dêpta quartana, quæ interiorē ſiniſtri brachii flagitat. Quòd ſi uero phlegmone pars aliqua corporis obſeſſa fuerit, eam uenam, quæ rectitudinem cum laborante particula habet, incidere oportet, uerbi gratia, in dextra pleuritide, interior dextri gibberi tundēda uenit, quod huic uenæ cum dextris coſtis rectitudo, communio, & ſocietas ſit, adeoq; promptè, quòd ab ea parte ſimul reuellat, deriuet, atq; vacuet, pleuritim hãc adiuuat. Reuellit nãque, quia ſanguinem ad coſtas procumbentem in contrarium trahit. Deriuat, quòd ſanguinem ægram partem obſidentem ad vicinam, nempe cauam venam, trasfert. Huc reuulſum, & translatum tandem extra corpus educit, & uacuat. Secta auctem in ſiniſtro brachio vena, dextram pleuritidem nō adimit, ſed cùm illi nulla ſit cum ægra particula rectitudo, & ſocietas, bonum duntaxat ſanguinem educit, noxio in laborante particula relicto: aut puro ſanguini venarum permiſcet; &, quod frequentiſſime accidit, ſiniſtram pleuritidem inuehit. Dextræ autem pleuritidis non ab re exemplo uſi ſumus; quia ſiniſtræ alia eſt ratio, vt alibi copioſe monſtrauimus. Verum obſtabit huic rationi ſciolus quiſpiam, & dicet: Quomodo à dextro latere in ſiniſtrum transferetur ſanguis noxius, quum, te etiã autore illis inter ſe nulla ſit ſocietas, ac rectitudo? Reſpondeo, duabus de cauſis. Vna, quòd uacui ratio hoc ipſum requirat. Neceſſe enim eſt in uacuati ſanguinis locū, uicinis præſertim uenis uehemēter inanitis, aliū ſuccedere. Trahentibus itaque propter inopiam uenis in aduerſa, & ſiniſtra parte, ægræ partes promptè cō cedent, utpote quibus ſanguis iam non tantum ſua copia, ſed, & uitioſa qualitate moleſtus eſt. Quod ſi tamen ſua ſponte partes ægræ non concederent, aut a ſe propellerent, tamē ut trahentibus partibus, utpote fortioribus ſe; & ad huc integris, aliquid cōcedant, neceſſe eſt,

In febribus.

In phlegmonibus partium.

Obiectio diluitur.

eſt. Trahit enim perpetuò ab imbecilliore, pars robuſtior. Altera, quia expultrix facultas, quæ ſuum munus per tranſuerſas fibras, ut dictum eſt, obit, à noxio, & redundante in afflicta parte ſanguine irritata, ocyſſimè in oppoſitum latus iam vacuatum, atque, adeò tum vacui ratione, tũ quia validior eſt, ad ſe trahens, trãsfert. Quòd ſi uerò idem elabi cupiens dicat, latus ſiniſtrum non à dextro, in quo vitioſus ſanguis eſt, ſed à reliquis potius partibus, in quibus bonus eſt ſanguis, trahere: reponendum illi, fieri, quod imaginatur, non poſſe. Hæ nanque partes, in quibus probus hæret ſanguis, vtpote validiores, ſiniſtro lateri iam vacuato, adeoque imbecilliore nonnihil harum ſaltem collatione, reddito, nihil concedẽt. Niſi fateri velit imbecillius ab eo, quod ſe fortius eſt, quod tamen fieri nequit, trahere poſſe. Ergo cùm in phlegmonibus omne medici conſiliũ eò ſpectet, vt à loco phlegmone obſeſſo plus ſanguinis, celerius, ac potẽtius, quàm à reliquis partibus hauriat, vena certè incidenda erit, quæ in directo ſitu partis laborantis eſt. Sic enim, & naturã cũ ratione, & Hippocratem, ſummũ virũ, imitabimur, qui in pleuritide interiorẽ brachii venã ſecare iubet ab eo latere, quod è directo eſt. Idem quoque præcipit grauiſſimus autor, & poſt Hippocratem maximus, Galenus, qui nõ ſolum in pleuritide dextrà, verum etiã in iecoris phlegmone: cui tamen venæ omnes ſocietate iunguntur: interiorem dextri brachii aperiendam iubet lib. 13. Therap. metho. cap. 11. iis quidem verbis. Cum iecur iam phlegmonem contrahere cœpit, pariter tum reuellendus, tum vacuandus, qui ad iecur fluit ſanguis eſt, interna in dextro gibbero inſecta uena, proptereà quod è directo eſt, & ampla uia cum uena, quæ caua dicitur, ſocietatem habet. Quibus ſanè uerbis primam eam uenæ ſectionem, quæ è directo eſt non ſolùm reuellere, ſed & deriuare, ac uacuare diſertè docet. Vacuationis enim uoce hic, ut ſæpe alibi, quemadmodum cap 16. libri de curan. ratione per ſang. miſ. oſtendimus, deriuationem intelligit. Atque iis certè venis, quæ ſunt in directo ſitu, tantã uim attribuit, ut nõ cõparente interna, mediã ſecandã iubeat, &, ſi nec ea ſe profert, ad humeralẽ cõfugere

Alia.

4. victus acut. 67.

Vacuationẽ pro deriuatione Galenus ſæpe uſurpat.

gere malit, quam ad eam, quæ eſt in aduerſo brachio. Non ſolum autem in iecoris, ſed, & omniū aliarum partium phlegmonibus, in ſumma, perpetuo, ibidem eam, quæ è directo eſt, tundam uenam eſſe docet. Atque eius rei rationem alibi exponit, nempe cap. 15. libri de curan. ratio. per ſanguinis miſſionem, ubi inquit: Re- „ uulſio enim è directo facta, euidentem vtilitatem celeriter affert: at è tranſuerſo, nequaquam. Si reuulſionis „ cauſa, inquit ibidem, venam incidas, è directo quidem „ ſanguine profluente, euidentem protinus commoditatem percipies: ſi uerò contrà uenam ſeces, nihil omnine proficies. Et paulò pòſt: Si pleuriticis. quæ è directo laborantis lateris eſt uena incidatur, euidentiſſimū ſæpenumero ſubſidium oſtendit: ſin ex manu aduerſa, aut omnino obſcurum, aut longo poſt tempore. Quippe quæ per finitimam amplam, & è directo ſitam uenã fit reuulſio ualidiſſimè. plurimum, & celeriter à phlegmone obſeſſa parte deducit, & reuocat, priusq; pútrem, & inquinatum, quàm ex reliquo corpore benignum, & ſalutarem ſanguinem educit. Dein Galenus maiore uſu, & emolumento uenam è directo ſitam ſecari non ſolum quum fluxio ſubſiſtit, ſed, & ſtatim inter initia, ubi iã inuadit phlegmone iecoris, & lateris præcitatis uerbis innuit. Nam ea uenæ ſectio omnia confert, & impertit, reuulſionem, deriuationem, & uacuationem. Quippe humorem, qui ex vena cana fluebat in iecur, vel in latus, retro in cauam reuellit uenam: impactum iecori, aut lateri, in eam ipſam uenam cauam transferẽdo deriuat: utrumque uerò foras uacuat; necnon iecur, latusve, accedentesque illi amplas uenas exhaurit. Quumque hac ratione pars laborans magis, quàm cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam uſque detractum ſit, vix denuò pars ea alia humorum fluxione cõflictabitur, niſi fortè nouo uiuendi errore peccetur. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinem elabi non ſinent, nec pars ægra; niſi dolor, aut calor teſtet uehemens, ab illis eripiet, imbecilla quippe eſt, nec multo eget alimento. Vbi n ox ab emiſſo ſanguine phlegmones dolor placatur, tamen poſteà nullo ægro ti aut aſſi dentium errore recrudeſcit, ſignum hoc eſto, ne-

cap. 15.

Ea'ſt de integro uena quã d. cadem da.

nec ad indigentiam, nec ſatis detractum fuiſſe. Quare, quod defecit; ſupplendum erit, eadem uena de integro inciſa, ſed tantiſper tamen a priore ſectione intermittendum eſt, dum aliquid humorum corporis remigret in uenas, quod non ante qnartam horam fieri poteſt.

Obiectio diluitur. Quæ diximus, nihil cum iis pugnant, quæ libro 13. Ther. metho. cap. 11. Galenus ſcribit, ubi reuulſionem ad diſtantiſſima fieri præcipit, iis quidem uerbis. Siqui „ dem longiſſimè a tentata fluxione parte, quod redun- „ dat, reuellere, nequaquam ad eã trahere, conuenit. Nã „ uenæ ſectio non trahit ad ægram partem, ſed ab ea reuellit, deriuat in latus, uacuat, ut dictum eſt. Quare hoc Galeni præceptum ad uenæ ſectionem detorqueri nec poteſt, nec debet, ſed ad ea potius præſidia, quæ ad laborantem partem humorum defluxum reuellunt, qualia ſunt purgatio, uomitus, cucurbitulæ, urinam mouentia medicamenta, & id genus alia, de quibus eo loci Galenus nominatim mentionem facit. Quanquã autẽ venæ etiam ſectione interdum utimur, quæ ad maximè lõginquas partes reuellit, tamen hoc non fit, niſi ubi à futuro morbo, ut diximus, tueri medici cõſilium eſt.

Quando ad maxime diſtãtia loca reuellendum.

In diſtãtisſima parte ubi uiſcera phlegmone laborant, uena non tundenda. Vbi autem partes iam phlegmone laborare cœperint, uena in diſtantiſſima parte aperièda minimè erit. Nam hæc ipſa noxium humorem ignauius, tardiusq; concitat, neque hunc à ſede laborante abducit, ſed benignum duntaxat tollit: &, ſi copioſa fuerit hæc ſanguinis miſſio, uitioſum è propria ſede raptum ſanguinem cum utili ſalutariq; confundit. Eſt autem in phlegmone celerius, & ualidius ab ægra ſede, Galeno libro ſecundo uict. acut. commento decimo, etiam atteſtante, tum reuellendum, tum uacuandum, &, ut ibidem Hippocrates quoque docet, ſanguis eouſq; detrahendus, quoad colorem mutauerit, quorum nullum certè conſequemur, niſi quum amplam uenan è directo loci laborantis ſitam tundimus, utpote quæ hæc omnia commodiſſimè præſtare queat. Non eſt igitur ulla in phlegmone ex diſtantiſſimis partibus ſanguis reuellendus: ſed tum ſolum, quando futuram fluxionem prohibere ſtudemus, ut ſcilicet ea fluxio in tractum nouæ uiæ longiorem conuerſa, ſenſim à priſtina conſuetudi-

ne citra uirium offenſionem deſciſcat. Ex quibus promptè iam intelligi, perſpicique poteſt, quanto in errore uerſentur Arabes, & qui eorum præceptis inſtituti ſunt, propterea quòd arbitrantur in phlegmonibus non eam, quæ in rectum, ſed potius eam, quæ ex aduerſo eſt, uenam incidendam eſſe. Nec huius ſui dogmatis aliam rationem prætexunt, niſi quòd eiuſdem lateris uenam fluxionis impetum augere dicunt, quod tamen nos conſtanter negamus, & à ueritate, qua nihil antiquius eſſe debet, quod aſſerunt, omnino abhorrere dicimus. Fiunt enim internæ phlegmones, de quibus hic potiſſimum nobis ſermo eſt, ubi ſanguis, uerbi gratia, in pleuritide in latus iruit. Secta itaque interiore eiuſdem brachii uena, ſanguis è latere in cauam uenam reuocatur, hincque per gibberum foras profunditur. Quapropter aperta hac uena, fluunt quidem humores, minimè tamen in partem ægram, ſed foras, quod ægrotanti utile eſt. Sed inſtant, in uacuatorum locum, ut alii ſuccedant humores eſt neceſſe, igitur augetur fluxus. Reſpondeo, neutrum fieri oportet. Si enim ſolus humorum exceſſus tollatur. in eorum locum non fluent alii, quod neque in ſanis, adeoque traſmittentibus partibus, ut pellant, eſt exceſſus: neque in recipientibus, ſeu ægris, ut eius ratione attrahant, eſt defectus. Detur tamen, quoniam uenis uehementer uacuatis, fieri poteſt, alios in uacuatorum ſuccedere locum humores, iam eos fluxuros: fatemur, ſed non præter naturam: quoniam neque uitioſi (deteriores enim uacuati ſunt) neque multi, cùm in aliis corporis partibus, utpote ſanis, nulla ſit humorum redundantia. Trahent itaq; tum partes uacuatæ, ac uiciniores uenæ ſectæ alimentum à diſtantioribus, ac plenioribus, propter totius corporis conſenſum, ſed ea duntaxat quantitate, qua tenuiter refici poſſunt. Minus igitur attrahent, quàm reliquerunt naturalis proportionis comparatione: aliàs uis minor traheret maiorem, quod abſurditate non uacaret. Et quid multis opus eſt uerbis? præſtat certè in partibus morbo uicinis eſſe tam modicum alimentum, ut aliunde trahant, quàm eſſe tam multum,

Arabũ, & qui eorũ præcepta ſequũtur, medicorũ immẽſus error.

Obiectio diluitur.

ut uel in alias partes pellant, uel trahentibus concedãt.

obiectio alia. At ſaltem, inquiunt, quum ingens erit plenituddo, ne fluxio geminetur, copia primum, uel ex inferiore pedis uena, quàm Saphenam uocant, uel ex aduerſi brachii inteтiore ſubtrahenda, mox uerò reliquiæ ex eodem latere ſectione demendæ erunt. Verùm quid hoc quæſo conſilii eſt, ægrum toties torquere, ac uelùti excarnificare, quem ſemel poſsis hoc è morbo leuare? Sectio enim uenæ à directo laborantis partis, qua ad indigentiã profunditur ſanguis, copiam è pleniſſimò fonte haurit, ſimulque phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum nouæ fluxionis afferens. At ex aliis uenis, quæ è directo non ſunt, aut in diſtantiſſimis locis, detractus ſanguis unam copiã imminuit, nec quicquam tamen depтauati elicit ſanguinis, adeoq; oppreſſæ parti leuamento nõ eſt. Et ſi caſu eueniat præ uacuationis multitudine ægram partem exinaniri, putris tamẽ eius partis humor puro uenarum ſangnini permiſcebitur, reddeturque malum, quod corrigendum fuerat priſtino deterius. Vt hanc unam mehercle ob cauſam omnibus

Arabum doctrina qualis. iis, qui ad Arabum, ac ineptorum quorundam hominũ doctrinam impuram, ſcabram, præpoſteram, barbaram, fucum lectori facientem, malæ fidei, uacillantem, garrulam, intricatam, ſibi non conſtantem, breuiter bonorum ingeniorum ſcopulum defecerunt, ad caſtiſſimam illam, ac puriſſimã Græcorum ſcholã ſit redeundum, niſi operæ, oleique amiſsione, laborumque omnium iactu-

obiectio diſſoluitur. ra, in iis ſentibus, unde exitus illis nullus ſubinde patebit, conſeneſcere uelint. Verũ ut ii, qui mordicus Arabum præcepta tenent, errori ſuo patrocinium aliquod quærant, non uerentur profectò nobis obtrudere Galenum, inter Græcos ſummæ authoritatis medicum, quẽ manibus, & pedibus in Arabũm concedere ſententiam dicunt lib. 13. Ther. meth. cap. 5. ubi altero crure malè habente reliquum eſſe ſcarificandum præcipit. Quaſi uerò is locus illorum errori patrocinari quicquam poſſit, quum tamen iis uerbis aliud non doceat, niſi membris, quæ læſa ſunt, non eſſe adhibenda eius generis remedia, quæ fluxionem ad ea concitare poſſunt, ut ſunt cucurbitulæ tum leues, tum cum ſcarifica-

tione adhibitæ. Quanquam, & ipſa ſcarificatio per ſe, eò quòd dolorem excitet, fluxionem ad ægram partē trahit. Quapropter rectiſſimè dextro crure laborāte ſiniſtrum eſſe ſacrificandum, ut quàm longiſſimè à tentata fluxione parte, quod redundat, reuellat, Galenus hortatur. Ita enim eſſe faciendum alibi etiam ſuadet, nempè cap. 95. artis medicæ, ubi ita ſcriptum reliquit. Si uniuerſum corpus plus æquo plenum fuerit per ægram partē „ minimè uacuandum. Nam ſi ſcarificationibus, aut ſe- „ ctionibus ſenſibiliter uacuabimus, plus ratione excitati „ doloris attrahemus. Sed dices, cur non crure laborante „ manum potius quàm reliquum crus, quandoquidem „ ibidem manu laborante crus ſcarificandum eſſe non obſcuris uerbis innuit, ſcarificandum eſſe docuit? Reſpondeo, quòd diuerſitatis nō exigua ſubſit ratio, hæc nimirū: Cruribus laborātibus, nō facilè ſurſum humores trahūtur. Qui enim fieri poſſet, ut id quod graue eſt, expeditè ſurſum traheretur? prōptius enim in partes ſcarificatione uacuatas, è uicinis, & ſupernè deorſum, quā infernè ſurſum, humores ferentur. Ancedit, quòd manus magis diſtēt à cruribus, quàm ut cōmodè eò aliquid à cruribus trahi queat. Nā manus uena ſecta, prius uniuerſus, qui eſt in ea uena, & uicinarū partiū ſanguis uacuādus erit, quàm ſequatur is, qui in crure eſt. Hin eſt, ꝙ in phlegmone crurū, de qua hic Galeno ſermo eſt, nō in manu, ſed in altero, quod ſanū adhuc eſt, crure uenā ſecemus. Lōgior. n. à cruribus ad manus diſtantia eſt, quā ut ab iis reuellere, & uacuare celeriter, quod ī phlegmone requiritur, poſſis. Alterum uerò crus laborāti multo uicinius eſt, & cū eo quoq;, ut anteà oſtenſum eſt, rectitudinē, & cōtinuitatē obtinet. Quapropter ex eius uenis, utpote uicinioribus, & ægræ parti cōibus, uacuatio fit optima, & facillima, Galeno etiā in libello de artis cōſtitutione teſtè. Verū iterū inſtabūt aduerſarii dicentes: Si crura īter ſe rectitudinē, propter uenæ cauæ circa lūborū uertebras diuaricationē, habēt, qui fit, ut Galenus ca. 19, libelli de curā. ratio. per ſanguinis miſſionē in podagra ex gibbero detrahēdū eſſe ſanguinē, & nequaquā ex cruribus iubeat? Reſpōdeo, duabus de cauſis: una quòd ī podagra utrunq; crus, etſi nō ſemper uno, & eodem

Alia obiectio.

Alia.

dem tempore, tamen per uices, neque ex longis temporum interuallis, laboret Non poteſt itaq;, nec etiam debet, in ægris cruribus reuulſionis cauſa incidi uena, ſed in partibus diſtantibus, ut.ſ. illabentium humorum tractus in contrarium fieri poſſit. Altera, quòd in podagra ſanguis ſua duntaxat copia, quæ præter naturam ad crura decumbit, peccet, & minimè, ut in phlegmone, putris, ac uitioſus ſit. Quapropter licet tum, imò neceſſarium eſt ad prohibendum ad crura defluxum, minuendamq; partium tranſmittentium copiam, in diſtantiore parte ſecare uenam, quòd tum ſola ſufficiat reuulſio, ſecus, atque in phlegmone cruris, ubi etiam uacuatione ex laborante parte opus eſt. Quocirca, tum uenam in altero crure, utpote quod cum laborante rectitudinem habeat, incidere oportet. Atque hæc copioſius à nobis dicta ſunt, ut Arabum pernicioſum ſanè, & hodie uſitatum errorem, non ſolũ detegeremus, ſed & confutaremus.

Quando ad animi defectionem uſque ſanguis mittendus. CAP. VI.

QVVM in uirium conſtantia, & firmitudine morbus inuadet magnus, & pericoloſus, uaſa immoderatiore copia, ut in bono athletarum habitu, aut continentibus febribus accidit, diſtendens, uberior certè ſanguinis miſſio, quæ affectus magnitudini uſquequaque reſpondet, eumque lenire poteſt, requiritur. Imò, in eo quicquid præponderat, & mediocritatis limites tranſcendit, ſum mouere maiorum, & præſtantiſſimorum medicorum inſtitutis conceditur, expeditque, Hippocrate, & Galeno primariis medicis teſtibus, uſque ad animi defectionem ducere, ſi æger tolerare poſſit. Et Galen. quidem ſect.i. Aph. commen.xxiii. multiſque aliis locis firmiſſimè aſſeuerat in ardentiſſimis febribus, in maximis phlegmonibus, & in uehementiſsimis doloribus experientia ſe didiciſſe, maximè ægrorum commodo huiuſcemodi uacuationem conferre, modò uires ſint ualidæ. In ardentiſſimis utique febribus, quòd earundem feruor ſtatim extinguatur, habituſq; corporis refrigeretur, plurimis etiã aluus cietur, aut ſudores emanẽt, cõducit. In maximis

In ardẽtiſsimis febribus quare ad animi defectionẽ mittendus ſanguis.

In maximis phlegmonib.

mis phlegmonibus, quòd hoc præſidio feruentis ſangui nis copia educatur, & obſeſſa phlegmone pars refrigeretur, atque ne in aliquã partem principem feruentis ſanguinis multitudo ingruat, prohibetur. In vehementiſſimis doloribus, q; ſanguinis affluxum ad partem, quã dolor vexat, inhibeat. Cũ enim dolor, omnis attrahat, & fluxiones cõmoueat, neceſſe eſt, vt è vena, quæ ſocietatem cum dolente parte obtinet, ſanguinem mittamus, ne ſcilicet in hanc ſuperuacuus ſanguis decumbat, & in ea phlegmonem excitet. Sæpe etiam excretoria facultas, cauſam, quæ dolorẽ excitat, eiicere dum properat, phlegmonem in particula excitat. Quum enim primis ſuis conatibus nihil profecit, uehementius aggreſſa, Galeno etiam lib. 13. Ther. method. ca. 3 teſte, quod infeſtat expellere, ſanguinis aliquid ex ſuperpoſitis partibus in afflictã ſimul exprimit. Atque hinc fit, quòd ex dolore particula proportione cõfluentis in eum humoris, in tumorẽ attollitur. Atqui hic nobis fortè quiſpiã alium Galeni locum cum iis, quæ diximus ex diametro pugnãtem, obtrudet, in quo diſertè prohibet in doloribus confertim uacuandum eſſe. Is autem eſt in lib. 1 ad Glauconem, cap. 13. vbi ita inquit: Quum uehemens vigilia, dolorque grauis ægrum infeſtat, ſubitas & multas uacuationes uitare oportet. Sed ſi rectè commemorati iam loci expendantur, & diligẽter, quid utrobique doloris nomine intelligatur, conſideretur; nihil pugnare uidebuntur. Siquidem ubi in uehementiſſimis doloribus ad animi defectionem uſque uacuandum eſſe hortatur Galenus, illic certè dolor pro affectu dolorifico, aut in quo dolor excitatur, accipitur: quo ſanè modo ſæpe ab Hippocrate, Galeno ſectio. 2. Apho. Comm. 6 atteſtante, uſurpatur: ubi uerò cauendas eſſe ſubitas, ac multas uacuationes in doloribus iubet, hic quidem dolor pro ſymptomate, non pro affectu dolorifico ſumitur. Loquitur autem eo loci potiſſimum de dolore, qui febris ſymptoma eſt. Nam illic Galenus ex profeſſo de continuarum febrium, quæ cum ſymptomatis conſiſtunt, curationibus agit. Vera eſſe, quæ dicimus, confirmant ea, quæ ibidem ſcribit Galenus, quum rationẽ reddit, cur non affatim confertimque uacuandum ſit,

In uehementiſſimis doloribus.

Obiectio diluitur.

inquiens:Sed & aliquid ſymptomati relinquendum eſt. His enim verbis non vniuerſam copiam noxiorum humorum vacuandũ eſſe,ſed aliquid dolori, qui vires mirificè deiicere ſolet relinquendum eſſe innuit. Parciùs itaque tum vacuandum, ne dolor in febribus excitatus vires omnino proſternat. Cæterum veteres quando dicunt ad animi uſque defectionem mittendum eſſe ſanguinem,vacuandumve, non, vt nonnulli exiſtimant,de ſectionem excludunt,ſed volunt,vt hæc ipſa vberiorem vacuationem conſequatur, quemadmodum fuſius in enarratione aphoriſmi tertii primæ ſectionis aphoriſmorum monſtrauimus. Hanc enim defectionem in malis enumeratis tanquam legitimum vacuationis modũ ſtatuunt. Verùm nõ temere,nec ſine iudicio ſanguinem vſque ad lipothymiam, animive defectionem mittere permittunt,ſed,quum iam vires præ vacuatione manifeſtè ingraueſcunt, & initium patiuntur defectionis,atque lipothymiæ, cohibendum eſſe, neque vnquam vacuationes ad extremum,& vſque ad veram ſyncopen deducendas iubent. Syncope enim omnium virium præceps lapſus eſt,adcò vt,qui illa opprimũtur,nec audiãt, nec uideãt, &,ut uno uerbo expediam, omnes externas functiones quaſi interceptas habent. Lipothymia autẽ mitior eſt, utpote in qua etiam num ægrotus loquitur, audit,uidet,agnoſcitque præſentes. Tentandum igitur eſt,exuperantem humorem educere, quoad uires tolerant, ut infrà latius dicetur. Quoniam igitur ſyncope mortis imago eſt,quæ aſſidentes perterret,& ægrum in maximum uitæ diſcrimen adducit, in eam nunquàm medicus uacuatione ægrotum præcipitet,modò exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri,neque in ullas obtrectatorum reprehenſiones incurrere uelit. Conducibilius itaque eſt ægrum diutius torqueri, quàm una cum morbo uitam omnẽ profundere. Nec rectè morbum demit,qui cum illo ægrum de medio tollit. Atqui dices, quid igitur faciendum,ſi cum uirium imbecillitate magna redundabit humorum copia, cuius ratione ut morbum depellamus,multa certè uacuatio neceſſaria erit? Tum enim ſemel & uniuersè facta uacuatio citra maximum periculum adhiberi nõ poteſt,utpote quam uires tolerare

Ad animi defectionem uſque uacuandũ eſſe, quo modo intelligendum.

Syncope quid.

Lipothymia.

Quando partienda,& iteranda ſit uenæ ſectio.

tolerare nequeant. Reſpōdeo, ſi per uitium imbecillitaté nequit uniuerſa uacuatio compleri, cùm præſtantior uirium, quàm morbi ſit obſeruatio, partitione utēdum, idque ſummo iudicio, ſummaque prudenria adhibitis. Particio autem fit ex modicis interuallis, atq; uel diſſoluto uinculo, uel digito indito uulneri intermittatur tātiſper, dū cibis boni ſucci, & morbo minimè aduerſis uires reficiantur. Interdum auté hora una, interdū plures ad uirium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum uerò, non ultra diem prorogare: ac bis ſanguinem, ſi uires ſinunt, eodem die mittere, præſertim in uniuerſalibus morbis, qui certè nullam cunctationem ferunt, ſiquidem properandum priuſquàm putredo, aut alia inualeſcant mala, quantum expedit educere. In partium autem morbis, præſertim earundem phlegmonibus, partitas uacuationes longiore interuallo ſeiungi oportet. Nam cùm harum materia è uaſis in partium molem cōfluxerit, utile eſt repetitam ſectionem in poſterum, quādoque in perendinum differre, ut hoc temporis ſpatio, corrupti humores ex ægra ſede in exauſtas remigrent uenas, quos exinde repetita ſectio promptius eripiet. Nec humores illi, quos pars laborans ſenſim uno, altero ve die eò depoſuit, propterea quòd corrupti ſunt, illic relinqui debent, etiam ſi dolores conquieuerunt. Venenatam autem materiam, ut in peſtilenti bubone, uel carbunculo euenit, non in poſterum diem relinques, ſed eo ipſo die feſtinanter iterata uacuatione demoliaris, ne peſtilens, & uenenata contagio diutius in uenis hæreat.

Quo tempore, qua die, quaque hora ſanguis mittendus.
CAP. VII.

Non temerè de tempore, quo vena ſecanda uenit, inquiritur. Quippe uena intempeſtiuè ſecta, ſpiritum pariter cum ſanguine exhaurit, innatum calorem eripit, & diſſipat, principes partes refrigerat, ac earundem calorem adeò extinguit, ut quaſi eneruatæ, ac debilitatæ langueſcant. Quapropter iis, qui nulla neceſſitate pluries in anno uenas ſecant, plurima *Vena intempeſtiue ſectæ noxæ.*

incommoda incidunt. Et ſi enim frequens uenæ ſectio, detracto quaſi pondere corpus leuare uidetur, quoniam tamen non parum ſpiritus calorisque demit, maturam ſenectutem, & hanc grauioribus morbis obnoxiam red dit: cuiuſmodi sũt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralyſis, apoplexia, & id genus alii. impenſiùs enim re frigerato natiuo calore, primogenioque humido imminuto, uiſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa fit, atque origo. Dein, ſi iuſta occa ſio ſecandæ uenæ à medico neglecta fuerit, tum parum aut nihil, imò ſæpe numero obeſt, ſi ſanguinem deinceps mittat. Debet itaq; uenæ ſectio adminiſtrari mox, & ineunte morbo. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendum eſt, prohibebitur, quicquid uerò genitum & procreatum iam eſt, profligabitur. Sic in febribus priuſquã ſanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut ualida putredo inualeſcat, maturanda eſt ſanguinis miſſio. Sic ſi phlegmonum initio hoc genus præſidii tentetur, procul dubio ipſarum incrementum arcebitur, plerũq; & hæ omnino ſanabuntur. Qui enim in partem confluit humor, nondum hæret, & profluentis ſanguinis impetum, curſumque promptè ſequitur. Accedit, quòd uires per initia firmæ ſint & conſtantes, nec admodum iis diſſimiles, quæ pridem erant integra valetudine. Si quo igitur tempore, ipſo maximè initio hoc auxilii genus ægri tolerabũt. Præterea uenæ ſectio morbis, quibus conuenit, incipientibus, ſi decernatur, ſublata multitudine, quod reliquum erit faciliùs natura cõcoquet, atque euincet. His igitur de cauſis accelerandа uenæ ſectio, ſi modò uentriculus, primæque uenæ nulla humoris corruptela, uel cruditate, uel cibo ſemicocto referræ ſunt, ut infra latiùs dicetur. Vt meritò explodenda ueniat Auicennæ opinio, qui incipienti morbo prorſus inutilem, ac planè aduerſam uenæ ſectionem nugatur, & concoctionem expectãdam cenſet. Quum uerò ſciam ab aliis peruerſam hanc opinionem pluribus & ualidiſſimis argumentis confutatam eſſe, lubens mihi tempero, & ad alia, quæ reſtant explicãda, feſtino. Vt autem uniuerſalium temporum, ita particularium & dierum, quibus morbi recurrunt, ratio habenda

Ab initio ſecanda uena.

Fen. 4. ca. 1. ca. 20.

Auicennæ ingens error.

Quo die ſecanda uena.

benda erit,nec vena niſi miteſcente iam & remittente, aut intermittente morbo ſecanda. In acceſſionibus itaque ab ea omnino temperandum eſt, quandoquidem neque natura tum ſanguinis excretionem ullam moliatur. Si quæ uerò fortè excretiones tum incidunt, ſolius morbi feruore impetuq; fiunt. Prætereà, cum in acceſſionibus humores maximè quodam quaſi æſtu incitati efferueſcant,obturbatique permiſceantur, nulla tum iuſta eorũ fieri poteſt ſecretio, quapropter in ea uena reſignari haud debet. Quandocunque etiam uel præcautionis,uel curationis gratia poteſtas datur sãguini mittendo horam deligendi, conuenientior erit matutina, Galeno etiam cap.21. libri de curandi ratione per ſanguinis miſſionem ſuffragante, quàm pomeridiana. Siquidem à Solis exortu ſanguis ſuſcitatur, viget, atque dominatur,ipſoq; diei lumine tenuis,ſerenus,fluxuiq; fit aptior,maximè ſecunda,tertiaq; diei hora. Proinde non ſtatim à ſomno excitis, ſed anteà horam circiter vnam uigilantibus, & poſtquam heſternum cibum probè concoxerint, corpusque ab excrementis tum per urinam,tum per aluum expurgauerint, ſanguis mittendus erit. Aſtrologica etiam obſeruatio tum tenenda erit. In morbis autem vehementibus, quique nimium præcipites ſunt,nihil iſtiuſmodi delectus habẽdus, ſed quacunque hora ii uehementer prement, & inſtabunt, hac ipſa uenam incidito. Quin etiam in febribus, aliiſue morbis,qui circuitibus affligunt,quietis aut remiſſionis animaduerſio multò præſtantior, quàm matutini temporis. In quacunq; igitur diei noctiſue hora remiſſio inciderit,cæteris rite adminiſtratis, uena ſecetur.

Qua hora ſecanda uena.

Quæ ante uenæ ſectionem neceſſaria ſit præparatio.

CAP. VIII.

AD VENAE ſectionem maxima potiſſimaque præparatio eſt, partium, quæ in prima corporis regione ſunt, puritas, & expurgatio, ut nihil inſit in illis uitii, quod opus impediat, aut certè remoretur, Vitia ea ſunt uentriculi primarumque uenarum; earum ſcilicet, quæ iuxta iecur & meſenterium ſunt,cru-

Prima uena.

ditas, noxiorum humorum colluuies, aluus fæcibus ad ſtricta, os uentriculi impensè ſentiens, uel imbecillum. Hæc certè non omnino prohibent, & excludunt, ſed dũ taxat retardant venæ ſectionem, donec arte ſint ſublata. Si enim quum ventriculus cibi copia tumet, quem nondum confecerit, ſanguinem mittas, neceſſariò plurimum crudi ſucci in ſanguinis locum ſuccedet, quod ve næ exinanitæ indigentesque rapient. Eadem ex cauſa ſi adſtricta aluo venam aperueris, iecur exhauſtæque uenæ ſordidum quiddam, & impurum è fæcibus exugent. Qua ratione Galenus, uel in continente febre, quæ om nium maximè accelerato hoc præſidio gaudet, quum ciborum cruditas eſt, tantum moræ in ſecanda uena interponit, quantum ſatisfacere tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant, videbitur. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere vel balano proliciẽ da ſunt, aut prunis caſſiaue aluus emollienda. Si corruptus, noxiusque humor in ventriculo, aut in vicinis illi partibus exuperat; multò magis differenda eſt uenæ ſectio, donec ſit expurgatus, quòd ſcilicet is húmor multò maiore detrimento, quàm cruditas rapiatur in venas, haſque impuritate multa polluit. Præſtat igitur, vt antequam uena reſignetur, vitioſus humor deturbetur. Quibus eximius eſt oris ventriculi ſenſus, iis ante venæ ſectionem conſulendum eſt, osque ventriculi mu niendum iis, quæ corroborant, quæ humorum morſum retundunt, & quæ humoris influxum arcent, ut eſt mali cotonei, vel punici ſuccus, & id genus alia. Atque hæc quidem præparatio omni venæ ſectioni præmittenda eſt, quum morbi clementia concedit. At non nunquam morbus tam immanis, & importunus eſt, ut nulla præparatione præmiſſa, nullaque interpoſita mora ad uenæ ſectionem feſtinandũ ſit, velut in bono habitu athle tico, à quo præſens aut ſuffocationis, aut ruptionis vaſorum periculum impendet: in uehementisſimis phlegmonibus, in ardentisſimis febribus, in caſu ex alto, aut in graui colliſione. Sæpe etiam quum craſsior eſt ſanguis, vt ferè ſpes nulla ſit, eum facilè per uenæ ſectionem poſſe educi, extenuantibus illum medicamentis tribus, vel quatuor ante venæ ſectionem diebus vtendum

dum erit,ut eſt mulſa,cui aliquid hyſſopi, nepetæ, origani,aut pulegii incoctum eſt. Interdum & balneæ neceſſariæ ſunt,ueluti quum venæ procul à viſcere diſtantes,in cruribus nimirum,aut ſumma manu,ſecantur,& in iis,qui craſsiorem in venis ſanguinem obtinent. Siquidem balnei calore ſanguis liquatur,& attenuatur, adeoque vt effluat,magi, idoneus redditur. In corpore tamen plethorico, & in phlegmone ſuſpecta, balnearū vſus,tanquam nocentisſimus,fugiendus. Proderit etiā hoc nomine, ut ſcilicet corpus incaleſcat, deambulatione uti.

In balneo quando ſecanda uena.

Quid ſectionis uenæ tempore faciendum ſit. CAP. XI.

Cvm uenæ ſectio non rarò ad animi defectionem deducat, præſertim eos, qui anteà nunquàm uenam aperuerunt, præſtat tam illis, quàm ægris decumbentibus, in maxima tum corporis, tum animi tranquillitate venam incidere. Idque faciendum erit maximè, ubi imbecillæ uires fuerint, aut ſyncopes metus ſubſit. Sit pars, quæ inciditur, prona, & in hāc facilis directusque, ut dictum eſt, ſanguinis curſus ex corporis ea ſede, quam plurimum exinanire proponimus. Artus quoque confricentur, dum incaleſcant, & proximè, ſupraque eū locum, in quem ſcalpellus adigetur, arctiùs uinciatur, ut ſanguine prolecto uena tumentior in conſpectum ſedet. Infrà etiam illigatur, quum tremula, inconſtansque uena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut è ſua ſede diſſilit. Conſtat autem, quibus denſa, & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ venæ, aut in altum demerſæ, multa carne, uel adipe obductæ, iis multò arctius uinculum iniici debere, quàm quibus eſt diuerſa cōſtitutio. Minores manuū pedumq; uenas, quia hæc nō ſatis implēt, in calentē aquā demittimus, quæ & profluenti ſanguini impetū facit. Si ne ſic quidē uena ī apertū promatur, eā quo loco ineſſe ſolet digitorū impulſu percūctare, dū sāguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes. Hācq; ſignatā, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò ēt ꝑſpiciat, ne uel arteriā,

Decumbētibus uena ſecanda.

Partis quæ inciditur uenæ ſitus.

Minores manuū, & pedū uenæ.

Apertæ arteriæ ſigna.

uel neruum tendinemve pro uena petat. Aperta uerò arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & ſaltu quodam exiliens. Ex neruo aut tendine punćto dolor ingens, ſtupor, reſolutio, & brachii conuulſio cū tumore interueniunt. Cæterùm, uena, ut decet, aperta, uinculum à ſuperiori parte laxandum erit, quo inde ſan guis uberiùs defluat. Si ex craſſitie ſanguinis, aliave ex cauſa ſanguis minus abunde, & ſegnius fluat, æger pugnum arćte, uehementerque adducat, neruos, muſculos & latera, tuſſi ac uoce ualida cōtēdat, vulnus verò aquæ calidæ fomento proritetur. Vtile denique eſt, etiam ſi pro ratione ſanguis dimanat, medio curſu digitum vulneri imponere, tum ut uires reficiantur, minusque diſſipentur, tum etiam ut deterior ſpurciorque ſanguis, ex intimis in ſećtionem confluat.

Quantum ſanguinis detrahendum. CAP. X.

EMANANTIS autem ſanguinis quantitas æſtimanda eſt, ut is demum opportunè ſiſtatur. Aeſtimatio autem ex morbi neceſſitate, magnitudineve, & ex uiribus maximè ſumitur, ut quantum morbus exigat, & quoad uires tolerent educatur, adeò ut quocunque tempore diſſoluuntur, etiam ſi reſtant ſuperuacua, à uacuatione nihilominus deſiſtendum, ceſſandumque eſt.

Tribus notis quādo sāguinis efflu xus ſit cohibendus cognoſcitur.

Tribus autem maximè notis, quo tempore ſanguinis effluxus ſit cohibendus, cognoſcimus, mutatione ſcilicet ſanguinis, labaſcente effluxionis impetu, ac robore, & pulſus commutatione. Mutatio uerò ſanguinis & in colore, & in conſiſtentia tum potiſſimum expectanda eſt, quum uehemens dolor, aut ingens phlegmone eſt in locis uenæ ſećtæ finitimis, ut libro ſecundo uićtus acuto. Apho. 10. exemplo pleuritidis monſtrat Hippocrates.

Mutatio ſanguinis.

Siquidem ſanguis qui iuxta phlegmonem hæret, alius eſt ab eo, qui in cæteris corporis partibus, quæ ſecundum naturam ſe habent, continetur, ut quia à uehementi, & præter naturam phlegmones calore ſupra modum eſt calefaćtus. Quapropter ſi ſanguis, qui in totum ſpargitur corpus anteà pituitoſior, ac crudior erat, rubicundior, & magis flauus euadet, qui in ea,

quæ

quæ phlegmone obſidetur, parte continetur. Quod ſi uerò in uniuerſum corpus diffuſus ſanguis rubicundus fuerit, haud dubiè, qui ad plegmonem eſt, adultus aſſatuſque in nigrum permutabitur. Coloris itaque mutatio index eſt, ſanguinem ex phlegmone obſeſſa ſede, in qua is eſt à reliquo diſpar, euelli. Et ſi autem coloris mutatio modum & menſuram uacuationis indicat, tamen non ſemper expectanda eſt, ſed interdum antequam appareat, à ſanguinis detractione erit deſiſtendum, idque duabus de cauſis. Vna, quòd uirtus ſit imbecilla, nec tantam uacuationem, quam coloris ſanguinis mutatio ſequitur, ferre queat. Altera, quia phlegmone maligna eſt, nec quicquam de ſe ſanguinis concedit, quòd uehementer impactus humor ſit. Hæc itaque cogunt intempeſtiuè ceſſare, ac potius iteratò, quod reliquum eſt, detrahere, aliàs quidem eodem die, aliàs, ut dictum eſt, poſtero. Pari modo & labaſcens fluxionis impetus ac robur, ſanguinem eſſe cohibendum monent. Si enim ſanguis minori impetu, quàm antea, effluat, uires iam defecturas præmonſtrat, maximè ſi accedat pallens faciei color, & oculorum caligo. Omnium tamen certiſſima, & minimè fallax eſt, pulſus mutatio. Si enim ex crebro rarus euadat, aut ex magno paruus, ex uehementi debilis & obſcurus, ex æquali inæqualis, uires collapſuras præſagit. Hæc igitur tria ſi ex uacuationis sanguinis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas progreſſa, uel mortem inferat, uel iacturam, quæ nullo pacto reſarciri poſſit.

Coloris ſãguinis mutatio nẽ non ſẽper eſſe expectandam.

Labaſcẽs fluxioni impetus.

Pulſus mutatio.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. Cap. xi.

SANGVIS è uena effluens mundis terſiſque peluiculis, terrenis, uitreis, plumbeiſue excipiendus, non item æneis, ne ab iis uel propriæ ſubſtantiæ, uel coloris, uel alterius qualitatis conuerſionem ſubeat, quæ medici de corporis affectu iudiciũ peruertat. Sint & peluiculæ multæ, in quibus ſanguinis uarietas conſpici, & diſtingui poſſit. Seponãtur loco mũdo, quo nec puluis, nec fumus, nec uentus, nec Solis radii pertingãt.

Omnium

Iudiciũ de ſãguine emiſſo ex ſubſtãtia. Omnium prima in iis obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt, qui lentè fluxit, & tanquam glutinum digitis obhæret. Craſſus eſt & denſus, qui multas fibras habet, qui ocyus concreſcit, atque conglaciat. Vterque obſtructionum, aliorumque inde morb rum fit autor. Qui tardiùs concreſcit, ac dureſcit, tenuis eſt: qui uerò iam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino uel aquoſus, uel putridus eſt, cuius omnes fibræ direptæ, atque corruptæ uanuerunt. *Serum.* Serum multum tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans, uel potũ liberaliorem, uel iecur infirmum, uel imbecilles renes, uel eoſdẽ obſtructos oſtendit. *Spuma.* Spuma innatans, niſi fluoris impetu nata ſit, incendium, atque feruorem eius humoris monſtrat, cuius colorem præ ſe fert: rubra, quidem, ſanguinis: flaua, bilis: alba, pituitæ: liuida, melancholiæ. Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus, *Color.* boni utilisque ſanguinis eſt index. Color pallidus, bilem: albus, pituitam: uiridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus, atram bilem, cum pernicie, ut diſparium colorum permiſtio, uarios humores exuperare commonſtrat. Sanguini innatat nonnunquam pingue quid- *Pingue.* dam, & adipoſum, inſtar telæ aranei cohærens. Hoc, ſi admodum pingue, & obeſum eſt corpus, ex ipſo ſanguine cauſam ha. et, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat, minusq; obeſum, idipſum colliquari, & marceſcere portendit. Si diffiſſo ſanguine grana quæ- *Grana.* dam arenularum æmula offendantur, aiunt uel Elephantiaſin, uel ad hanc propenſionem notari: quanquam obſeruãtibus nihil tale deprehenſum eſt. Quare qua facili- *Graueolentia.* tate affirmatur, ea quoque contemnitur. Si ſanguinem graueolere, quod rarum eſt, contigerit, putredinis, corruptioniſque immenſæ eſt indicium.

Quid à uenæ ſectione faciendum. CAP. XII.

SANGVINE, ut morbi magnitudo, uireſque ferebant, emiſſo, æger ſupinus decumbat, ut omnibus partibus in ſpinã dorſi tanquã in corporis baſim reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtæ repleantur, reſarcianturq; ſpiritus. Neq; igitur ad cõſueta munia properet, neq; celerius inãbulet, neq; ullo exerci-

tationis

tationis genere ſe fatiget: neque utatur uenere, neq; in balneū deſcendat. Quippe ſanguis & ſpiritus uehementius incitati, ne diſſipentur, aut incaleſcant, ſedandi, cōprimendique ſunt. Venæ tamen ſectioni non continuò indormiēdum eſt, ne aut languidior intro repens calor extinguatur, aut imminuti ſpiritus obruantur. Itaque uigilans conquieſcat, abſitq; omnis tum animi, tum corporis contentio. Hora una, aut altera à ſanguine miſſo, alimentūm licet offerre, exiguum quidem, quodq; boni ſit ſucci, quod prōptè alat, & quod ſit profligando morbo accommodatum. Duabus ab hinc horis, aut etiam minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſſidentes proſpiciant, ne uel laborans in brachium cæſum ſe deuoluat, vel uinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, uel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim increſcet, neq; temerè, aut auidè ad pleniorem properandum eſt, ut quem natiuus calor immunitus non plenè ſit confecturus, & quem crudum, multumque exuctæ venæ rapient, quo demum omnem corporis molem referciant. Et ſi autem integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt vena ſecta demere? A miſſo itaq; ſanguine exquiſitior victus ratio tenēda erit, neq; protinus æger ad priſtinam diætam, perinde, vt canis ad vomitum, redeat. Vt maiorem in modum deteſtandus ſit Germanorum mos, qui ferè nunquam lautius comedunt; aut largius bibunt, quàm à uenæ ſectione.

Quando á uenæ ſectione alimentum offerendum.

Deteſtandus Germanorū mos.

De cucurbitulis. CAP. XIII.

QVARTVM vacuationis genus per cucurbitulas fit. Cucurbitas autem, & cucurbitulas à forma Latini appellant inſtrumentum, quo ſanguis à profundo corporis attrahitur, & elicitur. Has vulgus medicorum ventoſas, quod ſpiritibus, ac ventis è corpore prolicien dis ſint accommodatæ, nominare ſolet. Ex quo illud Satyrici natum:

Cucurbita quid.

Iandudum caput hoc uentoſa cucurbita quærit.

Cæterum earum omnis ratio actioq;, ex vacui in rerum naturā odio fugaq; proficiſcitur. Aere enim, ac vēto ipſarū ictus, vel igni cōſumpto, vel ore exucto, vi magna, & neceſſaria,

Cucurbitularum ratio, actioque.

neceſſaria, qua parte cuti applicantur, ſcarificatæ quidē ſanguinem, integræ uerò ſpiritus flatusque uehemēter citò proximos quoſq; primum, tum & remotiores euocant. Earum olim, Celſo libro ii. cap. xi. autore, duo fuerunt genera, à materia deſumpta. Aenea, altera tantùm parte, quæ corpus attingit, perforata, igni comprehendendo apta: altera cornea, eadem illa parte æquè ac ſuperior patens, ſumma uerò tenui foramine, quo exugebantur, pertuſa. In æneam linamentum ardens conii citur, ac ſic os eius corpori aptatur, imprimiturq;, donec inhæreat: atque hic mos apponendarum cucurbitularum in hodiernum uſq; diem durat. Cornea per ſe corpori imponebatur, deinde ubi ea parte, qua exiguum foramen eſt, ore ſpiritus adductus erat, ſuperq; cera cauum id claudebatur, æquè inhæreſcebat. Non uerò ex iis tantùm materiæ generibus, ſed etiam ex aliis, ligno nimirum, uitro, plumbo albo, & argento, hodie parantur cucurbitulæ. Sed è uitro facta facilè omnium, & leuisſim, & a tutisſima eſt. Nam, ſi fixius adhæſerit, haud difficilè abrumpitur, quum reliquæ niſi maiore molimine detrahi nequeant. Porrò cucurbitulis non quouis tēpore, ſed tum ubi uniuerſum corpus antè fuerit uacuatum, utendum erit. Siquidem aliàs locum, cui adhibitæ fuerint, totum replebunt. Quod certè generatim ī omnibus localibus remediis, quæ certè alicui particulæ ita adhibētur, ut à cæteris nihil perinde eliciāt, perpetuò obſeruandum erit. Maximoperè itaque cauendum, ne in plethoricis, ac cerebri eiusq; membranis phlegmone, quam priuatim Græci phrenitin nominant, in principio mali cucurbitulis utamur, quemadmodum nec ulla alia in parte phlegmone obſeſſa. Quippe tum à laborantibus partibus humorum influxus magis auertendus erit. Verùm ubi iam nihil influit, totumque corpus anteà uacuatum eſt, atque aut mouere, aut amoliri, quod in laborante phlegmone particula exiſtit, aut foras trahere neceſſe eſt, cucurbitas admouere optimum erit. Quum uerò uitia adhuc fiunt, non iis partibus, quæ laborare incipiunt, ſed iis potiùs, quæ eis coniunctæ ſunt, & continuæ, reuulſionis gratia cucurbitulæ affigendæ. Cæterùm gemina eſt cucurbitularum

Cucurbitularum genera.

Cucurbitulis quādo utendum.

Cucurbi

tularum admouendarum ratio. Quædam enim citra ſcarificationem,& cute adhuc integra corpori adaptantur,& hæ quidem leues nominari conſueuerunt, nulla alia, vt arbitramur,de cauſa,quàm quòd minori moleſtia,quàm illæ,quibus ſcarificatio accedit, adhibeâtur.

tularum admouendarum ratio duplex.

Harum vſus primum eſt,vbi ab aliqua particula reuellere, aut fluxionem quampiam reſtringere annitimur. Sic ſanè menſibus ſupra modum promanantibus, cucurbitulas ſub mammis affigimus, Hippocrate etiã monitore, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit; Mulieri ſi velis menſes cohibere, cucurbitulam quàm maximam mammis appone. Pari ratione ſanguine ſupra modum è naribus erumpente,leues cucurbitulas hypochondriis affigimus. Inſigenda autem ſuper iecore,ſi ex dextra nare promanat ſanguis;ſin ex ſiniſtra, ſuper liene;ſi verò ab vtraque nare profluit, ſuper vtroque uiſcere ſunt ponendæ: de in, vt flatus intus abditus, doloremque excit..ns, foras eliciatur: nam ad tollendum hunc dolorem unicè confert cucurbitulæ appoſitio. Quod in primis confirmant ea, quæ libro. xii. Therapeu. metho. capite vltimo ſcribit Galenus, inquiens: Dolor, qui ſpiritum flatuoſum comitatur, propriam quandam curationem ſortitus eſt ex cucurbitula cum flamma copioſa multoties admota. Videbiturque tibi præſidium hoc in huiuſmodi malis incantamenti cuiuſpiam ſimile quid efficere,ſiue ii in inteſtinis,ſiue in quauis corporis particula ſint excitati. Illico enim cucurbita admota,qui ſpiritu flatuoſo cruciantur, tum à dolore liberi,tum omnino ſani redduntur. Tertiò, vt pars aliqua in locum ſuum,vnde excidit,reducatur,uti dum uentri applicantur cucurbitulæ, vt inteſtina euoluta recipiantur. Quartò, ut appetentiam excitent naturalem. Nam attractis humoribus, penuriæ ſenſum,& ſuctionem in ventriculo concitant. Quinto, imbecillum uentriculum roborant, quòd ſcilicet naturali eius appetẽtia excitata,ut ſtatim nutritio ſequatur, efficiant.Nutritas au:ẽ partes reddi robuſtiores, omnibus n tum eſt. Sextò,ut animi deliquio,ſanguinem & ſpiritum ad exteriora reuocãdo, liberent.Septimò, ut fluxiones ex alto corporis ad eius

Cucurbitulæ leues.

Cucurbitularum leuium uſus.

5. *aphor.* 50.

ſuperficiem

ſuperficiem transferant,& reſiccent. Octauò, vt facultates,quæ menſes corrumpunt,extrahant,id eſt,vt cauſas, quo minus menſes ſtatis temporibus effluant, impedientes tollant,& è corpore eliciant. Atque ii ſunt leuium cucurbitularum vſus. Quædam ſunt cucurbitulæ,quæ cum ſcarificatióne admouentur.Harum quis ſit vſus, ſequenti capite exponemus.

Cucurbitulæ cum ſcarificatione.

De ſcarificatione. CAP. XIIII.

CVM ſcarificatione cucurbitulas applicamus, quum è propinquo leuiter ac blandè vacuare conſilium eſt, virtute, aut ætate, aut corporis teneritudine venæ ſectionem non admittentibus. Hæ enim minori tum vi, tum præſidiò è minutis venulis aliquid duntaxat exugunt, nulla virium, aut natiui caloris iactura. Quod in pueris, in grauidis, in ſenibus, in morbo longinquo fractis, aut acuto proſtratis, quandò alio præſidio vti non licet, attentamus. Atque ad eum modum admouemus cucurbitulas, vbi phlegmone iam dicti corripiuntur, idque ſtatim morbi initio. Particulæ uerò ipſi, quæ phlegmone laborat inter initia, quum humores adhuc confluunt, cucurbitulæ cum ſcarificatione non adhibendæ, ſed tum potius, vbi in parte firmati ſunt. Si enim ſcarificationibus aut ſectionibus ſenſibiliter vacuabimus, plus excitati doloris ratione ad partem laborantem attrahemus.Non eſt autem initio phlegmones ad laborantem partem trahendum, ſed ab ea magis,& quidem quàm longiſſimè auertendum. Phlegmone itaque factæ, vt humores iam impacti, & hærentes educantur,cucurbitæ ſunt applicandæ.Præterea cucurbitulas cum ſcarificatione admouemus partibus tenſis,vt tenſionē efficientes humores eliciant.Tertiò,partibus,quibus acris adiacet fluxio,vt ea euccata,partes, vt anteà,deinceps non irritentur,ac moleſtentur. Quartò, vt venenum,quod à rabido cane, aut ſcorpione iniectum eſt,extrahatur. Quintò,vbi materiam ab vna parte in aliam transferre animus eſt: vt ſi capite laborante crura ſcarificamus.Sextò,quando materiam in corpore redundantem minuere nobis placet: præſertim ſi redūdantia ipſa à materia,quæ ſtatis temporibus vacuari con-

conſueuerat, prouenit:veluti ſi hæmorrhoides in viris, ac menſes in mulieribus ſupprimantur, crura ſcarificamus, prius tamen balneo uſi, aut calida per ſpongiam ea imbutam fouentes, ut ſcilicet ab eius calore ſanguis tenuatus, & ſolutus, ad tractum, & vacuatione aptior fiat. Et affiguntur cucurbitulæ ferè cruribus tanquam partibus corporis ignobilioribus, quò nobilioribus opem ferant. Hinc eſt, quòd Galenus in libello de ſcarificatione ita ſcriptum reliquerit: Scarificatione crurũ crebriùs aliàs etiam vtendum, quòd ſæpius per annum incidere venam non expediat: quippe cum ſanguine copioſo unà uitalis excernitur ſpiritus. Eo autem copioſiùs abſumpto, vniuerſa corporis moles refrigeratur, omniaq; naturalia opera deteriùs fiunt. Quapropter ab ignobilioribus, utpote cruribus, detractionem fieri cõuenit. Prodeſt etiam ſacrificatio, Galeno eodem in loco teſte, oculis diutina fluxione uexatis, & capitis affectibus, thoraci, & dorſo accidentibus malis; adhæc anginis, & multis aliis morbis. Item ad hæmorrhoidas, aut menſtrua prouocanda cucurbita cũ ſcarificatu poplitibus, & cruribus applicata confert: idque ſæpe utilius, quam ſi uena malleoli tunderetur: renibus appreſſa, infernis benefacit partibus: natibus admota, lateribus, ac lumbis, ipſique etiam thoraci ſubuenit: mento applicata, maxillarum, & faciei malis ſanitatem pollicetur: inter utraſq; ſcapulas in ipſo dorſo appoſita, quod hodie uſitatũ eſt, thoracis malis auxiliatur: inter collũ, & ſcapulas ſpinæ admota, faciei morbis, ut impetigini, ſuccurrit. In ſumma, cuicunque particulæ cum cutis ſcarificatione affixa fuerit, huius ſanguinem elicit, exugit, uacuatque, & quicquid ad ſequendum, eſt promptiſſimum.

Ante crurum ſcarificationem cur balneo utendũ. Vbi affigendæ.

De hirudinibus. Cap. XV.

Inter præſidia ſanguinis uacuatoria hirudines quoque commemorantur. Hæ ueteribus crebro in uſu fuerunt, hodie ferè iis uti deſierunt, præſertim in Germania, medici. Præſtat tamen nihilominus propter ueterum ſcripta rectè intelligenda harum uſum habere perſpectum. Hirudines itaque captæ, aliquot diebus includantur, ut cicurentur: ita enim fameſcentes, carnes

Quibus hirudinibus utendum.

carnes,quibus admouentur, faciliùs, & auidiùs apprehendunt. Eas autem,quæ recens captæ ſunt, propter ſuam uirulentiam apponere non ſatis tutum eſt, ſed uno die exiguo paſtæ ſanguine aſſeruandæ ſunt. Sic enim quod in iis uirulẽtum eſt, exprimitur,propterea quòd ſanguini, quem hauſerunt, cedat. Pars autem,cui hirudines admouebimus, nitro prius eſt perfricando,ut incaleſcat, & ſanguis ex alto in ſummum euocetur. Aut certè inungenda aliquo calorifico,& ex profundo in ſummum trahente medicamento. Aut ſi prædictis fueris deſtitutus, ſaltem unguibus ſcalpenda erit: ita nanque promptius apprehendent. Priuſquam verò adhibeantur hirudines,in vas putum aqua tepida plenum, & amplum iniicere eas oportet;dein ſpongia comprehenſas & abſterſas, ſordibusque purgatas,manibus applicare. Purum autem eſſe debet vas,vt ſordes rectiùs extergi poſſint:eadem de cauſa,vt aqua ſit tepida,oportet, quòd ea quàm frigida ad abſterſionem ſit commodior: amplum, vt manibus commodè attingi,atque adeò ſordes ſpongia comprehenſæ expeditiùs abſtergi queant. Vbi admotæ fuerint, iamque adhæſerint,oleum tepidum particulæ infundendum erit, ne refrigeretur. Hæc enim refrigerata,non facilè ſanguis ad hirudinum ſuctum ſequitur, vt qui à frigore craſſeſcat,& ad interiora pellatur. Quòd ſi ex manibus,& pedibus earundem ſuctu aliquid trahendum erit, vt manibus applicentur,non eſt neceſſe, ſed partem aquæ,cui innatant hirudines, immergere oportet, ita enim ſua ſponte citra manuum noſtrarum operam, eam apprehendent. Vbi autem parti iam adhærent, nec ſanguinem ad ſeſe ſatis trahunt,forfice caudæ earundem præcidendæ ſunt. Quippe ſanguine efluente, trahere non deſinent,donec ipſæ ſua ſponte decident. Si verò ſua ſponte haud deciderint,ſalem,aut cinerem ori ipſarum inſpergere oportet, ita enim mox decident. Poſteaquàm verò deciderunt, cucurbitula appoſita virulentiam earundem elicere neceſſe eſt. Aut ſi cucurbitularum vſus diſplicuerit, ſpongia pars,cui admotæ ſunt fouenda erit: hæc enim,præſertim vbi noua fuerit,manifeſtè deſiccat,adeoque virus,quod relictum eſt, diſcu-

Quomodo pars, cui admouebuntur hirudines, ſit preparanda.

Quo pacto parti iã præparatæ ſint adhibendæ.

Quid poſt admotas hirudines faciẽdum.

Quid faciendũ, ubi iam parti adhærent.

Qua ratione efficiendum ſit, ut decidant.

Spongia noua.

tit, &

tit, & diſſipat. Quòd ſi uerò foraminibus cutis cruentæ eff uxerint lachrymæ, cuminum, quòd illi deſiccandi, & fluxiones compeſcendi inſit facultas, aut farinam, quæ emplaſticam, obturandive uim obtinet, inſpergere conuenit. Dein partem lana, quæ exiguo oleo eſt imbuta, inuoluere, ac circundare oportet. Lana enim, Dioſcoride atteſtante, uulneribus commodiſſimè imponitur, ut ſanguinis eruptionem compeſcat. Oleo tamen, utpote cui obturandi facultas ineſt, imbuta efficacior fit. Si uerò ſanguis cum impetu erumpat, linteum aceto imbutũ iniiciendum. Aceto nanque, ut teſtis eſt Dioſcorides, adſtringit, & undecunque promanantem ſanguinem, in ſuccidis lanis, aut ſpongia impoſitum, ſiſtit. Aut certè Galla uſta, aut Spõgia pice liquida madens, & dein uſta imponenda. Habent enim hæc omnia glutinandi facultatem. Cæterum, hirundines non eum, qui in profundo hæret ſanguinem eliciunt, ſed eum duntaxat, qui carni adiacet, ideò cucurbitularum uicem ſupplent. Detrahendæ autem, ubi dimidiam uitioſi, ac redundantis ſanguinis partem eſſe extractam coniicimus. Prohibemus enim, nec permittimus effluere, donec, quod ſatis eſt, excretum fuerit, quòd particula ipſa tum ab hirundinibus natura frigidis, tum ab ambiente refrigeretur. Retinendum igitur aliquid ſanguinis, ut hinc pars incaleſcat. Sed de hirudini bus abunde ſatis.

Cuminũ *Farina.* *Lana.* *Oleum.* *Acetum.* *Galla.* *Quę ſanguinē hirũdines eliciant.* *Quando detrahendæ.*

De purgatione.

Quid purgatio, quibusque conueniat, aut non.
CAP. XVI.

EXPEDITO primo uacuationis uniuerſalis genere, ad alterum tranſeundum nobis erit, nempè purgationem, quæ, ut ſectione prima Aphoriſmorum Cõm. 2. teſtatur Galenus, non eſt niſi humorum ſua qualitate moleſtantium uacuatio. Hoc eſt, purgatio eſt uitioſorum, & eorũ, qui corpus infeſtant, & moleſtant, humorũ uacuatio. Quippe qualitas hoc loco, ut fuſius in enarratione iam citati Aphoriſmi Hippocratis diximus,

Purgatio quid. *Qualitas.*

t non

non niſi differentiam, aut ſpeciem corruptorum, adeoq; corpus infeſtantium, & moleſtantium humorum ſignificat. Proinde quod in præſentia Galenus ποιότητα, hoc libro quarto de tuenda ſanitate, ἰδέαν, id eſt, ſpeciem nominat. Vt omnibus perſpicuum euadat, ποιότητα hoc loco non eſſe niſi κακοχυμίαν. Purgatio autem duplex eſt, nempè ſpontanea, & non ſpontanea: ſpontanea eſt, quæ à natura fit, quæ ſua ſponte corpus à noxiis humoribus purgat. Non ſpontanea eſt, quæ per medicamentū purgante facultate præditum perficitur. Cum itaq; purgatio nō ſit niſi uitioſorum humorū uacuatio, palàm hinc fit omnibus, ſanos, & qui inculpata ſanitate fruuntur, nō eſſe purgandos, ꝙ prauorum humorum copia, qui ſani ſunt, haud premantur. Conſtat autem medicamentum purgans peculiarem, & proprium humorem trahere, flauam nimirum bilem, aut atram, aut pituitam, aut ſeroſam humiditatem, qui ubi non adſunt, neceſſe eſt, ut ſanguinem, & carnes colliquet, ut ſcilicet ex ipſis propriū attrahat humorē. Quapropter ſani à medicamentis nō

Purgatio ſpontanea. Non ſpōtanea. ſani nō ſunt purgandi.

1. apho. 36.

„ purgantur, ſed potius cō tabeſcunt: ut non temere Hippocrates dixerit: Qui ſano ſunt corpore, per medicamenta purgati, celeriter exoluuntur. Et mox: Qui corpore bene ſe habent, hos purgare periculoſum eſt. Et iterum: Veratrum iis, qui ſano ſunt corpore, periculóſum eſt:

1. apho. 37. 4. apho. 16.

„ quippe conuulſionem efficit. Quapropter plurimum errant noſtræ ætatis medici, qui ſanis etiamnnm ſingulis ferè ſeptimanis pilulas, & id genus alia medicaméta purgantia propinant. Nec ad tuendum hunc errorem ſatis eſt, quod dicunt, uaria excrementa, quæ in ipſis quotidie procreantur, purgationē requirere. Siquidē hāc rationē pulchrè diluit Galenus ſect. 3. Aphor. Comm. 15.

Error noſtræ ætatis medicorum. Obiectio diluitur.

„ inquiens: Valde indigentibus, & ex longis temporū in-
„ teruallis purgatio utilis eſt. Eorum uerò, quæ quotidie
„ procreantur in corpore excrementorum uacuatio, mi-
„ nor eſt, quàm ut exigat purgantis medicamenti effica-
„ citatem. Si uerò quiſpiam uoluerit bis menſe, aut ſemel
„ omnino, ſaltē ea uti, ueritus ne excrementorum multi-
„ tudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malā conſuetudinē trahet. Hæc ille. Fatemur quidē excrementa illa, quæ ſingulis diebus in corpore coacer

uantur

uantur eſſe uacuanda,ſi modò integram ſanitatem conſeruare uelimus:atqui non per purgationem:ſed alia uacuationum præſidia,ut ſunt ea, quæ aluum leniter ſubducũt,aut quæ urinam,ſudoremve moderatè proliciũt. Purgatio igitur iis tantum conuenit,qui cacochymia laborant,& prauis ſuccis referti ſunt,modò alii ad purgationem neceſſarii ſcopi purgandum eſſe non diſſuadeãt. *Purgatio quibus conueniat.*

Qui purgationis ſcopi. CAP. XVII.

IIDEM ferè purgationis, qui ſanguinis miſſionis, ſunt ſcopi. In ea enim principiò qualitas humorum eſt conſideranda,hoc eſt,quod genus humoris ſit uacuãdum,& educendum. Non enim aliud,niſi quod corpori noſtro moleſtum eſt humoris genus uacuare oportet. *Qualitas humorum.* Quòd ſi igitur pituita ſupra modum aucta eſt,corpusq́; infeſtat,hanc omnino uacuare oportet. Si uerò flaua bilis,uel atra corpus moleſtat, à pituita abſtinendum, & bilis potius uacuanda. Sic ubi feroſa humorum pars abundauerit,& hanc uacuare oportet. Id quod Hippocrates etiam iis uerbis innuere uoluit:In perturbationibus uentris,& uomitibus ſua ſpõte factis,ſi talia purgétur,qualia purgari oportet,confert,& facilè ferunt. Sin minus, contrà. *1.aph.2* Et iterum:Quæ uacuantur,non ſunt æſtimanda copia, ſed quòd talia uacuantur, qualia uacuari oportet, & quod æger facilè fert: *1.aphor.23.* proinde ut in omnibus aliis uacuationibus,ita etiam in purgationibus,ſecundo loco ægrotantis uires diligenter ſunt expendendæ. Quum enim immodicæ purgationes uires lædant, & eò magis quò fuerint copioſiores, donec tolerant, & nondum laborant,tentandum,ut exuperans humor expurgetur. *Vires ægrotantis.* Quum uerò diſſoluuntur,etiam ſi reſtant ſuperuacua,ab eorundẽ tamen uacuatione deſiſtendum erit. Hinc nõ temerè Hippocrates dixit,uacuationes,quæ ad extremã ducũt,eſſe periculoſas. *1.aph.3* Et rurſus inquit: Plurimũ,& repente uacuare periculoſum. Quocirca uehementes purgationes, quibus tamẽ hodie pleriq́; utũtur, magno ſtudio uitandæ ſunt,quòd maximo periculo nõ uacẽt. *Vehemẽtes purgationes periculoſæ.* Nã,extra hoc quod ex iis uires ſupra modò debilitãtur,demoliunturq́;,uentriculo etiam noxã inferunt

t 2 haud

haud leuem. Siquidem eum non rarò ita lædunt, ac tur bant, ut ſubinde parum rectè per uniuerſum uitæ ſpatiū officio ſuo fungi poſſit. Vt hinc perſpicuum euadat omnibus, quanto cum errore, ægrotantiumque diſcrimine recentiores, & barbaram ſectantes medicinam, nonnunquam eradicatiuè (ſic enim loquuntur) uacuandum eſſe præcipiant. Nam ne unum quidem ex omnibus ueteribus proferre poſſunt autorem, qui unica uice radicitus humores, quantumuis malignos, purgandos eſſe ſuaſerit. Præterea nulla neceſſitas, nulla denique ratio eſt, quæ eos tam abſurdum opinari coegerit. Quòd uerò eorundem opinio ſit non ſolum abſurda, ſed & perniciosa, hinc promptè dignoſcitur. Quum enim in ſanguinis miſſione (quæ tamen in noſtris eſt manibus, ut ipſam nobis pro arbitrio noſtro inhibere liceat) etiam ea in qua uſque ad animi defectionem ſanguis detractus eſt, uniuerſum, quod noxium erat, haud quaquā uacuetur, quandoquidem, ut Galenus lib. 8. Ther. metho cap. 4. teſtatur, nonnullis alui deiectio, quibuſdam bilis uomitus, aut ſudores, interdum omnia tria ſuperuenire compertum ſit, quæ certè, haud ſecuta fuiſſent, ſi copioſa illa ſanguinis miſſio, quod noxiū erat totū, & radicitus uacuaſſet: quantò minus per purgās medicamentū, id quod noxiū eſt, totū uacuare licebit? Cum enim in noſtra poteſtate nō ſit, ut purgātis medicamēti uim inhibeamus, in nullo certè affectu uſque ad animi defectionem purgare licet: tātū abeſt, ut radicitus uacuare per purgātia medicamenta audeamus. Metus enim eſt, ne etiā animi defectione inuadente, uniuerſam ſuam actionem medicamentum obierit. Si itaque iam deficiente animo plus purgarit medicamentū, certū eſt ſyncopen, & hanc ipsā mortem, comitaturam. Non eſt igitur radicitus, aut, ut Hippocrates loquitur, ad extremum uacuandum, aut purgandum. Cæterum in purgatione ætas minimè prætereunda erit, quòd hæc interdum, quo minus purgātia medicamēta propinemus, obſtet. Pueri.n. cum nondum iuſtā incremēti perfectionē ſint cōſecuti, purgationibus planè inepti exiſtūt. Quapropter, ſi aluus ipſorū adſtricta fuerit, mel, ſi nihil aliud īpediat, cibo adiiciēdū, aut reſina terebinthina, quæ ciceris quantitatē æquet, Paulo lib.

Eradicatiue haud uacuandum ullo tempore.

Aetas.

li. 1.ca. 7. autore, exhibẽda. Caſia quoq; fiſtularis dicta ad eam rẽ, quod vi leniẽte, & emolliẽte prædita ſit ſatis cõmoda exiſtit. Senes autem, potiſſimũ ubi uiribus admodum deſtituti ſunt: quòd natura ſicciores ſint, purgãtibus medicamentis parum idonei ſunt. Eſt etiam ideò ætas medico in purgationibus expendenda, quòd hinc non rarò infeſtantem corpus humorem deprehẽdere liceat. Cum enim quæuis ætas ſuos habeat morbos, quẽadmodum ſectione tertia Aphoriſmorũ palam atteſtatur Hippocrates, facilè quales eoſdẽ procreauerint humores, inde medicus cognoſcet, qualiaq; purgantia medicamenta in illis ſint exhibenda, intelliget. In purgatione quoq; tempus anni preſens, minime negligendũ erit. Sũt enim quædam anni tempora, in quibus purgationem adhibere prorſus temerarium eſt. Ex quorum vtique numero eſt æſtiuũ, maximè id, in quo caniculæ ſydus exoritur. Exuſta enim tũc natura, eam, quæ a medicamentis purgantibus ht, acrimoniam non fert. Natura etiã ipſa æſtu iam imbecilla reddita, ex purgatione magis diſſoluitur. Quocirca plures hoc tẽpore purgati incidunt in febres: & uiribus planè deſtituuntur. Accedit iis omnibus, quòd hoc tempore calor aeris ambientis in corporis ſuperficiem, & partẽ externã trahat humores, contrariam ei, ad quã medicina ducit; ut hoc nomine prauam admodum hanc purgationẽ eſſe oporteat. Proinde nõ temerè dixit Hippocrates: Sub cane, & ante canẽ, medicamentorũ uſus moleſtus, atq; difficilis eſt. Accommodatiſſimum autẽ tempus ad purgationem eſt Vernum, quod nimirũ omnis exceſſus in medio ſit, adeoq; temperatum. Quapropter in eo nõ eſt calor, qui corporis efficiat diſſolutionẽ, neque frigus humorũ cõcretionẽ afferens, nõ inequalitas vires perturbãs. Atq; hinc eſt, quod Hippocrates in Aphoriſmis ſic ſcriptum reliquerit. Quibus medicamentũ purgans confert, hos uerno tẽpore purgare cõuenit. Porrò anni tempore obſeruatio nõ modò in moliẽda purgatione utilis eſt, ſed & ad noxii humoris dignotionem nõ parum conducit. Hyeme nanq;, ut in libro de humana natura Hippocrates atteſtatur, in homine pituita augetur, vere ſanguis, Aeſtate flaua, autũno uerò atra bilis. Quare, ſi Hyeme

Senes.

Tempus anini.

Aeſtate purgatiões uitandæ.

4. *aph.* 5. ,,

Vernum tempus purgatiõis accommodatiſſimum.

6. *apho.* 47.

morbi inuaſerint, magna ex parte pituitoſi erũt. Sin æſtate, bilioſi. In hac itaque, quæ bilem ducũt, in illa verò, quæ pituitã uacuant, potius ſunt exhibenda medicamenta. Pari ratione regio quoq; ipſa, in qua degunt, qui purgatione indigent, à medico conſideranda erit. Hæc enim, ſi ſupra modum calida fuerit, purgationem impedit, quod ad exteriora humorum motum, contrà quàm purgans ſoleat medicamentum, concitet. Prætereà non nihil etiam ad infeſtantis humoris notitiã confert. In calida enim regione, calidi plerũq; humores exuperãt, quemadmodum in frigida, frigidi. Morbi deniq; ſpecies in purgationibus cõtemplanda medico erit, quòd ex ea, quamcunque tandem ætatem morbus inuaſerit, humor noxius, morbumque excitans promptè agnoſci poſſit. Exempli gratia ſi è febrium genere tertiana hominem inuaſerit, quòd à bile modum, & debitam menſurã excedente infeſtetur æger, conſtat. In ea igitur bilẽ purgans medicamẽtum eſſe dandũ medicus colligit. Quòd ſi quartana febris hominem corripuerit, atram bilem corpori faceſſere negotium nulli non perſpicuum euadit. Hanc igitur purgans medicamentũ requiretur: ſin quotidiana afflixerit, pituitam moleſtare corpus omnibus patet: hanc itaque educere potens medicamentum propinabimus. Quapropter ſingula iam ordine cõmemorata medico, quo firmiorem, ac magis ſtabilem noxii humoris notitiã habeat, accuratè cõſideranda erũt. Neque enim vllo tempore alius humor extra eum, qui in corpore præter naturam redundat, illudque infeſtat, purgante medicamento vacuandus erit. Atqui dixerit fortè quiſpiam, quid igitur medico faciendum erit, ſi cum humoris alicuius dominio, alii quoque redundauerint omnes, eſtne ſimul utroque vacuationis genere, nempe venæ ſectione, qua omnes, & purgatione, qua uitioſus tantùm vacuatur humor, vtendum? Minime gentium, quod ſimul, & eodem tempore duabus vacuationibus, ſibi quodam modo contrariis, quales illæ quidem ſunt, vti ſine maximo tum ſanorum, tum ægrorum diſpendio non licet. Nam venæ ſectio humorum curſum, & impetum ad exteriora reuocat: purgatio cõtrà ad interiora. Non parum etiam duæ vacuationes, nulla

Regio.

Morbi ſpecies.

Duab. vacuationibus ſimul eodemq; tempore minime utẽdum.

nulla interpòſita mora, adhibitæ uires ipſas debilitarent. Accedit, quod uacuandorum quantitas hac ratione a medico metiri haud poſſit. Proinde ubi utroque uacuationis genere opus erit, alterum præcedere, alterum ſequi debet. Et præſtat quidem uenæ ſectionem purgationi præmittere, quam uenæ ſectioni purgationem. Id enim ut faciamus, non ſolum ueterum, Hippocratis potiſſimum, Galeni, & aliorũ Græcorũ nos hortatur autoritas, ſed, & ratio ipſa. Quòd uerò uno conſenſu idipſum ueteres docuerint, alibi, nempe libro ſecundo paradoxorum capite tertio, mõſtrauimus, ut nõ ſit neceſſe hoc loco repetere. Ratio uerò cur uenæ ſectio purgationem præcedere debeat, hæc eſt: Summota, aut imminuta plenitudine, qui redundant praui, & noxii humores, expeditius à medicamento purgante trahuntur. Siquidem hoc venas, arterias, inaneſque corporis regiones inueniens minime oppletas, nullo negotio in totum dimanat corpus, humoreſque per lata uaſorum ſpatia fuſos, & attenuatos trahit, uacuatque. Sin præpoſtero ordine purgationi primæ concedantur, medicamentum purgans propter plenitudinem, & uaſorum anguſtiam in totũ corpus deferri nequit, ſed ſubſtat, & nihil efficit: aut certè id, quod efficit, male efficit. Nam agitationem aliquam humorum excitat, at propter uiarum anguſtiam, aut immodicam copiã eoſdem attrahere nequit. Præſtat itaque, ſi par ineſt utriuſque remedii neceſſitas, ut a ſanguinis miſſione ordiamur. Siquidem melior ſubinde exinanitis uaſis hùmorum attractio fiet, & natura ab eo, quod ipſam premebat onere leuata, ac purgantis medicamenti ui iam excitata, quicquid noxium, & inutile eſt, reliquum facilius ſegregabit, impelletque, ipſumque medicamẽtum, etiam ſi minimè uehemens, ac debile eſt, minori negotio, quod reſtat, trahet, & educet: omniaque ex ſententia ſuccedent.

Venæ ſectio purgationi præmittenda.

propemodũ ambabus,quod fertur, vlnis amplexi ſint ?
Peruerſa mehercle imaginatio,quæ etiam alias illis crebro impoſuit. Arbitrantur nanque,quum cibus adhuc in uentriculo hæret,forè ut pilularũ facultas una cum uaporibus à cibo elatis permiſta, rectà ſurſum ad caput feratur,& eam ob cauſam humores noxios ex capite promptiſſimè deorſum in ventriculum trahat.

Quaſi uerò per fauces, & gulam noxii in capite contenti humores a medicamento hauſto mox rectà deorſum trahantur,& non potius per uenas ad uentriculũ, & inteſtina deducantur. Per quas enim venas purgantis medicamenti vis a uẽtriculo in caput diſtribuitur, per eaſdem certè ex capite,& uniuerſo corpore in vẽtriculũ,&inteſtina proprios,&ſibi familiares humores trahit. Sed,& ſenſus,& ratio ipſa, quam abſurda, & erronea ſit recentiorum medicorum opinio, abundè teſtantur. Senſus quidem,quod nihil noxiorum humorũ per fauces ii,qui ſumpſerunt medicamentum purgans, deſcendere ex capite percipiant. Ratio, quia,ſi ex capite per fauces in uentriculũ humores traherentur, multò ſanè expeditius ſcreatu uacuarẽtur,quam per aluũ. Quum itaque oſtenſum iam ſit,commentum eorum eſſe planè frigidum, & cum anatomes ratione pugnare, utpote quæ doceat purgantis medicamenti in uentriculum aſſumpti uim per inteſtina,&meſaraices uenas ad iecoris portam,ab hac ad iecur,ab illo rurſus ad concauam uocatam uenã,ab ea mox ſurſum ad iugulares,& ab illis ad cerebrum diſtribui, ac ſubinde per eandem uiam attractos humores a cerebro ad inteſtina,& vẽtriculũ deſcendere:neque enim alia diſtributionis,& alia tractionis uaſa ſunt: debent deinceps hunc morem tanquam noxium,& a ueritate abhorrentem omnes, quot quot ueritatis amantes ſunt medici, deſerere. Atqui non deerunt,ſat ſcio, qui pro tuendo ueteri errore,nobis Galeni locum ex capite octauo libri decimiquarti Thera.methodi obtrudẽt,ubi ille ſexaginario cuidam, qui tumefactam linguam habebat,catapotia ex aloe, ſcammonia, & colocynthide compoſita ueſperi exhibuit,adeoque hoc facto recentiorum morem haud dubiè confirmauit. Sed facile quod obiicitur, refutari poteſt

obiectio. diluitur.

teſt ab eo, qui vniuerſam hiſtoriam paulò attentius ex penderit. Et ſi enim veſperi exhibuiſſe pilulas Galenũ negari non poteſt, non tamen a cœna, ſed vacuo planè uentriculo illas hunc exhibuiſſe ſatis conſtat. Si enim cibi aliquid ingeſſiſſet æger, Galenus idipſum ſilentio non tranſiiſſet. Quod uerò nihil cibi veſperi ſumpſerit, hinc primum colligitur, quòd adeò tumefactam linguam habuerit, ut in ore contineri illa non potuerit, tantum abeſt, vt aliquid cibi ſumere potuerit. Quòd ſi verò inſtet quiſpiam, eadem facilitate cibus, qua catapotia deglutire potuiſſe ægrum: Viciſſim illi repono, non eſſe tamen uériſimile hunc aliquid cibi ſumpſiſſe, quòd homines illo ſeculo temperantiores, quam hodie fuerint, ita ut non ſolum ægri, ſed & ſani maxima ex parte in cœna nihil ciborum aſſumpſerint. Quod dicimus, confirmat etiam morbi ratio, quem acutum, imò peracutum fuiſſe conſtat, vt hoc nomine tenuiſſima uſus ſit uictus ratione. Quare ex hoc loco ſuæ opinionis patrocinium nullum inuenire aduerſarii poſſunt.

Quæ ante purgationem neceſſaria ſit præparatio.

CAP. XIX.

QVI purgans medicamentum conuenienti hora eſt ſumpturus, is vnicè ſtudeat, ut ad purgationem ſit idoneus, Idoneus autem erit, ſi humores redundantes, & a medicamento purgante trahendi, tenues fuerint, omniſque tenacitatis, lentoriſve expertes, & meatus omnes, per quos huiuſmodi humores trãſire debẽt, aperti. Ineptus contrà erit, vbi redundans vitioſus ſuccus craſſus, & lẽtus exiſtit, meatuſque, per quos noxius ille ſuccus purgandus erit, haud patent. Qui igitur ad purgationes inepti ſunt, hos medicus paratos, & idoneos reddere debet: id quod bifariam fieri poteſt. Vno modo ut humores craſſi, & tenaces extenuentur, & incidantur, adeoque fluxui parati reddantur. Vtendum igitur in hoc tum cibis, tum medicamentis, quibus extenuandi, & incidendi facultas ineſt, de quibus Galenus peculiarẽ librum exarauit, & libro 8. Thera. meth.

Duo præparationis modi.

1

meth.ca.iiii. de iiſdem copioſè tractat. Non verò ſimplicibus tantùm medicamentis, vt ſunt hyſſopū, origanū, calamintha, pulegium, & ſimilia, ſed & cōpoſitis oxymelite, & ſerapiis è calamintha, hyſſopo, marrubio, & ſimilibus, quorum hodie magna in officinis medicorum eſt copia, vtendum eſſe abundè conſtat. Alter præparationis modus eſt, ut meatus corporis, per quos humores, qui purgandi ſunt, tranſibunt, reſerentur, & aperiantur, adeoque corpus fluidum fiat. Si illi minimè pateant, & obſtructi fuerint, per eos tranſire noxii humores nequeunt. Reſerandi itaq; erunt per ea, quæ illos detergent, & obſtructione liberant medicamenta, corpusque cibis humectantibus, ac balneis meatus corporis laxiores efficientibus fluidum faciendum, iuxta Hippocratis in Epidemiis conſilium inquientis: *Si uolueris, ut is, qui Elleborum bibit, celeriùs purgetur, ut lauet, aut comedat, præcipe.* Et iterum. Qui ad Ellebori ſumptionem non facilè ſurſum purgantur, horum corpora ante potionem præhumectanda ſunt uberiore cibo, atque quiete. Et uno uerbo: Corpora ubi quiſpiam purgare uult, fluida faciat, oportet. Id quod fiet, ubi humores tenues fuerint, nulloque lentore prædicti, & meatus corporis aperti. Quod ſatis in commentariis huius aphoriſmi teſtatur Galenus ita ſcribens: Erit fluidum corpus, omnibus quidem meatibus reſeratis, humoribus uerò inciſis, deterſis, & extenuatis; ſi quis modò humor in corpore craſſus, ac lentus fuerit. Quum itaque duo in uniuerſum ſint præparationis ante purgationem neceſſariæ modi, nempe craſſorum, & lentorum humorum attenuatio, abſterſio, & inciſio, meatuumq; apertio, omnibus perſpicuum euadit, ubi meatus corporis, per quos humores purgari debēt, aperti ſunt, & humores tenues, nulla opus eſſe præparatione. Quapropter billioſi humores, quum ſuapte natura tenues ſint, adeoque ad uacuationem maxime, quæ per medicamenta purgantia fit, faciles, & expediti, modò uiæ, & meatus, per quos trāſire debēt, recluſi ſint, præparationē nullā requirūt. Hinc eſt, quòd Galenus lib. xiiii the. meth. cap. xvii. inter cætera ſic ſcriptū reliquerit: Flauæ bilis uacuatio facilis eſt; pituitæ uerò

[Margin: 2 (at "Alter præparationis"); *6. Epid. ſectio. 5. aph. 28.*; *4. apho. 13.*; *2. apho. 20.*]

rò, ac potiſſimum eius, quæ craſſior, & glutinoſior eſt; item nigræ bilis difficilior. Hippocrates quoque in libro de humana natura, bilis uacuandæ facilitatem ſatis innuit, dum quoduis medicamentum purgans poſt familiarem, & cognatum ſibi humorem, flauam bilem ſtatim trahere ſcribit, quòd ſcilicet ductu facillima ſit. Galenus deniq; lib. 3. prog. comm. 25. humores corporis calidiores, tenuioresque, quales ſunt bilioſi, paratiſſimos eſſe ad excretionem trâdit. Quòd ſi uerò meatus, per quos bilis duci debet, obſtructi ſint, certè ea præparatione, quæ illos aperit, ac reſerat, opus erit.

In bilis redundãtia quibus medicamentis meatus reſerandi.

Ad eam uerò parandam non adhibenda ſunt uehementer calida, quòd illa bilis copiam augerent, ſed ea potius, quæ facultate habent extenuandi, & abſtergendi, ac reſerandi citra calorem, ut eſt in ciborum genere ptiſana, in medicamentorum, cichorium, intybum, ſemina peponum, & cucumerum, item ſerapium acidũ ſimplex, oxyſaccharum, & id genus alia. Non parum etiam ad relaxandos corporis meatus balneum aquæ dulcis conducit, ut comprehenſum eſt. Ex iis omnibus perſpicuum fit, Auicennæ uerba Fen. i. Canone 4. tract. 2. cap. 7. de intentione ad curationes uniuerſales febrium putredinis, docentis ſubtilem, ſeu tenuem humorem eſſe incraſſandum, & lentum incidendum, neque ſimpliciter ad præparationes, neque etiam ad concoctionem noxiorum humorum, ac morbi poſſe referri, adeoque meritò, tanquam a ueritate abhorrẽtia, ab Auerroe, & aliis quibuſdam eſſe reprehenſa. Ad concoctionem morbi non poſſe referri, ſequenti capite monſtrabimus. Nunc de præparationem tantum dicemus,

Auicennæ error detectus.

Præparatio ſolius craſſi humoris.

quæ ſolius eſt craſſi, & tenacis, ut oſtẽdimus, humoris. Nam is, ut commode purgari poſſit, extenuantibus, & incidentibus tum cibis, tum medicamentis eſt præparandus. Humor autem tenuis, cum ſuaptè natura ad uacuationem ſit facilis, & expeditus, ut facilius, ac promptius purgetur, nunquam a medico incraſſandus erit. Quantò enim ſubtilior eſt, tantò facilius a purgante medicamento trahitur, quod tum ratio ipſa, tum experientia ſatis cõfirmant. Quum itaque Auicenna in purgationibus quoque opus eſſe dixerit, ut tenues humores

res incraſſentur, meritò ab Auerroe eſt reprehenſus iis quidem uerbis: Auicenna iubet in morbis à tenuibus humoribus genitis concoctionem præcedere, quam hoc pacto definitam tradidit: Concoctio tenuium, eſt eorum incraſſatio, craſſorum uerò extenuatio Verum enim uerò facilius humores tenues purgabuntur craſſis. Vnde nonnullis ſcriptū eſt medicis, ſe nunquam purgans medicamentum exhibuiſſe, quin flaua bilis prior uacuaretùr. Leuiſſimam enim, & tenuiſſimam eſſe, cæteros autem humores ſequi. Quod idem ſenſus tibi indicat, tenuiora, ſcilicet craſſioribus promptius purgari. Hæc Auerroes. Maximo igitur errore Auicenna retulit in uniuerſum ad omnem uacuationem, adeoque ad eam etiam, quæ per purgantia fit medicamēta, quæ ad peculiares, eas nimirum, quæ eſt ſternutamenta, aut tuſſes fiunt, duntaxat pertinent. Nam cum ſternutamentum, & tuſſis nō fiant niſi per plurimum, & uehementem ſpiritum celerrimè foras erumpentem, qui impetu ſuo explodit ea, quæ in naribus, & reſpirationis meatibus contenta ſunt, neceſſe eſt, ut ea, quæ per illa uacuantur, neq; lenta, & craſſa, neque tenuia admodum ſint. Quæ enim lenta, & craſſa ſunt, adeò naribus, & arteriæ inhærent, & impacta ſunt, ut ab iis facilè auelli, & abſtergi nequeāt. Quæ tenuia ſunt, hæc ſubleuata, inter ſternutandum, & tuſsiendum à ſpiritu diuiſa retro fluunt, ut copioſius libro quarto de laborantibus locis, cap. ix. Galenus docet. Cum itaque ea, quæ ſternutamentis, aut tuſſi expellenda, & uacuanda ſunt, craſſitudine quadam participare neceſſe ſit, ut ea, quæ ſupra modum tenuia ſunt, aliqua ex parte etiam incraſſentur, oportet. Non etiam pellenti omnino obſiſtere, adeoque uiolenter, ac tenaciter inhærere debent. quocirca ſi lentore, ac craſſitie participant, & extenuantibus, & incidentibus medicamentis attenuanda, & incidenda ueniunt. Quid multa? quæ hac ratione uacuanda ſunt, eſſentiæ mediocritatem habeant neceſſe eſt. Quapropter rectiſsimè de iis Auicennæ dictum, quo præcipit tenues humores incraſſandos, & craſſos, ac lentos extenuandos eſſe intelligitur. Malè autem ad eam expulſionem uitioſorum humorū, quæ per medicamenta purgatoria fit, torquetur. Hæc enim

7. collec. cap. 9.

enim non aeris impulſu, ad quem debita eius, quod patitur, reſiſtentia requiritur, quæ in mediocritate certè eſſentiæ conſiſtit: ſed attractoria purgantis medicamenti, & expultrice facultate perficitur. Quantò itaque humor tenuior, ac mobilior fuerit, tantò facilius à medicamento purgante per anguſtos meatus trahitur, ac ſubinde expeditius expellitur. Errandi autem occaſionem Auicennæ, haud dubiè Galeni locus ab eo parum rectè intellectus præbuit, qui eſt in libello de cōſtitutione artis medicæ, ubi non obſcuris uerbis, inquit craſſum, & lentum humorem eſſe attenuandum, tenuem uerò incraſſandum. Verum, ſi locum illum Galeni intentis oculis conſideraſſet Auicenna, non de iis, quæ è corpore per medicamenta ſunt uacuanda, ſed de iis potius, quæ in eo manere debent, adeoque in ſtatum naturalem redire poſſunt, intelligendum eſſe animaduertiſſet. Nam Græcè ſic habet: τὸ δ᾽ ἐπανελθεῖν δυνάμενον εἰς τὸ κατὰ φύσιν. ἀλλοιοῦν διὰ τῶν ἐναντίων, τὸ μὲν παχὺ, καὶ γλίσχρον λεπτύνοντα, τὸ δὲ λεπτὸν, παχύνοντα: Quod in naturalem ſtatum redire poteſt, contrariis alterare oportet: craſſum quidem, & lentum, attenuando, tenuè uerò incraſſando. Verbi gratia, ubi humores in capite præ nimia ſua tenuitate in thoracem deſtillant, incraſſari debent, & in naturalem ſtatum, ut deinceps deſtillare non poſſint, reduci. Pari modo ſi pituita plus iuſto craſſior fuerit, attenuari debet, & in naturalem ſtatum reduci, ut ſubinde cocta in ſanguinem mutari poſſit. Atque hæc de præparatione, quæ artè fit, adeoque à concoctione, quæ à natura perficitur, ut ſequenti oſtendemus capite, dixiſſe ſatis ſit.

Auicennæ errādi occaſio.

Galeni locus enarratur.

Quid concoctio, & quot eius differentiæ
CAP. XX.

Crudi humores nō purgandi.

PVRGANS medicamentum à medico temere nunquam eſt propinandum, niſi ubi humores uitioſi, morbumque excitantes, fuerint concocti. Siquidem poſt concoctionem naturam ipſam uacuationi ha-

bemus

bemus adminiculantem, utpote, quæ tum humores diſcernit, & redundantias excernit. Vt non ab re Hippocrates in Aphoriſmis ita præceperit: Concocta purgante medicamento educere, & ea, quæ non ſunt cruda, mouere oportet, neq̀ue in principiis morborum, niſi humores turgeant: magna uerò ex parte non turgent. Vt igitur, quæ cruda, quæ item concocta ſint, cognoſcamus, quid concoctio ſit, & quot differentiis conſtet, oſtendamus, neceſſe eſt. Concoctio itaque, Ariſtotele libro iiii. Meteor. cap. ii. autore, eſt perfectio, quæ à naturali, propriove calore ex oppoſitis fit paſſiuis, quæ ſua cuique materia exiſtũt. Vel breuius, ac clarius: Concoctio eſt actio quædam natiui caloris in qualitates, quæ patiuntur. Galenus, & eum ſequentes Medici, concoctionem definiunt eſſe alterationem ab innato corporis calore factam. Atque hæc perſpicua planè eſt definitio, & perfecta, ut quæ ſingulas differentias complectatur, quæ certè, eodem Galeno libro primo Epidem. ſectio. ii. conſtitut. iii. commen. xli. teſtè, gemina exiſtit. Vna, quæ eſt alimentorum, & eorum, quæ ſecundum naturam ſe habent. Hanc Galenus libro iii. de naturalibus faculta. ita definit. Concoctio eſt alteratio in propriam eius, quòd nutritur, qualitatẽ. Et in libro de ſympto. differentiis, cibi alimentive in qualitatem animanti familiarem permutationem eſſe tradit; Libro autem primo Epidem. Commen. ii. aphor. xliii. concoctionem eius, quod concoquitur, in coquentis ſubſtantiam quandam eſſe deductionem ſcribit. Quæ quidem definitio cum prioribus in idem recidit. Hæc Græcis propriè πέψις, & Latinis priuatim concoctio nominatur. Eius autem tres ſunt ſpecies. Vna, qua cibus in uentriculo concoquitur: altera, qua inibi generatus ſuccus, in iecore, & uaſis in ſanguinem mutatur: tertia, qua ſanguis in ſingulis partibus corporis, in idoneam alendæ partis ſubſtantiam mutatur, ut fuſius libro primo ſectione ſexta, capite quinto diximus. Quæ in iſta concoctione, alterationeve in uentriculo, & iecore exquiſitam elaborationem non ſunt adepta, & citra ſanguinem ſubſtiterunt, cruda uocantur. In habitu autem totius corporis cruda ſunt, quæ elabora-

1. apho. 22. — *Cõcoctio quid.* — *Cõcoctio duplex.* — *Cruda, quæ.*

elaborationem nullam: ſemicocta, quæ imperfectam conſecuta ſunt. Sanguis itaque pituitoſus, & lentus re uera crudus, ac ſemicoctus exiſtit, quòd caro ex eo tumida, aquoſa, flatulenta, in ſumma, alba, & pituitoſa procreetur, ac ſpecies hydropis, quam ob id λευκοφλεγματίαν appellant. Cruda itaque ſunt, quæ in uentriculo nullam prorſus alterationem, aut imperfectam, quæ tamen propriè ſemicocta nominantur, acceperunt. Crudi ſunt, qui in iecore, aut habitu totius corporis nullam alterationem ſunt experti, aut perfectam elaborationem non attigerunt humores: qui tamen propriè ſemicocti appellantur. Crudi igitur omnes ſunt generatim humores, qui citra ſanguinem bonum ſubſiſtunt: ut lib. iiii. de tuenda ſanitate cap. iiii. fuſius monſtrat Galenus. Tales autem ſunt frigidi, & craſſi, ſeu pituitoſi, ut loco iam citato, & multis aliis locis Galenus oſtendit. Vnde perſpicuum euadit, bilioſos humores non eſſe hac ratione crudos, quòd nimirum exceſſum caloris, atque ex ſanguine ſupra iuſtum modum percocto, adeoque aſſo, & exuſto fiant. Non igitur hanc concoctionem primam, de qua nunc loquimur, requirunt, ſed ſolus ſanguis, & humor, ut in ſanguinem mutetur idoneus.

Crudi humores.

Cæterum cruda, quæ in uentriculo hærent, quòd illis nō ſit per anguſtas uias tranſeundum, etiam priuſquam cō cocta fuerint, educi poſſunt. Et præſtat etiam illa priuſquam in habitum totius corporis traducantur educere. Hinc eſt, quod Galenus unicũ cruditatis eſſe remediũ libro primo de alimentorum facultatibus ait. Si ea, quæ cruda ſunt, per aluum ſecedant. Cruda uerò, quæ in primis uenis iecore, & aliis uaſis hinc in uniuerſum corpus diſtributis, & in habitu totius corporis ſunt, medicamentis purgantibus uacuanda non ſunt. Cuius quidem rei cauſam recenſet Galenus libro iiii. de tuenda ſanitate cap. v. in hunc ſcribens modum: Deiectio, inquit,
„ in iis quibus plurimi crudi humores in uenis ſunt, tor-
„ mina, cruciatuſve circa umbilicum, & roſiones creat, ani
„ mique deliquia, cum eo quod nec notatu dignum quip-
„ piam educit: quando crudi omnes humores, pigri, atq;
„ ad motum inepti, propter craſſitiem, frigiditatemque
„ ſunt. Quo fit, ut etiam omnes anguſtas uias obſtruant

per

per quas id, quod medicamentum deiicit, ferri ad aluum ,,
debeat: itaque nec ipſi educuntur, & aliis ſunt impedi- ,,
mẽto. Id quód ſanè Hippocrates illo oraculo præcauit, ,,
quo breuiſſimè præcipit: Concocta medicamento ten- ,,
tanda eſſe, nõ cruda. Eadem de cauſa nec exercitare, nec ,,
omnino mouere, ſed nec lauare expedit eos, qui in pri- ,,
mis venis crudorum copiam habẽt: ſi quidem omnes id ,,
genus motus, ſuccos illos in totũ corpus agunt. Seruan ,,
di igitur hi ſunt in omni quiete: dandiq; ipſis cibus, po ,,
tio, medicamenta ſunt ſingula eius generis, quæ atte- ,,
nuent, diſſecent, & conficiant ſuccorum craſſitudinem, ,,
idque citra manifeſtum calorem. Nam, qui excalefacti ,,
vehementius ſunt ſucci, hi in omnem corporis partem ,,
feruntur. Ergo nutries hos maximè oxymelite, aliquan ,,
do etiam ptiſanæ, & mulſæ exiguo quopiam. Suſtinent ,,
enim ii victum, ſi modò vlli alii, tenuem, ipſa nimirum ,,
crudorum humorũ copia, quos paulatim concoquunt, ,,
ad corporis alimentum abutentes. Hæc ille. Atque hæc
quidem de prima quæ propriè concoctio nominatur, di *altera cõ*
xiſſe, ſatis ſit. Altera eſt eorum, quæ præter naturã ſunt. *coctio.*
Et hæc quidem non eſt, niſi humorum morbum efficien *Libro*
tium alteratio, atque Hippocrati in Epidemiis, & Gale *Epide.* I.
no πεπασμὸς, Latine maturatio, diſcriminis gratia nomi *Com.* 2.
natur. Cocta itaque hac ratione Hippocrati, & Galeno *Aph.* 44.
appellantur, quæcunque à natura ipſa euicta ſunt. Cru *πεπασ-*
da vero, quæ non ſunt euicta. Verum eſſe quod affirma *μός.*
mus, teſtatur Galenus lib. 1. Epid. Comm. 2. Aph. 46. in *Matura*
quiens: Vt concoctiones fiunt naturâ morboſas cauſas *tio.*
euincente: ſic non euincente contraria. Et lib. 2. de vict. *Cocta.*
acu. morb. Comm. 44. vbi ita ſcriptum reliquit: Conco- *Cruda.*
ctio eſt ubi natura cauſis fortior fuerit, eaſq; ſuo robo-
re permutauerit. Ibidem quoq; diſertè docet, cocta eſſe,
quæ à naturâ ipſa euicta ſunt: cruda cõtrà, quæ minimè.
Hac ratione pus in phlegmone, quod à naturâ euictum
eſt, cõcoctũ vocatur, etſi pars nulla ex pure alatur, quẽ-
admodum ex crudis, & pituitoſis, vbi concocti fuerint,
humoribus aluntur. Eadẽ ratione & vrinas crudas cõco
qui dicimus, etſi corpus ex coctis vrinis ali nõ poſſit. Ita
ſputum quoque, crudũ, vel coctum appellamus. Ad hũc
quoque modũ deſtillationẽ, grauedinẽ, ichores, & humi

u ditates,

ditates, quæ in lippitudine emanãt, aut crudas, aut cõco
ctas eſſe dicimus. Hoc denique modo bilioſos humores
crudos, uel coctos eſſe pronuntiamus. Et Galenus qui
dem loco paulò ante citato, crudã bilẽ ſuis notis pingit,
„ quemadmodum etiam concoctam, inquiens: Cruda qui-
„ dem bilis flaua eſt, & acris, & malè olens. Cocta uerò,
„ & pallidior, & minimum malè olẽs. Vt hinc palàm fiat,
hanc alteram concoctionem nihil aliud eſſe, niſi domi-
natum, & uictoriam naturæ in humorem noxium, ſiue
putridum, ſiue non putridum. Ex hac itaque cõcoctione
id conſequitur natura, ut humorem illum, qui anteà pa
rum obſequens fuit, nunc gubernare, ac pro ſuo arbitra
tu excernere poſſit. Proinde omnis humor, qui excer-
nendus uenit, anteà concoctus ſit, oportet, quòd tantiſ-
per dum crudus eſt, & à natura nondum euictus, uacua-
ri cõmodè non queat. Concoctus autem, & tanquã ſuba
ctus, ac domitus, nullo, aut ſaltem minore negotio à ua-
cuante medicamento profligatur, & exhauritur. Hanc
igitur concoctionem non ſolum pituitoſi, ut priorem,
ſed, & bilioſi exigunt humores. Quapropter libenter
admodũ concedimus flauam bilem, non obſtante quòd
natura tenuis ſit, concoctionem hãc alteram requirere.
Niſi enim prius à natura euicta ſit, medicamentis pur-
gantibus, & uacuantibus etiam aliis cõmode educi ne-
quit. Hac uerò ratione cocta, & ueluti ſubacta, & edomi
ta, naturæq; obſequens reddita, abſque ulla moleſtia, mi
noriq; negotio ad conuenientia uacuationis loca à pur
gante medicamẽto trahetur. Atqui aduerſus ea, quæ di
cimus fortè quiſpiam ita inſtabit: Flaua bilis ex tali
concoctione craſſior euadet, & ſic ægrius expelletur.
Craſſiorẽ aũt euadere, i primis teſtatur Ariſtoteles lib.
4. *Meteo.* ca. 2. ubi non obſcuris uerbis ea, quæ conco-
quũtur, craſſiora, aridioraq; reddi ſcribit. Itẽ Alexãder
Aphrodiſeus in uniuerſum omnia, quæ concoquuntur,
ex tenuibus craſſiora euadi teſtatur. Quin etiam Gale-
nus libro de totius morbi temporib. aſſerit tum ſaniem
ipſam, tum urinã, tũ ſputũ, itẽ lippitudinem, humores-
que, qui è cerebro in palatum, & nares deſtillant, deni-
que omnia excrementa initio, atq; dũ cruda adhuc ſunt,
aquea, & tenuia eſſe: quum uerò proceſſu tẽporis conco
quuntur,

An flaua bilis concoctione egeat.

Obiectio.

quũtur craſſiora,& pauciora euadere.Quibus omnibus & ratio ipſa ſubſcribit,quæ omnia,quæ concoquuntur, & à calido patiũtur,humido nimirũ euaporãte, aliquo modo craſſeſcere docet.Fatemur itaque ea,quæ à natura euicta concoctave ſunt,neceſſariò craſſiora,& paucio ra euadere,quandoquidẽ concoctio ipſa,ut etiam Galenus lib.4.de ratione uictus in morbis acutis fatetur,cogat,& incraſſet. Adeò ut recentiores medicos plurimũ hallucinari dicamus, proptereà quòd concoctionem, uel, ut ipſi loquuntur, digeſtionem, quum id quod craſſum eſt attenuatur,fieri ſtatuant.Errandi autem occaſionem iis,qui craſſi concoctionem cum eius ſubtiliatione(ita enim loqui eos conſtat)fieri cenſent, Auicẽna præbuit,qui ut præcedenti capite oſtenſum eſt, Galeni locum malè intellectum,ad concoctionem eorum, quæ præter naturam ſunt, adeoq; in habitum corporis redire nequeunt,perperã detorſit. Nã etſi concedimus cõcoctionẽ tenuium eſſe incraſſationem, tamen falſum erit, eandẽ craſſorũ attenuationẽ eſſe, cùm omnes humores in ea ĩmutatione,qua à natura euincuntur,ut mõſtratũ eſt,craſſiores aliquo pacto reddãtur.Verùm inferet aliquis confeſtim: Igitur bilis,& alii humores,qui ex tali cõcoctione craſsiores euadunt,ægrius deinde expellun tur.Reſpondeo,nequaquàm.Nã cũ eã craſſitudinem ab innato calido,& nequaquã ab immodico,neq. etiã à frigore adepti ſint,fieri non poteſt,ut hæc ipſa excretioni uacuationive obſiſtat,& aduerſetur:imò cũ hanc craſſitudinẽ non niſi quia à natura euicti ſint,conſecutos eſſe cõſtet,multò prõptius iã,ac tutius expellentur.Quippe cũ natura ordinẽ,& morẽ,Galeno etiã teſte,obſeruat,ut primò cõcoquat,dein diſcernat,& poſtea uacuet.Quum itaq; poſt concoctionẽ naturã ipſam uacuationi adminiculantẽ habeamus,expectandũ erit,quod ab ipſa natura euicti,adeoq; craſſiores redditi fuerint humores noxii. Nõ igitur omnis craſſitudo uacuationi obſiſtit, ſed ea duntaxat, quæ non fit à natura.Nec cuncta,quæ craſſiora reddũtur quoq; concocta ſunt: quod nimirũ duæ ſint craſſitudinis cauſæ,calidũ uidelicet,& frigidũ.Calidum quidẽ;euaporãdo:frigidũ adſtringendo incraſſat. Quæcũq; ergo ab ĩnato calido craſſiora reddũtur, ea cõcocta

Quæ concoquuntur, craſſiora, et pauciora euadere.

Recentiorum medicorum error.

obiectio diluitur.

Nõ omnis craſſitudo excretioni aduerſatur.

1. Apho. Com. 22.

Non omnia craſſa, etiam cõcocta.

ſunt,non quæ à frigido,ſeu nõ naturali calore.Cũ autẽ ea,quæ craſſiora ſunt à calore natiuo facta,ſint cõcocta, neceſſe eſt,ut crudis ſint cõtraria.Si crudis,quæ immoderata ſũt,cõtraria exiſtũt,mediocria ſint,oportet.Quapropter rectiſsimè Hippocrates urinã craſſam appellat eã,quæ mediocris eſt,collatione nimirũ ad tenuẽ, quæ

4. aphor. 76. 77. immoderata exiſtit.Quæ contrà à frigore,aut ĩmodico calore craſſiora reddũtur,hæc cruda ſunt,& uacuationi aduerſantur.Cæterũ etſi utraq; concoctio,ut monſtratũ eſt,ab innato calido fit,tamen ab externis auxiliis, quæ

Concoctiones a calidis externis iuuantur. hunc robuſtiorem reddunt, augent, & fouent, iuuatur. Idipſum uerò poſſunt omnia,quæ temperatũ,& mediocrem calorẽ obtinent,adeoq. caloris natiui ſubſtantiã, non qualitatẽ augent.Cuius rei teſtis eſt Galenus, qui lib.5.de ſimpl.medic.facul.c.5.diſertè naturales alterationes,cõcoctionesve ab innato fieri calore,ab externo autem iuuari ſcribit.Qualis autem eſſe debeat is externus calor,in fine libri de conſtitutione artis medicæ explicat,ubi quietẽ, calefactionẽ moderatam, boni ſucci ciborũ mediocrem eſum,& uini moderatè calidi potionem ad cõcoctionẽ deducere tradit. Non efficere, quia id munus ſolius eſt natiui caloris,ſed εἰς πέψιν ἄγειν inquit.Nec obſtat,quòd ſectio 5.Apho. Cõm.22.idẽ Ga-

Galeni locus enarratus. lenus calorem externũ concoquere ſcribit: Concoquit enim,non quia concoctionem efficit,ea enim à ſolo natiuo,ut cõprehenſum eſt,fit calore,ſed quia calorem natiuum concoctionem efficientem iuuat,fouet,& auget. Aut certè concoquit,non quidem primò,& per ſe,ſed ſecundò,& ex accidente,natiuo nimirũ calore interueniẽte. Nam,quando de iis,quæ aliquid efficiunt, ſermo eſt, diligenter,Galeno etiam ipſo lib.1.de ſimpl. medic.facul.c.2.&.3 monitore,diſcernendũ erit, num per ſe ex propria facultate,an ex accidente,& aliquo alio interueniente,idipſum præſtẽt.Proinde quũ Galen.lib.1.Epid. ſect.2.conſt.3.Cõm.41.ſcribit omnia, quæ mediocriter calefaciũt,tũ cibaria,tum fomenta, tum cataplaſmata, frictionem itẽ mediocrem,ac balnea concoctiones efficere (ἐργάζεσθαι enim uerbo utitur)intelligendum erit, cuncta hæc non primò, & per ſe, ſed ſecundò, & aliquo alio,nẽpè natiuo calore,quẽ ſingula hæc fouent,augẽt,

&

& iuuant, interueniente cõcoquere. Atq; locos hos ita eſſe intelligẽdos, alius eiuſdẽ autoris, quem paulò antè ex libro de ſimpl. med. facul. citauimus, palàm euincit: Ibidem enim diſertè inquit cõcoctiones ab innato calore fieri, ab externo autẽ iuuari. Simili ratione certè explicandus venit Hippocratis locus, qui eſt in ſect. 5. aph. 21. vbi aquæ frigidæ perfuſionem, curare diſtentionem ſcribit non enim per ſe, & primò; alias hoc tritum medicorum axioma, contraria cõtrariorum ſunt remedia, euerteretur: ſed ex accidente, reuocando nimirum calorem natiuum, diſtẽtionem aqua frigida ſanat. Calor autem per ſe, metipſo Hippocrate teſte, curat. Vt iã abundè pateat calorem natiuum per ſe, & primo concoctionem efficere, externum autem ex accidente, quia nimirum natiuo opituletur, illumq; foueat, & augeat. Quod manifeſtè etiam Ariſt. 4. Meteo. ca. 2. iis ſignificare verbis voluit. Quum quid concoctum eſt, perfectum eſt, ac genitum, atque perfectionis exordium a natiuo calore prouenit, quamuis aliquo externorum adminiculo ad calcem vſque perduci ſoleat: quomodo alimentum per balnea, & id genus alia concoquitur. Et idem quoque ibidem teſtatur, quum humoris concoctionem, quam maturationem vocat natiuum calorem efficere ſcribit. Porrò cum ex iam dictis omnibus ſit manifeſtum cõcoctiones a calidis tãtum, neque iis quidem omnibus, ſed dũtaxat temperatis, ac mediocribus iuuari, hallucinari conſtat omnes noſtræ ætatis medicos, qui bilis concoctionem à frigidis ſerapiis, uiolaceo, roſaceo, & nymphea, intybo, & id genus aliis, fieri dicũt. Conſtat enim frigidum concoctioni perpetuo aduerſari. Nam calorẽ natiuum, qui concoctionem efficit, refrigerando extinguit. Hinc eſt, quod Alexander Trallianus lib. i. cap. 10. billioſum humorem non per frigida, ſed mediocriter calida concoquendum eſſe docet, idq; ex Galeni lib. 2. de cõp. med. localiũ cap. 11. ſententia, qui itidẽ balneis tẽperatis, & vnctionibus, & potu diluto bilẽ eſſe cõcoquẽdã hortatur. Sed præſtat uerba Tralliani ſubiicere. quæ ſic habent. *Εἰ μὲν οὖν ἕνεκα τοῦ πλεονάζειν τὸν χολώδη χυμὸν πολλάκις ἡ κεφαλαλγία γίνεται, ποιεῖν ταύτης τὴν θεραπείαν διὰ τῶν καθαιρόντων, καὶ ὑποκλέπτειν δυναμένων*

Cõcoctio nulla a frigidis fit.

Error recentiorũ medicorum.

τὸν χολώδη χυμόν. ἀλλὰ ἵνα τοῦτον δυνηθῇ κενῶσαι καλῶς, ὑγροτέρας δεῖται τροφῆς πρῶτον, εὐκράτοις τε λουτροῖς, καὶ ἀλείμμασι, καὶ ὑδαρῷ ποτῷ πλείονι. οὕτω γὰρ διαχυθεῖσα, καὶ οἷον ἀσθενεστέρα γενομένη εὐχερέστερον ὑπὸ τοῦ ἕλκοντος αὐτὴν κενωθήσεται φαρμάκου: Si igitur capitis dolor ſubinde propter biliosi humoris redundantiam naſcatur curatio eius medicamētis, quæ biliosum humorem purgant, & ſubducunt, perficiatur. Verum ut probè hunc vacuare poſſis, humidiore prius victu opus eſt, balneisq; temperatis, vnctionibus, & potione diluta liberaliore. Ita enim diffuſa bilis, & veluti imbecillior facta, facilius à medicamento ipſam trahente vacuabitur. Atqui obiiciet quiſpiam, frigida ſerapia biliosos humores alterare, craſſioresq; reddere, ideoque etiam concoquere. Reſpondeo, alterant quidem, ſed cum hæc alteratio non fiat à calido natiuo, concoctio, nec dici, nec eſſe poteſt. Incraſſant quoque, ſed non euaporando, vt calor innatus, ſed adſtringendo. Quapropter humores biliosi à frigidis ſerapiis craſſiores redditi, crudi adhuc ſunt, & a natura nondum euicti, nec ſubſtantiæ mediocritatem conſecuti: igitur etiam ad excretionem, & uacuationem inepti. Sed inſtabit rurſus alius frigida concoquere, ſi non per ſe, ſaltem ex accidente, nempe reuocando calorem. Reſpondeo verum eſſe, ſi idipſum de iis frigidis intelligatur, quæ extrinſecus admouentur. Hæc enim cutem conſtringendo, & caloris euaporationem prohibendo, auctiorem calorem natiuum reddunt, qui ſubinde per ſe concoquit. Frigida verò ſerapia, & id genus alia medicamēta, quæ intra corpus aſſumuntur, calorem natiuum imbecilliorem efficiunt, aut prorſus extinguunt. Vt hinc manifeſtiſſimum ſit Serapia frigida concoctionem iuuare non poſſe. Sic certè Actuarius in lib. de comp. medi. zulapia frigida non exhibet, vt bilem concoquant, ſed, ut eius furorem potius extinguant, adeoq; alterent, vt natura illam ſubinde euincere, & concoquere poſſit. Hinc diſertè inquit, ſi bilis incandeſcat, & hominem exurat, & calefacientia reſpuat, frigida zulapia ante bilis purgationem eſſe danda, donec in urinis decens apparuerit concoctio. Sed de concoctione ſatis.

obiectio prima.

altera.

Quo

Quo morbi tempore purgandum. Cap. XXI.

Hactenvs de concoctione, & quòd à purgationibus medico abſtinendum ſit, donec humores concocti fuerint, diximus. Vnde omnibus palàm fit in morborũ principiis, quòd tum omnia adhuc cruda ſint, nec niſi vigoris tempore, Galeno lib. 3. de iudiciis cap. 5. teſte exquiſita concoctio fiat, non eſſe purgandum. Nam nec natura ipſa, cuius medicus miniſter, & imitator eſt, vnquam in morbi principio, & dum humores adhuc crudi ſunt, vllam vacuationem inſtituit. Neque enim hoc tempore vel naturæ, uel purgantibus medicamentis obediunt, eaq; de cauſa grauiſſima ſymptomata excitant. Quapropter eo tempore, quo natura ſuperuacua utiliter expellit, ſi imperfectè ipſa mouet, purgante medicamento medicus uti debet, ac id quod deficit medicando ſupplere, ut ex utroque noxii humoris uacuatio rectè fiat, natura quidem expellente, medicamẽto uero attrahente. Idq; perpetuò faciendum, niſi humores turgeant, tum enim in principio etiam morbi, & humoribus nondum coctis, medicamento purgante uti licet, ne ſcilicet humores parum ſtabiles, & ab una parte ad aliam ſine ordine defluentes, in principem aliquã partem decumbant. Nam turgere, uel, ut Hippocratis uerbo utamur, ὀργᾷν, Galeno lib. 8. de compo. medica. localium cap. 3. autore, nihil aliud eſt, niſi humores motu impetuoſiore, ac concitatiore ab una parte in aliam defluere, idq; ſtatim morbi initio hominem irritantes, quieſcereq; nulla ratione permittentes. Hos itaque humores, eò quòd agitentur, & de uno ad alium locum transfluunt, purgante medicamẽto in morbi principio uacuare conuenit. Eos uerò, quia aliqua in parte firmatur, ac fixi hærent, ante concoctionẽ neque purgãtibus medicamẽtis, neq; aliis præſidiis mouere oportet. Siquidẽ naturã tum uacuationi adminiculantẽ medicus nõ habebit, ut quæ illos hoc tempore nõ uacuare, ſed cõcoquere ſtudeat. Cuius rei cẽrtiſſimũ eſt indiciũ, quòd humores quieſcunt. Nã quiete, nõ moto, fit cõcoctio. Motus cõtrà ſignificat, ꝙ natura eoſdẽ uacuare cupiat, utpote partibus corporis omnibus moleſtos & īfeſtos;

In principiis morborum nõ purgandum.

Humoribus turgẽtibus in principiis etiã purgere licet.

Turgere, ὀργᾷν.

1. *Aphor* 22. ſtos. Quod Hip pocrates innuere uoluit, dum concocta purgante medicamento uacuanda tantum cenſet, & ea, quæ cruda ſunt, nequaquam mouenda, neque in principiis morborum, niſi humores turgeant. Et rurſus, ubi

1. *Aphor.* 24. in acutis morbis rarò, & in principiis medicamentis purgantibus utendum eſſe præcipit. Et iterum, vbi medicamentis purgantibus utendum in ualde acutis morbis, ſi materia turget, eadem die hortatur. Vt hinc omnibus

4. *Apho.* 10. perſpicuum euadat, inter morborum initia non eſſe purgandum, modò humores non turgeant, neque validis, neque iis, quæ materiam morbum excitantem īminuūt, & ab iis, qui hodie faciunt medicinam minoratiua appellantur medicamētis. Siquidem Hippocrates crudos humores, ne mouendos quidem vllis remediis eſſe præcipit, tantū abeſt, vt purgandos eſſe permittat. Nō autē ab re dictum eſt, materiam morbum excitantem minuentibus. Nō enim prohibemus, quin initio morborum, nulla adhuc apparente concoctione mitiora illa medicamenta, quæ vulgo benedicta vocantur, exhibeantur, quòd eorundem vires primas venas, vel etiam loca, in quibus crudi humores, morbumq; excitantes hærēt, ac firmati ſunt, nō attingant, ſed duntaxat materias in viis illis, per quas morbifici humores ducendi ſunt hærentes, educunt. Quibus planè vacuatis natura ſubinde nonnihil exonerata, & ad reliquos morbificos humores tum concoquendos, tum expellendos expeditior & alacrior fit. Eam certè ob cauſam Galenus non rarò exhibet inter initia morborum medicamenta, quæ humores in ventriculo, & inteſtinis hærentes vacuant, etiā crudos exiſtentes, quòd ſcilicet illis non ſit per anguſtas vias tranſitus futurus. Sic lib. 1. de compoſiti. medica. localium inter initia alopeciæ nulla præcedente concoctione, aut præparatione purgat, non tamen eos humores, qui in capite firmati ſunt, ſed alios, qui per uniuerſum corpus ſparſi, ſanguinem uitiant, ut fuſiùs ſect. 1. Apho. 22. diximus. Quod in noſtris ſuper Hippocratis Aphoriſmos Commentariis copioſiſſimè demonſtrauimus. Atqui dicent aduerſarii, ſi non niſi concoctis iam humoribus medicamentum purgans medico exhibere licet, certè nullo unquam morbi tēpore dādū erit. Quia

Imminuētibus materiam medicamentis purgantibus inter initia uti nō licet.

Obiectio diluitur.

non

non in principio, in quo humores omnino crudi ſunt: non etiam in augmento, quia nondũ integrè concocti ſunt. Exquiſita nanq; concoctio, Galeno etiam lib.3. de iudiciis c.5. teſte, nõ fit, niſi uigoris tempore. Non licet autem in uigore purgante medicamento, vti, quod tẽpore hoc, quo morbi conſiſtunt, & vigent, Hippocrate monitore, quieſcendum ſit, corpusq; nullatenus mouẽdum. 2. apho. 29. Quippe præter id, quod natura concoctioni noxiorum humorum intenta ab opere ſuo diſtrahitur, ad eoque illa, ne eos euincere poſſit, impeditur: etiam per quam uiam molitura ſit iudiciũ, non facilè dignoſcitur. Quomodo autem operi naturæ fauebit, quando nondum, ad quam partem ſeſe uerti, ſciat? Quum itaque medico perito cauendum vnicè ſit, ne contrarium naturæ motum moliatur, & uigoris tempore, quo hæc ipſa tendat, ab illo ignoretur, nullis prorſus vacuationibus, nedum purgationibus, quum morbus viget, vtendum erit. Non etiam in declinatione, quia tum non eſt opus, quandoquidem cũ vis morbi decreſcat, hominemque interimere amplius non poſſit. Quibus ita reſpondẽdum eſſe puto: Verum eſſe, quòd perfecta iam concoctione, & morbo inclinante non ſit purgandum, ſi natura per iudicationem vniuerſum id, quod noxiũ fuit, expurgauerit, iuxta id Hippocratis, Quæ iudicantur, 1. apho. & iudicata ſunt integrè, non mouere, neq; nouare vel, 20. medicamentis, uel aliis irritamentis, ſed ſinere oportet. »
Si uerò poſt exquiſitam concoctionẽ ad id, quod noxiũ »
eſt, expellendum natura ſatis potens non fuerit, medici »
officium erit, ut declinante iam morbo illud, quod deficit, ſuppleat, ne ſcilicet recidiuam, quod reliquũ eſt, efficiat. Quæ enim in morbis à iudicatione, ait Hippo- 2. apho. crates, relinquuntur, recidiuas facere conſueuerunt. 12. Quapropter rectiſſimè Galenus loco paulò ante citato »
inquit: Experientia teſtatur, neminem unquam vi mor- »
bi in declinationibus periiſſe. Sed adhuc magis ratio.
Neque enim contingit, vt, poſtquam cauſæ morboſæ iã »
coctæ ſunt, ac natura euicerit, æger moriatur, modò re- »
cta curatio à medicis adhibeatur. Cæterum rectam cu- »
rationem adhibebit medicus, ſi, quod imbecillior natu- »
ra uacuare non potuit, ipſe vacuet, & ne recidiua, quæ »

plerunque ipſo morbo deterior eſt,accidat,prohibebit. Vt ſole meridiano iam clarius ſit, ante perfectam concoctionem in morbis eam admittentibus, nunquam eſſe purgandum, cum eo tempore, quo concoctionem abſoluit,quod noxium eſt,natura per iudicium expurget, vt hoc nomine importunis remediis a cōcoctionis munere non ſit diſtrahenda, & in ſuo opere impedienda. Non autem temere dictum eſt a nobis,non eſſe purgandum,aut purgantibus medicamentis vtendum. Siquidem iis verbis non eſſe medicamenta validiora,& è longinquo trahentia, adeoq; quæ re vera ſunt, & dicuntur purgantia,vſurpāda innuere volumus. De iis enim Hippocratem,vbi cruda non eſſe purganda monet, locutum eſſe conſtat. Proinde mitioribus, & quorum vis vltra iecur non tranſcendit,vt ſunt caſia nigra manna, oxyphœnicum,hiera picra,& id genus alia,ad alui ſubductionē in principio etiam morbi vti medico licebit: quòd ea tantum,quæ in uentriculo,&inteſtinis ſunt,vacuent. Nonnunquam etiam, quæ in primis venis continentur,modò illis non ſint impacta,educunt.

Quid purgationis tempore, et a purgatione ſit faciendum. CAP. XXII.

QVI purgans medicamentum eſt ſumpturus,is calidum hauriat oportet, non tepidum, aut frigidum. Nam ita medicamentum ventriculum minus offendet, & citius ſuam èxeret facultatem. Tepida nanque uentriculum relaxant, frigida verò non parum offendunt. Quum verò promptè admodum;iis præſertim, qui ad vomendum proniores ſunt, vomitus poſt medicamenti ſumptionem excitetur,præſtat odoris vehementiam aliquo iucūdo,& odorato obtundere; ne ei, qui hauſturus eſt;à medicamenti odore parum grato nauſea concitetur, quam mox vomitus excipiat. Aut nares obſtruere,ne ad illas odor medicamenti attingere queat. Porrò medicamento ſumpto aſſum panem aceto imbutum odorare conuenit,& calidis pannis ventriculum fouere oportet:ita enim vomitus arcetur. Prodeſt etiam

oe

os colluere ſtatim,vbi hauſtum fuerit,uino odorifero, aut mandere aliquid ſuaue,& iucundum,quod horribilem medicamenti ſaporem obſcurare poſſit. Dein horam vnam quieſcat,qui ſumpſit medicamentum, nec ſomnum admittat, vt vis medicamenti ad vniuerſas corporis partes pertingere poſſit, & ne ab immodico calore,præſertim ſi lene fuerit medicamentum, diſſipetur. Omnium autem maximè à ſomno arcendus erit. ubi iã purgare cœperit, quod ita medicamenti actio intercipiatur. Quod ſi tardius actionem ſuam medicamentum purgans èxerat, ut inambulet,& ſe moueãt, modò per morbum integrum ſit, præcipiendum erit iuxta id Hippocratis: Eum, qui Elleborum bibit, ad corporis 4. aph.
„ motus magis,ad ſomnos verò,& quietem minus ducere oportet. Corpora autem motu turbari, nauigatio „ indicio eſt. Et ſtatim poſt hæc:Quum volueris, vt El- „ leborus magis ducat, corpus moue: vbi vero ſiſtendum 4. apho. eſſe cenſueris,& ſomnum conciliato, & haud moueto. 15.
„ Cæterum ab aſſumpto medicamento, ne eius actio impediatur,nihil eſt offerendum,niſi os ventriculi natura „ admodum ſenſile,ac imbecillum purgantis medicamenti acrimoniam ſuſtinere non poſſit, adeoq; ſyncopen minetur. Tunc enim ptiſanæ cremor, aut etiam cicerum ius cum ſaccharo,vt quæ gulã, & os uentriculi uel licant,detergeantur,exhiberi poteſt. Quod ſi uerò pro ſperè, & citra vllius ſymptomatis acceſſionem purgatio procedit,nihil penitus attentandum: ſed ſatis erit ſi æger ab immodico tum calore, tum frigore ſeruatur. Abſoluta tandem purgatione, æger mediocri, & boni ſucci alimento reficiendus erit. Satius autem fuerit humidum, vt ſi potius,quam ſiccum, & concoctu facile. Id enim promptius in ventriculo,iam imbecillo aliquo modo a medicamento facto,tranſmutabitur, atque ad expellendas purgantis medicamenti, & humoris ab eo attracti reliquias, præſertim ſi illi aliqua inſit abſtergendi facultas,aptius erit,vt ſunt iuſcula ſaccharo condita,aut ea,quibus cicer,aut hordeum incoctum fuerit.

Quouſque

Quouſque purgandum, et quomodo impeditæ, et immodicæ purgationi ſit occurrendum. CAP. XXIII.

4. *apho.* 19. QVAE ſit abſolutæ, & iam peractæ purgationis nota, Hippocrates in Aphoriſmis oſtendit, ita ſcribens: » Qui in medicamentorum potionibus, quum purgantur, » haud ſitiunt, ii non deſinunt, priuſquam ſitiant. Sitis ita » que, quod humiditatis indigentiã nuntiet, abunde eſſe purgatum corpus, noxioſq; humores perfectè uacuatos oſtendit. Quanquam non ſemper expectanda eſt ſitis, quòd interdum minori quantitate oblatũ medicamentum non ſatis purget, nec noxios omnes humores educat: neque enim facile conueniens cuique quantitas ſciri poteſt. Ne igitur longiori, quàm par ſit, inedia crucientur, præſtat, vt iis, qui propterea quòd non ſatis purgati ſunt, ſitim haud ſentiunt, a medicamenti ſumptione ſex, aut ſeptem horis cibus exhibeatur, eo nimirũ tempore, quo aliis, qui abunde purgantur, offerri cõſuetum eſt. Porro ſi eueniat, vt hauſtũ medicamentũ ſua actione fruſtretur, nec quidquam educat, ſed uentriculi morſum, aut tormina, aliaq grauiſſima ſymptomata excitet, adnitendũ erit medico, vt protinus eos, quos medicamentum attraxit humores, emolliente, & aluũ ſubducente clyſteri, aut glande ſubiecta uacuet. Sin contrà accidat, vt immodicè purget medicamentum, ſomno indulgendum erit, ac quieſcendũ Ita enim eſſe faciendum Hippocrates in præcitatis Aphoriſmis monet. Præterea impetus humorùm intrò confluentium ad alias partes frictionibus, uinculis, balneis aquæ dulcis, & id genus aliis præſidiis reuellẽdus. Aer etiam, in quo æger uerſatur, tẽperatus eſſe debet. Iuſto nãq; calidior, uires diſſoluit: frigidior autẽ ad internas partes humorũ impetum propellit, adeoq; purgationẽ auget. Prodeſt etiã exhibere theriacã, vt quæ humorũ impetũ ad exteriora ducat, ac purgatoriã medicamenti uim hebetet, atq; obtundat. Confert etiã diacydonium vocatũ medicamentũ, & ſimilia, quibus adſtringendi facultas ineſt, offerre. Perdurante verò adhuc purgatione, inanes cucurbitulas ventriculo

Peractæ purgationis nota.

Quando purgatis cibus ſit offerendus.

Si medicamentũ ſua fruſtretur actione.

Si immodice purget.

4. *Apho.* 14. *et* 15.

triculo admouere, & adſtringentia unguēta, emplaſtra, & cerata imponere, utile eſt. In ſumma, omnia ea ſunt admouenda, quæ ad ſananda alui profluuia uſurpantur, de quibus in medēdi ratione noſtra diffuſè tractauimus, ut neceſſe non ſit hoc loco de iis copioſius diſſerere.

Expurgatorum humorum obſeruatio.
CAP. XXIIII.

PVRGATIONE peracta, alui excrementa, & quæ uacuata ſunt, à medico accuratè ſunt conſideranda. Initiò autem, quæ uacuantur; uulgi more, non multitudine ſunt æſtimanda, Hippocrate etiam ſuffragante: ſed ſi talia uacuata ſunt, qualia uacuari oportet, & æger facilè toleret, Talia uerò uacuantur, qualia oportet, ubi noxii, ac uitioſi humores uacuantur, utiles autem in corpore retinentur. Id certè quod accidit, quando æger uacuationem hanc leuiter fert. Non ſolum uerò qualitas excrementorum alui, ſed & conſiſtentia eorundem, num ſcilicet ſolida, an liquida ſint, expendenda uenit. Denique color eorundem, num pallida, rufa, liuida, aut nigra ſint. Ex eo nanque uaria dignoſci, & præ cognoſci etiam poſſūnt, ut copioſiſſimè lib. 2. prognoſticor. Aphor. 13. & ſequentibus aliquot Hippocrates, necnon ibidem in commentariis ſuis, & libro primo de iudiciis Galenus monſtrarunt, & nos infrà libro quarto, ne quid lector deſiderare poſſit, hæc omnia breuiter perſtringemus. Cæterum præter iam dicta, excrementorum quoque mutationes diligenter medico ſunt contemplandæ. Nam, ſi in ſpontaneis, & à natura factis alui profluuiis uariæ humorum ſpecies uacuantur, laudabile eſt, propterea quòd corpus exquiſitius expurgent. Quod confirmat Hippocrates, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: in profluuiis uentris mutationes excrementorum iuuant, niſi in praua commutentur. In praua autem commuttantur, ſi nigra, aut liuida fuerint, aut colliquationem, & putredinem præ ſe tulerint. Quò itaque plures deteriores in alui profluuiis fuerint colores, eò peius erit. Siquidem multorum, & prauorum in corpore affectuum ſunt ſigna. A' purgante uerò medicamento

Alui excrementa ut medico ſunt cōſiderāda.
1. aphor. 23.
Qualitas.
Conſiſtētia.
Color.
Mutatio excrementorum.
2. aphor. 14.

dicamento hauſto melius eſt plures, & deteriores etiã excrementorum, ac deiectionum eſſe colores. Et certè quantò plures fuerint colores, tantò minus mali erunt. Quod Hippocrates in Aphoriſmis iis ſignificare uerbis uoluit, Nigræ, inquit, deiectiones ueluti ſanguis niger, ſua ſponte exeuntes, & cum febre, & ſine febre peſſimæ: & quo plures deteriores fuerint colores, eò peius. A' medicamento autem ſi tales egeruntur, melius eſt: & quo plures colores fuerint, eò minus mali erunt.

4 aphor. 21.

De uomitu. CAP. XXV.

HACTENVS de purgatione diſſeruimus: nunc ad uomitum, tertium uacuationis genus, accedemus. Vomitus autem eſt uacuatio per ſuperiora eorum, quæ in uentriculo continentur, illumque grauant, & moleſtãt. Hunc præcedit nauſea, quæ non eſt niſi manis uomendi conatus. Vomitus autem non temerè in conſiderationem medici uenit, quòd eius non contemnenda ſint commoda. Qui enim frequenter uomunt, magna ex parte ſemper ſani eſſe conſueuerunt. Siquidem uomitus non bilem modò, ſed & pituitam moleſtantem uentriculum educit, adeoque ne ille malis, ac uitioſis humoribus impleatur, efficit. Cum uerò à prauis humoribus uapores ſurſum ad caput ferantur, præſertim ubi bilioſi fuerint, non parum à uomitu etiam caput ipſum ſubleuatur. Vtilis uerò præ aliis eſt uomitus omnibus bilioſis, quòd bilis utpote tenuis humor facilè ſurſum uergat. Præterea iis, qui cibis, & potibus ſe nimium impleuerunt, uel parum rectè concoxerunt. Si enim plus iuſto quàm, ut concoqui poſſit, ingeſtum eſt, periculum imminet, ne in uentriculo corrumpatur. Nihil igitur conducibilius, niſi ut priuſquàm, quod aſſumptum eſt corrumpatur, qua uia commodè expelli poteſt, nempè per gulam, eiiciatur. Quanquã ne tum quidem quum corruptum eſt; intus ſit relinquendum, quod ingeſtũ eſt, ſed quò cõmodè poteſt expellendum. Cæterum ſingulis menſibus uomẽdum eſſe Hippocrates præcipit. Nã libro 1. de ratione uictus ita ſcriptum reliquit. Conſultius eſt, ut is, qui ſingulis mẽſibus

Vomitus quid. *Nauſea.* *Vomitus Cõmoda.* *Quibus utilis uomitus.* *Quoties Vomẽdũ.*

ſibus uomere cõſueuit, continuo biduo hoc agat, quàm „
interpoſitis quindecim diebus: ita enim ſecundus dies „
prioris reliquias extrudit. Quæ quidem ſententia etiã „
in libro de ſalubri uictu reperitur. Hanc Galenus lib. v.
de uſu partium cap. 4. confirmat iis uerbis: Rectè igitur, „
inquit, ueteres medici uomitus à cibis in ſingulos men „
ſes repeti præcipiebãt, alii quidem ſemel, alii uerò bis. „
Oẽs aũt hi qualitates ipſas eo caſu comedendorũ acres, „
atq; abſterſorias diligere cõſulunt, ut pituita oĩs è uen „
triculo purgetur, neq; prauo ſucco corpus afficiatur. „
Cauendũ itaq; omnibus, qui rectè ualere, & ſeneſcere
uolẽt, magnopere erit, ne uomitũ prorſus negligãt, ſed
illum, modò fieri poſſit, ex præſcripto Hippocratis ad-
hibeãt, ſingulis nẽpè menſibus, & duobus continuò die
bus. Nec minori diligentia cauẽdũ iis ipſis erit, ne quo- *Creber, ac quotidianus uomitus cauendus.*
tidianum uomitum habeãt. Quippe eius frequẽtia aſſi
duuſve uſus ſurditatẽ inducit, uiſui obeſt, thoracis, pul
moniſq, uenas diſrumpit, dentibus nocet, & capitis do-
lores, mudò ex uentriculi uitio non ſint orti, offendit.
Non autem ab re paulò antè diximus, uomitum, ſi fieri
poteſt, ſuo tẽpore adhibendum eſſe. Nam in ciendo uo- *Facilitas & difficultas uomendi.*
mitu magno ſtudio medico conſiderandum erit, qui ad
uomendum faciles, quiquę difficiles ſint. Qui enim non
niſi difficulter uomunt, ad uomitionem nequaquam co-
gendi ſunt, ſed per inferiora potius purgandi. Difficul-
ter nãq; uomentibus, ubi eos ad uomendũ quiſpiã urſe-
rit, uenarũ, quæ in thorace ſunt, ruptionis periculũ ĩmi-
net. Porrò difficiles, & inepti ad mouẽdum ſunt, medio- *Difficiles & inepti ad uomendum.*
criter carnoſi, ac pingues, anguſtoq; thorace præditi. Cõ
trà faciles, & idonei, qui natura tenues gracileſq; ſunt,
& amplum obtinent thoracẽ. Priores. n. plurimam pitui
toſi, aut melancholici humoris habent, ideoq; per infer
na, quandoquidem eò maximè iam dicti humores ten-
dant, uacuandi ſunt. Poſteriores aũt natura calidi, & ſic
ci, atq; adeò bilioſi ſunt, plurimũ itaq; bilis coaceruãt,
quare per ſuperiora, quo maximè natura repit, uacuare
eos oportet. Quæ ſingula Hippocrates in Aphoriſmis *4. aph. 6.*
quoque iis docuit uerbis: Graciles, & ad uomendum „
faciles, per ſuperiora purgare conuenit. Qui uerò ad „
mouendũ difficiles ſunt, & mediocriter carnoſi, hos per „
inferiora

inferiora purgare oportet. Non temerè autem dictum eſt, natura graciles. Nam qui ui morbi tales ſunt, ueluti tabidi, iis uomitus inutilis eſt. De quibus ſanè locutus eſt Celſus, lib. 1. ca. 3. ubi inter cætera in eum ſcribit modum. Vomitus inutilis eſt gracilibus, & imbecillum uentriculũ habentibus. Qui enim hac ratione graciles ſunt, iis thorax anguſtus eſt, & uaſa ruptioni obnoxia. Qui uerò imbecillum habent uentriculum, ii uomitum, quod ipſum præcipuè mirum in modũ lancinet, & conuellat, ſuſtinere non poſſunt. Cæterum tempus uomitui aptiſſimum eſt æſtas, utpote in qua bilioſi maximè procreantur humores, qui ſuapte natura, quòd tenues admodum ſunt, ſurſum feruntur, & nullo negocio uomitu reiiciuntur. Quod Hippocrates etiam confirmat, qui in aphoriſmis inquit: Aeſtate quidem ſuperiores magis uentres, hyeme autem inferiores medicamentis purgare conuenit. Neque obſtat quòd Hippocrates, aut potius Polybus, in libello de uictu ſalubri contrarium adſtruere uideatur, dum ſex hybernis menſibus uomendum eſſe tradit. Et hunc etiã ſecutus Cornelius Celſus loco paulò ante citato, uomitum utiliorem hyeme, quàm æſtate eſſe ſcribat. Nam uterq; in iis locis de pituitæ uacuatione, quæ citra purgantia fit medicamenta, loquitur. Nemo uerò eſt, qui neſciat hyberno tempore pituitam, potiſſimum in uentriculo, magis quàm alio tempore generari. Vt igitur vomitu expurgetur, neceſſe eſt. Vbi verò vniuerſum corpus medicamentis purgare conſilium eſt, æſtate per vomitum, atque ſuperiorem ventrem: hyeme per deiectionem, ac ventrem inferiorem, vt in aphoriſmis relatum eſt, purgandum erit. Quid multis opus eſt verbis? Quũ non vniuerſum corpus exonerare conſtitutum eſt, ſed ventriculum ſolum à pituita in eo coaceruata vindicare placet, vomitu illã eiicere licebit, imò plurimum confert: ſin vniuerſum corpus expurgare animus eſt, æſtate per ſuperiora, & vomitum, hyeme verò per inferiora purgandum erit. Denique ea, quæ per vomitum quouis tempore eiiciuntur, accurata opera medico ſunt conſideranda, quòd ex his, perinde atque ex alui excrementis, multa prædicere poſſit, quemadmodum lib. 2. prædict. Aphor. 38. & ſequ

Celſi locus enarratus.

Tẽpus uomitioni aptiſſimum.

4. aph. 4.

Obiectio diluitur.

Quæ per uomitum eiiciũtur, medico cõſiderãda.

qeau

quentibus aliquot Hippocrates,& poſt eum in ſuis Commentariis Galenus luculenter, & perſpicuè docuerunt. quibus uero rebus & medicamentis uomitus ciendus ſit, alibi oſtendimus.

De urinæ excretione. CAP. XXVI.

VRINAE excretio etiam inter uacuationum genera recenſetur.quippe non raro accidit,ut corporis ſuperuacua per urinam uacuentur, potiſſimum in laborioſis, hoc eſt,in quibus laſſitudinis ſenſus ineſt, febribus, quẽadmodum in Aphoriſmis iis uerbis teſtatur Hippocrates, quibus ſpes eſt ad articulos futurum abſceſſum, eos liberat ab abſceſſu urina multa,craſſa, & alba prodiens, ut in laborioſis febribus quarto die nonnullis exire incipit.Et in Epidemiis idipſum exemplo quodam confirmat,inquiens:Vrina craſſa, & alba,qualis Amphigenis famulo prodiit, in laborioſis febribus, quando quarto die exit, ab abſceſſu liberat. Cum itaque natura interdum corporis excrementa, noxioſque humores in morbis per urinæ excretionem expurget, debet, & ipſe medicus,qui huius miniſter eſt, & ſimia, in pleriſque morbis urinæ prouocatione uti. Hoc uero præſidio tum potiſſimum utendum medico erit, ubi oſtructio, uel humorum redundantia circa iecur,eius præcipue gibba,item renes, & ueſicam fuerit. Nam anatomes ratio monſtrat, quod ea, quæ in iam dictis partibus continentur, per nullum corporis locũ commodius,& expeditius,quam per urinarios meatus uacuari poſſint. Non autem temere adiectum eſt paulo ante, eius potiſſimum gibba. Si enim in cauo iecoris fuerit obſtructio, tum per aluum potius, quæ obſtructionem afficiunt,purgare oportet. Nam,& id diſſectionis ratio probat, & multis in locis, præſertim lib.7. Therap.methodi ca.ultimo,& 13.eiuſdem operis cap.13. & lib.2.ad Glauco.ca.ultimo Galenus docet in hanc ſententiam prorumpens:Sicut iecoris cauum per aluum purgatur, ita gibba eius per ea,quæ modice urinas mouent. In elicienda uero,& prouocanda urina, accurata diligentia inquirendum erit, num phlegmone, aut exulceratio.

Natura ſuperna corporis per urinã uacuat.

Laborioſæ febres. 4. apho. 74.

6.Epide. ſect. 4. aph.2.

Quando urina prouacatione utendum.

Quando ab urinæ prouocatione cauendum

aliqua ſit in renibus,ueſica, & aliis urinæ inſtrumentis. Quippe, ſi quid horum adſit, urinam mouentibus, nequaquam utendum erit:quod tum à laborante particula longiſſimè auellere,nequaquam ad eam trahere conueniat. Id quòd li.13.Therap.metho.cap.6.Galenus,ut alia omnia,prudenter,& doctè admodum iis uerbis etiã
,, admonuit:Præceptum, inquit, in cõtrarium auerſionis,
,, in omnibus commune eſt. Neque igitur,quum uel circa
,, ſedem,uel aliquam huic uicinam partem initium phle-
,, gmones incidit, aluum deiicies: neque quum in ueſica,
,, uel colo, uel renibus cœpta, medicamenta, quæ urinas
,, prouocent,bibenda dabis: nec,ſi mulieri in utero, uel pu
,, dendo inſedit,menſes huic mouebis: ſed ad partes, quæ
,, maxime longinquæ ſunt, ſemper auerſionem moliaris.

Vrinam prouocan te ia quo di ei tempore dãda.

Cæterum, quando urinam prouocare medico conſilium eſt,conuenientius ante cibum id efficiet, & eo magis,ſi quæ urinam proliciunt, admodum calida fuerint. Nam cum urinam mouentia in cenſu eorum ſint, quæ ualde diſtribuunt, nequaquam à cibo offerri debent, ne illum adhuc crudum ad uenas deducant. Quæ uero ſint medicamenta urinas mouentia, alibi diximus, & idipſum ex profeſſo Galenus libro quinto de ſimplic. medica. facul. cap. 13. docet.

prouocãtia urinam medicamenta.

De ſudore CAP. XXXVII.

Sudor quando prouocandus.

In genere eorum, quæ corpus noſtrum uacuant, ſudor etiam commemorandus uenit. Cuius ſanè prouocatio tum potiſſimum utilis, & neceſſaria eſt, ubi noxius aliquis humor interiora corporis infeſtat, ut in febribus,præſertim peſtilentialibus, euenit. Elicitur uero ſudor uariis modis, principio, ſicco calore laconici,de quo ſequenti dicemus capite, ignitorum lapidum, arenæ calidæ,ſolis,& exercitiorum. Commune enim omnium eſt iſtorum, humorem corpori immerſum atque redundantem, præſertim aqueum,frigidumque excoquere,elicere,conſumere. Quare nonnulli feruentiſſima arena,maximeque marina,quæ,& ſalſedine,& ariditate cæteris præſtat,corpus defodiunt,quæ & ſiccitate, & leui-

Sudoris eliciendi modi.

feruenti arena ut eliciẽdus ſudor.

& leuitate ſua ſitiētiſſima humiditatē, & calore frigus corporis abſumit: at ita, ut adſint miniſtri, qui continuò nouam,æſtuantemque corpori accumulent,priore refrigerata,deiectaq;. In qua & corpus circumuoluitur, & certis interuallis inuertitur,ut undique arenæ commodis fruatur. Verũ ſicubi maritima arena deſit, fluuiali pro ea uti licebit, ſed corio denſo inſtrata: propterea quòd & hæc ipſa ſit,& eius aer,ab euaporationibus humectior,& corio ſubiecto tum incaleſcit à ſole acrius, tum à uicino alueo minus commadeſit. In quibus tamen hoc ſtudioſè obſeruandum erit, non aridis corporibus,ſiccis morbis,febribus, humoribus exiccantibus, & calidis,imò ne frigidis quidē omnibus, niſi uitio iam inclinante,aut certè,neque cum craſſis,neque cum lentis humoribus coniuncto; quicquam horum, quæ arido calore opem præſtant, congruere. Id quod monendum eſſe duximus,ne arida uitia nimium exiccarentur, & ne calida inflammarentur,atque ne craſſa, lentaque abſumpta tenui parte, admodum inſpiſſarentur. Quapropter declinantibus iam frigidis, humidisque noxis, aut planè aqueis à cauſis ortis,tuto,commodeque ſuperiora, & ſicco calore opitulantia, uſurpabuntur. Alii ſunt,qui ſoli æſtuanti obiiciunt, atque ita ſudores eliciunt, quæ res hydropicorum maximè humores exugit. Sudor præter ea,quæ hactenus expoſita ſunt, etiam fomentis prouocatur. Quæ multis modis ipſa quoque inſtitui poſſunt. Simpliciſſima uerò ſunt, quum linteis calefactis ſudor elicitur. Calor enim laxat,apetit, euocat,attrahit,diſcutit,poſt quæ plerunq; ſudor ſequitur. Proxima ſunt, quum linteo aliquid retinendo calori, mouendoque accommodatum inuoluitur. Quæ, ſi arida expetas,milium facile eſt omnium ſuauiſſimum, aut defrixi furfures, deinde arena, tum ſal quoque. Quæ & torreri omnia,& linteis,ſacculisve includi arida,calidaque,uel aquæ cuipiam aptę,calidæque immergi,corporique identidem applicari poſſunt. Duriora,fortioraque ſunt,lateres,æra, ferraque pannis, linteiſque ſimiliter inuoluta. Sin minus arida deſiderentur, oleo calido,aut aqua calida utrem,aut uaſculum æneum, teſtaceum,fictileve,ueſicamque implere, & corpori adhi-

Quibus ſicco calore ſudor non eſt eliciendus.

Fomētis, quomodo ſudor prouocetur.

bere conuenit. Sudorem quoque elicit chamæmelum aridum,tritumque,& oleo inſperſum, ſi ſummæ cuti ualidè infricetur. Item ſeſeli,pyrethrum, aniſum, ſimiliter oleo inſperſa. Nitrum etiam toſtum, & non omnino tenue,cum oleo infricatum,efficax eſt. Si humectiora expetantur,lana,aut ſpongia mollis in aquam ſimplicem, calidamque,aut herbis,radicibus,ſeminibus,aliiſq; idoneis rebus incoctis permutatam, aut in oleum quoduis rei præſenti aptum immerſa competit. Ad hæc ſalis flos oleo temperatus,& liquor Cyrenaicus aqua dilutus,corporique infricatus,aut ciceris magnitudine epotus. Pari modo calamintha, & pota cum mulſa, & extrinſecus cum oleo infricata. Cæterum, fomenta illa in morborum declinatione ante omnem cibum, ueterique eſca iam probè concocta,nec excrementis ullis intus abditis ſecuriſſimè,& commodiſſimè applicantur. Sic arthritidi iam inclinanti,ſic colico dolori, ſic pleuritidi magno compendio ſuccurritur. Sic aliàs manibus,pedibus,lateribusque calefactis ſudor toti corpori excitatur. Sic denique cruciatus uiſcerum diſcutiuntur. Porrò in eliciendis ſudoribus, ut in omnibus etiam aliis euacuationum generibus,unicũ cauendum erit,ne is immodicus ſit, & uires planè deiiciat. Atque hinc eſt,quòd Hippocrates in Epidemiis non temere monuerit,ut in ſudore prouocando medicus conſideraret, ne nimium hunc eliciẽdo, & immodicè uacuando uires deficerent, adeoque æger in ſummum uitæ diſcrimen perduceretur, quemadmodum accidit,quum ſudorificæ febres, Anglicum ſudorẽ uocabant,per omnem Germaniam anno Chriſti milleſimo quingenteſimo uigeſimo nono, Autumno potiſſimum,graſſarentur. Quippe tum imperitorum medicorum,aut,ut rectius,dicam,carnificum,opera non ſolum plebeii,ſed & potentes multi,& epiſcopi aliquot immo dica ſudoris prouocatione interempti ſunt. Quæ autẽ, & qualia ex ſudoribus prædici poſſint, ſuo dicemus loco.

Fomenta quo tempore morbi adhibenda.

In eliciẽdo ſudore uirtutis ratio habenda.

6. Epide. ſect. 4. Aph. 21.

Medicorum inſcitia in Anglico uocato ſudore curando.

De balneis naturalibus. CAP. XXVIII.

IN GENERE eorum,quæ vacuant, eſſe recenſenda balnea,nemo eſt,qui neſciat. Sunt autem hæc ipſa dupli cia,quædam enim naturalia,quædam uerò arte cõfecta, ſeu artificialia nominantur. Naturalia, de quibus hoc capite diſſeremus, ſunt, quæ per ſe, & ſponte ſua naſcuntur, naturaliter ve proueniunt, ac ſcaturiunt. Hæc vſitato nomine, quod omnia ptopemodum calefaciendi uim obtinēt, thermæ uocantur. Horum certè multa ſunt genera, alia enim nitri, alia ſalis, quædam alumi nis,quædam ſulphuris,nonnulla bituminis,aliqua ferri, aliqua æris, alia cupri, alia auri naturam, & qualitatē reſipiunt: quædam ex pluribus horum miſtis conſtat. Eſt autem iu uniuerſum omnium aquarum, quæ medicā præ ſe ferunt vim,Galeno lib.1.de tuen. ſani.cap.6.atte ſtāte,facultas exiccatoria: atqui ſunt ex iis,quæ cū exic catione egregiè calefaciunt, quædam exiccando conſtringunt. Atque idcirco proſunt intemperiei frigidæ, & humidæ,& morbis ex pituita natis.Speciatim verò quæ nitroſæ ſunt,potæ aluum turbant, & pituitam trahunt. vuluas prætereà faciunt conceptioni habiles,& ſtrumarum tumores minuunt.Earum balnea malum corporis habitum,qui eſt ex pituita,emendant. Proſunt neruorū vitiis,thoraci,qui deſtillationibus infeſtatur;omninoq; eaſdem facultates habent, quas ſalſæ, ſed multò efficaciores. Attamen non adſtringunt,ſed abſtergunt. Quapropter cutem emendant,& ſcabiem ſanant. Adhæc inſtillatæ medentur purulentis auribus, earumque inflationibus,& tinnitibus. Salſæ multum potæ, itidem ut priores,aluum turbant,pituitam trahunt,& ſanguinem concretum. Corpus præterea minuunt, & ad maciem ducunt.Sed pituita conſumpta, uentriculum lædunt, in teſtina corrodunt, & exulcerant,pruritum,& ſcabiem, quia ſua ſalſedine inficiunt ſanguinem,gignunt. Sin parum fueriut ſalſæ; & tardius eadem efficiunt, & nō adeò offendunt ueutriculum,& inteſtina, atque omnino minus totius corporis ualetudinem, perturbant. Tepidæ uerò iniectæ pituitam extenuant: calidæ tollunt tormi

Balnea duplicia. *Naturalia.* *Thermæ.* *Balneorum naturaliū genera.* *Vniuerſalis eorundem facultas.* *Nitroſa.* *Salſa.*

na. At balnea earundem malum habitum,qui eſt ex pituita,emendant: proſunt neruorũ vitiis,thoraci, qui de ſtillationibus infeſtatur, uentriculo frigido,& humido: ſcabiem ex pituita natam ſanant. Si nulla eſt,pruritũ excitant,quem poſt aliquot dies rurſus ſanant.Feruētium vapor capitis grauitatem, & aurium dolores corrigit. Sed infuſæ tumores,tàm eos, qui ex morbis remanſerunt,quam ex pituita ortos; diſcutiunt.Proſunt hydropicis, liuentia reducunt ad colorem. *Alumi-noſæ.* Aluminoſæ adſtringunt in vniuerſum omnes. Potæ ventriculum uomere ſolitum reficiunt. Vlcera veſicæ curant. Proſunt mulieribus,quæ nullo ordine,aut immodicè purgantur, & iis, quæ ſine manifeſta cauſa crebrò abortire conſueuerunt. Ore retenta, ſanant eius ulcera, & tumorem gingiuarum ſedant. Gargarizatæ, tonſillas tollunt. Sed earum balneæ etiam uitiis ſupradictis mædentur, in primis uerò externis ulceribus,quæ fluxionibus abũdant.Sunt etiam neruis reſolutis,& iis, qui tardius concoquunt utiles.Sanguinis eruptiones ex thorace, & ano compeſcunt: nimium ſudorem reprimunt. Veruntamen noxiæ ſunt propenſis ad febrem. *Sulfureæ.* Sulfureæ neruos mollunt,& calefaciunt,igitur reſolutis, tenſis, contractis, tremulis perquàm utiles ſunt, & eorum dolores ſedant,Artuum tumores euocant,& diſcutiunt. Medentur ergo podagræ, chiragræ, coxendicum,aliorumque articulorum morbis. Pellunt etiam dolores iecoris, lienis, vteri, & eorundem tumores diſcutiunt. Sed ventriculum euertunt.[Scabiem inſuper, & ulcera ſanant, lentigines tolluut, impetigines, & uitiligines emendant. *Bitumi-noſæ.* Bituminoſæ potæ,interiorioribus corporum vitiis medentur. Earum balnea neruos ſenſim calefaciunt, & temporis ſpatio emolliunt. Sed caput implent, & ſenſuum inſtrumenta,oculos potiſſimum lædunt. *Aera-riæ.* Aerariæ, ſeu æratæ ori, tonſillis, uuæ, & oculis excellenter proſunt. Repurgant enim ea, quæ claritati ipſorum officiunt. *Ferreæ.* Ferreæ, utiles ſunt ventriculo,lieni,renibus. Proſunt colicis,dolores articulorum pellunt,auxilium afferunt in exulcerationibus veſicæ. Vnde in Tuſcia ad quinquageſimum ab urbe lapidem ferratæ appellabantur ueſicariæ. *Plum-beæ.* Plumbeæ, lædunt neruos, & artus.

Ho

Hos enim pituita implent, & inflant:illos autem indurant,contrahunt,ac tendunt. Acidæ urinā potæ mouent, & calculoſis medentur,ebrietatemq; diſcutiunt. Earum balneæ idem præſtāt, febresq; quod calorē reſtinguant, diſcutiunt. Aquæ argentum,aurumue purum lambentes cor reficere tradūtur. Atq; hactenus de aquis,& balneis unius duntaxat rei qualitate imbutis diximus. Nunc ad eas progrediemur,quæ duabus, tribus,pluribuſve rebus permiſtæ ſunt. Hæ omnino certè earū rerum, ex quibus ſunt compoſitæ,uires habent. Verbi gratia:eſt aqua miſtura ſalis,& aluminis,ea pota calefacit, & exiccat:id enim utriſq; cōmune eſt. Quod ſi plus ſalis in ea ineſt,quā aluminis,aluum quidem turbat, ſed nec eam,nec inteſtina multum lædit, quod alumen eius uim reprimat. Sin plus aluminis,adſtringit,& aluum ſiſtit. Ad eum modū de reliquis miſtis iudicandum erit. Iam facillimum erit cuius omnium thermarum,ut uocant,modo miſturas earum cognitas habeat,uires diiudicare,quæ quidem in orbe terrarum multæ ſunt. Nos in ſtudioſorum gratiam eas tantum,quæ ſunt hodie cognitæ, & ab omnibus ualetudinis tuendæ,aut conſequendæ cauſa petuntur, nominatim percenſebimus,ac earundem tum miſturas, tū facultates breuiter perſtringemus. Principio autem, quæ in Lotharingis ſunt calidæ Plumbariæ nobis occurrunt, ita a copioſa plumbi miſtura appellatæ. Quo reſpicientes Germani noſtri, Plumbersbad uocant. Fertur eas plumbi,aluminis, & ſulphuris miſtura conſtare. Quapropter malignis ulceribus,cancro,phagedænis, fiſtulis,elephantiæ recens cœptæ,& omnibus cutis uitiis opitulatur. Quippe ulcerum curatio omnibus tribus, è quarum miſtura conſtat, communis eſt. In Curienſi diœceſi ſitæ balneæ ſecundū ſibi uendicant locum,à Germanis noſtris Pfeffersbad, hoc eſt, piperinæ nominantur. Hæ quidem auri,ſulphuris, & nitri miſtura conſtare dicuntur: Capitis doloribus mirificè conferunt, memoriam confirmat, uiſum, auditumque acuunt, cerebri, neruorum, aliarumque partium, nitri ratione, quod abſtergit, auferunt, articulorum doloribus, ulceribus, fracturiſque oſſium, ſulphuris cauſa opitulantur. Harum aqua non continuo,& perpetuo, ut

Acidæ. *Argenteæ, & aureæ.* *Miſtæ aquæ,& balneæ.* *Plumbariæ calidæ.* *Piperinæ balneæ.*

aliarum, manat, ſed certo tempore, nempe tertio Maii erumpit, ac ſubinde iterum ſtato tempore, nimirum decimoquarto Septembris die ſeſe recondit, & in penetralia terræ ſubducit. Haud procul ab arce, quam Heluetii Badenſem uocant, aliæ ſalubres thermæ habentur, quæ ob id Badeniæ appellantur. Hæc copioſi ſulphuris, & exigui aluminis miſtura conſtant. Quapropter frigidis, & humidis capitis, ac cerebri uitiis, lethargo nimirum, amiſſæ memoriæ, & id genus aliis proſunt. Calefaciunt, & exiccant uentriculum, eiusque concoctionem aluminis ratione iuuant, iecoris, & lienis obſtructiones tollunt, detentos menſes euocant, & ſterilitatem adimunt. Mulieribus magis quam uiris, quod ſulphuris copia calidiores ſint, conueniunt. E feruentium enim ſunt numero. Quippe earum aqua non modo coquit oua, ſed etiam de alitum cute plumas eximit, de ſuilla ſetas, ſiue immergantur animantes, ſiue ea perfundantur. In finibus lacus Podamici, ſupra Conſtantiam, thermæ ſunt Embſebadæ dictæ, aluminis, & nitri miſtura participantes. Quocirca capitis doloribus, deſtillationibus in thoracem, & ſuſpirioſis, item neruorum reſolutionibus à coli cruciatibus factis, & ulceribus malignis conferunt. In Alſatia propè Geberſueilum balneæ ſunt aluminis, nitri, & ferri miſtura conſtantes. Succurrunt lienoſis, quartana laborantibus, ulceribus ſordidis, & omnibus cutis uitiis. In ditionis Marchionis oppido Bada, quod ab ipſis nomē duxit, balneæ miræ ſunt efficaciæ, quarum miſtura ex ſulphore, ſale, & alumine exiſtit. Conducunt difficile ſpirantibus, & aſthmaticis, doloribus articulornm, anaſarcæ, ictero, & podagræ à frigidis humoribus enatis, uteri morbis, albo potiſſimum fluori. Conceptionem iuuant, quod ſalis gratia uterum abſtergant, ac ſterilitatem remoueant, & in ſumma, uteri uitiis frigidis & humidis, præ cæteris fere omnibus balneis conueniunt. Vlceribus denique, & cutis uitiis mirificè medentur. In ditione, & ducatu Virtenbergenſi non longè à Phorcena oppido, thermæ ſunt, que Bildebadæ, hoc eſt, ferinæ balneæ, & à Martiana ſylua (ſic autem ... Romani ſuperiorem Hercinii nemoris partem uocant) Germanis Shirartziraldebad nominantur.

Badenia Heluetiorum.

Embſebadæ.

Balneæ Geberſueilanæ.

Badeniæ Marchionis.

Bildelbadæ.

nantur. Harum miſtura ex copioſo ſulphure,& exiguo alumine conſtare fertur. Sunt tamen,qui æris,& nitri miſturam accedere priori cenſent. vnicè capitis uitiis frigidis,reſolutioni nimirum neruorum, conuulſioni, ſtupori, & ſimilibus auxiliantur. Inſtrumenta ſenſuum roborant,tinnitum aurium,iecoris,& lienis obſtructiones tollunt,malo habitu corporis, & ictero laborantibus, itē anaſarca,ſeu leucophlegmatia correptis,renum,& ueſicæ calculis,uentriculoq; frigido ſuccurrunt. Appetentiam deniq; excitant,& propemodum omnia, quæ Badeniæ Marchionis præſtant, niſi quod uiris magis,quam mulieribus, quod non ita feruentes ſint,competant. In eodem ducatu Virrenbergenſi,non ita procul à chalbo appellato oppido, ſitæ ſunt balneæ cellenſes, ab oppidulo cella paucis ab illis diſtante dictæ, quarum miſtura ex alumine, ære, & exiguo ſulphure conſtat. Succurrunt ulceribus diuturnis & malignis,articulorum doloribus, & caninæ appetentiæ. Proſunt quoq; febribus ex pituitoſis ſimul, & biliosis humoribus natis, adeoq; iis, qui calido, & ſicco temperamento ſunt prædıti, conueniunt: id quod mirum non eſt. Quippe ex illis effectibus intelligitur eſſe acidulas. Nam hæ calorem reſtinguere poſſunt, quod in acidis calore exhalato frigiditas tanquam uictrix permanet. Quum uero acida non tantum profundum penetrent, ſed etiam abſtergant, & mordicent, nihil mirum has balneas calculorum quoq; uitia diſcutere. Similis fuit aqua fontis Tungrorum, cuius meminit Plinius li.31.ca.2. ferruginei ſaporis,quæ corpora purgabat, tertianas febres diſcutiebat, & calculorum uitia. In eadem ditione Virtenbergenſi prope Geppingam urbem ad fluuium Vilſum fons eſt alter acidus, quem Germani etiam Saurbrunnē uocant,quod aciditate iam dictū lōge ſuperet, & ob acidum ſuum ſaporem, in potum hominum illic degentium magno ſtudio hauritur,& expetitur. Ventriculū, & iecur propter inſignē adſtrictionē iuuant,& corroborāt, hocq; nomine luxatis corporis partibus proſunt. cum uero acidulis penetrandi,& abſtergendi uis inſit,iecoris,lienisq; obſtructiones ſoluunt, adeoq; ictericis, & malo corporis habitu laborātibus ſuccurrunt. Febres tertianas, propter cauſam paulo ante expoſitam,diſcutiūt, & calculos frangunt.

Balneæ Celliſces

Fons acidus ad Geppingam.

gunt. Vomitum bilioſum reſtringunt, & ulceribus medentur. Fons acidus tertius ad unum fermè ſupra Rotemburgum lapidem ad Nicerum in oppidulo minimo Au reperitur, qui certe plus ſulphuris obtinet, ideoque minus eſt acidus, ac magis calidus. Efficaciori ui ea, quæ in partium cauitatibus deliteſcunt exiccat, & ad ſananda ulcera utilis eſt. Prope Tubingam ad torrentem Stainachium balneæ ſunt Blaſianæ, ab excelſo illic a miſſariis ſacrificis extructo, & diuo Blaſio dicato, appellatæ, non quidem celebres, ſed ob præclaras uirtutes nobis ſilentio non prætereundæ, quarum miſtura haud dubiè ex alumine, ferro, exiguo ſulphure, & nitro, aut certe calcario lapide exiſtit. Nam earum aqua igni admota turbida fit, poſtremò rubeſcit, quod de fonte ferruginei ſaporis Plinius quoq; ſcriptum reliquit, unde aluminoſam, & ferratam eſſe coniicimus. Alias miſturas ex facultatibus deprehendimus. Deſtillationibus nanque in thoracem, & aſthmaticis, articulorum item doloribus, & tumoribus mirifice proſunt. Scabiem, & ulcera ſanant, ut hinc partim aluminis, partim nitri, & ſulphuris miſtura eluceat.

Fons acidus in Au.

Balneæ Blaſianæ

Ad Venetum lacum in ſuburbio Vberlingo balneæ ſunt, quarum miſtura è plumbo, ære, & ſulphure eſt. Ventriculum roborant, & artus labore admodum debilitatos, ac fatigatos confirmant. Renum, & ueſicæ uitia, calculosq; pellunt. In ipſa Martiana ſylua iuxta Oppenauam oppidulum balneæ ſunt, quæ nominantur Anthegaſtæ, aluminis, nitri, & ſulphuris miſtura cõſtantes: Cerebrũ, neruos, & renes expurgant, corpusq; uniuerſum excremẽtis uacuũ reddũt. Vlceribus ſordidis, ac diuturnis præ cæteris balneis medẽtur. Appetentiam tamen deiiciunt, ac ſupra modũ ſiticuloſæ ſunt. In magna Germania ſunt Viſebadæ feruentes admodũ, à ueteribus, Plinio præſertim li. 32. ca. 2. Mattiaci fontes appellati, quorũ hauſtus tridũo feruere tradit. Harũ balnearum miſtura e ſulphure, alumine, & exiguo nitro exiſtit. Eaſdem cum Badenſibus Marchionis uires obtinẽt. In Norico, ſiue Baioaria ſunt thermæ Gallenitæ nominatæ, quibus uehemẽs adſtrictoria, & exiccatoria ineſt facultas, quo nomine corporis excremẽta diſſipant, & abſumũt, quod partim exprimẽdo, partim exiccãdo efficiũt. Vterũ humidũ plurimũ iuuan e

Balneæ Vberlingenſes.

Balneæ Oppenauenſes, ſiue Anthegaſtæ

Viſebadæ Mattiaci fontes.

Gaſtenitæ.

iuuant,ideoq; mulieribus imprægnandi facilitatem cõci liant,atq; ne grauidæ abortiant,efficiũt. Vt harũ miſtu rã alumine copioſo,& exiguo ſulphure cõſtare ſit veriſimile. In Vindelicia ad Abudiacũ caſtellum Danubianũm ſuprà Rheginoburgũ balneæ ſunt Abudiacæ uocatæ,quæ ſulphuris copioſi,& aluminis miſtura conſtant. Odore,qui illis vehemens eſt,oua frixa referũt. Neruorum uitiis, articulorũ doloribus, podagræ, & chiragræ medentur. Scabiem,& ulcera ſanant. In Elboga Sliconum oppido acidula eſt,quam furioſam appellant,quòd tanto ſonitu feratur, ut ad paſſus centum, aut amplius reſonet,non ſecus, ac tonitru aliquod remotum. Sulphure,alumine,& exiguo nitro conſtat:idem,quod Cellenſes ferè balneæ,poteſt,calefacit enim, exiccat, & robur partibus corporis conciliat. Cæterum, quod ad uſum thermarum,&aquarum ſponte natarum attinet,eas certè ſenſim,& paulatim ingredi oportet, nec niſi corpore prius uacuato. Cuius rei cauſæ è ſuperioribus patent. Nec certum,ſtatutum tempus quantiſper illis utendum ſit omnibus ex æquo eſt conſtituẽdum,imò uirtutis maximè habenda hic, ut in omnibus aliis uacuationibus, eſt ratio. Tantiſper enim iis utendum, donec uirtus ferrè commodè poteſt. Nec nobis probatur,quòd horis certis dimetiuntur medici balneãdi moram. Nam ita fit, ut pleriq; properent;non ſine maximo corporis, & uirtutis incommodo,præſcriptas ſibi horas abſoluere. Præſtat enim dierum aliquem,intra quẽ balneandi finem faciant, numerũ præſcribere,nempe uigeſimũquintum,aut trigeſimum,aut trigeſimumquintum,aut,ad ſummum, quadrageſimũ diem. Ita enim paulatim, ac ſenſim uis balnearũ laxo,& ſoluto corpori occurrere poteſt.

Abudiacæ.

Elbogana acidula.

Balnearum calidarum uſus.

De balneis arte confectis. CAP. XXIX.

HACTENVS quam potuimus breuitate ſponte natarũ balnearũ miſturas,ac uires enarrauimus: nũnc reliquum eſt,ut earum etiam,quæ arte parantur, rationem exponamus. Vt autẽ ueteres balnearũ ſummũuſum habebãt(quotidie enim quo,uel puluerẽ,ſordesq;ablueren, vel ſudorẽ prouocarẽt, ualetudinis uoluptatiſve cauſa ſe lauabãt)ſic quoq;quinq;ordine poſitas partes. Prima

Balnearũ artificialium quinque partes.

Prima, Apodyterium.

Græcè ἀποδυτήριον, ἀπὸ τῦ ἀποδύειν, quod, eſt exuere, di cebatur. In ea enim balneaturi ſe exuebant, atq; nudabāt. Latinè tepidarium uocabatur; tepebat enim hac in

Tepidarium. parte aer, uel ex calidis, ac ſiccis uaporibus ab igne dela tis, vel calidis, ac humidis ab herbis, & ſtirpibus decoctis trāſmiſſis, uel ab aqua in ignitos lapides, aut cādētes la

Secūda, πυριατήριον. Calidarium. minas infuſa excitatis. Altera balnei pars Græcis πυριατήριον, & ὑπόκαυστον; Romanis calidium, Senecæ ſudatoriū, aliis Laconicū, a Laconibus, & ſpartanis, quibus in uſu frequens fuit, appellabatur. Quod indicat lib. vi. Epigrāmatū de Hetruſci terminis Martialis iis verſibus.

Ritus ſi placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido uapore,
De uirgine et martia aquis plin. lib. 31. ca. 3 *Cruda uirgine, martiaq; mergi,*
Quæ tam candida, tam ſerena lucet,
Vt nullas ibi ſuſpiceris undas,
Et credas uacuam nitere Lygdon.

Galenus hanc partē multis in locis ξηρὸν θόλον, hoc eſt, ſiccam teſtudinem nominat. Siquidem fornicem habuit concameratum, ſeu locū in ſe recuruū, in quo ſuccenſus ignis calidos, atque ſiccos uapores emittebat, ad ſudorem eliciendum. Tales certè fornices, & teſtudines ho

βαλανεῖον. Aerium balneū. diernis etiam temporibus in noſtris balneis conſpicimus, è quibus vapor ſiccus ad ciendos ſudores egreditur corporibus interim in tabulam quandam ſudorem illum excipientem proſtratis. Eandem certè partem

Tertia, Solium calidū, Tina libro tertio de tuend. ſani. idem Galenus βαλανεῖον vocauit. Hodie facientes medicinam, aerium nominant b[illegible] vtentes in aere degant calefacto. [illegible] calidum. S[illegible]m autem ni[illegible]as, aut cupa, [illegible] Vnde Latinis [illegible] uocatur. Ga[illegible] [illegible]μβήθραν, καὶ [illegible] appellatio Home [illegible] pars frigidum ſo[illegible] balnei partibus ex [illegible] calefactum, refrigera[illegible] [illegible]batur. Veteribus Græcis [illegible] Quinta, ac nouiſſima pars,

pars detergendo corpori dedicata fuit. Nam, poſtquam cuncta iam ritè peracta eſſent, poſt frigidi ſolii uſum ite rum ſudabant, ut omnia excrementa citra refrigeratio nis noxam uacuarentur. Proinde, ut tandem ſudorem iterum detergerêt, opus fuit, quod in poſtrema hac parte factum eſt. Cæterum Galenus libro decimo Therap. metho. cap. x. quatuor duntaxat balnei partes, apodyterio prætterito, recenſet. Plinius tamen li. v. epiſtola ſexta, huius, & etiam aliarum omninm diſertè meminit. Noſtra quidem balnea aliqua ex parte antiquorum referrent, ſi prima, & ultima partes diſtinctæ, ac aliis continuæ eſſent. Tepidarii enim uicem ſupplet ea pars, modò continua alteri ſit, in qua nos nudamus, & ueſtes exuimus. Calidarium, in quo ſudamus, ueterum propemodum per omnia refert. Non deſunt nobis ſolia calida maximè. Frigidis enim hodiè uti deſierunt, Aeſtiuæ tamen tempore Germani noſtri non tantum ſe in frigida mergunt, ſed multas horas fluuiis innatantes conſumunt. Pars ultima itidem deſideratur, cui tamen, ubi continuũ eſt, tepidariũ, in quo denuò ueſtimur aliquo modo reſpondet. Atque hactenus balnei arte parati partes enumerauimus. nunc, quæ ſit earundem facultas breuiter commemorabimus. Prima, quaſi quædam eſt ad alteram præparatio. Neq; enim ſatis tutum eſt à frigido aere ſtatim in calidum admodum ſe transferre. Secunda, materias per totum corpus tum calefacit, tum fundit, liquatve, & quæ inæqualia ſunt, æqûat, & cutem laxat, & ſub ea detenta uacuat. Quare nobis non rarò exercitii negle cti uices ſupplet. Tertia, qua in aquam calidam deſcenditur, Galeno libro tertio de tuenda ſanitate cap. iii. teſte, ſi media temperie ſit, calefacit, & humectat: ſin tepida fuerit, humectat, & refrigerat. Vtraq; igitur in ſicco corporis affectu madorem utilem ſolidis partibus immittit. Quòd ſi uerò iuſto calidior ſit, calefacit quidem, ſed non perinde humectat, quippe horrere corpora, contraique, & denſari exiles eorũ meatus co..t, ita ut nec madeſcere ab extrinſecus accedête humo..e queât, nec excremẽti, quod intus latet, quicquam uacuare, & emittere. Que itaq; moderatè calida fuerit, ma..orẽ utilem ſolidis partibus, ut diximus, immittere poteſt.

Balnei partium faculta-tes.

Primæ.

Alterius.

Tertiæ.

teſt, fatigationem, ac laſſitudinem ſoluere, plenitudinē diſcutere, dolorem mitigare, diſcutere, duras, tenſaſque partes mollire, excrementum, liquamentumve, ſi quod intus ad cutem hæret, euocare, flatus diffundere; ſomnumq́; allicere. Tepidum uerò febribus exiccantibus, & præſertim iis, quæ immodicam ſitim excitant, uehementibus Solis exuſtionibus, & ſcabioſis puſtulis confert. *Lib. 5 de uſu par.* Vt rectiſſimè dixerit Galenus, nihil eſſe, quod ualido æſtu occupatos præſentius refrigeret, aut magna affectos frigiditate promptius calefacere queat, quàm balneum aquæ dulcis moderatè calidum. *Balneum quibus inutile.* Porrò inutile eſt quibuſcunque, uel crudi humoris multitudo in primis uenis continetur, uel uiſcus aliquod, ut iecur, uentriculus, pulmo, renes, meſenterium, colum imbecille eſt: adde pedes, manus, coxas, artus, & quamlibet, ſine uitæ tamen pari periculo, ſimiliter infirmam particulam, uel denique quibuſcunque horrorem, aut cutis denſitatē adfert, ut fit in iis, qui acribus humoribus abundant; maximè ſi cutis etiam alicunde denſata eſt. Nam, & liquata balneo excrementa in membra qualiacunque infirma decumbunt, & cum impetu quodā irruunt, & cruda in corpus diſtribuūtur, deniq; horror, uel præſentem febrem intendit, uel ſæpe, quæ ante fuit magis incendit.

Quarta. Quarta balnei pars, qua in frigidam immerguntur, uniuerſum corpus firmat, ac robuſtū reddit, cutem denſat, & uires firmat. Quod ſanè optimū ad externa nocumēta arcenda præſidiū eſt. Quare ſi quis ſtagni, atque fluminibus uti cōſueuit, minus habet periculi, præſertim ſi nō tēpeſtiuè adhibeatur. Sanè tēpeſtiuum fuerit, Galeno lib. iii. de tuen. uale. teſte, ſi iis aſſuefactus, firmisq; uiribus præditus, ubi ī ſole feruēte fecerit iter, uel diu ſub eo uerſatus fuerit, iā aridus, & ſqualore obſitus, uel ī frigidū ſoliū deſcēdat, vel in flumen aliquod ſe præcipitet. Nā, is dicto citius omnē tū cū æſtu ariditatē extinxerit. Si uerò quis minus aſſueuit, iā multiplici cautione, ſummaq́; prudentia opus erit. Quippe nō oībus cōueniūt, neque.n. iis, quorū corpora adhuc augentur, quòd horū incremēto aduerſentur, ſed iis, qui inculpatè ſani ſunt, & qui exacta uictus ratione, ac laboribus, cibisq; cōmodiſsimè utūtur. Nō ſit etiā eorū corpus eo die, nec nocte

ea,

ea, quæ præceſſit, ulla re uires debilitãte cõmutatũ, non uenere, nõ uigilia, nõ crapula, nõ fatigatione, nõ inedia, non deniq; ullo excretionis genere, ſed priſtinam integritatem ad unguem habeat, & bonis, ac ſalutaribus cibis utatur, ſit iuuenis, animo præſente, tum planè hilare, eo præcipuè die. Prius etiam frictionibus præcalefaciendum corpus erit, ut fuſius Galen. & lib. 3. cap. 178. Aetius docent. Solis itaque iuuenibus, ac robuſtis, non mulieribus, & mediocriter carnoſis, aſſuetis, nec omni tempore, ſed æſtiuo tantùm, & die ab omnibus uentis ſilente, & quoad tempus fert calidiſſimo, atque meridie. Cum itaq; tanta cura, ac cautione, ut quis tuto frigida ſe lauet, opus ſit, nihil mirũ, hodie innumeros lædi, qui ſine conſilio, ac diſcrimine ſeſe in flumina coniiciunt, ac toto illic die ſe lauant. Porrò poteſt interdum medicus coniectis nõnullis in aquam dulcem rebus, uerbi cauſa ſale nitro, ſulfure, alumine: aut in ea decoctis herbis balnea, quibus diſcutiendi uis inſit, parare. Quorum tũ præcipue uſus erit, ubi habitũ corporis attenuare nobis cõſiliũ eſt, ut in pinguibus, & obeſis: vel ubi totũ corpus, uel pars eius aliqua in tumorẽ attollitur. Itẽ, ubi humores in coxã, aliasq; corporis partes decubuerũt. Sed præſtat horũ formulã aliquã ſubiicere, ad cuius præſcriptũ alia parari poſſunt. Ad coxæ dolores hoc uti licebit balneo, quod habet meliloti, chamæmeli, anethi herbarũ, ſeminũ fœnigræci, lini, ſingulorũ manipulos duos. Abſinthii uulgaris, menthæ, pulegii, calaminthæ, abrotoni, chamæpityos, ſtichadis arabicæ uocatæ, betonicæ, ſampſychi, uerbaſculi odorati, ſaluiæ, chamædryos, ſingulorũ manipulũ unũ cum dimidio. Bulliant in cacabo aquæ fontanæ, quoad tertia eiuſdẽ pars diſſipetur; dein colentur. Aquæ colatæ adiiciatur ſulfuris uiui li. ſemis. Nitri vnc. iiii. ſalis cõmunis unc. vi. iterũ ferueant unica dũtaxat ebullitione, ac colẽtur, & colata aqua uſui ſeruetur.

Balneæ, quomodo hodie à medicis parẽtur.

Formulae balnei.

De hæmorrhoidibus. CAP XXX.

Haemorrhoides.

Haemorrhoides uenarum, quæ anum ambiũt, ſunt explicationes, per quas natura fæculentum, ac melancholicum ſanguinem ſtatis temporum interuallis expurgat. Venæ uerò illæ partim à uena porta nominata

Haemorrhoidum ortus.

nata, partim à caua, ut alibi copioſius monſtrauimus, oriuntur. Maior tamen copia fæculentioris ſanguinis per ramum, qui à porta naſcitur uena, expurgatur, quam per eum, qui à caua exoritur: quod à liene facillime, ac breuiori compendio is humor deorſum profluat. Proinde quum natura magnam fæculenti humoris à liene non elaborati, & confecti partem per hæmorrhoidas appellatas uenas ſtatis temporibus excernat, omnibus perſpicuum euadit, harum mediocre profluuium à multis nos morbis tutos ſecuroſque reddere. Hinc non temere Hippocrates in Epidemiis de hæmorrhoidibus ita ſcriptum reliquit: Quibus hæmorrhoides profluunt, ii neque pleuritide, neque pulmonis phlegmone, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, pariter neque lepra, neque uitiliginibus albis corripuntur. Cæterum non ſolum ea uis eſt hæmorrhoidum promanantium, ut à morbis imminentibus tueantur, ac præſeruent; ſed etiam ab iis, quia iam inuaſerunt, prorſus liberent. Quod palam quoque in Epidemiis Hippocrates iis confirmat uerbis: Hæmorrhoides ab atra liberant bile, eo quod per has ſimile profluat. Et in aphoriſmis, ubi in hunc ſcriptũ reliquit modum: Melancholicis, & renum malo laborantibus hæmorrhoides ſuccedentes bonum ſignificant. Et ibidem rurſus: In inſanientibus ſi hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio. Cum itaque hæmorrhoides non modo à futuris morbis tueri, ſed, & à præſentibus ac iamiam infeſtantibus liberare queant, diligenter ac ſedulo medico cauendum erit, ne temere eaſdem ſupprimat. Quod niſi fecerit, multorum certe, & eorum ſane non leuium, morborum, quibus ille cui intempeſtiuè, & nulla urgente neceſſitate ſuppreſſit, corripietur, autor erit. Quod dicimus, Hippocrates ſuo teſtimonio confirmat, qui in Epidemiis ita inquit,

Multi intempeſtiue ab hæmorrhoidibus ſanati, prædictis morbis mox correpti ſunt, & fuerunt pernicioſi. Et in aphoriſmis: Sananti diuturnas hæmorrhoidas niſi una relicta fuerit, periculum eſt aquam inter cutem, aut tabem ſuccedere. Nec diſſentit Cornelius Celſus, qui lib 6. cap. 8. ſic ſcribit: Atque in quibuſdam parum tuto ſupprimuntur, qui ſanguinis profluuio imbecilliores

Hæmorrhoidum commoditas.
6. Epide. ſect. 3. aph. 29.
6. Epide. ſect. 5. aph. 25.
6. aph. 11.
6. apho. 25.
Hæmorrhoides non temere ſupprimendæ.
6. Epide. ſect. 3. apho. 29.

res non fiunt. Habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam, quum ſanguinis exitum non haberent, inclinata in præcordia, ac uiſcera materia, ſubitis, & grauiſſimis morbis correpti ſunt. Porro emanantibus hæmorrhoidibus medicus caueat, ne immodicum ſit earundem profluuium. Siquidem ut omnes aliæ uacuationes, ita quoque hæmorrhoides, ubi plus iuſto profluxerint, uirtutem uehemẽter deiiciunt, atque interdum aquæ inter cutem, propter iecoris refrigerationem, quæ comitatur, cauſa erit. Quod cum omnibus ſit manifeſtum, non eſt, cur ea de re copioſius differamus, præſertim cum in libris noſtris de medendi ratione id pleniſſimè tractauerimus.

Cauendũ ne hæmorrhoides immodice pmanent

De menſium profluuio. CAP. XXXI.

VT VIRORVM corpora per hæmorrhoidas, ita mulierum, ſtatis etiam temporibus, per menſes expurgantur. Quo fit, ut iis moderatè, & legitimo tempore exeuntibus, ſanæ permaneant mulieres: contrà, ubi præter naturã ſupprimuntur, hic haud dubie morbũ pariunt. Nec temerè à nobis dictum eſt præter naturam, ſi enim naturaliter retinentur, nulla inde moleſtia, aut noxa mulieri accidit. Naturaliter autẽ retinentur, vel ætatis ratione, quod ſcilicet iuniores, aut ſeniores ſint mulieres, quã ut illis emanare menſes poſſint. Neque enim, ut plurimũ, ante quartumdecimum annum menſes erumpere ſolent: deſinunt autem aliis quinquageſimo, aliis quinquageſimoquinto, pauciſſimis ſexageſimo. Naturaliter etiam ſupprimuntur menſes iis, quæ uterum geſtant, ac conceperunt: & extra conceptionem iis, quæ lactant. Item ſaltatricibus, calidioris temperaturæ mulieribus, exercitiis utentibus, & agreſtibus. Nam, quicquid in iis eſt excrementi, hoc totum ualidus calor, & exercitationis uehementia abſumunt. Non eſt igitur, cur in prædictis, & omnibus aliis, quibus menſes naturaliter ſupprimuntur, medicus de euocandis iis ipſis ſit ſolicitus. Neque enim, ſi admodũ conetur, euentus conatibus unquam reſpõdebit. Præter naturam autem detinentur iis primum, quæ

Menſiũ profluuij utilitas.

Naturalite quando retineantur menſes.

Præter naturam quibus menſtrua detineantur.

iuſto pinguiores,aut graciliores ſunt. Pingues enim cæteris mulieribus magis exangues ſunt,minimasque, & anguſtas ualde uenas habent. Graciliores autem, & ob diuturnum aliquem morbum admodum extenuatæ, nihil ſuperuacui ſanguinis obtinent, imò uix unde alantur corporis partes, ſatis habent. Dein non profluunt menſes, quibus ſanguis craſſus,ac lentus eſt. Siquidem is ob ſuam craſſitiem, & lentorem uteri uenas permeare non poteſt: denique,iis, quibus per alia loca delatus,uacuatusque fuit,ueluti per nares, aut ſedem, aut thoracem,aut ſectam aliquam uenam. Sunt etiam aliæ multæ ſuppreſſorum menſium cauſæ, quas libens prætereo,quòd libro tertio de medendis morbis, ca.53. eas omnes ordine percenſuerimus. Cæterum menſes nõ modò præter naturam ſupreſſi, bonam corporis ualetudinem deſtruunt,ſed & ubi plus iuſto promanant,ut teſtis eſt in Aphoriſmis Hippocrates ita ſcribens: Si, inquit,menſtrua immodicè fluunt, morbi accidunt: &,ſi ſupprimuntur,ex utero morbi eueniunt. Quocirca, ſi immodicè manant,conſtringenda erunt, ſin præter naturam diutius, quàm par ſit retinentur, euocanda ueniunr. n ſupprimendis,& euocandis menſibus prudentem ſeſe exhibeat medicus,neceſſe eſt,ne ſcilicet citius, aut tardius,quàm conueniat ſupprimere conetur. Sunt enim ex mulieribus,quibus natura,etiam diutius mẽſes profluentes,quàm cæteris durent. Quod diſertè Hippocrates in Epidemiis iis ſignificauit uerbis: Mẽſtrua,ait, humidis mulieribus diutius durant. Quũ uerò non citò prodeunt,intumeſcunt. Caueat etiã,ne,ubi nõ oportet, euocare tentet. Ita enim non tantùm ludet omnẽ operã, ſed etiã aliis doctioribus ridendũ exponet. Atqui de mẽſibus in præſentia ſatis:plura enim de iis loco iam citato in medendi noſtra ratione inuenient ſtudioſi.

5. apho. 57. — *6. epide. ſect. 1. Apho. 6.*

De uacuatione per nares. CAP. XXXII.

PER nares uacuantur ea,quæ in capite,ac cerebro cõtinentur excrementa: idque ſternutationem cientibus, & errhinis uocatis medicamentis, de quibus copioſè lib. 2. de compo. medi. hodie uſitata,c.25. diximus. Sæpe

etiam

etiam ſanguis per nares profluit. Quo quidem uacuationis genere natura multos corporis morbos curat, & iudicat, quemadmodum in Prognoſticorum, & Epidemiorum libris Hippocrates, & lib. 3. de iudiciis, ac multis aliis locis Galenus docent. Sanguinis autem ex naribus profluuium cerebri maximè obſtructionibus, & à capite factis diſtillationibus confert, quòd eum, qui in capite redundat, ſanguinem potiſſimum uacuet. Vt uerò in omnibus aliis uacuationibus medico unicè obſeruandum eſt, utrum nimium, aut parcius educatur, ita quoq; in narium profluuio diligenter contemplandum erit, quando idipſum ſit conſtringendum, & quando minus. Cum enim ex ſanguine omnes corporis partes alantur, & is ueluti uitæ, quòd dicitur, theſaurus ſit, nō committendum, ut illum immodicè uacuari etiam ex naribus ſinat medicus. Quapropter ubi immodicum eſſe ſanguinis ex naribus profluuium cognouerit medicus, ad ea, quæ illud reſtringere poſſunt medicaměta, ſe confeſtim conferat. Vbi uerò propter uitioſi ſanguinis multitudinem profluuium ſanguinis excitatum fuerit, minimè cohibendum erit. Non enim ſine magno incommodo eius, cui è naribus ſanguis promanat, noxii ſanguinis uacuatio impediri poteſt. Proinde iuuanda potius natura in expellendis noxiis humoribus erit, quàm in ſuo, quem rectè inſtituit, motu impedienda. Conſtringendū autem ſanguinis ex naribus profluuium, etiam ſi mediocre eſt, quando ſanguis, qui uacuatur bonus fuerit, uirtuſque laborantis imbecilla. Nec etiam perpetuò ei, per quem uitioſus uacuatur, ſanguis, acquiſcendum, ſed tantiſper dum noxia uacuantur, & uirtus ferre poteſt. Quæ ſingula ferè Hippocrates breuiſſima ſententia in Epidemiis complexus eſt, ubi ita ſcriptum reliquit: Sanguinis ex naribus profluuia, quibus parum acquieuimus, ſicco medicamento obſtruere oportet. Aliis autem obſtruentibus non eſt opus. Vbi uero alba è naribus profluxerint, ſicco, ut galla, & alumine, obturare conuenit. Reliqua, quæ ad hoc inſtitutum pertinent, ex medendi noſtra ratione petenda ſunt.

Sanguinis ex naribus profluuium quibus maximè conferat.

Quando conſtringendum, quando minus.

6. Epide. ſect. 3. Aph. 18.

De uenere. CAP. XXXIII.

RECTISSIME inter uacuationum genera uenus, & concubitus recenſetur. Eſt autem huius, ſi legitimus, iuſtus, ac moderatus fuerit, ad proſperam ualetudinem magna uis, & efficacia. Contra, ſi immoderatus fuerit, multorum malorum occaſio erit. Rectè itaque, & uti decet uſurpata uenus plenitudinem exhaurit, corpus agile, auctum, & uirile magis reddit. Durum corporis habitum emendat. Emollit enim inſtrumenta, meatus dilatat, atque a pituita expurgat. Quod ad animum pertinet, mentis ac rationis uim implicitam & impeditã explicat, ac ſoluit, ingentes iras, & furorem remittit, & mitigat. Proinde melancholicis, ſi quid aliud, opitulatur, alioque modo inſanientibus ſenſuum integritatem, modeſtiam, ac ſapientiam reſtituit. Conuenit etiam triſtibus, & iis, qui hominum conſortia, ac conuerſationes oderunt, μισανθρώπους Græci uocant. Morbis denique a pituita ortis magna efficacia ſuccurrit, quod Hippocrates in Epidemiis iis confirmat uerbis: Venus morbis è pituita natis utilis eſt. Ariſtoteles ſec.1. proble.51. rationem eius rei hanc affert, quod feruor coeundi calefaciat, & exiccet, multumque pituitæ detrahat. Quin & cibi, præter ea, quæ dicta ſunt, appetentiam erigit, & eius cupiditatem recuperat. A crebris denique rei uenereæ imaginationibus, inſomniiſque parum pudicis, liberat. Veneris igitur opportunæ, & moderatæ tot, tantaque ſunt commoda, Aetio lib.3.ca.8. & Paulo lib.1.cap 35. teſtibus. Vt autem iam dictæ ueneris multa ſunt commoda, ita uiciſſim immoderatæ non pauciora ſunt incommoda. Nam immodicus, & aſſiduus, ac intempeſtiuus uſus oculis plurimum nocet, omnibuſque ſenſuum inſtrumentis, capiti, neruis, thoraci, renibus, lumbis, coxis, pedibus denique, & artubus, præſertim ſi debiles fuerint. Omne nanque hominis robur per immodicum concubitum debilitatur. Calorem quoque innatum extinguit, ſenectutemque, & mortem accelerat. Hincque adeò fit, ut ii, qui nimium ueneri ſtudent,

Veneris moderatæ, & legitimæ cõmoda.

μισάνθρωποι.

6. Epide ſect.5. apho.23.

Veneris immoderatæ incõmoda.

ſtudent, libidiniq́ue immodice indulgent, & male concoquant, & pallidi fiant, & neque uiſu, neque auditu, nec ullo prorſus ſenſu quicquã ſatis integre percipiant. Obliuioſi præterea ſunt, tremuli, articulorumque doloribus, coxedicum maxime, renum & ueſicæ uitiis laborant. Porro ex anni temporibus, ueneri aptiſſimum Ver exiſtit. Aeſtate autem, & Autumno minus eſt utilis uenus: tolerabilior tamen per Autumnum: aeſtate enim, ſi fieri poteſt, Celſo aſtipulante, in totum abſtinendum eſt, ne æſtu debilitatum corpus, & ſudoribus, & multis tranſpirationibus imminutum, ſolutumq́ue, concubitu frangatur, rarefiat, magisq́ue exhauriatur, Sed neque hyems propter immodicum frigus conueniens eſt ueneri tempus: minus tamen, quam Aeſtate, & Autumno hoc ipſo concubitu, præſertim mediocri, uti nocet. Hora uero ad concubitnm, Galeno cap. octogeſimoſexto artis medicæ, teſte, optima eſt, quum in exceſſuum mediocritate corpus fuerit conſtitutum, ubi ſcilicet neque plenum, neque uacuum extiterit, neq́ in calore, aut frigore, ut ſiccitate, aut humiditate exceſſerit. Ideoque in uenerem congreſſurus uitare debet recentes ſatietates, ac cruditates, ebrietatem, famem, fatigationem, uomitum, purgationẽ, & id genus alia corporis robur diſſoluentia. Optimum autem eſt congredi cum uxore à cibo, & ante ſomnum, quoniã ad robur ſic cõducit, & quia frigiditas, quæ euenire ſolita, minus accidit: & quia mulier conceptum ſemen, ſubſequente quiete, ac ſomno, melius retinet. Cæterum uenus non omnibus ex æquo conuenit. Inutilis enim ſenibus, ac omnibus frigidis, iuſtamq; ætatem nondum adeptis. Deinde æſtate, & Autumno, parce, ac ſobriè admodum uiuentibus, uel nunquam, uel raro ante coitum expertis. Nullis tamen æquè atque iis, qui exucco ſunt corpore, exitialis, præſertim æſtiuo tempore. Tutiſſima uerò eſt temporibus, & naturis calidis ſimul, & humidis, & in primis, ut dictum eſt, Vere, ac iuuentute.

Tempus ueneri aptum.

Hora concubitus.

Quib. uenus conueniat, et quib. nõ.

De excreationibus. CAP. XXXIIII.

EXCREATIONE vacuantur, quæ a capite in fauces deſtillant,& quæ in thorace redundāt excremēta. In iis autem uacuandis diligenter medico,quæ ſit eorūdem conſiſtentia , conſiderandum erit. Si enim admodum tenuia fuerint,expelli per excreationem,atque tuſſim facilè , quòd a ſpiritus impetu diuiſa retrofluant , haud poſſunt . Sin lenta, & tenacia fuerint,adeo vt uiolenter inhæreant,pari ratione,quòd auelli ab iis, quibus adhærent;nequeant,excreationi reſiſtunt. Quapropter ſi ea,quæ a capite in fauces deſtillant,iuſto tenuiora,& aquea fuerint,excreari,& per tuſſim educi nequeunt,niſi aliqua ex parte per naturā,aut medici opera incraſſentur . Non autem temerè adiectum eſt,aliqua ex parte: quia non ſupra modū ſunt incraſſanda,ſed conſiſtentia mediocria eſſe oportet. Vt hinc conſtet,quæ hac ratione craſſa ſunt,re uera eſſe conſiſtentia mediocria, quòd media ſint inter ea,quæ admodū tenuia,aut ſupra modum craſſa ſunt . Quo ſanè modo , Hippocrates in Aphoriſmis vrinam craſſam ſæpenumero appellat eam, quæ mediocris eſt conſiſtentiæ. Quæ autem in thorace cōtinentur lenta,& craſſa,adeò vt mouētis aeris,ac ſpiritus impetu pelli non poſſint , ea à medico medicamentis,quibus extenuandi,&incidendi facultas ineſt,attenuanda,& incidenda ueniunt.Proinde ad hanc vacuādi, ſpeciem Auicennæ præceptio,qua iubet tenues humores eſſe incraſſandos,& craſſos extenuandos, referri cōmodiſſimè poteſt,minimè autem ad eam,quæ per purgantia medicamenta efficitur,ut capite xix. huius libri quoque dictum eſt.

De ſomno uacuante. CAP. XXXV.

A fame admiſſus ſomnus vacuat.

QVVM a ueteribus medicis inter vacuantia præſidia etiam ſomnus numeretur, operæpretium nos facturos exiſtimauimus, ſi hoc loco,de quo ſomno idipſum accipiendum eſſet, explicaremus . Neque enim quiuis ſomnus,nec quocunq; tempore factus, ſed is principiò,

qui

qui fameſcente iam corpore fit, uacuare poteſt. Siquidem natiuus calor per ſomnum interiora corporis petens, quum non inueniat cibum, quem conficiat, utilem ſolidarum partium corporis humiditatem abſumit, adeoque corpus ipſum neceſſariò ſiccat, extenuat, uacuat. Id quod Hippocra. libro ſecundo de uictus ratione, iis » confirmat uerbis, Somni, inquit, ieiunum attenuant, » & refrigerant, humidum, quod ineſt, uacuantes. Qui ue- » rò plus calefaciunt, carnem colliquant, & corpus diffun- » dentes exoluunt, ac imbecillum reddunt. Saturum au- » tem calefacientes humectant, & alimentum in uniuer- » ſum corpus diffundunt. Hæc ille. Dein uacuat & is ſo- *Ab exercitiis factus ſomnus uacuat.* mnus, qui ab exercitiis, & matutinis deambulationibus fit, eadem planè ratione, qua in fameſcẽtibus, præſertim ubi multus fuerit. Vacuant enim corpus exercitia, id eoq; natiuus calor per ſomnum interiora petens, quod concoquat, & conficiat haud inueniens, in ſolidas corporis partes graſſatur, easque depaſcens, corpus attenuat, & tabefacit. Quod idem etiam Hippocrates in Epidemiis iis uerbis innuere uoluit: Somnus, inquiens, *6. Epidem. ſect. 5. apho. 31* multus, immodicè uacuatum exiccat. Et in libro ſecundo de uictus ratione, ubi ait: A matutinis deambulationibus ſomnus omnium maximè ſiccat. Præterea » ſomnus a balneo uacuat. Quippe balneum ſuo calore *Somnus à balneo uacuat.* cutem laxat, & quæ ſub hac contenta ſunt, uacuat: ideoque reuocato per ſomnum ſtatim ſubſequentem calore natiuo ad corporis interiora, ea, quæ illic ſunt, is ipſe » abſumit, & diſſipat. Quid multa? ſomnus corpus no- » ſtrum immodicè uacuatum, ſiue id factum ſit medicamentis, ſiue inedia, ſiue exercitiis, ſiue balneis, exiccat, & attenuat. Quare obeſis ea ratione admiſſus ex uſu eſt, minimè uerò exhauſtis, emaciatis, aut gracilibus. Hinc eſt, quod Galenus libri decimiquarti Therap. methodi, capite decimoquinto, ubi ex profeſſo obeſorum curationem tradit, cibum illis non ſtatim à balneo, ſed interpoſito ſomno exhibendum eſſe doceat. Id quod etiam facit libro ſexto de tuenda ſanitate, ubi eandem *cap. 7.* rem pertractat, ut non ſit neceſſe pluribus, quod dicimus [illegible]monſtrare.

De inſenſili perſpiratione.
Cap. XXXVI.

E GENERE vacuationum eſt inſenſilis perſpiratio Latinis nominata, Græcis ſimpliciter διαπνοή: vel cum adiectioue ἄδηλος διαπνοή. Hanc interpretes aliquot Latini trãſpirationem ſimpliciter quoq;, vel cum additione latentem transſpirationem conuertunt. Hæc verò, ut cap. ſeptimo libri de differentiis morb. teſtis eſt Galenus, non eſt niſi aeris per totum corpus introitus, & exitus. Fit autem ex naturæ nunquam quieſcentis potentia. Nam, quæ medicamentis fit, Græcis διαφόρησις, Latinis interpretibus nonnullis digeſtio, aliis euaporatio, & diſcuſſio appellatur. Siquidem διαφορεῖν Græcis, & latinis digerere, aut rectius diſcutere, non eſt niſi σκεδάζειν, hoc eſt, diſpergere, idque per medicamenta calida, & exiccantia, quæ humores in aliqua corporis parte præter naturam accumulatos citra ſuppurationem ſoluunt, diſcutiunt, ac diſſipant. Proinde digeſtio, aut euaporatio nihil aliud eſt, quam humorum partem aliquam præter naturam obſidentium vi medicamentorum per inſenſiles corporis meatus euaporatio, aut diſſipatio. Quæ idipſum præſtare poſſunt, Græcis nominantur διαφορητικά, Latinis diſcuſſoria, digerentia, diſſipantia, & euaporantia, quòd illis diſcutiendi, digerendi, & per inſenſiles corporrporis meatus diſſipandi facultas inſit. Quapropter Cælius Rhodiginus, vir alioquî doctiſſimus, & de bonis ſtudiis optimè meritus, maiorem in modum errat, quum lib. antiquarum lectionum 14. ca. 61. διαφορητικὰ medicamenta ea, quæ aluum leuigant, ſubducuntque, eſſe ſcribit. Cæterum, ut aliorum localiũ medicamentorum nullum plethorico, ſeu pleno exiſtente corpore adhiberi debet, ita etiam nullus diſcutientium medicamentorum tali in corpore uſus eſſe debet. Nam, Galeno capite nonageſimoquinto artis medicæ teſte, ſi calefacientibus corpore plethorico exiſtente diſpergere tentabimus, plus erit id, quod ui caloris ad partem attrahetur, quam quod diſpergetur.

Διαπνοή

Tranſpiratio quid.

Διαφόρησις.

διαφορεῖν.

Digeſtio quid.

διαφορητικά.

Calii erratum.

De inedia CAP. XXXVII.

INTER ea, quæ corpus noſtrum tam ſanum, quam ægrum vacuant, inedia à veteribus recenſetur. Non certè quòd primò, & per ſe uacuet, ſed ex accidente. Siquidem nullo in eius locum, quod fuit uacuatum, accedente alimento, fit, vt inedia vacuet, quemadmodum fuſius ſectio. 2. Aphoriſm. Comm. 17. & ſect. 4 Comment. 2. docet Galenus. Inediæ autem duplex genus exiſtit. Vna, in qua nihil prorſus cibi, aut potionis aſſumitur, quam priuatim, certioris diſcriminis gratia, Græci ἐνδείαν, Latini inediam, indigentiamque uocāt. *Inedia ex accidente uacuat.* *Inediæ genus duplex.*

Altera, in qua non niſi id, quod conuenit, & ad uirtutis conſeruationem ſatis eſt, ingeritur, quam propriè abſtinentiam dixeris. Vt in uniuerſum inedia non ſit, niſi ex cibi, potusque defectu eſuritio, aut ſponte, ſuoq; arbitratu ſuſcepta abſtinentia. Hippocrates vno nomine utranque, nimirum λιμὸν, hoc eſt, famem appellauit. Eſt autem vtriuſque non contemnenda vtilitas. Nihil enim eſt, quod tum ſanos, tum ægros magis iuuet, quam tempeſtiua inedia, & abſtinentia. Sani nanque non facile morbos incurrunt, ſi abſtinentia commodè vtantur. Quód Hippocrates, ut omnia alia, breuiter, & concinnè admodum in Epidemiis iis innuere quoque verbis voluit: Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis. Plinius etim lib. decimooctauo cap. quinto, longè utiliſſimam eſſe ad ſanitatis conſeruationem in cibis temperantiam ſcriptum reliquit. Vt autem tempeſtiua abſtinentia ſummas in ſecūda valetudine partes ſibi uēdicat, ita quoq; in aduerſa plurimum momenti obtinet. Sanat enim plenitudinem, nimium obeſos, pituitoſos, uitiaque ex pituita nata, apoplexiam, epilepſiam, comata, vertigines, cruditates, & id genus alia multa. Sed & ipſa nonnunquàm plurimum incommoda. Incautè enim, & ſtultè ſi adhibeatur, uentriculū peſſimis humoribus Galeno etiam lib. 3. de naturalib. facultatibus ſuffragante, bilioſis, ac ſeroſis ſuccis implet, faſtidia creat, ventriculi robur diſſoluit, & labefactat, appetētiam eripit, & deniq; atrocibus morbis totum corpus obnoxiū facit. *Indigentia.* *Abſtinentia.* *Fames.* *2. apho. 16.* *6. Epide. ſect. 4. Aph. 20.* *Abſtinentia incaute adhibita incommoda.*

facit. Siquidem bilioſis, & ſiccis corporibus animi defe-ctiones, ſyncopes, tabem, & maraſmos conciliat. Sic ut non minus grauia abſtinentiæ, quam intemperantiæ incommoda exiſtant. Quapropter medicus in præcipienda inedia prudens, ac cautus ſit, oportet, atque diligenter, qui hanc ferre, & qui minus poſſint, conſideret. Nam exiguo ſanguine præditi, ſani etiam, diuturnàm inediam ferre haud poſſunt, quemadmodum libri ſecundi de temperamentis capite quinto, Galenus teſtatur, ubi ita ſcriptum reliquit: Qui anguſtas uenas habent, exigui ſunt ſanguinis, nec longam inediam ferunt. Quibus latæ, iis copia ſanguinis eſt, & citra noxam cibo abſtinent. Eſt præterea in præſcribenda inedia, ætatum habenda ratio. Nam, ut Hippocrates atteſtatur, qui in prima ſenectutis parte conſtituti ſunt, facillimè inediam ferunt, ſecundo loco, qui conſiſtunt ætate, nullatenus adoleſcentes, omnium uerò minime pueruli, præſertim qui inter ipſos fuerint alacriores. Qui verò in extrema ſenectutis parte conſtituti ſunt, inediam, ac famem tolerare nequeunt, ideoque crebrò, paucis tamen cibis, ſunt reficiendi. Inediam præterea non ferunt, ut comprehenſum eſt, bilioſi, & qui calorem ad igneam naturam propenſiorem habent. In iis enim febre accendit, ſuccoſque bilioſiores, ac amarulentiores reddit, frequentes item cordis, ſtomachi ve morſus, inquietudinem, omnia denique corporis excrementa, acriora, maligrioraque efficit. Contra inediam facilè tolerant, qui crudis humoribus referti ſunt, quod ex iis, ubi concoquuntur, corpus ali poſſit. Cum enim ſint ueluti ex dimidio cocti, parum alterati, & in ſanguinem tranſmutati corpus nutrire poſſunt. Cæterum inedia non imperanda niſi iis, qui ualentibus ſunt viribus. Vires enim inualidæ, inedia adhibita, prorſus deiiciuntur. Vt iam Sole clarius ſit, inediam tempeſtiuè, & iis, quibus conuenit, adhibitam, mirificè conferre. Contra plurimum incommodare, ſi intempeſtiua fuerit, & iis, quibus non confert, imperata.

Qui inedia ferre haud poſſunt.

1. apho. 13.

Qui inediā tolerant facile.

Quid

Quid generatim in uacuationibus ſit medico conſiderandum. CAP. XXXVIII.

HACTENVS particulatim de ſingulis uacuationũ generibus, prout inſtituti noſtri ratio tulit, diſſeruimus. Nunc, quæ generatim de uacuationibus medico ſint conſideranda, breuiter exponemus, & unà ſermoni, quem de vacuationibus inſtituimus, finem imponemus. Initiò autem medico accurata diligentia expendendum venit tam in ſanis, quam in ægris vtrum vacuatione opus ſit, an non. Si quidem ſunt affectus corporis cõplures, qui, quòd ex defectu nati ſint, adiectionem potius, quam detractionem, quæ per uacuantia fit præſidia, poſtulant. Verbi gratia, ſi gracile admodum fuerit corpus, aut atrophia laborauerit, nutrimentis potius reficiendum erit, quam uacuationibus exhauriendum. Quod ſi ſenum etiam corpus ſit eiuſmodi, vt eius ſubſtantia facilè diſcutiatur, quale eſt infantiũ, & puerorum, minimè uacuationibus eſt diuexandum, ſed potius humorum generationi ſtudendum. Nõ raròaccidit, ut humor aliquis bonus vacuetur, tum conſtringendum ſanè, non uacuandum erit. Quæ ſingula Hippocrates, ſuo more, breuiſſimè in Epidemiis iis verbis etiam edocuit: Dilatare, conſtringere oportet hæc quidem, illa uero non. Humores hos quidem expellere, illos uerò ſiccare, alios generare, huic quidem, illi verò non. Contrà ſunt alii corporis affectus è plenitudine, aut uitioſorũ humorũ redũdãtia orti; in iis certè uacuãtibus remediis medico ſine mora utẽdũ erit, modò nihil illius conatibus obſtet. Nõ ſolum verò medicũ uacuare oportet, ſed ſæpenumero naturã, ſua ſpõte uacuãtẽ noxia, iuuare debet. Naturã verò in uacuandis noxiis eſſe adiuuãdã. Hippocrates etiã loco iã oſtenſo docet, ita ſcribẽs: Aliũ humorẽ nõ exeuntẽ educere conuenit, exeũtẽ uerò ſimul effundere, & ſimile operari oportet. Cæterum, ſi uacuatione opus eſſe medicus cognouerit, magno ſtudio, quo vacuationis genere ſibi vtẽdũ ſit, & ex qua corporis parte ſit vacuãdũ, itẽ quale, quantũ, & quo tempore, diſpiciat. Quæ cum ſigula in curandis

Num uacuatione ſit utendum, medicus conſideret.

6. Epide. ſect. 2. aphor. 1.

Natura in uacuãdis noxiis iuuanda aphor. 2.

Quo uacuationis genere ſit utendum medico.

dis morbis plurimum momenti habent, Hippocrates quoque, qui nullum præceptum medico ad curandos morbos vtile, & neceſſarium ſilentio tranſiuit, breuiſſima admodum ſententia complecti uoluit, dum in Epidemiis ita inquit: Meatus apertos eſſe conuenit, ueluti nares, & alia, quæ oportet, & ut oportet, & qualia, & qua parte, & quando, & quantum oportet, ueluti ſudores, ac alia ſanè omnia. Cuius quidem ſententiæ uberiorem enarrationem, & huic inſtituto conuenientem, ex noſtris in hunc Hippocratis librum editis commentariis ſtudioſi petent. Nam in præſentia hæc de uacuatione dixiſſe ſatis. Porrò, ut hoc adiiciamus, poſſet quiſpiam ad redundantiam, & inanitionem uniuerſam medicinam referre, ut quæ, de Hippocratis ſententia, non ſit, niſi adiectio, & detractio.

6. Epide. ſect.

DE ANIMI PERTVRBATIONIBVS SECTIO VI.

QVAS nos, Ciceronem ſecuti, perturbationes animi uocamus, Gale. & alii Græci παθήματα ſimpliciter, & cum adiectione παθήματα τῆς ψυχῆς nominant. Interpretes aliquot Galeni Latini, affectus animi appellant. Non ſunt autem niſi turbidi; concitatique, & auerſi à recta ratione animorum motus. Diligenter uerò animi perturbationes medico ſunt conſiderandæ, quòd ſcilicet earundem magna uis ſit, propterea quòd corpus alterent, Gale. ca. 85. artis medicæ teſte, & à naturali ſtatu euertant. Nihil autem mirum eaſdem corpora noſtra alterare poſſe, cùm in iis omnibus inſignes natiui caloris ab anima motiones fiant. Per timorem namque ſpiritus, & ſanguis intrò, & ad ſcatebram ſuam reducitur, contrahiturque. quo fit, ut partes algeant, corpusque palleſcat, tremor incidat, uox interrumpatur, & uires denique omnes conuellantur. Contrà ira concitatior eſt caloris motus, qui in extimas tandem partes cum impetu effunditur. Ira itaque intendit, & fundit calorem natiuum. Atque hinc eſt, quòd in ira corpora fiant rubicundiora, concitatiora, calentiora, confidentiora, & ad omne patrandum facinus promptiſſima. Rectiſſimè igitur Ariſtoteles, & Galenus li. 2. de tuen. ſanitate, & cap. 1. de morborum cauſis, iram caloris, qui circa cor eſt, feruorem eſſe dixerunt: ueluti contrà, timorem, ob ſubitam reuocationem metu impendentis mali factam, caloris extinctionem. Hinc eſt, quòd iratis cordis, & arteriarum pulſus ſint maximi, ac ualidiſſimi, contrà uerò in timentibus, minimi, & perquàm debiles. Quemadmodum uerò in horum altero refugit, in altero ſe pandit calor: ſic certè in uerecundia utrunq; patitur: ita ut modo ad interna confugiat, modò ſeſe foras diffundat. In primis enim ad interiora caloris motio fit, ſed rurſus affatim ad exteriora cedit. Quòd ſi nõ redierit, iam nõ uerecundia, ſed timor cẽſeri debet. Quippe uerecundia de repente fit, animali facultate

Perturbationes animi. παθήματα.

Perturbationum animi magna uis.

Timor.

Ira.

Ira quid.

Timor quid.

Verecundia.

facultate nihil mali ſperante:unde fit, ut recedat duntaxat ad interiora, ueluti ſubterfugiens:idque citra refrigerationem, excitante,impellenteque ratione patibilem animæ partem. Redit uerò, ferturque foras eo maximè motionis modo, quo calor reuocatur iis, qui frigida ſe lauerunt. Hincque adeò fit, ut uerecundia ſuffuſis, etiam ſi maxime pallent, repente admodum genæ rubeſcant: quod certare ſecum calor uideatur, & ſecum ipſe contrario motu collidi. *Mæſtitia.* Quod autem in timore confertim, id in mœſtitia paulatim patiuntur homines, magnitudine duntaxat,& uehementia, non toto genere differentibus pathematis, tanto ſanè interuallo, quanto quod citatius eſt,& confertius, ab eo, quod remiſſius, & lentius, diſtare creditur.

Mortui præ mœrore uehementi, & repentino. Quocirca ob timorem, & immenſum mœrorem nonnulli ſublati ſunt, quòd ſcilicet debilis ſuapte natura animula, ſub ualido affectu oppreſſa, confertim extincta, & ſuffocata ſit. Extincta quidem, ob perturbationis, quæ à refrigaratione oritur, naturam: ſuffocata autem, eò quòd uniuerſus ſanguis ad principium confluxit,delatusque eſt. *lib.7.ca. 36.* Hac ratione Plinius P.Rutilium nuntiata fratris in conſulatus petitione repulſa, illico expiraſſe memoriæ prodidit. Idem M. Lepidum uxoris caritate, adeoque mœrore nimio poſt repudium, mortem obiiſſe tradit. Heli quoque Iudæorum pontifex, ac iudex, ut ſacræ teſtantur literæ, accepto triſti nuntio de clade, qua Paleſtini hoſtes capta arca, occiſisque ipſius filiis Iudaicum exercitum affecerant,magno, ſubitoque mœrore oppreſſus, quum à regio ſolio ſupinus caderet, effracta ceruice ſtatim periit. Nihil uerò tale in mitiore mœſtitia accidiſſe legimus,utpote,in qua lentior, ac mitior motus eſt. Neque etiam in ira,ut per quam neque refrigeratione calor extinguatur,plus æquo nimirum accenſus: neque animæ diſſoluatur robur. *Præ gaudio mortui.* Præ gaudio uerò multos puſillanimes expiraſſe, uariis autorum monumentis proditum eſt. Non enim perinde,atque in ira,cum ualido feruore ad exteriora fertur animata facultas: quin è contrario ſi quid anteà ei fuit roboris, id nunc exoluitur, laxaturque. Quum enim nimio gaudio laxa-

ta

ta petit exteriora, diſcutitur, atque diſſipatur. Hoc modo Polycritam nobilem è Naxo inſula fœminam, extinctam eſſe refert Ariſtoteles. Nam, quum ob eximiam formam, prudentiamque Diognito, atque Ericthonio perſuaſiſſet, ut Naxi obſidionem ſoluerent, ab exercitu in urbem reuertens, ubi publico honore, atque omnium lætitia exciperetur, patriæque liberatrix appellaretur, ac urbis portam ingrederetur, repente mortua concidit. Philippides quoque Comœdiarum ſcriptor haud ignobilis, quum in certamine poetarum præter ſpem uiciſſet, & lætiſſimè gauderet, præ gaudio ſubito mortuus eſt. Diagoras etiam Rhodius, ut refert Gellius, qui tres filios adoleſcentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiaſten, tertium luctatorem, eosque omnes eodem Olympiæ die uincere, & coronari uidit: quumque eum tres filii amplexi, coronis ſuis in patris caput poſitis ſuauiarentur, &, quum populus gratulabundus flores undique in eum iaceret, ibi in ſtadio inſpectante populo, in oculis, atque manibus filiorum animam efflauit. Plinius inſuper Chilonem Lacedæmonium illum Philoſophum inſignibus ſapientiæ titulis non inter moritura fama nobilitatum, dum uictorem in Olympia filium conſpexiſſet, præ gaudio è uita deceſſiſſe ſcribit. Idem Sophoclem, & ſeniorem Dionyſium Siciliæ tyrannum, qui magna felicitate potitus modeſtè ſemper antea fortunam tulerat, accepto nuntio de uictoria inter tragœdos parta, gaudii exuberantia obiiſſe teſtatur. Valerius deinque Maximus de mortibus non uulgaribus, præ gaudio mortuas eſſe geminas mulieres ſcribit, quarum una nuntiata clade, quæ ad Thraſimenum lacum inciderat, ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obuia, complexu eius expirauit. Altera, quum mœſta domi ſederet, ad primum conſpectum redeuntis filii exanimata eſt. Pudore etiam nonnullos eſſe extinctos literis mandatum eſt. Plinius nanque loco paulo ante citato, Diodorum quendam Dialecticæ ſapientiæ profeſſorem, quod luſoriam quæſtionem à Stilbone propoſitam non protinus diſſoluere potuerat, mortuum eſſe teſtatur. Valerius quoq;, eodem quo anteà loco, Homerum, quia

Lib. 3. c. 15.

Lib. 2. cap. 52.

Lib. 9. cap. 12.

Pudore mortui.

quia quæſtionem à piſcatoribus propoſitam ſoluere haud potuit, abſumptum pudore tradit. Ex iis itaque, quæ commemorauimus, repentinis animi,& natiui caloris motionibus ſæpenumero uitãm auferri; diſſolutis utique, quæ in natiuo calore conſiſtunt, animæ uiribus, iiſdemque nimia refrigeratione extinctis, perſpicuum fit omnibus. Proinde cùm tanta ſit perturbationum animi uis, debent à medico, quibuſcunque artibus poſſunt arceri, ac corrigi. Cæterum ſunt medico animi perturbationes ideò diligenter conſiderandæ, quòd non rarò ex eis futuros prædicere, aut iam præſentes cognoſcere
6.apho. morbos liceat. Si enim metus, & mœſtitia, Hippocrate
23. autore, longo tempore perſeuerent, melancholiam
6. Epides ſignificant. Et in Epidemiis ita ſcriptum reliquit: Ani-
ſect io. 8. mi perturbationes perpendendæ, num ſcilicet ipſe ſpon-
apho. 18 te ſua ſine inſtrumentis, & cauſis triſtetur, lætetur, timeat, cõfidat, ſperet, deſperetq;. Quorum quidem longiorem explicationem è noſtris commentariis ſtudioſi petent. Atque hactenus de animi perturbatione ſat nos dixiſſe arbitror.

LIBRI SECVNDI
FINIS.

INSTI-

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER TERTIVS,

[redacted]

AVTORE.

De rebus præter naturam. Sectio I.

De tribus affectibus præter naturam. CAP. I.

IN EO, qui hunc præcedit, libro, de iis rebus, quæ corpus noſtrum alterare poſſunt, egimus. In hoc tertio, de iis, quæ corpori noſtro aduerſantur, & naturam eiuſdem deſtruunt, atque ob id res præter naturam dicuntur, diſſeremus. Gale. quidem lib. 2. Thera. method. cap. 3. & capite primo libri de ſymptomatum cauſis, affectus præter naturam nominare potius uoluit, uocabulo affectus propriè pro omni in id, quod præter naturam eſt, mutatione accepto. Quod non ab re à nobis adiicitur, quum affectus uox multa ſignificet, adeoque uariè ab autoribus uſurpetur. Principio enim affectus, qui Græcis διάθεσις appellatur, generatim accipitur pro omni eo, à quo corpus noſtrum quomodolibet afficitur. Qua quidem ratione affectus ad omnes tum ſanos, tum ægros, tum neutros pertinet. Nam quicquid eſt, id affici quodam modo dicitur, ſi modò quid piam ab altero patiatur. Atque ita nomen διάθεσις, id eſt, affectus, à uerbo διατίθεσθαι, hoc eſt, affici quodammodo deriuatur: quod ſimiliter, atque affectus, de multis dicitur rebus, nempè ſanis, ægris, neutris, & inanimis, cantu nimirum, harmonia, & oratione. Afficiuntur enim ſecundum naturam ſani, præter naturam ægri. Afficitur etiam corpus ſenum, & imbecillium, quod re uera neu-

Res præter naturam.

Affectus trifariam ſumitur.

Generatim.

trum exiſtit, utpote neutrius extremorum participes, adeoque ſaluberrimi, & inſaluberrimi corporis exquiſitè medium. Affectus ſunt, cantus quoque, harmonia, & oratio. Siquidem illis miris modis afficiuntur. De cantu nihil attinet dicere, ut quem afficere homines nemo unquam negauit, & quotidiana idipſum confirmat experientia.

Harmoniæ quatuor. Harmonias, Phrygiam furorem, & pugnas excitare: Lydiam lamentationem, Doriam honeſtatem, Ionicam iucunditatem, teſtimoniis autorũ abunde cõprobatum eſt. Oratio quid poſſit, quantumq; animos hominũ afficiat, oratorũ, Ciceronis maximè, abunde comprobant orationes, & hiſtoriæ multifariã teſtantur.

Proprie. Deinde affectus magis contractè, ac propriè, ſumitur pro omni in id, quod præter naturã eſt, mutatione. Qua quidẽ ratione tres ſunt ĩ uniuerſum corporis noſtri affectus præter naturam, cauſa, morbus, & ſymptoma. Singula enim horũ fiunt dum in corpore noſtro mutationes eueniũt præter naturã, adeoq; illud etiã præter naturã afficiũt. Cauſæ exemplum eſt plenitudo, uel corruptela. Morbi, phlegmone, ulcus. Symptomatis, malus color.

Propriiſſime. Tertio loco propriiſſimè ſic enim maioris perſpicuitatis, ac doctrinæ gratia loquimur, affectus accipitur pro eo, quod factum eſt, ac permanet in re aliqua, quæ patitur, poſtquàm alterans quieuit. Qua in ſignificatione crebro à Galeno uſurpatur, ut uidere licet c. 2. libri de ſympto. differentiis Et tum διάθεσις, ſiue affectus idem, atque κατασκευή, hoc eſt, quod cõſtitutio ſignificat, atq; ad ea tantum trãsfertur, quæ ex permanentiũ, conſtantiumq; numero ſunt. Ex iis perſpicuũ eſſe omnibus puto, affectum propriiſſimè acceptum, Galeno eſſe quicquid factum eſt, poſtquàm alterans iam quieuit, & agere deſiit, non curãdo num idipſum, quod iam factum eſt, qualitas ſit, an ſubſtantia. Quapropter Galenus aliter, ac Ariſtoteles διάθεσιν uocem uſurpat. Hic enim pro qualitate tãtũ, quæ facilè à ſubiecto dimouetur, διάθεσιν accipit: Galenus uerò pro conſtitutione, ſeu pro re permanente, firma, ac ſtabili, aut permanentem habente eſſentiã uſurpat.

pathos quid ſpeciatim. Differt itaq; affectus ab eo, quod Græcis πάθος, uel πάθημα ſpeciatim dicitur. Nã pathos, Platone etiã in Timæo aſtipulante, eſt motus rei, quæ afficitur, uel

omnis

omnis alteratio circa materiã:aut motus,qui adhuc fit. Proinde pathos nõ habet eſſentiam ſuam,niſi dum conuertitur,alteratur,mutatur,mouetur. Quapropter pathos eſt in motione: affectus autem eſt permanens:illud fluxum,mobile,imperfectum,ac ueluti ad affectum uia: hoc fixum,ſtabile,perfectũ,& illius finis. Differt itaq; pathos ab affectu,tanquam finis a medio,tanquam mobile,ac temporariũ ab eo,quod ſtabile eſt,ac permanẽs, tanquam perfectum ab imperfecto. Vt hinc perſpicuũ euadat,pathos,ſiue pathema propriè loquendo,non eſſe niſi,id quod alii morbum fientem nominant. Cum enim is non ſit,niſi qui adhuc fit,ſuamq́ue in fieri eſſentiã habeat, à pathemate nihil differat,neceſſe eſt:ut quod non fit niſi alteratio ſiue motus,qui adhuc fit,ut alibi fuſius monſtrauimus. Atq; hic ſanè eſt harum duarum uocũ, pathematis nimirum,& affectus, legitimus uſus, quem niſi in legendis Galeni libris,præſertim iis, quos de laborantibus locis inſcripſit,diligenter quiſpiã obſeruet, multis ſe difficultatibus inuoluat,neceſſe eſt. quod ſi igitur ad eum modum iis utaris uocibus,intelliges ſanitatem,morbũ,& cauſas internas, eſſe affectus. Sanitatem quidem ſecundum naturam,morbum autem præter naturam,ut cauſam etiam internam. Sanitas enim eſt affectus,qui actiones incolumes conſeruat,& tuetur. Morbus contrà,qui eas impedit,ac lædit. Cauſa,qui morbos præcedit. nec temere paulò antè dictũ eſt cauſa interna: externæ enim non ſunt affectus propriiſſimè ſumpti, quòd in fieri eſſentiam ſuã habeant, & poſt morbi generationem a corpore rurſus ſeparẽtur,ut uulneratio, ſeu gladius vulnerans. Hinc eſt,quod Galenus li.2. Thera. metho.ca.3. nõ omnes etiã cauſas morbificas ex permanentiũ,& cõſtantium numero eſſe,ſcriptũ reliquerit,ſed eas dũtaxat,quæ affectus,uel habitus ſunt. Vt uerò nõ omnes cauſæ morbificæ affectus ſunt,ita quoq; nõ omnia ſymptomata. Quæ enim actionũ offenſæ ſunt,pathemata,eo quòd eſſentiã ſuã in fieri obtineãt,& alterationes adhuc fientes ſint,non affectus dici poſſunt. Eodẽ modo & immodicæ, vel inanitiones, uel retentiones pathemata,minimè autem affectus nominantur,quod ſcilicet nõ ſint ex cõſtantiũ,& permanentiũ numero,ſed eorũ,quæ

Patho,et morbus fiẽs idẽ.

Ca.1.li. de ſymp. differ.

Sanitas. Morbus. Cauſa.

eſſentiam ſuam habẽt,dum adhuc fiunt quæ uero ſym-
ptomata ſublatis morbis aliquantulum adhuc durant,
ut uitioſus in ıc̃tero color,affectus ſunt,& dicuntur. Cæ
pathos quid generatim. terum πάθος,& πάθημα interdũ generatim ſumitur, pro
omni eo, quod præter naturam in corporibus noſtris ge
neratur:ut li.i.Epid.conſti.i.Comm.23. autor eſt Gale-
nus.Sic morbus,& alii affectus propriiſſimè etiã ſumpti
Hippocrati, & Galèno non raro pathemata uocantur.
Hinc eſt, quod in libro aduerſus Iulianum phlegmonẽ
pathos appellare uoluerit Galenus. In libro etiam de la
borantibus locis inſcripto, ſæpe pathematis uocabulũ
generatim uſurpat. Quod moneudũ eſſe duximus pro-
pter imperitiores,ac parum in lectione ueterum aſſue-
tos,qui hac diſtinctione recte animaduerſa è multis ſe-
ſe difficultatibus extricare poſſunt, cùm promiſcuè nũc
hoc, nũc illo modo pathematis uocem ueteribus uſur-
Pathema generatim acceptum duplex. patã eſſe conſtet. Pathematis autem generatim accepti
duo eſſe genera animaduertendũ erit. Vnum, quum per
ſe,& nullo alio interueniente pars aliqua corporis pati
tur. Verbi gratia,ſi caput propter humores in ipſo con-
tentos affligitur. Græci hoc ἰδιοπάθειαν, ideſt,proprium
ἰδιοπάθεια. pathos appellant, aut προτοπάθειαν,hoc eſt, primarium
pathos,ſed minus propriè, uocant. Alterum quum alio
interueniente pars aliqua patitur,ut ſi caput, ubi uapo
res,aut humores uitioſi à uentriculo ſurſum feruntur,
συμπάθεια. dolet. Hoc Græci συμπάθειαν, id eſt, pathos per conſen-
ſum nominant. Non ab re autem diximus, ἰδιοπάθειαν
impropriè uocari etiam πρωτοπάθειαν. Nam propriè lo
quendo ἰδιοπάθεια opponitur τῇ συμπαθείᾳ. πρωτοπά-
θειαν autem δευτεροπαθεία,aut ὑςεροπαθεία, ut lib.i.de la
borantibus locis cap.2. Galenus teſtatur.

De cauſis morborum. CAP. II.

HACTENVS generatim de tribus affectibus præ-
ter naturam diſſeruimus: nunc de ſingulis ſpecitatim
Cauſa quid. uerba faciemus, a cauſa morbifica exorſi, de qua iti-
dem generatim tractabimus. Cum autem cauſa ſit,quæ
Cauſa morbi. ad rei cõſtitutionem quoquo modò aliquid confert,cau
ſa morbi ſic definiri poteſt: Cauſa morbi eſt,quæ quocũ
que

que modo aliquid ad morbi cõſtitutionem confert. Galenus capite primo libri de ſymptomatum differentiis cauſam morbi ita definire uoluit. Cauſa eſt, quæ ſuapte natura ei, qui fit, morbo aliquam ſuæ generationis partem confert. Quæ ſane in idem cum priore recidit. In libro de cauſis morborum, cauſam morbificam definit eſſe affectum præter naturam, morbum præcedẽtem, eundemque efficientem. Cæterum cauſa morbifica, ſeu morbum efficiens, aut a quo morbus efficitur, Galeno, lib. de morborum cauſis, & primo Ther. metho. & lib. 2. de natura humana atteſtãte, duplex eſt. Vna, quã Græci προκαταρκτικὴν, & προκατάρχοντα, Latini præincipientem, vulgus medicorum primitiuam appellant. Sic autem eſt uocata, Galeno lib. 2. de natura humana teſte, quòd precedentes uocatæ ab ea fiant; & originem trahant Galenus lib. i. Therap. method. & lib. de mor. cauſis ἔξωθεν προσπίπτουσαν αἰτίαν, hoc eſt, extrinſecus aduenientem, nominat. Libro quarto de tuenda ſan. μηδ᾽ ὅλως ἐνυπάρχουσαν, id eſt, eam quæ omnino non ineſt, uocat. Recentiores externam nuncupant. Veteres Græci interdum etiam, ut infra clarius dicemus, πρόφασιν, id eſt, manifeſtam appellauerunt. Extrinſecus autem aduenientem, incidentem ve, aut externam uocarunt hanc cauſam, non quòd perpetuò extra corpus ſit, ſed quòd a rebus externis, hoc eſt, a ſubſtantia corporis alienis, & diuerſis rebus proueniant: aut quòd ab anima, quæ alia eſt a corpore, oriatur. Ita enim Auicenna, Fen. 2. Can. 2. doct. 2. ſumma. i. cap. 1. cauſam primitiuam defi nit. Animam itaque Auicenna non inter ea enumerat, quæ ſunt extrinſeca, ut nonnulli cenſent, ſed inter ea, quæ alia ſunt a corpore. Sic rectiſſimè ira, mœror, triſtitia, & timor inter cauſas externas recenſentur, quòd ni mirum ab anima, quæ a ſubſtantia corporis diuerſa eſt, proueniant. Verum præſtat, ut dicamus præincipientes interdum Galeno extrinſecus incidẽtes, vel omnino in corpore nõ exiſtentes, ideo uocari, vel quod plurima illorũ pars ab externis rebus proueniat: vel quòd ita patent, ut nõ ſolum medicis ſint perſpectæ, ſed etiam plebeiis, quaſi extrinſecus eſſent poſitæ. Hinc Celſo rectiſſimè euidẽtes vocantur. Vt hinc omnibus pateat, Galeno

Cauſa morbi gemina.

Præincipiens. primitiua quare iunioribus uocata.

Externa cauſa cur nominata.

præincipientē procatarćticam ve cauſam propriè eſſe, ut metipſe lib. 1. de diffe. feb. ca. 7. atteſtatur, quæ eſt recēs, & ſimul euidens, & quæ ſubinde præcedentē appellatam parit. Sic cruditatē inter cauſas præincipientes numerat libr. 2. de natura humana, quæ tamen intra corpus eſt, quod à rebus externis, cibo, & potu nimium oriatur, & quòd ſit recēs, ſimul, & euidēs, & quòd ab ea rurſus alia, quæ præcedēs nominatur, excitetur. Quanquā Gal. in li. de mor. cauſis; ubi propriè de cauſis illis loquitur, nō omnes extrinſecus adueniētes procatarćticas, ſeu præ incipientes uocat, ſed eas tantum, quæ vehementer corpus alterant, & mutant: idq; ueterum Græcorum imitatione, qui alias cauſas externas, quæ ſuapte natura morbum inferre nequeunt, ſed tum ſolum, ubi imbecillū, uel alio modo paratum ad ſuſcipiendos morbos inuenerint corpus, quemadmodū metipſe li. 4. de uictu acu. morb. teſtatur, propriè *προφάσεις*, id eſt, occaſiones, appellarūt. Non propriè autē hanc vocē uſurpantes, omnes cauſas manifeſtas, ut ſupra dictum eſt, *προφάσεις* nominauerūt. Nō ſunt igitur omnes cauſæ procatarćticæ externæ, ſed plurima ex parte: nec omnes externæ sūt præincipiētes, ſed illa duntaxat, quæ uehementer alterāt, ac mutāt corpus, adeoq; morbos pariunt. Atq; ſi adhunc modum de cauſa procatarćtica diſſeras, ac ſtatuas, nihil pugnantiarū; quas tamen multas temere in Galeni definitionibus, quibus paſſim hāc cauſam explicat, pleriq; hodie temere cōfingūt, reperies. Altera morbifica cauſa Græcis *προηγουμένη*, Latinis præcedens, iunioribus antecedēs, & interna, quod in animalis corpore conſiſtat, appellatur. Quapropter hæc ſuapte natura eſt occulta, & nō niſi medicis cognita, adeoq; meritò Celſo abdita uocata. Hæc præterea, ut teſtis eſt in libello aduerſus Iulianum Galenus, nō ſolum principio morbos gignit, ſed eos etiam auget, ac cōſeruat. Verbi gratia ſanguinis calidioris con fluxus phlegmones cauſa præcedens; hāc ueluti materia gignit, genitā auget, & auctā conſeruat. Galenus itaque præcedentem morbi cauſam uocat eam, quæ in animalis corpore hæret, ac conſiſtit, affectuiq; ipſi functione lædēti proxima, &, vt ſic dicam, immediata, adeoq; coniūctā eſt, ita nimirum, vt inter hanc, & morbum nihil interue

προφασις propriè quid.

Quorundam ſtudium improbatur.

Præcedens.

Abdita.

Cauſa morbi proxima antecedens uocatur Galeno.

niat. Quod phlegmones exemplo fit manifeſtiſſimum,
ut pote inter quam, & cauſam ſuam præcedente nihil in
teruenit. Siquidem inter ſanguinem confluentem, &
tumorem, quem ille excitat, quiq; phlegmone nomina
tur, nihil eſt, quod interueniat. Quod autem Galenus
cauſam morbo proximã, & coniunctam nominet ante
cedentẽ; uno & item altero loco in præſentia demon-
ſtraſſe ſatis ſit. Primus eſt in capite 83. artis medicæ,
ubi ita ſcriptũ reliquit: Iam factũ, atq; exiſtentẽ morbũ
curare oportet, ſed qui nõdũ quidẽ adeſt, at futurus eſt, „
eũ ne fiat ab illo qui eſt ĩ corpore affectu, prohibere cõ „
uenit. Eius autem, qui adhuc fit, quod quidẽ factũ eſt cu „
rare: quod autẽ futurũ eſt, ne fiat, prohibere. Prohibetur „
uero ſublatione eius affectus, a quo fieri cõſueuit. Hu- „
iuſmodi autem affectus, cauſa præcedẽs ſeu antecedens „
uocatur. Hæc ille Si igitur ſublatione antecedẽtis cau „
ſæ fieri prohibetur affectus, qui functionẽ lædit, ſiue
morbus, ut inter hũc, & illã nihil iteruenia t eſt neceſſe.
Si nihil ĩteruenit, proxima morbo ſit cauſa antecedẽs,
oportet. Alter locus eſt in libello aduerſus Iulianũ, pau
lo ante etiã a nobis productus, qui itidẽ cõiungit, cau-
ſam antecedẽtẽ à proxima morbo, & immediata, quod
Iuniores tamẽ aliquot faciũt, nõ eſſe ſeparãdã. Si enim
cauſa antecedens, quod diſertè Galenus affirmat, effice
re morbũ incipit, eundemq; auget, igitur huic ſit proxi-
ma, & cõiũcta, oportet. Quomodo enim augeret, ſi alia
huic proximior magiſque cõiuncta eſſet? Quum itaque
iam demõſtratum ſit, cauſam præcedentem morbo eſſe
proximam, & cõiunctam, plurimum hallucinari eos eſt
neceſſe, qui cõtra Galeni ſententiam tertium genus

Nulla cauſa continens in morbis.

morbificarum cauſarum, quam continentem, & coniun
ctam nominant, ſtatuere conantur. Quippe quum Ga-
leno, ut ſequenti capite fuſius docebimus, morbus non
ſit, niſi affectus præter naturam, actionem uitians,
omnem profecto cauſam continentẽ reſpuet. Affectus
nanq; eſt morbus nõ propriè duntaxat uoce illa ſũpta,
ſed & propriiſſimè, ita ſanè ut ex permanentium, & cõ
ſtantium ſit numero, quemadmodum li. 2. Therap. me-
thodi, ca. tertio, diſertè admodũ teſtatur Galenus. Si ue
ro morbus eſt ex permanẽtiũ numero, eius eſſẽtia a ſua

cauſa non pendet, nec continetur, ideoque continens eſſe nequit. Siquidem cauſa continens eſt, quæ eſſentiam rei à ſe productæ continet. Vel, ut autor introductorii, libri definitionum hanc definit, qua præſente eius quoque effectus adeſt, & qua deſinente, etiam effectus eius euanescit. Vt hæc planè ſit cauſæ continentis natura, ut ea ſublata, ſimul etiam, quod ab ea productum eſt, è medio tollatur. Cum uero nullus ſit morbus, quin ſit permanens, hoc eſt, manere poſſit, ſua ſublata etiam cauſa, conſequitur cauſam continentem nullam in morbis eſſe poſſe. Morbos autem manere ſublatis ſuis cauſis, uno, aut altero exemplo monſtraſſe ſufficiat. Phlegmone iam facta manet, etiam ſi cauſa ſua deſiit, & non amplius ad phlegmone obſeſſam partem ſanguis confluit. Ideo uel ſuppurantibus, uel diſcutientibus medicamentis ad curationem eius, quæ facta eſt, phlegmones opus erit. Pari ratione obſtructio, morbus quidem inſtrumentalis, manet ſublata etiam ſua cauſa. quanquam enim facta iam obſtructione aliqua in corpore, plenitudo omnis per uenæ ſectionem, aut craſſi, & uiſcidi humores affluentes per purgationem tolluntur, nihilominus tamen adhuc obſtructio manet & perdurat. Hinc eſt, quod Galenus li. 8. Ther. metho. capite quadrageſimoprimo, ubi ex profeſſo de obſtructionis curatione agit, poſt ſublationem plenitudinis, & craſſorum humorum obſtructionem efficientium, ad detergendas obſtructiones medico eſſe accedendum hortetur. quod illi faciendum non erat, ſi ſummota cauſa una tolleretur obſtructio: quod ſanè neceſſarium erat, ſi cauſa illa continens fuiſſet. Præterea, lib. iam citato. 8. The. methbod. ca. primo, idem Galenus docet primum ſubmouendam, quæ febrē accendit, cauſam; deinde uero extinguēdam, quæ ab hac cauſa accenſa eſt, febrem. Quod ſanè nunquam feciſſet, ſi cauſam aliquam continentem febris eſſe ſtatuiſſet. Tū enim ſatis erat monere, ut medicus cauſam è medio tolleret, utpote cum qua una febris tolleretur. Quinetiam libro undecimo Ther. methbod. capite decimo, initio putredinem eſſe curandam, qua ſublata febrem tandem extinguendam manifeſtis uerbis docet. Quod nunquam feciſſet, ſi putredinem febris eſſe cauſam continentem, ut

Cauſa cōtinens quæ.

Morbi ſunt e numero permanentiū et conſtantiū.

vt Auicenna, & eum ſequentes hodie maxima medicorum pars cenſent, exiſtimaſſet. Nam tum ſatis erat putredinem ſuſtuliſſe, utpote cum qua vnà febris neceſſariò ſubmota fuiſſet. Siquidem ea eſt continentis cauſæ conditio, ut eius, quod produxit, eſſentiā ita contineat, ut ipſa ſublata non poſſit amplius ſupereſſe id, quod ab ea productum erat. Et ut tandem finem faciamus, aduerſarios noſtros hoc unum tantum rogatos uelim, dicant nobis, ſi cauſam in morbis continentem ſtatuit Galenus, qui fiat, ut multis in locis Ther. methodi moneat, tam diligenter, ut medicus in omnium morborum curationibus initiò conſideret, num morbi cauſa adſit, an deſierit. Certè ſi ulla eſt in morbis continens cauſa, fruſtra hæc monet Galenus: quippe hæc perpetuò morbo coniūcta erit, nec ab eo ſeparari ullo modo poteſt. Præſente igitur morbo, & hæc ipſa adſit, neceſſe eſt. Si autem perpetuò adeſt, quid opus fuit Galeno, ut moneret medicum conſideraret, num hæc adſit, an deſierit? Nō poſſunt ſe hic, ſat ſcio, explicare aduerſarii, imò neceſſitate compulſi fateri cogētur, Galeno nullam eſſe in morbis cauſam continentem. Proinde vnus is locus ad conuincendam proteruitatem aduerſariorum nobis ſufficiet, nec plures proferre eſt neceſſe. Quapropter cauſam cōtinentem, tanquam commentū quoddam Auicennæ, & aliorum Arabum medicorum, & a Galeni placitis alienum, imò medicinæ inutile, hodie etiam conſtantes reiicimus. Nec mouent me, cur ab ea ſententia diſcedam, quorundam argumenta, de quibus hoc potiſſimum loco agemus; aliorum enim alibi diſſoluimus: utpote quæ partim ridicula, partim languida valde ſunt. Principio enim, inquiunt, Galenus paſſim cauſæ continentis mētionem facit, ut in libris de cauſis pulſuum; & de differētiis, & cauſis ſympto. & ſect. Apho 7. atq; etiam in libro contra Iulianū, & ſecundo methodi medendi, & infinitis aliis locis. Quaſi uero ita colligere liceat, Galenus cauſæ continentis mentionem facit, igitur cauſa cōtinens eſt in morbis. Cui planè reſpondebit, ſi in eum modum colligas. Ioannes mentionem facit mille coronatorum, igitur Leonhartus mille coronatos ſuo habet in marſupio. Nō inficias ire poſſumus, imò lubētes fate-

mur

Auicennæ error Fen. 2. c. 1. dict. 2 ſum. 1. c. 1.

Quorundam argumenta diluūtur.

mur Galenũ in productis ab aduerſariis locis cauſæ con
tinentis facere mentionem, negamus tamen illi inter
morbos relinquere locum, vt qui iis rebus duntaxat,
quæ in generatione ipſa,eſſentiam ſuam habent,cauſam
continentem aſſignet,non iis,quæ abſolutè,& ſimplici-
ter eſſe dicuntur, adeoq; ex permanentium ſunt nume-
ro,ut eſſe morbum paulò antè monſtrauimus: quod in
libello aduerſus Iulianum iis innuere uerbis uoluit:
» Nos quidem multoties hos ſequentes,ne de nomini-
» bus contendere videremur, cauſas quaſdam ſic vocar
» concedimus: non mehercle eorum, quæ abſolutè ſunt,i
» ſed eorum, quæ in fieri eſſentiam habent. In hoc ſanè ſo
2 phiſmatis eſt diſſolutio. Hæc ille. Pergũt deinde aduerſa
rii, & *συνεκτικὴν*, id eſt continentem cauſam, Galenũ pri
mam,ſiue proximã, & immediatam appellare dicunt. Id
quod planè concedimus. Nam,lib 2. Thera. meth. ca. 4.
actionis primã cauſam cõtinentem uocat, & lib. 10. eiuſ
dem operis unam continentem cauſam horroris eſſe in
quit. Atq; hac quidem ratione antecedẽs cauſa;quod cũ
effectu,quẽ produxit,coniuncta ſit, morbi cõtinens nõ-
minari poſſet. Verum Galenus hãc appellationẽ in mor
bis,ut non ſatis propriã lib. 2. de humana natura notat.
Proprio uerò ſi quis uti nomine uelit, *προηγουμένην* uo
3 cãdã eſſe docet. Tertiò loco pro ſuæ opinionis confir-
matione locũ Galeni ex li. 6. Epide. ſect. 3. com. 17. citãt,
vbi morbificas cauſas in procatarcticas,antecedẽtes,&
coniũctas diuidit. Hunc uerò locũ quidã etiam,qui libel
lum de cauſa cõtinẽte, ſed more ſuo, ſatis obſcurum edi
dit, pro cauſæ cõtinentis confirmatione producit. Qua
re non pigebit illũ paulò fuſius enarrare. Gal. verba ſic
habẽt, *Δέδεικται δ᾽ οὐδὲν ἧττον ἄχρι περί τε τῶν πεπον-
θότων τόπων, καὶ τῶν συμπαθούντων αὐτοῖς ἐπίσασθαί τε
καὶ διαγινώσκειν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν νοσούντων. ὥσπερ γε καὶ
περὶ τῶν αἰτίων ὅσα γε προκατάρχοντα καλοῦσι, καὶ ὅσα
προηγούμενα, καὶ ὅσα συνεκτικά.* Quibus ſanè verbis
Gal. innuit ſe aliis in locis demõſtraſſe, quæ ſcire, & exa
cte cognoſcere oporteat medicũ in ipſis ægrotãtibus, de
laborãtibus locis, & iis, qui cũ ipſis per cõſenſum afficiũ
tur, ueluti etiã de cauſis, quas, & præincipiẽtes, & præce
dẽtes, & cõtinẽtes uocãt. Verũ, quum Gal. diſertè dicat

ἐπὶ

ἐπί νοσούντων, & nequaquam ἐπὶ νοσημάτων id eſt, in æ-
gris, nõ ĩ morbis, nihil hinc patrocinii ad aduerſarios re
dire poteſt. Siquidem non in morbis cognoſcendam
eſſe cauſam continentem, utpote qui nullam eiuſmodi
habeant, Galenus docuit, ſed in ægris. In quibur certè
cauſæ continentis ètiam propriè dictæ cognitio neceſſa
ria admodum erit. Nan quum ægrotare incipiunt, & in
generatione adhuc ſunt morbi, & pathemata duntaxat
adſunt cauſas plane continentes cognoſcore oportet,
quòd illis ſublatis prohibeatur, ne morbus fiat. Nã vnà
cum cauſis, pathemata quod; ipſa tolluntur. Poſteaquã
verò ægros iã morbi inuaſerũt, ſtatim ſymptomata ſuc-
cedũt, quæ & ipſa, modò ſint actiones læſæ, & immodicæ,
uel inanitiones, uel retẽtiones, cauſas cõtinẽtes habent
morbos ipſos, ꝙ illis ſummotis, una etiã ſymptomata sũ
moueãtur. Vt hoc nomine in ægris cauſæ cõtinẽtis co-
gnitio neceſſaria ſit, uel ratiõe pathematũ, vel ratione
ſymptomatũ, quæ utraq; cum nõ niſi in fieri eſsẽtiã obti
neãt, cauſas habẽt cõtinẽtes. Has enĩ ita ut appellemus,
Gal. in libello aduerſus Iulianũ, ut paulò ante dictũ eſt
nobis cõcedit. Quod quarto loco aduerſarii Galen. ſub
antecedẽtibus, ubi duarũ dũtaxat cauſarũ mẽtionẽ facit
cõiũctas cõplecti ſcribũt, cõcedimus quidẽ, ſi per cõiun
ctas intelligũt proximas, & ĩmediatas. Sin cõtinẽtes pro
priè dictas, nequaquã. Nã nullas eſſe eiuſmodi in morbis
de Gal. ſententia, ſupra oſtẽſum eſt. Proinde falſum eſt,
quod aiũt Galenũ in libro contra Iulianũ plenitudinẽ
continẽtẽ, & ſimul antecedentẽ cauſam eſſe ſcriptũ reli
quiſſe, imò ibidẽ diſertè dicit morbi eſſe cauſam dũtaxat
antecedẽtẽ. Id quod etiã facit lib. ii. de natura humana,
Comm. i ubi negat illã eſſe cauſam continentẽ, & rectè
quidem ꝙ non rarò plenitudine ſublata, morbus tamen
maneat, quod ſupra quoq; phlegmones exemplo demõ
ſtrauimus. Falſum itidẽ eſt, quod inquiũt, ex anteceden
tibus nõ omnes eſſe cõiunctas; ſeu immediatas. Nã inter
antecedentem cauſam, & morbum nihil interuenit, ut
anteá oſtendimus. coniuncta igitur ut, ſeu proxima, eſt
neceſſe. Proinde non ſine errore, & certè contra Gale-
ni ſentẽtiam, cauſas mediatas cum antecedentibus cõ-
fundunt. Quæcunque enim mediatæ ſunt cauſæ, hæ Ga-
leno

leno præincipientes, minimè autem antecedentes, ſeu præcedentes uocantur. Reprehenſione præterea dignũ, quòd cauſæ continentis nomine non una, ſed diuerſa ratione utuntur, nunc pro prima, proxima, ſeu immediata: nunc pro inhærente ipſis effectibus, ſeu effectus eſſentiam continente, ita ſanè, ut poſitis effectibus, illæ etiã ponantur, & his remotis, illæ quoque euaneſcant. Nam prima quidem in ſignificatione cauſas in morbis conti-
4 nentes admittimus, in altera nequaquam. Quarto loco cauſam continentem in morbis eſſe, ex libro primo de ſymptomatum cauſis, cap. 2 oſtendere conantur, ubi Galenus amplitudinis vueæ tenſionem, eſſe cauſam continentem, non obſcuris verbis ſcribit. Quaſi uerò amplitudinem pupillæ morbum eſſe concederemus, cũ potius ſit ſymptoma, quod aliud ſymptoma, nempe tenſionem ſequitur, a morbo ſicca nimirum, vel humida intemperie procreatum. Non eſſe autem amplitudinem pupillæ morbum, copioſè in Commentariis noſtris ſuper hunc Galeni locum demonſtrauimus, ut non ſit neceſſe hic repetere. Quod ſi uerò rogat nos quiſpiam ex quo genere ſymptomatum ſit vueæ amplitudo: Reſpondeo ex eorum numero, quæ affectus corporis per immoderatas uacuationes, & retentiones ſequũtur. Quippe, quando vueæ natiuus humor abſumitur, & exiccatur, tẽſio ſequitur, quam vueæ amplitudo excipit. Id quod etiam, accidit, ubi ad hanc humores præter naturam confluunt. Prior itaq; amplitudo inanitionem, altera retentionẽ humoris ſequitur. Vtraq; igitur ſymptoma eſt, quod affectus corporis per immodicas retẽtiones, uel inanitio-
4 nes comitatur. Quarto loco Galenũ pro continẽtis cauſæ confirmatione ex libro de cauſis pulſuũ afferunt, ubi ſcribit non ſolũ in pulſibus, ſed in aliis omnibus tria eſſe cauſarũ genera. Sed qua fide hũc locũ citent, facilè deprehendes, ſi Galeni verba expendas, & hæc ipſa ad præcedentiã, ut debent, referas. Nã intelliges planè Galenũ hic loqui de cunctis alterationibus, quæ ut metipſe li. 2. The. meth. teſtatur, eſſentiam ſuã non habent, niſi in fieri. His enim, quæ in generatione ipſa eſſentiã ſuam duntaxat habent, veluti ſunt pulſus omnes, cauſas etiã continentes, vt paulò antè ex libro aduerſus Iulianum oſtẽdimus

dimus, Galenus aſſignat. Atque in eo certè, ut is ibidem inquit, ſophiſmatis explicatio conſiſtit. Tandem aduerſarii multis oſtendunt medico neceſſarium eſſe, ut cauſam immediatam, & morbo coniunctiſſimam dignoſcat, quòd alioqui fieri nequeat, ut morbum propulſet. Id quod ipſi quoque affirmamus, nec Galenus diuerſum docet. Nam cum cauſa antecedens, quæ, quòd inter hanc, & morbum nihil interueniat, morbo coniunctiſſima eſt, principiò morbum faciat, & eundem ſimul adaugeat, fieri non poteſt, ut loco iam citato Galenus etiam ait, ut ſi illa remaneat, quod factum eſt morbi, perſanetur. Quare non animaduertunt hic aduerſarii, quàm confuſè de cauſa cõtinente diſputent, ut qui iam impropriè pro proxima, & immediata, iam propriè pro inhærente uſurpent. Qua certè in re aduerſarii crebrò delinquunt. Sed de continente cauſa in præſentia ſatis. Plura, qui de ea ſcire uolet, noſtros in libros Galeni de morborum, & ſymptomatum differentiis, & cauſis Commentarios adeat. Cæterum inter cauſas Galenus libro de ſympto. differentiis recenſet cauſam, ſine qua non, eamque definit eſſe, quæ nihil perfectionis addit rei, quæ fit, ab illis tamen, quæ conferunt, ſeiungi non poteſt. Breuius ita finiri poſſet, eſt ſine qua res fieri nequit. Hæc omnibus ferè in rebus inuenitur, & non rarò etiam in morbis. Sic in ulceris curatione, puritas eius rationẽ habet cauſæ, quæ ſine qua non nominatur. Nequit enim curari ullo pacto ulcus, niſi prius purum, & ab excrementis mundum fuerit. Habet & ipſa cauitatis impletio ad ulcus rationem cauſæ, ſine qua non. Siquidem niſi cauitas prius impleta ſit, ulcus cicatrice induci nõ poteſt. Et ut etiam morbi exemplum afferamus, phlegmones cauſa efficiens, & planè immediata eſt confluxus ſanguinis, utpote, quæ materiam, ex qua phlegmone naſcitur, augetur, & conſeruatur, ſuppeditat. Hæc tamẽ interdum cauſam, ſine qua non, dolorem obtinet. Siquidem ſine eo, phlegmone in corpore ſano, & plenitudine uacante, fieri haud poteſt. Quapropter, etſi dolor ꝑfectionis nihil addit phlegmone, tamen à confluxu ſanguinis illã perficiente ſeiungi haud poteſt. Id quod Galenus. li. xiii. the. metho. cap. iii.

Cauſa ſine qua non.

iis uerbis ſignificare uoluit: Porrò, inquit, in doloribus incipit quidem cauſa ab ea particula, quæ affligitur: ſed quicquid eſt phlegmones, id ſuperpoſitæ partes efficiunt. Hippocrates cauſam, ſine qua non, concauſam appellare conſueuit. Hæc enim talis eſt, ut, etſi ui ſua nō queat generare morbū, alteri tamen, quod illū procreare poteſt, cohætet: quod doloris exēplo iam monſtrauimus. Alio nomine non ineptè adiutrix cauſa nominabitur. Atqui finem tandem morborum cauſis imponemus, ubi prius monuerimus eas, præſertim præcedētes, proximas, ſeu immediatas uocatas, diligentia ſumma medico eſſe perſcrutandas, quòd ſine harum cognitione, modò adhuc in corpore hæreāt, morbus ſanari non poſſit. Principio itaque cauſas ſimplicium morborum in partibus ſimilaribus euenientium calidorum, frigidorū, humidorum, & ſiccorum inquirat. Dein compoſitarum earundem partium calidorum, & ſiccorum, calidorum, & humidorum, frigidorum, & ſiccorum, frigidorum, & humidorum cum affluxu humorum, & citra materiæ affluxum. Poſthæc cauſas etiam ſimplicium, & compoſitorum morborum in partibus inſtrumentalibus natorum, conformationis nimirum, numeri, indecentis magnitudinis, & compoſitionis, ſitus ve perquirat. Poſtremò cauſas eorum morborum, qui tā ſimilarium, quā inſtrumentaliū partiū cōmunes ſunt ſcrutetur, quéadmodū Gale. in eo libro, quē de morborum cauſis inſcripſit breuiter, & luculēter edocuit. Ad quē rectè intelligēdū noſtros cōmētarios plurimū adiumēti allaturos ſtudioſis ſperamus. Ex eo itaq; libro, reiectis practicarū, ut uocār, ineptiis, morborū cauſas perdiſcāt, quæ illic methodū, in iis uerò cōfuſionē, & immenſas nugas ſint reperturi.

...orum cauſæ, cur perſcrutanda.

De morbi definitione. CAP. III.

Morbus quid.

MORBVS, Galeno lib. 2. Ther. meth. ca. 3. & capite primo de ſympto. differentiis, teſte, eſt affectus præter naturam, à quo primum uitiatur actio. Quæ utique definitio ab omnibus uſque in hunc diem medicis, paucis admodum demptis, uiris quidem eruditis, ac nouitatis plus ſatis ſtudioſis recepta eſt, adeò ſane ut ne Auicenna quidem hunc aliter definierit. Siquidem

Fen.

Fen.2 Can.1.doct.1.ca.1.affectum eſſe præter naturam a quo primo læditur actio,tradit.Sed uideamus,quibus rationibus morbi definitionẽ à Galeno allatã aduerſarii Galeni cõuellant.In primis,inquiũt,ambiguo utitur genere,in quo etiam ſibi autor conſentire non uidetur. Etenim in lib.de differen.ſymptomatum, ſcribit ille, nõ ſolum morbũ ipſũ,ſed etiã ſymptomata,& cauſas affectus eſſe præter naturã. Miror profecto aduerſarios, uiros alioqui doctos,nõ animaduertere eius generis argumẽta nõ eſſe tãti momẽti,ut receptã hactenus definitionẽ morbi labefactare ſaltẽ,tantum abeſt ut euertere poſſint.Quis enim eſt,qui ignoret Galenũ affectus uocẽ interdũ generatim uſurpare, pro omni eo,à quo corpus noſtrũ afficitur: & itẽ magis cõtractè, pro omni in id,quod præter naturã eſt,mutatione?Qua quidẽ ratione tres eſſe affectus præter naturã cõſtat,morbum, cauſam,& ſymptoma.Atqui dicẽt: quãquã iſta ratione eui ceris cauſas, & ſymptomata poſſe rectè appellari affectus,tamẽ Galenũ excuſare haud poteris,quin nobis illũ in morbi definitione, quandoquidẽ uariè accipi affectus uocẽ fatearis,ambiguo uſũ fuiſſe genere cõcedas. Minimè gentium: cum enim reliqua ſit adhuc tertia acceptio,in qua affectus propriiſſimè ſumptus,id quod iã factũ eſt,& permanet in re,quæ alterationem perpeſſa eſt,denotet,quod ſperatis nequaquã cõcedimus.quippe cum Galeno affectus in definitione morbi idẽ,quod cõſtitutio,ſignificet,nõ poteſtis a nobis,quod poſtulatis,ĩpetrare.Idẽ autẽ ſignificare affectũ,quod conſtitutionẽ ipſemet Galenus ca.2.libri de morborum dif e. ſcriptũ reliquit. Et in capite primo de diffe.ſymptomatũ,morbũ defini t eſſe cõſtitutionẽ præter naturã, a qua actio leditur.quod ſi igitur idẽ,quod cõſtitutio,ſignificat affectus uox in definitione morbi,& ad ea tãtum trãsfertur quæ ex permanẽtiũ,& cõſtãtiũ ſunt numero,iã non amplius eſſe ambigua poteſt,ſed ad certa aliquam ſignificationem contracta,quæ rebus cõſtantibus,ac permanẽtibus,è quarum numero morbus etiam exiſtit,cõuenit Dein reprehendunt aduerſarii,quod Galenus nomẽ affectus alterationem ſignificare,tradit ſtabi'em. quod cur faciant,non uideo. Nam iis uerbis nihil aliud innuere

Aduerſariorum obiectiones diluuntur.

1 (beside "nõ ſolum morbũ ipſũ")

2 (beside "ſam,& ſymptoma")

3 (beside "tibus,è quarum numero")

Alteratio ſtabilis quæ.

nuere uoluit, quã quod id, quod in ſubiecto corpore alteratione abſoluta permanet, adeoque ſtabile eſt, affectus ſit, ut alteratio permanẽs, ſiue, ut Gal, uerbis utar *ἀλλοίωσις ὑπομένουσα*, non ſit, ut imetipſe lib. 1. de laborantibus locis, cap. 3. interpretatur, niſi *ἀλλοίωσις εἰς μόνιμον ἀφίκουσα διάθεσιν*, id eſt, alteratio ad ſtabilem perueniens affectum, ut, ſcilicet ab alteratione ſimpliciter dicta, quæ in ipſo fieri, ut iam ſæpe dictum eſt, eſſentiam ſuam poſſidet, diſcernatur. quare affectus recte ſtabilis, permanensque alteratio dicitur, quod nimirum ceſſante eo, quod alterauit, alteratio ad ſtabilem iam peruenerit affectum. Vt hinc omnibus perſpicuum euadat, *διάθεσιν* Galeno aliter, quam Ariſtoteli uſurpari, quod illi ſit conſtitutio, ſeu ſtabilis iam, & permanens alteratio, ſeu affectus, huic uero contrarium ſignificet, nempe qualitatem. quæ à ſubiecto facilè dimoueri poteſt. Galeno itaq; *διάθεσις* idẽ, quod *ἕξις* denotat, quod multis Galeni locis liquet, in quibus utraque uoce una in ſignificatione utitur Sic li 2. the metho. cap. 3. ſanitatẽ, & morbũ eſſe *διαθέσεις, ἢ ἕξεις* eſſe inquit. Verum pergunt aduerſarii dicentes, Eam ſolum alterationem, quæ ſtabilitatem quandam acceperit, morbum uocare. rationi, artique noſtræ nõ apparet conſentaneum, cum diariam febrem, leuioraque alia corporis uitia, atque adeo etiam grauiora, ut apoplexiam morbos nuncupemus, etſi minimo ſolum temporis ſpatio perdurent. Atque inquiunt iidem, in hoc omnino ſibi repugnat Galenus, quippe cum ſcribat primo, & ſecundo lib. methodi medendi eos errare, qui morbum ſtabilem, contumacemque affectum eſſe definiebant, contenditq; permanentiæ nomen ab eius definitione penitus ſubtrahendum eſſe. Hactenus aduerſariorum argumenta retulimus, quibus oſtendere conantur Galenum nõ recte affirmare morbum eſſe ſtabilem alterationem, cum multi ſint morbi, qui nõ diu durent, & metipſe permanentiæ nomen a definitione ſubtrahat. Sed ludunt lectorẽ aduerſarii, atq; homonyma illi imponere ſtudẽt. Nam Galenus ſtabilitatem ad morbi eſſentiam refert, utpote quam talẽ eſſe dicit, ut ſublata etiam ſua cauſa, manere poſſit. Aduerſarii cõtra permanẽtiã ad tẽpus transferũt quaſi

διάθεσις uox aliter Galeno, ac Ariſtoteli uſurpatur.

quaſi Galenus hunc ſolum affectum eſſe morbum diceret, qui multis horis, aut diebus duraret, cum tamen illi nihil tale unquam, ne per ſomniũ quidem, in mentem uenerit, ut liquet ex iis, quæ lib.i.Ther.metho.capite ultimo aduerſus Olympicũ ſcribit. Quapropter aduerſarii omnia Galeni dicta captioſe ad ſuũ inſtitutũ torquent, & ἀντιλογίας illum temere inſimulant. Si quidẽ Galenus ubi morbum ſtabilem alterationẽ, aut permanentẽ affectũ uocat, illi permanentẽ ineſſe eſſentiã innuit. Quapropter Galenus permanentiã, quæ tẽporis duratio eſt, & circũſcriptio, recte à definitione morbi excludit, ut qui id unũ tantũ cõtendat, morbũ eſſe ex permanentiũ numero, hoc eſt, eorũ, quæ ſublatis ſuis cauſis manere, & durare poſſit, non obſtante etiã ſi intra ſemihoræ ſpatiũ, aut citius definãt. Atq; hactenus nos euiciſſe arbitror Galenum in definitione morbi legitimo, & nequaquã ambiguo, genere uſum fuiſſe. Verum pergũt ſubinde aduerſarii, & quæ reliqua ſunt in definitione morbi ſugillãt. Nã initio Galenũ parũ memorẽ ſuæ definitionis, nõ ſolũ inter morbos cẽlere, ac reponere ea uitia, quæ propter ſuã magnitudinẽ euidenter hominis actiones labefactant, ſed & morbũ ſtatuere ipſum lib.i. de labo.locis, quũ primũ corpus a naturali ſtatu uel minimũ egreditur, inquiunt. Sed nõ animaduertunt aduerſarii ſe ad morbũ falſo torquere, quod Galenus de pathematis dixit, quæ cum ſtabilẽ, & permanentẽ eſſentiã nõ habeant, nihil mirum, cur actiones labefactare nequeant. Siquidẽ, Galeno metipſo capite primo libri de ſympt.diffe.teſte, duo hæc, quo morbus ſit, neceſſario exigũtur, ut ſit in genere affectus, & lædat actionẽ, quorum certe neutrum pathemati adeſt, ideoq; merito inter morbos a Galeno haud numeratur. At inſtant aduerſarii, illud etiã nõ eſſe uerũ putamus, quod morbus actionem primo lædat. Nam inter eũ, & actionẽ mediat uis corporis, ut itẽperies prima cauſa eſt facultatis agẽdi, facultas autẽ ipſius actionis, hæc uero operis, quẽadmodũ ille libro primo de naturalibus facultatibus, & alibi paſſim oſtẽdit, corruuntq; hoc modo omnes libri, quos de facultatibus noſtrũ corpus regẽtibus cõſcripſit, ſi illæ inter morbũ, & actionem nõ ponãtur. hæc illi. ſed

Duo ad morbum requiſita

A quis

quis unquã ueterũ medicorũ intẽperiem cauſam facultatis agẽdi dixit? cum hæc ipſa potius, ne facultas agere poſſit, impediat. Quòd ſi temperiem facultatis agendi cauſam eſſe aduerſarii Galeni affirmaſſent, excuſari potuiſſent. Cum uerò contrariũ afferant, ac intẽperiẽ primò cauſam eſſe facultatis cõtẽdãt, nullã hæc abſurda loquẽdi ratio excuſationẽ admittit. Vt aũt planè cognoſcãt ſtudioſi, quàm parũ, quid dicãt, calũniatores illi ſtudio nouitatis omnino excæcati intelligant, ſciendũ erit

Facultas quid.

facultatẽ Galeno non eſſe, ueluti metipſe li.1.de ſim.med.fac.c.1 & li 1.de nat.fac.oſtẽdit, niſi certã quandã, ac conuenientẽ quatuor elementorũ tẽperaturã. Eſt igitur hæc ipſa operis, ſiue actionis prima, ſeu proxima, ut ille multoties affirmat, cauſa. Hãc aũt facultatẽ, nõ rarò naturã uocat. Sic enim ſect.2.Aph.Cõ.51 ſcriptũ reliquit:

Natura eadẽ cũ facultate.

In elemẽtorũ cõmoderatione natura cõſiſtit. Vt natura non ſit niſi naturalis conſtitutio, ſeu partiũ corporis natiua tẽperies, & ſtructura. Nihil igitur refert, ſiue facultatẽ, ſiue naturã, ſiue cõſtitutionẽ naturalẽ, ſiue temperies actionis cauſam dixeris. Vt autem temperies cauſa eſt actionis probæ, ſeu nõ impeditæ, ſic intemperies cauſa eſt actionis læſæ, quã primò, & nullo alio interueniẽte, lædit. Quod iis utiq; uerbis Gale.quoq; lib.1.Ther. meth.ca.8. innuit: „ Affectus, inquiens, cum actione unã cõſiſtit, nec poteſt uſquam, aut proba actio eſſe ſine corporis naturali affectu: aut uitioſa, niſi quũ corpus ſit læſum. Progrediuntur in conuellenda morbi definitione aduerſarii dicentes. Præterea nõ ſeparat hæc definitione morbos à cauſis, & ſymptomatis. Lædunt.n.nonnullæ cauſæ ſuas actiones nullo interueniente morbo, ueluti concoctio alimẽti exuperante illius copia labefactatur, nullo morbo interim affecto uẽtriculo, eo etiam autore, ſed euicta quodã modo ſtatim ipſa facultate, quẽadmodũ per partis morbos contingit. Quamobrem ſi pari diſtantia cũ morbis nonnullæ cauſæ actiones corrũpunt, eas quoq; inter morbos collocare opporteret. Hactenus aduerſarii. Quis uerò eſt, qui ex hoc etiã loco nõ cognoſcat ſtudiũ nouitatis aduerſariorũ animum demẽtaſſe? Nemo enim eſt unquã, qui alimentũ cõcoctionis uentriculi cauſam eſſe, aduerſariis illis exceptis, dixerit: cùm

Exuperans alimentum non eſt cauſa cõctio-

in con-

in confeſſo ſit apud omnes, facultates eſſe actionum cauſas. Neque enim facultas aliud eſt, quàm efficiẽs rei cuiuſque cauſa, uel breuius, actionis cauſa. Si itaque facultas eſt actionis cauſa, quomodo exuperans alimentum concoctionis cauſa dici poſſit, nõ uideo. Nõ eſſe autem exuperãs alimentum cõcoctionis cauſam, ex cauſæ definitione ſatis liquet. Cùm enim cauſa, ut Galenus in libro de cauſis procatarcticis, & li. de diff. ſymptomatum, eſt auctor, nõ ſit niſi, quæ ad generationem rei cõducit, non conducat autem ad concoctionẽ exuperans alimentum, igitur non ſit eius cauſa, oportet. Sed demus eſſe cõcoctionis cauſam, quod tamen abſurditate haud uacat, quomodo cauſa poſſet ſuã ipſius labefactare actionem? Perinde enim eſſet, ac ſi quis diceret, facultas cõcoctrix lædit, aut labefactat concoctionẽ: qua certè loquendi ratione nihil portẽtoſius, aut mõſtroſius excogitari poſſet. Nõ itaq; facultas, multoq; hac minus exuperãs alimẽtũ actionẽ labefactat, ſed facultas ipſa ab exuperãte, & immodico alimento præfocatur, & obruitur, haud ſecus, quàm à multis lignis cõfertim impoſitis, ignis: adeo que ab illo impeditur, quo minus actionẽ ſuã obire poſſit. Quòd igitur facultas ſuã non exerit actionẽ, id non imputandũ erit alicui morbo, qui illius actionẽ labefactaret: cùm uẽtriculus nullo interim affectus ſit morbo; ſed exuperanti alimento, quod tanquam externum aliquod erratũ, ut Galenus etiã appellat, impedimento eſt, quo minus facultas agat, haud ſecus, atq; ſolidũ corpus interiectum inter fabrum, & lignum, impedimento eſt, quo minus artifex operari queat. Cùm itaque facultas, quæ actionis, ut oſtẽdimus, cauſa eſt, illabefactata ſit, extraq; oẽm noxã poſita, ut, integra, & illabefactata cauſa, actio eius lædatur, fieri nõ poteſt. Si actio, ſeu concoctio non eſt læſa, quomodo exuperans alimẽtum eam lædat, qui nihil noxæ habet, non uideo. Exuperans igitur alimentum ueluti quidam externus error, perinde, atq; intẽpeſtiua alimenti ſumptio, breuis ſomnus, & id genus alia, quæ lib. 3. de ſympt. cauſis c. 1 recenſet Galenus, impedit, quo minus facultas, quæ tamẽ nullã in ſua eſſentia noxã obtinet, agere queat. A ſcopo itaq; aberrat, & ſua fruſtratur actione facultas cõcoctrix: nõ certè, quòd ulla in

Facultas quid.

eius,aut etiam uentriculi eſſentia noxa ſit, ſed quòd ab externo aliquo,nempè alimento exuperante,impediatur. Nihil uerò mirum facultatem illabefactatam, & integrã alimẽtũ copioſius euincere non poſſe,cum, Galeno quoque ſuffragante in lib.i.de diffe.feb.cap.4.cauſa nulla ſine patientis aptitudine agere poſſit. Ineptum igitur cum ſit largius alimentum, ut à facultate concoquatur,quid mirũ,cur in illud nõ agat? Proinde exuperans alimentum cõcoctionem per ſe,primò, & nullo interueniente non lædit,quod aduerſarii Galeni cõtendũt. Id enim ſi faceret,cauſam huius actionis, nempè facultatẽ concoctricem,quæ prima eſt concoctionis cauſa,ut labefactaret, adeoq; huic noxam aliquam inferret, neceſſe eſſet. Nullam uerò illi infert noxam:igitur,ut eius quoquo actio noxa uacet,oportet. Perſpicuũ itaque euadit, alimentum exuperans,cum nullam facultati noxam inferat,actionem labefactare nõ poſſe. Illæſa nanq; cauſa, illæſa quoque maneat actio oportet. Impeditur tamen ab eo facultas,perinde,atq; artifices ab externis rebus, quo minus operentur,impediri ſolent. Neq; tamen ita impedit,ut uentriculi, aut alterius partis morbi actiones earundem impediunt. Nam morbi impediunt,quia noxam aliquam, etiam ſi ſunt inſtrumentales, facultati inferunt. Quod Galenus etiam oſtendit lib.3 de ſympt.
„ cauſis cap.1.ubi ita ſcribit:Facultatis noxa bifariàm ac
„ cidit,aut propter ſuam eſſentiam, aut aliquem inſtru-
„ mentalem morbum. Quæ in propria facultatis eſſentia
„ noxæ eueniunt,intemperies quædam ſunt effectricium
„ qualitatum. Quæ uerò ab inſtrumentalibus morbis o-
„ riũtur,ſunt eryſipelata,œdemata,phlegmone, ſcirrhus,
„ abſceſſus,carbũculi,& id genus alii. Per hæc uerò omnia
„ uentriculus malè concoquit,facultate eius,quæ concoquit,læſa. Hæc ille. Alimentum autem impedit concoctionem citra id,quod uel uentriculum, aut eius facultatem concoctricem,lædat. Non eſſe autem læſam, hinc ſit manifeſtum,quòd hæc ipſa alimentum ea,qua decet, mediocritate oblatum,exquiſitè concoquere poſſit. Impedit igitur tanquam externum aliquod erratum,quod nullam uentriculo, aut eius facultati noxã infert. Impedimentum tamẽ hoc ſubinde cruditatis cauſa eſt,quæ

uarios

uarios parit morbos,quòd in cauſa ſit,cur uitioſi humores in corpore procreentur,ut in fine libri de cibis boni, & mali ſucci Galenus oſtendit. Cruditas itaq;,quæ exuperans alimentum comitatur; cauſæ, non ſymptomatis rationem habet. Nam,nullo præcedēte morbo,perinde, atque illa,quæ ex uitioſis cibis efficitur,in corpore excitatur. Vitioſi nanq; cibi,etſi ab eo,qui optimè ualeat,cō coctricemque facultatem robuſtiſſimam obtineat, aſſumuntur: tamen alterari in familiarem animanti qualitatem, adeoq; concoqui, nequeunt. Longior fortè fui, quam par erat:atqui aduerſariorum hac in parte mirificæ argutiæ breuibus dilui haud potuerunt. Pergunt aduerſarii, & à definitione morbi,quam Galenus attulit, non excludi quædam ſymptomata aiunt. Nam, corneæ tunicæ præter naturam color,affectus eſt, læditque primo actionē.Hæc illi. Affectū eſſe corporis uiſilem hunc colorem negare haud poſſumus. Lædere autem eundem actionem primò, & immediatè, ideſt quod cōſtanter negamus. Non enim color actionem lædit,ſed morbus,cuius hic color præter naturam ſymptoma eſt.Morbus autem eſt humor ille,qui præter naturā ad corneā affluit, quiq; uiſum lædit,facitq;,ut alia appareant uiſa, quale eſt mediū,per quod cernimus. Atqui nō licet in præſentia ſingula aduerſariorum argumenta excutere,ſi enim hoc conaremur,in iuſti uoluminis molē hoc caput exiret. Differemus itaque horū pleniorem cōfutationem, donec commodiorem nacti fuerimus occaſionem, quæ nobis offeretur,ſi Deus permiſerit,ut noſtrorū in libros Galeni de morborum,& ſymptomatū differentiis commentariorum alteram editionem adornemus. Porrò, quum iam euicerimus, morbum eſſe affectum præter naturam propriiſſimè ſumptum,ideſt,ſtabile quippiam,& alterationē poſt action derelictā, liquidò conſtat Galeno non tantum qualitatem,ut Ariſtoteli,ſed & ſubſtātias morbū appellari. Nam, Galenus morbū nominat omnem affectum præter naturā,qui naturalem corporis temperaturā,& ſtructuram immutat ac deſtruit, ſiue is qualitas,ſiue ſubſtantia fuerit.Sic certè capite octauo libri de diffe mor. lapidē in ueſica,ſuffuſionē,& pterygiū morbos expreſſis uerbis nominat. Nemo autem erit qui

Corneæ tunicæ color præter naturam, non lædit primo actionem.

Galenus non tantum qualitatem, ſed et ſubſtantias morbos appellat.

lapidem ueſicæ ſtructura labefactantem qualitatem nominabit. Neque erit, qui ſuffuſioné, humoréue lentum, & glaciei modo inter corneam, & cryſtallinũ humorem cõcretum, uiſumq́ue remorantem, adeoq; morbum, exiſtentem qualitatem eſſe dicet. Et quis eo ſtuporis perueniet, vt pterygium, ſiue neruoſam in adnata tunica procreatam, viſumq; impedientem membranã, qualitatem nuncupare audeat? Non ſolum uero in eo, quem iam citauimus loco, Galenus ſubſtãtias nominat, ſed, & li. 14. Ther. method. c. 18. vbi inter morbos cõmemorat atheromata; ſteatomata, meliceridas, aſcarides, lumbricos, in articulis, & pulmonibus procreatos callos, inque renibus, & veſica calculos, & in hæc verba prorumpit. Quippe in omnibus his morbis cõmunis eſt ſubſtantiæ generatio, quæ ante nõ fuit. Verũ hic aduerſarii iterũ Galeni placita impugnãt, & lapidẽ in veſica, unguem in oculo, imò calorem præter naturã, non eſſe morbos, ſed morbi cauſas cõtendunt. Nam, inquiunt, ſi hæc morbi ſunt, quæ nam, quæſo, erit cauſa proxima morbi? Eſſe autem morbi cauſas, non morbos ipſos, ſatis conſtat. Caloris enim exceſſus, tẽperiem uitiat, & lapis in ueſica, unguis in oculo, & ſextus digitus in manu, eò quòd pars una addatur ſuperflua, numerus partium, & inde ſtructura corrũpitur. Quod ſi calor ipſe morbus eſt, quid erit ipſa intẽperies, quæ ob calorem exuperantẽ cõmittitur? Si lapis, uel unguis morbus eſſe creditur, quid erit ipſa ſtructura partis naturæ cõtraria? Hactenus bona fide aduerſariorum verba retulimus, è quibus iterum perſpicuum euadit, ſtudium nouitatis ita præſtrinxiſſe aciẽ oculorũ eorundẽ, ut quid dicant, uidere nequeãt. Quod ut clarè cognoſcant ſtudioſi, breuiter ipſorũ verba excutiemus. Quum quærunt, ſi hæc morbi ſunt, quænam erit cauſa proxima? Reſpondeo, ſi cauſam proximam uocant eam, quæ propriè continens appellatur, nulla prorſus eiuſmodi in illis erit cauſa, quod præcedenti capite oſtẽdimus: ſin proximã appellãt immediatã, caloris præter naturã lædẽtis actionẽ ſiue febris, putredo erit cauſa. Lapidis in renibus, & ueſica, humores craſſi, & lẽti. Vnguis in oculo utilis alicuius materiæ redũdãtia, unde mẽbrana illa procreatur. Sexti digiti, itidẽ utilis materiæ abundantia eſt cau-

Aduerſariorũ opinio confutatur.

eſt cauſa. Nam inter has planè cauſas, & iam dictos morbos, nihil interuenit. Sed eſſe cauſas morbi, quos nos, Galenum ſecuti, morbos eſſe affirmamus, quo pacto aduerſarii oſtendant, uideamus. Caloris enim exceſſus, inquiũt, temperiem uitiat. Quid audio? quis unquam uel veterum, uel recẽtiorũ medicorum ita locutus eſt, ut diceret caloris exceſſum temperiẽ uitiare? imo caloris exceſſus eſt temperies uitiata, ſiue, ut uno uerbo efferam, intemperies. Neque enim intemperies niſi calor exuperans exiſtit. Id quod certè innuere uoluit Galenus li. 8. Therap. methodi, cap. i. ubi ait: ἔστι δ᾽ ἡ ἀμετρία τῆς τῶν πυρεττόντων δυσκρασίας, ἐν πλεονεξίᾳ θερμότητος: Exceſſus intemperiei febricitantiũ, eſt in abundãtia caloris, hoc eſt, intẽperies febrilis immoderata, non eſt niſi exuperans calor. Non autem, ut aduerſarii interpretantur, febris eſt intemperies exceſſu caloris facta. Nam, ſi quid tale ſignificare uoluiſſet Galenus, non ἐν πλεονεξίᾳ, ſed ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, aut ὑπὸ πλεονεξίας dixiſſet. Sed ita torqueant in ſuã ſententiam ueterum dicta; neceſſe eſt, qui noui dogmatis autores eſſe cupiunt. Quũ quærunt deinceps, ſi lapis, uel unguis creditur eſſe morbus, quid erit ipſa ſtructura partis naturæ contraria? Reſpondeo, morbus quiu s, qui actionem uitiat. Nam, ſicut Galenus libro ſecundo Therap. methodi docet, conſtitutio, ſiue ſtructura, affectusue ſecundum naturam eſt cauſa probæ actionis, ita ſtructura, ſeu conſtitutio uitioſa læſæ actionis eſt cauſa. Quod igitur conſtitutionem naturalem uitiat, morbi cauſa eſt, conſtitutio autem uitiata, morbus. Verbi gratia, quicquid temperiem, & legitimam partium corporis ſtructuram uitiat, eſt cauſa morbi: conſtitutio autem, & temperies uitiata, actiones lædit. Cum itaque lapis in ueſica, & unguis in oculo toto genere præter naturam ſubſtantiæ ſint, ideo cauſæ, quæ illas procrearunt, ſtructuram naturalem tum ueſicæ, tum oculi labefactarunt, & quæ ab illis nata eſt ſubſtantia, cum actionẽ uitiet, morbus rectiſſime dicitur. Quod autem ſextus digitus non ſit morbus in numero, aduerſarii hac ratione mõſtrare nituntur. Si, inquiũt, partem ipſam numero excedentẽ morbũ eſſe cõtẽdas, ut ſextũ digitũ, cõcedas etiã, oportet, eam, quæ à naturali numero

mero ablata eſt,ut digitum abſciſſum, inter morbos reponi. Reſpondeo nequaquam, neq; id, quod è corpore ſublatum eſt,actionem lædere poteſt,cum non amplius adſit, ſed refertur rectiſſimè morbus ad eam partem, unde digitus ille abſciſſus eſt. Nam ſectio eius partem ademit, adeoque ſtructuram uitiauit, quę & ipſa nunc illius partis actionem labefactat. Secto igitur digito in corpore, relinquitur pars, unde ademptus eſt digitus, huius igitur iã morbus haud ſecus, atque abolito gurgulione, palati, & ſpatii oris, quod remanet, eſt morbus. Proinde, cum ad probam partium inſtrumentalium compoſitionem requiratur iuſta conformatio, magnitudo, numerus, & coniunctio ſimilarium, vt aduerſarii quoq; fatentur, igitur iuſta conformatio, magnitudoque, iuſtus denique numerus, & poſitus, ſanitas eſt eo quod hæc omnia probæ actionis cauſæ ſint. Si hæc ſingula ſanitatis nomine cenſentur, ut viciſſim indecẽs cõformatio, magnitudo, numerusq́ partium morbus ſit, quòd actionem labefactent, neceſſe eſt. Sed hic deſinã, nec plures aduerſariorum rationes attingam, quod ex iis facileq́, uid de cæteris eorundem argumentis ſentiendum ſit, ſtudioſi cognoſcẽt, nec fert inſtituti noſtri ratio, niſi in maximam molem excreſcere uelint has inſtitutiones, ut in iis diluendis progrediar.

De morborum partium ſimilarium generibus, & differentiis CAP. IIII.

Tria sũt prima morborũ genera. POSTQVAM morbi definitionẽ abundè in eo, quod præcedit, capite enarrauimus, ut eiuſdem genera, & differentias nunc oſtendamus, reliquum eſt. Sunt autẽ tria in uniuerſum prima morborum genera. Vnum, quod in ſimilaribus conſiſtit partibus, ob id ſimilare appellatum: alterum in inſtrumentariis, inſtrumentarium dictum: & tertiũ, quod utriuſq; cõmume eſt. Primi generis morbus, qui in ſimilaribus conſiſtit, Græcis *νοσώδης δυσκρασία*, Latinis morboſa intemperies dicitur. Neq; temere ſit, quòd ita Græcis appelletur: eſt enim alia, quæ *ὑγιεινὴ δυσκρασία* id eſt, ſalubris intẽperies uócatur. Cũ *Intemperies quid* enĩ intẽperies ſit, ubi qualitates primæ; ſeu elemẽta ipſa a legitima

à legitima ſymmetria, cõmoderatióe ve deflectũt, duplex certè fit intéperies, neceſſe eſt. Vna ſalubris, ſeu ſanitatis, quæ à media, & optima tẽperie paululũ abeſt, ita certè, ut nulla adhuc animalis functio manifeſtè ſit læſa. Vt hinc pateat ſanitatis magnã eſſe latitudinem. Quantum enim interuallũ eſt inter id, quod perfectiſſimè functionem ſuam obit, & inter id, quod manifeſtè aliquam oblæſam actionẽ habet, tãta eſt profectò, & ſanitatis, & intemperiei, quæ ſalubris eſt, & intra ſanitatẽ conſiſtit, latitudo. Quapropter, ſi ſanus quiſpiam imbecillius altero, qui ſecunda etiam ualetudine præditus eſt, functiones obeat; nondũ uerò læſas obtineat, intemperantior, hoc eſt, maiori intemperie præditus ſanè eſt, ſed nondum ægrotat. Quòd, ſi uerò ex ſanis alios tẽperatos, alios intemperatos dicere alicui minus placebit, is alterũ duorũ fateatur, neceſſe eſt, vel omnes perpetuò ægrotare, uel unam eſſe omniũ temperiem, quorum certè utruuq; abſurdum, & a ueritate alienũ exiſtit. Proinde non abſoluta ipſa tantum, & quæ indeſectilis ſimul eſt, & dicitur ſanitas, ſed etiã ea, quæ ab hac deficit, modò uſibus noſtris adhuc nõ ſit inepta. Et profectò niſi in eũ modũ de ſanitate ſtatuamus, ἀειπάθειαν, hoc eſt, perpetuam inualetudinem inuehemus, ut fuſius lib. 1. de tuenda ſanita. cap. 5. & aliis quibuſdã locis Galen. docet. Altera intéperies morboſa nominatur, eſtq; ea, ĩ qua animal intẽperiei uitio ægrotat, adeoque quæ longiſſimè ab optima tẽperie recedit. Suntq; huius aliquæ differentiæ. Vna eſt, in qua corpora ſimilaria nudis qualitatibus alterãtur, ut eſt ea, per quã caput a Sole plurimũ incaleſcit. Altera, ĩ qua cũ qualitatibus iã dictis ſubſtãtia quædã, humorve aliquis ad ipſa confluit, ut euenit in omnibus præter naturã tumoribus. Primã noſtri temporis medici intemperiẽ ſine materia, alterã intemperiem cũ materia vocãt. Galenus intemperiem cũ affluxu humoris appellat. Prior diſtribuitur in quatuor ſimplices, calidã tantum, frigidã tantum, humidã tantum, & ſiccã tantum, ſimplices autẽ appellãtur, quòd in ſingulis una dũtaxat qualitas a modo naturæ recedit. Totidem quoq; cõpoſitas, calidã ſcilicet & humidã; calidam, & ſiccã; frigidam, & humidã; frigidã, & ſiccã. Cõpoſitæ autem ſunt dictæ, quod in ſingulis plures

Intemperies duplex. *Salubris* *Sanitatis quadam eſt latitudo.* *ἀειπάθεια.* *Morboſa.* *Intemperiei morboſæ differentiæ.* *Nuda qualitatis* *cũ affluxu humoris.* *Simplex.* *Cõpoſita.*

res qualitates a naturali habitu,& ſymmetria aberrant. Eſt item alia intemperiei morboſæ differētia, quòd una ſit æqualis,altera inæqualis. Aequalis intēperies eſt,ubi omnes corporis particulæ æquabiliter ad aliquām intemperiē uerſæ,aut iuſtò calidiores,aut frigidiores,aut ſicciores,aut humidiores,uel per cōiugationem quædā calidiores ſimul,& ſicciores,quædā humidiores pariter, & frigidiores,quædam humidiores,& calidiores,quædā ſicciores,& frigidiores redditæ ſunt. Inæqualis cōtra intemperies eſt,ubi nō omnes corporis partes æquabiliter ad aliquam intemperiē verſæ ſunt. Vel breuius,eſt quæ nō omnibus intemperāter affectis corporis particulis ineſt. Atq; hæc nōnunquā fit in uniuerſo animalis corpore,ueluti in ea hydropis ſpecie,quæ anaſarca dicitur: & febribus iis,quas hepialas uocāt. Nam in anaſarca crudus,& pituitoſus,aut certè aquoſus ſanguis per uniuerſum corpus diſtribuitur,unde ſolidæ corporis partes,ab aduētitio frigore alteratæ, in aquæ naturā reſoluūtur, totumq; corpus inæquale redditur. In hepialis febribus uno,& eodem tēpore in toto corpore æger frigeſcit, & caleſit maximaq; inæquali intemperie uexatur. Nec eſt, cur quiſpiā miretur,qui fieri poſſit,ut uno, & eodem tēpore,in quauis corporis parte,calidū ſimul, & frigidum ſentiatur. Cum enim calidū,& frigidū contraria ſint,nē quaquā in eodem ſubiecto ſimul eſſe poſſunt. Suapte nāque natura circa idem ſubiectū ſe inuicem expellūt contraria. Quippe calidū,& frigidū in hepialis febribus eodem ſentiūtur tempore: atqui nō uelut cōtraria graduū excellentiū,ſed ſicut cōtraria in remiſſis gradibus, adeo q; alterātia,quæ adhuc in ſenſilem partem agere uidentur. Nō igitur a uero alienū eſt, ſenſibilem partem eodē tēpore,& loco,& a cōtrariis qualitatibus alterari. Quēadmodū enim oculus eodem tempore albū,& nigrū expeditè uidet: ita & in ſenſibili parte calidi,& frigidi alterationem ſimul eſſe apparet. Fit verò & in una qualibet parte,quū ea uel tumore aliquo præter naturā laborat, uel ſupra modū,aut caleſit,aut frigeſit,aut ſiccatur,aut humectatur. Cæterum æqualis intemperies nullo dolore affligit,ꝙ nimirū particulæ laboranti iā ueluti acquiſititia natura adſit. Nullū autē corpus a ſua ipſius natu

Aequalis

Inequalis.

Inuniuerſo corpore.

Nū uno, et eodem tēpore,in quauis parte corporis calidum ſimul, et frigidum ſētiatur.

Simile.

In una qualibet parte.

Aequalis intemperies cur nullo dolore afficiat.

tura infeſtatur. Quippe, ut Hipocrates ait in libro de homine, dum mutantur, & à ſua natura recedunt, corrũ punturve corpora, dolore afficiuntur, non quum iã natura mutata, aut corrupta eſt. Atque hinc eſt, quod in Aphoriſmis etiam ſcriptum reliquerit: Dum pus conficitur, dolores accidunt magis, quam iam confecto. Inæqualis contra intemperies, quum in ea partes non ſint æque excalefactæ, aut refrigeratæ, adeoque ex illis nõnullæ adhuc mutentur, & alterentur, neceſſario dolorẽ inducit. Atque hactenus de ſimilarium partium morbo intemperie, de Galeni, & aliorum medicorum ſententia, diximus. Non me latet autem eſſe hodie medicos, qui nimium philoſophantes, uſitatam hãc loquendi rationem, nouitatis ſtudio ducti, perturbant, & nõn unũ eſſe in ſimilaribus partibus morbi genus, ſed præter intemperiem, duo alia eſſe contendũt genera, quorũ unũ ad materiam partium ſimilarium, alterum ad formam earundem referunt. Quaſi uero Galenus ſub nomine intemperiei non hæc omnia, maximè formam, complexus ſit. Quippe materiam partium ſimilarium eſſe dicunt, qua illæ laxæ, aut adſtrictæ, molles, aut duræ, craſſæ, aut tenues, raræ, aut dẽſæ, adeoq; exactiore; uel obtuſiore ſenſu præditæ ſunt. Proinde ſi pars aliqua laxior, adſtrictior, tenuior, craſſior, rarior, denſior, mollior, duriorve efficitur, materiam uitiari contendũnt, eaq; uitiata partis robur, atq, ualetudinem infringi, adeoq; morbo corripi, qui nõ ad intemperiem, quæ ex primis qualitatibus prouenit, ſed ad materiã potius refertur. Formã partiũ ſimilariũ uocant earundẽ eſſentiam, totã ue ſubſtantiam à materia, & temperamento diuerſam, illamq; à ſemine, & diuiniore principio naſci, quod Auicenna quoq; exiſtimauit, & actionum cauſam eſſe, ſtatuunt. Totam hanc ſubſtantiã perfectionem eſſe, & integritatem, qua res una quæq; cõſiſtit, dicũt. Quare quoties hæc immutatur, & de prefectione decedit, morbum eſſe totius ſubſtantiæ afferunt. Sed philoſophorum hæc ἀκριβολογία eſt, quam ſtudio Galenus, & qui huius ſectantur dogmata medici euitare uoluerunt, ut qui tum materiã, tum formam, ut illi nominant, ſub temperamẽto complecti maluerunt. Nam cum Galeno, ut metipſe

multis

2. Aph. 1o. „ „ „

Inæquales intemperies dolores ſecum inducunt.

Eorũ ſententia, qui plura eſſe in ſimilaribus partibus morborum genera ſtatuunt.

Materia

Forma.

Galen. ab iniuria defen. Jun. 2. aph. 34.

3. aph. 2 multis in locis teſtatur, temperamentum idem ſignificet, quod natura, eaque ipſa non ſit, niſi uniuerſa eſſentia, ac temperatura ex primis elementis, calido, frigido, humido, & ſicco conflata, neceſſe eſt, fateamur temperamentum ſimiliarium partium non ſolum eſſe elementorum qualitates, ſed eorundem etiam ſubſtantias, ſiue eſſentias. Atque hinc eſt, quod in libro 1. de uſu partium cap. 9. temperamenta propriam particularum eſſentiam complere dicat. Nemo autem eſt, qui neſciat eſſentiam partium non ſolum ex qualitatibus, ſed etiam ſolidis, & carnoſis compleri. Et lib. 1. de elemẽtis non ſolũ ex qualitatibus, quæ ſeorſum ſine corporibus conſiſtere nequeũt, gigni animalia, ſed ex corporibus potius, quibus illæ qualitates ſummæ inſunt, ſcribit. Quod uero interdum aſſerit Galenus primas qualitates eſſe ſtirpium, & animaliũ opifices, aut eſſentiã ſingulis à temperie quatuor primarũ qualitatũ accedere, id non alia de cauſa fit, quam quod ſolæ illæ ĩ cauſa ſint mutuæ inter ſe elemẽtorum tranſmutationis. Neq; enim quum ex elemẽtis animalium, aut ſtirpium corpora generantur, talia, qualia ſunt, remanent elementa, ſed alterantur, & permutãtur. Quod igitur partes quædã ſimilares ſint laxæ aut adſtrictæ, ſeu raræ, aut denſæ, id nõ fit niſi ratione tẽperamẽti, quod certè eiuſmodi eſt, ut in hac plus ſit terreæ, in illa plus aereæ naturæ. Hinc accidit, ut cordis, renũ, & iecoris ſubſtãtia ſit dẽſa, ac dura, pulmonis uero rara, ac mollis. Quãquã autẽ elementorum corpora maximè efficiant, ut nonnullæ corporis partes raræ, & molles, quædam uero denſæ, & duræ ſint, tamẽ id nõ fit ſine actione calidi, & frigidi. Siquidem Ariſtoteles, & eum ſequẽtes Philoſophi, raritatem, denſitatem, leuitatem, grauitatẽ, mollitiẽ, duritiem, & id genus alias qualitates nõ naſci ſtatuunt, niſi ex uaria cõmiſtione humidi, & ſicci per actionẽ calidi, & frigidi. Omnia nãq; miſta uarias formas, uarioſq; eſſentiæ modos ex parte ipſius materiæ recipere tradunt, prout humidum, & ſiccum, quæ ob id Ariſtoteli paſſiua dicuntur, in miſtione per actionem calidi, & frigidi patiuntur. Atq; hinc eſt quod omnes illæ qualitates ab iiſdem ſecundæ nominẽtur, quia ex primis, quę mutuæ elementorũ inter ſe, ut comprehenſum

3. de temp era. *2. de ortu & inter. cap. 2.* *Secundæ qualitates.*

comprehenſum eſt, actionis cauſæ ſunt, procreentur. Quippe calidũ non ſolum calefacit, ſed & corpora eiuſdem ſpeciei,& cognata congregat,diuerſarum uerò ſpecierum ſeparat,quod in metallis cõſpicuum euadit,quorum,quæ cognata ſunt,à calore cõgregantur,quæ autẽ inter ſe diuerſa ſunt,ab eodem diſſoluuntur,ac ſeparantur. Idem rarefacit,attenuat,diſcutit,laxat,aperit,incidit,& attrahit. Frigidum non tantum refrigerat, ſed & cõgregat,adſtringit,denſat,obſtruit,indurat,& incraſſat. Cum itaq; Philoſophorum ueterum etiam teſtimonio raritatis,denſitatis, & id genus aliarum qualitatum procreatio non ſit niſi temperamento,ut iam oſtendimus,accepta referenda,minus rectè,nec ſatis candide faciunt,qui hoc nomine Galenum accuſant,quòd raritatem,denſitatem,mollitiem, & duritiem non ad materiam,ſed temperamentum retulerit. Atque ii etiam,ut Galenum reprehendant, & ſuæ opinioni fidem faciant, falſis coguntur uti hypotheſibus. Siquidem permultos „ uideas præditos,inquiunt, optimo temperamento, qui „ neque calorẽ,neq; frigus,neque laborem, neque ullam „ exuperantiã perferunt, hac ſola ratione, quòd molli,raro, laxoq; ſunt corpore. Sed non concedimus illis quod aſſumunt. Neque enim mollis,raraque corporis conſtitutio ſola in cauſa eſt,cur corpora illa nullum exceſſum ferre poſſunt,ſed uniuerſum potius temperamẽtum,quod optimè temperatũ eſt,adeoq; exceſſus omnis expers. Quare ſi in iſta mediocritate perdurare debet,ab omni exceſſu ſibi caueat,eſt neceſſe. Inficias præterea imus,quòd corpus optimè temperatum poſſit dici molle,& laxum:quod enim tale eſt, omnis exceſſus expers eſt,quare nec molle,nec laxum,nec gracile, nec craſſum dici poteſt:ſunt enim hæc omnia exceſſus nomina.Eſſe autem exceſſus nomina,notius eſt,quàm ut demonſtrari debeat.Et ſi non ſunt exceſſus,qui fit,ut in genere medicamentorum ſint,quæ indurent,conſtringant, rarefaciant,& cõdenſent?Sed quòd mollis,& rarus corporis habitus ſit uitioſus, adeoque cum optimo temperamento conſiſtere non poſſit, ex ipſorum uerbis euincemus.Tale autem euaſit,inquiunt, uel ex pauco,imbecillove ſemine, uel ex molliore, delicatioreq; uita, ex

Calidi effectus.

Frigidi.

quà

quã etiã molles ſolent appellari. Quomodo, uos quæſo, ex pauco, imbecilloq; ſemine temperatũ poteſt procreari? An non extremæ eſt dementiæ, hoc ipſum affirmare, quod nemo ſanæ mentis cõcedet? An non mollior, delicatiorq; uita adſcititii tẽperamenti cauſa erit? quod certè id quod præceſſit, optimũ etiam ſi fuit, labefactat, & perturbat. Falſum itidem eſt alterum, quod aſſumũt, nempè uideri plurimos intemperatos, ut ruſticos, qui tamen ualidi ſint. Nam, ut is ualidus ſit, qui intemperatus eſt, rationi conſentaneum non eſt. Concedimus quidẽ facilius ferrè externas iniurias, qui partes ſimilares firmas, & denſas habent, modo ita ſe habeat illorũ etiã temperamentum, ut actiones nõ impediat. Quapropter rectiſſimè Galenus imbecillitatem intemperiei ſobolẽ eſſe contendit. Nõ eſt igitur, ut aduerſariis noſtris concedamus raritatem, & denſitatem partium robur, & ualetudinem infringere, adeoque morbos eſſe, cum ſint potius morborum cauſæ. Siquidem raritas, ut Galenus ca. 2 libri de morborum cauſis ait, ſi modum non ſeruat, diſcutiendo, & diſſipando natiuum calorem, corpus frigidius reddit. Non itaque raritas actionem lædit, ſed frigida intemperies, quæ illam neceſſariò comitatur. Sic denſitas corpus eo, quòd tranſpirationem prohibeat, & fuliginoſa excrementa intus retineat, calidius efficit, adeoque febrem excitat. Iam cõcidunt etiam ea, quæ de exuperante, & deficiente, ſeu exquiſito, & hebeti ſenſu afferunt. quum enim eius cauſam in raras, laxas, & molles, denſas, adſtrictas, & duras partes referant, quæ hoc nomine diſſolutæ, atque imbecilles, aut ſolidæ, firmæ, & robuſtæ ſint, in partium ſimul referunt tẽperamenta, quæ in cauſa ſunt, cur raræ, aut denſæ, quemadmodum oſtendimus, in conſtitutione ſua ſint redditæ. Hinc Galenus periſſimè in libello, de conſtitutione artis medicæ dixit, ex quatuor elemẽtis ſimul contemperatis, corpus unũ ſimilare gigni, quod pro uaria temperamenti ratione, aut particeps ſenſus, aut illius expers euadit. Monſtratum eſt nobis, Galenum ſub temperamento complexum eſſe materiam, nunc in forma idem accidiſſe docebimus. Totius corporis formam, temperaturam, & non animam, Galenum ſtatuere, è multis eiuſdem mo-

Forma corporis de Galeni ſententia.

numentis eſt conſpicuum. Id quod non alia de cauſa illum feciſſe conſtat, quàm quòd temperaturæ immutatione, actiones mutari, atq; etiam animam ipſam à corporis temperatura uario affici modo cõſpexit. Vt autem totius corporis, ita etiam ſingularum partium formam, eſſe temperaturam dixit, non quidem ſolarum primarũ qualitatum, ſed & primorũ corporũ ui qualitatũ trãſmutatorum, ex quorũ quidem cõmiſtione proprietas quædam temperamenti, ut lib. iij. de tempe. ca. ulti. appellat, naſcitur. Hanc alio nomine totam rei ſubſtantiã creberrimè uocare ſolet, alii occultam, aut ſpecificã qualitatẽ. Et metipſe etiã Galenus eam temperamenti proprietatem ſæpenumero qualitatis nomine donat. Hinc eſt, quòd lib. iii. de ſimplic. medic. facul. cap xx. medicamenta purgantia ſubſtantiarũ ſimilitudine, libro uerò quinto eiuſdem operis, cap. xvi. qualitatum familiaritate, attrahere ait. Nihil autem referre hoc, uel illud dicas, ibidem non obſcuris uerbis innuit, inquiens: Aliud eſt attrahentium medicamentorum genus, quod qualitatis familiaritate attrahit: id quod aliud eſt nihil, quàm totius eſſentiæ ſimilitudine. Proinde, quum tota rei ſubſtantia perfectio eſt, & integritas, qua res unaquæq; conſiſtit, ac quoties illa immutatur, & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur, nihil prohibemus illius deceſſionẽ, morbũ totius ſubſtantiæ appellari, modò interea Galenus nõ reprehẽdatur, qui illũ ad intẽperiem retulit. Nã & ille intẽperiẽ duplici modo eſſentiam rei corrũpere ſtatuit. Vno, quũ idipſum manifeſtarũ qualitatũ fit occaſione. Alio modo, quãdo id abditæ cuiuſdam cauſæ ratione accidit, quæ illã proprietatẽ tẽperamenti ex cõmiſtione primorũ corporũ natam corrũpit. Atque hinc eſt, quòd primorũ genus intẽperiei, quã nos clarioris doctrinæ gratia manifeſtã uocabimus, per medicamẽta, quæ manifeſtis qualitatibus illã oppugnant, curãdã eſſe docet. Alterã uerò intemperiẽ, quã occultã nominabimus per ea, quæ tota ſubſtantia, & tẽperamẽti proprietate illi aduerſantur, curandã tradit. Cũ itaq; tum morbi, tũ eorundẽ medicamenta nulla ratione colligi, ac inueniri poſſint, ſed ſola experientia cognoſcãtur, ideò in ij. de morborũ differentia, ubi methodo, & ratione morborum

Forma partium.

Proprietas temperamenti.

Intemperies manifeſta. occulta.

rum

rum etiã ſimilarium numerus docetur,occultæ intempe riei nulla facta eſt mentio,non certè quòd nullas eiuſmodi eſſe putaret:quomodo enim aliàs medicamenta eſſe docuiſſet,quæ ſubſtantiæ,aut temperamenti proprietate,& non manifeſtæ qualitatis alicuius ratione prodeſſent:ſed quòd eas methodo nõ ſubiacere exiſtimaret.

Qualitates ſpecificæ. Cæterum non negamus aliquas qualitates,ut uocãt,ſpecificas,& uires peculiares corporibus à Deo Opt.Max. eſſe inditas,quas cõmiſtioni primorũ corporũ acceptas referre non poſſumus.Voluit enim Deus haud dubiè remedia certis rebus contra certos morbos indere,ut in iis diuinæ prouidentiæ eſſent teſtimonia, & hinc immenſam erga nos illius beneficentiã agnoſceremus,quòd uitam noſtram tot remediis datis tueri,& à morbis uindicare uoluit.Hanc tantã Dei miſericordiã, ac clementiã erga nos homines,cũ Galenus, utpote nulla Chriſti cognitione donatus, ignorauerit, nihil mirum omnia

Epilogus. miſturæ primorum corporum tribuiſſe. Sed,ut finẽ tandem huic diſputationi imponamus:cum Galenus diſertè ſcribat temperamenta partium eſſentiam complere, & miſtorum eſſentia non conſtet niſi ex materia,& forma,quod philoſophi uno omnes ore affirmãt,rectiſſimè utraq, ſub temperaturæ nomine complexus eſt, utpote quo non ſolum primarum qualitatum, ſed & primorum corporum,quibus illæ inſunt,miſtionẽ intellexit.Ideoque & eos,quos alii ad materiam, & formam referunt ſimilarium partium morbos,ipſe ad unum retulit intemperiem.Proinde in libri de morborum differen.ca.4.ita
„ ſcriptum reliquit:Nullus primorum morborum,qui ſi-
„ milaribus partibus proprii ſunt,ratione curari poteſt,ſi-
„ ne primorum elementorum contemplatione.

De generibus, & differentiis morborum inſtrumentariarum partium. CAP. V.

EXPEDITO primo morborum genere, quod in ſimilaribus tantum fit partibus, ad alterum, quod in inſtrumentariis duntaxat conſiſtit, tranſeamus,oportet.

Mala cõpoſitio. Hoc certè è noſtræ ætatis medicis mala conſtitutio,ſeu compoſitio, & morbus officialis nominatur. Vt autem domum rectè conſtitutam iudicamus, quum omnes

omnes ſuas partes iuſta magnitudine donatas habet, omniumq; earum iuſtam connexionẽ, ac poſiturã eſt conſecuta: ita quoq; partes corporis inſtrumẽtarias rectè ſe habere dicimus, ſi probam cõformationẽ, magnitudinẽ, numerũ, & poſitũ nactæ fuerint. Quatuor igitur inſtrumentariarum partiũ morbi proprii, nempè indecens conformatio, magnitudo, numerus, & poſitura. Quam conformationẽ dicimus, Galenus ſua lingua διάπλασιν nominat. Tria autem hac uoce ſignificãtur, figura, cauitas, & ſoliditas, aſperitas, & læuitas. Cùm itaque eas partes malè efformatas dicamus, quæ uel indecentẽ figurã ſunt cõſecutæ, uel ſolidiores iuſto, uel perforatæ præter naturã, uel aſperiores, uel læuiores effictæ ſunt, tria certè morborũ genera in conformatione conſiſtẽt. Vnũ in figura connata, uel aduẽtitia: alterũ in cauitate; meatuve immodicè patente, aut ſolidat, obturatave, & tertium in aſperitate, & læuitate. Ac in ſingulis generibus alii naſcuntur. Nam figura multis modis uariatur, ut ſi partes, quæ natura rectæ eſſe debẽt, curuãtur, quemadmodũ in ualgis, & uaciis accidit. Itẽ ſi curuæ erigũtur, ſi rotũdæ, quadratæ reddunrur, ſi diſtorquẽtur, ſi dirrumpuntur, luxantur, aut quocunq; modo legitima earundẽ figura deprauatur. In partibus, quas natura cauitatibus, & meatibus quibuſdã donauit, multiplices fiũt morbi. Vel enim prorſus ꝑditæ ſunt cauitates, uel anguſtiores, uel latiores, uel pauciores, uel plures ſunt, uel in iis partib. reperiuntur, quas ſolidas eſſe oporteret. At in aſperitate, & læuitate unicũ ſolum genus ſtatuitur morbi, exaſperatis ſcilicet partibus, quas læues eſſe cõuenit: & illis læuigatis, quas aſperas eſſe oportet. Quæ cum omnia Galenus in libro de mor. diffe. exemplis aptiſſimis illuſtrauerit, nõ eſt, cur de illis lõgius diſſeramus. Numero partium iuſto corrupto duæ naſcuntur morborũ differentiæ: aut enim pauciores ſunt, aut abundant. Exempla horũ ſunt ſextus digitus, unguis in oculo. Item detrũcatio auriũ, digitorum ablatio, & eius generis alia. In magnitudine itidẽ duo morborũ cõſiſtũt genera. Vel enim ſupra modũ excreſcit partiũ moles, uel minuitur plus, quàm ratio poſtulat. Incrementũ uerò duplex, nẽpe, uel cõnatũ, uel aduentitium erat, quod Nicomacho Smyrnæo accidiſſe

Genera quatuor morborũ propriorum inſtrumentariarum partium.

Conformationis.

Figuræ.

Cauitatis.

Aſperitatis, & læuitatis.

Numeri.

Magnitudinis.

refert Galenus. Cognatũ eſt, ubi quis magnò admodum capite naſcitur. Minuitur in atrophia, & alimenti defe-

Compoſitionis. ctu. In compoſitione, vel, ut nonnulli uocant, coniunctione partium bifariàm morbi accidunt. Primò, quum poſitus mutatur: id quod fit ſi partes ſuo minimè ſtent loco, & à ſuis ſedibus recedunt: quemadmodum in luxationibus, ramicibus inteſtinorum, & omenti, articulorumque commotionibus euenit. Secundò, quum perperã connectuntur, ut ſi uincula fuerint laxa, aut intenta, aut abrupta, & ubi partes præter naturam coaleſcunt. Atq; hi ſunt ſimplices corporis partium morbi. Compoſiti eadem morbi ſunt, ubi complures ex ſimplicibus iam dictis particulam aliquam ſimul infeſtant, ut ſi in oculo ſimul ſit vnguis, & lippitudo

Compoſiti morbi.

De continui ſolutione ſimilaribus, & inſtrumentariis communi morbo. CAP. VI.

CONTINVI, unitatiſve ſolutionem tam ſimilaribus, quàm inſtrumentariis partibus eſſe cõmunem Ga-

Cap. 4. „ lenus in libro de morborũ differentiis, hac ratione pro-
„ bat. Si quũ ſecundũ naturã ſe habent, aliquid ſimilari-
„ bus, & inſtrumẽtariis partibus ineſt cõmune, quod actio
„ nem præſtat, omnino utiq; ſi idipſum corrumpitur, com-
„ munis quidã ipſis morbus ſtatuetur Atqui cõmunis ſin
„ gulis partibus unitas, qua unaquæque ſi prædita fuerit,
„ una eſſe, & unã actionẽ, uel unũ uſum perficere dicitur.
„ Si uero hæc ob aliquã occaſionẽ ſoluatur, ipſa illius par
„ tis morbus eſt. Hæc Galeni ratio planè euincit continui

ſolutionẽ eſſe utriſq; partibus cõmunem morbũ. Quippe nemo ſanæ mẽtis inficias ibit, unitatis ſolutionẽ eſſe id cõmune, quod animali functionẽ præſtat, quod in conſeſſo ſit hac corrupta, cõfeſtim quoq; actionẽ partiũ labefactari. Cæterum inſtrumentariarũ partiũ actionẽ lædi earundẽ unitate corrupta, notius eſt, quàm, ut demonſtrari debeat, nec eſt hodie, qui idipſum in dubiũ uocet. Similariũ uerò nõ eadẽ eſt ratio: ſunt.n. quorum ſentẽtiã nonnulli hodie Galeni aduerſarii magno conatu tueri ſtudẽt, qui unionẽ, & continuitatẽ partiũ ſimilarium actionibus nihil prodeſſe, nec ſolutã obeſſe cõtendunt. Atqui huius opinionis aſſertores initiò meminiſſe oportuit,

Aduerſariorũ Galeni ſententiam improbãtium, argumenta diluuntur.

tuit, oém ſubſtãtiã, quæ generationi, & corruptioni ſubiecta eſt, unitã eſſe, adeoq; alterari poſſe, quod Hip. certè affirmat, & Galenus aduerſus Epicurũ, Aſclepiadẽ, Democritũ, & Leucippũ, qui uacuitatibus quibuſdã hanc interceptã eſſe aſſerebãt, in libro de morborũ, & tertio de pulſuũ differẽtiis oſtẽdit. Nõ eſt aũt ſimilariũ partiũ unio, ut Galenus in libello de cõſtitutione artis medicæ etiã teſtatur, niſi a natura, uel ut ibidem etiã ait, ab elemẽtorum cõmoderatione. Si itaq; unio ſimilariũ partiũ corrũpitur, neceſſe eſt eorundẽ cõmoderationẽ, adeoq; partiũ ſimilariũ eſſentiã, conſtitutionemq;, quam ex primis elemẽtis cõſecutæ ſunt, uitiari. Hæc.n. ita in ſimilarium partium procreatione miſta, & cõtẽperata ſunt, ut unitã earum ſubſtantiã effecerint. Neque.n. negare poterunt, ſimilares partes ex quatuor elemẽtis ſimul contẽperatis eſſe procreatas. Si ſoluta unione corrumpitur earundẽ eſſentia, cõſtitutiove, ut iam oſtendimus: igitur actionẽ quoq; illarũ, utpote, quæ cõſtitutionẽ neceſſariò ſequitur, adeoq; ab ea ueluti à ſua cauſa pẽdet, labefactari eſt neceſſe. Quum autẽ corrumpi ſimilariũ partiũ eſſentiã per cõtinui ſolutionẽ dicimus, nõ intelligimus eã ita corrumpi, ut in alterã ſpeciẽ transferatur, nã id ſolius eſt primæ qualitatis opus, ſed ꝙ unita ſubſtãtia ſeparetur. Sed aduerſus illa, quæ diximus, aduerſarii ita inſtãt. Actiones ſimilariũ partiũ ſunt, quæ naturales à medicis dicuntur, attractio, retẽtio, cõcoctio, & expulſio. Pars autem uulnerata, niſi intẽperies accedat ex affluxu humoris, attrahet, retinebit, cõcoquet, & expellet, & deniq; nutrietur, & augebitur, non minus profectò, quàm antea, dum omnino erat integra, quemadmodum uidemus in carnis procreatione fieri, ubi non ſolum proba perficitur nutritio, ſed etiam quod ex uulneris concauitate eſt deperditũ, actione partium diuiſarũ reſtituitur. Hæc illi. Fatemur quidẽ naturales actiones uocatas omnibus ſimilaribus adhuc integris ineſſe, uulneratas autem, & diuiſas eaſdẽ actiones illabefactatas ſeruare, hoc eſt, quod cõſtãter negamus. Quod enĩ caro in uulneratis partibus procreatur, id nõ partibus diuiſis acceptum referendũ erit, ſed ſubiectæ potius carni adhuc ſanæ, & integræ. Ex ea .n. carnis generatio Galen. lib. 3. & .4. The.

method. teſte, ortum habet. ibidem nanque inter alia ſic
„ ſcriptum reliquit: Subiectæ carnis affectus cauſæ ratio-
„ nem obtinet ad id, quod efficitur. Quippe ex hac, & per
„ hanc, tum quæ diſſidẽt, glutinantur, tum quæ caua ſunt
„ carne implẽtur. Quare falſum eſt, quod in ſua probatio
ne aſſumũt aduerſarii, id quod deperditũ eſt, actione par
tiũ diuiſatũ reſtitui. Hæ nanq;, utpote quarum cõſtitu-
tio iã corrupta eſt, nihil unquã ſanguinis, unde caro ꝓ-
crearetur boni attraherẽt, ꝙ cõſtitutione labefactata tũ
cõmuues, tum proprias partiũ actiones lædi ſit neceſſe.

obiectio. Sed iterũ inſtant aduerſarii inquientes, ſi pertinacius cõ
tendas impediri actiones ſimilarium à ſolutione conti-
nui, idem nobis concedas de aliis prædictis oportet, nẽ-
pè figura, conformatione, magnitudine, & connexu. Nã
contortum os, aut alia pars malè cõformata, ſimiles no
xas experietur ob peruerſam conformationem iis, quas
ſolutam unionem inferre poſſe putas. Sic ſanè nõ minus
occluſis, aut patefactis, aut alio modo uitiatis ſuis mea-
tibus pars ſimilaris proprias obire actiones prohibebi-

Solutio. tur, quàm ſi diuiſionẽ aliquã patiatur. Reſpondeo, mini
mè gentiũ, ſiquidem à figura, conformatione, magnitu-
dine, & connexu, ſimilariũ partiũ eſſentia, ac conſtitutio
nõ labefactatur, ideoq; earundẽ quoq; actionibus nullã
inferunt noxã. In partibus igitur ſimilaribus, quatenus
ſimilares ſunt, qui in magnitudine, conformatione, nu-
mero, & cõnexione cõſiſtũt, morbi haud generãtur, quã
doquidẽ nihilominus ſimilares partes ſanæ ſunt, ac inte
græ, quũ male figuratæ ſunt, aut iuſto maiores, aut mi-
nores. Ad has igitur ea ſolũ ratione pertinent, qua ad in
ſtrumentarias cõponendas requiruntur, quarum certè
cõpoſitio uitiatur, niſi debita, ac cõuenienti figura, ma
gnitudine, numero, & cõnexu illas cõſtituant. Hinc non
temere Galenus in libello de artis conſtitutione ita ſcri
ptũ reliquit: Conſtat igitur ligamenta magnitudinẽ quã
„ dã, figurã, numerũ, & cõpoſitionẽ requirere. Siue enim
„ minora, aut maiora, plura, aut pauciora, quàm oportet,
„ fuerint, ſiue aliã figurã habeant, aliiq; loco inhæreſcãt,
„ nõ amplius inculpabilis articulorum motus perficitur.
„ Vitiata itaque figura, & magnitudo, non ipſis ſimilari-
bus, ſed inſtrumentariis, quæ ex eis cõſtituũtur, nocet.

Nihil

Nihil enim refert eos,quatenus eſt pars ſimilaris, eſſe cõtortũ, rectum, rotundum, quadratũ, magnũ, aut paruum, propterea quòd omnis generis talia in corpore humano reperiantur: quatenus autem inſtrumẽtariam cõſtituit partem, neceſſe eſt, ut in thorace ſit reflexũ, & in curuum, in brachio, & tibia rectum, in brachiali, quattum maximè, rotundum, in pede cubiforme quadratũ. Quam certè figurã niſi in iam dictis partibus obtineat earundem conſtitutio deformatur. Pari ratione in femorum conſtitutione magnũ ſit os, oportet, in brachialis exiguum. Vt hoc nomine rectiſſimè morbi tum in figura, tum in magnitudine ad inſtrumentales duntaxat partes a Galeno, & aliis veteribus relati ſint. Quemadmodum autem nihil refert partes ſimilares, quatenus ſimilares ſunt, hac uel illa forma eſſe præditas: ſic etiam nihil refert, cauitatem habeant necne, quatenus ſimilares ſunt. Quod neruorum exemplo demonſtraſſe ſatis ſit. Nam, neruus quatenus eſt pars ſimilaris, neque ſolidus, neque cauũs neceſſario exiſtit, quia utriuſque generis nerui in corpore animantis reperiuntur, & inter omnes fortè nõ niſi vnus, uiſorius ſcilicet appellatus, perforatus exiſtit. Sic uenæ; & arteriæ, quatenus ſunt partes ſimilares, non neceſſario cauitate donatæ. Venæ enim, & arteriæ ſunt, quod tunicis ſuis, & mẽbranis conſtẽt, quæ certè nutriẽtur perinde, ut aliæ partes ſolidæ, etiãſi non eſſent cauæ. Quatenus autem inſtrumentarias conſtituunt, neceſſario cauæ exiſtunt. Neque enim ad eas, quibus hoc nomine inſertæ ſunt partes, ſpiritum, & ſanguinem, niſi cauæ eſſent, perferre poſſent. Quod ſi igitur obſtructio in iis ex craſſis humoribus naſcitur, non ipſarum certè, ſed inſtrumentariarum partium, quibus illæ inſertæ ſunt, morbus exiſtit. Hinc eſt, quod Galenus libro. 2. her. meth. cap. 6. obructionem uenarum, quæ in cauo iecoris habentur, ex lentis, & craſſis ſuccis ortam; non uenarũ, ſed ipſius uiſceris morbum eſſe dicat. Atque eius rei quoq; cauſam ſubiicit, quia, inquit, nulla ſimilarium eius pars ægrotat. Obſtructio nanque uenarũ eſſentiã quatenus ſcilicet membranæ quædã, aut tunicæ ſunt nõ lędit, ſed manẽt integræ, & illæſæ, nõ obſtante quod in illis obſtructio iam dictá, ſit orta. Pari modo lib. 1. de

ſympto.cauſis,c.i.obſtructionẽ accidere neruo uiſorio, ut eſt pars inſtrumentalis inquit: nõ certè quòd re vera ſit pars inſtrumentalis (omnibus enim conſtat ſimilarẽ eſſe)ſed quòd inſtrumẽtalibus ſit inſerta,illisq; inſeruiat.Quaſi dicat Galenus,obſtructio in neruo uiſorio fit,nõ quatenus eſt ſimilaris, ſed quatenus inſtrumẽtariã cõſtituit,aut quatenus cerebri cauſa eſt perforatus, aut quatenus ad inſtrumentales pertinet. Quare nõ eſt eadẽ ratio unionis,cõformationis,& magnitudinis. Nã unio,quod etiã Auerrhoes ſect.i.de ſanitatis functionibus,atteſtatur,ſimilaribus partibus, quã inſtrumẽtariis magis cõuenit.Hæc enim propriè loquẽdo nõ unitæ,ſed cõtiguæ potius,illæ ueræ cõtinuæ, & re uera unitæ ſunt. Vt hinc Sole clarius ſit,ſolutionẽ continui partibus ſimilaribus uerius,quàm inſtrumentariis tribui,adeoque toto cœlo errare,qui pruritu nouorum dogmatũ laborantes,hanc partibus ſimilaribus nõ eſſe cõmunem, ſed inſtrumentariis duntaxat propriam temere cõtendunt. Verũ pergunt aduerſarii.Si,inquiunt, ſolutio cõtinui ſimilariũ actionem lædit,adeoq; earundẽ morbus eſt, ſequeretur nunquã poſſe reperiri morbũ ex ſolutione cõtinui in parte inſtrumẽtali,quin ſimilares etiã ipſæ morbo affligantur.nõ enim poteſt ſolui unio partis inſtrumentariæ,manente integra,& ſibi cõtinua ſimilari,quæ ad inſtrumenti cõpoſitionem aſſumitur. At Galenus ipſe ἀποσπάσματα morbos organicarũ partiũ,& nõ ſimilariũ eſſe cenſet, nimirũ quod, quæ relinquuntur partes ſimilares,non minus exerceãt ſua officia, quàm quũ eſſẽt àntea integræ:alioqui idem illud etiã ſimilariũ morbus eſſet.Hæc illi.Sequelam illã haud concedimus. Nam in auulſione,quæGræcis ἀπόσπασμα uocatur,partiũ inſtrumentarium unio ſoluitur,ſimilaribus manentibus integris,& nullo morbo afflictis. Siquidem ſimilares, quæ prius inſtrumentali cohærebãt parti, iam ab ea auulſæ, nec ut anteà parti inſtrumentariæ cõtiguæ ſunt, & uniũtur,adeoq; ipſius unio,quæ nõ eſt niſi partiũ ſimilarium coalitus,diuiſa eſt. Similares uerò partes manent integræ,nec quicquã illarũ patitur eſſentia.Quapropter Galenus rectiſſimè auulſionẽ ad inſtrumentarias partes retulit, utpote per quã earũdẽ unio ſoluitur ſimilariũ uni

ἀπόσπασμα.

tate

tate illabefactata,ut hinc iterũ perſpicuũ euadat,inſtrumentariũ unionem uerius cõtiguitatẽ dici. quòd ſi uera unio eſſet,ab ea partes eius auelli nõ poſſent,niſi ipſæ una diuiderẽtur. Arteriarũ autẽ,uel ligamentorũ omnimodẽ diuulſionẽ,dilaniationemue Galenus rectè,& totius inſtrumẽti, & diuulſæ particulæ cõmune eſſe pathema dixit,quod utriuſq,in ea ſoluatur cõtinuitas.Totius quidẽ,quòd partes eius amplius ſibi inuicem neq;cohæreant,neq;uniãtur,adeoq; ipſum in ſe diuiſum,& unum non ſit.Partis diuulſæ,quia non maneat una,ſed in duas diſſecta ſit.Sin ligamentũ ex toto diuulſum nõ fuerit,totius inſtrumẽti morbus nõ eſt, quod uidelicet eius partes adhuc inſtrumẽtali cohæreãt,&uniantur,ſed ſolius, quæ perpeſſa ẽ cõtinuitatis ſolutionẽ,partis.Quare par in utroq; ratio,quod putãt aduerſarii,nõ eſt.Cum itaq; unionis ſolutio tã ſimilariũ,quã inſtrumentariarũ partiũ conſtitutionẽ labefactet, adeoq; earundẽ uitiet actiones,morbus ſit,nõ cauſa morbi,oportet. Cæterũ,continuitatis ſolutio in ſimilaribus facta, uarias habet appellationes.Quippe in oſſe Græcis κάταγμα,Latinis fractura dicitur.Nã ea , Ariſtorele etiã li.4.meteo.ca.9.teſte, propriè frãgi dicũtur , quæ in magnas partes diuidi , diſtrahiq; poſſunt:quæq; eſſentiã ſolidam, & duram conſecuta sũt.In carnoſis partibus cõmuniter Græcis ἕλκος, Latinis ulcus nominatur.Propriè autẽ unitatis ſolutio in carnoſis partibus ex uulnerãdo facta, Gal.li. 3. The. meth.ca.1 ſuffragãte,Græcis τραῦμα,Latinis uulnus uocatur.Ea uerò, quæ citra uulnerationem ex humorum malitia,& acrimonia accipit, Græcis propriæ ἕλκος,Latinis ulcus nuncupatur . Quæ in carnoſis muſculorum partibus ex diſtentione prouenit,Græcis ῥῆγμα, Latinis ruptio,uel ruptura nominatur. quum uerò fibræ ſimiliter tenſæ rumpuntur , Græcis σπάσμα, Latinis conuulſio dicitur . Si acutum, & tenue fuerit id, quod uulnerat, Græcis νύγμα,καὶ νύξις Latinis punctura , & punctio uocatur . Quod ſi carnoſæ partes , & mollia oſſa , qualia ſunt pueroum, a ualido,& graui aliquo,ac duro corpore collidũtur,Græcis θλάσμα,& θλάσις,Latinis colliſio,& contuſio appellatur. Si cauitas aliqua in parte, quæ colliſa eſt a re, quæ ferit, inducta eſt , Græcis

Differentiæ ſolutionis cõtinuitatis in ſimilaribus euenientis.

Fractura.

Vulnus.

Vlcus.

Ruptura uel ruptio.

Conuulſio.

Pũctura.

Colliſio, ſeu contuſio.

Illiſio.

Caries.

 ἔνθλασις

ἔνθλασις, Latinis illiſio nuncupatur. Oſſium ab acribus humoribus eroſio, Græcis τερηδὼν, Latinis caries uocatur. Solutio continui in capitis oſſibus Græcis ῥωγμὴ, Latinis ſiſſura. Si uerò caluariæ diuiſio ab acuto aliquo irruente, & incidente fit, Græcis ἐγκοπὴ διακοπὴ, & ἕδρα Latinis inciſio, interciſio, & ſedes dicitur. Solutio unitatis in ligamēto Græcis διάσπασμος, καὶ διάσπασμα, Latinis diuulſio nominatur. Vt hinc pateat in Galeni codicibus excuſis in principio quarti libri de medendi ratione, mendam eſſe, ubi unionem ſolutam in ligamento uocari ἀπόσπασμα ſcribitur. Nam, ut paulò pòſt dicemus, ἀπόσπασμα ad inſtrumentales perpetuò, nunquam ad ſimilares, refertur. Cum itaque ligamentum ſit pars ſimilaris, fieri non poteſt, ut ἀπόσπασμα eius diuiſio appelletur. Quare pro dictione ἀπόσπασμα ſubſtituenda uenit διάσπασμα. Hinc Galenus capite undecimo libri de morborum differentiis, ubi de ligamenti diuiſione loquitur, ait: ὅταν διασπᾶται σύνδεσμος, non ἀποσπᾶται. Quod certè illi faciendum erat, ſi ἀποσπάσματα ad ligamenta tantum referre uoluiſſet. Mirum autem a nullo interprete hoc ipſum hactenus eſſe animaduerſum. Tot igitur talesque differentiæ ſolutionis unitatis ſunt, quatenus ſimilaribus partibus accidit. In inſtrumentariis autem partibus, non perinde, ut ſimilaribus, propria habent nomina, ſed omnia uocantur ἀποσπάσματα, id eſt, auulſiones. Teſtis eius rei Galenus, qui in libello de conſtitutione artis medicæ ita ſcriptū reliquit: Ἐν ὀργανικοῖς δὲ κατὰ τὰς τῶν ἑτερογενῶν γίγνεται συμφύσεις, καὶ καλεῖται πάντα ἀποσπάσματα. Quibus ſanè verbis innuit, omnia morborum ſolutæ continuitatis genera in inſtrumētariis partibus fieri per cohærentias partiū, quæ ſunt diuerſi generis, & uocari auulſiones. Nam partes ſimilares, quæ ſunt diuerſi in inſtrūmentariis generis, ut in capite ſunt membranæ, oſſa uenæ, arteriæ; & aliæ diuerſi generis, & naturæ, ſibi cohærent, quanti ſper unitas inſtrumentalis ſeruatur. Quum uerò quæ prius cohærebant partes ſimilares ab inſtrumentariis auelluntur, earundē unio corrumpitur, ideoque auulſiones illæ, meritò, ut comprehenſum eſt, ad inſtrumentales pertinent.

Fiſſio uel fiſſura. Inciſio: Sedes. Diuulſio. Galen. locus emendatus.

διάσπασμα.

ἀποσπάσματα. Auulſiones.

DE

De differentiis morborum generatim.
CAP. VII.

EX IAM commemoratis tribus primis morborum generibus, alii breues, alii longi ſunt. Breues duplici conſtant differentia: quidam enim peracuti, quidam acuti dicuntur. Ex peracutis rurſus alii exquiſitè, uel ſimpliciter peracuti nominãtur, qui ultra quartum diem non extenduntur. Hos barbaram ſectantes medicinam perperacutos appellant. Rectius autem peracutiſſimos hos omnes, qui intra quartum abeunt diem, morbos uocarent. Alii non exquiſitè, uel non ſimpliciter peracuti ſunt, qui quartum excedunt, & ad ſeptimum non rarò producuntur. Acuti trifariam diuiduntur. Nam quidam ſimpliciter, id eſt, ſine adiectione aliqua, acuti dicuntur, qui Hippocrate ſec. 2. Aphor. Com. 23. autore, intra decimũquartum diem iudicantur. Quidam non ſimpliciter acuti, qui ad uigeſimum uſq; progrediuntur, uel intra uigeſimum finiuntur. Alii uerò ſunt, qui acuti nominantur, hoc adiecto, quòd quadraginta diebus iudicantur. Horũ Hippocrates quidem li. 1. progno. 28. mentionem facit. Hic a Galeno alio nomine ἐκ μεταπτώσεως, id eſt, ex degeneratione, & mutatione in aliã ſpeciẽ, & a Galeni quibuſdã interpretibus ex decidentia acuti dicũtur: quòd ſcilicet per inſpectas iudicationes ab una morbi ſpecie in aliam mutentur, ut ſi pleuritis in ſuppurationem abit. Longi ſeu diuturni morbi ſunt omnes, qui acutorum terminum tranſcendunt. Vt autem breues a calidis magna ex parte humoribus, ſanguine nimirũ, & flaua bile: ſic diuturni a frigidis, pituita, & atra bile, naſcuntur. Quod Hippocrates in Epidemiis, ſuo more, breuiſſimè iis innuere uerbis uoluit: In Cranone antiqui dolores frigidi, noui uerò calidi. Præter has multæ aliæ quoque morborum ſunt differentiæ, quidam enim ſunt cõmunes, qui multos inuadunt, hos Græci παγκοίνους, & ſimpliciter κοινοὺς appellant. Contrà alii ſparſi σποραδικοὺς Græci nominant, qui ſeparatim, ſparſimque homines apprehendunt, ut quum hunc pleuritis, iſtum nephritis, illum tabes corripit. Communiũ morborum

Breues morbi.
Peracuti Exquiſite uel ſimpliciter.
Non exquiſite uel non ſimpliciter.
Acuti. Simpliciter.
Nõ ſimpliciter.
Ex mutatione.
Lõgi morbi.
6. Epide. ſect. 1. Apho. 7.
Cõmunes.
Sparſi. Patrii.

quida

quidam ἔνδημοι, id eſt, patrii,& uernaculi dicuntur,qui ſemper locum quendam tenent. Alii ἐπίδημοι, ſiue ἐπιδήμιοι,hoc eſt,uulgares,qui anni tempore aliquo, in regione aliqua graſſantur:quorũ qui pernicioſiſſimi ſunt, multosque occidunt,peſtilentes uocãtur. Differũt autẽ endemii ab epidemiis, quòd illi perpetuo eandem regionem obſideant,&cauſam habeant ambientem aerem ab inferioribus,terrenisq́;cauſis infectum:hi uerò minime, & quod cauſam habeãt aerem,nõ ex loci ratione,ſed potius ex cœli ſtatu infectũ.Eſt & morbus alius malignus, Græcis κακοήθης dictus, qui grauia infert ſymptomata: vel,ut Galenus definit,li.1.de iudiciis,cap.16.cui adſunt grauia indicia.Cui opponitur is, quiGræcis εὐήθης,hoc eſt,benignus,mitis,ſeu placidus vocatur, qui leuia infert ſymptomata:uel cui ſecuritatis ſigna adſunt.Quidã magnus eſt,qui uehementer corpus affligit,& infeſtat, quique uim magnam obtinet:id quod accidit tribus potiſſimum de cauſis quod ſcilicet in mobili,&præſtãti aliqua parte cõſiſtat,aut, quòd plurimũ a naturali ſtatu recedat,& periculoſus ſit,aut quod ſuapte natura, & propter ſuam eſſentiã magnus.Hic alio nominè ueteribus græcis σφοδρὸς,id eſt uehemens, & ἰσχυρὸς,hoc eſt,ualidus nũcupatur.Grauis autem,quẽ iidem χαλεπὸν appellãt, eſt idẽ cum ueheméti, quãuis propriè periculoſum ſignificet.Nã, qui uehemens eſt,& difficilis,is etiã periculoſus exiſtit.Quare ueteres medici iis nominibus promiſcuè ſunt uſi.Ceterũ inter morbos,quos humoris uitium cõmittit,quidam ſunt exquiſiti,qui ſcilicet in ſuo genere ſynceri ſunt,& miſtione humorum nõ adulterãtur.Hinc legitimi alio nomine dicuntur. Sic tertiana exquiſita, & legitima uocatur, quæ ex pura bile gignitur. Pari ratione exquiſitũ eryſipelas nominatur, quod non eſt cum phlegmone,aut alio genere tumorũ præter naturam cõmiſtum,&adulteratum.His cõtrarii nothi,ſpurii ve,nõ exquiſiti,illegitimi,&impuri nominãtur,qui ſcilicet alterius humoris miſtione adulterati sũt.Sic tertiana,quæ cũ pituita miſcetur,nõ exquiſita,& notha uocatur.Exquiſiti nomen etiã in cõpoſitis uſurpatur morbis,ut quum exquiſitã ſemitertianã appellamus,quæ ex æquali miſtione tertianæ,& quotidianæ cõtinuæ naſcitur,

Vulgares. *Peſtilentes.* *Malignus.* *Benignus.* *Magnus.* *vehemẽs* *validus.* *Grauis.* *Exquiſiti.* *Legitimi.* *Nothi.* *ſpurii.* *Non exquiſiti.*

tur. Morborum quoque ali Græcis ἐνἕξει, hoc eſt, in habitu dicuntur, qui difficilè diſcutiuntur ac remouentur. Contrà ἐν σχέσει, qui facilè abiguntur, ac diſcutiuntur. Ex morbis nonnulli ſimplices, quidam uero compoſiti ſunt. Simplex autem morbus apud Galenum non uno dicitur modo. Nam aliquando ſimplicem pro miti, placidoue uſurpat, idq; Hippocratis exemplo, qui in tertio prognoſticorũ placidiſſimas, & mitiſſimas febres, ſimpliciſſimas uocauit. Nonnunquam pro uno capitur, ut ſimplex ſit morbus, ĩ quo ſimplex, & unicus ſit affectus. Hoc modo ei, qui compoſitus eſt, opponitur. Compoſitus uero eſt, quem σύνθετον Græci uocant, qui cũ alio coniũgitur morbo. Ex compoſitis autem alii cõplicati, ſiue implexi, Græcis ἐπιπλεκόμενοι ſunt dicti, qui ita cõiunguntur, ut eorum natura diſtincta ſit, & diuerſis horis inuadant. Alii confuſi ſunt, qui ex mutua commiſtione ita cõiunguntur, & tẽperãtur, ut illorũ natura minime diſtincta appareat, & iiſdẽ horis inuadant, atq; ob id Græcis κεραννύμενοι nominantur. Inter morbos etiã eſt, qui ordinatus appellatur, qui ſtatis, certiſq; temporibus affligit. Vt tertiana, quæ tertio quoq; die inuadit. Contra inordinatus eſt, qui incerto tẽpore, & minimè ſecundũ circuitũ recurrit. Hic alio nomine errans, & erraticus, incertuſq, nuncupatur. Is uero, qui ordinẽ certum ſeruat, ſtabilis, & cõſtans uocatur. Sunt etiam ex morbis, qui recurrẽtes, redeũteſue Latinis appellãtur, Græcis ἐπανερχόμενοι, qui parũm quidẽ remittũtur, moderatioreſq; euadũt, ſed rurſus poſtea exacuuntur. Hippoc. ὑποςροφώδεα νοσήματα alio nomine uocat, Latini recidiuã faciẽtes. Morborũ quidã ſunt primatii, qui aliis nõ ſuccedunt, nec ab aliis excitãtur, ſed a ſuis cauſis primò gignuntur. Secundarii uero, qui ab aliis naſcuntur morbis. Hi Græcis per συμπάθειαν, nobis per conſenſum, & per δευτεροπάθειαν conſtare dicuntur, ſicut priores per πρωτοπάθειαν. Ex morbis aliqui per ſe dicuntur, qui primo, & immediate partem occupant. Ex accidẽti alii, qui ſecundo loco, uel ſecundario, ut hodie loquũtur, ad aliã pertinent. Sunt etiam ſalutares uocati, in quibus certo ſperatur ſalus, aut qui ut plurimum ad ſalutem finiuntur. Lethales uero, qui uel ſẽper, aut magna ex parte perimunt

In habitu. Ἐν σχέσει. Simplices. Compoſiti. Complicati. Cõfuſi. Ordinatus. Inordinatus. Errans. Stabilis. Recurrentes. Recidiuã faciẽtes. Primarii. Secundarii. Per ſe. Ex accidente. Salutares. Lethales.

rimunt. Poſſunt etiam multæ aliæ morborum differentiæ à tempore, humoribus, & id genus aliis rebus de ſumptæ ſtatui, quas nominatim percêſere nihil attinet. Atque hactenus generatim morborum differentias enumeraſſe ad eum, quem propoſuimus, modum, ſufficiat. Nunc ad tertium præter naturam affectum, nempe ſymptoma, ut progrediamur, ordinis ratio poſtulat.

De ſymptomatis definitione. CAP. VIII.

Symptoma bifariã uſurpatur. Generatim. Speciatim.

CVM de cauſis morbificis, morbiſque ipſis abundè pro inſtituti noſtri ratione egerimus, reliquum eſt, ut de ſymptomatis uerba faciamus. Symptomatis uerò uox, ut libro de ſymptomatum differentiis autor eſt Galenus, bifariam uſurpatur, generatim ſcilicet, ac ſpeciatim. Generaliore ſignificatione pro omni eo, quod præter naturam in corpore accidit. Qua ſanè ratione; & morbus, & morbi cauſa interna, ſymptomata dici poſſunt. Speciatim, ſeu propriè, quicquid præter naturã morbo, & eius cauſa exceptis, in corpore reperitur, ſymptoma uocatur. Atque hoc modo ſumptum ſymptoma, nihil aliud eſt, quam affectus præter naturam, qui morbus, ueluti vmbra corpus, neceſſariò ſequitur, illiſque ſuccedit. Hinc eſt, quòd idipſum nonnulli Græci medici, non ſymptoma, ſed ἐπιγέννημα, hoc eſt, ſuccedens ſcilicet morbum, appellare maluerint. Quanquam σύμπτωμα quoque nomen illi pulchrè quadrat, quod ei a uerbo συμπίπτω, quod ſimul cado, denotat, eſt impoſitũ nulla alia de cauſa, quam quod ſimul cum morbo eueniat.

ἐπιγέννημα.

Interpretes Latini. Galeni notãtur. συμβεβηκός. Quorundã cauillationes diluũtur

Interpretes aliquot Galeni caſum, alii accidens uertunt. Priorum interpretatio, modò in hac ſignificatione ſatis perſpicua, & Latina eſſet, tolerari poſſet, poſteriorum nequaquam. Nam Galeno σύμπτωμα diuerſum aſt ab accidẽte, quod ille συμβεβηκὸς uocat. Siquidẽ, ut primo libro methodi medendi cap. 9. ille teſtatur, propriè loquentibus, ea, quæ ſanorum conſtitutionem ſequuntur συμβεβηκότα, id eſt, accidẽtia: quæ uerò ægrotã tium, ſymptomata dicuntur. Nec ſtudioſos turbare debent hoc loco quorũdam cauillationes, qui aliter uocẽ ſymptomatis Galenum in libro de optima ſecta uſurpaſſe

paſſe aiunt,ubi ſymptomata quædam eſſe ſecundum na turam,ut nigrum colorem in Indis,diſertè tradit. Nam non animaduertunt,aut certè diſſimulant, Galenum eo loci non ex ſua, ſed potius Methodicorum, cõtra quos ibidem diſputat,ſententia loqui,qui ſymptomatis uocẽ ad omnia ea,quæ in corpore noſtro accidunt accõmodarunt. Miror autem uehementer eiuſmodi calumniis delectari hodie uiros eruditos,quorum certè erat,ueterũ dicta potius candide,quod faciendum eſſe certè ſtudioſè Galenus ipſe iampridẽ monuit,interpretari,quàm ita inſidioſè, & hoſtiliter ad ſuas cogitationes parum rectè inſtitutas detorquere. Sed accipiẽt haud dubiè parem mercedem,habebuntque olim, qui ipſos pro meritis tractabunt,& qui eorum etiam optimè dicta aliter, ac ipſi dixerint,interpretabuntur. Non ſolum uerò hoc nomine reprehendunt generalem ſymptomatis apud Galenum acceptionem,ſed etiam his uerbis; ſymptoma generatim eſt quicquid animanti præter naturam accidit; falſam affingunt interpretationem. Nam præter naturam interpretantur, quod plurimum à naturali ſtatu recedit,quum tamen Galenus quicquid à naturali ſtatu recedit,generatim ſymptoma nominet. Sic pandiculatio,palpitatio,ſternutamentum,& tuſſis inter ſymptomata,cùm ſint motus præter naturam, rectiſſimè ab eo numerãtur. Nam etſi parum admodum corpus,uel partem moleſtant:tamen quia præter naturam,& à morbis actiones lædentibus eueniunt, ſymptomata ſint,oportet. Cæterùm,quæ de ſanguinis excretione, uomitu, & aliis excretionibus,quætoto genere præter naturã ſunt, & à ſymptomatum tamen cõſortio ſeiũguntur, adferũt, in noſtris commentariis ſuper librum de ſymptomatum differentiis,diluimus. Cùm enim nõ morbi impetu, ſed naturæ potius robore fiant, actiones naturæ, non ſymptomata ſint,neq; præter naturã accidãt,oportet. Fiũt autẽ robore naturæ, ſi tẽpeſtiuè fiũt. Tuſſis autẽ, rigor, horror,ſingultus,ſternutamentũ,& id genus alia,perpetuò ſunt actionum noxæ,& à morbis excitãtur, ideoq; ſymptomata ſint,eſt neceſſe. Nec uerum eſt,quod iidem Galeno affingunt,nihil eorũ, quæ ad animalis cõmodũ in corpore peragũtur, Galenũ inter ſymptomata reputare.

tari. Nam, ut rectè colligunt, hac ratione tuſſim, rigorē, ſternuramētū, & id genus alios præter naturā motus, inter ſymptomata temerè collocaſſet. Galeno itaq; ne per ſomniū quidē in mentē uenit, inter ſymptomata nō reputari, quæ ad animātis cōmodū in corpore excitātur. Cōſtat.n. oībus nullum eſſe motū præter naturā in corpore, per quē non noxia expurgētur. Cū uerò illi à morbis excitētur, adeoq; actionū noxæ ſint, rectiſſimè ſymptomatis annumerātur. Quòd ſi uerò robore facultatis, & naturæ, animaliſq; præmeditatione, non ui morbi, ac inuito animali fiunt, nō ſymptomata, ſed naturæ actiones rectiſſima ratione appellantur. Quòd ſi animaduertiſſent aduerſarii, non eò abſurditatis prolapſi fuiſſent, ut ſymptoma preſſius ſumptum non ſolū à morbis, ſed etiam à morborū, naturaliumque rerum cauſis fieri dicerent. Verum de ſymptomatis definitione ſatis.

De ſymptomatum generibus, differentiiſue. CAP. IX.

SYMPTOMA propriè ſumptum in tria partitur genera. Alia enim ſunt functionum noxæ, alia corporis noſtri affectus, alia quæ ad utraque per immodicas excretiones, & retētiones ſequuntur. Quapropter promiſcua planè ſunt, ut quæ modò ad affectus corporis, modò ad functionum noxas ſequūtur. Porrò noxæ functionū duæ primæ ſunt differentiæ. Vel.n. animalium, uel naturaliū functionum noxæ exiſtunt. Rurſus animalium functionū noxæ trifariàm ſecātur. Vel.n. ſunt ſenſilium actionū, ut uiſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus prorſus amiſſus, hebes, uel deprauatus. Vel motricū, ut eſt partis immobilitas, & difficilis motus. Vel principū actionū, ut imaginationis, ratiocinationis, & memoriæ abolitio, debilitas, & deprauatio. Naturalium functionum noxæ ſunt, appetētia, cōcoctio, diſtributio, pulſus, attractio, alteratio, retentio, & expulſio abolita, imbecilla, uel deprauata. Affectus noſtri corporis, hoc eſt, ſymptomata, quæ ex genere ſunt permanentiū, & cōſtantium, neq; amplius in ipſo fieri ſuam eſſentiam poſſidēt, atq; adeo uere ſubſiſtūt, quadruplici genere cōplectuntur. Sunt.n. uiſiles affectus, ut colores præter naturā totum corpus, partem

Noxæ functionum. *Animalium.* *Senſiliū.* *Motricū.* *Principum actionum.* *Naturalium.* *Affectus noſtri corporis.* *Viſiles.*

partem unã, uel plures occupãtes, ut eſt, color in morbo regio, & uitiliginis generib. aliiſq; partium malis. Nã ij colores aliquãdiu manẽt, nec ita ſubitò cũ morbis, à quibus procreati ſunt, abeũt, imò interdũ difficulter amouẽtur. Olfactiles, ſeu odorabiles, ut fœtores auriũ, narium, axillarũ, & aliarũ putreſcẽtium partiũ, ructus fumoſi, & fœtidi. Guſtabiles, ut ſapores præter naturã, amarus nimirũ, ſalſus, & acris. Tactiles, ut cutis durities, tenſio, ariditas, flacciditas, & rugoſitas. Ea uerò, quæ præter naturam, uel à corpore excernuntur, uel in eo detinentur, in tres quidẽ, & primas ſecãtur differentias. Vel enim tota ſubſtãtia, uel qualitate, uel quantitate à naturali habitu recedunt. In cenſu eorum, quæ tota ſubſtãtia præter naturã ſunt, ſanguinis excretio, quæ Græcis αἱμορρᾳγία dicitur, numeratur: neq; temere, ſiquidẽ per eam excernitur, quod corpori maximè familiare eſt, & quod in uaſis, utpote naturæ uſui futurum, retineri debebat. Quæ qualitate à naturali ſtatu recedunt, ſunt eorum, quæ excernuntur colores, & odores præter naturam. Quantitate præter naturam ſunt, ſudor, qui immodicè excernitur, aut indebitè retinetur. Itẽ urina, & muliebre profluuium. Igitur iam dicta ſymptomata, ut comprehenſum eſt, modò ad effectus corporis, modò ad functionum noxas ſequuntur. Vt ſanguinis profluuium immoderata excretio exiſtẽs, læſam uenarum actionẽ, nempe retentionis imbecillitatẽ, aut immodicum expultricis facultatis motum, ſequitur. Idem etiam corporis affectum comitatur, puta calidã intẽperiẽ, uel uulnus, & id genus alios affectus. Tuſſis præterea affectũ interdum corporis frigidam nimirum intemperiẽ ſequitur. Atq; hæc eſt recepta hactenus ſymptomatũ in ſua genera, & differentias diuiſio, quam tamen, ut omnia ferè alia, aduerſarij Galeni labefactare multis rationibus conãtur. Quas certè, niſi inſtituti noſtri ratio prohiberet, ordine cõfutaremus. Quod uerò nũc præſtare nobis nõ licet, id Deo annuente, tum cumulatius præſtabimus, quũ aliquãdo Cõmẽtarios noſtros in hos Galeni de ſymptomatũ differentiis, & cauſis libros recognoſceremus. Id qđ, ut faciamus partim typographi negligẽtia, & crebri errores; partim illorũ, qui noua dogmata ſpargũt, temaritas nos coget.

odorabiles. *Tactiles.* *Quæ præter naturam, uel excernũtur à corpore, uel in eo retinentur.* *Quæ tota ſubſtantia præter naturam.* *Quæ qualitate.* *Quæ quantitate.*

Quum

Quum autem hactenus generatim morborum, & ſymptomatum rationem expoſuerimus, ſupereſt, ut iam eorundem nomenclaturas, iuxta partium corporis, in quibus excitantur, ordinem, propter eos, qui linguæ Græcè imperiti ſunt, exponamus, exorſi à febribus, ut quæ totum occupent corpus.

Febrium breuis, & dilucida explicatio. CAP. X.

Febris, quid. Cvm in hoc capite febrium ratiōnē ſimus explicaturi, initiò quid febris ſit, oſtendamus, neceſſe eſt. Febris itaq;, eſt calor præter naturam, qui a corde initiū ſumēs, per arterias, & uenas in uniuerſum corpus diffunditur, actionesq; eiuſdem lædit. Quæ quidem extrema definitionis pars neceſſariò addita eſt. Nā quātumuis homo nunc, quàm antea calidior ſit redditus, nondū tamē febri correptus dici poteſt, niſi calor eo uſq; auctus ſit, ut hominem plurimū offendat, & actiones iam manifeſtè lædat. *Differentiæ febrium.* Cæterum, etſi uariæ ſunt febriū differentiæ partim ab eſſentia earundem, partim ab accidentibus ſumptæ, ut patet ex iis, quæ libro primo de febrium differentiis tradit Galenus, tamen illa, quæ è materia, in qua calor præter naturam accenditur, peti ſolet, omnium eſt uſitatiſſima. *6. Epide. ſect. 8. aphor. 8.* Quapropter ut tria ſunt, Hippocrate in Epidemis teſte, quæ corpus noſtrū cōſtituūt, cōtinētia, nimirum, cōtenta, & impetum faciētia, hoc eſt, ſolidæ partes, humores, & ſpiritus: ſic etiā tria ſunt prima ſimpliciū febriū genera. *Tria prima ſimpliciū febrium genera.* Quippe ſi immodicus, & præter naturam calor in ſpiritibus accēditur, febris hæc Græcis ἐφήμερα, Latinis diaria nominatur. Hæc aſſimilatur uento utri calido incluſo. Vt enim ille utrem, cui includitur calefacit, ſic quoq; ſpiritus plus iuſto calefactus uniuerſum in quo continetur, corpus accendit. *ἐφήμερα. Diaria. Simpliciter.* Diariæ uerò nomen hoc primum febris genus, quod in ſpiritibus accenditur, cōſecutum eſt, quòd unicam tantum habeat acceſſionē, uno plurimum die, ipſius ſaltem natura, circunſcripta. Deſiſtit enim poſt primam acceſſionē, nec ultra unum diem naturalem appellatam, hoc eſt, uigintiquatuor horas, porrigitur, ſi quis eam rectè tractet. Et hæc profectò uerè, exquiſitè, ſimpliciter ve, ac citra adiectionem

nem

nem diaria nominatur. Eſt enim altera, quæ cum adie-ctione plurium dierum diaria nũcupatur, quod ſcilicet in tertium uſque, & interdum longius Galeno lib. 2. de diffe.feb.cap. 11.atteſtante, nempe ad quartum, uel quintum, ſæpius etiam ad ſeptimum uſque extendatur, Hæc certè alio nomine Synochus nõ putrida uocatur. Neq; eſt, cur quiſpiã miretur, hanc febrem Galeno, & aliis ueteribus diariam eſſe dictam, cum de ſubſtantia eius diariæ uocabulum non ſit, quandoquidem vltra unum diẽ duret, ac protendatur. Nam, etſi nomen illi aduerſatur, tamen, quia huic eadem eſt, quæ aliis diariis natura: unã enim acceſſionem ab initio ad finem perpetuò manentem in multos porrigit dies: ideò clarioris ſimul, breuioriſque doctrinæ gratia, potiſſimum in cum proprio, & conuenienti nomine deſtituatur, diaria rectiſſimè dicitur. Aut igitur aliud præter tria iam dicta, genus eſſe in prima febrium diuiſione dicendũ eſt, aut appellatione pro nihilo habita, diariam ipſam nominare oportebit. Alterum febriũ genus eſt, quando in humoribus putreſcentibus calor immodicus accenditur, & ob id putrida appellatur. Hæc ſimilis eſt aquæ calidæ, uaſi alicui infuſæ. Vt enim hæc uas frigidũ, cui infunditur calefacit, ita etiam humores præter naturã calefacti, corpus. Cæterum putreſcũt humores, uel intra, uel extra uaſa. Intra uaſa uerò bifariam putreſcunt: nẽpe vel omnes ſimul, uel unus dũtaxat. Si omnes æquabiliter in omnibus, maximis potiſſimum, uaſis putreſcunt, ſynochus, ſeu cõtinens putrida nominatur. Siquidem Græci σύνοχον febrem omnem, in qua una acceſſio ab initio ad finem perpetuò manens in multos porrigitur dies, Galeno li. 9. ther. meth. ca. 2. autore, appellant, vel breuiter eam, quæ omni mutatione magna uſque ad iudicationem caret. Hanc Latinè propriè continentem nominare licebit. Eſtque eius gemina natura. Quædam enim nulllam prorſus putredinis notam obtinet, atque hæc ex diariarũ febrium, ut paulò antè monuimus, eſt genere. Quædam uerò manifeſtam putredinis notã habet. Prior Latinis dilucidioris doctrinæ gratiã, ſynochus, ſiue continens nõ putrida; poſterior autẽ ſynochus, ſeu cõtinens putrida uocatur. Neq, enim imitandi ſunt hac in parte barbaram ſectantes medicinam,

plurium dierum.

Synochus nõ putrida.

Putrida.

Humores bifariam putreſcũt.

Continẽs putrida.

Continens.

Non putrida.

Putrida barbarã ſectantium

medicinæ ineptiæ. nam,qui hanc ſynochum,illam uerò fœminino in genere ſynocham nominant, cum Græci vtrunq; genus uno nomine ſynochon appellauerint. Cæterum earum febrium,quæ Græcis ſynochi uocantur, tres ſunt differentiæ. *synochorũ differentiæ tres.* Nam, quædam illarum a principio ad finem æquali magnitudine,ac uehementia perdurant, quas ob id illi ὁμοτόνους & ἀκμαστικοὺς, hoc eſt,in eodẽ robore, ac uigore permanentes, nuncupant. *ὁμότονοι. ἀκμαστικοί.* Quædam verò ſemper augẽtur,& exiguum aliquid adiiciunt, quas propterea ἀναβατικοὺς,& ἐπακμαστικοὺς,id eſt, incrementum accipientes,& inualeſcentes appellant. *ἀναβατικοί. ἐπακμαστικοί.* Aliæ contrà paulatim minuũtur,& decreſcunt,ideoq; Græcis παρακμαστικοὶ, hoc eſt decreſcentes uocantur,ut fuſius lib. 9. ther. meth. ca. 4. & lib. 2. de diffe. febrium cap. 2. & lib. 2. de iudiciis ca 6. Galenus docet. *παρακμαστικοὶ* Porrò ſi intra uaſa vnus duntaxat aliquis humor putteſcit,febris excitatur,quæ Græcis συνεχὴς, Latinis uerò continua dicitur. *συνεχὴς cõtinua.* Sic verò eſt nominata, quòd ad quietem, & integritatem, vel, vt hodie loquuntur,ad infebricationem non deſinat, remiſſionem tamen in ſingulis acceſſionibus obtineat. Vt hinc pateat, quàm inter ſe σύνοχος, & συνεχὴς febres differant. *σύνοχος & συνεχὴς febres ut differãt.* Nam in ſynocho, ſeu continente nulla fit feruoris remiſſio Syneches verò,ſiue continua in ſingulis acceſſionibus ſenſilẽ habet remiſſionẽ. Prætereà ſynochus vnicam duntaxat acceſſionem ad finem vſque durantem obtinet,ſyneches autem plures. Quemadmodum uerò iam dictis rationibus differunt, ita certè in eo conueniunt,quòd neutra illarum ad infebricitationem perueniat, veluti copioſius lib. 2. de iudiciis cap. 6. Galenus monſtrat. *In quo cõueniant.* Cæterum,ut recentiores Græcorum medici, qui Hippocratis ſecuti ſunt ætatem, aliquam inter has duas febres ſtatuerunt differentiam, ſolœciſmum committere maluerunt,quam formam ipſarum febrium ſine nomine relinquere. *soloeciſmus recẽtiorum medicorum Græcorum.* Nam Græcè vtraque febris appellanda fuiſſet συνεχὴς, & neutra σύνοχος. Ideoque, ut in fine ſuorum Commentariorum,quos in ſecundũ Hippocratis de natura humana librum exarauit,Galenus teſtatur,neque Hippocrates,neque alius veterum Græcorum uſquam continentem nobis dictam febrem σύνοχον nominauit. A iunioribus itaque medicis hæc uox

excogitata

excogitata eſt, cum ueteres utrunque genus febris, nempe, & id quod nullam uſque ad iudicium habet mutationem, & eam, quæ multis particularibus circuitibus continetur, & remiſſionem aliquam obtinet, ſub συνεχέος nomenclatura complexi ſint, ut clarius lib. 2. de differ. feb. cap. 2 & lib. 2. de iudiciis cap 6. fuſius oſtendimus. Febrium autem, quæ priuatim Græcis συνεχεῖς, Latinis continuæ uocantur, tres ſunt ſpecies. Quum enim flaua bilis intra uaſa putreſcit, tertiana continua, & priuatim Græcis καῦσος, Latinis ardens appellatur febris. Vbi autem pituita hac ratione putreſcit, quotidiana continua nominatur. Si atra bilis, uel potius melancholicus humor putredinem intra uaſa contrahit, quartana continua uocatur. Habent itaque continuæ febres idem genus cum intermittentibus, de quibus paulo poſt dicemus. Siquidem tertiana continua, cum exquiſita tertiana intermittente, quod perinde atq; illa tertio quoque die acceſſionem habet. Quotidiana continua, cum quotidiana intermittente, quod ſcilicet ſingulis diebus acceſſionem obtineat. Differunt tamen etiam inter ſe continuæ, & intermittentes, non obſtante quod humore, qui utraſq; efficit, communicẽt, idq; duplici ratione. Primũ, quod in continuis putreſcens humor intra uaſa contineatur: in intermitientibus autem extra uaſa contentus, per ſenſiles corporis partes diſpergitur. Secundo, quod intermittentes, eo quod delationis impetu ipſæ per ſe expurgentur, & ad quietem, uel ut Græci dicunt, ἀπυρεξίαν id eſt infebricitationem deſinant: continuæ autem nequaquam. Hactenus genera febrium, quas humor intra uaſa putreſcens excitat, commemorauimus. Reliquum eſt, ut nunc eas febres, quas humores extra uaſa putreſcentes accendunt, exponamus. Quando autem humores extra uaſa putreſcunt, intermittens uocata excitatur febris. hæc uero ſic eſt appellata, quod eius acceſſio non perpetuo duret, ſed remiſſionẽ habeat, & ut cõpræhenſum eſt, ad quietem, & integritatem deſinat. Latinis alio nomine interpolata dicitur, quod nimirum ſuo tempore acceſſiones repetat, ac renouet. Sunt, qui deficientem appellent. Huius tres ſunt præcipuæ differentiæ. Vna enim tertiana, altera quotidiana, & tertia quartana

Continuæ tres ſpecies.
Tertiana Ardens.
Quotidiana.
Quartana.
Cõtinuæ idem genus cum intermittentibus obtinent.
Cõtinuarum & intermittentium differentia.
Intermittens.
Interpolata.
Deficiẽ.

nuncupatur. Tertiana rurſus bifariàm diuiditur: in exquiſitam, ſynceram, puramue, & notham, ſpuriamve.
Tertiana exquiſita. Tertiana exquiſita fit, quãdo flaua bilis ſyncera, nulliq; alteri humori permiſta extrà vaſa putreſcit. Tertiana verò notha fit, ubi bilis maxima ex parte pituitæ cõmi-
Spuria. ſta extra uaſa putreſcit. Tertiana verò vtraque eſt dicta,
Quotidiana exquiſita. quòd vnum diem intermittant, & tertio redeant. Quotidiana exquiſita eſt, ubi pituita dulcis extra uaſa putreſcit. Hæc Græcis priuatim ἀμφήμερος eſt nominata, quòd
Hepiala. ſingulis diebus reuertatur, & acceſsionẽ habeat. Quòd ſi verò vitrea pituita non tota æqualiter, ſed ex dimidio ipſius putrida fuerit, aut aliquæ ipſius partes putruerint, aliquæ verò nequaquã, Græcis ἠπίαλος, Latinis Hepiala febris dicitur. In hac febre ſimul ægrotantes febricitant, & rigent, atque eodem tempore per vniuerſum corpus, & in omnibus eiuſdẽ partibus, Galeno lib. 2. de diffe. feb. ca. 6. & c. 10. libri de inæquali intẽperie teſte, ambo, nempe calorem, & frigus immodicum, ſentiunt. Partes enim humoris eius putredinem necdũ expertæ, omnibus venis, uel etiam reliquo corpori cõmunicatæ, & ſparſæ, rigorem creant: putrefactæ verò calorem accẽdunt. Nihil igitur mirũ, pituitam hanc, ubi modicè putreſcit, per omnes ſenſiles corporis partes, per quas mo-
Hepialos cur dicta. uetur, calorem, & frigus inducere poſſe. Hepialos autẽ dicta eſt, pauloli. 2. c. 25. autore, παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, ὅπερ ἐστὶ θερμαίνειν, hoc eſt, quòd blandè, & leniter calefa-
Quartana. ciat. Quartana intermittens ab atra bile extra uaſa putreſcente naſcitur. Sic verò nominata eſt, quod duos in-
Quintana. tegros intermittat dies, & quarto quouis die reuertatur. Præter iam dictas febrium intermittentium ſpecies
Sextana ſunt etiam quintanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, & nonanæ,
Septimana. quarum Hippocrates lib. 1. Epidemiorum meminit: ita nominatæ, quòd quinto, ſexto, ſeptimo, & nono die-
Nonana. bus inuadãt, & reuertantur. Hæ rariſſimæ ſunt, adeò, vt Galenus lib. 1. Epid. Cõm. 3 disertè ſcribat, ſe inde uſq;
Peſtilentialis febris. ab ipſa adoleſcentia ſeptimanum, vel nonanum circuitum omnino non vidiſſe nec clarè, nec obſcurè: quintanos certè conſpexiſſe obſcuros, ſed nòn exquiſitè, aut apertè, vt quotidianos, tertianos, & quartanos. Ex putridarum genere eſt peſtilẽtialis febris, quæ ſic dicta eſt,

quòd a peſtilentis, ac uenenati aeris inſpiratione oriatur. Nam, ut lib i. de diffe. feb. cap. 5. atteſtatur Galenus, ambiens aer à putreſcibili euaporatione uitiatus, humores etiam corporis putreſcere facit. Cæterum peſtilentialis febris non ex ſimplici putredine naſcitur, ſed accedit etiam cauſa alia, quæ totam corporis ſubſtantiā, ſeu, ut Galenus aliàs appellare ſolet, temperamenti, totiusve ſubſtantiæ proprietatem, offendit, ac corrumpit. Quod certè confirmant ea, quæ lib. 2. de natura humana Com. 4 ſcribit Galenus, inquiens: Ἐλλιπῆ τὴν ἴασιν ἔγραψε τῶν κοινῶν νοσημάτων, ὅταν ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνηται. Πολλάκις μὲν γὰρ ἀναθυμιάσεις τινὲς ἐξ ἑλῶν, ἢ λιμνῶν, ἢ τελμάτων. ἔστι δ' ὅτε μόνη τῶν ὡρῶν ἡ κρᾶσις. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀναθυμιάσεων ἰδιότητι μᾶλλον ὅλης τῆς οὐσίας, οὐχ ἁπλῶς ποιότητι λυμαινομένων τοῖς σώμασιν, ὀρθῶς ἔγραψε τὴν θεραπείαν, εἰς διττοὺς ἀνάγων σκοπούς, ἀμειβήν τε τοῦ χωρίου, καὶ χρείαν ὀλίγης τῆς εἰσπνοῆς. ἐπὶ δὲ τῶν ἀπὸ ποιότητος βλαπτομένων, οὐ μόνον ἡ θεραπεία τῶν γεγονότων ἤδη νοσημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ προφυλακὴ τοῦ μηδ' ὅλως συστῆναι, διὰ τῶν ἐναντίων ἔσται ποιοτήτων: Morborum communiū imperfectam ſanationem ſcripſit, ubi ab ambiente aere naſcuntur. Frequēter.n exhalationes ex paludibus, aut ſtagnis, aut lacubus, aut eiuſmodi terra talium morborū cauſę fiunt. Accidit uerò interdū, ut ſola tēporū anni tēperatura cauſa ſit. Igitur in exhalationibus proprietate magis totius ſubſtantiæ, quam qualitate corpora lædētibus curationē rectè tradidit, in duos redigēs ſcopos, loci.ſ. mutationē, & exiguæ inſpirationis uſum. In iis autē, qui à qualitate offenduntur, non ſolū iā factorū morborum curatio, ſed & præuiſio ne omnino cōſiſtant, per contrarias qualitates fiet. E quibus ſanè uerbis palàm fit omnibus Galenū non obſcuris uerbis cōfiteri, exhalationes peſtilentes excitantes febres, proprietate totius ſubſtantiæ magis, quàm qualitate, ſeu intēperie corpora noſtra lædere. Quapropter ex aere quoq; maximè fiunt peſtilentes febres Quanquam.n contactu, mutuaq; hominū communitate, & uitæ ſocietate cōtaminent: prima tamē illorū origo, uisq; maxima, & ualidiſſima in aere, quē inſpiramus ineſt, illincq; proceſſit. Et certè uenenū aeris hauſtu nos feriēs, omniū præſentiſſimū eſt. & efficaciſſimum,

caciſſimum,nec humore,nec craſſiore materia tanquam
uehiculo indigens,ut in nos agat,& commigret: ſed te-
nuiſſimum,quum ſit,ſpiritum hauſtū celerrimè per pul
monem in cor uiſcus uitæ nobiliſſimum, & in arterias,
in omne denique corpus obrepit, primumque ſpiritus,
deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiam
labefactat. Quæ ſingula commemorauimus, primum,ut
inde intelligant ſe nihil noui afferre, qui peſtilentiales
febres hodie magno faſtu inter morbos totius ſubſtan-
tiæ collocant. Dein,ut non ſolum iis,quæ putredinē ſa-
nant,ſed & iis, quæ totius ſubſtantiæ proprietate cōtra
ria ſunt,febres peſtilentiales abigendas ſciremus. Poſtre
mò,ut in iis febribus per os,& nares ualida exciteretur ex
piratio,quæ & pulmones,parteſq; cordi uicinas uenena
to aere refertas,exinaniat,mox aer igni expurgatus,aut
odoratus inſpiretur. Sed ea de re alibi fortè plura profe
remus. Hæc aūt in præſentia de febribus,quæ putridorū
humorū duntaxat occaſione,citra partem aliquam labo
rantē,accendūtur dixiſſe ſatis ſit. Sunt enim aliæ febres
putridæ, quæ occaſione laborantium quarundam par-
Lipyria. tium,ac uiſcerum excitantur. Siquidem, quæ propter
phlegmonem internarum partium,ac uiſcerum excita-
tur febris,ut li.2.prognoſt.comm.4.autor eſt Galenus,
Græcis λειπυρία nominatur. In ea quidem,ut idem capi
te decimo libri de inæquali intēperie, teſtatur, intus, &
in ipſis uiſceribus calor ſentitur,in externis uerò parti-
bus uniuerſis frigus. Phlemones nanq; uehemens ca-
lor,inſtar cucurbitæ, ex uniuerſo corpore ſanguinem ad
ſe trahit,ideoq; iis,qui ita ſe habēt,uiſcera peruruntur,
extremæ autem partes, propter ſanguinis ad uiſcera ſe
Ardens perniciosa. recipientis defectum, frigeſcunt. Quæ uerò ex pulmo-
nis,uentriculi, aut iecoris eryſipelatibus naſcitur, eodē
Galeno,lib.2.de iudiciis c.7.atteſtante,propriè καῦσος
κακοήθης, ἢ κακοηθέςατος,hoc eſt,ardens pernicioſa, uel
pernicioſiſſima uocatur. Aetius febrem ex iecoris eryſi-
pelate ortam,typhodem appellauit:ſecus,atq; Galenus,
ut paulo pòſt clarius oſtēdemus. Eſt itaq; lipyrea genus
ad omnes,quæ ex uiſcerū phlegmone excitātur febres.
Quòd ſi uerò etiā huius generis recenſere uelis ſpecies,
eam,quæ ex capite naſcitur phreniticā,eā uerò,quæ ex
membrana

mẽbrana ſuccingẽte coſtas pleuriticã, ex pulmone peri-
pneumonicã, ex iecore iecorariã, & ita deinceps uocare
licebit. Inter putridas cõtinuas etiã numerantur febres, *Typhodes*
quæ Græcis τυφώδης, & ἠλώδης, id eſt, humida, nominan- *humidas.*
tur, nõ alia ſanè de cauſa, quã ꝙ perpetuo madore, ſudore
que corpus exoluat. Nã typhodes febres, ut ſeƈt.7.aph.
Cõm.43. & in libello aduerſus Lycũ autor eſt Galenus,
ſunt in quibus à prima ſtatim die ægri ſudant, ſudore ip
ſo, aut parũ, aut nihil iuuãte. Quod autẽ ab helode febre
typhodes nõ ſit diuerſa, aduerſus Cardanũ alibi copio-
sè mõſtrauimus. Cæterũ ex iam cõmemoratis putridis
febribus, aliæ ſunt typicæ, ſeu ordinatæ, aliæ uero erra-
bundæ, ſeu inordinatæ. Typicæ ſunt, in quibus acceſſio, *Typicæ.*
& remiſſio ſtatis accidunt uicibus. Erraticæ iam dictis
contrariæ ſunt. Neq; enim ſtatũ tẽpus, neq; ullũ acceſ- *Erraticæ*
ſionũ, & remiſſionũ ordinẽ ſeruãt. Quales ſunt, quæ ex
atra bile in quibuſdam partibus mota, in quibuſdã uero
immota manẽte, in aliis putreſcẽte, aut feruere incipiẽte
Galeno li.3. prognoſt. Com.29. autore, oriũtur. Tertium *Hectica.*
primariũ febriũ genus fit, quãdo in ſolidis humani cor-
poris partibus calor præter naturã accenditur, Græcisq;
& Latinis Hectica, ꝙ nimirũ habitũ totius corporis corri
piat, nominatur. Hæc profectò calido uaſi adſimilis eſt.
Vt.n. hoc aquã illi infuſam calefacit: ita quoq; hectica
ſolidis inhærens partibus, ac quaſi infixa, omnes corpo-
ris humores calefacit. Quod ſi febris illa ſic increuerit, *Mara-*
ut uniuerſum corpus, omnesq; ſolidas eiuſdẽ partes col *ſmus.*
liquet, atq; conſumat, maraſmus dicitur. Si id per ætatẽ
accidit, maraſmus ſenectutis uocatur. Hactenus ſimpli-
ciũ febriũ genera ſumma, qua potuimus, breuitate per
ſtrinximus. Reſtat igitur, ut cõpoſitas, ac miſtas pari bre
uitate percurramus. Bifariam uero cõpoſitæ febres con- *Compoſi-*
ſtituuntur. Primũ, quãdo tertiana, quotidiana, & quarta *tarum fe*
na, citra aliquã partẽ laborantẽ, inuicẽ cõmiſcẽtur. Secũ *brium ra*
do, quando febres ob partiũ phlegmonẽ accenſæ inter ſe *tio.*
miſcẽtur. in utraq; autẽ harũ differentiarũ, alterã rurſus
ſectionẽ fieri cõtingit. Quæ citra alicuius partis phlegmonẽ cõſiſtũt, febres dupliciter commiſcentur. Vel cum
cõplicantur, uel per ſe in totũ confunduntur. Priorẽ mi-
ſtionẽ Græci ἐπιπλοκὴν, Latini complicationem: alteram ἐπιπλο-
Ç 4 uero κὴν.

Compli-catio. Confuſio. Tertianæ et quotidianæ cõplicationes. Semitertiana.

uero κρᾶσιν Græci, confuſionẽ Latini nominant. Eſt autem ἐπιπλοκὴ, ſeu complicatio, quando horis diuerſis febres cõmiſtæ inuadũt. Cõfuſio, ubi eadẽ occurrunt hora, adeoq; ita inter ſe cõfunduntur, ut eas diſcernere non ſit facile. Porro tertianæ, & quotidianæ febris, quatuor ſunt cõplicationes. Vna, quãdo tertiana, & quotidiana intermittẽtes cõmiſcẽtur. Altera, cũ tertiana intermittẽs quotidianæ cõtinuæ cõiungitur. Atq; hæc peculari noĩe Græcis ἡμιτριταῖος, Latinis ſemitertiana uocatur, ꝙ ſcilicet tota eius natura dimidia parte tertianã, altera uero dimidia quotidianã cõtinuã habeat. Tertia complicatio, quando quotidiana intermittens, tertianæ continuæ permiſcetur. Quarta, ubi quotidiana, & tertiana continuæ miſcentur. Non ſolum uerò febres differentes ſpecie, ut quotidiana tertianæ, & huic quartana: aut etiã genere, ut intermittẽtes cũ cõtinuis miſcentur: ſed etiã febres eiuſdẽ tũ generis, tum ſpeciei cõplicantur, ut cõtinuæ cum continuis: intermittentes cũ intermittentibus: item tertiana cum alia tertiana, quartana cũ alia quartana, quemadmodum fuſius lib. 2. de diffe. febrium cap. 7. & 8. nec non lib. 2. de iudiciis Galenus docet, & nos in noſtris ſuper hos libros Cõmentariis oſtendimus. Vt autem febres, ita etiam laborantes partes miſtionem recipiunt, uel quia diuerſæ propriam ſingulæ febrem accendunt, ueluti lien, ſi ita accidat, & iecur: uel quia affectus, unde oriuntur, miſtus eſt, ut phlegmone eryſipelatoſa, aut eryſipelas phlegmonoſũ. Cum itaque multifariam componantur febres, in omnibus iis dignoſcendis miſtionibus medicũ exercitare oportet. Quod fiet, ſi primum omnium, idque accurata diligẽtia, ſimplicium febrium ſpecies perdiſcat. Nam niſi illas exquiſitè teneat, fieri non poteſt, ut unquã compoſitas probè aſſequatur. Atqui, cum compoſitarum cognitio ſit planè difficillima, adeo ut in iis rectè diſcernendis non raro etiã periti medici fallantur, operæ pretium erit, ut medicinæ ſtudioſi diligenter, quæ de febrium differentiis duobus in libris à Galeno ſcripta ſunt, perlegant. Qui etſi cognitu difficiles ſunt, tamen à nobis ita ſunt commentariis illuſtrati, ut ab omnibus ferè intelligi poſſint. Cæterum, ut ſtudioſorum memoriam iuuaremus, ſimplicium febrium genera ſequenti ſchemate complexi ſumus.

Febrium

Febriū ſimpliciū tria sūt prima genera. Vel .n. calor p̄ter naturā, accenditur in

- Spiritibus, & fit ἐφήμερα hoc eſt, diaria. Eſtq; duplex, ſcilicet,
  - Ephemera, ſeu Diaria ſimpliciter, & citra adiectionem dicta.
  - Diaria plurium dierum, alio noīe ſynochus non putrida uocata.
- Humorib. & fit putrida. Putreſcunt autem bifariam, uel.n.
  - Intra uaſa, idque bifariam, uel.n.
    - Omnes æqualiter putreſcunt, & fit Synochus putrida. Quę utiq; triplex eſt.
      - Acmaſtice.
      - Epacmaſtice.
      - Paracmaſtice.
    - Vnus duntaxat, & ſic erit σαῦοχες Græcis, continua Latinis dicta. Si enim putreſcit.
      - Bilis flaua, fit tertiana cōtinua, Græcis καῦσος, Latinis Ardens nominata.
      - Pituita, quotidiana continua.
      - Atra bilis, quartana continua.
  - Extra uaſa, & fit intermittēs. Si.n. putreſcit,
    - Flaua bilis, uel
      - Syncera, & pura fit tertiana exquiſita.
      - Pituitæ miſta, tertiana ſpuria.
    - Pituita, uel
      - Dulcis, quotidiana intermittens.
      - Vitrea, fit Epiala.
    - Atra, quartana intermittens.
- Solidis, & fit uel.
  - Hectica.
  - Maraſmus.

Vitiorum capitis breuis enarratio CAP. XI.

Alopecia. A'ΛΩΡΕΚΙ'Α Græcis uitium eſt capitis, in quo deciduus capillus areas efficit. Sic autem appellatum eſt, quod uulpi, quæ Græcis ἀλώπηξ dicitur, crebro accidat. Latini propria deſtituti nomenclatura cum Græci Alopeciam uocant, Barbari, ut frequentes alias, unius immutationē literæ, uocem deprauantes, alopiciam nominãt.

ophiaſis. Οφίασις Græcorum medicis uitium eſt, quod læſam capitis partem ſerpentis modo, quæ iiſdem ὄφις dicitur, glabram oſtendit. Latini haud ſecus, atque græci, ophiaſim appellant. Barbari medici Arabum doctrinam ſectãtes Tyriã nuncupant.

Tyria. Tyri enim uoce omnes ſerpentes, potiſſimum autem uiperas, intelligunt. Φαλάκρωμα, &

Caluitiũ. Φαλάκρωσις uitiũ eſt, in quo uniuerſi caluæ pili defluũt. Latinis caluities & caluitiũ dicitur.

Porrigo. Πιτυρίασις uitiũ eſt Græcis, ĩ quo tenues, ac furfuraceæ ſquamulæ ex capitis cute citra exulcerationẽ decidunt. Latinis Celſo potiſſimũ porrigo nominatur. Barbaram excolentes medicinam, furfures uocãt.

Furfures

Pediculatio. Φθειρίασις pediculorũ in capite acervatim facta procreatio eſt. Latinis pediculatio, & morbus pedicularis nuncupatur.

Achores Αχῶρες ulcuſcula ſunt capitis, tenuiſſimis foraminibus cutẽ perforãtia, è quibus glutinoſa excernitur ſanies. Plinius manãtia capitis ulcera appellat.

Tinea. Noſtræ ætatis medici, à tinearũ in veſtibus ſimilitudine, capitis tineas nominãt: ut enim hæ multo, eoq; tenui morſu, ac eroſione ueſtes perforãt, ſic etiã capitis cutẽ achores. Auicẽna Saphacum nũcupat. Pueros hoc malũ maxime exercet.

Fauus. Simile huic aſpectu, & figura vitiũ eſt, quod Græci κήριον, Latini fauum nominant, maiora tantum foramina habẽs, in quibus humor melli ſimilis continetur, perinde atq; in fauis apum, unde etiam nomẽ ſuum traxit.

Cephalalgia. Κεφαλαλγία capitis dolor eſt recẽs factus, haud diuturnus, & inueteratus, nõ curãdo, an per ſe accidat, aut alterius affectus ſymptoma, & comes ſit. Barbaram ſectãtes medicinã Sodam uocare Arabũ more ſolent.

Soda.

Cephalæa. Κεφαλαία uero diuturnus, & ægre cedẽs, ac cõtumax capitis dolor eſt.

Hemicrania. ἡμικρανία uitium eſt in dimidia capitis parte dolorẽ inferens, nunc dextra, nunc ſiniſtra ortum, quod futura per cranii longitudinem extenſa diſtinguitur.

guitur. Σκότωμα uitium eſt,in quo obtenebrationes, he-
betudineſq; oculis obuerſantur,& omnia circumagi,ac *Vertigo.*
rotati putantur. Latinis uertigio dicitur . Qui barbarã
colunt medicinam, deprauata uoce Scotomiã nominãt.
ἔγκαυσις uſtio eſt circa caput perſeuerans à ſole facta. *Vſtio ſo-*
Latinis uſtio ſolis appellari poteſt. Σειρίασις, Paulò *lis.*
lib.1.cap.13.autore,phlegmone eſt partium,quæ circa
cerebrum,& eius membranas ſunt: proinde à Phreni- *Siriaſis.*
tide nihil diſtare uidetur. φρενῖτις enim Galeno lib.2. *Phreni-*
de ſympto cauſis cap.11.teſte,cerebri,& eius membra- *tis.*
narum eſt phlegmone. Λήθαργος uitium eſt phrenitidi *Lethar-*
contrariũ,nẽpe marcor,& inexpugnabilis penè dormiẽ *gus.*
di neceſſitas. Latini nonnulli ueternum interpretãtur. *Veter-*
Lethargum autem ideò dixerunt,quòd eo correptis om *nus.*
nium rerum obliuio accidat,ut uerbis nulla ſuppedite-
tur materia. Quippe λήθη obliuio eſt Græcis, ἄργη uerò
captura, uel potius ἀργὴς, iners. Vt λήθαργος non ſit niſi
iners obliuio,aut nitiũ inducens obliuionem. Κάρος ui- *Caros.*
tium eſt,quod ſenſuum, uniuerſarumq; motionum pri-
uatio, ſpirandi tamen facultate illæſa permanente,con-
ſequitur. Arabibus Subeth appellatur. Κατοχὴ, καὶ κατά- *Detentio.*
ληψις eſt ſubita detentio,& occupatio tum mentis,tum
corporis ſenſu,ac motu priuati, ægro in ea corporis per
manente figura,in qua fuit correptus, ſiue ſederit, ſiue
iacuerit,ſiue clauſis,ſiue apertis oculis perſtiterit. La- *Congela-*
tini detentionem, ac deprehenſionem interpretantur. *tio.*
Iuniores,ac recentiores medici Congelationem uocãt, *Coma.*
propterea ꝙ hoc uitio laborãtes prorſus aquæ inſtar cõ
cretæ,ac congelatæ,ſit immobiles. Κῶμα non ſimpliciter
eſt longus ſomnus,Gal.li.3.Epid.Com.3.& ſect.3.aph.
Com.2.teſte,ſed is,à quo quis ægrè,& difficulter exci-
tatur. Latinis ſopor,aut grauis, & profundus ſomnus
dici poteſt. Cæterum coma ſimpliciter, & ſine adiectio-
ne,uel etiã cũ adiectione illa ὑπνῶδες κῶμα,eodem Gal. *Coma*
lib.3 Epid.Comm.1.autore,eſt uitiũ, in quo ægri uigi- *ſimplici-*
lare nequeunt, nec apertos habent oculos, ſed cõniuen *ter.*
tes,altoq; ſomno detinentur. Cum hac uerò adiectione *Somni-*
ἀγρυπνὸν κῶμα eodem Galen.li.3.Epid. Comm 3.teſte, *ferum.*
malum eſt,in quo ægri apertis oculis uigilare non ua- *Vigi-*
lent, ſed conniuent ſpe ſomni conciliandi, & uigiles *lans.*
tamen

tamen manét. Latinis uigilans ſopor interpretatur.
Εφιάλ-της. Εφιάλτης vitium eſt,ubi aliquis noctu ſe grandi mole op
primi,inuadiq́; ab alio credit. A Themiſone πνιγαλίων,a
Incubus. ſuffocando nuncupatum eſt,quod in eo malo ægrotãtes
ſuffocari uidentur. Latini incubum, & incubonem ap-
Epilep-ſia. pellant. Επιληψία nihil aliud eſt, li. 3. de laborantibus
locis ca.5. autor eſt Galenus,quam uniuerſarum corpo-
ris partium,non quidem perpetua, ſed quæ ex temporũ
ſit interuallis,cum mentis,& ſenſuum læſione, conuul-
ſio. Hoc uerò nomen huic uitio a Græcis eſt inditum,
quòd ſenſum capitis,atque mentem pariter apprehen-
Morbus comitia-lis. dat. Latini morbum comitialem appellant,quòd in co-
mitiis,ut in aliis etiam concionibus,& hominum cœti-
bus, eo correpti maximè infeſtabantur: frequenterque
detegebantur,quodq́ue eo,quo quis concidiſſet, die co-
ſacer. mitia interrumpebantur. Alio nomine ſacer nuncupa-
tur morbus,propter ſuam magnitudinem,& grauitaté,
quandoquidem eo correptus homo ſubito concidat. Si
quidem Græcis familiare eſt,ut ἱερὸν,hoc eſt,ſacrum,pro
Magnus. magno uſurpent, ut dum ſacrum os, & ſacrum piſcem,
6. Epid. ſectio. 6. aphor. 9. pro magno oſſe, & magno piſce efferunt. Et Virgilius
imitatione Græca: ſacram auri famem,pro magna dixit.
Atque hinc eſt,quòd Hippocrates in Epidemiis μεγάλην
Hercu-leus. νόσον, id eſt, magnum morbum nominet. Dicitur etiam
Herculeus, uel quòd Herculi familiaris fuit: uel quòd
Cadu-cus. Herculis inſtar immenſus, & magnus ſit. Idem cadu-
cus,à crebro lapſu,& caſu uocatur. Lunaticus quoque à
Lunati-cus. nonnullis appellatur,uel quòd Lunæ circumactionem ſe
quatur: uel quòd eũ,qui interlunio natus eſt, hoc malo
Puerilis. ferè affici compertum ſit. Puerilem denique,& infanti
Infanti-lis. lem nuncupant,quòd tenerã præcipuè ætatem infeſtet
& pueris,quo ad pubertatem accedant, peculiaris ſit.
Apople-xia. Αποπληξία uitium eſt,ubi laborante communi neruo
rum principio, ſubitò omnes corporis particulæ mo-
tum ſimul,& ſenſum amittunt. Aut eſt priuatio ſenſus,
& motus in uniuerſo corpore, cum functionum è uo-
Attoni-tus mor-bus. luntati imperio prodeuntium læſione ſubitò ſuperue-
niens. Latini attonitum uocant morbum. Παράλυσις,
& πάρεσις,eſt malum, ubi alterum duntaxat latus, aut
Paralyſis dextrum,aut ſiniſtrum,ſenſum ſimul, & motum amit-
tit

tit. Alio certè, & nomine, & propriè quidem, ἡμιπληγία, & παραπληγία, Hippocrati, & aliis Græcis dicitur. Nam ſic tantum appellatur, Galeno libro 4. uictus acut. morbo. commen. 23. teſte, reſolutio, quæ apoplexiam ſequitur. Cæterum παράλυσις non rarò generatim pro omni reſolutione, & ex quacunque occaſione facta ſumitur. Sic membrorum reſolutio ex colico dolore paralyſis nominatur. Σπασμὸς, uitium eſt, in quo nerui, atque muſculi præter uoluntatem conuelluntur, inque eum ueniunt affectum, quem in motibus ſecundum arbitrium factis aſſumpſerunt. Vel, vt libro 2. de ſympto. cauſis, cap. 2. definit Galenus, malum eſt, quod neruos, muſculosque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem ſeruarent habitum, ducebantur. Latini conuulſionem uocant. Eius autem tres ſunt ſpecies, ſeu differentiæ. Vna Græcis τέτανος Latinis nõnullis interpretibus ſimpliciter diſtenſio, uel cum adiectione diſtenſio erecta, Cornelio Celſo rigor dicitur. Hæc accidit, ubi ceruix vnàcum reliquo corpore immobilis manet, & in neutram partem inflectitur, ſed iuxta in utranq; partẽ recta intenditur. Altera ἐμπροσθότονος Græcis, diſtenſio ad anteriora Latinis nominatur. Fit, ubi caput, ceruix, & reliquum corpus in pectus, & anteriora conuellitur. Tertia ὀπισθότονος Græcis, diſtenſio ad poſteriora Latinis appellatur. Accidit, quandoca put, & ceruix in dorſum, & ſcapulas contrahitur, Μανία uitium eſt, quod Latinis inſania, & furor vocatur. Hoc enim correpti ferarum modo reddũtur effrenes, ac furere conſueuerunt, ita ſanè, ut non rarò eos, qui imprudentius illis occurrunt, aut cum iis verſantur, malè tractẽt. A phrenitide diſtat, vtpote cui adiuncta ſit febris, cum mania citra febrem conſiſtat. Μελαγχολία Græcis eſt mentis alienatio, deſipientiaue ſine febre, ex melancholico humore cerebrum occupante, ac temperaturam immut. nec orta Παραφροσύνη uerò iiſdem delirium appellatur, quòd propter conſenſum cerebri, uaporibus nimirum acribus ſurſum elatis, accidit. Λυκανθρωπία uitium eſt, quo correpti ſeſe in lupos eſſe conuerſos imaginantur. Proinde noctu egreſſi domo, lupos per omnia imitantur, & donec dies illuceſcat circa defunctorum monumenta

ἡμιπληγία. παραπληγία. Conuulſio. Tetanos. Emproſthotonos Opiſthotonos. Mania. Melancholia. Paraphroſyne. Lycanthropia.

numera uagantur. Quocirca minimè fabuloſum uideri debet, quod Plinius lib.8.cap.22.homines in lupos mutati tradidit. Eſt prætereà furor ex amore natus, qui Græcis ἐρωτικός nominatur. Quo ferè omnes per adoleſcentiam correpti iuuenculas depereunt. Furor autem, quem Muſæ, & literarum ſtudia pariũt, qui tamẽ hodie apud Germanos noſtros rarus admodũ eſt, προτρεπτικὸς Græcis nuncupatur. Τρόμος uitiũ Græcorum medicis ex duobus perficiuntur motibus. uno quidẽ, dũ cogitur membrum ob morbũm, & grauitatem ad inferiora repere: altero dum ſurſum à facultate fertur. Latinis tremor nuncupatur. Κατάῤῥοος, & κατάῤῥους contractè Græcis malum dicitur, ubi ex capite humor ad os, & fauces Galeno lib.3.de ſympto.cauſis cap.11.autore, defertur. Latini deſtillationem nominant. Κόρυζα uerò uitiũ eſt, in quo humor ad nares decumbit. Latinis grauedo uocatur. Βράγχος malum eſt, ubi ad guttur humor deſtillat. Latinis raucitas, nonnullis raucedo appellatur.

Eroticus error. Protrepticus. Tremor. Catarrhus. Deſtillatio. Grauedo. Raucitas

Vitiorum oculi ſuccincta explicatio. CAP. XII.

QVAE in oculis naſcuntur uitia, uel ad totum oculum, uel ad eius duntaxat partes pertinent. Quæ ad totũ oculũ ſpectant, hæc ſunt. Ατροφία uitium eſt, quod totum oculum minorem, depreſſioremque reddit. Celſus, imminutum oculum lib.6. uocat. Auicennæ interpres fen.3.canonis tertii profunditatem oculi appellat. Ἐκπίεσμὸς contrariũ eſt priori malum. Siquidem in eo ſic exprimuntur oculi, ut exerti perſeuerent. Interpres Auicennæ exitum oculi, nominat. Latinè expreſſio oculi nuncupari poſſet. Στραβισμὸς conuulſorius eſt muſculorum oculum mouentium affectus, per quem aut ſurſum, aut deorſum, aut in obliquum torquentur oculi. Diſtortio oculi, uel obliquus aſpectus dici poſſet. Auicennæ interpreti Straboſitas nuncupatur. Qui hoc uitio laborant, Strabones Latinis uocantur. Μυωπίασις ἢ μυωπία, malum eſt, quo fit, ut ab ineunte ætate puſilla quidem prope uideantur, remota uero etiã ſi magna ſunt, non item. Hoc correpti uitio luſcioſi Latinis dicuntur. Νυκταλωπία uitium eſt, quo quis interdiu quidem uidet, ſole autem occidente obſcurius, noctu

Oculi totius uitia. Atrophia. Ecpieſmos. Strabiſmus. Strabones. Myopiaſis. Luſcioſi. Nyctalopia.

ctu uerò penitus nihil. Latinis nocturna cæcitudo nũcupatur. Eo autem laborãtes malo, Nuſcitioſi nominãtur. Αμβλυωπία eſt uiſus obſcuritas, Latinis hebetudo appellatur. fit, ubi ſpiritus craſſeſcũt, el tunicæ dẽſantur, uel oculorũ humores lentiores fiunt. Επιφορά, eſt omniũ humorũ ad oculos impetuoſior fluxus. Celſus pituitæ curſum, ſeu impetũ, uulgus autẽ medicorũ lachrymã uocãt. Ρῆξις eſt ruptura ab ictu, uel alia quapiam cauſa in alto ſubinde integras mẽbranas diuidens, ut etiã humores, quibus uidendi facultas adminiſtratur, effundat. Παράλυσις, eſt ubi obliquæ motiones, & quæ ſurſum, ac deorſum fiunt, expediri non poſſunt. Latinis oculi reſolutio nuncupatur. Atq; hactenus uitia ad uniuerſum pertinentia oculum percenſuimus. Nunc reliquum eſt, ut de iis malis, quæ oculi mẽbranis, tunicisve accidũt, diſſeramus, exorſi ab iis, quæ in adnata fiunt. Τάραξις eſt humiditas oculi cum rubore, & calore prærer naturam, non ex corpore, ſed forinſecus adueniente cauſa aliqua, fumo uerbi gratia, puluere, aut oleo oborta: Latinis per turbatio oculi, Auicẽnæ interpreti conturbatio, & uacillatio, itẽ opthalmia leuis, uel nõ uera dicitur. Οφθαλμία mẽbranæ, tunicæ ue adnatæ phlegmone eſt, quæ Latinis lippitudo, Auicennæ uerò interpreti ophthalmia uera appellatur. Χήμωσις eſt, ubi utraq; palpebra ex uehementi phlegmone diſtorquetur, ut uix oculos operiãt, & albũ oculi nigro ſublimius fit, & rubrũ, ac multã nigri partem occupat. Auicẽna Alguardenegi uocat. Πτερύγιον neruoſa eſt adnatæ membranæ eminẽtia, quæ ab angulo maiore quidẽ orta, uſq; ad coronã, ſeu irim oculi progreditur. Vbi uerò augeſcit, pupillã etiam obtegit. Celſus ĩ ſeptimo unguẽ appellat, Barbarã excolẽtes medicinã ungulã nominãt. Quæ autẽ in cornea tunica fiũt mala hæc ſunt: Φλύκταιναι priuatim exigua ſunt puſtulæ, ueluti quædam bullæ ſupra corneã eminentes, quales iis potiſſimum accidũt, qui exanthematis laborant. Sic dictæ ἀπὸ τῦ φλύειν, hoc eſt, ab ebullitione, & feruore, quem in oculi tunica excitant. Celſus puſtulas, Auicennæ interpres veſicas uocat. Βόθριον cauum, anguſtum, purumq; in cornea natum ulcus eſt. Latini interpretes foſſulam Auiceanæ interpres annulum nuncupat. Κοίλωμα Latiins

Nuſcitioſi.
Amblyopia.
Epiphora.
Rexis.
Reſolutio oculi.
Adnatæ tunicæ uitia.
Taraxis.
Perturbatio oculi.
Ophtalmia.
Chemoſis.
Peterygion.
Vngula.
Corneæ uitia.
Flyctænæ.
Bothrion.
Foſſula.
Coeloma

tinis eſt buthrio ulcus,ſed minus altũ. Cauitas interpre
Argema tibus Latinis dicitur. ἄργεμα,καὶ ἄργεμον, ulcus eſt quod
ĩ iridis circulo naſcitur, undiquaque illum occupans,ſic
ut circa exteriorem iridis partem rubicundum,circa ue-
Epicau- ro interiorem album appareat. Επίκαυμα ulcus eſt ſor-
ma. didum,impurum,& cruſtoſum,Latinis inuſtio uocari poſ
Achlys. ſet.Interpres Auicennæ aduſtiuũ nominauit.Αχλὺς ulcus
eſt ſuperficiarium in nigro oculi apparens cæruleum,ca-
liginoſo aeri ſimile, nigri maximã partem occupans.
Nephe- Caligo Latinis appellatur. Νεφέλιον eiuſdem generis ul
lion. cus eſt,ſed caligine profundius, & anguſtius, colore can
Nubecu dicans.Latinis nubecula uocatur.Πύωσις & ὑπόπυος eſt,
la. ubi pus ſub cornea nunc altius,nunc in ſumma ſuperficie
Pyoſis. coaceruatur,humani unguis ſpecie,Atque hinc eſt, quo,
Carcino- idem uitium Græcis ὄνυξ etiam appelletur Auicennæ in-
ma. terpres ſaniem in ſiphac nominat. Καρκίνωμα priuatim
malum eſt corneæ tunicæ, immenſum dolorem,& rubo-
rem, punctoriumque cruciatum ad tempora uſque pro-
tenſum excitãs. Latinis cancer corneæ nuncupatur. Et
Vueæ ui hæc corneæ ſunt uitia. In uuea uocata tunica hæc
tia. eueniunt mala.Πρόπτωσις uueæ eſt procidentia, ab ero-
Propto- ſione, ruptionèue corneæ accidens. Hæc,ſi exigua adhuc
ſis. fuerit,ut muſcæ capitis formam præ ſe ferat,Μυοκέφαλον
Myoce- Græcis nuncupatur. Auicennæ interpreti formicalis ru-
phalon. ptura dicitur. Vbi uero amplius,& eouſque ſuccreuerit,
Staphy- ut acinũ uuæ repræſentet, Græcis σταφύλωμα appellatur.
loma. Sunt qui uuationem dici poſſe putant. Auicennæ inter-
preti uuea nominatur.Si autem ſic augetur, ut extra pal
Μῆλον. pebras emineat,μῆλον Græcis,Auicennæ interpreti cla-
ualis ruptio uocatur. Vbi uero obducta cicatrice obdu-
Clauius. rueris,& occalluerit,Græcis ἧλος,Latinis clauus, Auicẽ
næ interpreti claualis ruptio,dicitur. Foraminis uueæ,
Pupillæ quod Latinis pupilla nominatur,hæc uitia sũt,Μυδρία
uitia. σις uitiũ eſt,ĩ quo pupilla colore quidẽ nihil euariat, ſed
Mydria multo quam cõſueuit latior ſit,adeo ut interdũ iridis cir
ſis. culo appropinquet. Latinis pupillæ dilatatio, & effuſio,
Phthiſis. Auicennæ Alintiſar nũcupatur.φθίσις priuatim cõtrariũ
priori malũ eſt. In eo enim pupilla anguſtior, obſcurior,
rugoſiorq; fit. Latinis tabes,&imminutio pupillæ,ĩterpre
ti Auicẽnæ cõſtrictio pupille dicitur. ὑπόχυσις,& ὑπόχυμα
eſt

eſt vbi humor lẽtus, & glaciei modo inter corneã, & cry
ſtallinum concretus circa pupillam ſubit. Latinis ſuffu- *ſuffuſio.*
ſio, Auicennæ interpreti aqua, uulgo medicorum cata-
racta uocatur, Γλαύκωμα, eſt cryſtallini humoris uitiũ, *Glauco-*
in quo is ex humiditate in glaucum colorem mutatur. *ma.*
Angulorum oculi hæc ſunt mala. Αἰγίλωψ, eſt abſceſſus *Angulo*
inter maiorem oculi angulum, & naſum factus, qui ru- *rum ocu*
ptus ſi negligatur, in fiſtulam ad os uſq; progredientem *li uitia.*
abit, Noſtri fiſtulam lachrymalium angulorum appel- *Aegi-*
lant. Αγχίλωψ idem eſt abſceſſus, ſed priuſquam diſtru- *lops.*
ptus in ulcus abit. Vtrũque Auicenna Garab nominat. *Anchi-*
Εγκανθὶς, eſt naturalis circa maiorem oculi angulum ca *lops.*
runculæ ſupra iuſtum modum excreſcentia. Auicennæ *Enchan-*
interpres additionem carnis lachrymaliũ uocat. Ροίας, *tis.*
uel potius ῥύας eiuſdem carunculæ imminutio, & decre *Rhœas.*
mentum eſt. Auicennæ interpreti diminuta carnis la- *Epiny-*
chrymalium dicitur. Επινυκτὶς, Plinio lib. 20. cap. 6. au *ctis.*
tore, ulcus eſt aciem hebetans, & in oculi angulo perpe *Palpe-*
tuò emanans humor. Palpebrarum uitia ſunt huiuſmo- *brarum*
di. Εφύσημα palpebræ laxus eſt tumor, & dolore uacãs, *uitia.*
atque adeò œdematodes, Latini palpebræ inflationẽ no *Ephyſe-*
minant. Qua certè appellatione Auicennæ quoq; inter- *ma.*
pres uſus eſt. Σκληροφθαλμία durities eſt, & difficilis cum *Sclero-*
dolore, ac rubore, citra humiditatẽ oculi, & palpebrarũ, *phthal-*
motus. Auicẽnæ Creſſe appellatur. Ξηροφθαλμία eſt pru- *mia.*
riginoſus ſine fluore palpebrarũ affectus. Latinis nõnul *xeroph-*
lis ĩterpretibus ariditas, ſiccitasve oculi, & palpebrarũ: *thalmia.*
aliis, & quidẽ rectius, arida lippitudo. Ψωροφθαλμία pru *Pſoroph*
riginoſa palpebrarũ ſcabies eſt. Auicẽnæ ĩterpres ſcabiẽ, *thalmia.*
& pruritũ uocat. Πτίλλωσις craſſities eſt palpebrarũ cal *Ptilloſis.*
loſa, rubicũda, quibus ſæpe etiã pilorũ accidit defluuiũ. *Ectro-*
Auicẽnæ Silac nũcupatur. Εκτρόπιον palpebræ eſt inuer- *pion.*
ſio propter cicatricẽ, aut carnis excreſcentiã nata. Auicẽ *Ancylo-*
næ interpres inuerſationẽ palpebræ noĩat. Αγκύλωσις, & *blepha-*
ἀγκυλοβλέφαρον uitiũ eſt, in quo palpebræ cũ albo, uel ni *ron.*
gro, uel inter ſe ita coaleſcũt, ut aperiri oculus nõ poſſit.
Latinis ĩterpretib. agglutinatio, uel coalitus palpebrarũ
dicitur. Auicẽnæ interpreti, inuiſcatio palpebrarũ. Λα- *Lagoph*
γωφθαλμοὶ ſunt, qui ſursũ retracta palpebra, oculis aper *thalmi*
tis perinde, atq; lepores dormiũt. Interpres Auicẽnæ lè-

Trachoma. porinos ocu'os appellat. Τράχωμα interna eſt palpebrarum ſcabrities, & aſperitas. Celſo aſpritudo palpebrarũ dicitur. Eius duæ ſunt ſpecies. Nã vbi ſic augetur, & intẽditur, vt veluti inciſuras habeat, *Syco ſis.* σύκωσις Græcis, quòd ſcilicet granorum ficus ſimilitudinẽ refert, nuncupatur. Latini ficoſam palpebrã vocant. Vbi verò inueterata iã in callum abierit, Græcis *Tyloſis.* τύλωσις, Latinis calloſa palpebra appellatur. *Hydatis.* Ὑδάτις, pinguis quædam ſuperioris palpebræ ſubſtãtia eſt, pondere ſuo ſic grauãs, vt vix attollere oculũ ſinat, eoq; aſſiduas fluxiones excitat, palpebræq; in hoc vitio aquã inter cutẽ repræſentãt. Hinc à quibuſdã interpretibus Latinis palpebrarũ aquoſitas dicitur. Auicẽna Alſarna nominat. *Chalazion.* Χαλάζιον rotundum, & translucidũ, huc atq; illuc mobile in palpebris eſt tuberculũ. Latin. Grãdo vocatur. *Crithe.* Κρίθη, abſceſſus eſt exiguus, & oblongus iuxta palpebræ ciliũ, marginẽve ortus, Latinis hordeolũ nuncupatur, quòd ſcilicet forma grano hordei ſimilis ſit Græcis alio nomine *Poſthia.* ποσθία, quòd præputio, quod iiſdẽ πόσθη dicitur, ſimilis ſi, tappellatur. *Phthiriaſis.* Φθειρίασις priuatim eſt, quando palpebrarũ pilos exigui pediculi infeſtãt. Pediculationẽ palpebrarũ nonnulli vocant *Trichiaſis.* Τριχίασις eſt, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris enaſcũtur. *Madaroſis.* Μαδάρωσις, καὶ *Milphoſis.* μίλφωσις pilorũ palpebræ eſt defluuiũ. Latinis glabrities palpebrarum. Auicẽnæ interpreti caſus capillorũ nominatur. *Diſtichiaſis.* Διστιχίασις eſt, vbi ſub naturali pilorũ palpebræ ordine, alius ſuc creſcit ordo. Latinis prauitas, aut turbatio ordinis dici poſſet. Auicẽnæ interpres additos pilos vocat. *Phalangoſis.* Φαλάγγωσις vitiũ eſt, in quo pilorũ duplex, triplexq; acies, vel in ſuperiore, vel inferiore palpebra prouenit. Hoc euenit, quando ciliũ introſpectat, pilorũ acie ſimul cũ eo inuerſa. Phalãgoſis etiã interdũ dicitur in palpebris relaxatis, vbi naturales pili bulbũ oculi compungũt. *Lithiaſis.* Λιθίασις eſt, vbi in palpebris gignũtur candicantia quædã, & aſpera, lapidis inſtar oculũ prementia. *Hippos.* Ἵππος, vitium exiſtit ab ortu ipſo naſcens, propter quod inſtabiles ſemper ſunt palpebræ. *Nerui uiſorii uitia.* Nerui viſorii vitia hæc ſunt. *Amauroſis.* Ἀμαύρωσις nerui viſorii obſtructio eſt, in qua omnimoda, vel maxima ex parte viſus interceptio, abſq; vlla manifeſta cauſa circa oculũ apparente accidit. Pura. n. & incolumis vndiq; pupilla

la conſpicitur. Latinis obfuſcatio, aut obſcuritas viſus
appellari poteſt. Απόῤῥηξις eſt, quando meatus à cerebro
in oculum deſcendens ex ictu capitis, vel caſu ex alto di
ſruptus eſt. παρέμπτωσις eſt, vbi in meatum, qui in ocu
lum videndi facultatē defert, humor aliquis aperto, vel
rupto vaſe incidit, eundemq; obturat. Latine forte coin
cidentia dici poſſet. σύμπτωσις eſt, quãdo meatus ille ex
tabe, vel imbecillitate arctior fit, ac concidit. Latinis Cō
cidentia fortè nō ineptè nominaretur. Adnatam, & cor-
neā ſimul hæc infeſtāt vitia. ὑπόσφαγμα, et ὑπόπυον ma
lum eſt, in quo propter ictum quendam fractis, aut con-
tuſis vaſis, intra tunicas oculorum ſanguis coaceruatur,
& in extima oculi parte veluti ſanguinis puncta appa-
rent Latinis ſuggillatio, & ſuggillata, recentioribus ma
cula oculi, Auicennæ Altarfati vocatur. Οὐλαὶ, hoc eſt,
cicatrices oculi ſunt duplices. Nā quæ in ſumma oculi
conſiſtunt ſuperficie, Græcis νεφέλια, Latinis albugines
tenues dici poſſent. Auicennæ interpreti ſimpliciter ne-
bulæ nuncupantur. Quæ altius radices agunt, Græcis
λευκώματα, Latinis albugines craſſæ appelllantur. Inter
pres Auicennæ albugines ſimpliciter nominauit.

Aporrexis. Paremptoſis. Symptoſis. Adnatæ, & corneæ ſimul uitia. Hypoſphagma. Sugillatio. Cicatrices. Nephelia. Leucomata.

Vitiorum auris breuis enarratio. CAP. XIII.

Ωταλγία aurium in vniuerſum dolor eſt, qui vel ex
phlegmone, vel ulcere, vel abſceſſu, vel alia quadam oc-
caſione fit. Δυσηκοΐα, & βαρυκοΐα eſt difficilis aditus. ἦχος
& συριγμὸς græcis aurium ſonitū ſignificat, qui recētio
ribus tinnitus nuncuparur. Κώφωσις, vitium eſt, in quo
æger non ſolum grauius, ſed prorſus nihil audit, Lati-
nis ſurditas dicitur. σκωληκῶντα ὦτα græci vocant au-
res vermiculantes: Fit enim in auribus tam tetrum ma
lum, vt haud ſecus, quàm ex corrupto cadauere illic pro
deuntes vermes uidere liceat. παρωτίς, phlegmone eſt,
quæ in glandulis prope aures conſtitutis accidit, Φῦμα,
ſunt prominentes, & oblongæ in glandulis eminentiæ,
vt alibi fuſius mōſtruauimus. Κυψελὶς, & κυψέλη ſordes
aurium, quæ grauiorem auditum reddit. Has quidem
aurium ſordes Latini marmorata nominant, iuniores
Cerumina. Θλάσις priuatim contuſio, & compreſſio fora
minum, quæ in auribus ſunt, appellatur.

Othalgia. Barycoia. Syrigmus. Surditas. Vermiculantes aures. Parotis. Pherea. Cypſelis. Marmorata. Cerumina. Thlaſis.

D 2 Vitio

Vitiorum narium explicatio. CAP. XIIII.

Ozæna. Ὀζαίνα ulcus eſt narium profundum, ac putridum, ex quo ingratus, & fœtidus exhalat odor. Sic uerò à graueolentia, & fœtore dicta eſt. πολύπους, tumor eſt præ-
polypus. ter naturam in naribus ortus; polypodis carni ſubſtantiæ proprietate aſſimilis. σάρκωμα, eſt carnis præter na-
Sarcoma. turam in naribus incrementum. Μύξα, humor è naribus fluens. Latinis mucus, & pituita narium appellatur.
Mucus. Αἱμοῤῥαγία ſimpliciter & citra alicuius partis adiectio-
Hæmorrhagia. nem poſita uox, ſanguinis ex naribus profluuium ſignificat. Aliàs enim ferè ſemper cum partium, unde ſanguis promanat, nomenclaturis cohærit.

Vitiorum faciei explicatio. CAP. XV.

Ephelis. Ἐφηλὶς, eſt aſpredo, & nigrities in facie, ex ardore ſolis pronata. Φάκος, macula eſt faciei nigra, lentis ſimili-
Lentigo. tudinem obtinens. Latinis lentigo nuncupatur. Ἴονθος tumor in facie paruus, & durus. Ita quidem dictus quòd inſtar ἰόνθου, ideſt, fimi, faciem conſpurcet, ac fœdet. La-
Varus. tinis uarus nominatur.

Vitiorum dentium explicatio. CAP. XVI.

Odontalgia. Ὀδονταλγία, omnem dentium dolorem Græcis denotat. Ὀδαξισμὸς, eſt pruritus is, qui conceptis iam intra
Odaxiſmus. gingiuas dentibus, & erumpere feſtinantibus ſentitur, quo ſolent infantes relatis ad os digitis identidem eos
Odontophya. mordere, & ipſi gingiuas ſuas confricare. Ὀδοντοφυΐα puerorum eſt dentitio, ubi ſcilicet iam è gingiuis pro-
Hæmodia. rumpunt dentes. Αἱμωδία, ſtupor eſt dentium, malum ſanè quotidianum, in quo acerbitate, aut aciditate cibi alicuius, præſertim nondum maturi pomi, ſtupent dentes, nec alios cibos ſine dolore commanducare, ac conterere poſſunt. Παρουλὶς, eſt phlegmone, Aetio lib. 8. ca.
Parulis. 24. autore, partis alicuius gingiuarum, quæ non ſoluta
Epulis. ſuppurat. Ἐπουλὶς eſt carnis excreſcentia à phlegmone iuxta intimum molarem dentem facta.

Vitiorum oris expoſitio. Cap. x v i.

Βάτραχος tumor eſt phlegmonodes ſub lingua conſi ſtentes, pueris potiſſimum accidens. Ranulam hodie faciens medicinam uocant. ἄφθαι ulcera ſunt oris nõ adeo profunda, ſed in eius ſuperficie cõnſiſtentia, igneæ caliditatis quippiã obtinentia. Barbaram excolentes medicinam, Aleolam appellant. Παρίσθμια Græcis, tonſillæ Latinis, Galeno ſect. 3. Aphor. Comm. 26. te ſte, tumores, ac phlegmones ſunt iuxta iſthmum loco rum. Iſthmus autẽ, Galeno ibidem atteſtante, pars eſt, quæ os, & guttur interiacet. Sic uerò per metaphoram nominatus eſt ab iis, qui propriè iſthmi dicuntur, ac ter ræ inter duo maria ſitæ anguſti quidam tranſitus ſunt. Αντιάδες glandularum, quæ in fine oris utrinque linguæ appoſitæ ſunt, e deflexu ex capite nati tumores, ac phle gmones exiſtunt. Vt inter pariſthmia, & antiades ſit dif ferentia, quam diſertè Galen. lib. 3. de ſympt. cauſis, ca. 11. iis explicat uerbis: Si in glandulis, inquit, quæ in fine oris utrinq; ſibiinuicem apponuntur, fluxio deriuatur, „ ἀντιάδας efficit. Si uerò in partes illis adiacentes, παρίσθμια. ςαφυλὴ, Galeno lib. 6. de comp. medi. local. cap. 3. „ teſte. non columellam, neque eiuſdem phlegmonem, ut nonnulli putant, ſignificat, ſed quoddam illius uitiũ, in quo tota columella laxata, extrema ſui parte maior eſt, & liuida, ſuperna uerò tenuis, ut ſimilitudinem fructus uuæ, unde nomen accepit, præ ſe ferat, Latini uuã uocãt, συνάγχη, & κυνάγχη Græcis, propriè loquẽdo, nõ eſt niſi phlegmone, quæ in faucibus, uel gutture fit. Ita uerò di cta eſt, ἀπὸ τοῦ συνάγχειν, id eſt, ſuffocãdo, quòd exitioſũ & acutiſsimũ maium ſit, ſtrangulatu præſentaneũ uitæ diſcrimen inferens. Latinis angina, barbara ſectantibus medicinam Squinantia nominatur. Hippocrates tamẽ, & alii quidam ueterũ medicorũ omnia uitia, quæ in iam di ctis locis accidunt, & quæ ſpirãdi comitatur difficultas, anginæ nomine complexi ſunt. Cæterum, anginæ qua tuor ſunt differentiæ. Vna, quum fauces phlegmone affi ciũtur. Altera, ubi neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neque etiam extremarũ partium ulla phlegmone labo-

Ranula. Aphthæ Aleola. Pariſthmia. Tõſillæ. Iſthmus. Antiades. Staphyla. Synanche. Angina. Anginæ quatuor differentiæ.

rare uidetur, æger tamen ſuffocationis periculũ in gutture ſentit. Tertia, quando gutturis partes cum internæ, tum externæ iuxtà plegmone infeſtantur. Quarta, ubi ad anteriorem ceruicis regionem uertebræ luxantur, indeq́, cauus apparet locus, ac dolorem quum extra tangitur, ſentit. Ex recentioribus græcis Paulus Aegineta inter ſynanchen, & cynanchen, item paraſynanchen, & paracynanchen diſcrimen facit, quod alibi etiam indicauimus. Verum Galenus lib. 4. de laboranti bus locis, cap. 5. & lib. 3. prog. Comm. 20. hanc differentiam, ut ineptam ridet, atque cõuellit. Et qui anatomes periti ſunt, facilè animaduertent hoc diſcrimen temere eſſe excogitatum. Κυνικὸς σπασμὸς, oris reſolutio eſt, quam in vtramlibet partẽ faciei deprauatio ſequitur. Noſtri ſeculi medici torturam oris appellant, quòd ſcilicet in hoc malo os cum quodam motu peruertatur. Αγκυλόγλωσσον, vitium eſt, quod interdum in uterò adhuc materne degentibus accidit, membranis nimirum linguam continentibus, durioribus, & breuioribus ſtatim à prima origine factis. Interdum ex acquiſito, ob quampiam cicatricem duriorem ſub ipſa ex vlcere contractam. Qui hoc malo infeſtantur, tardè ſermonem explicare incipiunt. Τραυλότης, Latinis blæſitas dici poteſt. Qui hoc uitio laborant, τραυλοὶ græcis, Blæſi Latinis dicuntur. Sunt verò, qui certam aliquam literam exprimere nequeũt. Ψέλλοι verò ſunt, qui pronunciandc, literam, vel ſyllabam prætermittunt. Latinis balbi uocantur. Καθάρρους vide ca. 11. huius ſectionis.

Canina conuulſio. Tortura oris. Ancyloglosſon. Blæſitas. Blæſi. Balbi.

Vitiorum thoracis enarratio. CAP. XVII.

Ασθμα, uitium eſt, in quo ægrotantes citra febrem crebrò reſpirant, ut ſolent, qui citatiore curſu fatigati ſunt. Qui eo laborant malo, græcis ἀσθματικοί: Latinis anheloſi, & ſuſpiroſi appellantur. Ορθόπνοια, uitium eſt, in quo niſi recta ceruice, propter ſuffocationis periculum ægrotantes ſpirare nequeunt. Δύσπνοια omnis ſpirandi eſt difficultas: proprie tamen, vt lib. 7. de compo. medica local. ca. vlt. Galenus teſtis eſt, ea aſpirandi difficultas, quæ propter craſſos & lentos humores pulmonis bronchia obſtruentes accidit, dicitur πλευρίτις proprie,

Orthopnoea. Dyſpnoea

proprie membranæ coſtas,& latera intrinſecus ſuccingentis phlegmone eſt, Latinis lateris dolor interdum appellatur. Neque temere adiectum eſt proprie,quia, ut Aetius lib.8.cap.68. atteſtatur, nonnunquam etiam ex crudis craſſis,& lentis humoribus oritur, qui ſe repentè in uacuum thoracis locum ingerunt, atque ſua multitudine latera ſuccingētem membranam diſtendētes,dolorem inferunt. Περιπνευμονία pulmonis phlegmone eſt,cum febre acuta.Αἱμοπτόης uel rectius αἱμαπτύσις,nihil aliud eſt græcis,quā ſanguinis reiectatio,aut cruenta ſputio.Latini ſanguinis ſputū,& cruētū ſputū nominant; Ἐμπύημα non niſi purulentam excreationē ſignificat.Latini ſuppurationem uocant. Hoc nanque in malo in uacuo inter thoracem, & pulmonem ſpatio pus cōſiſtit.Qui eo laborāt,græcis ἔμπυοι,& ἐμπυϊκοὶ, Latinis ſuppurati,& purulenti appellantur. φθίσις, etſi græcis omnem corporis maciem,& diminutionē ſignificet:tamen Hippocrati, & aliis medicis eam tantū extenuationem denotat,quæ pulmonis inſanabilia comitatur ulcera, quam propie φθόην Athenienſes, Galeno ſect.7.apho.Commen.16.autore,nuncupant. Latinis tabes dicitur.Παλμὸς græcis, cordis palpitatio, & tremor Latinis,motus eſt cordis deprauatus, in quo præter naturā dilatatur.Medici recentiores haud recte cardiacam nominant. Nam καρδιακὴ Græcis ad ſtomachum,gulamue,quā ueteres καρδίαν, ut paulo poſt fuſius oſtendemus,uocarunt, refertur: nec aliud eſt, quā eiuſdem morſus,& eroſio.συγκοπὴ καρδιακὴ,ut li.12.the meth.ca.5.autor eſt Galenus,præceps omnium uirium lapſus cordis uitio eueniens exiſtit. Quare ab animi deliquio,λιποθυμίαν græci appellant,diſtat. Siquidem in eo nō fit omniū uirium lapſus, ſed tantum ſpiritus exoluuntur,manentibus illæſis iis uiribus,quæ cerebro cordi,& iecori ſunt cōgenitæ.Atque hinc eſt,quod æger in animi deliquio,ſeu lipothymia etiamnum audiat,uideat,loquatur,agnoſcatq; præſentes, in ſyncope minime.Nec diutius animi deliquium durat,niſi quoad noui ſpiritus fuerint procreati.Ita autem inter ſe differre ſyncopen, & lipothymiam loco iam monſtrato etiam confirmat Galenus, ubi crudos humores ſyncopen in-

Pleuritis
Peripneumonia.
Aemaptoes.
Empyema.
Suppuratio.
Phthiſis.
Φθόη
Tabes.
Palmos.
Cardiaca
Syncope.
Lipothymia.

ferre ſcribit, quando obſtruunt, ac onerant. Lipothymiam uerò, quando nihil tale efficiunt, ſed duntaxat in cauſa ſunt, ut ægrotãtes reſoluantur. Vt hinc pateat, lipothymiam ſpirituũ eſſe reſolutionẽ: ſyncopen autem virium lapſum, eò quòd ſpiritus corrũpuntur; aut quia meatus obſtruuntur, quorum alterum fit a putridis humoribus, malignis qualitatibus, ac uenenatis: alterum, quum ſpiritus concluduntur, atque ne ad partes corporis deriuari poſſint, impediuntur. *Sparganoſis.* σπαργάνωσις malum eſt, in quo propter lactis redundantiam mammæ tumefactæ ita diſtenduntur, ut copiam hanc uix ferre queat. *Grumeſcentia lactis.* τρόμβωσις uitium eſt, in quo lac in mammis grumeſcit, & in caſei formam tranſit. Latinis grumeſcentia lactis dici poteſt.

Vitiorum uentriculi explicatio. CAP. XVIII.

Καρδιακὴ, & καρδιαλγία, Græcis oris ventriculi dolor, morſus, & punctio exiſtit. Siquidem priſci os uentriculi, ut ſect. 4. aphoriſ. Cõm. 17. & lib. 5. de labo. locis ca. 5. & lib. 2. de placitis Hipp. & Plato. multisq; aliis locis teſtatur Galenus καρδίαν, id eſt, cor nominarunt, quòd nimirum in conſenſum cor ipſum rapiat. *Cardiogmos.* Vitium hoc Hippocrati alio nomine καρδιωγμὸς, id eſt, cordis morſus dicitur. Vt errare plurimum cõſtet medicos recentiores, ac barbarã ſectantes medicinã, qui Cardiogmon pro cordis palpitatione uſurpant. *Oxyregmia.* Ὀξυρεγμία Græcis non eſt, niſi id, quod acidum ructum Latini uocant. Acidus autem ructus is eſt, qui acidum præ ſe fert ſaporem: qui ut lib. 3. de ſympt. cauſis cap. i. autor eſt Galen. fit, ubi cibi a frigore, aut pituitoſis humoribus in uentriculo corrũpũtur. *Ardor gulæ, ſtomachi ue.* ἔγκαυσις τοῦ στομάχου, uitium eſt, quod Latinis ab ardore, quem excitat, ardor ſtomachi nuncupatur. Sentit nanq; is, qui hoc malo laborat, Galeno li. 8. de cõpo. medica. local. cap. 3. teſta, multum in gula, & uentriculi ore ardorem, & calorẽ. *Sodt.* Germanis *der ſodt.* uocatur. Καῦμα, Galeno ſect. 4. aph. Cõm. 17. autore, æſtus eſt uentriculi. is uerò accidit, ubi flaua bilis in uẽtriculi tunicis efferueſcit. Differt itaq; ab ardore, quòd is ad gulam, & os uentriculi; illud autẽ ad uentriculũ pertineat.

Anorexia. Ἀνορεξία ciborum eſt omnimoda auerſio, quam Latini appetentiæ

appetentiæ amiſſionem, & abolitã appetentiã appellãt. Hippocrati alio nomine ἀποσιτία nominatur. Κυνώδης ὄρεξις contrarium abolitæ appetentiæ malum eſt: eo nãq; laborantes, appetentiã cohibere nequeũt. Quapropter in cibis ingerendis modum excedentes, eorum copia grauati, illos paulò pòſt euomunt, atq; ſic leuati rurſus ſe explent, ac iterũ ad uomitũ, perinde atq; canes, reuertuntur, unde Latinis haud ſecus, atq; Græcis, canina appetẽtia dicitur. Βούλιμος, Græcis nihil aliud, niſi ingẽtẽ, uehementemq́; famem ſignificat. βου enim particula aliis adiecta uocibus, earũ ſignificationem auget. Κίττα, uitiũ eſt, quod mulieres uitioſis refertas humoribus infeſtat, grauidas præſertim. Appetunt uero per hoc maximè acida, & acerba, nonnunquam etiã acria interdum cimoliam terrã, cretã, teſtas, extinctos carbones, aut alios uehementer abſurdos cibos. Latinis pica nuncupatur à uarietate huius auis plumarũ: vel, quòd hæc ipſa hoc malo ſæpenumero laboret. Ἀπεψία, vitium eſt, in quo nulla penitus ciborũ fit alteratio, ſed ſecundũ omnes qualitates, tales permanent, quales aſſumpti ſunt. Latini cruditatem uocant. Δυσπεψία fit, ubi in alienã qualitatẽ cibi permutantur. Deprauatam alterationem, & concoctionem Latini nominãt. Βραδυπεψία eſt, quãdo cibi in qualitatem animanti familiarem, ſed longiori tempore, & uix permutãtur. Latinis tarda cõcoctio dicitur. Ναυτία irritus ad uomitiones conatus exiſtit, Latinisq́; nauſea uocatur. Λυγμὸς motus exiſtit uẽtriculi deprauatus, qui eſt ueluti eius conuulſio, ab expultrice facultate noxia extrudere cupiente excitatus. Neq; temere ea dictũ eſt; ueluti eius conuulſio: non enim abſolutè conuulſio eſt, quòd hæc ſolis muſculis accidat. Verum neq; uẽtriculus ipſe, neq; ipſius oſtiolum muſculus eſt, igitur conuulſione corripi nequit. Latinis ſingultus nũcupatur. συγκοπὴ στομαχικὴ viriũ eſt lapſus, uitio oris uentriculi eueniẽs. χολέρα immodica eſt vẽtriculi pturbatio, ſuprà infraq́; erumpens. Vel clarius, eſt excretio infernè per uentrẽ, superneq́; per os euomitio. Plinio, aliisq́; Latinis cholera dicitur. Barbaram ſectantes medicinam, cholericam, & choliricam paſſionem appellant. Qui hoc afficiũtur malo, Græcis χολεριῶντες, Latinis autẽ Cholerici nominantur.

Apoſitia
Canina appetentia.
Bulimos.
Citta.
pica.
Cruditas
Dyſpepſia.
Bradypepſia.
Nauſea
Singultus.
syncope ſtomachica.
Cholera.

nantur. Per cholericos itaque nequaquam, ut ſolet uulgus medicorum, biliosos, ſed eos potius, qui iam dicto malo laborant, Latini intellexerunt. *Cœliace.* Κοιλιακὴ, non omnis fluxio uentris græcis propriè uocatur. Neque enim, ubi crudi cibi infernè prodeunt, neque ſi corrupti, & in alienam qualitatem mutati exeunt, cœliace nuncupatur: ſed quum leuia, li quidaq; admodum egeruntur, uentriculo præ imbecillitate cibos concoquere nequeũte. Cornelius tamen Celſus lib. 4. ca. 12. ſecus atque græci hanc uſurpat. Nam in hoc uitio uentrem indureſcere, doloreq; cruciari, aluumq; adeo nihil reddere ſcribit, ut ne ſpiritum quidem tranſmittat.

Vitiorum inteſtinorum enarratio. CAP. XIX.

Diarrhœa. Διάῤῥοια, copioſus eſt ſine exulceratione, & phlegmone alui fluor. Latini Diarrhœam, appellatione à græcis mutuata, nominant. Interpretes aliquot Latini profluuium alui uocant. *Lienteria* Λιεντερία græcis, ut nomen ipſum ſatis indicat, uitiũ eſt, in quo propter inteſtinorum leuorẽ cibi nõ retinentur, ſed priuſquã permutationem, & perfectam cõcoctiouem admittant, dilabũtur, eaq; qua aſſumpti fuerunt forma, eiiciuntur. Hinc Latinis rectiſſimè leuor inteſtinorũ appellatur. **Dyſenteria.** Δυσεντερία, propriè inteſtinorũ exulceratio dicitur. Latini difficultatẽ inteſtinorum uocãt. Celſus li. 4 ca 15. tormina, nõ alia haud dubiè de cauſa, quã quod in eo malo inteſtina uehementiſſimo torqueãtur dolore, nominat. *Tormina* *Cruentæ dyſenteriæ quatuor ſpecies.* Cruentæ autẽ dyſenteriæ Galenus li. 3. de ſympt. cauſis ca. 8 quatuor recenſet ſpecies. Prima, ĩ qua ſanguis, propter aliquã partẽ corporis præciſam, uerbi gratia, crus, aut prioris uitæ exercitatiouem intermiſſam, certis circuitibus excernitur, ut fuſius in Commentariis noſtris ſuper librũ Galeni de labo. locis quintũ oſtendimus. Altera, in qua ſanguis aquoſus, hoc eſt, aquæ, in qua cruẽtæ, ac recens mactatæ carnes ſunt ablutæ ſimilis, deiicitur. Tertia, in qua, & nigrior, & ſpẽdidior eo, qui naturalis, eſt ſanguis excernitur. quarta, in qua paulatim, & breuibus interuallis, nõnnuquã ſyncerus, nõnuquã etiã grumoſus

grumoſu cum pure ſanguis, uel ramentis inteſtinorum, ſæpenumero etiam denſum ſtercus cruentis guttis reſperſum, deiicitur. Atq; ea eſt, quæ propriè, ut diximus, dyſenteria nominatur. Τεινεσμὸς aſſidua eſt, & quæ diſferri, euitariq; nequit deſidēdi ſeu egerēdi cupiditas, qua tamen nihil, præter modica cruenta, uel mucoſa, egeritur. Sic dicta ἀπὸ τοῦ τείνεσθαι, quod eſt conari. Latinis teneſmus, barbaris noſtri temporis medicis tenaſmus nūcupatur. Κωλικὴ ὀδύνη. dolor eſt, qui in laxiore inteſtino, quod græcis κῶλον dicitur, excitatur. εἰλεὸς uitiū eſt, per quod in tenuibus inteſtinis grauiſſimi, & lethales dolores naſcuntur. Ita à doloris circumactione uocatum. εἰλεῖσθαι enim circumuolui, & cincumagi ſignificat. Hinc rectiſſimè latinis conuoluulus, & uoluulus nominatur. Alio nomine græcis χόρδαψος appellatur, quod chordæ inſtar iu hoc malo inteſtina conuolui uideantur. Barbaram excolentes medicinam, Iliacam paſſionem uocant. Lumbricorū, quos græci ἕλμινθας nuncupant, tres in uniuerſum ſunt differentiæ. Vna teretū ſeu rotundorum: altera latorum: & tertia eorum, quos aſcarides nominant. Teretes lumbrici à forma, quæ omnibus perſpicua eſt, dicti ſunt. Nam ſecundum craſſitudinem rotundi ſunt, logitudine uero palmares, & nonnunquam longiores, aliisq; frequentiores. Græcis ἕλμινθες στρογγύλαι appellantur. In gracilibus plerunque inteſtinis conſiſtunt, & uentriculum ſubeūt, ideoq; crebro per os reiiciuntur, quibuſdam etiā e naribus redduntur. Atque hoc quidē lumbricorū genus infantibus, & pueris, atq; iis, qui ad pubertatem iam àccedunt peculiare eſt Lati. qui Græcis ταίνιαι, & κείριαι, quod inſtar faſciarum, & inſtitarū lati, & longi ſint appellantur. Hinc Latinis Inſtitæ, & faſciæ uocātur. Tæniæ etiā nominatæ ſūt, quod per tota cōuoluti extendūtur inteſtina, ac ueluti corona, quæ itidē Græcis ταίνια dicitur, in ſeipſas ducuntur. Incredibilis interdū ſunt longitudinis. Nam ut li. 11. ca. 33. teſtis eſt Plinius, tricenum aliquando pedū uiſæ ſunt, aliquādo etiā plurimū Ἀσκαρίδες tenues, & breues, vermibusq; ſimiles lumbrici ſunt. In recto inteſtino, & in ani extremo magna ex parte inueniuntur Hæc animalia uentris. Hippocrates uno nomine θηρία appellauit.

Teneſmos. *Colicus dolor.* *Conuoluulus.* *Chordapſos.* *Lumbricorū tria genera.* *Rotundi.* *Lati, Inſtitæ, Faſciæ.* *Aſcarides.*

Hæmorrhoides. appellauit. Αἱμοῤῥοΐδες uenarũ in ſede parti aporta, partim a caua uena ortarũ explicationes, ac dilatationes ſunt, a crebro ſanguinis defluxu ſic nominatæ. Harum *Cæcæ.* quidem aliæ ſunt cæcæ, quæ nimirum intumeſcunt, & nihil, aut parum admodum ſanguinis excernunt. Aliæ *Apertæ.* apertæ, quæ ſcilicet certis quibuſdam temporibus *Rhagades.* panduntur, & ſanguinem emittunt. Ῥαγάδες ſciſſuræ ſunt, quæ in muſculo anum claudente, quem σφιγκτῆρα Græci nominant, aut in circulo, & extrema ani corona fiunt, ſimiles iis, quæ in labiis ob Boreæ aſperiorem flatum ac *Condilomata.* cidunt. Latinis rimæ ſedis dicuntur. Κονδυλώματα nodi ſunt, & calloſæ excretiones, uel uerius eminentiæ, ſiue excreſcentie ſedis in callum coactæ: uel ſunt rugæ circa anum intumeſcentes. Reduplicatis enim ani corpuſculis, ruga quædam præter naturã inſurgit, & intumeſcit. Cum enim ſinuoſus ſit anus, rugas annexas, habeat, neceſſe eſt. σῦκον, tuberculum in ano eſt ulceroſum, rotun*Ficus.* dum, ſubdurum, rubicundum, & dolorificum. Latini fi*Mariſca* cum, & mariſcam nominant. Hinc eſt illud Iuuenalis.

Cæduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.

Proinde plurimum errant interpretes Latini, qui hæmorrhoidas mariſcas interpretantur.

Vitiorum iecoris expoſitio. CAP. XX.

Iecinoroſi. IECINOROSI, quos Græci ἡπατικοὺς uocant, Galeno lib. 5. de labo. locis cap. 7. teſte dicuntur, qui iecoris facultates imbecillas habent. Vt non ſint iecinoroſi, niſi quibus iecur amiſſa, aut languente facultate ſua ir*Cachexia.* ritas proprias functiones obtinent, etiamſi nullus neq; dolor, neque tumor illis adeſt. Καχεξία, Latinis malus habitus corporis appellatur. Is uerò eſt in quo alimẽta *Icterus.* omnia corrũpuntur. Hic aquarũ cutem ſubeuntiũ principiũ exiſtit. ἴκτερος bilis modò flauæ, modò nigræ per uniuerſum corpus effuſio eſt. Sic uerò Græcis hoc uitiũ eſt appellatũ ab aue, quæ illis ἴκτερος, Latinis uerò galbula nuncupatur. Hæc enim ſi ſpectetur, malũm ſanari, & auẽ mori tradũt. Vel, ut aliis placet, ab aue ſ quæ ἴκτινος Græcis, Latinis miluus uocatur. Quippe oculi hoc ui-

tio

tio laborantibus miluinis oculis ſimiles, hos eſt,aurico lores,uidentur. Vel a muſtela ſylueſtri, quæ itidem auricolores habet oculos,& Græcis *ικτὶς*, Latinis uiuerra dicitur. Atqui parum refert,unde icteri appellatio deducatur,modò res ibſa cognita ſit,perſpectumq; habeamus,icterum non eſſe,niſi bilis ſuffuſionem. Latinis alio nomine regius uocatur morbus, quoniam mulſo, quod genus potionis in regum deliciis erat, curabatur. Vel quòd eo correptos malo, & lecto, & conclaui cultiore, ludis,& laſciuia uti perutile ſit,per quæ mens ægrotantis exhilaratur. A' Cornelio Celſo aurigo nuncupatur, ab auri haud dubiè colore, quem bilis per uniuerſum corpus diffuſa refert. Sunt,quibus arquatus nominatur, quòd cœleſtis arcus ſimilitudinem, ſi colorem eius reſpicias,habeat. *ὕδρωψ*,malum eſt,quod Latini aquam inter cutem appellant. Eius tres ſunt ſpecies. Vna Græcis *ἀσκίτης* uocatur, & fit,ubi inter peritonæum membranam,& inteſtina,plurimus aquoſus humor coaceruatur. Ita uerò Græcis nominata eſt,quòd *ἀσκοῦ*, ideſt, utris, modo,locus,qui inter peritonæum,& inteſtina eſt, aquoſo humore impletus ſit. Latini aquam inter cutem utricularem nuncupare poſſent. Barbaricæ medicinæ cultores corrupta unius literæ adiectione uoce, Aſclitem appellāt. *Τυμπανίτης*, & *τυμπανία*, hydropis ſpecies eſt, qua flatus,& ſpiritus ſuperuacuus plurimus in prædicto uentris loco coaceruatur. Hoc autem modo a tympano, omnibus notiſſimo inſtrumento,nominata eſt. Si enim uenter pulſetur,tympani inſtar ſonum edit. Tertia ſpecies, *ἀνασάρκα*, *σαρκίτης*, *ὑποσάρκα*, & *λευκοφλεγματία* dicitur. Fit,quoties per uniuerſam corporis molē humor pituitoſus diſſeminatur,adeo ut inſtar ſpongiarū, aut papyri,uniuerſa caro permadida, & laxa appareat. In hac itaque totum corpus intumeſcit, ac mortuo ſimile euadit. *σπληνικοί* Græcis propriè nominantur,quibus lien,obſtructo,obſeptoque in eo melancholico excremento,aut propter phlegmonem, induruit. Latinis lienoſi appellantur.

Regius morbus. *Aurigo.* *Arquatus.* *Hydrops* *Aſcites.* *Tympanites.* *Anaſarca.* *Lienoſi.*

Viciorum

Vitiorum renum, & ueſicæ enarratio. CAP. XXI.

Nephritis.

Νεφρῖτις, vox Græcis bifariàm accipitur. Vno modo generatim, pro quouis renū vitio: altero priuatim, pro renum cum vehementi dolore phlegmone, quandoque verò etiam difficili vrinæ tranſitu, in qua fibroſa, & arenoſa cum modico ſanguine excernuntur. Pari modo nephritici ſunt, qui vel ex renibus quomodolibet laborāt, vel qui phlegmone renum afficiuntur.

Diabetes

Διαβήτης, diuturnum eſt circa renes conſiſtens malum, in quo ſupra modum ægrotantes ſitiunt, atque ſubinde bibunt, exuberāter id quod biberunt, à ſua qualitate non mutatum, per vrinam reddentes. Aliis ὕδρωψ & ὕδερος εἰς ἀμίδα, id eſt, aqua intercutem ad matulam. nonnullis verò διάρροια εἰς οὖρα, hoc eſt, urinæ fluor, profluuiumve nuncupatur. Latini inſtar Græcorum diabeten vocant.

Lithiaſis.

Λιθίασις, priuatim renū, aut veſicæ calculus Græcis exiſtit.

Strangurıa.

στραγγουρία, vitium eſt, in quo paulatim, & guttatim vrina deſtillat, atq; aſſiduam ad mingendum irritationem excitat. Latinis ſtillicidium vrinæ dicitur.

Dyſuria. Difficultas vrinæ.

Δυσουρία vitium eſt, in quo vrina ægrè, & difficulter excernitur, Latini difficultatem vrinæ nominant.

Iſchuria. Suppreſſio vrinæ.

Ἰσχουρία malū eſt, in quo ægris in totum vrina ſupprimitur, accohibetur. Latinis ſuppreſſio vrinæ appellatur.

Vitiorum genitalium explicatio. CAP. XXII.

Phimos.

Φιμὸς, & Φίμωσις, vitium eſt quoddam maſculorum, Celſo lib.7.cap.25. autore, in quo colis glans ita cutis inuolucro tecta eſt, vt nudari non poſſit. Contrarium huic malum eſt, quando videlicet propter cutem decurtatam, aut retro abactam glans tegi nequit.

Periphimoſis.

Græcis περιφίμωσις, imò rectius παραφίμωσις dicitur.

Priapiſmus.

Πριαπισμὸς, Galeno lib.6.de labor.locis cap.6.teſte, eſt, quum genitale membrum & in longitudine, & in latitudine augetur, nullo ſtimulante ad libidinem aut deſiderio, aut acquiſito calore. Deducta verò eſt denominatio à Priapo, quem ſuapte natura huiuſmodi pudendum

habentem

habentem finxerunt,& pinxerunt homines. σατυρίασις & σατυριασμὸς, variè à Græcis medicis vſurpatur. Primò pro elephantia, quòd nimirum hoc malo correpti Satyris ſimiles ſint, vt cap. 5. libri de cauſis morborum teſtatur Galenus, Vbi inquit: In elephãtia naſus ſimus, labra craſſa, aures extenuatæ, atq; in totum, qui ſic laborant, Satyris ſimiles exiſtunt. Et multo clarius in libello de tumoribus præter naturã, vbi ita ſcriptũ reliquit; Hoc malum, quum incipit (elephantiã intelligit) ſatyriaſmũ vocant, quia Satyris ſimiles facie redduntur. Dein ſatyriaſmus, Galeno loco iam citato autore, pudendi extenſionem haud remittentẽ, accedente quadã palpitatione denotat. Hoc vero, vt præcedens, à Satyris in venerem pronis nomen ſuum obtinuit. Tertiò ſatyriaſmus, Galeno ibidẽ atteſtante, pro oſſium circa tẽpora eminentia, & extuberantia ſumitur. Poſtremo, Galenus in libello de antiquarũ uocum Hippocratis interpretatione, ſatyriaſmum prominentẽ glandularum iuxta aures tumorem eſſe ſcribit. Γονοῤῥοία, eſt ſeminis præter voluntatẽ, citraq; pudendi tentiginem excretio. Vulgus medicorum deprauata, & ridicula admodũ voce Gomorrhœam appellare conſueuit: Latini ſeminis profluuium. Ὀνειρογμὸς, libidinis, & rei venereæ in ſomno imaginatio, ſeminisq́, per ſomnum profuſio eſt. Κήλη græcis, ramex, & hernia Latinis, Barbaris medicinæ autoribus ruptura dicitur. Fit verò variis modis, perq; adiectiones rerum opplẽtium varias etiã appellationes accipit. Si enim peritonæo rupto inteſtina in ſcrotum deuoluuntur, ἐντεροκήλη græcis, ramex inteſtinorum Latinis nominatur. Vbi verò inteſtina ſupra in inguinibus hærent, βουβωνοκήλη græcis, inguinalis ramex Latinis vocatur. Quòd ſi otioſus, & aquoſus humor in parte aliqua membranarum ſcrotum implicantium colligitur, ὑδροκήλη græcis, aquoſus ramex latinis nominatur. Quum vero intra teſtium tunicas dura increſcit caro, σαρκοκήλη græcis, carnoſus ramex Latinis appellatur. Si autẽ omentum in ſcrotũ delabatur, ἐπιπλοκήλη, hoc eſt, omẽti ramex nũcupatur. Si ſimul cũ omẽto inteſtinũ quoq; deſcendat, ἐπιπλοεντεροκήλη græcis omenti, & inteſtini ramex Latinis vocatur. Vbi venæ, quæ teſticulos nutriunt, varicũ modo,

Satyriaſis.

Gonorrhoea.

Omirogmos.

Ramex.

do repletæ glomerantur, Græcis κυρσοκήλη, Latinis uaricoſus ramex dicitur.

Vitiorum uteri expoſitio. CAP. XXIII.

Fluor muliebris. *Præfocatio uteri.* *Mola.* *Præcluſio uteri.*

Ροῦς γυναικεῖος, fluor muliebris diuturnus, quo totũ corpus ſeſe per uterum expurgat. Talem uerò ſpeciem id, quod per eum uacuatur, repræſentat, qualem humor ipſe in corpore ſuperãs. Πνὶξ ὑστερικὴ, uteri ad ſuperiora retractio eſt. Latinis ſtrangulatus, ſeu præfocatio uteri appellatur. Μύλη, Aetio, & Paulo teſtibus, induratus eſt tumor, interim in uteri oſtiolo, interim in ipſo utero prominens, ad tactum ferè lapidoſus, Galeno autem li. 14. Ther. metho. cap. 13. caro informis in utero conſiſtẽs ita nuncupatur. Latini molam nominant. Μύσις ὑστέρας malum eſt, in quo margines oſtii muliebris coeunt, inuicemque conniuent. Latinis præcluſio uteri dicitur. Φίμος, & φίμωσις oſculi, aut ceruicis uteri obturatio, coarctatio, cõpactio ve eſt, ab exulceratione, uel phlegmone indurata præcedente eueniens, qua ea loca tam anguſta redduntur, ut uirile ſemen amplius non admittant, uel ſi admiſerint, tamen non retineant. Præter iam commemorata, multa alia uteri ſunt uitia, ut eſt phlegmone, cãcer, ſcyrrhus, condylomata, rhagades, & id genus aliarũ partium communia mala, de quibus non eſt, cur hoc loco priuatim dicamus, quòd nimirum de iis in ſuperioribus ſit dictum, uel ſaltem in iis, quæ ſequuntur capitibus abunde tractabitur.

Vitiorum, quæ in articulis accidunt, enarratio.
CAP. XXIIII.

Arthritis. *Podagra.* *Iſchias.*

Αρθρῖτις, propriè eſt ubi imbecillitas in omnibus corporis articulis conſiſtit, humorque à natura alienus ad eoſdem confluit. Generatim tamen pro omni articulorum dolore uſurpatur. Ποδάγρα, eſt ubi imbecillitas, atque humoris à natura alieni defluxio pedes occupant. Ισχίας, grauiſſimus eſt dolor, qui iuxta articulum Græcis ἰσχίον, Latinis coxam uocatam, euenit. Latinis perinde, atque Græcis iſchias dici-

tur

tur. Iidem tamē una coxendicis appellatione interdum & locum, & dolorem nominãr. Barbari decurtata, & de prauata dictione Sciaticam, hocq; uitio correptos Sciaticos nūcupant. Rectius facturi, ſi Iſchiadicos uocarēt.

Tumorum præter naturam, & ulcerum explicatio.

CAP. XXV.

φλεγμονὴ, uox Græcis bifariam ſumitur. Generatim pro omni calido, & dolorificò cum feruore tumore. Qua quidem in ſignificatione idem Græcis, quod, φλόγωσις denotat, quã Latine licet, īflammationē aut ef feruefcentiam appelles. Hac ſanè ratione eryſipelas, herpes, & carbunculus phlegmones dici poſſunt. Eo in ſignificatu ab Hippocrate, & aliis ueteribus hanc uocem eſſe uſurpatam conſtat. Propriè autem phlegmone ſupra effetueſcentiam, & inflammationem, tumor eſt rubens, dolens, tendens, & tactui renitens, ut lib. 13. ther. metho. ca. 1. Galenus docet. Vt itaque Latini interpretes hanc differentiam exprimant, præſtat φλόγωσιν inflã mationem interpretari, & alterum tumorem a Græcis mutuata nomenclatura phlegmonem uocare. ἕρπης, malum eſt, ubi flaua bilis ſola, & pura, nulloq; infecta alio humore excreta, in aliquam particulam decumbit, Latinis, itidem ut Græcis, Herpes appellatur. Quod ſi bilis hæc ſubſtantia craſſior, acriorq; fuerit, totam cutem ad ſubiectam uſque carnem exulcerat, nominaturq; Græcis ἕρπης ἐσθιόμενος, Latinis herpes excedens. Si uero tenuis, et minus acris, calidaq; fuerit, exiguas puſtulas milioque ſimiles per ſummam cutē excitat, ob eãque ſimilitudinē Græcis κεγχρίας ἕρπης, Latinis herpes miliaris dicitur. Ερυσίπελας, Galeno li. 2. ad. Glauconē teſte, tumor eſt ex feruēte, tenuiq; ſanguine cōflatus. Vel ex ſanguine, & flaua bile calidioribus, quàm oporteat miſta fluxio. Latinis ſacer ignis nuncupatur. Quòd ſi parum infeſtet, ac per ſolam cutem diffuſum fuerit vitium, nihil ſubiectam carnem moleſtans, quod quidem ſæpius euenire ſolet: exquiſitum eryſipelas nominatur. Quod verò ſubiectam carnem attingit, neque ex vere tenui bile conſiſtit, non tantum eryſipelas, ſed iam affectus permiſtus ex eriſipelate, et phlegmone exiſtit atq;

Phlegmone generatim.

Phlegmone propriè.

Herpes.

Herpes exedens.

Herpes miliaris.

Eryſipelas.

Eryſipelas exquiſitum.

ab eo, quod in miſtura exuperat, nomē accipit. Si enim propria eryſipelatis ſymptomata in eo exuperant, ἐρυσίπελας φλεγμονῶδες, hoc eſt, eryſipelas phlegmonoſum nominatur. Si uero phlegmones ſymptomata ſuperant, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης, id eſt, phlegmone eryſipelacea uocatur. Quod ſi neutrius ſymptomata exuperauerint, ſed æqualia fuerint, tunc eryſipelas, & phlegmone miſta eſſe dicuntur. ἄνθραξ eſt, ubi ſanguis craſſus, & flaueſcens in aliquā corporis particulā decūbens, cutim exuſſerit. Latinis carbūculus appellatur. Errant itaque plurimum recētiores, & barbarā excolētes medicinā, eo quod anthracē, & carbunculū diuerſa eſſe corporis uitia tradūt, ut copioſè admodū li.2.parad.c.18. mōſtrauimus. Qui Arabū ſectantur placita, idē malū prunā, et ignē Perſicū nomināt. Incipit plerunq; a puſtula, interdū uero ſine puſtula. qui hoc uitio corripiūtur, particulā laborātē omnino ſcabūt, unde mox orta puſtula, quæ dā rumpitur, eaq; rupta ulcus cum cruſta gignitur. Οἴδημα, propriè laxus quidā mollisve, & dolore vacans tumor eſt, ex pituitoſo humore in particulam aliquā influente exurgens. Latinis ſimiliter, ac Græcis Oedema dicitur. Barbari corrupta, ut ſolent, uoce undimiā nuncupant. Hoc quidem modo a Galeno, & aliis, qui hunc ætate ſequuti ſunt, medicis uſurpatur. Generatim autē œdema, omnem præter naturam tumorem, adeoq; idem quod ὄγκος, ſignificat. Quo quidē modo ab Hippoc. ſumitur, quod multis etiam in locis ſuorum Commentariorū teſtatur Galenus. σκῖῤῥος, Galeno autore, duplex eſt. Exquiſitus, uerus, legitimusve, tumor eſt durus, ſenſus, & doloris expers. Hicq, omnem reſpuit curationē. Nō exquiſitus tumor quidem eſt prædurus, non tamen ſenſus omnino expers. Καρκῖνος, & καρκίνωμα inæqualis, liueſcens, aſpectu teter, & perpetuo fere dolore affligens eſt tumor. Cancer Latinis uocatur. Hanc autem nomēclaturam tam Græci, quàm Latini huic uitio, a cancro fluuiali indiderunt. Siquidem in eo implentur, & intenduntur uenæ cancrorum pedibus a glomere illo corporis deſcēdētibus perſimiles. Nūnulli uero inde ſic dixerūt, quod difficillime ab iis partibus, quas obſedit, euellatur, quēadmodū cācer fluuiatile animal. Con

Eryſipelas phlegmonoſum. *Phlegmone eryſipelacea.* *Anthrax* *Carbunculus.* *Recentiorum medicorum error.* *Pruna.* *Ignis Perſicus.* *Oedema, proprie.* *Oedema generatim.* *Scirrhus.* *Exquiſitus.* *Non exquiſitus.* *Cancer.*

ſtat

ſtat enim hunc à loco quē ſemel apprehendit, quòd illi pertinaciter adhæreat, facilè auelli nō poſſe. Quòd ſi in partibus corporis in cōſpectu poſitis, ut ſunt mammæ, & id genus aliæ, eueniat cancer, medicis euidens, ac manifeſtus nominatur. Si in penitioribus, & latentibus corporis partibus, ſede nimirum, palato, & ſinu muliebri naſcitur, occultus appellatur. ἐλέφας, & ἐλεφαντίασις, uniuerſi corporis cancer eſt, Latini elephātiam uocant. Sic uerò malum hoc nominatum eſt, quòd in eo cutis corio Elephanti perſimilis uideatur. Nam maculis quibuſdam ad atrum colorem uergentibus inficitur, inæqualiterq; aſpera, craſſa, & ueluti ſquamis fœda, liuens, ferinaque redditur. Dicitur alio nomine Galeno, ut ſuprà eſt expoſitum, Satyriaſis, aliis Leontiaſis, à bucis, & ſuperciliis protuberantibus, & flaccidis. Vnde omnibus perſpicuum euadit, elephantiaſin Græcis non eſſe aliud uitium, niſi id, quod Arabibus lepra nuncupatur, ut lib. 2. paradox. cap. 16. fuſius demonſtrauimus. Nec temere dictum eſt Arabum, quippe Græcorū λέπρα malum multò mitius eſt, nec à ſcabiē multum diſſimile. Nā, lepra profundius circularibusque eroſionibus cutem depaſcitur, & piſciū modo ſquamulas ex ſe remittit. ψώρα uerò ſuperficiem tantùm, ꝙ ſummam corporis cutem uariis figuris exedit, & furfuracea magis ex ſe corpuſcula edit, λειχὴν uitium cutis eſt, quod celeriter in lepram, & ſcabiem, Paulo atteſtante, tranſit, aſperitudinē in ea quādā patiens. Latinis impetigo nuncupatur. Germanice Flecht. Cornelius Celſus libro quinto lichenas papulas, & lepram impetiginem conuertit, quod euitandæ confuſionis ergo hoc loco monendū eſſe duximus. Fuſius autem ea de re lib. 2 parad. cap. 17. Scripſimus. Cæterum Galenus lib. quinto de compoſi. medic. localium, cap. 7. fœdiſſimæ cuiuſdam menti impetiginis meminit, quæ pruritum excitat, & laborātes affligit, atq; in diſcrimen non mediocre adducit. Nam, interdū per uniuerſam faciem ſerpit, & ad oculos uſq; procedit, & ferè ſupremæ deformitatis cauſa efficitur. Quæ quidem impetiginis deſcriptio mētagræ Plinii per omnia cōuenire uidetur. Vt hinc palàm fiat, ferā impetiginē à mentagra nō eſſe diuerſam, quæ tamen à mitiore impetigine plurimum

Cancer euidens. *Occultus.* *Leontiaſis.* *Lepra Arabum.* *Lepra Græcorum.* *Pſora.* *Lichen.* *Impetigo.* *Mentagra Plinii.*

 differt.

pant. Præterea, ut in libello de tumoribus præter naturam, Galenus autor eſt, ſyderatio ſolidarum partiũ cor ruptela eſt adeò, ut nedum carni, & uaſis, ſed etiam oſſibus innaſcatur. Gangræna uerò ſolidorũ corporũ mortificatio eſt, ſed oſſibus non aduenit. Δοθιὴν, phlegmono ſus eſt tumor, è craſſis humoribus in carnoſis partibus cõſiſtens, mitis quidem, quum in ſola cute coierit: malignus autẽ, ubi in altum radices fixerit. Latinis furunculus dicitur. Γάγγλιον eſt neruorũ concretio, ſeu tumor, ex ictu, aut laſſitudine, in pluribus quidem corporis partibus, præſertim motui dicatis, nempe ſummis manibus. & pedibus obortus. Auicenna glandulam uocat. Βουβὼν, tumor, ſeu phlegmone eſt glandularũ indiſcriminatim omnium. Quare perperam faciunt nonulli Latini interpretes, qui hanc uocem ad inguinum tantum glandulas tumefactas, ac phlegmone affectas contrahunt. Latinis vitiũ hoc perinde, atq; Græcis Bubon dicitur. Vacat periculo, ubi propter ictũ, aut vlcus, quod in ceruice, capite, manus, aut pedis digitis, uel vicina aliqua parte natũ eſt, oritur. Periculoſum uerò, ſi per peſtilẽtiam ingruit. Χοιράδες, ſunt glandulæ induratæ uel, ut Galenus lib. 13. ther. metho. cap. 5. definit, duriores glandularum phlegmones ſunt. In collo, alis. & inguinibus præcipuè conſiſtunt, ubi glandulæ uaſis ſubſtratæ collocantur. Latini iſtrumas nominãt Barbaram ſectantes medicinam ſcrofulas à ſuibus multiparis animantibus (numeroſæ enim ſobolis exiſtũt, ut ſues) atque eo uitio frequẽter laborã tibus, mutuato nominè appellant. Scrofæ etenim, id eſt, ſues colla habent glanduloſa, & magna ex parte ſtrumoſa. Φῦμα, Græcis tuberculum Latinis uocatur, bifariam accipitur. Generatim, pro omni præter naturam è quacũq; corpori parte erũpente tumore, queadmodum li. 6. Epide ſect. 1. Cõm. 12 Galenus teſtatur. Quo utiq; modo Pau. lib. 4. ca. 22 uſurpatur. Speciatim, pro glandularũ phlegmone, quæ citò augetur, & ad ſuppurationem accelerat. Qui in ſignificatione à Galeno li. 2. ad Glauco ca. 1. accipitur. Φύγεθλον, Celſo autore, tumor eſt glandula ũ nõ altus, ſed latus, in quo puſtulæ quiddã ſimile eſt. panis ſimilitudinẽ habẽs. Hinc eſt, & tumorẽ illũ Latinis Panũ nominẽt. Galenus loco paulò antè cita

Dothien. Ganglii. Bubon. Struma. Phyma. Phygethlon. Panus.

to phygethlon in glandulis phlegmonodes eryſipelas, aut phlegmonē eryſipelatoſam eſſe, ſcriptū reliquit. Vt hinc pateat aliud illi phygethlō, quam Celſo eſſe vitiū.

Apoſtema. Ἀπόστημα, & ἀπόστασις, eſt uitiū, in quo ab inuicē diſtāt, quæ prius ſe cōtingebāt corpora. Spatiū enim uacuum in medio relinquitur, quod ſubſtātiā quampiā, uel flatuoſam, uel humidā, uel ex utriuſq; miſtā cōprehēdit. Excoriat itaq; hæc circūpoſita corpora, ſpatium uidelicet ſibi moliens, uel inter duas tunicas, uel ſub certis mēbranis.

Abſceſſus. Exitura. Latini abſceſſum, uulgus exiturā appellat. Cæterum inueniuntur in abſceſſibus, ubi aliquandiu perdurauerint, quū ſcalpello diuiduntur, proprietates quædā nō paucæ nō humorū modò, ſed etiā ſolidorū quorūdā corporū. ſiquidē unguibus, pilis, oſſibus, teſtis, lapidibus, carbonibus, arenis, lignis, pororum fragmentis, limo, & ſordi tiei balnei, fæci, & amurcæ ſimilia inuēta eſſe Galenus etiam memoriæ prodidit. Quod quia uulgus ignorat, ideò incantamētorū ui, ac neſcio quarū magicarū artiū pctentia hæc omnia eſſe procreata iudicat. Quapropter

Abſceſſus duplex genus. ſuperſtitione impulſum, ad magicas quoq; curationes concurrit. Porrò abſceſſus duplex genus eſt. Vnus, ubi phlegmone in pus cōuerſa, pus ipſum tanquā in ſinu aliquo collectū cōtinetur. Alter, quum nulla præcedente phlegmone, humor aliquis ſtatim initio in parte aliqua coaceruatur.

Decubitus. Ἀπόσκημμα eſt, ubi hmores loco, quem prius infeſtabāt relicto, ad alterū cōfluunt. Latini interpretes, nōnunquam decubitū, interdū illapſum humorū ab uno in aliū locū appellāt.

Atheroma. ἀθήρα: Ἀθέρωμα, abſceſſus eſt cōcolor, & indolēs, in mēbrana, ſeu neruoſa tunica, lentū humorē pulti ſimilē cōtinēs. Neq; enim ἀθήρα uox Græcis aliud quam pultē, quæ ex farina decocta cōficitur, ſignificat.

Meliceris. Μελικηρὶς, abſceſſus eſt, in quo humor tenuis, & mellis ſubſtātiā referēs cōtinetur. Nōnullis Latinis mellifauium nominatur.

Steatoma. Στεάτωμα, abſceſſus eſt, in quo humor ſeuo perſimilis, mēbrana incluſus ſubeſt.

Emphyſima. Inflatio. Ἐμφύσημα, eſt flatuoſus ſpiritus alias ſub cute, alias ſub mēbranis, quæ oſſibus circūfunduntur, aut muſculos, uiſcerumque aliquod ambiētibus, coaceruatus. Porrò colligitur aliquādo nō parū etiā in uētriculo, & inteſtinis, itēque in medio ſpatio hoiū, & peritonęi Latini inflationē, uulgus

medicorum

medicorum apoſtema uentoſum uocat. Ἐπινυκτίδες, Pau *Epinyctides.*
lo li.4.ca.9.teſte,ſunt ulcuſcula ſua ſponte erumpentia,
puſtularũ ſpecie,& ſubrubra, quibus apertis cruenta ſa-
nies defluit, per diemq; nõ magnopere excruciant, per
noctem uero graui magis quàm pro ratione ulceris, do
lore torquent. Celſus li.5.c.28.Epinyctides, inquit, pu
ſtulæ ſunt peſſimæ, colore uel ſubliuido, uel ſubnigro,
uel albo,fabæ magnitudinẽ non excedentes, in eminẽti
bus partibus,ueluti tibiis,& pedibus, maximè naſcẽtes.
Circa has uehemẽs inflãmatio eſt, & ubi apertæ fuerĩt,
intus reperitur exulceratio mucoſa: color eſt humori
ſuo ſimilis, dolor uerò ex eis ſupra earum magnitudinẽ
eſt. Nomen acceperunt a nocte, uel quòd interdiu non
multum,noctu uerò grauiore dolore torqueant, uel ut
Celſus uoluit, quòd noctu ferè oriantur. ἱδρῶα Græcis *ſudamina.*
ſudamina Latinis,Plinio papulæ ſudorũ,Gal.lec.3.aph.
Com 21.teſte, ex genere ſunt puſtularũ in ſumma cor-
poris parte hærẽtiũ,quæ inſtar ulcerũ cutẽ exaſperant:
proueniuntq; ,ut & nomen ipſum indicat, ob multos ſu
dores,uel bilioſiores,uel mordaciores, qui cutem mor-
dent,& pruriginoſam reddũt,ac per modũ ulcerum exa
ſperãt. φλύκταιναι & φλυκτίδες generatim, exiguæ ſunt *phlyctæna.*
puſtulæ,ueluti bullæ,ſimiles iis, quæ in corpore a ferui
da aqua torrefacto cõtingunt. Hippoc. φλύσεις dicũtur. *Phlyſis.*
Singulæ uerò appellationes ἀπὸ τοῦ φλύειν, hoc eſt,ab e- *Pſydraces.*
bullitione,& feruore ſunt factæ. Ψυδράκες, & ψυδράκια,
puſtulæ ſunt parũ ſupra ſũmã cutẽ eminẽtes, bullis quæ
ab igne excitantur,perſimiles. Hæ in capite præcipuè na *Exanthemata.*
ſcuntur. Ἐξανθήματα Græcis ſunt puſtulæ ſpõte in cute
florentes,ſic dictæ,quod turgentiũ ad florẽ in ſtirpibus *Ecthymata.*
gemmarũ modo tumeant. Hippocr. tertio Epide. libro
ἐκθύματα, ἀπὸ τοῦ ἐκθύειν, hoc eſt,ab erũpendo, quòd ſci *Papulæ.*
licet ſua ſponte a cute erumpant,in eaq; floreant, uoca- *Pituitæ eruptiones.*
uit. Plinius papulas,& interdũ pituitæ eruptiones nomi
nat. Interpretes aliquot Latini puſtulas appellant. Sũt
autẽ duplicia exãthemata: præſtat enim maioris perſpi *Exanthemata duplicia.*
cuitatis gratia,Græca uti nomenclatura. Quædam enim
ſunt ſublimia, a calidiore,ac tenuiore humore facta,pru
ritumq; excitantia. Vulgus medicorũ,& barbarã exco- *ſublimia uariolæ.*
lentes medicinã, uariolas nuncupant, Germanice kinds

Lata. *blattern* nominātur. Quædā ſunt lata, & humiliora a frigidiore, ac craſſiore humore orta, neq; pruritū cōcitantia. Vulgo, & barbaris Morbilli, Germanis *die windſlecken* appellātur.

Morbilli. *Terminthus.* Τέρμινθος, tumor eſt præter naturā, ſiue enaſcentia nigri coloris, in tibia maximè conſiſtens. Sic autem Græci hoc malū dixerunt, quòd in figura, colore, ac magnitudine cū terebinthi fructibus ſimilitudinē habeat. Paulus ex Oribaſii ſentētia. Terminthum tuberculi ſpeciem eſſe aſſerit, cui puſtula nigra ſupra infraq; adiacet, qua rupta id, quod ſubiacet, deſquamato ſimile apparet, quo quidē diſſecto pus deprehenditur. Dioſcorides autem Alexandreus terminthum eſſe tradit eminentiam in cute conſiſtentem, rotundam, nigrouiridē, terebinthi fructum referentem.

Thymus. Θύμος, turgida quædā eſt excreſcentia, aſpera, ſubrubra, oblonga, nunc in glande, nunc in, præputio, nunc in ipſa ſede conſiſtens. Sic autem Græcis uirium hoc nominatum eſt, quod thymi corymbis ſimile ſit. Celſus Thymion appellat, ſicq; uocari ſcribit, quod ſuper corpus quaſi uerrucula eminet, ad cutem tenue, ſupra latius, ſubdurum, & in ſummo peraſperum. Idq; ſummū colorem thymi floris repræſentare, & ei nomen inde eſſe tradit. Thymorum autem alii mites, alii maligni ſunt. Mites exiguæ ſunt carnes, inæquales, eminētiis ſenſum latētibus, ſcabræ, colore candidæ, aut ſubrubræ, dolore carentes. Maligni autem ſiue feri, ſcabriores, ampliores q; ſunt, fæculenti, liuidi, dolorem inferentes, manuum præſertim attactu. De quibus fuſius Aetius lib. 14. ca. 4. tractat.

Myrmecia. *Acrochordon.* *Verrucæ* Μυρμηκία, & ἀκροχορδών, tumores ſunt exigui, ſeu humiles excreſcentiæ, calloſæ, & magna ex parte rotundæ: quæ inſtar monticulorum quorundā in cute eminētes, cōſpiciuntur. Latini appoſitè uerrucas appellant. Verruca enim propriè editiorē mōtis partem ſignificat. Μυρμηκία tamen, propriè uerruca eſt ampla radice, ſeu latiore baſi; & coacto capite conſtans, & quaſi ſeſſilis, ſimilem uellicantis formicæ ſenſum, dum attractatur, inducens. Latinis formica nominatur. Ἀκροχορδὼν autem penſilis, & tenui, anguſtioreq; prope cutem baſi aſt uerruca, ut chordæ nexu ſuſpenſa eſſe uideatur. Hoc eſt; rotunda quædam in cute eminentia, ſeu excreſcentia, quæ baſim, id eſt, partē imam ad cutem, & radicem

dicem anguſtam habet. Latini interpretes uerrucā pen ſilem uocant. ἧλος uerruca eſt rotunda, alba, clauorumq́; capiti ſimilis. Hinc Latinis clauus nuncupatur. Germanis *humeraug*. In calcaneis, & pedū plantis maxime naſcitur, in gradiendo dolorem, atq; impedimentum af ferens. A clauis non magnopere differunt calli, quos Græci τύλλους nominant: niſi quod per ſe dolore uacāt, eodē quo cutis colore. Neq, ſpōte, ſed ex labore obdurata cute gignuntur. Πτερύγιον, carnis iuxta ungues tū manuū, tum pedū, partem eorundem operiens incremētum eſt. Παρωνυχία, tumor circa unguium radices conſi ſtens eſt, quem Barbari noſtræ ætatis medici corrupta uoce, ut alia multa, panaritium. Latini reduuias nominãt. Κίρσος, & ἰξία tumor ſeu dilatatio uenarum a craſſo ſanguine facta, Latinè uarix appellatur. Fit aliquādo in tēporibus, nōnunquā in ima uentris parte ſub umbilico, interdū etiā circa teſtes, frequentiſſimè autem in cruribus. Θλάσμα fit, quum caro, uel oſſiū aliquod mol le ſubirruente extrinſecus aliquo uiolento, ualido, & duro corpore colliditur, ut partis læſæ e terna facies integra permaneat, & in profundo ſint multæ paruæ di uiſiones. Latinis cōtuſio, & colliſio dicitur. Εκχύμωμα, & ἐκχύμωσις. ſanguinis eſt ſubter cutem effuſio, & coitus. Latini effuſionē nominare poſſunt. Plurimū una cū contuſione, & ruptione incidit. Ecchymomatis ſpecis ſunt, ὑπώπια, quæ Latinis ſugillata nuncupantur, & liuores ex ictu prouenietes, Græcis ὑποσφάγματα, Latinis uibices uocantur. Ανεύρισμα, tumor tactu blandus eſt, digitisq: cedēs, è ſanguine, & ſpiritu cōtractus; uel, ut Galenus definit, tumor eſt uulnere arteriæ tū oriens, quū incūbens ipſi arteriæ cutis ad cicatricē peruenerit: uerū arteriæ ulcus neq; cōcreuit, neq; cicatricē recepit neq. carne obductum eſt. Barbaris deprauata admodū uoce Emboriſma, & mater ſanguinis nominatur. Apud Græcos nomen ab arteriæ dilatatione accepit. Χείμετλα ulcera ſunt, quæ hyberno tempore in manuum, pedum q; digitis, nec minus in poſteriori calcaneo oriūtur. Latinis perniones appellantur. Νόμη, ulcus eſt, cuius mali tia adeo increſcit, ut nō modo ulceratas, atq; corruptas carnes, ſed etiam ſanas abſumit, depopuletur. Latinis inter-

Clauus. *Pterygion.* *Paronychia.* *Reduuia.* *Thlaſma* *Colliſio.* *Contuſio.* *Ecchymoma.* *Ecchymomatis ſpecies.* *Sugillata.* *Vibices.* *Aneuriſma.* *Emboriſma.* *Mater ſanguinis.* *Chymetla.* *Nome.*

Phagedæna. interpretibus vlcus depaſcēs nūcupatur. Φαγέδαινα, vlcus eſt, quod huc atq; illuc ſerpēdo cutim ac ſubiectā illi carnem, ſed extimam tantùm & in ſuperficie cōſtitutam depaſcitur, ac rodit. Κακοήθη ἕλκη, vlcera ſunt ægrè ſanabilia, doloſa, malefica, contumacia, rebellia ve. Hæc ſi inueterata fuerint, & vix curationem receperint, cicatricemque difficillimè contraxerint, χειρώνια quòd propter ſuam malitiàm Chirone medicinæ olim peritiſſimo, & Achillis præceptore indigeant, dicūtur. Τελέφια, vlcera ſunt tantæ malignitatis, vt ſalutarem Achillis manum requirant. Quippe Telephus Midorū rex huiuſcemodi ulcere cōſenuiſſe fertur, nec niſi noua medendi ratione ab autore vulneris Achille ſanari potuit. quod Ouidius iis verſibus pulcherrimè expreſſit,

cacoethe. chironia. Telephia.

Vulnus Achillæo quæ quondam fecerat hoſti,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.

Theriodesinus. Θηριώδη ulcera ſunt, quæ aſperius ſæuiunt. Latinis ferina a feritate uocantur. Κόλπος, ulcus eſt profundum, & cauernoſum, quod Latini Sinum appellant, fit, quū adiacens ulceribus cutis multo ſpatio a ſubiectis corporibus ſeparatur, ut coaleſcere ei nequeat. σύριγξ, arctus, oblongus, & calloſus ſinus exiſtit. Latinis fiſtula nominatur. Sic uero metaphora a fiſtulis ex arundine, aut alia quapiam materia confectis ſumpta, dictam eſſe nemo ignorat. Nam in ea cauitas quædam deprehenditur arundinū cauitati ſimilis. Magna uero ex parte accidit quādo pus in abſceſſibus ſic particulam excoreat, ut cōtinentia à ſubiectis ſeparet, & diducat. Υπόνομα, ulcera ſunt, quæ pluribus tranſuerſiſq; itineribus quaſi canalibus per latitudinē putreſcunt. Latini cuniculoſa uocāt. Παρατρίματα quæ Plinius attrita nominat, fiunt ac terētibus, & urentibus in itinere pedes anguſtis calceis confricatiſq; longa equi vectione feminibus, & in ſumma, ex mutuo partium inter ſe affrictu naſcuntur, Latini intertrigines nūcupant. Atque hæc de uocibus, quibus uitia corporis ſignificantur, dixiſſe ſufficiat.

Fiſtula. Hyponoma. Cuniculoſa. Attrita. Intertrigines.

LIBRI TERTII
FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INSTI-

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER QVARTVS,

[redacted]

AVTORE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De ſignis medicis. Sectio I.

De utilitate ſignorum. CAP. I.

PRIORE libro eam medicinæ partem quæ res præter naturam appellatas inquirit, & a Græcis *αἰτιολογικὴ*, & *παθολογικὴ* uocatur, abſoluimus. *Σημειωτική* Nũc ordinis ratio expoſcit, ut eã partẽ, quã iidem *σημειωτική* nominant breuiter percurramus. Sic uerò appellant, ut libr. primo etiam eſt dictum, quæ ſignorum rationem tradit, quibus præterita cognoſcimus, præſentia inſpicimus, & futura prædicimus. In qua quidẽ medicinæ parte perdiſcenda medicus ſtrenuam nauare operam debet, quod nimirum nulla propemodum alia medicinæ pars ea dignior utiliorq; ſit. *Signorũ dignitas* Siquidem latentes affectus præſentes dignoſcere, & quæ præceſſerunt tanquam præſentia eſſent, commemorare, ac quæ poſt longum tempus futura ſunt, prædicere, eſt quaſi diuinam artem profiteri. Vtilis quoque multis modis eſt ſignorum cognitio, & ad omnia medici officia ſummopere neceſſaria. *ſignorũ utilitas.* Quippe ea medicinæ pars, quæ ſignorum rationem docet, tum ſanitatis, tum morborũ notas tradit, quæ medicum quaſi in rem præſentẽ ducũt, illiq; omnia iam dicta ob oculos ponunr. Cum itaq; ſine iis notis, nec ea quæ ſecundum naturam in nobis ſunt, conſeruare, ac tueri liceat, nec imminẽtes morbos præca-

uere,

uere, aut preſentes profligare liceat, ſummo ſtudio adnitendum medico erit, ut eam medicinæ partem rectè perdiſcat. Ad hanc uero ipſam conſequendam unicè conducent Galeni libri, quos de laborantibus locis inſcripſit. In iis enim qua ratione cuiuſque corporis partis, eius potiſſimum, quæ in alto corporis latet, adeoque ſenſum fugit, uitia dignoſcantur, methodo certa, ac ratione docet. Atq; hæc prima eius medicinæ partis, quæ
2 ſigna tradit utilitas eſt. Altera, quod quum homines, quæ illis eueniunt medico, precognita uident, nō ſolum artem extollunt, illiuſq; profeſſores unicè admirantur, & ſuſpiciunt, ſed etiam huic libentius parent, &, ut inquit Hippocrates, audentius ſe illi cōmmitunt ad omnia que ſuſtinenda paratos ſe exhibent, & illum in oppugnādo morbo ſtrenuè iuuat. Quapropter, ſi una cum medico ægrotantes morbis fortiter reluctantur, fieri non poteſt, quin ſalutaris ſequatur curatio, atque è corpore omnis propulſetur morbus. Tertia eſt, quia medicus hu-
3 ius partis peritus multo antè tempore, ut imminentibus malis corporis obuiam eat, ſe parabit, adeoque ne quædam uitia prorſus accidant, prohibebit, nonnullorum autē magnitudinem arcebit: in sūma ſingulis periculis, perinde atque peritus nauta futura tempeſtate, re-
4 ctiſſimè proſpiciet. Quarta, quòd remediorum autoritatem conſeruabit, ac retinebit, dum illis utetur, in iis ſolum, quibus ea profutura præuidet. In illis autē, quos
11. ther. morituros prænoſcit, ne ipſa infamet, haud utetur, me-
meth. c. mor optimi iſtius Galeni conſilii, qui in, quibus deſpera-
9. ta omnino ſalus eſt, imprudentis eſſe conſilii inquit,
2. aphor. apud uulgum infamare præſidia, quæ multis, qui ſanari
29. potuerūt, præſidio, & ſaluti fuerunt. Atq; hinc eſt, quod idem etiā alibi monet deploratos non eſſe curandos, ſed ab iis potius abſtinendum, & morbi finē prædicendum.
5 Quinta, quod uulgi infamiā, & calūnias, mortiſq; crimē, quod illi ab imperitis imputabitur, facilè euitabit medicus qui in hac parte medicinæ probè inſtructus, omnes euentus, mortemq; prænuntiabit. Cum itaq; ad cōſequēdam laudē, atq; admirationem medico multum cōferat,
1. prog. aliasq; non paucas utilitates afferat hæc pars medicinæ,
1. quæ ſignorum rationem docet, præclarè dixiſſe Hippo-

crates a

cratem conſtat, optimũ eſſe, ut medicus prouidentia uta tur, & prædicẽdi ſcientiam ſectetur, debetq; hoc nomine in hãc curã incumbere, ut illã exquiſitè diſcat. Id quod fiet, ſi Galeni libros de arte medica, tẽperamentis, pulſi bus prognoſticis, laborantibus locis ſuprà indicatos, & eos, quos de iudiciis inſcripſit, diligenter euoluat, ac per legat. Nam quamuis ſparſim alibi ſignorum rationem explicet, in iis tamen libris de ſignis ex profeſſo tractat. Et præ cæteris eiuſdem monumentis plus ponderis ha bet ad prædicenda futura opus de iudiciis poſteritati re lictum. Quod metipſe li. 3. prog. cõ. i. iis uerbis teſtatus eſt: Cui libet exquiſita ratione futura præſentire, huic „ Commentarii de iudiciis reuoluendi ſunt. „

Quid ſignum, & ſignorum genera. CAP. II.

SIGNUM, ut à nominis explicatione auſpicemur, eſt, quod rem aliquam ſignificat; vel quod rei alicuius eſt ſignificatiuum. Nihil autem refert ſiue ſignum, ſiue indiciũ, ſiue notam appelles, nã iis omnibus uocibus id, quod Græcis σημεῖον ſignificat, reddi poteſt. Quicquid, igitur aliquid eorum, quæ in corpore fiunt, oſtẽdere po teſt ſigni nomine continetur. Signorũ autẽ tria ſunt pri ma genera, nẽpè ſalubria, inſalubria, & neutra. Salubria ſunt, quæ præſentem indicant ſanitatẽ, futurã prænun tiant, & præteritã ad memoriam reuocant. Inſalubria, quæ morbum præſentẽ ſignificant, futurum prædicunt, & præteritũ in memoriã reuocãt. Neutra, quæ neutrũ, mediumq́, inter ſanitatem, & morbum affectũ oſtendũt, prænuntiant, & memoriæ tradunt. Cæterum, quæ ex iã dictis præſentia demonſtrant, Græcis διαγνωστικά, Lati nis demonſtratiua nominantur. Quæ uerò futura præ nuntiant, Græcis προγνωστικά, nobis prædictiones, præco gnitiones, præſagia, uel præſenſiones dici poſſunt. Quæ autem præterita cõmemorant, Græcis ἀναμνηστικά, La tinis memoratiua uocantur. Atq; is eſt proprius harum rerum uſus. Veteres tamen, ut cap. 7. artis medicæ au tor eſt Galenus, προγνωστικῶν, ſiue prædictionum nomẽ, etiam præſentia, & futura ſignificare poſſe tradiderunt. Prædicere e. n. idem eſt, quod præcognoſcere. Vnde, cùm ea, quæ præſentia ſunt, uel præterita quibuſdam ſignis præcognoſcimus, quaſi uideantur, antequam ſint patefa cta,

Signum quid.

Signorũ tria prima genera.

Salubria

Inſalubria.

Neutra.

Διαγνωστικά.

Προγνωστικά.

Αναμνηστικά.

cta,ea præſagire,ac præſentire dicimur. Sunt etiã quædã
Παθογνωμικά. ſigna, quæ morbũ,eiuſq; naturã declarãt:adeoq; unà cũ
illo inuadunt,& deſinũt,quæ Græcis παθογνωμικὰ, La-
tinis uitiũ,ſeu morbũ ſignificantia nuncupãtur. Vt ſunt
in pleuritide acuta febris,ſpirãdi difficultas,tuſſis, pun
ctio lateris. Hæc itaq;,ut umbra à corpore,à morbo ſepa
rari nequeũt. Quæ aũt incipiẽtis uitii indicia ſunt,pro-
γνωρίσματα, priè Γνωρίσματα dicũtur. Quæ uero nõ ſimul cũ morbo
inuadũt,& incipiũt,ſed ſubinde apparent,& ſuccedunt,
Ἐπιφαινόμενα. ἐπιφαινόμενα,ideſt,ſuccedentia, aut ſuperueniẽtia appel
lantur. Quæ aũt morbi naturã ueluti circunſtant,non au
tẽ penitus coniuncta ſunt,& inſeparabilia,Græcis συνε-
Συνεδρεύοντα. δρεύοντα,ideſt,circunſtantia nominantur. Opponuntur
itaq; iis,quæ morbi naturã patefaciunt,eo ꝙ illa ſemper
cum morbo ſint coniuncta. Hæc autem aliquando cum
morbo, nonnunquam poſt genitum morbum, modò ne
omnino quidem conſpiciuntur,tantum abeſt, ut neceſ-
ſitate aliqua morbo cõiuncta ſint. Plerunque tamẽ inci
dũt. Huius generis,ubi pleuritis torquet,ſunt dolores,
uel ad iugulũ uſq;, uel ad hypochondria pertingentes.
Cruditatis. Sunt prætereà cruditatis,& cõcoctionis ſigna. Crudita
tis,materiæ in morbis cruditatem ſignificant,adeoq; uel
omnino nullum iudiciũ futurũ,aut prauũ,aut dolores,
aut diuturnitatẽ,aut recidiuã,ut primo Epid. ſect.2. con
cõcoctionis. ſtit.3. teſtis eſt Hippocrates. Concoctionis, quæ mate-
riæ morborum concoctionem oſtendunt. utraq; iam di-
cta ſigna ex alui excrementis, urinis, & ſputis maximè
colliguntur. Atque excremẽta quidẽ alui, inferioris uẽ
tris,uel concoctionem,uel cruditatẽ ſignificant. Vrinæ
autem uenoſi generis, ut ſputa excreationeſve eorum,
quæ in reſpirationi ſeruiẽtibus inſtrumẽtis ſunt humo
rum coctionẽ,aut cruditatẽ monſtrãt,ut li.i. de iudiciis,
Galenus copioſius docet. Proinde duo hæc ſigna ſtabilẽ
propriãq; poteſtatẽ ſemper habẽt, quocũq, morbi tẽpo
re apparuerint. Præterea ſunt ſigna,quæ ſalutẽ demon-
Salutaria. ſtrãt,ſalutaria ob id nominata: cõtrà alia,quæ mortem
portendunt,lethalia dicta. Ea ex iis maximè, quæ cum
Lethalis. vrinis,alui excremẽtis,& ſputis excernũtur, colligi poſ
ſunt,quemadmodũ in prognoſticis Hippocrates docet.
Bona. Quædã inſuper ſunt ſigna,bona,uocata,quòd ſcilicet bo

num

num aliquid præſens, præteritū, aut futurum oſtēdunt, ut eſt facilis ſpiratio, leuis tolerantia, pulſuū bonitas, facilis ſomnus, facies ſimillima ſanis, decens decubitus, totius corporis æqualitas, & alia, quæ tū in prognoſticis, tum aphoriſmis recenſet Hippocrates. Quædam contra mala, quæ malum aliquid præſens, præteritum, aut futurum indicant, ut difficilis ſpiratio, præſertim, quæ fit frigido efflato ſpiritu, difficilis tolerantia, pulſuum malitia, & in ſumma, prædictis contraria. Ac rurſus inter bona, quædam optima, quæ ſemper bonū ſignificant. Quædam ualde bona, quæ raro nō indicant bonum. Inter mala quædam peſſima, quæ ſemper monſtrant malum. Nonnulla ualde mala, quæ raro non malum portendunt. Sūt alia iudicatoria nominata, quæ quidem duplicia ſunt. Quædam enim horū ueluti cauſæ, & ſigna ſunt, hoc eſt, ſignificant, & efficiunt iudicium, ut eſt uomitus, alui deiectio, urinarum multitudo, ſudor, ſanguinis è naribus profluuium, parotis, & abſceſſus. Aliqua uerò ſignorū tantum rationem habent, ut delirium, uigiliæ, comata, inquietudines, difficilis ſpiratio, obtenebrationes, difficilis ſenſus, dolores capitis, colli, & ſtomachi, temporum grauitas, aurium ſonitus: ſplendores, lachrymæ inuoluntariæ, nox abſque ratione moleſta, labrum inferius agitatum, obliuio, aſtantium ignorantia, uehemens rigor, acceſſio anticipans, facies vna cum oculis, & naſo rubeſcens, hypochondriorum retractio, nauſea multa, faſtidiumve, æſtus, & ſitis uehemens. Omnia, quæ iam commemorauimus, quatenus ſubitam mutationem, ac turbationem oſtendunt, Græcis κρίσιμα, Latinis iudicatoria ſigna uocantur. Quatenus uerò morbos ſequuntur, & ſecundum propriam ſuam ſubſtantiam conſiderantur, ſymptomata iudicatoria nominantur. Habentque iudicatoria appellata ſigna non ſemper ſtabilem, ac firmam, ut cruditatis, & concoctionis, poteſtatem, quocunque morbi tempòre apparuerint. Siquidem bona ſunt, ubi poſt concoctionem morbi, & in uigore apparent. Mala uerò, quum in morbi principio, & ante concoctionem. Quod ut plenius intelligamus, de temporibus morborum nunc diſſeramus oportet,

Mala. *Optima.* *Valde bona.* *Peſſima.* *Valde mala.* *Iudicatoria.* *κρίσιμα* *Symptomata iudicatoria.*

Quid tempus morbi, & tractationis de temporibus morborum uſus. CAP. III.

Morbi tẽpus quid. MORBI tempus, Græcè καιρὸς, non eſt niſi pars, aut ætas morbi, quæ ſucceſsionis uiciſsitudine mutatur, metaphora ab animantibus ſumpta. Quemadmodum enim hæc ipſa genita ad uigorem uſq; augentur, inde iam con tabeſcere incipientia, ad extremam uſque corruptionẽ declinant, ſi omnes ætates pertranſierint: ita quoque ſin guli morbi à prima eorum conſtitutione ad uigorem uſ que increſcunt, dum pro augmenti prioris portione decreſcentes omnino diſſoluantur. Tempora itaque appel lantur, quòd ſucceſsione quadam, ut tempus, ſuas partes morbus acquirat. Aetates uerò, quòd, quemadmodum ætatum curſu animal, ſic morbi temporum uiciſsitudine mutentur. Atq; horũ tẽporũ cognitionis utilitas uaria, & multiplex eſt. Nã, quum curationem morborũ in primis ob morbi tẽpora uariari cõtingat, alia enim in prin cipio morbi alia in eius incremento, alia deniq; in alijs

Vtilitas cognitionis tẽporum morbi. 1 morbi partibus remedia conueniunt, nemo morbos rectè curabit, niſi horum tempora perfecta habeat. Ne-

2. aphor. 29. que enim temerè ĩ aphoriſmis dixit Hippocrates: Quũ morbi incipiunt, ſi quid mouendum uidetur, moue: quũ
» uerò conſiſtunt, ac uigent, quieſcere melius eſt. Et alio
» loco: In acutis morbis rarò, & in principiis purganti-
» bus utendum medicamentis. Sanguis præterea non mit

1 aphor. 24. titur pari utilitate uigente morbo, ut incipiente. Quum autẽ morbus declinat, non ſolùm ſuperfluò, ſed etiã inutiliter extrahitur. Pari modo inter initia phlegmones reprimentia, in augmento autem tepida, & mediocriter adſtringentia, in uigore, quæ moderate calefaciunt, &

2 diſcutiunt, adhibemus medicamenta. In declinatione uerò, quæ ualenter tum calefaciunt, tũ diſcutiunt. Cõfert etiam hæc cognitio ad futurorum prædictionẽ. Nã, quo tẽpore mori poſſit, aut ſanari, & quando periculum effu gerit æger, prouidebit, qui morbi tẽpora non ignorabit. Neq; enim in quacunq; morbi parte finiri poſſunt morbi, aut uitia extingui: cum nemo inuadente, aut inclinã

3 te morbo pereat. quinetiã uictus rationem in nullo mor bo rectè inſtituet, qui eius tẽpora, præſertim uigorem, à quo cibandi cõſilium petitur, ignorauerit. quod abundè

pater

patet ex iis, quæ ſectione ſecunda ab Hippocrate ſcribuntur. Poſtremò, quòd inde iudiciorum bonitas, aut malitia cognoſci poſſit. Nam uigor morbi, iudiciorum omnium regula eſt, quòd in eo non niſi optimum iudicium fiat. Proinde quantò iudicium uigori proximius, tantò melius eſt. Contrà, quantò magis ab eo diſtat, peius, ut lib. 3. de iudiciis cap. 5. Galenus fuſius docet.

Quæ ſint morborum tempora. CAP. IIII.

VNIVERSA morborum tempora quatuor eſſe tum ueteres, tum recẽtiores medici omnes uno conſenſu ſtatuunt, principium, augmentũ, incrementum ve, uigorẽ, & declinationem. Non temere autem Græcis ὅλοι τῦ νοσήματος καιροὶ, Latinis uniuerſalia tẽpora uocantur. hac enim appellatione à particularibus, in quæ ſingulæ morbi acceſſiones diuiduntur, diſcernere uoluerunt.

Vniuerſalia tempora.

Cæterùm, ut de ſingulis ordine agamus. Principium uariè à medicis uſurpatur, nẽpè trifariàm. Vno modo, pro primo exquiſitè inſultu, ſeu prima morbi inuaſione, quam Græci ἐπισημασίαν nominant, quæ quidem ſimplex eſt, & omni latitudine caret. Secundo, pro eo quod latitudinem obtinet, & ad tertium uſque extenditur diem. Neutro autem horum modorum ſumitur in præſentia. Tertiò modo pro totius morbi parte prima, quæ concoctionis ſignis finitur. Duæ primæ ſignificationes à uulgari opinione deſumptæ ſunt. Vulgus enim uocat eos ĩ principio morbi eſſe, quos a primo morbi inſultu correptos uidet. Item eos, qui in primis tribus diebus laborant, adhuc in principio eſſe putat, etſi nõnunquam eo tempore incrementum exceſſerunt. Tertia ſolis medicis nota eſt, cùm per multos menſes morbus ſæpenumero duret, & nihilominus adhuc in principio ſit, cuius quidem finis tum certò adeſt, ubi concoctionis manifeſtæ notæ apparent.

Principium.

ἐπισημασία.

Alterum tempus, quod principium ſtatim excipit, & ad uigorem uſque durat, Græcis αὔξησις, ἐπίδοσις, & ἀνάβασις, Latinis incrementum, augmentũ, & aſcenſus dicitur.

Incrementum.

Tertium, uehemẽtiſſima morbi pars eſt, Græcis ἀκμὴ, Latinis uigor, & ſtatus appellatur.

Vigor.

Quartũ, & ulti-

Declina- mũ Græcis παρακμὴ, Latinis declinatio, & inclinatio
tio. nominatur. Atq; hæc ſunt uniuerſalia morbi tempora,
ſiue maiores morbi partes, in quas uniuerſus morbus
Particu- primũ diuiditur. Particularia uero tempora ſunt mino
laria tem res partes, in quas ſingulæ acceſſiones diuiduntur. Ac-
pora. ceſſio autem Græcis παροξυσμὸς dicta, non eſt niſi tem
Acceſsio. pus deterius totius circuitus, quod a prima inuaſione
uſq; ad intermiſſionem exiſtit. Hoc itaq; tempus qua-
tuor partibus, ſeu tẽporibus particularibus, principio
Exem- nimirũ, incremento, uigore, & declinatione definitur.
plum. Febrilis acceſſionis exemplo res clarior fiet. Huius cer
tè principiũ eſt quod extremis partibus refrigeratio-
nis ſenſum præbet. Incrementũ, ubi frigus deſinit, cor-
pus autẽ incaleſcere incipit, nõ tamẽ exquiſito calore.
Vigor, ubi calor æqualiter in totum diffũditur corpus,
Circui- minimasq; eius obſidet particulas. Declinatio, ubi ca-
tus. lor iminuitur. Porro circuitus, qui Græcis περίοδος uo-
Circui- catur, nõ eſt niſi repetitio, ſiue reditus ab eodẽ ad eadẽ
tus duæ per ordinẽ, & circulũ quẽdã factus. Vel breuius, ſimilis
partes. ad idẽ reditus, hoc eſt, uniuersũ tẽporis ſpatiũ a primo
Prima. ſtatim inſultu unius, uſq; ad inſultũ alterius acceſſio-
Altera. nis. Cuius quidem tẽporis duæ ſunt partes. Vna, quæ de
Acceſsio terius eius tempus cõprehẽdit. Altera, quæ remiſſionẽ,
nis uox, ſiue declinationem, & quietis tempus complectitur.
bifariam Primã quidẽ partem ueteres medici Græci παροξυσμὸν,
ſumitur. id eſt, acceſſionẽ priuatim nominauerunt. Qua quidem
ratione in ſe acceſſio non niſi principium, incremẽtum,
Aph. 11. & uigorem continet. Hac in ſignificatione acceſſionis
uox, ab Hippocrate ſect. 1. aph. uſurpatur, quũ inquit:
In acceſſionibus a cibo abſtinere oportet. ueluti fuſius
„ in noſtris ſuper hãc Hippocratis ſentẽtiam Commen-
„ tariis oſtendimus. Nec aliter in mox ibidem ſequente
„ aphoriſmo duodecimo accipitur, quod in cõmentariis
ſuis iis uerbis Galenus etiã confirmat, inquiens, Per ac
ceſſionem te oportet inaudire deterius totius circuitus
tẽpus, quod eſt à primo inſultu uſque ad tempus uigo-
ris. Quod certè accuratè cõſiderandum erit, quod alias
medici, præſertim recentiores, acceſſionẽ uocant, quæ
non ſolum in ſe principium, incrementum, uigorẽ, ſed
& declinationem, quam Græci propriè παρακμὴν, ut di-

ximus,

ximus,nominant,cõplectitur. Alteram circuitus partē, ideſt,omne id tempus,quod priorem partem,ſiue acceſſionem uigoremq; uſque ad ſecundam acceſſionem ſequitur,Gal.in lib.de temporibus, & alii ueteres Græci παρακμὴν,ἄνεσιν,ἔνδοσιν,ὕφεσιν, ἀφαίρεσιν, uel διάλειμμα,ideſt,declinationem,remiſſionem, ſubmiſſionē, ablationem,uel interuallum appellant. Propriè tamē, ut lib.1.de iudiciis,cap.3.autor eſt Galenus. διάλειμμα; ideſt,interuallum,tempus eſt,quo in quietem febre uacantem acceſſio deſiit:aut breuius quietis tempus,quod in febribus peculiari nomine ἀπυρεξία,ideſt,infebricitatio,ſi ita loqui licet,dicitur. *Διάλειμμα.* *ἀπυρεξία.*

Quot tempora uniuerſalia unuſquiſque morbus habeat. CAP. V.

VT non omnia animantia ad extremā, & conſtitutā uſque ſenectutem perueniunt,adeoq; omnes ætates per tranſeunt:ita nec omnes morbi,propter ſuam maliciam, & ægrotantium imbecillitatem,ſingula ſua tempora attingere poſſunt. Sunt enim morbi, qui duo duntaxat tempora habent,ut qui incrementi tempore interficiūt. Sunt etiam,qui tria tantùm obtinēt tempora, ut qui in in uigore iugulant. Ex letalibus uerò morbis nullus quatuor tempora habet. Siquidem fieri nequit,ut uigore elapſo,diminutoque morbo,uictaq; illius uehementia,homo in declinatione eius pereat,ut fuſius lib.3. de iudiciis cap.5.Galenus oſtendit. Quanquam enim interdum morbus,quum moritur homo,leuior eſſe appareat, non tamen tum uera eſt declinatio, ſed falſa potius, & ficta,utpote,quæ à natura uincente nequaquam accidat. Neque enim alia de cauſa tunc declinare uidetur morbus, quàm quòd uictus iam euicta, non amplius morboſis cauſis reluctetur. Et ſunt certè ex letalibus morbis nonnulli,qui breui tēpore,& principium,& augmentum percurrunt, ut ferè augmentū habere nullum uideantur. Atq; hinc eſt,quòd Galenus in lib.de optima ſecta,ſcribat nonnullos morbos acutos,ut apoplexiam, ſimul atq; inuadunt uigorē aſſumere. Quod certè non ita intelligendum uenit, ut quidam hodie,qui omnia dicta Galeni malitioſè peruertūt, & ſummo ſtudio deprauant, *Nemo in declinatione morbi moritur.* *Galeni locus enarratus.*

uant, interpretantur, quòd eiuſmodi morbi nullum habeant incrementum, quando fieri nequeat, ut ad ſummū aliquid niſi aſcendendo perueniat: ſed quod tam celeriter ab inuaſione ad uigorē perueniat, ut uix animaduerti poſſit augmētū, adeoq; propemodū inſenſile ſit. Atq; hoc ipſum planè ſenſiſſe Galenū alius eiuſdē locus planè conuincit, qui eſt in libello de totius morbi temporibus, in quo manifeſte apoplexiam incrementum habere inquit: atq; adeò quid ſenſerit, in libro de optima ſecta diſertè exponit. Sed eiuſdem uerba ſubiiciamus, ἔνια δοκεῖν τῶν νοσημάτων εὐθὺς εἰσβάλλειν ἀκμάζοντα, καὶ τοῦτο μὲν αὐτὸ τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. οὔτε γὰρ τὸ μάλιστα ἐξαίφνης εἰσβάλλον ἀκμάζον εἶπον τις ἂν τὴν ἀποπληξίαν: οὐδὲ γὰρ ἀκριβῶς ἐστὶ τὸ τοιοῦτον, ἀλλ᾽ ἐν μὲν βραχεῖ χρόνῳ διεξέρχεται τήν τε ἀρχὴν, καὶ τὴν ἀνάβασιν, οὐ μὴν ἄναρχόν τε ἐστὶ, οὐδ᾽ εὐθὺς εἰσβάλλει τελεώτατα, ὥσπερ ὁ τῆς ἐπιληψίας παροξυσμός. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἁλίσκεται ἐξαίφνης τῷ συμπτώματι, καθάπερ οἱ τὸν τράχηλον ἀφαιρούμενοι, καίτοι, καὶ τούτων ἡ τομὴ πρῶτον τινὰ χρόνον ἔχει, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον, ὥσπερ εἰ, καὶ χειρουργός τις ὁ τοῦν τέμνει. Quod eſt: quidā morbi ſtatim ſimul, atq; uigent, inuadere uidentur, quod ipſum quidem ex numero eorū eſt, quæ fieri nequeunt. Neque enim repente inuadentē in uigore eſſe apoplexiam quiſpiam dixerit, quoniā talis exquiſitè non eſt, ſed breui tempore & principium, & augmentum percurrit, nō tamen abſq; principio eſt, neq; ſtatim abſolutiſſimè inuadit: quemadmodum nec comitialis morbi acceſſio. Nemo enim tā ſubito ſymptomate corripitur, ut ii, quibus ceruix aufertur: quanquam horum quoq; ſectio primum aliquod, & ſecūdum, & tertium, & quartum tempus habet, ueluti etiam ſi chirurgus quamlibet partem incidat. Quæ uerba Galeni etiam in propria lingua referre uolui, ut hinc plenius lector eius cognoſceret ſententiam, & quàm inique à ſycophantis hoc tempore flagelletur, qui ſingula propemodum eiuſdem uerba in diuerſam, quàm ille putauerit, partem interpretantur. Cæterùm, qui ſalutares ſunt morbi, quatuor interdum tempora obtinebunt, principium nimirū, augmētum, uigorem, & declinationem: id que accidit, ſi ſoluantur. Si enim adhibitis remediis curentur

rentur pauciora habebunt tēpora. Qui enim antequā creſcant per conuenientia præſidia ſoluntur, augmento, & uigore mutilantur. Si per iudicationem perfectā terminantur, non pauciora, quam tria, habebunt.

Tempora morbum ut dignoſcenda. CAP. VI.

CVM quatuor temporum uniuerſalium morbi cogniti o ad iudiciorum prædictionem unicè, ut dictū eſt, conferat, ut quo modo quiſpiam horum, quoad fieri poteſt, exquiſitam conſequatur notitiam, nunc monſtremus, neceſſe eſt. Exorſi igitur a principio, de illis ita ſtatuemus: Principio morbi finis adhuc futurus quinque deprehenditur modis. Primo, ex morbi ipſius natura, & differentia. Quippe febres ardentes, pleuritis, uiſcerum phlegmones, & id genus alii morbi acuti, breuis temporis principium habent. Nam ut ipſi non ſunt diuturni, ita neque principium longo durans tempore obtinebunt. Contra epilepſia, ſiue, morbus comitialis, coxēdicum, & renum dolores, quartana, & ſimiles morbi diuturni longioris temporis principia habebunt. Secundo, è temporibus anni, in quibus morbi exoriuntur. Qui enim æſtate accidunt morbi, breuius: qui uero hyeme inuadunt, longius principiū habent: hinc eſt, quod Hippocrates non temere in aphoriſmis dixerit: Aeſtiuæ quartanæ magna ex parte breues ſunt, autumnales uero lōgæ, præſertim quæ hyemē attingunt. Quāto enim breuior morbus eſt, tanto etiā breuius principiū obtinet. Tertio, ex ætate, & natura ægrotantis. Nam, ſi calidæ fuerint, morbi eas corripientes breuius principium habebunt. Citius enim in iis concoctionis ſigna apparent. Contra ſi frigidæ fuerint ætates, longius principii tempus obtinebunt. Quarto, è regione in qua æger decumbit. Hæc enim perinde atq; ætas, & natura ægrotātis, uel breuius, uel longius princippii tempus efficiet. Quinto, ex uictus ratione, quæ anteceſſit. Is enim ſi calidior, & ſiccior fuerit, bilioſius, adeoq; calidius, & ſiccius corpus reddet. cōtrà, ſi frigidior, & humidior fuit, pituitosū corpus efficiet. In bilioſo autē corpore calidos ꝑcreari morbos, & ī pituitoſo frigidos, nemo eſt, q neſciat.

Principium morbi ut dignoſcendum. Ex morbi natura. E temporibus anni. 2. Aphor 25. Ex ætate & natura ægrotantis. E regione. Ex uictus ratione.

neſciat. Habent autē calidi morbi breuius, ut frigidi cō tra longius principium. Cæterum perfecti, & iam abſo luti principii euidentiſſimum, ac firmum admodum ſignum, concoctio manifeſtā exiſtit. Atq; hactenus principii breuioris aut longioris ſigna, unde petenda ſint, indicauimus. Porro augmentum morbi tribus cognoſcitur rebus, nempe hora, in qua fit acceſſio, eiuſdem longitudine, & magnitudine, ſiue uehementia. Nihil enim refert magnitudinem, aut uehemētiam dicas. Duo enim hæc nomina, ut ſect. 1. apho. Cōm. 12. teſtis eſt Galenus, apud ueteres medicos uſitata, ſæpius de una eademque re pronuntiātur. Ex hora quidem, in qua fit acceſſio, ita agnoſcitur augmentum. Si acceſſio maturius inuadit, et plus quam proportio poſtulat anteuertit, certiſſimum hinc augmenti indicium colligitur. Ex longitudine hoc modo. Si acceſſio anteuertendo in longius extenditur tempus, augmenti notam eſſe nemo non animaduertit. Ex magnitudine ſeu uehementia hac ratione. Si acceſſio uehementius afflixerit, maniféſtè augmentum morbi adeſſe coniicimus. Proinde acceſſio plurimo tempore anticipans, hoc eſt, conſuetam inuaſionis horam anteuertens, & longius, & multo etiam uehementius affligens, effatū dignum, ac certum morbi habentis acceſſionem, & per circuitus redeuntis, incrementum indicabit. Aliorum morborum augmentum, facile ex illorum uehementia, ſeu magnitudine iām increſcēte cognoſcitur. Vigor autem indicatur, ubi hæc omnia in utriſque acceſſionibus æqualia, & ſibiipſis perquam ſimillima fuerint, ac in eodem ſtatu manſerint, perſeuerarintq;. Declinatio autē contrariis augmento ſignis cognoſcitur, nempe ſi tardius, quam conſueuerunt, antea acceſſiones inuadant, ſi breuiori tempore durant, & prioribus mitiores fuerint, minusq; afflixerint. Poſſunt autē alii morbi, qui per circuitus non inuadunt, ex ſymptomatum uehementia, uel remiſſione, num in uigore, aut declinatione ſint, cognoſci, iuxta illud Hippocratis: Quum incipiunt, & finiunt morbi, ſymptomata omnia leuiſſima ſunt, in uigore autem uehementiſſima.

Augmenti cognitio e tribus pendet rebus.

Ex hora.

Longitudine.

Magnitudine.

Vigoris Indicia.

Declinationis.

2. aphor. 30.

Vigor

Vigor morbi medico præ aliis temporibus potiſſimum dignoſcendus. CAP. VII.

HACTENVS, quo pacto uniuerſalia morborum tēpora ſint cognoſcenda medico, & quòd illorum notitia ad futuram criſin, iudicationemq; prænoſcendam ſit neceſſaria, oſtendimus. Nunc uerò quòd præ omnibus aliis tem poribus uigor potiſſimum medico ſit præcognoſcendus, tribus de cauſis docebimus. Primò, quod ſine uigoris præcognitione utrum iudicium futurum ſit necne, & quum ſit, quale ſit, ſciri nequeat. Nam, quum futura bona iudicatio niſi ex præcedentibus exquiſitis concoctionibus præcognoſci non poſſit, & hæ quidem non niſi uigoris tempore appareant, conſequitur hunc ueluti normam quandam eſſe iudiciorū, adeoq; ut medico præcognoſcatur, ſummè eſt neceſſarium. Secundò, uigor hoc maximè nomine præcognoſcendus uenit, quia niſi in uigore iudicium morbi obtinuerint, ut in declinatione habeāt, fieri nequit. Quicunque enim morbi uigoris tēpus ſemel præterierint, ſi certe ſine iudicio perſeuerant, & paulatim ſoluuntur, nullū præterea elapſo uigore mortis eſt periculum, quandoquidē experientia teſtetur, nullum unquā in declinatione, ui morbi, periiſſe, ut anteà quoque dictū eſt. Sed magis ratio ipſa. Neq; enim accidit, ut ſimul atq; morboſæ cauſæ iam euictæ, ac concoctæ ſunt, adeoq; natura ſuperauerit, æger moriatur. Quapropter, ſi qui ſunt, quos in declinatione interiiſſe conſtat, ii certè uel ſuis ipſorum, uel medicorum erroribus mortui ſunt. Tertiò, uigoris tempus medico ideò præcognoſcendum, quòd ſi moriturus eſt æger, aut non, nemo ſciet, niſi uigoris tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ægrotantem eſt neceſſarium, ubi uires præ morbi uiolentia ſuccubuerint. Vtrū uerò prius ſuperabitur, ſciri non poteſt, ſi uigoris tēpus incertū fuerit. Nā ſi iudiciū intra unū diē eſſe debeat, ſeruabitur æger, antequā a morbo uires proſternātur. Si uerò antè uigīti dies, ſi ſic accidat, nequeat aduenire iudiciū, fieri poteſt, ut interim natura fatigetur adeò, ut ſi iidē appareāt ægrotātes, alter quidē ſeruetur,

Vigor morbi tribus de cauſis medico cognoſcendus.

Nullus nuquam in declinatione mortuus.

alter ob futuri uigoris tempus moriatur. Quare cum ex vigoris tempore medicus ſciat nunquid ægri vires ſufficiant, necne: non poteſt etiam conueniens uictus ratio inſtitui, niſi quales uires ægrotantis ſint, præcognoſcatur. Neque enim temere ab Hippocrate dictum eſt :

1. *Apho.* Coniicere oportet, num æger poſſit cum uictu perdu-
„ rare ad uigorem uſque, & nũquid ille prius deficiat,
„ nec cum uictu illo perdurare poſſit, aut morbus antè
„ deficiat, ac retundatur. Duo nanque ſunt, a quibus po-
„ tiſſimum cibandi conſilia petuntur, nempe morbi uigor, & ægri uires. Ratio itaque ipſa docet medico in nullo ſic eſſe exercitandum, ac laborandum, atque in futuri uigoris præcognitione, quod fuſius lib. 3. de iudiciis cap. 5. Galenus monſtrat. Cæterum, cum iam ſæpenumero iudiciorum ſit facta mentio, ordinis ratio poſtulare uidetur, ut tandem, quid ſit iudicium, quot eius differentiæ, quibus notis quum præſens, uel futurum eſt, deprehendatur, & quæ tandem ſit dierum iudicatoriorum natura, & uis, exponamus. Quæ ſingula in ſecunda, quæ ſequitur, ſectione ordine docebimus.

Duo sũt, a quibus cibandi etũtur poſilia.

DE

DE IVDICIIS SECTIO II.

Quid iudicium. CAP. I.

QVOD Latinis medicis iudicium uocatur, hoc Græcis *κρίσις* dicitur, uarieq; Gale. lib. 1. de iudiciis, cap. 1. teſte, ab autoribus uſurpatus. Primò, pro repentina, & ſubita in morbo mutatione. Sic ſanè a Galen. 3. pro. Comm. 1. ſect. apho. 2. Comm. 13. & 23. & lib. 1. Epid. Comm. 3. definitur. Nam in omnibus iã citatis locis criſim, ſeu iudicium, ſubitã, & præcipitẽ in morbis mutationẽ eſſe tradit. Quapropter eas, quæ paulatim fiunt, mutationes, nõ criſes, ſeu iudicia, ſed peculiari nomine *λύσεις*, hoc eſt ſolutiones Galenus appellare conſueuit. Secundò, iudiciũ a nonnullis ſumitur pro inclinatione in melius, quæ tamen propriè loquendo non ſimpliciter iudicium, ſed cũ adiectione deficiens iudicium, Galeno lib. 3. de iudiciis atteſtãte, dicitur. Tertio, pro turbatione corporis, quæ excretiones, & abſceſſus antecedit. Nam, priuſquã morbus per excretiones, & abſceſſus finiatur, non mediocris in ægri corpore fit turbatio. Hic nanq; ſubito ſpiritum difficilius trahit, uel delirat, uel caliginẽ, uel ſplendores ob oculos ſibi uerſari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubẽtes habet, uel tempora grauia, uel in ceruice dolores percipit, interim, uel caput dolet, uel nigra quædã oculis effundi queritur, uel ſtomacho laborat uel inferius labrũ quaſi tremulum, ac intro contractũ obtinet, uel rigore uehementi concutitur. Hanc itaq; turbationem ſubitã Galenus quoq; lib. 1. de dieb. iudicatoriis ca. 2. criſim, iudiciumue uocat. Quarto, criſis, ꝓ omni morbi ſolutione, ſiue ſubito, ſiue paulatim fiat, accipitur. Quinto, pro ſolutione, quæ ad bonũ terminatur. Etſi autẽ uariis modis a ueteribus iudicii uox eſt uſurpata, Galeno tamen, ut ex capite ultimo libri primi de iudiciis abundè liquet, nõ niſi pro ſubita in morbo mutatione, & multò magis pro ea, quæ hanc antecedit, turbatione ſumitur. Porrò uox *κρίσις* tranſlata eſt, eodem Galeno li. 3. de

Κρίσις. Iudiciũ uarie ab autoribus uſurpatur.

Solutiones.

Turbatio excretiones, et abſceſſus antecedens.

Vnde et criſis tranſlata ſit.

de iudiciis cap.2.teſte, a iudiciali foro:ut enim illo inter eum,qui accuſat, & alterum,qui accuſatur, atrociſſima exiſtit pugna,unuſque tādē uincit,alter uerò uincitur: ſic etiā in iudicio morbos, & natura corporis acerrimè inter ſe pugnāt,ut ægro nihil aliud,quàm illis,qui in iudicio de morte,aut uita audiunt ſententiam,ſit expectandum. Nō igitur eſt,ut diximus,iudiciū niſi ſubita, ac præceps in morbo, uel ad ſanitatē,uel ad mortem mutatio. Et fit quidem natura ſeparante a bonis mala, & ad excernendum properante. Quare ob talem, quæ iudicationē præcedit, perturbationem, ægri grauiter ſe habent. Interdum autem non ſolum ſubitā, ſed & magnam Galenus permutationem criſin uocat, & meritò quidem, quod non ſine certamine, ut lib.3. de iudiciis cap.9. ait,& cū magnis ſymptomatis, quæ medicum terrent,iudicium fiat. Quapropter etſi febris tertiana magnus morbus, ac uehemēs non eſt, tamē,quum ſubitò per uomitū,aut ſudorem,aliamue excretionē iudicatur, ut nihilominus magna in ea fiat mutatio,oportet. Siqui dē uomitū illum biliosum nauſea,dolor ſtomachi, ac capitis,pulſus interdū carentia,animi deliquium, & id genus alia ſymptomata, non certè leuia,præcedunt. Quod adiiciendū erat propter eos,qui hac etiam in parte Galenum ſugillare, ac flagellare,ſuo more,ſolent.

Galenus iudicium interdū magnam mutationem uocat.

De iudicii differentiis. CAP. II.

IVDICII, quod iā definiuimus, Gal. lib.1. de dieb. iudicatoriis teſte,multæ ſunt differentiæ. Abſolutum,& perfectum,ſiue propriè, & ſimpliciter iudiciū, eſt, quod ex morbo nihil reliqui facit, ſed ſubito ab eo ægrum liberat. Vel breuius,quod morboſum nihil relinquit. Græcis κρίσις τελεία dicitur. Imperfectū,ſeu deficiens, quod ex morbo quippiā reliquit:uel,ut tertio de iudiciis definitur, quod effatu dignā in melius mutationē efficit,nō tamē integrè morbū ſoluit. Græcis ἀτελὴς, & ἐλλιπὴς appellatur. Fidū,firmū,certumue eſt,quod nunquā reuertitur. Græcis πιστὴ, & βεβαία, & ἀσφαλὴς nominatur. Infidū, ſeu incertū,quod cū morbi recidiua fit. Græci ἄπιστον uocāt. Alii fidū definiūt eſſe,quod naturæ beneficio paratur. Infidū,quod morbi ratione contingit. Id quod certè in idē recidit. Nā quod naturæ beneficio paratur, & ſecū-

Abſolutum perfectumue iudicium. Imperfectum. Fidum. Firmū. Certum. Infidum. Incertum.

dum rationem

rationē fit iudicium, id nō accidit, niſi pōſtquam oīa in animātis corpore Galeno etiā li.3. de dieb. decreroriis atteſtāte, cōcocta fuerint, ideoq́, cū copioſa excretione fit, uel cū inſigni abſceſſu. Natura enim euictis iā, ac cō coctis noxiis humoribus, eos diſcernit, & ſuperuacua, excremētaue expellit. Quapropter, iudiciū hoc fine recidiua ſit, neceſſe eſt. Cōtrà, iudiciū, quod morbi ratione fit, nō niſi natura irritata, uel ab aliquo externo, uel ab iis, quæ in ipſo corpore detinētur, accidit. Quocirca natura hoc modo incitata, crudis adhuc exiſtētibus humoribus, excretiones tētat, adeoq́; utilia ſimul cum iis, quæ lædunt, expellit. Quæ quidē excretiones etſi morbū minuere uidentur, tamē poſtea uiolētius morbus inſurgit, & recidiua fit. Vt temere faciāt, qui productas a nobis Galeni definitiones ſugillare audēt. Periculoſū iudiciū eſt, quod uehementibus, & grauiſſimis ſymptomatis cōtingit. Græcis κινδυνώδης nūcupatur. Tutū, ſecurū ve, quod ſine illis euenit. Græcis ἀκίνδυνον appellāt. Manifeſtū, ſiue euidēs, quod excretione aliqua, aut inſigni, & cōſpicuo abſceſſu fit Græ. σαφής noīatur. obſcurū quod citra excretionē, uel euidētē abſceſſū accidit Græ: ἀσαφής κρίσις nūcupatur. Indicatū, ſiue cū bonis indiciis eueniens, quod a cōtemplatorio die prius eſt oſtenſum. Græci εὔσημον dicunt. Non indicatū, quod abſq; ſignis factū eſt, uel a nullo priore die indicatū: ἄσημον Græci uocant. Bonū, quod ad ſanitatē deſinit, Græcis ἀγαθὴ κρίσις nominatur. Malū; quod in ægri perniciē; & ac mortē terminatur; Græcis κακὴ dicitur. Prius ſalutare etiā uocari poſſet, ſicut poſterius pernicioſum, & letale. Atque hæ ſunt in uniuerſum omnes indicii differētiæ, quas Hipp. lib.1. Epid. ſect.3. quaternario cōplexus eſt numero, ita ſcribēs: δεῖ προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ εἰδέναι ἐν τοῖσι χρόνοισι τούτοις κρίσιας ἐσομένας ἐπὶ σωτηρίῃ, ἢ ὄλεθρον, ἢ ῥοπὰς ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἢ χεῖρον. Animaduertere, ac cognoſcere oportet quæ iis tēporibus futura ſint iudicia ad ſalutē, aut perniciē, aut mutatiōes ad melius, uel deterius. Sub primo enī genere abſolutū, fidū, certūve, & bonū: ſub altero malū, pernicioſū, & letale: ſub tertio imperfectum, tutum, manifeſtum, indicatumq́; ſub quarto incertū, periculoſum, obſcurū, non indicatum, & malū cōprehendit.

Periculoſum. *Tutum.* *Manifeſtum.* *Obſcurum.* *Indicatum.* *Non indicatum.* Bonum. *Malum.* *Salutare* *Letale.*

Quæ

Quæ ſunt iudicii boni iam inſtantis notæ, & indicia.

CAP. III.

Boni iudicii præcipua ſigna quatuor.

IVDICIORVM differentiis expeditis, reliquum eſt, ut nunc notas, quibus bonum iudicium iam inſtans præcognoſcitur, exponamus. Sunt autem boni iudicii iam inſtantis ſigna præcipua quatuor. Primum quidem, & omniũ maximum, ſunt concoctiones, quæ in urinis, deiectionibus, & ſputis conſiderantur. Maximum autem
1 eſſe concoctionem ſignũ, hinc colligit Galen. lib. 3. de iudiciis, quod neminem unquã, & ſi milies iudiciis interfuit, qui præcedentibus cõcoctionibus iudicatus eſt, mortuũ eſſe uiderit. Cæterum non eſt tamen omnibus cõcoctionis ſignis in cunctis morbis eadem dignitas. In morbis enim thoracis, & pulmoni, ſputa potiſſimum cõſideranda ſunt. Non oportet tamen urinæ cõtemplationẽ, & egeſtionũ inſpectionẽ negligere. Si uerò æger ſolũ febricitat, citra alicuius uiſceris, uerbi gratia, iecoris, lienis, renũ, aut ueſicæ phlegmonem, urinas maximè intueri cõuenit. Sin uentriculus laboret, alui deiectionibus primũ deinde etiã urinis animum attendere oportet. Nunquã enim, ſi febris, uel ex ſola humorũ putredine accenſa, uel in parte phlegmone obſeſſa excitata, af-
2 fuerit, urinarum inſpectio poſthabenda erit. Alterum iã imminentis boni iudicii ſignũ eſt, ut antea ab aliquo in
3 dice cõtemplatorioue die ſit oſtenſum. Quid autẽ ſit index dies, infra explicabitur. Tertiũ, ut in aliquo die iudi
4 catorio fiat. Qui autẽ ſint dies iudicatorii, itidẽ in ſequẽtibus docebimus. Quartum, ut iudiciũ fiat per modum, ſeu excretionẽ morbo cõpetentem. Cõpetet autẽ, ſi in ardente febre, uel ſanguis è naribus profluat, uel poſt uehementẽ rigorem ſudor multus, & calidus per uniuerſum corpus emanet: aut per uomitũ, uel per aluum aliquid birioſum æger excernat. Cum enim ardens febris nõ fiat niſi ex flaua bile intra uaſa putreſcente, ut omne iã dictæ excretiones, per quas uel bilioſus ſanguis expurgatur, uel bilioſa excrementa uacuentur, illi conueniant neceſſe eſt. Pari ratione, & febris tertiana per uomitum, & deiectionem bilioſam, & ſudores bilioſos è toto corpore manantes iudicari ſolet. Quotidiana uero febris

Quæ cõueniẽs cuique ſpeciei morbi excretio.

Ardẽtis febris.

Febris tertianæ quotidianæ.

utpote

utpote non ex bile,ſed ex pituita nata,cõmodiſſimè per crebras pituitæ euacuationes, & ſudores multos è toto corpore excretos iudicatur. Phrenitim ſudor bonus, præſertim vbi è capite multus, & calidus fluxerit,iudicat,ſudante ſimul reliquo corpore. Nõ autẽ ab re diximus bonus ſudor,malus enim ſi fuerit,phrenitim nõ iudicat. Bonus eſt,ſi fit ĩ die iudicatorio,& è capite,tãquã parte laborante,nõ frigidus,ſed calidus,neq; paucus,ſed multus, ut dictũ eſt,profluxerit. Accidit aũt, ut interdũ etiã per ſanguinis nariũ profluuiũ phrenitis iudicetur, quòd hæc nõ fit niſi cerebri,aut eius mẽbranarũ phlegmone. E ſanguine uerò procreari phlegmonem notius eſt,quàm ut multis oſtẽdi debeat. Nihil igitur mirũ, ſi ſanguinis excretione è naribus finiatur. Porro lethargus ſanguinis ex naribus profluuio nõ delectatur. Peripneumonia rarò quoq; p ſanguinis nariũ profluuiũ iudicatur crebrius per alui deiectionẽ, aut puris per urinã excretionem. Inter iã dicta mala,nẽpe ardentẽ febrem, phrenitim,lethargum,& peripneumoniã,pleuritis mediũ obtinet locũ. Quippe minus quàm ardens febris, & phrenitis,magis uerò,quã lethargus,& peripneumonia profluuio ſanguinis finitur. Iecoris uerò, & lienis phlegmone ſanguinis nariũ profluuio abũde iudicatur, quòd ſcilicet horum uiſcerũ phlegmones,febres quoq; acutæ, quibus hoc genus excretionis familiare eſt,cõcomitantur. Omnes deniq; calidæ, & acutæ hypochondriorum phlegmones,profluuio ſanguinis ex naribus iudicãtur. Oportet autẽ cum ſanguinem è directo effluere,ex dextra quidẽ nare,iecore laborãte,uel iis,quæ in dextro hypochondrio ſitæ ſunt partibus. Ex ſiniſtra uerò,liene, & quæ in ſiniſtro ſunt hypochondrio locis laborantibus. Porrò iecoris gibba phlegmone obſeſſa tribus maximè excretionis modis obediunt,nẽpe profluuiis ſanguinis è dextra nare,ſudoribus bonis,utpote reliquis etiam phlegmonis cõmunibus, & multis urinis. Caua uerò eiuſdem,egeſtionibus biliofis, & ſudoribus,nonnunquã etiã uomitibus,humoribus,ſcilicet ad uentriculũ tranſmiſſis, parent. Multò autẽ magis per urinas expurgari expetunt,quã gibba iecoris,omnes partes, quæ iuxta renes,& ueſicã,utpotè præcipua urinæ inſtrumẽtis, ſunt:

Phrenitidis.

Lethargi.

Peripneumoniæ.

Phrenitidis.

Iecoris lienisue phlegmones.

ſanguinem per rectitudinem effluere oportet.

Accedit, quod in bonis iudiciis natura ualida admodũ, & robuſta eſt, ac materiæ noxiæ dominatur, propriaq; ratione agit, atq; ſuo modulo operatur, neq; ullo caſu iterturbatur. Proinde ut tũ definiti, ac ordinati ſint eius motus, ita prænotiones etiam de iis motibus certæ ſint, oportet.

Iudicii mali cognitio incerta, & inſtabilis.

Contra malorum iudiciorum prænotiones minus certæ, ac ſtabiles ſunt. Siquidem in iis natura eſt imbecilla, & à noxia materia uincitur, adeoque motus eius ſunt incerti, & inordinati, atque incogniti. Quapropter prudente artifice, & exercitato medico mala iudicia indigent, qui ſciat primum, nunquid futura ſint: ſecundò, quo die: & tertio, utrum confeſtim ægrotantem interficiant, an duntaxat noceãt. Quapropter, cũ in bonis iudiciis multum ſcientiæ, ac certitudinis ſit, contra in malis plurimum coniecturæ, & incertitudinis, prius exercitari in optimorum iudiciorum prænotione medicum oportet, deinde in eorum, quæ etſi non ſunt optima, bona tamen exiſtunt, atq; tandem ad malorũ prænotionem progrediendum erit.

In optimorũ iudiciorum cognitione primũ exercitandũ.

Cæterum optima iudicia in uigore morbi, in augmento autẽ, ſi ſalus ſubſecutura aut imperfecta, uel nõ ſecura, fiũt. Neq; temere dictum eſt, ſi ſalus ſit ſubſecutura: in exitialibus enim morbis magna ex parte ægri in augmento, uel in principio moriuntur. Si igitur dies aliqua index futurũ eſſe iudiciũ præoſtendit, ſimul etiam malum fore oſtẽdet. Fac enim quarta die uiſam eſſe primum in urina nebulã nigram, aut ſublimamentum nigrũ, aut aliquid aliud huiuſmodi: ſint uerò, & alia omnia ſigna, ac ſymptomata pernicioſa; morietur quidem omnino ægrotus ille, eo quod ſingula iam commemorata perniciem portendãt, ut ex ſectione tertia, ubi de urinis agetur, patebit. Verum, ſi in imparibus diebus acceſſiones fiant, ſeptimo malum iudicium die futurum eſt. Si uero in paribus, ſexto. Certiorem uero expectationem faciet tibi morbi motus. Si enim celeriter moueatur, iudicium accelerans fore conteſtabitur, hoc eſt, ſexto die futurum eſſe iudicium ſignificabit. Sin tarde moueatur, ad ſeptimum differetur iudicium. Quum uero index dies nullum mali iudicii futuri ſignum dederit, eius quoque prænotio difficilis erit.

Optima iudicia, quando fiant. Mala.

Quæ

Quæ oſtendant, quem finem ſit habiturus morbus. CAP. VI.

NVNQVID æger ſeruabitur ex morbo, aut morietur, è tribus potiſſimum rebus dignoſci poteſt, nempè ex ſpecie, magnitudine, & more morbi. Ex ſpecie, dũ conſideramus, num ſalutaris ſit morbus, adeoq; à natura, uel arte uinci poſſit: aũt letalis, qui naturæ uires, & àrtis præſidia ſuperet. Sic è diaria febre, tertiana intermittente, aliisq; omnibus eius generis febribus, quòd ſalutares ſint morbi, ægros ſeruari facile eſt præſagiri. Contrà, mori ex uehementi apoplexia, hydrope, peripneumonia, phrenitide, & id genus aliis morbis, quòd ſuapte natura letales ſint. Species autẽ morbi quælibet ex iis cognoſcetur ſymptomatis, quæ propriã cuiuſq; naturã cõplent. Verbi gratia (ſufficit.n.exẽplo rem declaraſſe) pleuritis ex dolore lateris pungente, ſpirandi difficultate, tuſſi, pulſuq; duro, & ſerratili, ac febri, quæ tamen illi eſt cum cæteris phlegmonibus cõmunis, deprehẽditur. Quare qui ſpeciem morbi è propriis, ut iam pleuritidis exemplo monſtratum eſt, ſymptomatis cognouit, is facilè iudicabit, nũ hominẽ extinguẽt, uel potius propelletur. Ex magnitudine, ſeu uehementia etiam exitus morbi dignoſci poteſt, Nã etſi interdũ morbus ſuapte natura ſalutaris eſt, tamen, ubi inſignem magnitudinem aſſumit, letalis fit. Sic uulnera, quæ tamẽ ſuapte natura ſalutaria ſunt, propter magnitudinẽ fiunt letalia. Quod de uulneribus diximus, id ad reliquos etiam morbos propemodum omnes transferri poteſt, ut qui ob uehementiam, ac inſignem magnitudinem letales euadant. Cognoſcitur autem hæc ipſa è multitudine, & uehemẽtia propriorum ſymptomatum. E morbi more quoque, num æger ſeruabitur, aut morietur, cognoſci poteſt. Morem autem, ſiue modum, ἦθος enim, & τρόπος Græcis dicitur, non uocamus niſi eſſentiam, aut differentiã morbi, prout ſcilicet mitis placidusve, aut malignus ſit. Atque mos utiq; morbi plurimũ momenti habet in prædicẽdo morbi exitu. Hinc, ſi quis cancro, præſertim in membro nobili, laboret, quòd ſit malignus morbus, letale eſſe dicimus. Pari ratione elephãtiaſim, phagedænã, telephiaq;

Exitus morbi e tribus cognoſcitur.

Ex ſpecie morbi.

Species morbi unde cognoſcatur.

Ex magnitudine.

Ex more

Mos quid

G ulcera

ulcera letum afferre propter ſuam malitiam pronuntiamus. Quid multa? morbi maligni ferè omnes uitam adimunt, niſi eam partium ignobilitas tueatur.

Num iudicabitur morbus, aut minus, unde cognoſcendum.

C A P. V I I.

NVNQVID per iudicium, aut ſine iudicio morbus finiatur, quinque è rebus maximè cognoſcitur, nempè ex motu, magnitudine, & ſpecie morbi, anni tempore, & aliis, quæ eiuſdem ſunt ordini, & huic cognata ueluti regio, ætas, uictus antecedēs, & huiuſmodi, atque iis, quæ morbo ſuccedunt. Ex motu utique morbi, quod uel tertio, uel quarto, uel quinto fiet, iudicium ſperari poteſt. Si enim is celeriter moueatur, tertio: ſi uerò quodammodo tardius, quinto. Si continens fuerit febris, in quarto. Habet enim unam acceſſionem, quæ ad quartum, magna ex parte, diem protenditur. Motus celeritatem adiuuat magnitudo, adeò ut ſi magnus fuerit morbus, & plurimum afflixerit, per iudicium finietur. Sin exiguus, ſolutione. Item anni tempus calidum, ætas, regio, & alia quæcunque natura biliosa ſunt. Tarditatem autem motus contraria, anni nimirum tempus frigidum, regio, natura, & uictus ratio præcedens frigida, iuuant. Verbi gratia, ſi æſtas fuerit, & laborans ætate adoleſcens, natura calidior, & uſus ſit inedia, labore, cibis, & potibus bilioſis, tunc omnia hæc iuuabunt, ut tertio die iudicium fiat: præſertim ſi quæ præceſſit temporis conſtitutio, & regio, in qua ægrotat, natura fuerint calidiores. Quòd ſi uerò omnia contraria fuerint, & motus morbi tardior, neq; magnitudo morbi effatu digna, hybernum tempus, æger autem natura bilioſus, aut ætate declinans, in quinti diei acceſſionem peruenturū eſſe iudiciū ſperabis: idq; magis, ſi etiam regio frigida, & humida fuerit, & temporis præſens cōſtitutio ſimilis, & iudicia, quæ paſſim fiunt, in quintum inciderint diē, & alia, otium ſcilicet, ſatietas, & uictus præcedēs pituitoſus, acceſſerint, ut fuſius li.3. de iudiciis ca.4. Galenus docet. Ex morbi prætereà ſpecie. Quippe cùm iudicium non ſit niſi repentina, ut comprehenſum eſt, mutatio, acutis tantùm conueniat morbis, neceſſe eſt. Non iudicantur

Motu. *Magnitudine.* *Anni tēpore.* *Specie morbi.* *Acuti tātum morbi iudicātur.*

tur

tur igitur, niſi acuti morbi. Diuturni autem ſenſim, & paulatim, non repentè, ac ſubitò mutantur. Poſtremò ex iis, quæ morbo ſuccedũt, ſignis, non quidẽ omnibus, ſed iis tantùm, quæ cũ iudicio iam incipiente inuadũt; aut parũ ipsũ anteuertũt, & propriè iudicatoria ſigna uocantur. Si enim illa appareant, neceſſe eſt morbum il lum iudicari, & in propinquo certe eſſe iudicium. *x iis quæ morbo ſuccedũt.*

Num per excretionem aut abſeſſum futurum ſit iudicium, ut cognoſcendum. CAP. VIII.

CVM EX iis, quæ dicta ſunt, quod iudicium futurum ſit, medicus prænouerit, deinceps, quale hoc erit, hoc eſt, num per excretionem, aut abſceſſum ſiue per translationem humoris ex una parte in aliam fiat, hoc modo dignoſcendum erit. Primum quidem, ſi acutus, & calidus eſt morbus, & iudicium fit ĩ primis circuitibus, neceſſe eſt, ut tale iudicium non per abſceſſum, ſed potius excretionẽ fiat. Morbus enim calidus, & concoctu facilis, vt li 2. prognoſt. teſtis eſt Galenus, eo quod ex calidioribus, ac tenuioribus, adeoque ad excretionem paratiſſimis conſtet humoribus per excretionem merito iudicatur. Facilè enim eiuſmodi humores expellun to, & uias, per quas extra corpus ferãtur, inueniũt. Si uero diuturnus, ac tardus fuerit morbus, id eſt, cõcoctu difficilis, & ex craſſiore, frigidioreq; humore, qui nec vinci, nec expelli facilè poſſit, per abſceſſum iudicabitur, quod ſcilicet ad excretionem humor ille ſit ineptus. Id quod tũ maximè accidit, quum æger plurimo tẽpore, Hippocrate loco paulo antè oſtenſo atteſtante, tenuem, & crudã vrinã minxerit. Docet idipſum quartanæ, & quotidianæ febres, & nõnunquã etiã tertiana ſpuria, quæ, reiecto ad pedes humore, per abſceſſum finiun tur. Si autem urina multam, & bonam, hoc eſt, albam, leuem, & æqualem, ſubſidentiam habuerit, adeoque tenuis haud fuerit, ſed craſſa, conſentaneum eſt morbum paulatim coctum iri, ac ſolui, & minimè per abſceſſum finiri. Quod Hippocratis teſtimonio confirmatur, qui in Aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Quibus ſpes eſt ad articulum futurum abſceſſum, liberat ab *Quale iudicium futurum ſit, quomodo digno ſcendum.* *Com. 34.* *4. aph. 47*

abſceſſu urina multa,craſſa,& alba exiens.Ceterum iis ita definitis,deinceps conſiderandũ, ſi per excretionem morbus iudicabitur, nunquid profluuiũ ſanguinis narium,uel uomitus,uel ſudor,uel deiectio futura ſit. Si uero per abſceſſum,qualis particula,uel quis articulus abſceſſum illũ excipiet exequendũ.In iis quidem morbis,qui per excretionem iudicabuntur,bifariam de excretione,quæ futura eſt diſtinguere,ac definire oportet, nempe ex propriis futuræ excretionis ſignis, ſi modo affuerint:& ex aliarum excretionũ notis, ſi propriæ nõ adſint. Certius nanque ſperabis eum, qui ſemper a ſuis præoſtenditur,iudicii modum, ubi nullus aliorum excretionum modorum te in diuerſum diſtraxerit. Futuræ uero excretionis certiſſimũ indicium eſt rigor.cũ enim is expultricis facultatis ualidus ſit motus,ut eo excitato aliquas ſubſeq; excretiones putemus,neceſſe eſt.

Rigor futuræ excretionis nota: profluuii ſanguinis nariũ notæ.

Quæ propria ſint uniuſcuiuſque excretionis ſigna. CAP. IX.

CVM hactenus,quæ in uniuerſum omnium excretionum ſint indicia,oſtenderimus, reliquum nunc eſt, ut proprias uniuſcuiuſque excretionis notas,a ſanguinis ex naribus profluuio exorſi, recenſeamus.Primum igitur profluuii ſanguinis è naribus ſignum ſunt ſplendores ante oculos obuerſantes. Hi enim propter humorem profluxurum,qui flauus eſt,excitantur. Flauus enim color ad ſplendidum uergit,ut lib.1.de iudiciis.c. 12.fuſius monſtrat Gale.Alterum eſt oculorum hebetudo, quod humor multus ſurſum elatus ſpiritus meatus obturet,adeoque uiſus hebetudinem conciliet. Tertiũ, oculi illachrymantes,propter fluxionis copiam. Quartũ,oculi rubicundi.Quintũ,malæ rubicundæ. Sextũ,nares rubræ. Siquidẽ hæc omnia humorum ad caput,parteſq; iam dictas motum,& inclinationem denunciant. Septimũ,hypochondriorũ ſine dolore tenſio.Hæc enim haud exiguum eſt ſanguinis ad ſuperiora uergentis indiciũ Non autem ab re dictũ eſt, ſine dolore. Tenſio.n. hypochondrii cum dolore,non profluuii ſanguinis, ſed phlegmones potius ibidem excitatæ indiciũ eſt. octauũ ſpirandi difficultas, quod ſanguinem ſurſum per thoracem

1 ſplẽdores oculis obuerſantes.
2. Oculorum hebetudo.
3 Oculi lachrymãtes.
4 oculi, malæ, & nares.
5.6 Rubicundæ.
7 Hypochondriorum ſine dolore tẽſio.
8 Difficultas ſpirãdi.

cē ferri mōſtret.Nonū, dolor capitis,nō quidē omnis, *9 Dolor*
ſed qui grauis eſt, diſtēdit, pulſat, & calefacit.Hic.n. *capitis.*
ſanguinis ad caput cōfluentis copiam portēdit, utpote
quæ grauet,diſtēdat multitudine ſua,qualitate autem
pulſet,ac calefaciat. Decimū, viſcerū in hypochōdriis *10 Viſce*
phlegmones.Hæ uero nō ſolum ſigna,ſed,& ſimul cau *rum phle*
ſæ ſunt, ubi ſcilicet per excretionē morbus iudicetur. *gmonæ.*
Cauſæ quidē ſunt,quod ſanguinē ſurſum tendentē ſup-
peditent.Signa,quod hæ plerunque per ſanguinis è na-
ribus eruptionē indicētur.quod ſi ad hæc nares pruriāt *11 Na-*
iā ſtatim ſanguis erūpet,preſertim ubi uehementior cir *res pru-*
cā faciē,& tēpora dolor affuerit.Et ſi ſano quoq; fluere *rientes.*
cōſueuit,iam ſpem propemodū certā cōcipere oportet. 12
Præter hæc omnia ætas florens,anni tempus, uer nimi 13
rū,& Aeſtas,regio temperata,aut calida,ægrotantis na
tura ſimili futurū eſſe ſanguinis profluuiū prodere poſ
ſunt. vomitus autē ſigna ſunt eiuſmodi:Primū cordis, *Vomitus*
ſiue oris uentriculi(hoc enim priſci cor,ut alibi oſten- *indicia.*
dimus,nominarunt)morſus. Nam bilioſus,ac mordax *1 Cordis*
humor os uētriculi mordēdo infeſtat,ideoq; hūc natu- *morſus.*
ra per uomitū eiicit. Alterū ſignū eſt capitis dolor,qui *2 Capi-*
partim propter conſenſum, qui eſt cerebro per neruos *tis dolor.*
quoſdā ſatis magnos cū uentriculo,partim etiam ob bi
lioſi humoris exhalationē naſcitur. Tertiū eſt uertigo, *3 vertigo*
quæ itidē propter bilioſorū humorū ad cerebrū exhala
tionē oritur.Quartū,tenebroſa,& atra oculis obuerſan *4 Tene-*
tur:flaua nāq; bilis plenius calefacta,ac uehemēter aſſa *broſa ocu*
ta,atrā exhalationē,ceu fumū quendā exhalat, quæ ad *lis obuer*
oculos trāslata, turbulentiorē reddit in eis humorē na *ſantia.*
tura purū,ac ſplendidū,Hāc igitur exhalationē ſentiēs
à cerebro ad oculos permeans uiſorius ſpiritus,perinde
atq; per ſuffuſiones,tenebricoſorum atrorum ue uiſa ef *5 Labii*
ficit. Quintū eſt labii inferioris agitatio,quæ accidit, *inferio-*
propterea quod bilis flaua internam uentriculi tunicā *ris agita*
mordicans,intro gulam totam,& ad inferna conuellat. *tio.*
Cōſtat enim ex diſſectione,unā eſſe omnem hāc tunicā
uniuerſam cōtinuam per omnia ſibi,& toti uentriculo,
gulæ,linguæ,palato, & ori. Hæc igitur eſt,quæ labia *6 Saliua*
agitat,ac cōmouet,quoties ab acriore bile collecta ī ore *multa,et*
uētriculi gula mordetur,ac cōuellitur. Sextū eſt,quod *tenuis.*

ſaliua multa, & tenuis per os defluit. Bilis .n. præ ſua leuitate in ſuperficie fluit, eamq; ob cauſam ad gulam aſcendit,& os,fundũ uentriculi,eiuſq; cauitatem relinquens:ut mirũ nõ ſit,ſi tum crebro ſaliua tenuis, & plurima ex ore effluat. Num uerò per ſudorem,aut urinæ excretionẽ morbus iudicetur, ita dignoſcendum erit. Vbi iudicio imminente urina præter rationẽ ſupprimitur, uigorem initio iudicatorium expectare oportet. Quod Hipp. iis cõfirmat uerbis: Ante uigorẽ urinæ ſuppreſſiones. Quod,ſi itaq; ex iã dictis ſignis ſciamus uigorẽ eſſe iudicatoriũ, definiendum ſubinde erit qualis ipſum ſecutura ſit excretio,ſudor nimirum, aut uomitus,aut alui deiectio,aut horum aliqua,aut omnia. Si enim urina,&aluo ſuppreſſis rigore æger correptus eſt, ſudor multus neceſſariò cõſequetur. Nã,cũ ſeroſæ humiditatis in corpore collectæ tria ſint uacuationis loca, quia uel per urinã,uel aluũ,uel per ſudorẽ uacuatur:ut duobus prioribus locis ſuppreſſis,per tertium, nempe ſudorẽ,copiosè admodum uacuetur,neceſſe eſt. Si uero ſola urina ante uigorem ſuppreſſa fuerit, conſiderandũ tum erit, nunquid ante iudicium plura alui excrementa,aut pauciora prodierint Si enim multo magis,quam antea conſueuit fieri,aluus excreuerit, uigor expectandus nõ erit, ſed cognoſcere oportet inclinationem ſeroſi humoris ad aluũ factã eſſe, adeoq; uniuerſum hũc humorẽ naturã per aloum excreuiſſe. Vt mirum non ſit ſic peruacuis omnibus per aluum eiectis,retentam eſſe urinã. Sin pauciora per aluum excreta ſunt,inclinationẽ ſeroſi humoris ad ſudoris loca, adeoq; cutem,factã eſſe conijciendum erit, ideoq. iudicatorium uigorem ſudor ſubſequetur. Quod ſi uomitus etiã ſigna, quæ paulo ante recẽſuimus,affuerint,per ambas excretiones,hoc eſt ſudorẽ,& uomitum,æger iudicabitur. Et magis utique per earum alteram, cuius indicia magis præualuerint. verbi gratia per uomitũ magis,ſi illius indicia,ſudoris ſignis præualuerint: per utranq; æquè, ſi notæ harum æquales quodãmodo fuerĩt. Si aũt uomitus ĩdicia haud aderint, tũc poſt uigorẽ expectare tãtum ſudores oportet:præſertim ſi ægrotãtes ĩcreſcẽte acceſſione uaporibus ſurſũ elatis delirauerĩt:exterioresq; corpis partes calidiores

6. Epide. ſectio .1. Apho.9.

ſudoris ſigna.

calidiores, ac rubicundiores fuerint. Tunc enim humorũ ad eas fieri inclinationẽ, ac motum certò monſtrabunt, & multò quidem certius, ſi uapor quidã calidus, qui ante non aderat, per eas partes exhalet. Siquidem is uapor ſubſequentis ſudoris quaſi certus quidã nuntius eſſe ſolet. Quod ſi uerò pulſus etiam undoſus fuerit, & inſigniter mollis; adhuc magis ſudores expectandi ſunt. Quid autem pulſus undoſus, & mollis ſit, ſuo monſtrabimus loco. Nihil autẽ mirum undoſum pulſum, cum nõ niſi propter humorum copiam fiat, quemadmodum etiam mollis, ſudoris eſſe certum nuntium. Porrò, ſi humorũ ad interiora motus, & inclinatio præualuerit, ubi nulla uomitus ſigna affuerint, per alui deiectionem æger iudicabitur. Si uerò uomitus etiam ſigna affuerint, & uenter inſigniter excreuerit, tam per uomitum, quam per deiectionem iudicabitur. Quapropter eius, quæ per aluũ fit excretionis nec manifeſta, nec ꝓpria ſigna exiſtunt, ſed ex eo quòd iudicii quidem adſunt indicia, deſunt autẽ uomitus, profluuii ſanguinis narium, & ſudoris, colligere licebit. Obſeruandum præterea; an plura egerantur, quam ante iudicationem conſueuerint. Sic enim ſignificatur illac potius impetum fore, detenta præſertim urina. Quanquam autem nullum horum ſignorum adeſt, poteſt tamẽ non ſolum per alui deiectionem, ſed & per hæmorrhoides, & in mulieribus per menſes fieri iudicium. Non eſt autem difficile, præſertim in mulieribus, definire, utrũ per mẽſes, aut alui deiectionem iudiciũ ſit futurum. Si enim inſignis lumborũ grauitas, & tẽſio, & dolor fuerit, certũ eſt humorũ inclinationem ad uterũ eſſe; ideoq; tum iudicium, per mẽſes, & minimè per alui deiectionẽ fiet. Quibus hæmorrhoides promanare certis & ſtatis conſueuerũt tẽporibus, in iis nõ ita facile eſt diſtinguere, num per alui deiectionẽ, aut hæmorrhoides iudiciũ fiat, ꝙ ſcilicet per eundem locũ utraq; excretio prodeat, adeoq; in ambabus humorum motus ad anum fiat. Aliis autẽ omnibus, quibus per cõſuetudinẽ hæmorrhoides nõ ꝓfluunt, ubi cõcoctionis, & excretionis notæ affuerint, uomitus uerò, uel profluuii ſanguinis nariũ, uel ſudoris defuerint, per uentris deiectionẽ omnino futurũ eſt iudiciũ. Nũ uero ad abſceſſum uertatur morbus, duplici

Deiectionis alui ſigna.

Menſiũ indicia.

Hæmorrhoidum.

Alui ſignificatio.

duplici ſignorum genere,communibus nimirum,& pro
Commu- priis cognoſci poteſt.Communia autem uocamus, quæ
nes. in quamuis partem futurum abſceſſum oſtendunt, quæ
1 quidem triplicia ſunt. Primum,ſi æger ſalubriter ſe ha-
2 bet.Secundum,ſi ſenſim,& paulatim non ſoluitur mor-
3 bus.Tertium,ſi urina neque multa, neque multam ſub-
2. prog. ſidentiam habens,ſed cruda,ac tenuis mingitur. Cuius
34. rei teſtis eſt Hippoc.qui in prognoſticis ita ſcriptum re
,, liquit.Qui tenuem,ac crudam multo tempore mingunt
,, vrinam,ſiquidem alia ipſis ſalubria ſigna adſint, iis ab
,, ſceſſum ad loca,quæ ſub hypochondriis ſunt,expectare
,, oportet. Propria uerò appellamus, quæ abſceſſum ad
propriæ. certam aliquam partem futurum eſſe denuntiant, quæ
1 quidem quatuor ſunt numero. Primum, ſpirandi diffi
cultas celeriter incipiens, mox autem rurſus deſinens,
quæ humores quidem ſurſum uerſus tendere, adeoque
2 abſceſſum in ſupernis ſedibus erupturum denuntiat.Se-
3 cundum,capitis dolor, & grauitas. Tertium, coma, &
4 grauis ſopor. Quartum, ſurditas. Hæc enim omnia hu-
morum motum ad ſuperiora ſignificant, & in glandu-
lis poſt aures futurũ abſceſſum demonſtrant. Si vero
morbus diuturnus fuerit,neque ullum ex iam dictis qua
tuor ſignis apparuerit,ſed grauitas,uel tenſio, uel inflã
matio,uel dolor in infernis corporis partibus fuerit,mo
tum humorum deorſum fieri, adeoq; in illis partibus
futurum abſceſſum nuntiabunt.

De diebus decretoriis CAP. X.

CVM iam abunde quid iudicium, ac qua ratione
prænoſcendum,qualeq; futurum ſit,oſtenderimus, reli-
quum eſt,ut, quo die illud ſit expectandum,etiam expli
cemus. Quod ut præſtemus, dierum tum indicum uo-
catorum,tum decretoriorum de Hippoc. & Galeni ſen
tentia rationem, & naturam exponamus,neceſſe eſt.
Septima Hippocrates igitur,& Galenus tres ſtatuerunt ſeptima
narũ in nas, quarum duæ priores a ſe inuicem ſunt ſeiunctæ, ac
iudiciis ſeparatæ,tertia contrà cum ſecunda cohæret, & coniũ-
morborũ cta eſt:quapropter poſtrema ſecũdæ ſeptimanæ dies,ter
ratio. tiæ quoq; initium exiſtit, adeoq; inſtar duarum priorũ
integra nõ eſt,ſed ut integros habeat ſeptẽ dies,ut infrà
fuſius

fuſius dicemus, ſexta maximè diei parte indiget. Quam obrem tres ſeptimanæ non unum, & uiginti dies integros, ſed minus ferè unius tota dimidia parte conſequũtur. Atq; hæc ſeptimanarum ratio perpetuò ita eſt obſeruanda, ut ſemper tertia ſex duntaxat integros obtineat dies. Neceſſarium enim eſt, ut prima ſeptimana ſeiuncta ſit a ſecunda, ſecunda cõtra cum tertia cohæreat. Si enim prima cum ſecunda coniungeretur, κρίσις, iudiciumve in decimumnonũ: ſi rurſus omnes inter ſe diſiunctæ eſſent, in uigeſimumprimum incideret. Hanc uerò eſſe ſeptimanarum rationem, ac ordinem Hippocrates iis uerbis in aphoriſmis disertè docet, Quartus, inquit, dies ſeptenorum eſt index. Octauus alterius ſeptimanæ principium exiſtit. Eſt uero & undecimus contemplabilis, ipſe enim quartus eſt alterius ſeptimanæ. Contemplabilis rurſus decimuſſeptimus, quippe quartus eſt a quartodecimo, ſeptimus uerò ab undecimo. E quibus ſanè uerbis perſpicuum ſit, primam ſeptimanam, diem quartum in duo æqua partiri ſpatia, ac oſtendere quid in ſeptimo futurum ſit. Patet itidem, quòd alteram ſeptimanã, quæ perinde atq; prima integra eſt, & cuius initiũ dies octauus exiſtit, undecimus in duo æqua diuidat, & quid in decimoquarto futurum ſit, monſtret. Siquidem quartus eſt alterius ſeptimanæ, adeoque ita ſe habet ad poſtremum ſecundæ ſeptimanæ diẽ. qui eſt decimus quartus, ut quartus ad ultimam primæ ſeptimanæ. Palã deniq; ſit ex citata Hippocratis ſententia, tertiam ſeptimanam ſex tantum integros, ut comprehenſum eſt, dies, a prioris ſeptimanæ diebus diductos, & ſeparatos, habere. Quare non eſt, per ſe integra, ſed ſecũdæ, ut diximus, copulanda erit: idq; niſi faciamus, per quaternarios, ut priores, digeri nequit. Quod innuere uolens Hippocrates dixit: contemplabilis rurſus decimuſſeptimus, quippe quartus eſt a quartodecimo. Nam quum inquit decimũſeptimum diẽ quartũ eſſe a quartodecimo, palam fit omnibus, poſtremum ſecundæ ſeptimanæ diem eſſe tertiæ initium. Vt igitur in prima ſeptimana dies quartus index ex ſeptimi, & in altera ſeptimana undecimus decimiquarti; ita decimuſſeptimus, qui ẽ quartus a decimoquarto, index erit uigeſimi, qui tertiæ ſeptimanæ ultimus eſt dies. Etſi

itaque

2. aphor. 24.

itaque Hippocrates manifeſtis uerbis uigeſimi diei nul lam fecit mentionem: tamen tacitè hũc ipſum eſſe iudicatorium inſinuat, quum a decimoſeptimo illum indicari ait. Ad hunc igitur modum in quaterniones Hippocrates primus, & poſt illum Galenus li. 3. prognoſt. Cõmẽ. 1. & in libris de diebus decretoriis ſingulas ſeptimanas digeſſit. Quaterniones autẽ illos, ſeu quaternarios ſua lingua ἐπιδήλους, & θεωρητάς, hoc eſt, indices, & cõtẽplabiles, nominauerunt, quòd ſcilicet dies decretorios, iudicatorioſve indicent: & quod in iis, quales illi futuri ſint, medicus contemplari poſſit. Cæterũ, ut ſtudioſi intelligã, tqua ratione cæteri indices, & decretorii dies uſq; ad cẽteſimum digeri queant, ſche, maquod ſubiiciemus, intueantur, oportet, in quo ſeptimanarum, qnaternionum indicum, & decretoriorum ordinem uſque ad centeſimũ diem perſpicuè expreſſimus. Ex eo enim deprehendent quartum diem ab initio morbi computando finem eſſe primi quaternarii, initiũ uerò ſecũdi. Octauus autem tertii quaternarii initium eſt, qui tandem vndecimo die finitur. Is quarti quaternarii initiũ eſt, cuius finis decimuſquartus eſt. Quintus quaternarius à quarto decimo inchoatur die, eiuſq; finis decimuſſeptimus eſt. Qui itidem ſexti quaternarii initium exiſtit, cuius certè finis uigeſimus eſt dies. Conſtat igitur uigeſimum diem tertii ſeptenarii, & ſexti quaternarii nouiſſimum eſſe.

Quaternariorũ nomina. ἐπίδηλοι, θεωρηταὶ. Indices, Contemplabiles.

Sextæ autem ſeptimanæ quadrageſimum, nonæ ſexageſimum, duodecimæ octogeſimum, & decimæquintæ centeſimum. Qui uolet, ſimili ordine ad ducenteſimum uſque progredi poterit. Nobis hic ſubſiſtere placuit.

Sequitur Schema.

Schema ſeptimanarum, quaternionum, & dierum iudicatorium partitionem luculenter complectens.

Septimanæ tres.

Prima.		Secunda.		Tertia.	
IIII.	III.	IIII.	III.	III.	III.
4		5		6	
7		8		9	
10		11		12	
13		14		15	

Quaternarii.

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
45	26	27	28	29	30

	Indices.	Decretorii.	Indices.	Decretorii.	Indices.	Decretorii.
	4	7	11	14	17	20
	24	27	31	34	37	40
Dies	44	47	51	54	57	60
	64	67	71	74	77	80
	84	87	91	94	97	100

Cæterum

Cæterum acuti morbi omnes intra quadrageſimum diem iudicãtur. Qui uerò quadrageſimũ excedunt morbi,omnes ſunt diuturni.Iam itaq;dictis diebus iudicatoriis iudicantur morbi,ſi nõ quidquã externũ, nec internum interuenerit,quod naturam uel cõcitat,uel in ſuis motibus impedit.Externa ſunt medicus, ægrotus, famuli,domus,uicinia,incẽdium,uenti,tonitrua, & alia id genus nõ pauca.Interna,morbus,eorum cauſa, & acceſſiones. Medicus, autem interturbat iudicia,dum, ne nihil agere uideatur,ſemper aliquid agit, iam clyſterem iniiciẽs,iam ſanguinẽ mittens, aut cucurbitulam admouẽs, aut ſerapia,aut purgationem miniſtrans, aut uomitum ciens,aut fricans, aut vrinã eliciens, ſumma naturã nõ quieſcere,ut ſuos motus rectè inſtituere poſſit,ſinens.

Externa. *Interna.*

Turbat etiã naturæ ordinem nõ rarò ægri mollities,atq; indulgentia,aut etiam ferox natura, ac planè rebellis:ſicut,&miniſtrorum inſcitia,uel negligẽtia,uel ſuperbia. Sed & alia externa ſuprà commemorata, plurimum in interturbandis iudiciis momenti habent. Præterea,morbus,& morbi cauſa ſæpenumero prædictum decretoriorum dierum ordinem ſubuertunt, ac ut aliis diebus iudicium incidat,efficiũt, qui, quod indices,& iudicatorios intercidant,a medicis intercideutes nominãtur.Et ii quidem a decretoriis natura, & uſu diſtant. Natura,quòd decretorii naturę ſuæ ratione ſint perfecti, & quòd omnibus rectè factis,nullisq;interueniẽtibus erratis,ſolius naturæ motu,nulloq; alio impellente in iis iudicia fiãt. Proinde decretorii illi dies, qui per quaternarios, ac ſeptenarios digeruntur,maximam uim habent.Contrà intercidentes minus perfecti ſunt,nec in iis naturæ motu, & impulſu,ſed morbi malitia, & morbificarũ cauſarum uehementia,aut aliquo extraneo impellẽte iudicia eueniunt. Hinc nõ inepte a quibaſdam prouocatorii,quod ſcilicet in iis natura non ſua ſponte, ſed prouocata, & irritata pugnã aduerſus noxios inſtituat,& adoriatur humores, ſunt appellati. Quapropter multò minorem, quam decretorii nominati,uim obtinent. Differũt etiã inter ſe uſu. Nam quaternionum circuitus ad futuri uigoris,& iudicii notitiam conducunt. Ad iudicium uero iam factum diſcernendum, num fidum, aut infidum fuerit,

Intercidentes dies. *Prouocatorii.*

fuerit, intercidentium cognitio confert. Scire aũt fidum, aut infidum fuiſſe iudicium, ad uictus rationẽ iis, qui iã iudicati ſunt probè præſcribendã non parũ momenti habet. Porrò naturã quoq; ſtimulãt, & ueluti prouocant, adeoq; iudicia prærũpunt (ita enim Hippocrates appellat) acceſſiones ipſæ, efficiuntq;, ut in imparibus quoq; diebus, tertio nimirũ, quinto, nono, & id genus aliis diebus iudicia accidant. Cùm itaq; iudicia plurimũ in acceſſionibus fiant, nihil mirum Hippo. ſudores in febribus in imparibus diebus ortos iudicatorios, & bonos eſſe ſtatuiſſe. Ita enim in aph. inquit. Sudores febricitantibus ſi euenerint tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimoſeptimo, & uigeſimoprimo, & uigeſimoſeptimo, & trigeſimoprimo boni ſunt. ii. n. ſudores iudicant morbos. Hæc ille. Cæterum non eſt hoc loco nec Aſclepiadi, nec Celſo li. 3. ca. 4. aſſentiendum, qui Hippocratẽ, alioſq; ueteres Pythagoricis numeris falſos eſſe tradunt. Neq; enim id priui legii, elogiiq; iam dictis diebus Hippocrates, & poſt hũc Galenus, Hippocraticæ ſectæ acerrimus defenſor, numerorum quodam ſtudio, & amore aſcripſerunt, ut illi exiſtimauerunt: nec quia pars impareſve ſint, ſed quia non modò id uſu, qui plurimum hic ualet, iis diebus ita reſpondere, uerum etiã ratione a b aſtris, cœloq; dimanare cõpertũ habuerunt, ut alii morbi paribus, alii uerò imparibus ſalubriter, & mouerentur, & finirentur. Quare tantum abeſt, ut Pythagoricos numeros ſectati ſint, ut Galenus ſubinde mirari ſe dicat, Pythagoram uirum alioqui tã ſapientem, numeris tantum tribuiſſe. Quod ſi Celſus non ignoraſſet, nec Hippocratẽ nugari, nec ſui diſſimilem eſſe, nec à numeris Pythagoricis deceptum aſſeueraſſet: nec Aſclepiadẽ, quem paulò antè dixerat uicem exhibuiſſe tortoris, Hippocrati, quem poſtea omnis medicinæ parentẽ eſſet appellaturus, temerè antetuliſſet. Sed, ut intelligant ſtudioſi, quòd non numerus, ſed potius Luna, quæ terrena immutat, autor ſit iudiciorũ, & quòd motuũ circuitus ad hos numeros ueniant, non pigebit ea de re breuiter Galeni in tertio de diebus decretorii libro exponere ſententiam. Prima omnium, quæ fiũt principia duo ſunt, nẽpe quod Græcis ἄτακτον, Latinis

Acceſſiones.

4. *apho.* *36.*

Aſclepiadis, & Celſi error.

Lib. 3. de diebus decreto. c. 8

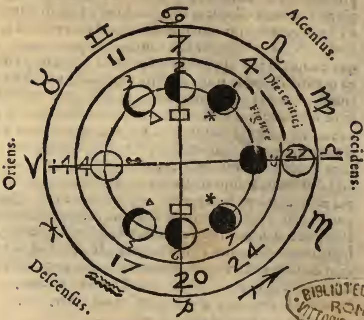
Ratio decretoriorum dierum e lunari curſu de

Latinis inordinatum,dicitur,& quod ordine,ornatuque ſemper procedit,ἐν τάξει, καὶ κόσμῳ προϊοῦσαν ἀεὶ Galenus nominat.illud ex hac mundi materia proficiſcitur; hoc è cœleſtibus originem ducit. Cœleſtium autem Sol ueluti rex quiſpiam,maximus eſt,qui hunc orbē exornat,& concinnè diſponit,qui & præſens diem,& abſens noctē,& altus æſtatem, & humilis hyemem, & mediocriter obliquus utrunque ſolſtitium efficit. Luna uerò, ut princeps non mediocris, inter illum, & nos medius conſtitutus,terreſtrem regionem meritò gubernat, reliquos planetas non potentia,ſed uicinitate ſuperans,& cuiuſq; menſis dies diſponit,ex Solis aſpectu mutādi facultatem conſecuta.Cum enim ſuapte natura opaca ſit, nouū ſortitur lumen,quum ſole primum fruitur,tantaq; eius portio illuceſcit,quantam ſol aſpicit. Quapropter ſuo ad Solem acceſſu,& receſſu uarias accipit figuras,ut nunc ſurgat in cornua,ſeu falcata ſit,nunc æqua portione diuiſa,διχότομον Græci appellant,nunc gibboſa,nūc plena,πανσέληνον uocant Græci. Dein iterum gibboſa, æqua portione diuiſa,ſurgens in cornua, ſeu falcata ſit, iens tandē ſub ſolis lumine fertur,quæ & Silens dici ſolet,quòd tum tota obſcuretur,ac lumine uacua ſit. Omnia uerò,quæ facere nata eſt, ubi falcis figuram repræſentat,lāguida fiunt:inualeſcūt,quū plena fuerit. Surgit autē in cornua,ubi ſexaginta partes abeſt à Sole:diuiſa æqua portione , quum nonaginta : gibboſa, quum centum,& uiginti: plena,ubi centum,& octoginta.Rurſus fit gibboſa,ubi centum,& uiginti:diuidua , quum nonaginta:ſurgit in cornua cum ſexaginta , tandem coit cum

Sol. *Luna.* *Lunæ figuræ octo.*

1 ſole.Vt uniuerſum Lunæ,figuræ ſint octo. Prima eſt in ſexangulo mundi ſchemate.ſiue,ut hodie loquuntur,in
2 aſpectu ſextili,die ferè quarto.Secunda in quadrangulo
3 ſchemate, ſiue aſpectu quadrato,die ſeptimo. Tertia in triangulo ſchemate, ſiue aſpectu trino, die undecimo,
4 Quarta in diametro,ſiue oppoſitione die decimoquarto.
5 Quinta in eodem cum tertia ſchemate, die decimoſe-
6 ptimo.Sexta in eodem cum ſecunda ſchemate,die uige-
7 ſimo.Septima in eodem ſchemate cum prima,die uige-
8 ſimoquarto Octaua in coniunctione,die uigeſimoſeptimo,ut ex ſequenti figura liquet.

Ex

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Ex hoc ſchemate perſpicuũ euadit, quòd Luna ſigniferi circulum, quẽ zodiacũ nominãt, totũ diebus uicenis ſeptenis, & triente, hoc eſt, tertia unius diei parte, quæ conſtat horis octo, pertrãſit. Hoc quidem ſpatium in ſe cõplectitur quatuor ſeptimanas, quarum tamen nulla integros ſeptem dies habet, ſed unicuiq; quatuor deſunt horæ, hoc eſt, ſextans diei. Singulæ itaq; ſenos dies, cũ horis uiginti cõtinẽt. Qua quidẽ ratione tres ſeptimanæ pariũt dies uiginti cũ horis duodecim, nec uigeſimũ primũ attingũt. Quapropter iudicatio in uigeſimũ, qui eſt tertiæ ſeptimanæ poſtremus, incidet. Pari modo quatuor ſeptimanæ faciunt dies uigintiſeptẽ cũ horis octo, nec uigeſimumoctauũ diẽ attingunt, ut hoc quoq; nomine iudicatio deriuetur in uigeſimumſeptimũ, qui quartæ ſeptimanæ poſtremus eſt. Vt ſecundum lunarem per ſigniferum circulum curſum iudicatorii ſint, quartus, ſeptimus, undecimus, decimusquartus, decimuſſeptimus, uigeſimus, uigeſimuquartus, uigeſimuſſeptimus. Hãc dierum iudicatoriorum rationem Hippocratis. Galeni

concoquatur,adeoq; iudicium ſequatur. Tres autē ſunt omnes eorum,qui citra iudicium moriuntur,modi. Primus quidē in acceſſionum inuaſionibus fit. Siquidē plurimi tum moriuntur,idq; propter magnitudinem phlegmones principē aliquā partem obſidentis: vel humorū multitudinem,craſſitiem, ac tenacitatem, qui ſpiritus meatus ueluti obturant:uel propter repentinum humorum ad interiora motum,qui naturam ueluti ſuffocant, & extinguunt,haud ſecus,quam,ſi quis uiridium lignorum copia confertim flammæ iniiciat. Alter in uigore accidit,natura à uehementia acceſſionis,& morbi uiolētia ſuperata. Qua quidē de cauſa etiā in augmēto acceſſionum,quod tamē rarius accidit moriuntur. Quippe tū quoq; à uehementiſſimo morbo natura uincitur,& planè ſuccūbit. Tertius modus in declinationibus acceſſionū accidit. Plurimi nanq; in particularibus acceſſionum declinationibus moriūtur. Quod quū nōnnulli uident, fieri etiā poſſe,ut in uniuerſali declinationis tēpore aliquis moriatur,arbitrātur. Quod tamē minimè uerū eſt, quandoquidē uigore præterito natura morboſas cauſas iam concoxerit,ac deuicerit,alioqui morbus non declinaſſet. Vt itaq; quis,ubi natura morbū ſuperauit,ui morbi moriatur, fieri nequit:moriuntur tamen interdum in uniuerſali declinatione ægrotantes, atqui erroris, non morbi ratione. Quòd uerò in declinationibus acceſſionum moriantur,nequaquam mirum uideri debet. Imbecilla enim uirtus tempore principii, augmenti, & uigoris ipſius acceſſionis ſufficere poteſt, quod tū adhuc ſit ueluti compreſſa,conſtricta, & unita. Declinationis autem tempore,quum calor rurſus à medio corporis ad extrema mouetur,diſcutitur,ac diſſoluitur habitus corporis,haud aliter,quàm ubi uirtus nimio gaudio laxata exteriora petens diſſipatur.

Tres modi mortis eorū, qui citra iudicium moriuntur.

Mortis dies,et hora,ut præcognoſcenda. CAP. XII.

MORTIS quidem dies præcognoſcitur, ubi quanto morbus naturam ſuperet,conſiderabimus,& grauiores acceſſiones inſpexerimus. Si enim morbus plurimum ſuperauerit, & parum admodum uis naturæ re-

Mortis dies, ut prænoſcēda.

ſiſtere uideatur, mors haud diu aberit. Si uerò contra ac ciderit, ut morbus quidem uirtutem ſuperet, non tamē plurimum, & uirtus admodum reſiſtat, tardius mors ſequetur. Sed demus exceſſum illum, quo morbus naturam ſuperat, eſſe ſatis magnum, quomodo tunc ſcire poterit medicus, num mors unum diem, uel duos prorogetur? Ex acceſſionum utique circuitibus. Nam, quo die futura eſt acceſſio, eo etiam morietur æger. Porrò qua diei hora mors eueniet facilè dignoſces, ſi, quo morbi tempore moriatur æger, memineris. Nā, qui per acceſſiones affligunt morbi, in principio, quando materiæ multitudo, & craſſities ad iteriora mouetur, occidēt: quòd ſcilicet hoc tempore natiuus calor ſuffocetur. Si uerò eo tempore magis infeſtent acceſſiones, quo iam ad exteriora morbus uergit, in augmento, uel uigore, nempè, quando morbus uehementiſſimè moleſtat, ægrotus morietur. Quòd ſi ex diſſolutione mors continget, ea in declinatione expectanda. Quapropter eos, quos deterius afficit prima acceſſionis pars, per febres, quæ cum rigore infeſtat, in ipſo frigore mors excipit. Qui autem grauius habent, quum calor affligit, in ipſo augmento, uel uigore acceſſionis moriuntur. In quibus uerò emanant ſudores pernicioſi, aut per inſenſilem tranſpirationem corpus diſcutitur, ac diſſipatur, in illis, ubi calor ſe remittit, mors accidit. Quòd ſi acceſſionis tempora obſeruentur, quonam, die quave nocte acceſſio grauior, ac maior fiat, & qua eiuſdem hora grauius moleſtet, facilè mortis hora prædicetur. Ea enim die, aut nocte, qua maior eſt acceſſio, ægrum perimet, & in ea acceſſionis hora, in qua antea per alias acceſſiones illum grauius afflixit. At, ſi morbi per acceſſiones non urgent, certius nihil ſciri poteſt, niſi quod ea hora expectāda mors eſt, in qua æger grauius ſe habere conſueuit, & deteriora illi affuerunt ſymptomata. Sed de iudiciis ſatis. Cùm uerò in hoc tertio libro tractentur ea maximè, quæ ad prædictionem pertinent, nihilque ſit, quo hodie magis ad præſagiendum utantur medici urinæ inſpectione, ut de ea quoque, quantum iuſtituti ratio fert, diſſeramus, neceſſe eſt.

Mortis hora.

DE

DE VRINIS.
SECTIO III.

Quid urina, & quis eius uſus. Cap. I.

CVM DE urinis tractandum hoc loco ſit, principio, quid urina ſit, ut explicemus, oportet. Vrina ita que non eſt niſi ſanguinis excrementum in caua uena contentum, & à renibus attractum, atque hinc per urinarios meatus in ueſicam delatum. Vel breuius, urina eſt ſanguinis colatura, ſiue ſeroſior eius pars a renibus at tracta. Vt hinc omnibus perſpicuum euadat, de iis quæ in iecore, uaſis, renibus, ueſica, ac meatibus urinariis ſunt, nullum plane neque manifeſtum, neque euidens haberi ſignum, præter ſolam urinam. Proinde ad iudiciorum dignotionem, & prædictionem, quandoquidem concoctionem, aut cruditatem eorum, quæ in uaſis continentur, oſtendat, ſummè conferre ſolet. Vt non temere Galenus de urinis libro primo iudiciorum tractationem inſtituerit. Quapropter reprehenſione digni ſunt, quotquot in uniuerſum urinarum inſpectionem, atque cognitionem tanquam incertam, & inutilē damnant. Hac enim ratione non tantum Hippocratem, & Galenum, qui multis in locis harum mentionem faciunt, tanquam eos, qui rem nullius uſus toties attigerunt, & interdum ex profeſſo tractarunt, irrident, ſed & rationi, ac experiētiæ aduerſantur, quæ urinarum inſpectionem plurimum in nonnullis morbis momenti habere teſtantur. Atqui iam dictis non minus reprehenſionem merētur magna noſtri temporis medicorū pars, qui nullum nō morborum genus ex urina cognoſci poſſe cenſent. Niſi enim hanc peruerſam, & riſu dignam opinionem induiſſent, non ex urina, tanquam olim ex tripode, de ſingulis corporis malis reſpondere in animum induxiſſent. Valde autem inepti ſunt, qui ex urinæ inſpectione omnia prædicere conantur, quod ſcilicet inſciciam, aut uerius ſtultitiam ſuam hac ratione

Vrina quid.

Quorum urina noſſit.

Error eorum, qui urinæ inſpectionē prorſus contemnunt.

omnibus planam faciant. Eruditis primum, & intelligentibus, ut qui eorum duntaxat, quæ in iecore, uaſis, renibus, ueſica, & urinariis meatibus ſunt, uitiorum notam eſſe urinam ſciant. Vt itaq; uero merito rideantur, qui ex ſputo de iis malis, quæ renes, uel ueſicam infeſtāt, pronunciāt: ita certe ii quoq; riſu omniū digni sūt, qui ex urina de thoracis uitiis certi aliquid prædicere nitūtur. Plebeiis etiā pulchrè ſe ridendos exhibent, dū nō rarò ea ex urinæ inſpectione diuinēt, aut certò etiā affirmēt, quæ ſciūt eſſe uaniſſima. Proinde, qui pertinaciter hodie etiā ſibi perſuadent nihil nō ex lotii inſpectione cognoſci poſſe, adeoq; imperitæ multitudini hac ratione ſpe lucri, parū certè liberalis, imponere in deliciis habent, ii certè digni sūt, ut nouo etiā aliquo elogio ornētur, & nō ut olim ab Ariſtophane σκατοφάγοι. hoc enim epitheto auaros, & īdoctos olim medicos ille dignatus eſt: ſed potius οὐροπόται appellētur. Et rectiſſime etiā ī hos ipſos torquebitur uſitatū uulgo conuitiū.

σκατοφάγοι. οὐροπόται

Stercus, & urinæ medicorum fercula prima.

Quare eos, qui ueritatis amantes ſunt, artemq; ſine ignominia exercere uolunt, hortamur, ut legitimū urinæ inſpiciendæ uſum iterū introducere adnitantur, nec aliorū more illa ad ſordidum quæſtū abutantur. Quod facient, ſi ex illa tāquam ex tripode deinceps uaticinari deſinent, & pro nota duntaxat unica, & non quidē omnium, ſed eorum, quæ in iecore, & uaſis ſunt malorū corporis, utantur. Reliquos impoſtores, ac ſtupidos aſinos, qui pluris ſordidum quæſtum, quem quotidie ex lotii īſpectione, ac diuinatione cum ſumma ignominia coniuncta faciunt, quam ueritatem ipſam æſtimant, nihil moramur, utpote quos ne Muſæ quidem ipſæ, ut alicubi Galenus dixit, ſanare poſſint.

Quot in urina conſideranda, & qua ratione illa ſit inſpicienda. CAP. II.

Vrina quando colligenda.

CVM in urina inſpicienda quatuor potiſſimum ſint conſideranda, nempe color, conſiſtentia, quantitas, & contenta, danda opera erit primum ægro tantum ut hanc legitimo tempore colligāt; perfecta nimirum iam cōcoctione. Citius enim ſi colligatur, nulla in

ea

ea contenta, utpote quæ tertiæ concoctionis ſint excre menta, erunt. Dein, ut vniuerſum colligat, vt ſcilicet de ſingulis perfectè medicus iudicare poſſit. Tertio, vt illā deferri primo quoque tempore ad medicum curet, nec ultra ſex horarum ſpatiū id facere cūctetur: alias enim eius ſignificatio minus certa erit: color enim mutabitur, ſubſidentia diſſoluetur, conſiſtentiaq; immutabitur. Medico autē hæc cura incumbit, vt matulam, in qua urina colligitur, aptam, & idoneam habeat. Talis uero eſt, quæ non e uiridi, ſed uitro potius albo, & tenui conſtat, quod nimirum in ea colores cum cō ſiſtentia urinæ exactè appareant, quod in uiridi haud fit. Nō nimiū quoque pateat, ne, quem locum altitudinis cōtenta obtinuerint, non recte diſcernatur. Præterea, non ſit inferna eius pars nimiū lata, & plana, ſed deorſum extumeſcens, ut in ea commodè contenta ſubſidere poſſint: nec minus arcta, ut ſcilicet cōtēta in ſe recipere queat. Dein medico de urina pronuntiandum prius non erit, quam in matella integrè reſederit. Citius enim de illa iudicare ſi ꝓ rexerit, de contentis nihil erit, quod cognoſcere poſſit. Quinetiam priuſquam omnia, quæ in urina conſideranda ueniūt, contemplatus fuerit, urinam uehementer nō mouebit. Hoc enim niſi cauerit, multa in ea tranſponentur, & contenta concuſſa ui, proprias ſedes deſerent, ac bullæ rumpentur. Locus prætereà, in quo urinam inſpiciet medicus, non ſit obſcurus, aut nimis lucidus. Hic enim, ut remiſſiores ſint colores, efficit: ille uero nō parum de coloribus tollit, atque, ut plene intueri queant, prohibet. Magno denique ſtudio cauebit tum medicus, tum æger, ne urina uento perturbetur, aut frigore cōgeletur, aut ſaltem immutetur, donec ſeparatio contentorum in urina fiat. Vt uel hinc etiam pateat, quam imperiti ſint, & impoſturæ prorſus dediti, qui hodie ex urinis aliunde allatis, ſæpenumero triduanis, & inclementia aeris, ac crebra mutatione uehementiſſimè perturbatis, tamen proteruè, nullaque præmiſſa eius rei præfatione, atque admonitione, iudicare, & tāquam in ea omnia, ueluti in ſpeculo quodam appareant, magno ſupercilio pronuntiare audent.

du Quan i ad med cum defe renda.

Qualis eſſe debeat matula.

Quando medico de urina pronunciādum.

Vrina nō uehementer mouēda.

Vrina quo in loco inſpicienda.

Vrina ne ab ambiēte immutetur aere cu ſtodienda.

Vrina in omnibus mediocris medico primum cognoſcenda.

CAP. III.

QVI IN urinarum iudicio, & inſpectione ſe exercitare cupit, huic neceſſarium erit, ut primum omnium mediocrem, & optimam urinam, ad quam omnes reliquæ, tanquam ad regulam, &, normam, atque amuſſim ſunt comparandæ, ſæpenumero intueatur. Niſi enim quis initio ſaluberrimam, & optimam urinam, ueluti ſcopum quendam, in quem perpetuo intentus ſit, & ad quam omnes reliqua exigat, ſibi ob oculos ponat, ut de reliquis, quæ a mediocri illa recedunt, recte iudicet, fieri nõ poteſt. Optima itaq;, & hominis in omnibus temperati urina eſt in ſubſtantia mediocris, ac quantitate potioni, quæ aſſumpta, eſt reſpondet, colore ſubruſa, & ſubflaua, ſedimento albo, leui, & æquali. Nulla in ea innatat bulla, nihil ineſt capillis, aut ramentis ſimile, & huiuſmodi generis. Quẽadmodũ igitur regula, & amuſſis quũ adhibetur, ut ligna curua, obliqua, & diſtorta sũt, oſtẽdit, ita urina, quæ ex omni parte mediocris eſt; eã, quæ magis, uel minus a mediocritate declinauerit, demõſtrat. Sæpius igitur, ut cõmemoratũ eſt, urina hæc optima, & per omnia mediocris, urinæque ſanorũ ſimillima, nouitio medico inſpicienda erit, ut, ſcilicet quũ aliquam ab hac ipſa declinaſſe uiderit, ſtatim ab optima, & exquiſita ſanitate hominẽ hunc cecidiſſe ſtatuat, ac pronuntiet. Non temere uero adiectũ eſt ab optima, & exquiſita, quod nimirũ hic nõ de ea, quæ latitudinẽ habet, ſed de ea, quæ ſumma, & inculpabilis eſt, ſermo fiat, quæ utiq; urina cæterarũ, ueluti ſcopus, aut norma eſt, ad quam perpetuo ſunt referendæ.

Optima et ſaluberrima urina quae.

De colorum in urina differentiis. CAP. IIII.

CVM quatuor potiſſimum eſſe, quæ in urinarum inſpectione conſideranda ſint, ex iis; quæ paulo ante diximus, ſatis conſtet, ac inter ea primum occupet locum color, ordinis ratio poſtulare uidetur, ut hoc loco colorum differentias exponamus. Præcipuorũ autẽ

in urina

in urina colorum ſex ſunt differentiæ,albus ſcilicet,pallidus,rufus,flauus,ruber,& niger. Si qui uerò reliqui ſunt,ſub iam dictis comprehenduntur. Alba enim urina uarias alias ſub ſe complectitur ſpecies: inter albas enim eſt,quę cryſtallina,quod cryſtallo ſimilis ſit, dicitur.Item niuea,quæ fere niuis candorem refert.Aquea, quæ aquæ ſimilis eſt. Atque hæ quidem tres urinæ intenſæ ſunt albedinis. A ſummè alba parum recedunt lactea,glauca,& charopa.Lacteam uero appellant medici,quæ lacti aſſimilis eſt: glaucam, quæ ueluti cornu pellucida exiſtit. harcopā,quæ ſubalbidis cameli pilis,aut ungui uocato lapillo ſimilis eſt.Poſt albam urinā ſubpallida,quam nōnulli ſubſpiceam nominant,ſub ſequitur: cuius color ſimilis eſt aquæ,cui ſpicei,aut ſub pallidi humoris aliquid admiſtum eſt.proxima huic eſt pallida,quam alii ſpiceam appellant.Hæc apparet, ubi plus bilis ſeroſæ humiditati miſcetur.Quum autem cō coctio proceſſerit,tum plus tincturæ accedit, & fit ſubrufa,quæ non puro auro ſimilis eſt. Poſt hanc urina eſt rufa, quæ auro ſimilis eſt, alioque nomine aurea dicitur : Græci πυῤῥὸν nuncupant. Rufam ſequitur ſubflaua,quæ aquā repræſentat,in qua cnici, ſeu cartami flos diſſolutus eſt,aliiſque ſubcrocea uocatur. Poſt eam eſt flaua,quam Græci ξανθὸν, Latini nōnulli croceā, quod referat aquam, in quam Croci Corycei flos diſſolutus eſt,appellant.hanc ſubrubea comitatur urina,quæ Armenici boli, aut uerius Lemnii ſigilli colorem exprimit.Deinde rubea,quam Græci ἐρυθρὸν, quod colorem rubeum, qui malis, ceraſis, & id genus aliis fructibus eſt, præ ſe ferat, nominant. Iam memoratæ ſuccedit uinea appellata urina. Hæc a uino nigriore nomen accepit,iecoriſque planè colorem refert.Paſſea,ſeu cyanea intēſior eſt uinea,paſſoque quod ex uua nigra decocta ſit, maxime ſimilis eſt. vel certe ceraſi fructus,qui ad nigrorem declinat, colorem præ ſe fert. Veneta ſiue fuſca eſt, cuius color ex puro albo, & nigro æqualiter confuſis natus eſt,qui brunus uulgo dicitur. Et,ſi plane,qualis uenetus color ſit, ſenſu noſſe uelis, ceruſſam, uel lectiſſimam calcem, uel aliud ſimile atramento,uel pici, uel bitumini æquis partibus miſceas.

Colorum urinæ ſex præcipue differentiæ. *Alba urina.* *Cryſtallina.* *Niuea.* *Aquea.* *Lactea.* *Glauca.* *Charopa* *ſubpallida.* *Pallida.* *ſubrufa.* *Rufa.* *ſubflaua* *Flaua.* *ſubrubea* *Rubea.* *vinea.* *paſſea.* *veneta.*

Viridis. Viridis urina eſt,quæ colorem braſſicæ, aut graminis, *Liuida.* aut Smaragdi lapidis repræſentat. Liuida,quæ plumbi *Nigra.* colorem refert. Nigra, quæ extincti carbonis colorem *Oleacea.* obtinet. Oleacea,quæ colore oleo ſimilis eſt.

De iis,quæ urinæ colorem mutat. CAP. V

HACTENVS omnes urinæ colores breuiter ad modum expoſuimus:nunc,ne quis de illis temere iudicando erret, quandoquidem in ſanis etiam, non raro leuiſſima de cauſa mutentur, mutationis eorundem *Mutationis colorũ urinæ cauſæ.* cauſas,quæ ſanè multæ ſunt,percenſebimus. Prima eſt cibus ingeſtus. Is enim,ſi corpori oblatus non probè tranſmutatur,& conficitur,nec in ſanguinem uertitur, ſimilem ſibi colorem urinæ reddit:idque iis euenire ſolet,qui præter uaturam ſunt affecti. Nonnunquam etiã iis,qui ſecũdum naturam ſe habent idipſum accidit,ubi ſcilicet cibi aliquo adſcititio colore infecti ſimilem ſibi colorem urinæ efficiunt,quemadmodum fit,ubi oleribus ueſcuntur. Idem contingit, ſi medicamenta colore aliquo infecta aſſumantur, quale eſt rheum barbarum uocatum. Altera cauſa,cur urinæ color mutetur,potio exiſtit. Retinet enim magna ex parte urina eorum colorem,quæ in potione hauſimus. Si enim aquam, aut uinum album,& tenue affatim biberimus, alba quoque, & tenuis urina erit:ſin craſſum, & nigrum fuerit uinũ, nigrior, & craſſior erit. Tertia cauſa mutationis coloris,qui in urina apparet,colliquatio eorum eſt, quæ in corpore ſunt. Siquidem urina nunquam non earum partium, quæ in corpore liqueſcunt, pinguedinis præſer- *6. Epide. ſectio. 5. apho. 15.* tim,adipis,& ſimilium colorem monſtrat. Id quod iis uerbis in Epidemiis ſignificare uoluit Hippocrates inquiens, Vrina eiuſdem cum cibo,& potu coloris,& ueluti colliquatio eſt humoris,qui in corpore continetur. *Sexus,& ætas urinæ colorẽ mutant.* Quartum eſt ſexus, & ætas,quæ non parum urinæ colores immutãt. Iuuenum enim urina eſt ſubruſa, & ſub*Iuuenum urina.* flaua. Senum tenuis,& alba, cum exigua ſubſidentia ad cruditatem declinante, quod ſenum ætas quantum procedat,tantum ad frigidum declinet. Quapropter inna*Senum.* tus calor in iis marceſcit,coctióq;minuitur. Puerorũ ut *Puerorũ.* parum recedunt a ſubruſis,& ſubflauis,ita ſubſtãtia pa

rum

rũm excellunt iuuenum urinas, plurimâque ſubſidentiam habent. Nam horum calor natiuus multus eſt, multa quoq; ingerunt. Quãtum procedit ætas, tantum color intenditur, ſubſidentia uerò minuitur. Mulierum, quæ temperatæ ſunt, iuuentæq; uigentis, parum a ſubrufa, & ſubflaua uerſus albam declinãt, cõſiſtentia tenues ſunt, & ſubſiſtẽtiam coactam magis, quam uirorum habẽt. Calor enim iis natiuus, uirorum reſpectu, exiguus, debilis in illis concoctio, & excrementorum copia. Labore præterea, & otio urinam mutari accidit. Nimio enim labore, & exercitio urina ſubflaua, & demum flaua fit, propter motum, qui calefacit, & bilem in corpore procreat. Otiũ, & quies, albam reddunt urinam. Somnus quoq;, & uigilia, vrinæ colorem mutant. Qui enim per naturam dormierunt, minus albam urinã mingũt, & ſub pallidam exiſtentem. Nec temere adiectum eſt per naturam: qui enim ex affectu aliquo dormiunt, lethargo nimirum, aut comate, eorum urina albicat. Eorum, qui uigilant urina ad albũ, & aqueum uergit. Vigilia enim cruditatem, teſte Hippocrate, efficit. Inedia quoq; urinæ colorem mutat. Nam qui ieiunarunt, horum ũrina fit flãmea, & flaua. Contra eorum, qui plurimum comederũt, adeoq; cruditatem contraxerunt, urina eſt alba. Coitus certè urinam pinguiorem reddit. Sunt & alia præter ea, quæ iam dicta ſunt, quæ urinam immutant, ut uacuatio, timor, & alia, quæ commemorare nihil attinet.

Mulierum. *Laboris, & exercitii.* *Otii, & quietis.* *Somni.* *Vigiliarum.* *2. uict. acu. aph. 59.* *Ieiunii.* *Coitus.*

De conſiſtentia urinæ. CAP. VI.

Expedito primo, quod in urina contemplanda conſideratur, alterum, nempe conſiſtentiam, aggrediamur, oportet, quæ quidem triplex eſt craſſa, mediocris, & tenuis. Mediocris, quæ neque craſſa, neq; tenuis, ſed in harum medio exiſtit. Tenuis autem, quæ a mediocri craſſitudine diſceſſit, nondum in liquoris naturam abiit, necdum re uera urina, ſed potius aqua eſt, dicitur. Hæc enim re uera urina eſt, quæ concoctionis eius, quæ in uenis fit excrementum exiſtit, adeoq; ſubſtãtiam, & colorem conuenientem obtinet. Eius autem duæ ſunt differentiæ. Quædam enim tenuis, & pura excernitur,

Triplex urinæ cõſiſtentia. *Mediocris.* *Tenuis.* *Eius differentia.*

tur,ac poſthac ſemper talis ꝑmanet. Altera uerò tenuis quidem mingitur,at paulò pòſt perturbatur. Eſt autem utraq; cruda,ac cōcoctione uacat. Differunt autē, quòd prior nondum cœpiſſe concoctionem, atque adeò ſummam cruditatem ſignificet,altera uerò iam cœpiſſe denotat. Nec enim alia de cauſa conturbatur,niſi quòd flatuoſi cuiuſdam ſpiritus copia feroſo liquori permiſcetur,ueluti muſto iam feruenti accidit. Nam idipſum feruens iam perturbatur,adeoque concoqui incipit. Quapropter praua quoq; hæc altera urina exiſtit, quoniam longiori tempore,& forti uirtute ad concoctionem indiget.

Craſſa. Craſſa urina eſt, quæ iuſto craſſior eſt,& a mediocri craſſitudine recedit. Eius itidem duplex eſt differentia.

Differentiæ eius. Quædam enim craſſa,& perturbata mingitur, paulo poſt autem reſidet, ac tenuatur. Hæc quidem bona eſt,propterea quod parum adhuc perturbationis ſupereſſe demonſtrat. Quippe, quando natuoſus ſpiritus humorem perturbans ſeparatur, tunc humor ipſe clarus redditur,ut neceſſe ſit in ea urina quæ ſtatim poſtquam micta eſt,ſubſidet, non multum perturbationis ineſſe. Quædam uerò contra, ut micta eſt craſſa, talis ſubinde permanet. Hæc quidem bona etiam exiſtit, ſed nō perinde atq; prima. Nam u igere adhuc eam, quæ in ſanguine eſt,agitationem,& perturbationē oſtendit. Vtraq; igitur bonam ſignificationem de ſe præbet. Prima, quod non ita multo poſt morbum cōcoctum iri oſtendit. Siquidem craſſiorum humorum quidem ebullitionem, & agitationem,ſed tamen naturam incipere iam eorum ſecretionem,indicat. Secunda, quia non omnino cruda eſt, quandoquidem ex uigente pertutbatione fiat.

De differentiis locorum contentorum in urina.

CAP VII.

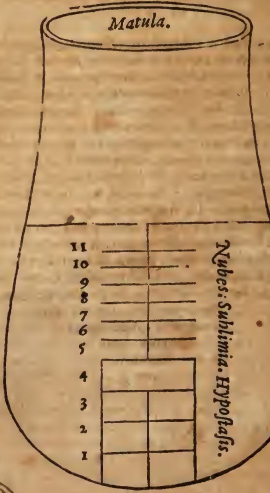
CONTENTA vrinarũ,quæ Græcis παρυφιστάμενα dicuntur,propterea quòd in qualibet altitudinis corporis urinæ parte conſiſtant,ac contiueantur,trifariam diuiduntur: ut enim altitudo corporis urinæ trifariam diuiditur, in fundum ſcilicet matulæ, ſuperficiem,ſupremamve regionem, & utrarumque harum extremitatum medium: ita etiam tria contentorum genera exiſtunt. Primum, quod in ſumma vrinæ ſuperficie natat, Grecis νεφέλη, Latinis nubes,& nubecula uocatur:methaphora a terra deſumpta,a qua nubes,& nebulæ ſummè ſecedũt. Alterum,quod in fundum matulæ concedit,ac deſcẽdit,Græcis ὑπόστασις,ἀπό τοῦ ὑφίστασθαι, hoc eſt,ſubiici, Latinis ſubſidentia,ſedimentum, & ſubiectum nominatur. Tertium,quod æquis ſpatiis ab utriſque extremis diſcedit,& in medio altitudinis cõſiſtit. Græcis ἐναιώρημα, Latinis ſublatio, ſuſpenſio, ſublime, ſublimamentum uocatur. Iam enumerata, hæc figura clarius oculis ſubiiciet.

Cõtenta.

Nubecula.

Suſidentia.

Sublime.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Fundum matulæ.

Expeditis iam vrinæ coloris, conſiſtentia, & contentis, reliquum eſt, ut ſingulorum ſignificationes oſtẽdamus, quo illis ad prædicendum medicus commodè uti poſſit, a caloribus ordientes.

Quid

Quid ex urinæ coloribus ſit prædicendum. CAP. VIII.

ALBA urina cruditatis nuntia exiſtit, ac conco- *Albæ uri* ctricis facultatis imbecillitatem ſignificat. Quod ſi mul *næ ſigni* ta ſit, maximè in ſanis, multam uini, præſertim exilis, *ficatio-* potionem indicat. Alba præterea urina, magnam in *nes.* urinariis meatibus obſtructionem nonnunquam oſten dit. In acutis febribus, non raro delirium, aut phreni tim, bile nimirum ad cerebrum delata, portendit. Humor ſiquidem tingens, urinamque inficiens, non eſt niſi *4. aph.* bilis: ea itaque ad cerebrum tranſmiſſa, alba ſit urina, *72.* eſt neceſſe. Hinc eſt, quod Hippocrates in aphoriſmis ,, ſcriptum reliquerit: quibus urinæ perſpicuæ, & albæ ,, ſunt, malæ, præſertim ubi in phreniticis apparent. Quo ,, uero magis albus color intenditur, eò peior eſt exiſti- ,, mandus. Porro ubi eſt cryſtallina, & aquea, omnimo- *cryſtal* dam naturæ cruditatem a frigiditate ortam, aut obſtru *linæ.* ctionem maximam, præcipue meatuum urinam ſeque- ſtrantium: aut bilem, quæ tingit, alio transfluere, indicat. Quæ uero albedinem remiſſam oſtendit, præſertim quæ uergit ad glaucum, & charopum colorem, non ita facile ob flauæ bilis abſentiam, & alio migrantis appa ret, ſed potius ob debilitatem uirtutis alterantis, & cō coquentis humores, producitur. Albæ nihil uariantes longo tempore, capitis morbos frigidos, uerbi gratia, uertiginem, morbum comitialem, & id genus alios, ciborum prætereà faſtidia, artuum dolores, neruorumq; reſolutionem, prænuntiant. Hæ enim omnia ſequūtur continuam cruditatem, uel frigiditatem, uel obſtructionem, uel humorum tranſpoſitionem. Albæ remiſſæ, ut lactea, glauca, charopa, in febrium initiis, & incrementis, laborem ſignificant. Nā multitudinem materiæ pu- *Subpalli* trefactæ præ ſe ferunt. In febrium uero declinatione, ſa *dæ, et pal* lutem oſtendunt. Subpallida, & pallida urina mancā ad *lidæ.* huc concoctionem, ſed minus tamen, quam alba ſigni- *Subrufæ* ficat. Nam naturam quaſi iam indulgere concoctioni *& rufæ.* monſtrat. Subrufa, & rufa, item ſubflaua, & flaua urinæ *ſubflauæ* perfectam concoctionem, & corporis totius certam ſa *et flauæ* nitatem pollicentur, idque in iuuenibus maximè. In

ſenibus

ſenibus enim,& mulieribus ſi eiuſmodi vrinæ appai ent. vt maiores cauſæ præceſſerint,oportet,nempe æſtus, ui gilia,labor,ciborum aliarumq́, rerum acrium uſus, quæ
ſubru-bræ, et rubræ. bilem in corpore adaugent. Subrubra, & rubra apparet propter multorum ciborum, & acrium oblationem, itē ob ſanguinis ebullitionem, & iram, ob iecoris calidam
Vineæ. intemperiem,& id genus alias cauſas. Vinea urina,ſanguinem aſſari atque in flauam,uel nigram bilem tranſmutari indicat. Interdum etiā in ſanis hominibus, qui multum laborarunt,aut longum iter confecerunt, talis vrina,eò quòd ſanguis aſſetur,ſpectari ſolet. In uehemē tibus febribus ſanguinis ſaniem abūdare,putreſcere, &
Paſleæ. bileſcere inſinuat. Paſlea bilis aduſtionem notat. Hæc ſi diutius permanſerit,arquatū morbū adeſſe ſignificat,cū multitudine,& craſſitudine corruptioneq́; accumulatæ
Viridis. in iecore bilis. Viridis autem bilioſum humorem tātū cæteros humores antecedere oſtendit, quantum ipſe ma gis intenſus fuerit. Quapropter prauiſſimæ bilis quanti tate,&qualitate exauctæ exceſſum monſtrat. Hæc ſi diu eiuſmodi perſeuerauerit,ſitisque aſſidua, & æſtus affue rit,haud exiguus metus eſt,ne cōuulſio a ſiccitate ægrū
Oleaceæ. corripiat. Oleacea urina caloris præter naturā ſignum eſt,eoque magis,quò fuerit intenſior. Pingui enim a calore liquefacto,huiuſmodi urina apparet. Quod Hippo crates 2.progn. 35. iis confirmat uerbis. Pinguedo telis aranearum ſimilis innatans urinæ damnāda eſt,colliqua tionis enim nota eſt. Quòd ſi igitur paulatim eiuſmodi urinæ color præceſſerit,multoq́; tempore durauerit, ac confirmetur cū calore toto corpore diffuſo; totius corporis colliquationem,hecticamque oſtēdit. Sin breui,at que cumulatim appareat cum calore in renibus tantum excitato, renum duntaxat colliquationis indicium eſt.
Venetū. Veneta melācholici humoris fuſionem, uel frigiditatem uehementem, uel mortificationem quandam, potiſſimum ubi nulla præceſſerit concoctionis ſignificatio, & a prauis coloribus ad peiores mutata ſit urina,
Liuidū. monſtrat. Liuida eadem oſtendit, interdum etiam plagas, & uerbera homini incuſſa. Alias ſemper frigiditatis, adeoque caloris natiui mortificationis ſignum
Nigra. eſt. Nigra interdum caloris ad extremum profecti in
dicium

dicium eſt, & hoc quidem ſi uiridis præceſſerit. Interdum extremam frigiditatem portendit, idque ubi liuida anteceſſerit. Semper autem mortalis eſt, uitæq; periculum præſagit, niſi ubi uitia, quæ ab atra bile excitata ſunt, præceſſerint. Tum enim ſalutaris exiſtit, quippe hunc humorem à natura expurgari ſignificat. Quaproter ſi talis urina in melancholico, lienoſo, aut quartana, præſertim in febris declinatione uiſa fuerit, ſolui morbum notat.

Quid ex urinae conſiſtentia praedicendum ſit.

CAP. IX.

Tenuis urinae ſignificationes. VRINA tenuis innati caloris imbecillitatem, & frigiditatem dominantem, cruditatem item, iecoris, renum, & uaſorum urinariorum, propter cauſas paulò ante oſtenſas, obſtructionem prænuutiat. Quaproter in quartanis febribus, in quibus melancholici humores craſſitie ſua meatus obſtruunt, huiuſmodi urina ſæpenumero apparet. Quòd ſi urina non ſolum tenuis, ſed & alba fuerit, extremam cruditatem ſignificat. Si itaque tenuis urina diuturna fuerit, ſymptomata morbi increſcere, uirtutem ſuperari, nec morbum poſſe concoqui, uitæq; diſcrimen notat. Nonnunquam tenuis urina abſceſſum in iis partibus, quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, portendit. Cuius rei teſtis eſt Hippocrates, *2. prog. 34.* qui in prognoſticis ita ſcriptum reliquit: Qui urinam tenuem, crudamque diutius mingunt, ſi reliqua, ut in cõualituris indicia fuerint, in iis abſceſſum ad partes, quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, expectare oportet. *Craſſa.* Craſſa urina exceſſum, abundantiamve materiæ, & humorum uentriculum, inteſtina, & iecoris cauas partes implentium oſtendit. Hæc ſi in febre ſpectetur, ubi tenuis præceſſerit; ſtatim futurã declinationẽ mõſtrabit. Nãq; hòc caſu uidetur natura ſuperaſſe materiam. Proinde eò melius, ac tutius, quò citius, uel plus craſſitudinis inerit, ſymptomata diſſoluẽtur, naturales excretiones augebũtur, urinæ ad proprium colorem, & conſiſtentiam reuertentur. Si uerò una cum febris acceſſione

renes exiſtit,ut accidit in Diabete. In eo enim malo propter uehementem calorem renes ſeroſam ſubſtantiam à iecore, omnique uenarum genere celerrimè attrahunt, Multa etiã urina erit,ſi aluus natura ſicca fuerit. Nã,ſi aluus,præ malo,quod illi accidit,excrementa,quæ alias ſecundũ naturam ſe habente homine ad eã deferuntur, uacuari haud poterit, ad urinæ meatus, tanquã uicinũ illi locũ,impetu facto transferuntur. Atq; hoc eſt,quod Hippocrates in aphoriſmis iis innuere uerbis uoluit,inquiens: Mictio noctu copioſè facta, exiguã deiectionem ſignificat. In hydrope,præſertim anaſarca multa quoq; vrina redditur,quòd habitus totius corporis aquoſo ſanguine refertus ſit. Multũ deniq; mingitur,vbi reliquarũ corporis vacuationũ,maximè uentris deiectio nulla præceſſit. His enim omnibus impeditis,ut ad urinæ loca detrudantur,eſt neceſſe. Cõtrà,pauca urina mingitur ob cibos ſicciores,potus paucitatẽ,vehemens exercitiũ, & id genus alia,quæ corpus quomodolibet exiccare cõſueuerunt. Item, propter cibaria, & medicamenta lentore participantia,atq; urinæ meatus obſtruentia. Prætereà,propter humorum craſſitiẽ,& tenuitatem obſtruere potentium. Alui multam deiectionem. Cùm enim natura omnia totius corporis excrementa per cõſueta uacuationis loca excernat,ſi fortè alter alterũ vacuatione ſuperauerit, ut per alterũ minus uacuetur, neceſſe eſt. Febris etiam uehementia in cauſa eſt,cur paucior exeat vrina. Hæc enim omnem corporis humiditatem abſumit,ut hoc nomine per vrinam multa excerni nõ poſſit. Poſtremò, ob excretricis,quæ in renibus cæteriſque urinæ excretioni famulantibus vaſis eſt facultatis imbecillitatem,quæ functionem ſuam obire nequit.

4. apho. 38.

Paucæ urinæ cauſæ.

Quid ex contentorum conſiſtentia prædicendum.

CAP. XI.

IN CONTENTIS haud ſecus, atque in liquore urinæ tria ſunt conſideranda,nempè ſubſtantia,color,& quantitas, de quibus, à ſubſtantia orſi,ordine diſſeremus. Contentorũ autem quorundã ſubſtantia. Vrina ſiũ

 nanque

Quid ex colore contentorum ſit prædicendum.
Cap. XII.

QVOD ad contentorum, quæ à mediocritate recedunt colorem attinet, alia ſunt uehementer alba, alia ſubpalida, alia palida, & nigra. Quæ uehementer alba ſunt, hæc aut pituiroſi humoris ramenta ſunt, aut pus ſummè concoctum, quod ab aliqua parte interna laborante ſecretum eſt. Diſtinguens autem illis notis, quæ paulò antè de puris, & crudorum humorum differētia diximus. quæ autem mediocriter alba ſunt, hæc ſanguinis probè concocti excrementa exiſtunt. Subpallida, & pallida minus bona ſunt, ueluti ea, quæ è colore, qui ſecundum naturam eſt, declinant. Flaua etiam mala ſunt, ut quæ exauctam eſſe in ſecunda concoctione flauam bilem indicant. Subrubea, & rubea cruditatem quandam, & defectum concoctionis, adeoq; morbi diuturnitatem innuunt. Viſuntur etiam interdum propter ſanguinis multitudinem: aut quia retentrix facultas præ imbecillitate optimos humores effluere ſinit. Cruenta non elaboratum omnino eſſe ſanguineū humorem, præſertim ſi copioſa ſint, ſignificāt. Veneta, liuida, & nigra omniū peſſima ſunt. Mortificationē facultatis vitalis, aut melancholicū humorē, qui uel aliunde in uenas cō fluxit, vel in ipſis genitus eſt, ſignificat. orobea, hoc eſt eruo excoriato ſimilis, tū appa ret, ſubſidētia ubi abſumpto iā adipe caro conſumi cœperit. Significat itaq; uel uniuerſi vel renū dūtaxat colliquationē. Si. n. ī febribus talis apparuerit ſubſidētia, uniuersū corpus, ſin citra febrē, renes tātùm liqueſcere indicat. Furfurea, quæ uidelicet furfur tritici bene moliti refert, prædicta peior eſt. Hæc nāq; ubi febris uniuerſum adipē, & maiorē partē carnis abſūpſerit, atq; iā profunditatem carnis, & uaſorū obſederit, ſolidaſq; corporis partes attigerit, apparet. Nonnunquàm tamen ſolius ueſicæ laborātis ſignū eſt, quemadmodū Hippocrates iis uerbis in aphoriſmis teſtatur, inquiēs: Quibus in urina craſſa furfurea ſimul prodeūt, iis ueſica ſcabie laborat. Diſcernuntur autē in eū modū. Quæ totius corporis uitio eueniūt, cū febri, & urinæ cruditate minguntur. Côtrà, quæ laborāte ueſica

Alba.

Subpallida et pallida.

Flaua;

Subrubea et rubea.

Cruēta.

Veneta.

Orobea.

Furfurea.

4. *aphor.* 77.

"
"

hocnomine pauca eſſe cōtenta neceſſarium ſit. Obſtru ctiones autem ut tenuia tantū tranſeant, & craſſa remo rentur & adhæreant, efficiunt. Per tardas autem conco ctiones pauca fieri contenta, notius eſt, quàm ut multis doceri debeat. Tenuia contenta quātacunq; ſint, caloris natiui debilitatem, ut contenta hoc nomine ad medio- critatem peruenire nequeant, indicant: aut crudorū hu morum, roborato natiuo calore, attenuationem. Vbi e- nim materiæ craſſitudinem attenuauerit, diſſipaueritq;, eiuſmodi cōtenta apparere eſt neceſſe. Quod ita cogno ſces. Nam, ſi modicè matulam vacuaueris, ipſa contenta citò eleuantur, atque leuitas diſſimilis redditur. Non facilè autem eleuantur, quæ ex caloris debilitate fiūt. *Tenuia.*

Contenta multa, aut craſſiora in morborum initiis, atq; augmentis, præſertim ſi febris non contemnenda adſit, humorum copiam arguunt, quæ ad concoquendum fir mitate uirtutis, tempore, & fortuna bona indiget. Co- niicies autem inde anguſtias meatuum eſſe circa thora cem, utpote arctato à multitudine humorum ſepto trāſ uerſo. In uigore autem febris, atque declinatione, con- tenta illa ſalutaria, & bona ſunt. *Craſſa.*

Quid ex locis contentorum ſit prædicendum. *Cap.* XIIII.

SVBSIDENTIA, quæ ad fundum matulæ ſede re uidetur, bona quidem, & moderata, nihil noui ſignifi cat: cruda uerò, atq; diuerſa ſpecie, prauitatem naturæ: diuerſa uerò partium poſitione, oſtendit ſegnitiem ip- ſius minus aſſurgentis aduerſus rebellionem humorum nocentium, ita ut opus ſit & tempore, & robore. Quod uerò leue tenueq; tertium contentorū locū occupauit, non mediocrem capiti læſionem adeſſe ſignificat, habēs rationem inter contenta nubiū. Sublimia ſi praua ſint, loci tamen differentia modeſtiora ſunt, quàm quæ ipſis ſubſident. Sin aliis rationibus bona fuerint, tum loci ra tione ſola recedunt à perfecta bonitate, quòd à ſpiritu adulterino leuia reddūtur. Nubium quæ bonæ ſunt, o- mnino qua nubes ſunt, non parum ſi receſſerunt uerſus diſtantiā à loco, qui eſt ſecundū naturā, multo qu q; in digent tempore. Quæ uerò prauæ ſunt, eò modeſtiores

videntur reliquis,quo magis abſtiterunt à loco, qui ſecundum naturam eſt,quiq; ſubſidentiis ſecundum natu ram debetur. Bona cōtenta,quò inferiùs deſcenderint, fundo tamen excepto,eò meliora. Praua contenta, & quæ ipſis inſunt, quò ſuperius conceſſerint, eò minus mala. Vbi contenta,quæ ſecundum naturam ſe habent, fuerint ad ſuperficiem vrinæ multo ſpiritu euecta, prauus in capite,neq; is quidem exiguus,affectus continetur. Sic in ſublimibus affectum noſces adeſſe per partes corporis ſimili poſitione habentes, habita proportione totius altitudinis vrinæ erga corporis altitudinē. Hæc autem ſunt hypochondria,viſcera,& thorax. Spiritus, qui cum vrina excernitur circa primam concoctionem genitus,ſi tenuis fuerit,& quantitate mediocri, bullas quaſdam inflat in vrinæ ſuperficie, mox autem refrigerata vrina diſſipantur. Sin craſſior,& maior ſpiritus ſit, bullæ non ſtatim diſſoluuntur,ſpirituum potiùs in uentre generatorum ſigna. In crudis,& incoctis humoribus, ſi contenta apparuerint concocta, multis ſpiritibus generatis ſublimantur, multo calore multam materiam denſatam diſſoluente. Vbi verò iam à natiua caliditate domita fuerit materia cruda, paulatim deſcendunt contenta. Spiritus alienus quò fortior fuerit, eò magis verſus ſublimes partes materiam propellit. In ſumma, altitudo vrinæ, corpori proportione reſpondet: ideoque, ad quas partes latitudinis urinæ declinauere contenta, eas in corpore affici indicio ſunt.

Quid ex innatantibus in urina ramentis,capillis, & aliis corpuſculis in urina ſparſis prædicendum ſit.

CAP. XV.

Ramenta. NONNVNQVAM ramenta quædam cum contentis conſpiciuntur,quæ ad colorem aut rufum,aut album vergunt. Quæ ſi multa fuerint, ſemicoctam materiam indicant, illum verò humorem in profunditate corporis abundare, ac concremari, cuius ramenta videntur contentis connatare.Si uerò pauca ſint,mitiorem huius humoris malitiam, atque malorum ciborum uſum producere

ducere talia demonſtrant. Quò maiora fuerint ramēta, eò minorem eſſe cōcremationem humorū in uenis: quò minoré calorem arguunt. Cauſa horum ramentorū eſt nimius calor, qui humores ad ſpiſſitudinem, & ueluti oſſis naturā redigit, ubi per meatus aliquos diu immorati, neq; diſſoluti, & extenuati, neq; citò per vrinas ex pulſi fuerint. In vrina quoq; interdū capillis ſimilia natare ſolēt, quæ renum vehementem calorem, aut craſſorum ciborum, caſei nimirum, & eruorū uſum ſignificāt. Capilli autē illi, in iis vaſis potiſſimū procreātur, quæ à renibus ad veſicam deſcendunt, adeò vt quāta valorū internorum longitudo eſt, tanta humoris ſpiſſitudo, & aſlatio fiat, quæ capillis ſimiliter extenditur. Aliquādo veluti carunculæ in urina natāt, quæ ut lib. 6. de laborātibus locis cap. 3. Galenus atteſtatur, renū exulceratio nem oſtendunt. Id quod Hippocra. in aphoriſmis quoque iis confirmat verbis. Quibus cū vrina craſſa exiguæ carunculæ, aut ueluti capilli vnà exeūt, iis ā renibus excernūtur. Plura ad inſtitutum facientia in noſtris ſuper Hippocratis aphoriſmos cōmentariis reperient ſtudioſi. Si furfurea quædam exeūt cū urina, veſicæ, uel uenarum, vel vrinariorum meatuum ſcabiem indicāt. Quæ ita diſtingues: Si tenuis fuerit vrina, venarū ſcabies no tatur, quarū certè tunica ob febris vehementiā laborat. Si verò craſſa, veſicæ tunica ſignificatur. Hinc Hippocrates loco iam citato ſcriptum reliquit: Quibus in vrina craſſa furfurea ſimul prodeūt, iis ueſica ſcabie laborat. Qui ſanguinem repētè, & ſine cauſa manifeſta mingūt, iis venulam in renibus ruptam eſſe oſtenditur. Quibus in vrina arenoſa ſubſident, iis renes, aut veſica calculo laborat. Qui ſanguinē, aut pus mingūt, aut ſquamulas, & grauis odor fuerit, veſicæ exulcerationē indicat. Quæ certè ſingula Hippocrates in aphoriſmis loco paulò antè oſtenſo, memoriæ prodidit, & poſt hunc libro 6. de laborantibus locis Galenus monſtrauit. Cæterùm fœtidus vrinæ odor, & grauieolentia, putredinem maiorem, aut minorem proportione ſignificant. Pus autem vbi fuerit, euidens alicuius internæ partis exulcerati nis ſignum exiſtit. Et ſi progreſſu temporis fœtor, ac pus minuantur, bonum eſt. Sin augeantur, malum. Si

Capillis ſimilia.

Capillorum generatio ubi fit.

Caruncu læ.

4. aphor. 76.

Furfurea.

4. aphor. 77.

Sanguinea.

Arenulæ.

Pus.

Squamulæ.

Odor fœtidus.

Pus.

fœtori pus nō fuerit cōiunctum, alicuius particulæ mortificatio portenditur. Quòd ſi praua ſimul in ſubſtātia, & contentis vrinarum ſigna apparuerint, mortificationem totius corporis præ ſe ferunt. Vrinæ interdū innatant veluti aranearum telæ, nonunnquam etiam in ſuperficie feruntur puncta tanquam ex oleo iniecta, quæ quidem colliquationis totius corporis, aut ſolorum renum, ut dictum eſt ſuprà, ſigna ſunt. Quòd ſi parumper apparuerint, nihil graue: ſin diu, principium colliquationis oſtendunt.

Telæ aranearum.

Quid ex urinæ corona prædicendum ſit.

CAP. XVI.

Corona quid.

CORONAM in vrina uocant lineam vmbra depictam, quæ ambitum ſuperficiei vrinæ circuncurrit: Circulum alii appellant. Quòd ſi noxii humores fuerint uirtuti pares, & pari menſura vrinas tinxerint, aul la corona euidens ſpectari poteſt. Verùm, ſi uittus uicerit, aut victa fuerit, coronæ etiam colores hoc, uel illo modo apparebunt. Si humoris urinæ color prauus ſit, color autem in corona benignior appareat, ſignum eſt ſalutare: vt ſi vrinæ quidem color rufus, rubeus, vineus, aut non diſſimilis fuerit color: alba verò, uel albæ ſimilis corona fuerit, bonum, nempe quòd naturam iam humoribus dominari incœperit, portēdit. At in uiridi, & paſſea urina, ſi corona peioris ſit coloris, contrariū, & malum ſignificat, nimirum iam prauos humores dominari, ac naturam ſuperare. Si ſpumea fuerit corona, ſeuſuum internorum pertutbationem, tenaces ac lentos humores, ac in uentriculis cerebri flatum oſtendit. Sæpius coronæ colores ab urinæ colore variant, & declinant, interdum cum illo conueniunt. Si uariant, & declinant ad bonos, urinæ colore exiſtente malo, bonum indicant: ſi uerò deteriores ſunt, quàm urinæ colores, mali exiſtimandi ſunt. Si igitur boni, natura humoribus cœpit dominari: ſin mali, humores uincunt.

Quid

Quid ex bullis urinæ prædicendum. CAP. XVII.

HVBLÆ, quæ adulterini ſpiritus ſigna ſunt, aliquando per omnem ſuperficiem urinæ apparent: aliquando uerò in ſola corona. Bullæ item ſingulæ, aut binæ, aut ternæ, aut alio numero ſociatæ innatant. Bullæ igitur, quæ in ſola corona integra ſerie circunſiſtunt, ſi colore humoris urinæ tinctæ ſint, affectum, doloremque capiti ineſſe non mediocrem denuntiant. Toti quidem, ſi per omnem circunferentiam ferantur: medietati duntaxat, ſi per dimidiam coronam innatent. Quæ uerò ſparſim in corona manet, hæ à debiliori cauſa generantur, atq; ſimiliter dolorem, ſed mitiorem mõſtrant. Verùm quo magis rufo, aureo ve colore imbutæ conſpiciuntur, tantò uehementiores capiti dolores adeſſe oſtendunt. Albæ uerò in ambitu coronæ conſiſtentes bullæ, nullum, aut exiguum capiti dolorem adeſſe indicant. Quòd ſi tales in urina tenui, & abſque ſubſidentia apparuerint, renum potius obſtructionem arguunt. Id quod Hippocrates confirmat, qui in aphoriſmis ita ſcriptum reliquit: Quibus in urinis ſuperſtant bullæ, iis renum morbum, eumque longum fore ſignificant. Bullæ autem, quæ à corona uerſus mediũ urinæ concedunt, remiſſionem doloris capitis oſtendunt. Aliæ etiã per urinæ ſuperficiem diſperſæ, nihil eiuſmodi ſuper capite indicant, ſed ſolùm multam naturæ imbecillitatem, obſtructiones, & crudorum humorũ abundantiam. Sæpenumero bullæ uiſæ, cùm pridem non apparuerint, iam naturam concoctioni indulgere monſtrant. Proinde in febre, declinationem eius ex iis cõiiciemus: niſi initiò ſtatim uiſæ apparuerint, proceſſerintque. Tum enim capitis non exiguos dolores portendunt, & ſi in tenui urina, ſeu corona innatauerint, etiã periculoſos. Cum craſſa uerò urinæ ſubſtãtia, bullæ modeſtiores apparent, & minus grauia ſignificãt. Interdũ pro bullis non apparentibus ſufficiunt craſſæ ſpumulæ, idemq́ ſignãt, præſertim in febris ſolutione. Bullæ uerſus mediam ſuperficiem cõcedẽtes, remiſſiones doloris capitis, & fluxum ad pulmonem in ſanis, & ægris portẽdũt, materia ſcilicet iã euaporata, quæ dolorem excitabat,

7. apho. 34.

bat, aut iam ad pulmones defluxa. Bullæ maiores, & abſque ordine per matulam diffuſæ, dolores, qui præceſſerunt, diminui arguunt.

Quid ex urina contentis priuata prædicendum ſit.

CAP. XVIII.

TENVISSIMA vrina, & vehementer alba ſine ſubſidentia, aut obſtructionem non contemnendam, aut immoderatam frigiditatem, & cruditatem demonſtrat. Si uerò illa minora fuerint, etiam horum ſignificatio modeſtior erit. Pallida, & ſubpallida minorem obſtructionem, non autem minorem cruditatem indicant. Similiter rufa, & flaua. Nam in ipſis adulterina caliditas ſuperare videtur. Poſſunt tamen eiuſmodi urinæ ob ingentes dolores, immenſa exercitia, longas vigilias, & materiæ defectum contingere. Quæ etiam vlterius, quàm ſuperiores colorantur, humorum dominantium ſuis coloribus qualitatem, putredinem aliquam, & cruditatem in genere venarum ſignificant. Eſt, quando abſceſſus quiſpiam calidus principes partes obſidens, huiuſmodi vrinas fundit, attracta illuc materia ab adulterino calore, tanquam à cucurbitula. Nunquam tamen bonum eſt ſubſidẽtiam abeſſe, minus uerò damnatur, ſi color, & ſubſtantia parum à mediocritate abfuerint. Licet enim ſignis in præſentia natura ſit, ſubſidentia tamen paulò pòſt apparebit. Quod autem in cruditate nulla viſantur contenta, cauſa eſt, quòd ſecunda concoctio non fiat. Sic etiam obſtructio cõtenta, cùm craſſiuſcula ſint, per anguſtum nõ tranſmittit. Inediæ ciborum defectus, aut cibi concoctioni inepti, multæ uentris vacuationes, phlegmone alicuius loci, aut nimia caliditas accumulans ſibi materiam, imbecillitas alicuius partis, ad quã natura ſuperuacua propellit, hæc inquam omnia contenta urinis, ut abſint efficere poſſunt. Atq; hæc quidem de vrinæ inſpectiõe, & ex ea prædictione hactenus nos dixiſſe ſatis ſit. Quòd ſi uerò quiſpiã vberiorẽ, & exquiſitã planè eius rei tractationem deſiderat, is Actuarium, inter recentiores Græcos non poſtremæ notæ autorẽ, legat, qui nihil

quod

quod ad vniuerſam hanc rem ſpectat, prętermiſiſſe videtur.

Quæ ex egeſtionibus ſint prædicenda.
CAP. XIX.

Cvm ex egeſtionibus multa, & uaria prædicere poſſit medicus, quoad fieri poteſt breuiſſimè earundem ſignificationes exponemus. Principiò autem egeſtio naturalis, & optima, vt de vrinis quoque iam anteà dictũ eſt, veluti regula quædam, penes quam reliquæ omnes iudicentur, nobis noſcenda uenit, quæ quidem in utram partem deflexerit, concoctionis vitium declarat. Optima igitur egeſtio eſt mollis, compacta, concretave, eodẽ tempore, quo in ſecunda valetudine aſſueuit reddita, & quæ iis, quæ ingeſta ſint, proportione reſpondet, ut in prognoſticis teſtis eſt Hippocrates. Egeſtio itaq; optima tribus iudicatur, nempe concretione ſiue conſiſtentia, modo, & tempore, quo reddi ſolet. Conſiſtentiam ſecundum naturam habent, quæ nec prorſus duræ, vt lapides, nec admodum liquidæ, ut diffluere poſſint, ſed eatenus molles ſunt, ut compactæ permaneant. Eſto autem earum modus iis, quæ aſſumpta ſunt, conueniens, ac tempus etiam, quo æger excernere conſueuit. Adſint quoque & color, & odor, qualis ſecundum naturam eſſe ſolet. Contrà mala & præter naturam egeſtio, dura, liquida, aſpera, nec ea hora, qua ſanitatis tempore conſueuerat excreta, exiſtit. Mala quoque exquiſitè rufa, uel nullo modo rufa, ſed alba, aut colore ſimilis cibo ingeſto. Hæc enim cruda eſt, & nihil bilis in inteſtina defluere, ſicut in iis cernitur, qui regio morbo laborant: illa uerò plurimum bilis in uentrem confluere denuntiat. Quòd ſi itaque circa initia rufa vehementer fuerit, bilioſiorem morbum indicat. Sin in declinatione talis excernatur, corpus probè expurgari ſignificat. Viridis egeſtio, æruginoſæ bilis nota eſt: ſicut nigra, vel atræ bilis, vel ſanguinis in eo loco adaucti. Si verò liuida fuerit, internarum partium ualidum frigus, ac ueluti mortificationem monſtrat. Pinguis, vbi nihil pingue fuerit aſſumptum, colliquatæ pinguedinis ab igneo calore, & conſumptionis totius corporis indicium eſt.

Egeſtio optima quæ. *2. prog. 13.* *Mala.* *Rufa.* *Viridis.* *Nigra.* *Liuida.* *Pinguis.*

Viſcida, & glutinoſa, niſi & hæc ex cibi natura talis ſit, *Viſcida.*

ſit, colliquationis indicium eſt. Sed, quæ quidem pinguis eſt, ex adipe fit liquato: quæ verò viſcida, ex ipſis ſolidis animantis partibus contabeſcentibus, adeoque priori deterior exiſtit.

Foetida. Nimis fœtida haud exiguam putrefactionem denuntiat: modò id illi ex cibo aſſumpto non accidat. Quippe in iam dictis omnibus egeſtionibus attendendum, num vel cibi talis naturæ, & qualitatis eas inficientes fuerint: vel inteſtina ob innatam ſibi imbecillitatem defluxione laborare conſueuerint.

Stridens. Stridens egeſtio, quæ fit à ſono ſeu crepitu, qui inter egerendum excitatur dicta eſt, flatuoſi ſpiritus in eo, quod egeſtum eſt, copiam cum tenui aliqua humiditate, inſtrumenta verò in vnum coacta, & quodam modo compreſſa, atq; in anguſtiã redacta oſtendit. Hinc eſt, quòd

2. progno. 24. Hippocrates dicat: Optimum eſt flatum abſq; ſono, & „ crepitu exire. Sed eum tamen præſtat cum ſono prodi- „ re, quàm ibi reuolui. Et ſic quidem prodiens hominem „ vel dolore affligi, vel delirare arguit, niſi ipſe fortaſſis „ de induſtria crepitum emittat. Siquidem doloris magnitudine adiguntur, ut ea, quæ nolint, faciant. Deliriũ in cauſa eſt, vt ad ea, quæ faciunt non aduertant. Cæterùm, ſi flatus nec minimùm abundat, & vaſa, per quæ fertur, admodum ampla ſunt, in iis ſine crepitu egreditur.

Spumoſa. Spumoſa fit, vbi aliquid quod feruet, vel flatuoſus ſpiritus cum humiditate pugnat: id, quod manifeſtum fit ex iis, quæ elixantur, & ex mari quòd à vento violẽter agitatur. Nam in hoc uehemẽs uentorum flatus, aquã in multas tenues partes illam concutiendo atterit: in illis nimius calor ſpumam excitat.

Varia. Varia egeſtio, corpus uariis, ac multiplicibus affectibus obnoxium eſſe, & iis quidem diuturnis, & malignis, ſignificat. Quare temporis ſpatium ad concoctionem requirunt, ut fuſius libro primo de iudiciis, capite undecimo Galenus docet.

Quid e ſputo prædicendum ſit. CAP. XX.

Sputa quando medicis expendẽda. CVM ea, quæ in thorace, & pulmone continentur ſuperuacua non niſi per ſputum commodiſſimè, vt anatomes ratio mõſtrat, vacuentur, omnibus palam fit ſputa tum potiſſimùm medicis eſſe cõſiderãda, vbi pulmo, aut

aut thorax morbis infeſtantur. Nō ſolum uerò in ægris ſed, & in ſanis ſputa expendenda ueniunt. Si enim ſputum exquiſitè illi, quod ſecundum naturam eſt, ſimile fuerit, tunc integra inſtrumentorum, quibus ſpiratio ipſa perficitur, ſanitatem ſignificat. Si uerò aliqua ratione impediatur, & à naturali receſſerit habitu, tantum ea læſa eſſe demonſtrat, quantum de naturali forma amiſerit. In morbis uerò thoracis, & pulmonis ſputum ideò maximè conſideratur, quòd præter alia morbi tempora ex eo dignoſci poſſint. Quippe ſi nihil omnino in iis expuitur, ſummæ cruditatis nota eſt: ſin humida educi incipiunt, exquiſitè tamen cruda, ſubobſcura adhuc, & inconſtans eſt tranſmutatio, definitq; tunc prima morbi pars, quæ, ut ſuprà oſtenſum eſt, principium dicitur. Vbi uerò pauca, concoctaque expuuntur, continuoq; ſubinde plura, & facilius leuiusq; educuntur, tū morbi incrementum inſtat. At ubi iam plenè concocta plurima; & facillimè excreantur, ad uigorem morbum perueniſſe iudicandum erit. Vbi tandem ſimili modò exquiſitè cocta ſine omni moleſtia excreantur, ſed paucio ra, amoto etiam dolore, ægerq; facilè ſpiret, leuiterque morbum ferat, tum manifeſta declinatio adeſt. Porrò ſputum ſubflauum, ſubrufum, leniter ſpumans, & tenue, ſolam cruditatem, malum uerò inſigne nullum denunciat. At ſyncerè flauum, rufum, ſpumoſum, pallidū, uiſcidum, rotundum, atq; iis adhuc magis nigrum, prauum eſt. Nam ſyncere flauum fit propter flauam bilem puram, & ſynceram. Omnis autem humor purus, excepto ſanguine, uitium quoddam ſubeſſe teſtatur, quippe, qui ab inflammato calore ducat originem. Flauum itaque purum ſputum fit, humore ipſo ſyncerè bilioſo exiſtente. Syncerè rufum itidem à bile fit, cui plurimum ſeroſi humoris torrefacti admiſtum eſt. Si uerò plus eius bili miſtum fuerit, pallidum apparet. Spumoſum, uiſcidum, & rotundum, à pituita aduſta fiunt. Atq; hinc eſt, quòd Hippocrates 6. Epide. ſectio. 3. aphoriſ. 28. rotundum ſputum delirium portendere dixerit. Neque enim tale fit, niſi vbi à nimio calore humor lentus aſſatur, aduriturq;. Nimium autem calorem delirium efficere poſſe, demonſtratione non eſt opus. Nigrum verò bilioſo

Morbi tēpora ex ſputo dignoſci.

Sputi colores quid ſignificēt.

cratès luculenter monſtrauit iis quidem uerbis: Sudores in omnibus acutis morbis optimi ſunt, ſi in diebus decretionis proueniunt,& febrem prorſus auferunt.Boni quoque, qui è toto corpore manant,faciuntque,ut homo facilius ferat morbum. Qui uerò nihil eorum effecerint,haud quaquam commodi uidentur.Peſſimi autem ſunt frigidi, & qui circum caput tantum,& faciem, & ceruicem oriuntur. Iſti enim cum febre quidem acuta mortem,cum motiori uerò morbi longitudinem denuntiant. Hæc ille. In qua utique ſententia omnes ſudorum differentias cōplexus eſt Hipppocrates,nempè optimum, peſsimum, bonum, & malum. Ad hos enim alii omnes referuntur. Prædictas autem differentias diſtinguit penes diem,in qua fiunt:locum à quo excernuntur, qualitatem eorundem, & tolerantiam. *I.progn. 29.*

Penes diem,quòd optimi ſint,qui diebus decretoriis eueniunt, & integrè febrem finiunt. Atque has duas optimi ſudoris notas tertia, quam Hippocrates, quòd neceſſariò priores conſequatur, prætermiſit, ut toto è corpore manet neceſſariò ſequitur: fieri enim non poteſt,ut ſudor iudicatorio fiat die, & ægro febrem prorſus adimat, niſi à toto exeat corpore. Penes locum, quòd boni ſint ſudores, qui toto corpore prodeunt, & partem aliquam morbi adimunt, adeoque,ut æger facilius ferat morbum,efficiunt.Mali,qui nihil eorum effecerint, id eſt,neque è toto corpore profluxerint,neque, ut æger poſteà morbum facilius ferat,effecerint.Vt perſpicuum ſit ſudores illos, quibus nihil tale acciderit, deteriores eſſe: quibus uerò alterum tantùm,meliores. Ex iis rurſum meliores eſſe illos, qui morbum reddunt tolerabiliorem, quamuis toto corpore non diffluant, deteriores uerò,à quibus ingraueſcit morbus, & ſi toto corpore ſudetur. Atque ita penes tolerantiam ſudores diſtinxit. Cæterum,omnes ii ſudores calidi ſunt, eamq; ob cauſam,dum tres eos ordines ſtatueret Hippocrates, idipſum non expreſſit:quippe,qui ea,quæ neceſſariò aliqua conſequuntur, quæque facilè ex eorum,quæ ſubiiciuntur oppoſitione intelligi poſſunt, prætermittere conſueuerit. Peſſimi autem ſunt, qui prioribus opponuntur, frigidi. Atque ita penes qualitatem diſtinguit.

Optimus ſudor. *Bonus.* *Malus.* *Peſſim.*

Porrò

Porrò ſimul cum peſſimis ſudoribus malos etiam cõmemorat, qui circum caput tantùm, & faciem, & ceruicem oriuntur, etiam ſi frigidi non ſint. Hi nanque animi deliquium minitantur. Qui ſanè in partibus iſtis, ſi frigidi uideantur, omnium peſſimi ſunt. Neque enim amplius futuram ſyncopen, ſed iam incipientem oſtendũt. Cæterùm ex febris uehementia etiam diſtinguuntur ſudores. Nam, ſi febris acuta eſt, tam frigidi illi ſudores, etiam ſi toto corpore prodeunt, quàm alii, qui ceruicem tantùm, atque caput, quamuis fortè calidi, occupant ceruicem, perniciem adferunt. Sin mitis eſt, tandem uires uitioſos humores ſpatio concoquere poterunt, modò ne prius uehementia febris peſſundentur.

DE

DE PVLSIBVS.
SECTIO IIII.

Quid pulſus, & quis eius uſus. Cap. I.

CVm pulſus, perinde atq; urina, ſit è numero earum rerum, è quibus medici futura in morbis præſagiunt, operæ pretium me facturũ arbitror, ſi breuiter, quæ ad pulſuum rationem attinent, perſtrinxero, exorſus a pulſus definitione. Pulſus itaque eſt motus cordis, & arteriarum ſenſilis, quo attolluntur, & ſubmittuntur. Eum autẽ, quo attolluntur, Græci διαστολὴν, Latini ſublationem, & dilatationem nominant. Eũ uero, quo ſubmittuntur, Græci συστολὴν, Latini ſubmiſſionem; & contractionem appellant. Alii pulſum finiunt eſſe cordis, & arteriæ indiuiſibilem ſublationem, & ſubmiſſionem. Quæ ſane finitio cum priore coincidit. Cæterum uſus pulſus geminus eſt. Quippe per ſublationem aer frigidus attrahitur, qui uitale robur excitat, & recreat. Sub miſſione, autem ſeu contractione arteriæ, quod ex humorum deuſtione in toto animante ueluti fumidũ excrementum contractũ eſt, expellitur. Nihil autem mirũ arterias, qũum ſe aperiunt, ac dilatant ad ſe undiq; trahere; quũ uero cõtrahuntur, in omnem partem expellere. Si enim in ipſo cordis corpore uis illa, unde contrahitur, & dilatatur, in omnes arterias ex eo ortas, per tunicas earundem influens ſic eas cogit, aperitq;, quẽadmodũ ipſum cor, utiq; ſicut illud, quũ dilatatur, ea, quæ oſculis ſuis appropinquant, trahit, quum contrahitur, expellit. Numeroſi quoq; in arteriis partim ueluti ſpiramẽta in earũ ſunt tunicis, partim oſculorũ ſpecie in inteſtina, uentriculũ, & externã hãc cutim finiuntur, per quæ aerem frigidũ attrahunt, & fumidũ excrementũ expellunt. Vt hinc pateat, unum reſpirationis, & pulſuũ uſum finemq; eſſe, nempe caloris natiui in quaq; parte cuſtodiã. Proinde quod ex reſpiratione uni præſtatur cordi,

Pulſus quid.

διαστολὴ.

συστολὴ.

Vſus pulſus duplex.

Vnus pulſuum, et reſpirationis uſus.

cordi,id ex pulſu calori, qui eſt in toto animali,accedit. Vt enim in reſpiratione per immiſſum & inſpiratum ſpiritum natiuus calor,qui in corde eſt refrigeratur,idemque per emiſſum & expiratum purgatur,fumido ſcilicet excremento expulſo; ita dilatata in pulſu arteria calor, qui eſt in toto animante natiuus,refrigeratur,ſubmiſſa autem & contracta fumida ſuperfluitas eiuſdem expellitur. Cuiuſmodi igitur reſpirationis inſtrumentis res eſt inſpiratio,eiuſmodi arteriis eſt dilatatio. Et cuiuſmodi eſt illis expiratio, eiuſmodi arteriis eſt contractio. Quæ ſingula copioſius Galenus in libello de pulſibus tradit.

De decem pulſuum generibus & differentijs, CAP. II.

Genera pulſuum decem. PVLSVVM autem genera ſiue differentiæ in uniuerſum decem ſunt. *Primũ.* Primum ex motus tempore ſumitur. *Motus.* Per motum autem intelligimus hoc loco ictum per cuſſionémve, quam dilatationem appellant. *Ictus.* Vt ictus non ſit niſi arteriæ motus tactui noſtro occurrens. Sunt autem eius generis differentiæ tres, nempe celer, tardus, & mediocris. Quicquid enim mouetur, aut celeriter, aut tardè, aut mediocriter temporis ratione mouetur. *Celer pulſus.* Celer igitur pulſus eſt, quum modico tempore arteria dilatatur. Vel breuius, qui breui tempore motum ſuum finit. *Tardus.* Tardus uerò, quum multo tempore arteria diſtenditur. Vel qui multo tempore motũ ſuum perficit. *Mediocris.* Mediocris eſt, qui medio quodam modo in motu ſe habet. Vel qui medium quendam inter celerem & tardum motum obtinet. *Secundum.* Alterum genus pulſuum à quantitate diaſtoles ſiue ſublationis dilatationisve arteriæ conſideratur. Siquidem omne corpus tres dimenſiones habet,longitudinem,latitudinem, & profunditatem. Cum igitur arteria corpus ſit,vt eadem quoq; tres obtineat dimenſiones neceſſe eſt. Verum vbi animal ſecundum naturam ſe habet,arteriam moderatè vndiquaque dilatatam comperies. Quum autem præter naturam ſe habet,in una aliqua harum dimenſionum partim deficit ac minuitur,partim exuperat. Quapropter ſi huius generis differentias cognoſcere cupis, cuiuſmodi pulſus

naturalis erat memoria teneas oportet. Quod ſi feceris, octo in vniuerſum huius generis differentias reperies, latum,longum,profundum,anguſtum, breuem,humilē, magnum,& paruum.Latus eſt is, qui præter naturam in latitudine auctus inuenitur.Vel qui naturali pulſu lati tudine maior reperitur.Longus, qui longitudine. Altus ſiue profundus, qui profunditate.Ad portionē eos, qui iis contrarii,& naturali minores ſunt,anguſtum,bre uem,atq; humilem appellabis. Anguſtus itaque eſt,qui præter naturam latitudine minor eſt. Breuis, qui longi tudine naturali minor inuenitur.Humilis, qui profunditate. Atque hæ ſunt differentiæ,quæ in ſingulis concipiuntur dimenſionibus, quibus ſi naturalem mediocrem ve in ſingulis dimenſionibus coniungas,nouem nu mero erunt, in vnaquaq; nimirum trium dimenſionum tres,nempe in longitudinem arteriæ,mediocris,longus, & breuis. In latitudine,mediocris,latus,& anguſtus. In profunditate arteriæ,mediocris,altus, & humilis.Pulſuum verò,qui in omnibus dimenſionibus æqualiter in ſtatum præter naturam traducti ſunt, duæ ſunt differen tiæ,paruus & magnus.Paruus, qui vndiquaque, hoc eſt trina dimenſione,longitudine nimirum, latitudine, & profunditate,imminutus eſt.Magnus contrà, qui vndiquaque auctus eſt.Vel qui fit, quum arteria multum in longum,latum,ac profundum diducitur. Atque hæ ſunt pulſus in dilatationis quantitate differentiæ. Tertium genus pulſum in robore virtutis conſiſtit. Eius autem tres ſunt differentiæ,vehemēs,languidus, & mediocris. Vehemens validúſve eſt, qui tangentis medici manum validè ferit ac pulſat.Languidus ſiue imbecillus, qui in valide & imbecilliter.Mediocris, qui in horum medio conſiſtit. Vel qui mediā quandam ad utrunque proportionem ſeruat. Quartum genus in arteriæ corpore ac conſiſtentia tunicave cōſiſtit. Differentiæ autem huius generis tres ſunt,durus,molis,& mediocris.Durus qui dem eſt,quum durior,ac ueluti ſiccior, coriique modo rigidior in occurſu apparet arteria.Mollis,quando arteria in occurſu mollior,ac ueluti carnoſa ſentitur. Mediocris,qui medio modo ſe habet.Quintum genus pulſuum ex quantitate infuſionis ſeu plenitudinis arteriæ

Latus. Longus. Altus. Anguſtus. Breuis. Humilis. Paruus. Magnus. Tertiū. Vehemens. Languidus. Medio cris. Quartū. Durus. Mollis. Medio cris. Quint

Infuſio. pendet. Per infuſionem uero, ἔγχυμα Græci uocāt, nō intelligēdus uenit, niſi infuſa ſubſtantia, id eſt, is, qui in arteria continetur, humor. Huius quidem generis tres ſunt differentiæ, plenus, uacuus, & mediocris. Siquidē, quoque uas aut plenum eſt, aut uacuum, aut mediocri-*Plenus.* ter ſe in infuſione habet. Plenus quemadmodū definit Archigenes, eſt, qui arteriam oſtendit pleniorē, ſolidiorem*Vacuus.* remue, & ſubmiſſionē eius humore impeditā. Vacuus, qui bullæ modo ſeu bulloſam arteriæ ſublationem efficit, ita ut digitorū impreſſioni per uacua inanitatemue *Mediocris.* ingreſſu⁻ occurrat. Mediocris, eſt quum uas mediocriter ſe ī infuſione habet. Vt autē hoc genus pulſuum ab Archigene eſt inuentū, ita in eo definiendo obſcuris, aliisq; Græcis inuſitatis uocibus eſt uſus, quēadmodū li. 4. de dignoſcendis pulſibus copioſè Gale. oſtendit. Atque hinc eſt, quod in eo libello, cui titulū fecit, introductionē in pulſus, hoc genus pulſus prorſus omiſerit, ut qui ſub duro, & molli complecti poſſit. Quippe plenus pulſus perſpicuè loquendo, eſt, qui multum renititur, adeo ut ſi premas etiam arteriam à manu non moueatur. Vacuus contrà, qui parū renititur, adeo ut ſi prematur ar-*Sextum.* teria, à manu moueatur. Sextum genus pulſuum in caloris, qui in corde cōſiſtit, & per arteriæ uniuerſum corpus diffunditur, inibiq; euidenter apparet, qualitate pēdet. Eius tres ſunt differentiæ, calidus, frigidus, & me-*Calidus,* diocris. Calidus eſt, in quo per tactum materiæ, quæ *Frigidus.* ſubeſt corpori, qualitas calida perpenditur. Frigidus, *Mediocris.* contra. Mediocris, qui in horū medio conſiſtit. Septimū genus in quietis conſiſtit tempore. Nam in pulſus per-*Septimū.* fectione duorū temporū eſt cognitio. Prioris quod motus eſt, & ex cuius quātitate celer, & tardus fit pulſus, *Quies.* ut in primo genere eſt dictū. Secundi quod quietis eſt, *Interuallum.* quæ Græcis ἡσυχία, ἠρεμία, ἀκινησία, e alio nomine διάλειμμα, & συστολή Latinis interuallum, & ſubmiſſio, cōtractio ve dicitur: eſtq; tēpus, quod īter duos ictus intercedit; ut nihil interſit, quietē, interuallum ictuū, aut cō-*Creber,* tractionem dicas. Ex huius tēporis quantitate tres fiūt differentiæ creber, tardus, & mediocris. Creber ſiue dēſus, aut frequēs eſt, cui breue quietis tempus. Vel, quū paruum eſt interpoſitum interuallum. Vel, quum breui tempore

tempore contrahitur arteria. Rarus, quum diuturnum eſt quietis tempus. Vel, quum longo tempore cōtrahitur arteria.

Rarus

Duæ opiniones de motu arteriæ.

Atque ita de motu, et quiete arteriæ ſtatuūt, qui contractionè ſeu συςολὴν inſenſibilem eſſe dicunt. Alii qui contractionè ſenſilem eſſe affirmant, arteriæ geminū eſſe motū dicunt. Vnum, quo diſtenditur, dilataturve: alterum, quo conſidet, & contrahitur. Et vt duplicē motum, ita etiam geminā quietem ſtatuunt.

Quies ſuperna.

Inferna.

Vnā, à dilatatione ſeu diſtentione priuſquam contrahatur, hancq; ſupernam vocant. Alteram, à contractione, antequàm dilatetur, quam infernam nominant. Et ii quidem celeritatem, & tarditatem in dilatationis, & in contractionis tempore ponunt, quemadmodum etiam crebritatem, & raritatem in vtraque quiete. Contrà priores, celeritatem, & tarditatem in dilatatione tantum, quemadmodum crebritatem, & raritatē in contractione tantum, ut qui duas duntaxat pulſus partes eſſe dicant, vnam ictum ſeu percuſſionem, & aliam interuallum ſiue quietem. Atque ea ratio tyronibus magis conuenit.

Octauum

Rhythmus.

Octauum genus pulſuum in rhythmo conſiſtit. Rhythmus autē in vniuerſum eſt habitus aut proportio temporis ad tempus. Nam comparato ictus, ſiue dilatationis motùs vt tēpore, cum quietis, ſeu contractionis tempore rhythmus gignitur, idq; ex ſententia illorum, qui cōtractionem inſenſilem eſſe ſtatuunt. Hi. n. ſolius dilatationis tempus, cum ſolius cōtractionis tēpore comparant. Alii, qui ſenſilem contractionem affirmant, rhythmum ſtatuunt in dilatationis tempore vnà cum tempore inſequentis eam quietis collato ad tempus contractionis ſimul cum excipientis eam quietis. Sed prior ratio facilior, & tyronibus aptior. Principes autem rhythmi differentiæ duæ ſunt, eurhythmus, & arhythmus; hoc eſt, concinnus, conſonusve, & inconcinnus diſſonuſve.

Arythmus.

Arhythmus eſt, non qui nullum rhythmum obtinet: id enim fieri non poteſt: ſed qui malo rhythmo præditus eſt. Vt enim ἄφωνος non qui voce omnino deſtitutus eſt, ſed qui mala uoce præditus Græcis interdum dicitur: ſic etiam ἄρυθμος pulſus uitiū natiui rhyhtmi, non abſolutam abolitionem ſignificat.

Eurythmus.

Eurhythmus eſt arhythmo cōtrarius, nēpe, qui bono

rhythmo præditus eſt,& cuique ætati naturalis. Atque is quidem unus,& indiuiſus manet. Arhythmi autem tres ſunt differentiæ,pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus Pararhythmus eſt,qui mediocrem ab eurhythmo mutationem obtinet. Vel eſt qui uicinæ ætatis rhythmum mutuatur. Heterorhythmus eſt, qui pluſimum ab eurhythmo declinat. Vel qui cuiuſuis alterius ætatis rhythmum mutuatur. Ecrhythmus eſt, qui prorſus concinnitatem bonitatemve rehythmi perdit. Vel qui nullius prorſus ætatis rhythmum retinet. Idē de naturis,anni temporibus, locis, & omnibus aliis ſta tuendum. Suus enim eſt cuique horum certus quidam rhythmus,qui quum corrumpitur,arhythmum tum intelliges,& quas eius diximus differentias Nonum pulſuum genus, quod in omnibus prædictis inuenitur generibus,ac differentiis, in æqualitate, & inæqualitate conſiſtit. Atque æqualitas, & inæqualitas tum uno in pulſu,tum in pluribus fiunt. Quæ in pluribus pulſibus æqualitas, & inæqualitas animaduertitur, quæ Græcis συϛηματικὴ,Latinis accumulata ſeu collectiua nominatur. De hac, ueluti manifeſtiore, primum dicendum erit. Aequalis igitur pulſus eſt,qui conſequenter uel in magnitudine,uel uehementia,uel celeritate, uel in reliquorum generum aliquo, uel in omnibus par eſt. vel breuiter qui ſerie continua ſibi eſt æquabilis. Inæqualis contra dicitur,qui conſequenter impar,& diſſimilis eſt Vt ſit planè uterque pulſus uel abſolute talis,uel in aliquo duntaxat genere. Abſolutè æqualis, eſt, in quo pares manent omnino pulſus differentiæ, ita ſane, ut neque magnitudinem, neque uelocitatem, neque aliud quicquam impar habeat. Sin omnino impares manent,inæqualis abſolute dicitur. Aequalis autem in aliquo genere eſt,qui vel in magnitudine, uel in celeritate,aut uehementia æqualis,& alio quoquo modo. Itidē inæqualis aut magnitudine,aut uelocitate, aut alio quopiam. Qui in uno,uel pluribus generibus pares ſunt, & in uno uel pluribus impares: quatenus pares ſunt, hactenus pulſus æqualis appellabitur: quatenus impares,hactenus inæqualis. Quod ſi uero primus quidem ictus,& ſecundus, & tertius pares fuerint,quartus

Pararhythmus. *Heterorhythmus.* *Ecrhythmus.* *Nonum.* *Eusystematikē.* *Aequalis.* *Inæqualis.* *Aequalis abſolute.* *Inæqualis abſolute.* *Aequalis in aliquo genere.* *Inæqualis in aliquo genere.*

autem

autem impar, talis nimirum ceu in magnitudine inæqualis dicitur. Huius quidem generis ſunt deficiens, & intercidens uocatus. Deficiens autem, qui Græcis διαλείπων appellatur, eſt quando non ſolum in uno, aut pluribus magnis unus minor apparet, ſed nonnunquam totus quoque motus aboletur. In eo itaque pulſu non ſolum ad duos, ſed & ad tres uel plures ictus immobilis manet arteria. Intercidens, Græcis παρεμπίπτων dictus, priori planè contrarius eſt: fit enim quando expectata quiete in medio tanquam ſuperuacaneus aliquis ictus intercidit. Si uerò primo ſecundus paulò minor, & tertius ſecundo, & quartus pari modo tertio, idque deinceps ad plures perueniat, pulſus is Græcis μειουρίζων, & μείουρος, Latinis mutilus ſeu decurtatus nuncupatur. Nomen autem hoc Græci à figuris in acutum deſinentibus tranſtulerunt. Porro, qui ex iis perpetuo diminuuntur, nec minui deſiſtunt, ad quietē ac immobilitatem prorſus finiunt, ac recidunt, Græcis ἐκλείποντες μείουροι, Latinis deficientes decurtati nūcupantur. At qui deſinunt, duplici ſunt differentia. Quidam enim qua primum paruitate diminui deſiuerunt, hanc ſeruant conſtantiſſimè. Alii rurſus, & de integro augentur, vel in parem priori magnitudinē reuertunt, aut ad minorem. Alii quibus ante exceſſibus ſunt imminuti, his ipſis augentur rurſus, alii minoribus, aut maioribus adiectionibus utuntur. Hos pulſus Græci μειούρους παλινδρομοῦντας, Latini decurtatos reciprocos uocant. Atque hæ ſunt inæqualitatis, quæ in pluribus fit pulſibus, & accumulata dicitur, differentiæ. Cæterum inæqualitas in uno pulſu fit, uel in partibus arteriæ ſitu, ac motu inter ſe diſſidentibus, uel cuiuſque pulſus motu ſibiipſi non conſentiente. Inæqualitas igitur in partium ſitu accidit, quum arteria ipſa ſurſum aut deorſum, antrorſum aut retrorſum, dextrorſum aut ſiniſtrorſum traducta eſſe uidetur. In motu autem, quum arteriæ uelocius aut tardius, tempeſtiuius aut ſerius, uehementius uel languidius, tempore diuturniore aut breuiore, aſſiduè aut nihil penitus mouentur. Si igitur motus arteriæ manens continuus, & non interciſus, a celeritate ad

Deficiēs. *Intercidens.* *Mutilus ſeu decurtatus.* *Deficientes decurtati.* *Decurtati reciproci.* *Inæqualitas unius pulſus.*

tarditatem tranſierit, aut cõtrà *ἀνισοταχὺς* Græcis, im par citatus, aut ſimpliciter diſpar pulſus Latinis appellatur. Quòd ſi uero quiete interciſus, deinceps uelocior appareat, Græcis *δορκαδίζον*, Latinis capriſans nominatu. Sic autem à caprea, quæ Græcis *δορκὰς* dicitur, ſumpta metaphora dictus eſt. Quippe quemadmodum illa inter ſaliendum ſublimis hæret, atq; ſecundum motum inopinatum priore celeriorem molitur: ita hic pulſus quum aliquantulum interciſus uidetur, deinde multò citatior apparet. Si autem à dilatatione recurrerit, & antequàm perfectè ſubmittatur, ſecundò tactu ferierit, Græcis *δίκροτος*, bis feriens Latinis dicitur. Simile quippiã accidit in incudibus, quippe mallei ſimul, atque ſemel per manũ ſublati ipſas verberauerint, reſiliẽtes, re uibrãtes ve incudum renixu, ſecundò rurſus, aut etiam tertiò uerberant. Nõ ſolùm autẽ in motus tẽpore inæqualitas, quæ vno ictu, ĩ vna arteriæ particula accidit, fieri poteſt, uerũ & illa, quæ in uirtutis robore, non autem ea, quæ in quantitate ſublationis conſiſtit. Nullo enim modo idẽ pulſus in eadem particula magnus, & paruus fieri poteſt, neq; in alio genere. Cæterũ inæqualitas in vno pulſu, in diuerſis arteriæ partibus bifariã fit. Nunc quidem, quũ motus manet continuus, & arteria iuxta quoſdam digitos citius mouetur, iuxta quoſdam uerò tardius. Nunc autem quum motus interciditur, vt nonnulli digiti motum apprehendant, nonnulli verò non. At miſta diaſtoles, ſeu ſublationis quantitate in pluribus quidem arteriæ partibus inæqualitas manifeſta eſt. Ex quo genere ſunt *μύουροι*, id eſt decurtati, uno in ictu innuentes, & circũnuẽtes, *ἐπινενευκότας*, & *περινενευκοτας* Græci uocãt. Si nanq; in digitio medici tangentis interiori magnus ſubincidit pulſus, & curuatus inde pro ratione minuatur, vt in exteriore parte ad ægrotãtis policẽ arteriæ pars minima appareat. *μύουρος* uocatur ob muris caudæ ſimilitudinẽ: aut *μείουρος*, quod caudæ modo minuatur. At ſi iuxta medios digitos magnus ĩcidẽs, curuatusq;, eleuatus ve vtrobiq; minuatur, minor apparẽs, hunc Archigenes *νενευκότα*, quaſi dicas innuentem, & circuminnuentem, ſiue nutantem, & circumnutãtem appellauit, manifeſtè ſignificare uolens

Diſpar.

Capriſans.

Bis feriens.

Innuens.

Circuminuens.

lens ſublationis paruitatem, cum vtrorũque extremo r veluti depreſſione, inclinatione, mutationẻ ve. Non enim ut abſciſſis protinus utrinque partibus, ſed ueluti inflexis in arctum, anguſtũmve contractus eſt, myurius magnitudine in utriſque partibus exiſtens. Quod ſi in æqualitas ad magnitudinem ipſam, celeritatem, aut tar ditatem aſſumpſerit, adeoq; cõpoſita fuerit, pulſus flu ctuoſi, undoſive, & uermiculantes fiunt. Quòd ſi uerò eam, quæ in ſitu, eſt receperint, conuulſorii, & turbulen ti uibrative nominati conſtituentur. Quos ut rectiùs aſſequantur ſtudioſi, de ſingulis ſeorſim, exorſi à fluctuoſo, differemus. Fluctuoſus, nudoſũsvẻ, qui Græcis κυματώδης dicitur, fit ubi non uniuerſa ſimul dilatatur arteria, ſed primũ pars eius prima, deinde ſecunda, mox tertia, ab hac quarta, motu continuo manente in modũ undarum fluctuumve ſeſe eleuantium, ſic quidem ut altera vnda ſemper priorẽ excipiat. Si vndoſus totus in paruitatẽ deſinat, & minuatur, Græcis σκωληκίζων, Latinis vermiculans, quòd ſit vermis greſſui adſimilis, nũcupatur. Nam hoc animal etiam in modum vndarum mouetur, vt vermiculans nõ ſit, niſi quando arteria ueluti reptantem uermem, atque fluctus inſtar ſubſilientem nobis repræſentat. A uermiculãte itaque pulſu undoſus non niſi magnitudine differt. Vndoſus enim cum magna, uermiculans autem cum exigua dilatatione accidit. Quemadmodum autem undoſum pulſum minorem factum uermiculans excipit, ita vermiculantem formicans. Siquidem formicans pulſus, qui Græcis μυρμηκίζων appellatur, fit vbi multis motibus abolitis, et amiſſis in unum, eumq; planẻ exiguum, terminatur. Nomẽ inuenit a ſimilitudine, quæ ſibi cum animãte formica exiſtit, tum ob paruitatem, tum ob motus ſpeciẽ. Eſt enim formicans pulſus paruus admodum, vt quo haud eſt minor alius, ſimiliter verò languidiſſimus omniũ, et creberrimus, nõ tamẽ, vt Archigeni viſũ eſt, celer. Huic vicinus eſt hecticus. Quemadmodũ enim febris, ita & pulſus hecticus eſt, qui nullam mutationem ſubit, ſed perpetuò ſui ſimilis maneat, hærensq;, vt ab initio cœpit, & nunquã ſoluitur utpote toto corporis habitu in febribus eiuſmodi, ac pulſibus in ſtatũ morboſum

Inæqualitas compoſita.

vndoſus

Vermiculans.

Formicans.

Hecticus

Conuul- bolum conuerſo. Conuulſorius autem pulſus, Græcis
ſorius. σπασμώδης dictus eſt, qui utrinq; ab extremis retractus & protenſus, & conuulſus uidetur, inſtar chordæ alicuius tenſæ ſenſum præbens. Turbulentus, ſeu uibratus
Turbulentus. Græcis κλονώδης uocatus, eſt in quo nihil tale reperitur, ſed maior in eo eſt ſublatio, ut partiū arteriæ he qui dē ſurſū, aliæ deorſum uno eodēq; tēpore ferātur, Maximè uero motū eius iaculis aſſimilauerit quiſpiā, quæ uiolenter emiſſa celeriter uibrata feruntur. Serratus ue-
ſerratus rò pulſus, qui ἐμπρίων Græcis uocatur, eſt ubi alia arteriæ pars dilatata; alia minus, propter ipſius duritiem eſſe uidetur. Medicorum uulgus hodie ſerratilem nominare ſolet. Decimum pulſuum genus ex inæqualita-
Decimū. te profectum ex ordine, & inordinatione naſcitur Or-
Ordinatus. dinatus enim, & inordinatus diuiſa inæqualitate in paritatem circuituum, & in prorſus imparem in utraque
Inordinatus. ſectione diuiſioneve generātur. In circuitum quidem paritate, ordinatus: in omnimoda imparitate inordinatus. Siquidem ordinatus eſt, qui in ſinguli circuitibus eſt æqualis: inordinatus uerò eſt, in quo nullus prorſus ſeruatur circuitus. Quapropter pulſus æqualis omnino etiam eſt ordinatus, inæqualis autem non omnino inordinatus eſt. Si enim paritatem corrumpat, circuitum uerò ſeruet, ueluti in diaſtoles ſublationiſve quantitate ſi accidat, ut duo magni pulſus, & vnus paruus ſit, inde rurſus duo magni, & unus paruus, atque ſic deinceps, uocabitur inæqualis quidem, ſed ordinatus. At ſi ad hoc, ut paritatem corrumpat, neque ordinem aliquē inæqualitatis ſeruet, prærer inæqualitatem, etiam inordinatus eſt. Similiter in aliis quoque generibus pulſum ſe habet. Quippe ſi tres æquales pulſus, quartus inæqualis ſubſequitur, ſeruaturque id deinceps ſemper: aut quatuor æquales, quintus inæqualis excipit, pari modo, & in omni alio numero, nempe ſi quinque æquales, ſextus inæqualis ſequitur, ac rurſus ſex æquales, ſeptimus inæqualis, in iis certè omnibus æqualitas non ſeruatur, eamque ob cauſam pulſus fit inæqualis, ordo tamen certus ſeruatur, uocaturque ob id pulſus ordinatus. Accidit enim perpetuo poſt parem pulſuum æqualium numerū, unus inæqualis,

inæqualis, qui tametſi interuentu ſuo æqualitatem ipſam corrumpit, proportione tamen in ſingulis circuitibus certum quendam ordinem retinet. Cæterum, inordinatorum alii quidem ex toto inordinati ſunt, ne uel exiguum quendam circuitum ſeruantes: alii uero ſecundum circuitus ordinati. Quatenus enim continuum ordinem non habent, inordinati uocabuntur: quatenus autem circuitum quendam obſeruant, ſecundum circuitum ordinati ſunt.. verbi gratia, ſi accidat fieri duos magnos, & duos paruos, deinde tres magnos, & tres paruos, & quatuor magnos, & pares paruos: & rurſus tanquam reflectentes duos magnos, & duos paruos, tres magnos, & totidem paruos, & deinceps ſimiliter. Atque hæc de pulſuum differentiis in præſentia dixiſſe medicinæ initia^is ſufficere arbitramur. Quod ſi uero quiſpiam exquiſitiorem de iis tractationem requirat, is quatuor Galeni libros de pulſuum differentiis inſcriptos, legat, & ſentient haud dubie ſe uoti compotem eſſe factum.

De pulſuum cauſis. CAP. III.

EXPEDITIS differentiis pulſuum, ad eorundem cauſas procedendum erit, quas etiam præſagium ab ipſis ſumptum ſequitur. In referendis autem cauſis non eum quem in generum commmemoratione ſeruabimus ordinem, ſed a magno pulſu, utpote cæteris manifeſtiore exordiemur. Magnus itaque pulſus fit, ubi uſus, qui calor eſt in corde exuperans, urget, externæ refrigerationis, ac ueluti uentilationis appetens, ac robur facultatis ualidum eſt, inſtrumẽtumque obediens, adeoque molle, quod quia prompte extenditur in omnem partem, facile diſtenditur. Aucto igitur cordis calore, primum quidem magnus fit pulſus. vbi uero magnitudo uſui non ſuffecerit, mox etiam celeritas ipſi accedit. Quod ſi ne ſic quidem ſatis fuerit, mox frequentiam etiam aſſumit. Quamobrem peculiares pulſus copioſo calori ſunt, magnus, celer, & creber, non tamen ut ei comitentur neceſſe eſt. Poſtulant enim quo

Magni pulſus cauſa.

Celeris.

Crebri.

tales

tales euadant, facultatem validam, atque inſtrumentū molle. Si enim infirma ſit facultas, aut durum inſtrumentum, neq; magni, neque celeres eſſe poſſunt: quod inſtrumentum propter duritiem aduerſus mouentem facultatē cōtumax ſit: illa verò attollere quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos eſt. Quare vt magnus, uel celer pulſus fiat, tria oportet cauſarū genera inter ſe cōſpirēt: vt vſus illorū generationis urgeat, facultas ualida ſit, mollesq; arteriarum tunicæ, aut certè non rigidæ ſint. *Augētes calorem cauſa.* Cæterum augetur calor, aut ex cauſis naturalibus, vtpote ætate florente, aut puerili, aut ſimpliciter calida, anni tēpore, regione, & temperamento calidioribus. Aut cauſis non naturalibus, veluti aere, qui nos ambit, calidiore, balneis calidis, exercitiis, cibis, vino medicamētis calefaciētibus. Aut cauſis præter naturā, puta intemperie calida, aut humorū putredine, aut ira, aut ſimilibus, nēpe voluptate, mœſtitia, timore, dolore, ac morbis. Quarū omniū qui pulſus ſint, Galenus in libello, cui titulus Introductio in pulſus, abundè expoſuit. His itaque poſthabitis, ad pulſuū cauſas explicandas reuertemur. *Parui.* Paruus pulſus à cōtrariis magni pulſus fit cauſis, nēpe ob facultatis imbecillitatem, aut inſtrumenti duritiem, aut uſum, necesſitatēve deficientem. *Tardi. Rari.* Eaſdem ob cauſas tardus, & rarus fit pulſus. Nam natura, quæ iampridem refrigerata eſt, ut nec multum, ita nec celere refrigerium, & ex longis interuallis requirit. Neceſſe quoque eſt, prout facultas plus uel minus offenſa eſt, etiam pulſum ipſum plus, uel minus ad paruitatem, & tarditatem tranſire. Comes præterea cōtumaciæ dilatationis arteriæ, neceſſariò eſt tarditas, & raritas *Longi.* Porrò longus pulſus fit à ſiccitate, & eliquatione carnium circumiacentiū, in ſumma totius corporis gracilitate, reliquis interuallis collapſis. *Lati.* Latus uerò propter humiditatē abundantem, uel ſecundū naturam, uel præter naturā, ubi ex humiditate irriguæ ſunt arteriarum corpora, ut in hydropicis accidit. *Alti.* Altus, ob inſtrumenti mollitiem, facultate ſimul aucta: *Breuis.* Contra, breuis fit, propter pinguedinis cuiuſdam craſſitiem, aut carnium, aut membranarum. *Anguſti.* Arctas, unguſtusve, ob ſiccitatem. *Humilis.* Humilis, propter inſtrumenti du-

ritiem

ritiem,& facultatem imbecilliorem. Vehemẽs pulſus a robore facultatis efficitur, nulla aliarum cauſarum renitente. Verbi gratia, uſu diſſoluto, aut inſtrumenti duritie. Languidus, imbecillæ facultatis,& ſolius ſoboles eſt, licet nihil aliud affuerit. Siquidẽ uehemens pulſus, omnibus cauſis ad ſui generationem indiget. Languidũ uerò, ſola ĩbecillitas efficit. Qui igitur per initia uehemens eſt, ætates, anni tempora, regiones,& tẽperamenta temperata comitatur. Languidus autem, intemperata. Qui a languore in uehementiam tranſit, uirtute roborata,& ab imbecillitate, quæ prius occupauit, uĩdicata, efficitur. Roboratur autem, uel ex iis, quæ in ipſo cõtinentur corpore, ueluti humorum concoctione, uel excretione, aut ira, uel ab externis, nempe uino, cibo, exercitiis,& aliis, quæ intemperiem corrigunt,& emẽdant. Vires uerò diſſoluũt, inedia, uigiliæ, uacuationes immodicæ, triſtitia, curæ, dolores, potiſſimum ſyncopẽ inferentes,& quæcunque intemperiem efficiũt. Durus pulſus fit, propter inſtrumentorũ duritiem, quam refrigeratio immodica, aut ſiccitas, aut tenſio a plegmone, aut cõuulſio inducit. Statim uerò duritiem etiã paruitas,& celeritas, nonnunquam etiam frequẽtia, pro magnitudine propter uſum, ut dictum eſt, ſequitur. Mollis pulſus, humiditatis arteriæ comes eſt. Hanc autem humidiorem reddunt ex iis, quæ nõ ſunt, præter naturam cibi humectiores, balnea frequentia, ſomnus multus, uictus ratio,& plenior,& delectabilis. Ex iis; quæ præter naturam ſunt, comata, lethargi, aqua inter cutem,& reliqua uitia a pituita orta. Plenus pulſus, aut humorũ copiam, aut ciborum, aut uini potionis redundantiam indicat. Vacuu, contraria, nempe inediam, aut uacuationem. Calidus,& frigidus, materiæ, quæ corpori ſubeſt, qualitatem præ ſe fert. Si enim calidius arteriæ corpus occurrit, multam in corde caliditatem eſſe oſtendit. Frigidus, contrà. Rhythmus ſi par æqualiſve ſit motu,& quiete, probam totius corporis temperiẽ monſtrat, quantum in ipſo eſt, aut nõ magnam a bona declinationem. Sin longius quietis tempus, quam motus fuerit, calorem dominari ſignificat. Deficiens pulſus,& intercidens, facultate oppreſſa, & ueluti grauata fiunt.

Vehemẽtis. *Languidi.* *Roborãtia uirtutem.* *Diſſoluentia.* *Duri.* *Mollis.* *Humidiorem reddentia arteriã.* *Pleni.* *Vacui.* *Calidi.* *Frigidi.* *Rhythmi* *Deficientis.*

fiunt. Atqui intercidens, minorem noxam, deficiens verò maiorem denotat. *Intercidentis.* Et in vniuerſum facultas oppreſſa grauataque pulſus ad inæqualitatem, *Inæqualis.* inordinationem, tum aliam omnem, tum eam quæ in magnitudine & vehementia conſiſtit, inducit. *Inordinatis.* Quid multa? deficiens extremum facultatis caſum ſignificat. *Recurrentis.* Recurrens verò reciprocuſve & ipſe quidem imbecillem facultatem, ſed repugnantem adhuc reſiſtentemque, ac reuertentem indicat. *Innuentis Circumnuentis.* In vno autem ictu myuri decurtative, quos innuentes aut circumnuentes vocamus iis maximè fiunt, qui paulatim contabuerunt, item phlegmonibus non ſolutis. Præterea, plurimis quomodocunque tabeſcentibus, dum partes quæ circa arterias ſunt, emarceſcunt. *Caprizantis.* Inæqualiter citatus & caprizans, febriles potiſſimùm calores comitatur. *Inæqualiter citati.* Verum ſi pulſus diaſtoles ſublationiſve principia exoluens, extremum ipſius, & ſubmiſſionis initium acceleret, exuperantem putredinem denotat, natura ad fuliginoſa excernenda excrementa feſtinante. Quòd ſi uero contrà ſubmiſſionis ſeu ſyſtoles initium exoluat, ad ſublationem verò magis feſtinet, calorem magis exuperare ſcias, qui refrigerationem deſiderat. Accedit etiam iis in febre etiam frequentia magna ex parte, interdum etiam magnitudo, niſi facultatem inſtrumenti durities impediat. *Bis ferientis.* Bis feriens, fit quando arteriæ durities intenditur, & virtus non eſt imbecilla. *Vndoſi.* Vndoſus humidiora maximè uitia ſequitur, atque iis magis aquæ inter cutem genus quod anaſarcam uocant, item lethargum, & peripneumoniam. *Vermiculantis.* Verùm vbi facultas diſſolui cœperit, ſed paulum adhuc reſiſtat, vndoſus in vermiculantem mutatur. *Formicantis.* Vbi verò extremè collapſa fuerit, in formicantem tranſit: *Hectici.* Hecticus autem propriè, tabidis & alioqui emaciatis accidit. *Conuulſorii.* Conuulſorius pulſus fit, quum neruorum principium aliquem phlegmonoſum affectum ſuſtinet, veluti in phreniticis, & acuta epilepſia laborantibus, quando hoc uitio correpti moriuntur adhuc calentes, contrario iis modo, quos ſyncope inuadit. Illi nanque admodum etiam frigidi adhuc fiunt. *Turbulenti.* Turbulentus pulſus efficitur, quum vſus ſeu neceſſitas magnam ſublationem requirit, & facultas uita-

lis

lis ſua functione uti poteſt, ſolum autem arteriæ corpus repugnat, & præ duritiæ in magnā diaſtolem ſublationemve attolli nequit, ueluti in magnis phlegmonibus, obſtructionibusque diuturnis. Serratus pulſus in uniuerſum phlegmones, præſertim neruoſarum partium, comes eſt. Quapropter pleuritidi peculiaris eſt. Hæ igitur ſimplices ſunt pulſuum cauſæ, è quibus compoſitæ etiam facilè inueniuntur. Has ſi quis diligenter obſeruet, huic facilæ etiam ex pulſibus præſagire quæ ad morbi rationem attinent, licebit, ut non ſit neceſſe peculiarem de præſagiendi ex pulſibus ratione ſermonem inſtituere. Quod ſi tamen quis eius rei exquiſitam habere notitiam deſiderat, is quatuor Galeni de eadem conſcriptos libros legat, & nihil erit, quod deinceps requirere poſſit. *Serrati.*

LIBRI QVARTI FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

INSTITVTIONVM MEDICINAE LIBER QVINTVS,

De curandi ratione.

AVTORE.

Quid indicatio, coindicatio, contraindicatio. CAP. I.

ABSOLVTA ea medicinæ parte, quæ præteritorum, & præſentium, & futurorum prædictionem tradit, atque Græcis σημειωτική appellatur, ad ultimam eiuſdem partem, quæ θεραπευτική iiſdem nominatur, eò quòd curandi methodum, ſeu rationem doceat, nobis progrediendum erit. Cum autem omnis medendi ratio, ac methodus per indicationes fiat, & ab indicationibus initium ſumat, principiò quid ſit indicatio, trademus. *Indicatio quid.* Eſt igitur indicatio, ut lib. 2. methodi medendi cap. 7. docet Galenus, ſequentis, ſiue agendi inſinuatio: aut breuiùs, ordinis repræſentatio, uel explicatio rei agendæ. In lib. de optima ſecta indicationē definit eſſe cōprehenſionē iuuantis unà cū cōprehenſione nocētis cū re indicante ſimul aduenientē, idq́; ſine obſeruatione, & ratiocinatione. Quo uerò pacto hæc definitio ſit intelligēda, lib. i. harū Inſtitutionnum ſect. i. cap. 8. copioſè à nobis monſtratum eſt. Ad hunc igitur locū, ne de vna & eadem re bis nobis diſſerendū ſit, lectorē ablegamus. Differt itaq; maximè indicatio ab obſeruatione, & ratiocinatione: quòd ea, quæ p indicationē cōprehenduntur in præcedente aliquo, vt lib. 2. methodi medēdi teſtatur Gal. nēpe in natura rei, ſunt deſignata percepta enim natura eius, quod nor ad agen-

agendum mouet, protinus etiã unà cum eo quid agendum ſit, & quid fugiendũ ex conſequenti quodam intelligimus, quaſi digito oſtéderetur, quod quærimus. Vnde certè indicationis nomen deductum eſt. Vt enim, qui digito quid agendũ, & qua uia ſit incedendum, oſtẽdit: ſic etiam natura rei cognita, cuius gratia ad aliquid faciendum impellimur, quid eligendũ, quidve uitandum ſit, & quid primò, ſecundò, tertiò, & ſic deinceps moliẽdũ ſit, demonſtrat. Ergo ex ipſa rei natura ordiri, atq; ab ipſa, quod ſequens ſit; citra obſeruationẽ, ſiue experientiã, & ratiocinationem inuenire, ideſt, indicatione inuenire. Verum experientia, ſiue obſeruatio, rerum naturam nõ expendit, ſed longo rerum uſu ſe tuetur. Ratiocinatio tum ſuperuacua eſt, quòd rei natura propoſita, ſtatim quid conferat, aut quid obſit, agnoſcimus. Analogiſmo autem, id quod iuuat, percipitur, quando cauſa quidem ignoratur, nullaq; obſeruatio habetur, ſed affectus quã ſimillimus ex ſymptomatis eſt. In huiuſmodi enim ab indicatione, quod cõfert, colligi nequit: cauſa enim ignoratur. Obſeruatione autem nulla facta, ſymptomatum ſimilitudinem intuentes, ad ſimile tranſire coguntur. Per analogiſmũ igitur, quid iis expediat, de quibus agimus, ex aliorum ſimilitudiue colligitur. Neq; enim analogiſmus, Galeno in libro de optima ſecta autore, eſt niſi comparatio, & perceptio cauſarũ iuuantiũ per ſimilitudines. Vt analogiſmo inuenire, nõ aliud ſit, quàm ex aliorum ſimilitudine inuenire. Sic profectò quum Gallicus morbus primum graſſari cœpiſſet, & propria eius natura, atq; uis propter rei nouitatem, medicis ignota, nec propria præſidia adhuc illis ꝑſpecta eſſent, ea experiri, quæ morbis ex humorũ corruptione ortis, quibus hic ſimillimus eſſet uoluerunt, adeoq; eius morbi remedia initiò per aliorum affectum ſimilitudinem, & analogiſmum inuenerunt. Coindicatio eſt, quæ ſimul aliquid cum ea, quæ à rei natura ſumitur indicatione, indicat. Coindicãt itaque uires, temperies corporis, ætas, anni tempus, regio, cõſuetudo, & ſi qua ſunt id genus alia, Græcis συνενδεικνύμενα uocantur. Siquidẽ non uerè indicant, ſed potius permittunt, & ſimul indicant, & quaſi modum, & quantitatẽ demonſtrant, ut ex iis, quæ deinceps

Indicatio unde dicta.

Indicatione inuenire.

Experientia.

Analogiſmus.

Coindicatio.

Contraindicatio, ceps dicemus patefiet. Contraindicatio eſt,qua impeditur fieri,quod ab indicante primò ſuggeritur.Et contraindicantia, uel,ut Græci nominant ἀντενδεικνύμενα, ſunt,quæ contrariam indicationem habent.Verbi gratia,plethora,ſeu humoris multitudo indicans eſt,quod eſſe uacuandum oſtendit,uirtus autem imbecilla contraindicans,ut quæ uacuationi repugnat, & reluctatur. Cæterum, quum Galenus interdum ſcopum curationis,nonnunquam uerò etiam indicationem curationis appellet,quæ natura, & differentia indicationis,& ſcopi ſit,explicandum quoque nobis erit. *Scopus quid.* Eſt itaq; σκοπὸς id,quod ſibi quiſque proponit,ſeu quod cuique eſt propoſitum.Scopus igitur nõ eſt niſi propoſitum, quod primò intuemur,aut id quod nobis proponimus aſſequendum,uel quod nos ad agendum mouet. Proinde quod *Propoſitum.* hortatur medicum,ut agat, ſcopus eſt,uel ut Latini appellant propoſitum, uulgus medicorum intentionem *Intentio.* nominat. In ſumma, finis eſt, quem ſibi medicus aſſequendum proponit. Scopus igitur ab indicatione non- *Scopus ab indicatione quomodo differt.* nihil differt. Indicatio enim,quid agendũ ſit, inſinuat. Scopus autem finis eſt,quem indicatio oſtendit,adeoq; ab indicatione ſcopus ortum habet. Tot igitur erunt ſcopi,quot nacti erimus indicationes,ut non multum referat indicationem curationis,an ſcopum dicas.

Contrarietas indicatio curationum maximè generalis eſt. CAP. II.

COMMVNIS curationis indicatio, Galeno libro nono de medendi methodo authore eſt contrarietas. *Cõtrarietas quid indicet.* Hæc enim qua ratione affectibus ſit medendum, & ad ſymmetriam,ſanitatiſque mediocritatem perueniendum, indicat. Nam quum perſpicuum ſit omnibus,ſa- *Sanatio quid.* nationem non eſſe aliud, quàm præſentis in corpore uitioſi affectus in naturalem habitum mutationem, atque horum quidem unum alteri eſſe contrarium,ut per contraria fiat eorum alterius in alterum translatio,eſt neceſſe.Si enim,uerbi gratia,calidior aliquis fuerit affectus, refrigerandus erit: ſin frigidior, calefaciendus. Pari modo, ſi quis ad ſiccius inclinat,humectandus:

dus: ſin ad humentius, ſiccandus. Rurſus quoque is, qui humidus, & frigidus eſt, pariter ſiccandus, & calefaciendus erit. Siccandus pariter, & refrigerandus, qui humidior, & calidior euaſit, & in reliquis duabus coniugationibus ad portionem. Semper enim pro eo, quod exuperat, inducendum eo uſque contrarium eſt, quoad particulam in ſymmetriam, & naturalem habitum uindicauerimus. Vt rectiſſimè ab Hippocrate dictum ſit, hodieque in medicorum ſcholis celebretur, contraria contrariorum eſſe remedia. Verùm non ſatis eſt ſcire contraria contrariorum eſſe remedia, niſi in contrariis quoque inueniatur modus. Neque enim ſatis eſt calido affectui admouiſſe frigida, niſi id debita fiat menſura, quum alioqui metus ſit, ſi intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur: ſin modus excedatur, contrarium genus morbi inducetur. Quippe qui calidum morbum, ſuprà quàm par, eſt refrigerat, is ſanitatis mediocritate tranſgreſſa, alium excitabit morbum, qui ſit frigidus. Cæterum, contrarietas nõ tantùm indicat, qua ratione morbis, & affectibus præter naturam ſit medendũ, & ad ſymmetriam perueniendum; ſed quum generalis, & communis ſit, ad alia quoq; referatur oportet. Eſt itaque contrarietas communis tũ morbo, tum temperamento, tum aeri ambienti indicatio. Morbus nanque, ut comprehenſum eſt, quæ ſibi contraria ſunt adhibenda eſſe indicat, aut ſui ablationẽ per contraria eſſe moliendam inſinuat. Morbus igitur præcipuè curationem, quæ per contraria fit, indicat. Temperamentum autem laborantis, unà cum morbo, contrarietatis menſuram definit, adeoque contrarium eouſq; eſſe adhibendum in morbi curatione indicat, donec ad ſymmetriam, & ſanitatis mediocritatem ſit perueniendum. Ambiens uerò aer una quoque cum ipſo morbo indicat ſe, uel eſſe utendum, uel amoliendum. Si enim contrarius eſt morbo, ſe eſſe utendum, quod ad morbi abolitionem conferat, indicat, adeoque contrarietatis nomine, quæ non eſt, niſi id, quod contrarium morbo adhibendum eſſe indicat, rectiſſimè complectitur: Si uerò ſimilis eſt, morbum potiùs auget, & non præſidii, ſeu cauſæ ſanantis, ſed potius morbificæ

Contraria contrariorũ remedia.

Contrarietas cõmunis tũ morbo, tũ temperamento, tũ aeri ambienti indicatio.

Morbus. Temperamentum. Ambiẽs. Contrarietas quid.

ratiorem habet, nec contrarietatis nomine comprehenditur. Atque in hanc quidem ſententiam contrarietatem Galenus communem, & generalem curandi indicatioem eſſe docuit. Verùm hic obganniunt quidā Galeno, cōtrarietatē ipſam nec indicare, nec indicationē aliquam eſſe dicentes, modò verum ſit, quod ille initio tertii libri medēdi methodi ſcribit, abſurdū eſſe, aliud conſtituendum, quod curationem indicet, aliud verò, quod curetur. Nihil autem indicare poterit eorū, quæ ad curationem pertinent ipſa contrarietas, quod morbus non ſit, & planè ridiculum erit, ſi contrarietatem curari dicamus. Et certè tantum abeſt, inquiunt illi, vt curationem indicet contrarietas, vt nihil aliud quicquam indicare poſſit. Nam ſi indicare eſt inuenire, quod iuuet, aut lædat, ea quæ indicant, quid, quæſo, ipſa indicare poterit contrarietas? Qua enim re opus habet vt iuuetur, vel lædatur? In hunc ſanè modū Galeni de contrarietate cōmuni curandi indicatione præcepta illi conuellere conantur. Sed me hercle quū ita ratiocinantur, non niſi fucum faciunt lectori, quòd ſcilicet contrarietatē ſecus, atque Galenus uſurpēt, adeoq; non niſi λογομαχίαν hic, & multis aliis in locis inſtituant. Quippe contrarietatis nomine ipſi intelligunt id, quod morbo eſt contrarium, adeoque indicatur. Galenus contrà appellat contrarietatem id quod contrarium indicare poteſt, quemadmodum paulò antè eſt dictum. In hac itaque ſignificatione morbus erit contrarietas, propterea quòd contrarium indicat, vel quia curandi rationem præſcribit. Atque in hunc ſenſum rectè dicitur curari contrarietas, id eſt, morbus. Rectè etiam indicare id quod iuuat, uel lædit. Contrarietas, quoque temperamentum laborantis erit, qua cōtrarii quo morbus curatur, menſuram indicat. Contrarietas etiā hac ratione aer ambiens erit, quia contrarium ſe morbo eſſe indicat. Proinde communis ſit contrarietas tū morbo, tum temperamento, & aeri ambienti oportet. Vt igitur hæc tria contrarietatis nomine accipiuntur, quòd contraria affectui præter naturam eſſe adhibenda oſtendunt: ita ſimilitudinis nomine complecti poſſunt conſuetudo, ætas, natura, regio, anni tempus, & ſtatus

Galenus ab iniuria quorundam uindicatur.

Morbus eſt cōtrarietas.

Temperamentum.

Aer ambiens.

Similitudo quid.

tus cœli, vbi temperata ſunt, eò quòd ſimilia ſemper præſidia indicent, ſiue valeant homines, ſiue ægrotent. Sed de contrarietate abunde ſatis. Nunc ut ad particulares indicationes propiùs accedamus, ordinis ratio poſtulat.

Tria eſſe in uniuerſum, circa quæ omnis medendi opera uerſari debet CAP. III.

PRIVSQVAM, ad indicationum particularem tractationem accedamus, ſciendum erit tria eſſe in vniuerſum, circa quæ omnis eius, qui medetur, opera uerſatur, & in quæ perpetuò fixis oculis intueri debet, morbus ni?i?um, ſubiectum, & natura. Morbus autẽ profligandus, ſubiecto ſanitas inducenda, natura tutanda, iuuandaque erit. Depellitur autem morbus contrariis, iuxta tritum hoc medicorum axioma, Contraria *Natura.* contrariis curantur. Sanitas ſimilibus conſeruatur. Hæc tamen fruſtra tentabit medicus, ſi natura ipſa non adiuuerit, atque cum primis officia ſua exercuerit. Vt *6. Epide.* præclarè, & ſapienter Hippocrates dixerit, *τῶν νόσων* *ſect. 5.* *φύσιες ἰητροὶ, φύσεως δὲ ὑπηρέτης ἰητρὸς*, Morborum me *apho. 1.* dici naturæ ſunt, naturæ autem miniſter medicus. Natura itaque eſt, quæ in corporibus noſtris omniũ functionum autor exiſtit. Quapropter, ut ſciat medicus quid, quando, quantumq; agere conueniat, ad naturam illi reſpiciendum erit. Tantũ enim à medico, eodemque modo agendum eſt, quantum quoque modo à natura agitur. Si enim naturam fortiter morbo reluctari cernit, reluctandum quoque, ubi uidebitur, illi erit: eoque nitẽdum, quò natura fert, & uictoriæ ſpes erit: tantumque alterationi, uacuationi, alterive alicui motioni, mutationique indulgendum, quantum natura probè perficere poſſit. At, ſi naturam miſeris modis afflictã, ac morbo preſſam, nullo conatu ſe mouere conſpicit medicus, nec illi mouendum quicquã erit, præterquàm enim quòd operam luderet, ſubiret quoque ſpeciem eius ut occiſi, quem ſors ipſius interemit. Quocirca naturam

ſemper ob oculos, quoties mederi cõſilium eſt, habeat oportet medicus. Poſt naturam etiam ſubiecti, hoc eſt, humani corporis, ratio habenda eſt, quod id non eiuſdem ſemper, diuerſiſſimi ſit temperamenti, quod uariis animi motibus perturbetur, uarios mores, conſuetudines, atque uitæ iuſtituta habeat, quòd uarias itẽ regiones ſortitum ſit, ac pro uariis anni temporibus, cœli, ſolisq́ue diuerſitate, uariè ſe affectũ, alteratumq; ſentit, cuius membra laborantia quandoque ea ſunt, quæ in abdito, ac profundo ſui, quandoque ea, quæ in ſummo poſita ſunt. Nec minus affectus, pro cauſæ maioris minoriſue ratione, plus minuſue à ſani eius temperamento recedunt. Quapropter non omnibus eodem modo, ne ſi eodem morbo laborauerint quidem, eodemq́ue gradu a temperamento receſſerint, medendum eſt, quanto magis, ſi modo, graduq́ue morbi uariauerint, uarianda medicina eſt. Nec cum uarii locorum laborantium, ut dixi; poſitus ſint, eidem ſemper loco remedia applicanda, ſed pro circunſtantiarum affectusq́ue ratione uariis modis, uariiſq́ue locis, & occurrẽdum, & admouendum præſidium. De morbo, qui inter ea, quæ ſemper præ oculis habenda admõuimus, tertium occupat locum, cuius naturæ, quarumq́ue partium ſit conſiderandum. Eſt enim affectus præter naturam, ut ſuo loco pleniſſimè monſtrauimus, à quo primum uitiatur actio, ideoque ut illa reſtituatur, quoad eius fieri poteſt, citiſſimè è corpore profligandus.

Subiectum. *Morbus.*

Morbi tria genera. Eius autem tria ſunt genera, id quod ſuo quoque loco oſtenſum eſt, intemperies, mala compoſitio, & ſolutio continuitatis. Igitur intemperies ſiue ſimplex, ſiue cõpoſita, ſi ſicca fuerit, cõtrariæ qualitatis modis, atque rebus pro ratione curãda uenit. Pro ratione dico, quod ſimplex ſicca, quæ duobus gradibus, uerbi gratia, a naturæ modo receſſerit, duum medicamento contrariæ qualitatis ſimplicis retundenda eſt: compoſita duarum qualitatum ex aduerſo reſpondentiũ præſidio refringẽda. Vt ſi cui decem quidem numeris a naturali conſtitututione calor auctus fuerit, ſeptẽ uerò ſicciras, ex ſalubribus cauſis aliquid, quod decem numeris frigiditate, & ſeptem humiditate par ſit, adhibendum erit.

Sin cum affluxu materiæ, uidendum eſt, ſanguiſne ſit, quod affluit, an pituita, flaua bilis, an atra: fluxeritne tenue, craſſum, mordax, putridũ, flatulentũ, an tenax. Deniq; num redũdantia tanta ſit, ut aut uaſa diſtedãt, aut uirtutẽ grauet? cõſiderandũ prætereà, num ad partem imbecilliorem aut copia ſui, aut facultate membri mandantis, & exonerantis ſe, nec copiã nec qualitatem moleſtamferentis ui, aut parte laborãte prolectãte, atq; ad ſe trahente humor defluere cogatur. Vbi iã ex ſignorũ indiciis elicueris humorẽ, exempli cauſa, bilẽ eſſe, qualitate tenuem, atque fluidam, reliquum eſt, ut membri recipientis, & mandantis naturam æſtimes, ſitne extra; an intus poſitum. Si intus primum, cuius ſubſtantiæ ſit diſquire, laxæ ne, ut pulmo: an ſolidæ, ut membrana, os, neruus: cauæ, ut renes, ueſica, an ſecus, ut neruus, cartilago: copioſi ſanguinis, ut iecur: an exigui, ut inteſtina, ueſica: multorum uaſorum, ut iecur, an paucorum, ut ueſica: aut nullorum, ut neruus. Dein, cuius actionis, largientiſne aliis; ut cerebrũ, cor, iecur, uentriculus: an accipientis, ut inteſtina pleniora, ueſica, caro, cutis: nobiliſne, ut cor, iecur, cerebrum: an ignobilis, ut cutis. Poſtremò cuius ſitus, ut in ſũmòne fluitet, an imo reſidat. membròne nobili, aut ignobili adhæreat? Quæ omnia ut in membro fluxum excipiente, ac mandante, ita in quauis laborante parte perueſtiganda ſunt, ſi curandi indicationes rectè inuenire cupias. His cognitis, cùm fluxio nulla ſit, quæ nõ aut per uaſa, aut meatus, atque uias quaſdam, quæ materiam fluentem acceptam aliò tranſmittant, fiat, ſint ne eæ amplæ anguſtæ, rectæ, an obliquæ, uenæ, an arteriæ, an nerui, uaſtæ cauitates, an exigua foramina peruidendum. Etenim pro horum uarietate medendi indicium uariatur. Ergo, ubi morbum profligare uis, hæc quinque capita potiſſimum animo uerſanda ſunt, quid agendum, quantum, quo modo, tempore, & loco. Sed priuſquã hæc ordine exponamus, an agendum ſit, paucis antè oſtendemus. Sæpe enim uſu uenit, ut tum uel maximè agẽdum uideatur, quum tamẽ citra graue periculũ agere nõ cõceditur, ac proinde ne agẽdum quidem. An igitur agẽdum ſit, natura, formaq; naturalis ægri indicium. Nam; ſi natura; formaq; facultatibus

Fluxionum diuerſitas.

Partium corporis diuerſitas.

An agendum ſit.

cultatibus,inſtrumentisque ſuis integra,&illæſa fuerit, ſi attrahere,retinere,conficere,expellere,aſſimilare,cæteraque vitæ munia obire valeat, nulla in re de forma ſolicitus, ad medendum rectà progreditor. At ſi natura laborat,& fracta fuerit, non tamen deplorata, prima ratio,curaque naturæ ſuccurrendæ eſto, ſine qua ne agere quidem omnino licet. Tantum enim agendum, quantum uiribus conceſſum eſt. Ad hunc modum an agendum ſit, ubi aſſecutus fueris, proximum eſt, vt quid quantum, quo modo, loco, & tempore agendum ſit, inueſtiges.

Indicationes particulares, quæ, & quot.

Ad quam rem indicationes particulares quæ indicia quædam ſunt omnia rectè exequendi, & ueluti ſtatuæ mercuriales ad ſcopum omnia dirigendi, plurimum faciunt. Hæ autem ex iis ferè locis ſumi conſueuerunt, natura morbi, temperamento,ægri viribus, conſuetudine, uitæ propoſito, regione, anni tempore, ætate, cœli conſtitutione, atque loci laborantis natura. Quam rurſus diducimus in temperaturam, ſubſtantiam, functionum dignitatem, ſenſum, poſitum, ſitum, & figuram. De quibus ordine,breuiter tamen,diſſeremus.

Morbi naturam,et temperamentum quid indicent. CAP. IIII.

Morbi natura quid indicet.

HACTENVS generatim quomodo curandi indicationes inueniendæ ſint,oſtendimus. Nunc particulares excutiemus,urſi ab ea,qaæ à morbi natnra ſumitur Hæc enim quid agendum ſit in curatione indicat. Quippe cum morbus ſit ex eorum numero, quæ præter naturam ſunt, ſe pellendum eſſe oſtendit. Nihil uerò pellitur niſi per cōtraria,igitur morbus, qui calidus ē, frigidis medicamentis: frigidus contra calidis ſe pellendum eſſe indicat.Idem ſanè de altera oppoſitione intelligendum erit.

Modus, et quantitas contrariorū n·ſcēda.

Pari ratione,ſi ex humorum redundātia natus eſt morbus,vacuatione ſe demoliendum eſſe oſtēdit. Sin ex eorundem defectu excitatus eſt, refectione eſſe opus indicat. In ſumma, morbus perpetuo contrariis ſe eſſe oppugnandum inſinuat.Non tamen ſatis eſt,

di

id ſcire contraria contrariis pelli, niſi etiam ad quem modum,quantitatemq́ue ea adhibenda ſint,perpulchrè nouerimus. Nihil enim iuuat morbis calidis frigida admouiſſe, niſi conuenienti aptoque,pro re nata,modo id faciamus Etenim,ſi infra modum ea adhibeamus,periculum eſt, ne remaneant morbi reliquiæ quædam: ſin vltra,ne nouum morbi genus priori cõtrarium impor tunè inducamus. Nam,qui morbum calidum nimiùm refrigerat, quod ſanam ſymmetriam, & commoderationem excedit, morbum frigidum gignit. Quod ne fiat, corporis,quod morbo laborat naturam probè callere, vel in primis oportet: vt cognito quantum à uera ſymmetria morbus declinarit, medicamento, quod refrigerando erit,modum conſtituas. Sed fieri nequit, ut receſſus declinationem inueniamus, ignorato ad quem vſque modum,quum ſanum eſſet,corpus calidum,frigidum,humidum,uel ſiccum fuerat, quanrumq́ue iam in morbo conſtitutũ.ab eodem in ſe ſano uariauerit. Quo cognito,expedita eſt curatio. Nã,ſi morbus à naturali corporis habitu longè abſceſſit, validis,intẽſiſq́ue cõtrariis indiget:quod non ita multum,imbecillis,remiſſioribusq́ue. Quippe eatenus redeat ad naturam eorum quodque,neceſſe eſt,quatenus a natura receſſit:ac ueluti quadã uia retro feratur,quæ in diuerſũ agat ei,quæ facta eſt in ipſo,tranſmutationi. Multum autẽ receſſit à corporis,partiſq́ue eiuſdem ſymmetrià morbus frigidus in corpore párteq́ue calidis:contra, calidus in frigidis:minus, calidus morbus in corpore,àc partibus calidis,aut frigidus in frigidis.quæcũq;igitur calidiores natura partes ex frigore laborãnt,hæ & liberalius; & diutius calefieri poſtulant, ſicuti etiam quæ frigidiores natura ſunt, ſi ex calore laborent,refrigerari: & ſicciores, ſi ex humiditate malè habeant,ſiccari. Ad eundem modum,& humectari, quæ humidiora naturaliter ſunt, vbi ex ſiccitate laborant,tum vberius, tum diutius poſtulant. Contrà uero pars, quæ calidior natura eſt,ſi calido morbo ægrotat, exigua, breuiſq́ue temporis refrigeratione eget: ſicuti quæ frigidior eſt, calefactione. Ad quem modum in humidis quoque,&ſiccis ſe habet.

Corporis laborantis natura cognoſcenda.

Siquidem

Siquidem breuis eſt in eiuſmodi in id, quod prætet na turam eſt, lapſus: & rurſus in id, quod ſecundum natu ram, reditus. Vt rectiſſimè dixerit Hippocrates: In mor bis minus periclitantur quicunque cognato naturæ ſuæ morbo laborant. Ergo ſi morbus intemperies fuerit calida, & ſicca, nuda, ſeu ſine materiæ affluxu, frigidis, & humidis pro ratione obſiſtendum: ſin cum affluxu, & illa quidem ex redundantia, uacuatione leuandum. Nam quicunque morbi, vt Hippocrates dixit, ex redũ dantia fiunt, eos vacuatio ſanat. Si verò in compoſi tione vitium ſit, idque ex obſtructione, extergentibus, & obſtructionem demolientibus medicamentis curandum; ſin ex aſperitate, lenientibus: ſi ex magnitudine, minuentibus morbo obuiandum. Si autem in ſolu tione continuitatis, & ea quidẽ ex diſſectione ſit, vnio ne, & conſolidatione ſubueniendum. Quam ſi quid, vt affluxus, vel humor aliquis redundans impediuerit, quod affluxum eſt, vacuandum, humor autem iis, quæ ſiccandi poteſtatem habent, abſumendus. At hactenus quomodo priores duæ indicationes, quæ à morbo, & temperamento petuntur ſint tractandæ, expoſuimus.

2. apho. 34. *2. apho. 22.*

Vires quid indicent.

CAP. V.

Indicatio a uiribus peti ta, omniũ prima.

VIRES etiam paulò antè inter ea, quæ indicant, cõ memorauimus. Siquidem hæ non ſolum quid, quantum, quomodo agendum, ſed etiam, an omnino ſit agendum, monſtrãt. Quapropter prima omnium eſt, quæ à viribus ſumitur indicatio, non ita tamen prima, vt quæ curationem doceat, cum ex numero curatricium indicationum non ſit, verum uitalium. Nam neque, ut ualeamus, nec ut à morbis liberemur, ab ea quicquam primum inmimus, ſed, ut uiuamus. Maxima igitur dignitas ipſarum eſt uirium, quãdo uiuere ipſum nobis ex harum cuſtodia conſtat. At uita ipſa nihil eſſe prius in corpore poteſt, propterea quòd nec ſanos eſſe citra uitam licet. Virtus ergo omnium prima cuſtodienda

Virium maxima dignitas.

cuſtodienda eſt hominibus, quando hæc morbo ceu ad uerſatrix ſit oppoſita. Vires autem num omnino agen dum ſit indicare, vnico argumento monſtraſſe ſatis ſit. In febribus nanque continentibus primum omnium ſanguinem eſſe mittendum in cõfeſſo eſt apud omnes, & quidem vſque ad animi defectionem. Verùm an ita omnino in iis febribus ſit agendum, vires maximè in dicant. Valide nanque ſi fuerint, audacter aget, quod morbus indicat medicus: ſi imbecilles, nequaquam. Quantum præterea ſit agẽdum, ægri vires indicabunt, ſiue rerum mole, ſiue gradu agas. Nam virtus quantum mole exhibendum ſit monſtrat, an vncia, an drachma vel cibi, uel medicamenti. Sepæ enim copioſo cibo, multiſque medicamentis opus foret, niſi virium infir mitas reclamaret, niſi moli, quantitatique demere præ cepiſſent. Hinc non temerè in aphoriſmis monet Hippocrates, diligenter conſiderandum eſſe, quibus ſemel, aut bis cibus ſit offerẽdus, & plurane, an pauciora parti culatim ſint exhibenda. Idem quoq; in uacuationibus quantum vires ferre poſſint, perpetuò eſſe expendendum hortatur. Qua de cauſa pro virtutis, viriumque ra tione moderandus tum cibus, tum medicamentum eſt. Verbi gratia, ſi duobus gradibus calefaciendum ſit, ne virtus laborãtis corporis ex tanta calefactione exolua tur, ſeruato quidem contrarii gradu, medicamenti mo les minuenda eſt. Item ſi bilis libræ duæ Scamonii ſcrupulo vno educendæ eſſent, viribus ægri id non ferentibus, bilis vncias tantùm ſex, totidem ſcamonii granis rectè eduxeris. Satius enim eſt repetita vacuatio ne, ac minutatim agendo virtutem conſeruare, quam ſe mel, & confertim eandem proſternere.

Vires indicant num agẽdum ſit.

Quãtum agẽdum.

1. aphor. 17.

Conſuetudo quid indicet.

CAP. VI.

Cvm maxima à conſuetudinẽ petatur indicatio, non erit vlla ratione à medico prætereunda. Quippe hæc victus, medicamentorumque inuentionem, & in morbis, & in conualeſcentibus indicant.

Gaudent

Naturæ conſuetis gaudēt. aph. 18. et ſequentibus.

Gaudent enim naturæ conſuetis ſemper, vt & Hippocrates euidentiſſimis argumentis in libro de acutorum victu adſtruxit,& in omnibus, qui ſe ſecundū naturam habent,manifeſtè apparet. Vt commodiſſimè à veteribus dictum ſit, conſuetudinem acquiſititiam eſſe naturam. Victus autem rationem oſtendere conſuetudinē, vnus Hippocrates ſatis monſtrat, qui ea,quæ ex longo tempore conſueta ſunt, & ſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſcriptum reliquit. Couſuetudo igitur quum ægrorant homines,ſemper ſimlia indicat. Siquidem conſuetudo, tametſi parua eſt,tamen non eſt niſi per ſummam ſanitatem,&quum à negotiis maximè vacat,vt fuſiùs lib.5.de tuenda ſan.cap.8. Galenus docet, mutanda.Non parum etiam ad remediorum inuentionem;veluti quoque ad ſanitatem tuendam,cōſuetudo conducit.Nemo enim eſt adeò ſtupidus,vt magnopere ex frigidæ potione læſus, hanc in diutinum duxiſſe vſum velit:propterea quòd læſus interim,atque ægrotans,omnino ab ea deſiſtet. Quod ſi verò quis frigidæ potioni inſueuerit,nec aliud,quo minus bibatur, obſtiterit,audacter illam febriciantibus medicus exhibebit. Ergo ſicut alia non pauca quidam medici præter communes notiones,ita illud quoque effuderunt,quòd nulla nec ſalubris inueniendi victus,nec ægrorum curationis ex conſuetudine ſumatur occaſio. Videtur enim non ſicut alia quædam exiguam,leuemque, ſed planè maximam,ac maximè principalem poteſtatē habere, vt quæ ſingulorum corporum naturam oſtendat. eſt enim ipſa cōſuetudo,altera,vt dicitur,natura.Prætereà non parum momenti etiam in aſſumendis medicamentis conſuetudo obtinet. Si enim æger medicamentis aſſueuerit,quiduis citra nauſeā facilè admittit.Si minus, mille artibus agēdum, mille fucis commendandum medicamentum eſt, ne alioqui æger medicum,aut oderit, aut fugiat. Sed de conſuetudine,de qua anteà quoque diximus,ſatis.

Conſuetudo uictus rationem oſtendit. 2. aphο. 50.

Conſuetudo quādo mutāda.

Cōſuetudo ſingulorū corporum naturam oſtendit.

Aetas, regio, anni tempus, et cæli conſtitutio quid indicent. CAP. VII.

EODEM autem modo & ea, quæ ab ætate præbetur, quo ea, quæ à conſuetudine ſumitur, tractanda. Nam ætas, cùm ex iis ſit, quæ natura nobis inſunt, ſimilem ſibi uictum poſtulat. Quod Hippocrates in apho. iis innuere uerbis uoluit: Humidus uictus omnibus febricitantibus eſt idoneus, potiſſimum autem pueris, & aliis, qui ita cibari ſunt aſſueti. Ipſa quoque temperamenti interuentu indicationem præſtat. Nam quæ calida eſt, & humida, ueluti puerorum, hæc promptius diſcutitur, atque exhalat, quo minus uacuantis præſidii eget, cùm habeat ex ſeipſa unde naturaliter uacuetur. Fit autem profectò, & propter calidam, ſiccamq; regionem, & tempus æſtiuum, & conſtitutionem cœli impensè calidam, & ſiccam, notabilis per cutim uacuatio. Itaque huius etiam cauſa iis, qui ſanguinis detractione egent, aut prorſus non ſecamus, aut parum detrahimus. Pari ratione de aliis quoque uacuationibus ſentiendum erit, ut horum occaſione, uel planè nullas, aut parcè ſaltem adhibeamus. Verùm cùm ea de re in præcedentibus quoque libris à nobis abunde dictum ſit, non eſt, cur nunc longiores ſimus. Porrò interdum neceſſarium eſt, ut ſi regio, anni tempus, conſtitutio cœli calida ſint, ita morbo poſtulante, frigidis: & contrà ſi frigida, calidis demulceantur. Quod, qua ratione poſſit conſequi, ſuprà aeris exemplo eſt oſtenſum, ut non ſit opus nunc de iis copioſius diſſerere, præſertim cum Galenus de iis omnibus copioſiſſimè in medendi ratione ſcripſerit.

Aetas. *1. aphor. 16.* *Regio.* *Tempus.* *Conſtitutio cœli.*

Laboran-

Laborantis loci natura quid indicet.

CAP. VIII.

LABORANTIS loci natura quo modo agendum ſit indicat: à ſua temperatura, ſubſtantia, functionum nobilitate, ſenſu, poſitu, ſitu, & figura. A' temperatura, ut ſi calida, & ſicca naturaliter fuerit, earundemque qualitatum aduentitiarum tantam acceſſionem habuerit, ut iam à naturali temperamento diſceſſerit, hominemque ægrum reddiderit, medicamenta tot gradibus frigida, humidaque eſſe exhibenda, quot calorem, ſiccitatemque ſupra naturale temperamentum, membri aucta eſſe cõiectura erit, addita etiã re aliqua, quæ pro membri temperamento facit, ſecundumque ſit. Ita enim, & medicamento efficacius, feliciusque uires proferet, & membro, quàm ſi nullo prorſus ſecundo adiecto admoueretur, faciliusi admittetur. Exempli cauſa, ubi cor ſupra modum calefactum refrigerare uelis, nonnihil calidi præſidii admiſceto: vbi cerebrum calefacere, aliquid de frigido. Frigidum enim cerebro, calidum cordi ſecundum, amicumq; eſt. A' ſubſtantia, ut ſi durum, ſolidumque membrum ſit, quo aditus, penetratioque detur, medicamento aliquid, quod tenuis ſubſtantiæ, ſit adiungemus. A' functionum nobilitate, ut ſi pro corde, aut uentriculo, aut iecore medicamentum componas, quorum hæc coctionis nobiliſsimæ ſanè functionis, illud uerò ſpiritus quo uiuimus, & caloris, quo fouemur, autor eſt, memineris cordis medicamento ſemper odora, uentriculi, & iecoris adſtringentia addiicere, etiam ſi morbus horum nihil poſtulauerit. Nam odores ad calorem innatum, ſpiritusque uitales fouendum, recreandumque, adſtrictio ad continendum, roborandumque, adeoque concoquendum, maximè conducunt. Præcipuè autem adſtringentibus utendum eſt, ubi in iecur, aut uentriculum ſuperuacuum profluit: quando & è primoribus admodum hæ ſunt, & munus ſuum obeãt, vel in ipſis morbis, eſt neceſſum. Non eſt autem exiguum eorum munus, qualeque eſt reliquarum partium,

Temperatura laborãtis partis.

Subſtantia.

Functiorum nobilitas.

tium, quibus illud modo negotium eſt, ut id, quo nutriantur, conficiant, uerùm, quod tantopere animalis intereſt, ut, ſi neque in uentriculo probè alimentum fuerit concoctum, nec in ſanguinem in iecore mutatum; utique quod in fame nobis accidit, ut cibi penuria exigere in abſtinentia cogamur, idem tum omnibus animalis partibus accidat. Non enim ex iis, quæ deuorarit quis, ſed ex iis, quæ in iam dictis uiſceribus confecerit, alimentum toti corpori ſuppeditatur. Atque ob hæc nimirum impenſius, quàm cætera membra uentriculus, & iecur adſtringentia deſiderant. Ergo quum ea, quæ iam infixa ſunt euocandi tempus eſt, tum quoque modicè adſtringi poſtulant. Quod enim adſtrictionis in principio largius iis, quàm cæteris partibus adhibetur, id ſeruandum aſſiduè eſt, nimirum manente, qui id indicet, uſu. Vſus uerò eſt, ut diximus, nutrimenti confectio, quemadmodum fuſius lib. 11. the. meth. cap. 15. Galenus oſtendit. A' ſenſu. Nam, quæ acuti ſenſus pars eſt, eam quàm maximè citra dolorem mitioribusque curare tentandum. Quæ uerò parum acri, & obtuſo ſenſu eſt, hæc ſi affectus ita ſuadet, ualentiora remedia recipit: quippe, quæ facilè ſentiunt partes, acria medicamenta non tolerant, ſicuti neque humores. Verbi gratia, quum acris humor in uentriculi ore continetur, ſæpius animi defectionem accerſit. Quòd ſi mediocriter afficiatur, anxietate, & nauſea premuntur: aliquando infeſtum quidem humorem uomentes, aliquando uerò fruſtra enitentes: quod in iis potiſſimum affectibus accidit, quibus uentriculi os uitioſo imbuitur humore. Eodem utique modo, quum in oculos eiuſmodi humor influit, maximum affert dolorem, ulceroſaſque puſtulas, & curatu difficiles excitat. Quapropter neque oculi acriũ medicamentorũ cõtactum ob ſentiendi præſtantiam ſuſtinent, quemadmodum nec os uentriculi. Neque uerò quod degrauet: ſi foris imponas eiuſmodi partes tolerant, minusque uentriculo oculus, utpote qui nonnunquàm ab iis, quæ illinuntur medicamentis moleſtatur. Partes uerò, quæ hebetioris ſunt ſenſus, tum grauia cataplaſmata, tum mordentia

Ventriculus, & iecur impenſius, quã cætera, adſtringentia deſiderant.

A' ſenſu.

t a medicamenta ferunt. Quid multa? omne medicamentum cotemnunt, quæ tardi ſunt ſenſus, etiam ſi non leuiter mordeant. At quæ acuti ſunt ſenſus, eorum uires dolore reſoluuntur. Expedit igitur has nec cõfertim, nec ſemel ualentibus remediis mederi tentes, ſed tuto potius tẽpore. At u bi tardus eſt ſenſus, in iis etiam celeriter obire, quod iuſtũ eſt, licet, ſemel uſus remedio, quod ſit idoneum.

A' poſitu. A' poſitu indicatio eſt medico quidem chirurgico, quo modo ligandum, incidendum, inurendumve ſit. Medicamentario uerò quemadmodum inungendum, fouendum, & medicamẽtum exhibendum. Veluti ubi morbus membrum, quod altè poſitum eſt, occupat, quo id medicamenti, cætera tum re, tum qualitate pro morbi ratione cõfecti uis penetrare facilè poſſit, deligenda ſunt ea, quæ tenuium partium ſunt, aut ad miſcẽdũ eſt aliquid, quod ſubſtantiæ tenuitate, id quod craſſiuſculum eſt, in intimas partes deducat, ut pro eo

Situs. eſſe poſſit, ac ſi tenuium partium eſſet. Nec minus indicio ſitus profundus eſt medicamento, ne eundo iuſtas uires amittat, tantũ ex auctario eſt adiungendum, quãtum in itinere diſceſſurũ coniicimus: Quæ igitur in ſuperficie conſtitutæ partes intemperie laborant, medicamenta efflagitant, qualia affectus ipſe requirit. Quæ uerò in imo latent, iis, non qualia nunc ſunt, medicamenta adhibenda ſunt, ſed, quæ affectui profutura ſunt, dum ad eum peruenerint. Pari modò externis phlegmonibus abunde faciunt, quæ ſolùm laxare poſſunt. Internæ uerò, qualis eſt membranæ, quæ coſtas cingit, acriora deſiderant. Lienis uerò, & iecoris, omniumque peritonæi partium phlegmones eadem ratione curantur. Primò autem omnium poſcit uehementiſsima medicamenta. Conſiderare nanque oportet, quot numero partes permeat medicamentum, quod ad pulmones fertur. Primum quidem per os tranſit, dein de fauces, & ſtomachum, poſteà uentriculum ipſum, & quædam ex gracilioribus inteſtinis, deinde ad meſenterii uenas, poſt ad iecoris partium ſimarum, à quibus ad gibbarum, ſeu conuexarum uenas, ab iis uerò ad cauam, poſt quam ad cor, tandem ad pulmones peruenit.

A' ſitu, et figura partium. A' ſitu, & figura partium, ut ſi

quas

quas uias pars habeat, per quas in alia membra pertinentes, iiſdem fluxu moleſta eſſe poſſit, ſi in principes partes hæ ducunt, intercludendæ ſunt, atque ad ignobiles auertendæ. Itidem ſi longa, & præceps fuerit, ut gula, hic ſi illam exulceratio exercet, non ſemel, nec tota ſimul medicamenta adſumenda, ſed ſenſim, & aſſiduè. Siquidem ex tranſitu, & contactu exulcerationi, quæ hic eſt, utilitas accedit, non ex circumeundo, & diutius adhærendo, ſicut huic, quæ eſt in uentriculo. Quinimo, & quòd craſſiora hæc, & magis lenta ſint adhibenda, id quoque à poſitu, figuraq; indicatum. Nàm quoniam gula, tranſitus quidem comeſtorum, bibitorumque eſt, idcirco remediorum eget, quæ adhærere, & undique quaſi concreſcere, & agglutinari poſſint, nō autem, quæ elui, ac defluere ſint prompta. Ac circa partes eius ueluti cō creſcunt, quæ craſſa ſunt: agglutinantur, quæ lēta ſunt. Quæ uerò ulcera in craſſis ſunt inteſtinis, iis, quæ per ſedem iiciuntur remediis magis egent, quippe cui magis ſunt propinqua. Quæ in tenuibus habentur, quoniā & longinquiora ſunt, & medio ſitu poſita, ambo requirunt, & quæ ſupernè ſumuntur, & quæ per ſedem infunduntur. Iam ad uacuationes quoque nonnihil figura, & ſitus indicant, dum ſocietatem laborantis particulæ cum aliis docent. Nam niſi illud compertum haberemus, quòd cauo iocinoris ſubiicitur uentriculus, & ieiunum, tum quòd ieiuno ipſi tenue inteſtinum ſuccedit, id uerò colon excipit, ac colon quod appellant rectum, utique inueniſſe illud non licuiſſet, quòd iecur, & per aluum, & per uomitum expurgari poſſit. Cæterū, aptior eſt prior uacuatio, tanquam uſu iam callentibus inteſtinis iecoris ſuperflua tolerare. Si igitur in craſſiore inteſtino uitium fuerit, ut cauſam elidas, clyſterem ſubter inieciſſe prodeſt: ſi uerò in tenuiori, medicamento ore aſſumpto: ſi in uentriculo, itidem, ac præterea uomitu: ſi in iecoris parte gibba, uel renibus, urinam mouendo malum auferes: ſi in capite, uel per palatum, uel per nares, uel per utrunque: ſi in thoracis ſpatiis latioribus, per fauces ſimul cum tuſſi: quæ in ueſica, per urinam.

M Contrariæ

Contrariæ indicationes, ut tractandæ.

CAP. IX.

Magnitudo bifariam æſtimatur.

Dignitas

Exemplũ

QVANDO contrariæ indicationes coeunt, diligentiſſimè expendẽdum medico erit, quæ magnitudine præſtant, & quæ dignitate excellunt. Perpetuò nanque eligendæ eæ indicationes erunt, quas digniora, maioraque indicantia præſcribent. Magnitudo autem eorum bifariam æſtimatur, nempè, uel propriæ ſubſtantiæ ratione, uel declinationis à naturali habitu. Dignitas uerò eorundẽ uel uitæ, uel ſanitatis reſpectu. Niſi enim quis ita indicationũ poteſtates examinet, nequeat ſanè uictus menſuram, neq; alia ad curandi rationẽ inuenire: Verbi gratia, quum refrigerandum, & humectandum eſſe febris perpetuò indicet, reliquorũ ſi itidem concors indicatio eſt, nullum exhibetur negotium: ubi diſcors, pro pluribus, ac potioribus formari uictus ratio debebit. Si quidẽ ex eo, quod aliquis febricitat, cõmunis refrigerantium, & humectantium indicatio præſtatur, non tamen ex cæteris: ſed cuius tum ætas, tum temperamentũ unà cum conſuetudine, tum regio, tum anni tempus, & cœli conſtitutio, humectantia, refrigerantiaq; exhibenda indicant: hinc haud dubium eſt, non ſolum humectandum, refrigerandumq; eſſe, ſed etiã nec leuiter hæc, nec utrunque facienda eſſe, imò planè magnopere, ac uehementer, omnibus ſcilicet, indicationibus idem dictantibus. Cuius uerò reliqua omnia refrigerantem quidem, humectantemq; uictum, quemadmodum febris non indicant, ſed contrarium ipſi, calefacientem, ſcilicet, ac ſiccantem, utique ambiguitas, pugnaque indicationum inter ſe oritur. Quo caſu magnopere opus eſt tum numerum indicationum, tum magnitudinem ſimul conferat medicus. Quippe, quæ à febri ſumitur, ea reliquis, quando omnes contrarium faciendum præſcribunt, numero quidem inferior eſt: magnitudine tamen, quæ ex dignitate, aut poteſtate, aut quodmodocunque appellaſſe libet, ſpectatur, utique ſuperior eſt, potiſſimũ, ſi longè à natura receſſit. Quippe duplex tum magnitudo illi accedit, & quæ ex febris genere prouenit, quæ omnibus communis, & quæ propria, ſuaq; ipſius

ſius eſt.Siquidem,& quia febris,plus cæteris omnibus ſo licitos nos habet: & quia præterquam quòd febris eſt, etiam magnitudo illi notabilis acceſſit,idcirco contrarias indicationes inducit, atque obumbrat. Sin parua fuerit, fas eſt reliquas omnes unà coniunctas cũ ea conferri,atq; expendi.Ac ſi quidem pares uideantur, neq; febris indicatio præferetur, ſic ut humectandum,& refrigerandum ſit:neq; etiam reliquorum, ſic ut calefaciendum,ac ſiccandum ſit: imò media uictus ratio,ubi ita ſe corpus habet, eligenda erit. Sin altera indicatio exuperet,tantum receſſiſſe à temperato,& medio uictu par eſt,quantum ea,quæ pollent,ſua contraria ſuperãt. Ergo tum exercitatum in iis omnibus,tum natura prudentem eſſe medicum conueniet: quo cuiuſque indicationis poteſtate diligenter conſiderata, omnibuſque inter ſe collatis,unam idonei uictus ſummam, quæ laboranti ſit cõmoda,comparet.Pari ratione,ſi accidat,ut cũ uiribus imbecillibus corruptela humorum incidat,ſtatim duæ, & hæ quidem contrariæ oborientur indicationes. Vna, quæ à corruptela petitur,altera,quæ à uiribus ſumitur. Prior eſſe uacuandum dictat, propterea quòd quicquid corruptum eſt, id à natura alienum ſit adeoque ſe auferendum indicet. Quapropter affectus ipſe uacuandum eſſe præcipit, idque uel uena ſecta, uel purgatione, poſterior autem, iis remediis,quæ affectus indicat,nõ eſſe utendũ docet,quod cũ uirtutis cuſtoſtia pugnent.Neutram enim duarum uacuationum imbecillæ uires ferent. Quapropter in eiuſmodi indicationum repugnantiis incerta,aut perplexa ſaltem eſt ſuccurrendi ratio. Oportet autem ubi indicationes ita aduerſantur, & paulatim, quod uitioſum eſt uacuare,& paulatim uiciſſim, quod ſalubre eſt pro eo reponere. Nam hac ratione utriuſque indicationibus ſatisfit, quòd ita uires imbecillæ reficiantur, & quod corruptũ eſt, citra noxã uacuetur. Atq; hinc perſpicuũ fit magni quidem fieri indicationes ſumptas tum à morbi natura, tũ etiã uiribus,ſed multò pluris æſtimari,quæ ab iis,quàm quæ ab hoc ducuntur, neq; id quidem temerè: morbi nanq; dignitatẽ ſanitate metimur,uiriũ autem uita ipſa, qua nihil eſt neque dignius, neque homini carius, & antiquius.

Aliud exemplũ.

Corruptelæ cu ratio.

quius. Quapropter quando accidit, ut indicationes inter ſe ex aduerſo pugnent, committendum non eſt, ut dum alteri nimium ſis intentus, alterius omnino obliuiſcaris, ſed utriuſque memor, quoad licet, utrunq; miſceas. Sed de indicationibus ſatis.

Medendi præcepta unde diſcenda.

CAP. X.

Cvm multos eſſe conſtet tum Græcorum, tum Arabum, tum etiam recentiorum, qui de curandi ratione præcepta continentes Commentarios poſt ſe reliquerunt, in illis certè delectus aliquis habendus erit, ne, ſcilicet, deteriores pro optimis, ut ferè fieri ſolet, arripiamus, adeoque ex ea, quæ ad ægri potius interitum, quàm ſalutem conferunt præcepta, hauriamus. Fuerunt ante paucos annos, & ſunt hodie, pro dolor, medici haud exiguo numero complectendi, qui in eam dementiam ſunt prolapſi, ut ſine Arabibus praxin frigidiuſculè exerceri credant, & medendi præcepta, ac rationem curandi morbos è nullis aliis autoribus, quàm Arabibus diſci poſſe credant, nullis aliis adducti rationibus, quàm quòd illi rem hanc perſpicuè, & ordine ſanè optimo tradiderint. Quantum uerò, qui ea in opinione uerſantur, cæcutiant, quamque nihil eorum, quæ uel Græci, uel quos ipſi unicè admirantur, ac in oculis ferunt, Arabes ſcripſerunt, intelligant, eruditi ſatis perſpectum habent, omnibusque perſpicuum euadet, ſi quæ illi blatterant, paulò diligentius examinent, & cur hoc, aut illud inter medendum faciant ab ipſis requirant. Nam tum eos, uel piſcibus magis mutos fore deprehendent: aut, ſi quid dicent, conſuetudinem ſaltem, aut experientiam, quam tamen nullam omnino habent, illis obtrudent. Quaſi uerò errantium multitudo, aut diuturna conſuetudo, illorum errori patrocina i poſſit: aut ſtatim audito experientiæ nomine à nobis impetrarint, ut illis concedamus, quod ſe eſſe cõſecutos ſibi falſo perſuaſerunt. Quòd ſi enim, quæ ad experientiam ueram, quã perpetuò iactitant, requiruntur, e Galeno didiciſſent, nihil minus, quàm experientiam

Medendi præcepta nõ ex Arabibus diſcẽda.

tiam

tiam ſibi vendicare auderent. Quàm parum verò teneant ea, quæ ſcripſerunt Arabes, quorum ſe æmulos eſſe gloriantur, expeditè cognoſces, ſi, vt controuerſos, qui in iis reperiuntur, locos tibi explicent, ab ipſis poſtulaueris. Nam ibi ſenties eos plus, quàm pueros fore, & non habituros, quod dicant, aut reſpondeant. Neque mirum, quòd ſcilicet Arabes nunquam, vel per tranſennam tantùm inſpexerint, & quiſque ſibi ex recentioribus aliquem, cuius placita præ cæteris ſequatur, delegerit. Et cùm fontes ſuos, Arabum intelligo lacunas, non deguſtauerint, quid eſt quod in iis enarrandis eos præſtare poſſe ſperares? Sed fac quoſdam etiam abundè deguſtaſſe, quid aliud inde haurient, quàm peſtilentiſſima, & ægris certiſsimum afferentia exitium præcepta? Cùm enim, quem Principis nomine dignantur, infinitis erroribus refertum fateri cogantur, quid ex aliis, qui omnia ſua ex illo ad verbum tranſcripſerunt, hurire poſſint, quiuis coniiciet. Refertum autem eſſe Auicennam multis, & capitalibus planè erroribus nos alibi, & plerique etiam alii viri doctiſſimi ſatis demonſtrarunt, vt non ſit opus nunc illos nominatim percenſere. Vnum ſaltem in præſentia & hunc certè omnium maximum cæteris adieciſſe ſatis ſit, quòd ex unico illo, qnantum in reliquis ei fidendum ſit, quiuis facilè cognoſcet, & inde qualis is ſcriptor ſit, ueluti leonem ex unguibus æſtimabit. Siquidem is Fen. decima Canonis quarti tracta. primo, cap. 40. Vbi aſthmatis curationem ex profeſſo docet. Arſenicum ex aqua mellis in potu dandum eſſe manifeſtè præcipit. Nemo uero eſt è numero eorum, qui uel leuiter medicinam deguſtarit, quem lateat Arſenicum toto genere naturæ noſtræ aduerſari, adeoque præſentiſſimum eſſe uenenum, ita ut ne halitus quidem, qui ex eo trito ſpirat, innoxius nobis ſit. Qnotidiana quoque experientia atteſtatur perditos quoſdam homines tum ſibi, tum aliis Arceniſi uſu conſciuiſſe mortem. Auicenna tamen iis nihil motus, illud bibendum in ſananno aſthmate eſſe hortatur. Vt mirum ſit hunc carnificem, medicorum paulò antè ab omnibus ferè princi-

Auicennæ immē ſus error.

pem nominatum eſſe. Cum itaque principem eiuſmodi habuerint medici, quales fuiſſe putemus, qui ſub eo ſtipendia facere uoluerunt? Non alios certè, quàm is fuit, quem hoc nomine dignati ſunt, & cuius ſingula uerba inſtar oraculorum habuerunt. Verum non ignoramus quid pro hoc capitali errore tuendo allaturi ſint eius patroni, ac defenſores. Nam, quod alias ſolent, ita nunc quoque in interpretem culpam transferent, atque illum locum hunc parum fideliter conuertiſſe accuſabunt. Atqui, quam bellè illi principem ſuũ excuſent, & ab errore vindicent, eiusque autoritatem aſſerant ii, quibus ſcripta eius paulò melius, quàm illis patronis cognita ſunt, norunt. Hi enim ſciunt, quòd Auicenna cap. 49. Canonis ſecundi, vbi Arſenici facultates omnes percenſet, idem quod loco iam producto doceat, nempe quod Arſenicum ex hydromelite ſiue, aqua mulſa, potum aſthmaticis, tuſſientibus, ſanguinemque expuentibus conferat. Vt mirum ſit illum immemorem planè fuiſſe eius, quod in eodem capite paulò ante hæc verba dixerat, nimirum omnibus Arſenicis putrefaciendi, & erodendi vim ineſſe. Si itaque erodendi facultas ineſt, cur tuſſientibus, & ſanguinem expuentibus bibẽdum exhibet? cur intro corpus, cum venenum ſit præſentiſſimum, aſſumendum hortatur? Non eſt igitur, cur in interpretem culpa transferri poſſit, vt qui vtrunque locum optima fide tranſtulerit. Atqui fidem in interprete hoc loco non poſſe deſiderari hinc omnibus perſpicuum euadit, quod Meſue, qui & ipſe Mauritanus, & Auicennæ ſimia fuit, in curatione aſtmathis ad verbum, ut alia multa, hunc locum tranſcripſerit, & perinde, ac Auicenna Arſenicum cum aqua mulſa, vel melle aſthmaticis in potu exhibendum eſſe non obſcuris verbis hortatur. Quòd ſi enim ſecus in Auicẽnæ codice ſcriptum, fuiſſet: haud dubiè Meſue non iis, quibus nunc legitur, ſed aliis planè uerbis in ſuos libros locum hunc retuliſſet. Vt meridiano ſole clarius ſit, interpreti non eſſe hunc errorem imputandum, ſed ipſi potius Auicennæ, quem quidam veriſſimè dixit ſingulare, non curare homines. Sed demus aduerſariis, &

Obiectio diluitur.

ueteris

veteris inſcitiæ propugnatoribus, Auicennæ, aliorumque Arabum ſcripta uacare erroribus, quod tamen in perpetuum non docebunt, nihilominus tamen illis commodè ad faciendam medicinam vti haud poſſent, quod ſcilicet barbarè, ineptè, ſpurcè, & fœdè, quod metipſi fatentur, atque hoc nomine errata omnia in interpretes transferũt, in Latiũ traducta ſint, quodq; nullis neruis, nullis demõſtrationum legibus, ſed puris, nudisque verbis ſingula perſequantur, vt quamuis multa dicant, per pauca tamen doceant. Verùm fac optimè eſſe in Latinam linguam conuerſos Arabes, tamen prodigioſum hoc, & horridum ſermonis genus, quo illi uſi ſunt, eiuſmodi, eſt, ut Latini ſermonis proprietatem reſpuat, neque etiam ſi maximè adnitaris, tamen vt intelligas, fieri non poteſt. Etſi igitur optimum interpretem nacti fuerint, tamen is Arabiſmos nunquam rectè Latina oratione exprimet. Cum rei fidem facit maximam Mahometi Alcoranus; in quo tam prodigioſa, & diſtorta eſt ratio, ut hunc legens non hominem, imò ne bouem quidem, ſed Plutonem ipſum ex infernalibus tenebris boare, ac feralem edere vocem putes. *Arabum prodigioſum, & horridũ ſermonis genus.*

Nec ſanè melior eſt Auicennæ oratio, ſed immenſa quoque caligine, ac pene Cimmeriis tenebris inuoluta, & obſcurata. Quæ certè cauſa eſt, vt eius ſententia multis in locis vix accipi, & intelligi, poſſit, vt merito ingenia ad melius doctrinæ genus aſſueſacta, iſto obſcuro, ac monſtroſo plane ſermone offenſa, ab eius lectione reſiliant. Neque mirum ſane hominem hunc præ cæteris etiam Mauritanis magis balbutire, & prodigioſa oratione uti, quum conſtet illum (hoc enim qui ipſum unicè admirantur, & in deliciis habent, inter præcipuas eius laudes referunt) decimo ætatis ſuæ anno ſui Mahometi Alcoranum memoria tenuiſſe vniuerſum. Quid enim aliud ſonaret, aut quo alio ſermonis genere vteretur, quam illo, cuius lectione tantopere eſt delectatus, vt hunc dignum æſtimaret, cuius ſingula uerba ita animo infixa haberet, vt eorum obliuiſci non poſſet? Cum igitur Arabes, & horum maximè principem Auicennam,

neque mentem, neque linguam ſatis puram habuiſſe conſtet, (communiter enim fit, vt cum eroribus,& phanaticis opinionibus coniuncta ſi orationis confuſio,& deformitas) præſtat certè hos prorſus non attingere, quàm ſine iudicio in eorundem lectione verſari. Imò, ſi quid iudico, non eſt permittendum iis, qui artem medicam addiſcunt, necdum ſibi ſolidum ex optimorum autorum lectione pararunt iudicium, vt vel leuiter attingant Arabes, quòd metuendum ſit, ne errores, quibus illorum ſcripta referta ſunt, ita imbibant, animisque ſuis infigant, vt poſthac nulla ratione elui, ac eximi poſſint. Tenaciter enim hærent, quæ rudibus annis hauriuntur, & hæc ipſa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora ſunt. Vt enim odor, quo recens teſta ſemel imbuta eſt, elui non poteſt: ita ægerrimè ea, quæ à teneris, ut aiunt, unguiculis auidè didicimus, extirpantur. Nec melior eſt conditio barbarorum, & recentium medicorum, vt qui ſua omnia ex Arabibus tranſcripſerint, adeoque ab exquiſita ueterum docendi, & medendi ratione plurimum abſint. Igitur præter ſummam barbariem, quæ lectori faſtidium parit, etiam immenſus eſt deteſtandorum erratorum in eorundem ſcriptis aceruus, quæ illi ab Arabibus, perinde atque infans ex matris mammis lac vitioſum ſuxerunt, quæ ſingula lectori ſermonis impuritatem faſtidienti,& veritatem conſectanti, parum iucunda,& vtilia ſunt. Quanquàm etiam hoc hominum genus propter rerum quarundam inutilium tractationem lectori, præſertim rudi, magnas remoras obiiciat. Cum itaque res ita comparata ſit, præſtat, ut reiectis planè, & poſthabitis Arabibus, barbariſque prioris ætatis ſcriptoribus, ex Græcorum medicorum, qui ſyncere, pure, & exquiſitiſſima methodo artem tradiderunt ſcriptis, veluti lympidiſſimis fontibus, ea quæ ad medicinam faciendam neceſſaria ſunt, diſcamus. Vt enim in Arabum doctrina omnia ſunt impura, barbara, ſcabra, intricata, fœdiſſimisque erroribus conſpurcata: ita contrà Græcorum omnia ſunt pura, terſa, nitida, politàve, aperta, nulliſque erratis contaminata. Et,

Barbari, ac recentiores medici.

vt

vt in confeſſo eſt apud omnes, è fontibus potius quam lacunis eſſe bibendum, ita nulli dubiũ eſſe debet è Græcis potius, quam Arabibus medicinæ præcepta haurienda eſſe. Nihil enim habent Arabes, quod nõ vel ex veteribus, vel poſterioribus Græcis deſcripſerint, demptis tantum erroribus, qui illis proprii ſunt. Verum, quod dicimus, eſſe deprehendet, qui ſcripta Arabum cum Græcorum monumentis contulerit. Nam is comperiet eos omnia è Græcis etiam Galeno poſterioribus, quos magis imitati ſunt, compilaſſe, vtpote qui caſiam nigram, moſchum, nucem unguentāriam, ambram, caphuram, lacham, Santala, & id genus alia ueteribus indicta, longè verius, & exquiſitius, quam Arabes deſcripſerint, ita ut neque horum medicamentorum cognoſcendorum gratia Arabum ope egeamus, cum abunde hæc ipſa Græci poſteriores depinxerint. Quum verò aliorum Græcorum medicorum ſcripta omnia, ceu riuuli quidam ex Galeno, tanquam vberrimo fonte, promanarint, ex hoc magis, quam aliis præcepta de tuenda, ac reſtituenda ſanitate petenda erunt, utpote in quo nihil eſt perplexum, aut ſophiſticum, ſed omnia aperta, candida, & optima methodo tradita. Præ reliquis autem eius libris vnice ad rectè curandos morbos conducunt ii, quos de medendi ratione inſcripſit. In quibus indicationes curandi perfectiſſimè docuit. Nam principio curandi rationem morbi ſimilarium, & iuſtrumentalium partium communis, nempe vnionis ſolutæ, libris tertio, quarto, quinto, & ſexto eius operis tradidit. Dein eius, qui in ſolis ſimilaribus conſiſtit, intemperiei nimirum, medendi rationem in ſeptimo, octauo, nono, decimo, & undecimo perſpicuè, & copioſè tractauit. Quòd ſi uerò quiſpiam eorum, quæ in iam dictis libris docet compendium affectat, is primum, quem idem Galenus ſcripſit de curandi ratione ad Glauconẽ, diligẽter legat. Quo verò pacto ſymptomatis ſit proſpiciendum, in duodecimo eorum, quos de medendi ratione edidit, libro, monſtrauit. Quæ denique ad tumorum præter naturam curationem cognitu neceſſaria ſunt, ea omnia in decimotertio, & decimoquarto eiuſdem operis, & alteio

Ex Galeno præcepta de tuenda, & reſtituenda ualetudine petenda.

altero de curandi ratione ad Glauconem, exquiſitiſſimè oſtendit. Etſi autem non deſint hodie, qui hos libros calumniari, ac ſugillare audeant: tamen, ſi quæ illi aduerſus hanc methodum afferunt, diligenter expendas, nihil aliud, quam quòd ille in iis libris docuit, eos afferre deprehendes: niſi quòd ſophiſtica quædam ad miſcent, quibus illius ordinem, ſi Diis placet, lectori ſuſpectum reddere conantur. Non ſolum vero Galenus curandi indicationes docere contentus fuit, ſed etiam præſidia, quibus morbi abiguntur, multis in libris monſtrauit. Nam, etſi obiter præſidia illa in medendi libris attigerit, pleniſſimè tamen eadem in libris, quos de ſimplicium medica. facultatibus, & de compoſitione medicamentorum tum generalium, tum localium inſcripſit, edocuit, ita vt nihil ab eo, quod ad hanc rem rectè intelligendam facit, requirere poſſis. Galeno tamen ſi quis adiungat Paulum, Aetium, Actuarium, & Alexandrum Trallianum, non eſt cur nobis reprehendendus veniat, cum in iis nonnulla, quæ illi ex Galeni libris, iniuria temporum amiſſis, tranſcripſerunt, inueniet. Non eſt etiam contemnendus Nicolaus Myrepſus, quem nos Latio donauimus. Nam is multum ad componenda medicamenta momenti afferet. Iam dicendi finem faciam, quòd uniuerſæ medicinæ capita, quàm potui breuiſſimè, & perſpicuè quinque iis libris perſtrinxerim, & aditum quendam ad rectè legenda, & cognoſcenda ueterum ſcripta parauerim.

Aduerſus Galeni calumniatores.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google